

99 M. 0. 0. 2. 0. 1.
LAST ZGOD. DRUSTVA

VODITELJ

v

bogoslovnih vedah.

Deus . . . ipse sapientiae dux est et
sapientium emendator. Sap. 7, 15.

Izdali
profesorji kn.-šk. bogoslovnega učilišča v Mariboru.

Uredil
Frančišek Kovačič.

Letnik IV.

V Mariboru, 1901.

Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

L. 35 / 1901

P 573

Kazalo

k štrtemu letniku „Voditelja“.

Biblične vede.

Stran

I Cor. 1, 23. Jos. Hohnjec	1
Versko-nravno stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času. Dr. Jos. Lesar.	10
	144, 257, 385

Dogmatika in modroslovje.

Je-li človeku vrojena ideja božja? † Dr. Fr. Janežič. — F. K.	33, 157, 279
O odpustkih, njih virih in koristi. Dr. J. Mlakar	129, 268

Cerkvena zgodovina.

Bazilika sv. Križa v Rimu. A. Stegenšek	48
Najstarejši cerkveni patroni na Slovenskem. Dr. Jos. Gruden	59
Ljubljanska škofija in škofijske sinode. Jos. Benkovič	166, 304, 410
Archivalni izpiski za zgodovino lav. škofije. M. Slekovec.	297
Arheološka izkopavanja v Rimu. A. Stegenšek	119
Župnijska cerkev v Vuhredu. J. Črnko	120

Dušno pastirstvo, liturgika in katehetika.

Duhovniki sotrudniki pri Raiffeisenovih posojilnicah. F. S. Šegula	74
Za voditelje 3. reda sv. Frančiška	83
Devinkulovanje državnih obveznic. M. Poč	212
Širimo dobre tiskovine, zatirajmo protiverske. J. Somrek	461
Oproščenje mitnine za dekane. A. K.	465
Križ na oltarju. J. H.	80
Oratio imperata. J. H.	81
Koralno petje. M. Sl.	83
Pobožnost sv. križevega pota. K. Hribovšek	198, 324, 443
Ali se sme Libera opraviti, če ni bila maša de Requiem. J. H.	213
Ali sme pridigar imeti na glavi biret, kadar je sv. R. T. izpostavljeno. J. H.	213
Pred mašo. Goričan	339
Nedostatki med sv. mašo. J. Hribernik	462
Kako se naj obhaja osmi dan župnega patrocinija? F. Dovnik	343

	Stran
Je-li greh opustiti jubilejski odpustek? F. K.	345
Domum Dei decet sanctitudo	464
Benedictio mulieris post partum. J. Somrek	465
Vprašanja pri župnijskem izpitu	85, 345
Pastoralno-teologična konferenčna vprašanja	213
Nekaj za pridigarje	85
Velik zakrament. Dr. Iv. Križanič	208
Ali se mora dan spovedi in obhajila šolskemu vodstvu naznaniti? A. P. K.	212
Priprave za biblične katekeze. A. Kržič	86, 213, 345, 466

Ascefika.

O razmerju med pobožnostjo do presv. R. T. in presv. Srca Jez. K. Hribovšek	93
Nekaj misli o volitvi stanu. J. Vrhovec S. J.	219, 351, 471

Cerkveni letopis.

Glavna skupščina dunajske Leonove družbe. F. K.	96
Posvečenje nove frančiškanske cerkve v Mariboru. F. K.	97
Tretja lav. škof. sinoda. Dr. A. Jerovšek	98
Katoliški shod v Ljubljani 1900. Dr. A. Medved	100
† Dr. Fr. Lampe. F. K.	101
Prvi hrvaški kat. shod. F. K.	102
Prvi euh. shod za lavantinsko škofijo	102
Preosnova frančiškanskega reda. F. K.	103
Sv. leto	103, 227
Mednarodni shod kat. učenjakov. Dr. A. Jerovšek	105
Vzhodna cerkev. F. K.	107, 232
Misijski obzornik. F. S. Šegula, J. E. Kociper	110, 357, 490
Pastirski listi. F. K.	228, 355
Boj proti redovništvu na Francoskem. F. K.	229
† Ludovik Hudovernik. F. K.	356
† Dr. Andr. Jagatič. F. K.	356
† Dr. Jož. Pajek. J. Č.	486
† Dr. Iv. Križanič. F. K.	488

Slovstvo.

Biblične vede:

Lampe dr. Fr., Zgodbe sv. pisma (7.)	235
Sedláček dr. Jar., Výklad posvatných žalmů	365
Biblische Studien: Barhebräus und seine Scholien zur heil. Schrift	366
Belser, Einleitung in das Neue Testament	498

Apologetika. dogmatika in modroslovje.

Pesch Chr. Praebetiones dogmaticae. T. VIII.	113
Bohinjec P., Didonov Jezus Kristus	114

Hasert Const., Was ist Christus?	236
Michelitsch Dr. Ant., Elementa Apologeticae I.	236
Reinhold Dr. G., Die Streitfrage über die physische oder moralische Wirk- samkeit der Sacramente	238
Michelitsch Dr. Ant., Haeckelismus und Darwinismus	368
Grivec Fr. Ks., Almanah	369

Cerkvena zgodovina.

Kržišnik Jož., Zgodovina horjulske fare	116
Calisto, Die Wunder der Kirche der Katakomben und Märtyrer	117
Barlé J., Povjest župa i crkava zagrebačkih. II.	118
Medved dr. Ant., Anton Martin Slomšek	240, 370
Brück Dr. H., Geschichte der kathol. Kirche in Deutschland im XIX. Jahrh.	243
Kraus Fr. X., Geschichte der christl. Kunst	244
Napotnik Dr. Michael, Einweihungs-Eeier der neuerbauten Pfarrkirche zur heil. Maria zu Marburg	372
Verwyst Chr., Life and labors of Rt. Rev. Fred. Baraga	373, 501
Cruise Fr., Wer war der Verfasser »der Nachfolge Christi?«	502
VIII. Jahres-Mappe (1900) der deutschen Gesellschaft für christl. Kunst	503
Korenić St., Prvi hrv. katol. sastanak	505

Homiletika in katehetika.

Polifka P. J., Vorträge über das hl. Herz Jesu	247
Tschupik Joh. Nep., Sämmtliche Kanzelreden	375
Reidt P. J., Der hl. Johannes der Täufer	377
Hamerle P. Andr., Religion und Brot	377
Križanič dr. J., Razlaga novega velikega katekizma. II.	378
Veternik A., Razlaga velikega katekizma	505

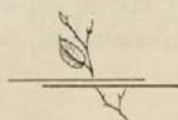
Ascetika.

Alfonz M. Liguori-Karlin, Priprava na smrt	248
Schlör Dr. Al., Betrachtungen für Priester und Cleriker	378
Čede J., Sveto opravilo	507

Raznoterosti.

Katoliška cerkev in svetovna razstava v Parizu l. 1900	249, 379
Zavod sv. Jeronima v Rimu	509
Thesaurus linguae latinae	511

Književni razgled	124, 253
-----------------------------	----------

I. Cor. 1, 23.

»Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν
ἐσταυρωμένον«

Križ je bil v starodavnosti znamenje sramote in orodje krvavega trpljenja. Kakor spričuje zgodovina, so ga siloviti Asirci prvi rabili, izvršujoč nad svojimi sovražniki in obsojenci smrtno obsodbo. Od njih je ta strašni način smrtne kazni prešel med druge narode, goječe omiko in prosveto v starem svetu, med Babilonce, Medijane, Perzijane, Feničane in Grke. Od vzhodnih narodov so ga sprejeli ter do skrajne silovitosti razvili Rimljani. Kamorkoli je prodrli rimski orel, tam so se pod njegovimi zmagujočimi krili iz tal dvigali križi, na katerih so v neizrekljivih mukah umirali bedni trpini.

Starim je križ veljal kot »servitutis extremum summumque supplicium«¹ in kot »crudelissimum teterrimumque supplicium«². Ta kazen se je smatrala za tako sramotno, da je rimsko državljanstvo vsakega pred njo obvarovalo, in za tako strašno, da je že ob njenem imenu rimskega sužnika in podvrženca spreletela groza. Zato je sv. Pavel v smislu ne samo Judov, ampak celega starega sveta mogel izjaviti: »Maledictus omnis, qui pendet in ligno« (Gal. 3, 13).

In ravno to nekdam tako zaničevano ter v neznosnem trpljenju in obupnem gnevu tisočkrat preklinjano orodje si je naš Zveličar v svojem večnem, človeški pameti ne povse doumlem sklepu izbral za sredstvo, po katerem je odrešil svet. S tem je tudi pregnal staro prokletstvo, ki se je držalo križa, ter ga obdal z veliko slavo in zmagonosno močjo. Tako je postal križ, odkar se ga je Sin božji dotaknil s svojim svetim telesom ter ga ožaril s svitom božanstva, mogočno osredje krščanstva.

¹ Cicero, Verr. 5, 66, 169. — ² Cicero, l. c. 165.

»Voditelj« I.

Zato ga je tudi sv. Pavel, ki je prosvetljen od božjega duha boljše pojml bstvo krščanstva nego katerikoli drug človek, storil podlago oznanitve večnih krščanskih resnic. Nič ga ni plašilo, da se je s tem vsemu naziranju in čustvovanju celega starega sveta postavil naravnost v nasprotje, temveč ne samo frivolnim in po svojem lahkoživju daleč zaslovelim Korinčanom, ampak celemu svetu je brez ovinkov izpovedal: »Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρίαν, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν, Χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν« (I. Cor. 1, 23. 24).

Te besede sv. Pavla so tudi dandanes jako aktuelne. Saj je tudi dandanašnji, žal, le premnogo takšnih ljudi, katerim je križ še vedno le znak slabosti in sramote in Tisti, ki visi na križu, zgolj človek in ne Bog. Prav moderen tolmač tega nekrščanskega naziranja je posebno Goethe, ki je s slabo prikrito nevoljo in mržnjo prostodušno izjavil¹:

»Mir willst du zum Gotte machen
Solch ein Jammerbild am Holze!
Und ich will nicht besser scheinen,
Als es sich mit mir ereignet,
Salomo schwur den seinen,
Meinen Gott hab' ich verleugnet.«

To je teoretična odpoved krščanstva in optima forma.

Treba je torej tudi nam bstvo krščanstva nasproti modernemu paganizmu krepko poudarjati in vsemu svetu neustrašeno in s polnim umevanjem besed s sv. Pavlom izjaviti: »Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον . . .«

Predno boljše raztolmačimo te besede sv. pisma, kaže, da z ozirom na nje nekoliko izpregovorimo o besedilni kritiki sv. pisma. Kakor je znano, se ta kritika imenuje nižja, dočim se ona, ki gre za tem, da dožene pristnost svetopisemskih knjig, imenuje višja. Nižja kritika sv. pisma ima torej namen določiti, v koliko se je oblika, v kateri se dandanes nahaja kaka svetopisemska knjiga, oddaljila od prvotne oblike, v kateri je ta knjiga izšla iz rok sv. pisatelja. Teži torej za tem, da na podlagi rokopisov in izdaj sv. pisma in drugih pisemskih pripomočkov ustvari tisto besedilo, ki je poteklo iz peresa sv. pisatelja.

Temu se ne da prerekati, da je ta kritika v novejšem času dosegla dokaj uspehov ter besedam sv. pisma dala nekako stalnost. Ne da pa se tudi zanikati, da je v njej ponekod le preveč samovoljnosti, kateri ni dosta mari dokazov, in da je s praznimi konjekturami osobito v St. Z. tu ter tam zelo razdejala svetopisemsko besedilo.

¹ »An Suleika«. Goethes Werke. I. Band. Cotta's Verlag. Stuttgart. 1887. stran 389.

Kar se dostaje besedilne kritike N. Z., ima na razpolago obilico literarne snovi, iz katere zida svoje sklepe. Samih grških rokopisov je cela kopa, katere je treba po skupinah razvrstiti ter po večji ali manjši točnosti preceniti. Nekateri učenjaki so vzhodnim rokopisom dali prednost pred zahodnimi, drugi pa zopet narobe.

Nova doba je za to znanost napočila s Karol. Lachmannom, ki je namerjal sestaviti grški tekst, kakor se je čital za prvega nicejskega cerkv. zbora. Za sto let naprej sta posegla Angleža Westcott in Hort ter menita, da je njiju grški tekst N. Z. najstarejši in da je takšen, kakršen se je čital koncem 2. in začetkom 3. stoletja. Westcott in Hort razlikujeta 4 vrste rokopisov: 1. nevtralni tekst, ki se je najdalje prepisaval v Aleksandriji ter se najbolje ohranil v vatikanskem rokopisu (codex B); 2. zahodni tekst, ki se je iz Sirije prenesel v Rim in odtod v druge zahodne kraje (nahaja se v c. D, deloma s, v Itali in Pešiti); 3. aleksandrijski tekst, ki se je v 3. stoletju razvil iz nevtralnega (A, deloma s); 4. sirski tekst, ki je najmlajši in se nahaja večinoma v rokopisih, pisanih z majhnimi črkami (codices minusculi). Westcott in Hort torej vatikanskemu rokopisu dajeta prednost pred drugimi; njiju izdaja je izmed najboljših¹.

Naša zgoraj navedena verza ne delata besedilni kritiki mnogo preglavice; zakaj v njiju besedilu se soglašajo vsi starejši rokopisi in vse novejšje izdaje². Samo ena inačica se nahaja, namreč Ἐλληνιστὸν ἔθνεστιν v 23. verzu. Tischendorf v navedeni izdaji k temu verzu piše v opombi: ἐθνέστιν: ἐλληνιστὸν. Njemu v tej izdaji rabi znak 5 = editio Stephanica tertia 1550 in Elzeviriana 1624. Kjer se obe izdaji soglašata, tam ne postavi nobenega znaka, kakor v našem slučaju. Kjer pa se razlikujeta, pomeni 5 izdajo pariškega tiskarja Roberta Štefana, 5^e pa izdajo tiskarjev Elzevirov. Štefan in Elzeviri pa so svojo inačico vzeli iz novejših majhno pisanih rokopisov, katere so večinoma porabljali pri svojih izdajah. Sicer pa se smisel ne spremeni, naj se bere ἔθνεστιν ali pa Ἐλληνιστὸν.

Ko smo tako besedam, katere imamo tolmačiti, dali utrjeno stalo, pogledjmo, katere misli obsegajo v sebi. Da kako svetopisemsko mesto,

¹ The new testament in the original greek. The text revised by Brooke foss Westcott D. D. and fenton John Anthony Hort. D. D. Cambridge and London. 1890.

² N. pr. poleg navedene izvrstne Westcott-Hortove izdaje Fridericus Brandscheid. Novum Testamentum graece et latine. Friburgi Br. 1893; njegova izdaja je le malo popravljena sikstinska izdaja vatikansk. rokopisa. — Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ. Edidit P. Mich. Hetzenauer. Oeniponte 1898. — Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Novum Testamentum graece. Ad editionem suam 8. criticam maiorem conformavit, lectionibusque sinaïticis et vaticanis item elzevirianis instruxit Constantinus de Tischendorf. Lipsiae 1873. L. 1896 je izšla že 14. izdaja.

kakor v obče vsak izrek, ki je vzet iz skupnega sestavka, vsestransko prav razumemo, je treba, da ga uvrstimo v tisto prvotno zvezo misli, v katero ga je postavil sv. pisatelj.

Prvo pismo do Korinčanov, v katerega prvem poglavju se nahaja naš izrek, je sv. Pavel pisal na tretjem apostolskem potovanju proti koncu svojega skoraj triletnega bivanja v Efezu, torej kakor se občno meni, okoli Velike noči l. 58. ali 57.; samo Harnack vsled svoje znane kronologije stavi pismi do Korinčanov že v leti 53. ali 52. Povod pisanju so bila razna vprašanja, katera so Korinčanje zastavili sv. Pavlu, potem pa tudi mnogoteri pregreški in nedostatki, na katerih je bolehalo cerkev v Korintu.

Med prvimi nedostatkami je bila razcepljenost, ki je korintsko cerkev razkosala v več delov ter tako ovirala prosopeh evangelija. Prvi nagib k cepljenju pa je dal način oznanitve evangeljskih resnic. Sv. Pavel jih je oznanjal povse priprosto in jasno. Ko je prišel v Korint, ki je daleč okoli slul kot Ἐλλάδος ἄστρον, kot središče vede in umetnosti, našel je le razvaline umskega in npravnega življenja. Znanost je bila razpala v puhlo retoriško sofistiko, in moralično življenje je stalo v znamenju Afroditeinega bogoslužja, ki ga je gojilo tisoč z žreškim sijajem obdanih nesramnic.

Apostol je torej moral s krepko roko poseči v to groblje ter dno globoko odkopati in postaviti povse nov temelj. In ta temelj je bil naš križani Zveličar Jezus Kristus, katerega je sv. Pavel propovedal prosto in odločno, brez vsakega bleska retoričnih oblik in sofističnih zvijač, brez vsakega prikrajšanja njegovih velikih moraličnih zapovedi.

Sv. Pavel je kmalu dobil pomočnika. Bil je to Apollos, aleksandrijski žid, učenec sv. Janeza in potem po Akvili in Priscili v Efezu pridobljen za Kristusa. Bil je zelo izveden v aleksandrijski filozofiji ter je krščanstvo oznanjal pod vplivom Filonove spekulacije. V temeljnih resnicah se sicer ni razlikoval od sv. Pavla, pač pa po bolj nakičenem načinu oznanjevanja. Cepljenje je napredovalo, ko so prišli judovski učitelji ter so, žideč krščanstvo in sklicevaje se pri tem na sv. Petra, ustanovili posebno stranko. Kdor se ni hotel priklopiti pristašem več ali manj neznanega sv. Petra in se je izpodtikal ob priprostem nauku Pavlovem, pristal je k izobraženemu Apollosu¹. Nekateri pa so se preko oseb dvignili neposredno h Kristusu ter so ustanovili 4. stranko, ki se je imenovala kristinsko ter je bila, kakor se Bispingu² zdi ver-

¹ Primeri Kritisch exeget. Handbuch über den 1. Brief an die Korinther von Dr. Meyer. 6. Auflage neu bearbeitet von Dr. Georg Heinrici. Göttingen. 1881. stran 4.

² Erklärung des 1. Briefes an die Korinther von Dr. Aug. Bisping. 2. Auflage. Münster 1863. stran 20.

jetno, cerkveno liberalizujoča in potemtakem nekako slična racijonalistom današnjih dni.

Sv. Pavel v svojem pismu dokazuje, da je to cepljenje popolnoma neosnovano in krivično. Zakaj cerkev je telo Kristusovo, Kristus pa njegova glava. Cerkev se torej ne sme deliti, kakor je Kristus enoten in nerazdeljen. V čigavem imenu, tako vpraša Korinčane, pa ste krščeni? ali v Kristusovem ali v mojem? Vendar v Kristusovem! Boga hvalim, da sem jih pri Vas le malo krstil. Sicer pa to tudi ni moj posel. Moja naloga je, da Vam oznanjam nauk o križu, in sicer brez modrosti posvetne filozofije, da ne bi tako oslabela moč križa. Ne čudite se temu niti ne izpodtikajte ob tem! Nauk križa je sicer tistim, ki drvé v pogubljenje, neumnost; nam pa, ki se bomo zveličali, je božja moč. Kako berete v sv. pismu? »Uničil bom modrost modrih in razumnost razumnih bom zavrzel«. Kako se je pač to izpolnilo! Poglejte apostole! So li to možje, ki so na glasu kot posvetni učenjaki? So li med njimi pismouki ali pa sofisti in filozofi? Tako je tedaj Bog izbravši si neuke može in dovršujoč zveličanje človeštva po oznanjevanju križa, ki se posvetnim modrijanom dozdeva neumnost, posvetno modrost ožigosal kot neumnost¹. To je posvetna modrost tudi povse zaslužila. Saj se ni mogla po tisti božji modrosti, ki je razlita po vsem stvarstvu in je položena v sv. pismo S. Z., povspeti do pravega božjega spoznanja. Zato je Bog sklenil po neumnem oznanjevanju zveličati vernike. Zakaj Judje zahtevajo znamenja, Grki iščejo modrost; mi pa oznanjamo Kristusa, in sicer križanega, Judom pohujšanje, paganom neumnost, tistim pa, ki so poklicani, bodisi Judje, bodisi Grki, Kristusa, božjo moč in božjo modrost.

Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον. Dostavi iz prejšnjega: »ne v modrosti besede«, in iz naslednjega: »ne v pregovorljivih besedah človeške modrosti«, in iz 2. pisma 10. pogl.: »usužnjujoč vsak razum v pokorščino do Kristusa²«.

S tem sv. Pavel odklanja posvetno zgovornost, ki po spričevanju Ciceronovem v knjigi »de oratore ad Brutum« teži za tem, da vzbuja občudovanje in zabavo. Ni pa s tem odklonjena vsaka zgovornost v cerkvi, ker bi to naravnost nasprotovalo Kristusovemu vzgledu. Naš Zveličar je namreč bil velike, uprav zmagovite zgovornosti, in vsi so mu dali to spričevanje ter so se čudili besedam milosti, ki so prihajale iz njegovih ust« (Luk. 4, 22). S svojo zgovornostjo je tiste služabnike, ki so bili od farizejev poslani, naj ga propovedujočega ujamejo, tako očaral, da so se vrnili praznih rok ter so svojim gospodarjem izjavili: »Nikdar še ni nobeden tako govoril, kakor govori ta človek« (Jan. 7, 46.)

¹ Primeri Heinrici l. c. stran 38.

² Guillelmi Estii in s Scripturam opera omnia. Tom. I. Venetiis 1759. str. 139.

Zatorej bodi tudi duhovnik, ko oznanja verske resnice, zgovoren. Toda njegova zgovornost bodi po Kristusovem vzgledu cerkvena ter naj ne stopa po stezah posvetne zgovornosti niti naj ne teži za njenim smotrom. »Debent«, tako opominja Salmeron cerkvene govornike, »qui eloquentia valent, artem dicendi dissimulare et illi nequaquam niti, sed Christo, ut possint fructuose concionari, et illud prae oculis habere: illum oportet crescere, me autem minui¹.«

Sv. Pavel je, kakor v obče vsi apostoli, Kristusa včlovečenega, obrežanega, od smrti vstalega in v nebesa sprejetega oznanjal ravno tako, kakor Kristusa križanega; zakaj torej na tem mestu kot edini predmet svojega oznanjevanja naglaša trpljenje in smrt Kristusovo? To stori za to, ker so v izrazu: »Križani Kristus« vse te skrivnosti Kristusovega življenja obsežene in ker je Gospodov križ najglasnejši in vsakomur najbolj razumljiv oznanjevalec njegove neizmerne ljubezni do ljudi. Zakaj »večje ljubezni nima nihče, nego je ta, da kdo svoje življenje da za svoje prijatelje« (Jan. 15, 13)².

Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσιν δὲ μωρία. Križani Zveličar je Judom pohujšanje, ker so, kakor pravi sv. Tomaž, »pričakovali moč, čudeže izvršujočo, in so videli slabost, na križu trpečo«, paganom pa je neumnost, »ker se zdi človeški modrosti nasprotno, da bi umrl Bog in bi se pravičen in moder človek prostovoljno udal najsramotnejši smrti³.«

Bog-človek, ki je za človeške grehe na križu trpel in umrl ter tako svet zopet z Bogom spravil, ni noben paradokson, temveč največja modrost, ki daleč presega vso človeško modrost. »Est enim«, pravi lepo sv. Krizostom⁴, »crux supra rationem et virtutis ineffabilis«.

Če pa nekateri ljudje v prevzetnem samooboževanju te nebeske modrosti nečejo pojmiti, temveč jo prezirajo kot abotnost, celo kot neumnost, tega ni kriv Zveličarjev križ, ampak oholo samoljubje človeško. »Etenim«, pravi Theodore⁵, »sol quidem lux est iis, qui vident, tenebrae vero iis, qui caecutiunt, ipse tamen non affert tenebras, sed morbus radii splendorem non admittit, ita etiam lema infidelitatis prohibet, quominus anima possit a lumine Dei cognitionis illustrari.«

¹ Alphonsi Salmeronis Toletani, e Societate Iesu theologi, commentarii in omnes epistolas b. Pauli et canonicas. Tom. 14. Coloniae Agrippinae. MDCXIV. str. 12. — ² Primeri Salmeron l. c. str. 17.

³ Glej Commentarius in s. Pauli apostoli epistolas auctore Rud. Cornely S. I. II. Prior epistola ad Corinthios. Parisiis. 1890. str. 45.

⁴ Divi Ioannis Chrysostomi, archiepiscopi Constant., operum tom. IV. Amstelodami 1687. str. 143.

⁵ Theodoret, episcopi Cyrenensis, opera omnia. Tom. II. Coloniae Agrippinae. 1617. str. 34.

Zatorej sv. Krizostom ostro prijemlje take ljudi, govoreč¹: »Christus propter te factus est servus, servi forma accepta, et in cruce actus est et resurrexit: et cum eum, qui resurrexit, propterea opoteret adorare admirarique eius benignitatem et clementiam, quod quae neque pater neque amicus neque filius pro te fecit, ea omnia Dominus tuus pro te fecit, servo, et qui offenderas. Cum ergo opoteret eum propter hoc admirari, tu stultitiam vocas rem plenam tantae sapientiae; sed non est mirandum: est enim pereuntium non agnoscere ea, quae ferunt ad salutem.«

Αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν, Χριστὸν θεοῦ δύναντα καὶ θεοῦ σοφίαν. Onim pa, ki so poklicani k večnemu življenju, je križani Zveličar božja moč in božja modrost. Ne izpodtikajo se ob navidezni slabosti, ki se kaže v Kristusovem trpljenju in njegovi smrti, temveč vsporejajo ji velikanske čudeže, s katerimi se je Zveličar spričal kot božjega poslanca, in ker se ne izmikajo intenzivnemu delovanju milosti božje na njih glavo in srce, verujejo ter tako spoznavajo veliko modrost božjo, ki je izumila in dovršila delo odrešenja².

Zgodovina je te besede Pavlove, govornjene s preroško zaupnostjo, sijajno opravičila. Križ je v kratkem premagal svet ter si ga podvrnil in tako pokazal, da je ž njim božja moč in božja modrost. Ni je čudovitnejše prikazni v zgodovini, nego je spreobrnitev narodov k veri v Kristusa. Dvanajst priprostih Galilejcev, ki so z velike večine bili brez višje omike, je izšlo, da bi spreobrnil svet; njih edino orožje je bil križ. Ž njim so zmagali nad vsemi trinogi, ž njim so ugnali vse filozofe in sofiste, ž njim so človeštvo dvignili iz globokega brezna npravne propalosti.

Tista luč, ki je na vrhu Kalvarije zažarela s križa, na katerem je viselo truplo Sinu božjega, je z zmagovito svetlobo posvetila med narode ter razpršila obupno temoto, ki je kakor mora tlačila njihovega duha. Koliko so se staroveški modrijani ukvarjali z umskim delovanjem in kako malo uspehov so dosegli!

Sv. Krizostom, najnavdušenejši hvalitelj križa in njegove božje moči, lepo opisuje razliko med rezultati, katere so dognali staroveški modrijani, in med razsvetljenostjo, katero je prižgala luč Gospodovega križa med narodi, z besedami: »Quantum laboravit Plato et eius asseclae de linea et angulo et puncto et numeris paribus et imparibus et inter se aequalibus et inaequalibus et de iis, quae sunt huiusmodi, disserens, quae nobis sunt aranearum telae: ea enim non magis, quam illae telae vitae prosunt; et cum inde nec parvam nec magnam attulisset utilitatem, vitam finiit. Quantum laboravit conatus ostendere,

¹ L. c. 143. — ² Primeri Cornely l. c. str. 45.

quod anima sit immortalis, et cum evidens nihil dixisset et nulli auditori persuasisset, sic excessit. Crux autem persuasit per homines imperitos, et persuasit toti orbi terrarum . . . et rusticos et indoctos omnes fecit philosophos¹.«

Zato je bil križ kristjanom že iz prvih časov krščanstva sveto znamenje, katero so goreče častili in v katero so trdno zaupali. Izpočetka seveda ni mogel z vsem svojim velikanskim pomenom in z vso svojo životvorno močjo stopiti v javnost. Dokler so se kristjani borili zoper mogočne in divjega sovraštva kar besneče sovražnike ter so se, izvršujoč svoje bogoslužje, morali skrivati po katakombah, se niso upali uporabljati križa, temveč iz paganske mitologije so sprejeli neka znamenja, ki so bila slična križu, pa vsled svojega starega zgodovinskega pomena pri sovražnikih niso vzbujala sumnje. To so tako zvane cruces dissimulatae.

Odkar pa se je cesarju Konstantinu Vel. na nebeškem oboku prikazal svetel križ z napisom: »*τοῦτο φέρει*«, je križ postal javno znamenje, ki ga je častila in uporabljala ne samo cerkev, ampak tudi država. Odslej je križ dičil krone vladarjev, in njegova podoba se je kovala na javni denar. Tako so denarji cesarja Teodozija Vel. († 395) nosili podobo cesarjevo s svetovno kroglo, nosečo križ. Ta podoba je naznanjala, da cesar s pomočjo križa vlada svet, rimsko državo.

Križeva oblast pa je kmalu segala dalje, nego moč rimskega žezla. Priča za to nam je med drugimi sv. Avguštin, ki piše²: »Quo nondum porrectum est Romanum imperium, iam Christus possidet: quod adhuc clausum est eis, qui ferro pugnant, non est clausum illi, qui ligno pugnat. Dominus enim regnavit a ligno. Quis est, qui ligno pugnat? Christus. De cruce sua vicit reges et subiugatis ipsam crucem in fronte fixit, et gloriantur de illa, quia ibi est salus eorum.«

Tako je postal križ, odkar je bil postavljen vrh Kalvarije, mejnik med staro in novo dobo v življenju narodov in začetje prave civilizacije. To mora priznati tudi najtrdovratnejši stojik in najhujši skeptik. »Tudi tisti«, pravi Büttgenbach³, »ki zanika božanstvo Kristusovo, mora priznati, da se z ničim na svetu ni zgodila taka sprememba (namreč kakor s križem). To bo tudi največjemu neverniku povod k resnemu premišljevanju.«

Kakor sv. Pavlu, bodi tudi nam križani Zveličar poglavitni predmet, ko oznanjamo svetu zveličanske resnice. K temu nas tudi opominja podoba Križanega, ki se navadno nahaja na leci. Salmeron

¹ L. c. pg. 144.

² In psalm. 95. S. Aurelii Augustini operum tom. 4. Venetiis 1730. str. 1033.

³ Die Geschichte des Kreuzes vor und nach Golgotha von Franz Büttgenbach. J. Schweitzer in Aachen. 1898, str. 6.

to lepo, tedaj večinoma le v Italiji vladajočo navado, hvali¹ z besedami: »Laudabilis illa consuetudo redditur, qua in quibusdam provinciis, et praesertim in Italia, imago Christi crucifixi prope suggestum erigitur, in quam possit oculos intendere et preces fundere concionator, ut tum ipse admoneatur, quid sit sibi praedicandum, et quid auditores in concione praecipue spectare debeant.«

Zato pa bodi Kristusovo življenje in trpljenje poglavitni predmet našega premišljevanja. Učimo se pri križu! On naj nam bo šola, v katero vsak dan hodimo! »Signum pendentis cathedra factum est docentis«, pravi sv. Avguštin². Tukaj je svoje čudovito znanje zajemal sv. Tomaž, tukaj se je učil sv. Bonaventura, ki je na vprašanje, kje je dobil svojo veliko modrost, pokazal na križ, ki je bil vsled vednega poljubovanja skoraj celoma oglodan.

Pozdignimo krepko svoj glas zoper zanikajoči in posmehujoči se svet v obrambo križa in Tistega, ki je visel na njem. »Nemo dellassetur«, opominja sv. Ciril³, »arma pro ipsa cruce contra adversarios sume: fidem crucis pro trophaeo adversus contradicentes statue. Quando enim de cruce Christi contra infideles disceptationem instituturus eris, prius manu signum crucis emitte, et obmutescet, qui contra nititur.«

Toda same besede ne zadostujejo, treba je pred vsem dejanj. Sv. Krizostom nas lepo opominja⁴: »Haec est magna pugna, haec est ratiocinatio, adversus quam contradici non potest, quae fit per facta. Nam etsi per verba millies philosophemur, non exhibemus autem vitam illis meliorem, nullum est lucrum.«

Ker oznanjamo Križanega, je pred vsem potrebno, da posnemamo njegov vzgled ter izpolnjujemo njegove zapovedi. Treba je, da svoje telo ž njegovim slabim poželenjem položimo na križ zatajevanja in pokore. »In hac quidem cruce per totam istam vitam, quae in mediis tentationibus ducitur, perpetuo debet pendere christianus«. Ta opomin sv. Avguština⁵ velja za vsakega kristjana, še bolj pa za duhovnika.

Jos. Hohnjec.

¹ L. c. pg. 17.

² Sermo 234 (de resurrectione Domini). Opp. omn. ed. cit. tom. 5. pg. 987.

³ S. Cyrilli, archiepiscopi Hierosolymit., opera, quae extant, omnia. Parisiis. 1720. stran 194.

⁴ L. c. pg. 142.

⁵ Sermo 205 (in Quadragesima). Opp. omn. ed. cit. tom. 5. pg. 920.

Versko-nravno stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času.

Versko-nravnem obziru se je bilo pri Judih po prihodu iz babilonske sužnosti obrnilo marsikaj na bolje, kakor je bilo v prejšnjih časih. Marsikaj se je bilo pa tudi poslabšalo; in nevarnost, da bode v prihodnosti še slabše, je bila velika.

Dobro v versko-nravnem stanju ljudstva je bilo pred vsemi to, da je bilo hudo nagnjenje do malikovavstva zatrto do cela. To pregreho zoper glavne resnice judovske vere opazujemo med Judi v prejšnjih dobah pogostem. V Kristusovi dobi je ta pregreha izginila docela. Povzročilo pa je to premembo deloma hudo trpljenje v asirskem in babilonskem suženjstvu in opominjevanje in svarjenje gorečih prerokov Daniela in Ezehiela, deloma pa hude vojske navdušenih Makabejcev zoper brezbožno trinoštvo sirskih kraljev, zlasti Antioha Epifana in njegovih vojskovodjev.

Dalje so se bili verski nazori ljudstva v mnogih točkah izčistili in izjasnili.

Tempelj je bil Judom svet kraj, prava hiša božja, četudi ni bilo v njem več skrinje zaveze, četudi ni sijala nad njo »šehina«, četudi veliki duhovnik ni več imel darú prerokovanja, in četudi so bili preroki odmrli ter je bilo nehalo prerokovanje.

Tudi žrtve ali daritve so cenili drugače kot prej; pazili so namreč zlasti na njih pomen. Ravno tako je bila javna služba božja dobro urejena in se je obhajala spodobno. Jutranja in večerna daritev se je skrbno opravljala. Sobota se je praznovala zvesto in goreče. Veliki prazniki so se praznovali navdušeno in z velikim slavljem. Udeleževalo se jih je mnogo božjepotnikov iz vseh pokrajin sv. dežele. Celo dobro urejene zasebne pobožnosti so se opravljale vsak dan po posameznih družinah in hišah. Poznavanje »postave« sta gojili šola in sinagoga, življenje po postavi pa sinedrij in drugi sodni zbori.

Vse to je pospeševalo vero in nramnost.

Oviralo pa je versko življenje, ker so bili odmrli preroki, ki so bili močna podpora versko-nravnemu življenju v Starem zakonu. Zadnji prerok Malahija (krog 450 pr. Kr.) je napovedal še predhodnika Mesijevega, zatem pa so umolknili preroški glasovi. Tako je bilo prepuščeno judovsko versko-nravno življenje — sevé ne glede na božjo previdnost — naravnemu razvitku. Zato pa je bila nevarnost za vero velika.

S tem je bila v zvezi druga okoliščina: nastopili so namreč namesto prerokov in deloma tudi namesto duhovnikov pismouki ali pismarji. Pismouki bi bili morali ohraniti pravi pomen »postave« in prerokeb ter ga izročiti potomcem s poukom v šolah in sinagogah. Pa žal, da so le preradi pozabljali na to svojo nalogo, da so samovoljno postopali s postavo, ji primešavali svoje izmišljotine ali jih celo stavili nad postavo. To je zlo »človeških postav«, nad katerim se Zveličar tako britko pritožuje¹, ker so Judje, opustivši zapovedi božje, izpolnjevali te »človeške postave«.

Tretja usodna okoliščina, ki je ovirala versko-nravno življenje med Judi, je bilo zmanjšanje časti in veljave velikega duhovnika. Od Onija III. dalje, katerega je pod Antiohom Epifanom l. 175 pr. Kr. izpodrinil brat Jazon, je bilo ustavljeno zakonito nasledstvo velikih duhovnikov. Sirski kralji so od tedaj naprej oddajali službo velikega duhovnika tistemu, ki je več ponudil zanj. Tudi ni bilo v korist dostojanstvu velikega duhovnika, da se je pod Hazmonejcem Simonom ta služba pa politiška vladarska oblast dedno združila v eni osebi². Še bolj pa so ponižali to dostojanstvo Herod in Rimljani, ki so kar svojevoljno odstavljali in nastavljali velike duhovnike.

Najhujše zlo za versko-nravno življenje med Judi pa je bilo strankarstvo, zlasti stranki Farizejev in Saducejev, ki zaznamujeta dve nasprotni smeri judovskih nazorov ob Kristusovem času.

O tem bomo v naslednjem podrobneje razpravljali in sicer najprvo o nekaterih okoliščinah, ki so pospeševale versko-nravno življenje, potem pa o nekaterih okoliščinah, ki so je ovirale.

A. Kaj je pospeševalo versko-nravno življenje?

1. Služba božja v templju.

Tempelj, v katerem je nastopil veliki duhovnik po redu Melhizedekovem³, Jezus Kristus, sta sezidala Zorobabel in Ezdra. Posvečen je bil v 6. letu Darijevega (516 pr. Kr.), dne 3. Adarja⁴. Povečal in olepšal pa ga je v 18. letu vladanja (15/16 pr. Kr.) Herold Veliki⁵. Navajajo ga kot sedmi svetovni čudež.

Že v začetku evangeljskih zgodeb se vrše razni dogodki v Zorobabel-Herodovem templju. Tu preživi presv. Devica otroška leta; tu zažiga Zaharija kadilo, ko se mu prikaže angel, oznanjujoč, da dobi

¹ Prim. Mat. 23, 4.

² I. Mak. 13, 14; 14, 41. (Prim. »Voditelj« I. II., str. 290.)

³ Ps. 109, 4. Prim. Hebr. 5, 6; 6, 20; 7, 1 ss.

⁴ I. Ezdr. 6, 15 ss.

⁵ Antiq. 15. 11 sqq; Bell. Iud. 5, 5. Prim. »Voditelj« I. II., str. 208.

sina v visoki starosti; tu »postavijo pred Gospoda« Sina božjega 40. dan po rojstvu; tu dopolni Marija, njegova mati, postavo o »očiščevanju«; tu sedi 12letni Jezus sredi učnikov, ki se čudijo njegovemu umu in njegovim odgovorom; z nad tempeljskega visokega slemena pahnejo sina Alfejevega, Jakoba, da prejme mučeniško krono.

Tempelj je bil izraelskemu ljudstvu središče narodnega življenja. Po Mozesovi postavi ni smel noben Jud drugde darovati in praznovati zapovedanih glavnih praznikov, kot v templju. Zato se je moralo ljudstvo v celoti v gotovih časih zbirati v templju, v svetišču Gospodovem. Tako pa so se Judje drug drugemu bližali »v vežah Gospodovih«, med seboj se spoznavali; čutili se kot otroke enega Očeta, kot brate ene velike družine, in tako so stopali v ozadje sebični nameni posameznih rodov: pri istem Bogu, v isti hiši božji se je morala pri vseh vzbujati skupna navdušenost za Jehova, skupna ljubezen za nebeškega Kralja in domovino.

Zato pa je tudi politična samostojnost tega naroda prenehala šele na ožganih razvalinah njegovega svetišča. Še dandanes verujejo ortodoksni Judje, da bi dosegli politično samostojnost in ustanovili mesijansko kraljestvo, če bi si iznova sezidali svetišče v Jeruzalemu. Zato gledajo v spravi dan solznih oči proti mestu, kjer je nekdanj stal tempelj, in prosijo usmiljenja za »hišo božjo«.

Ker smo opisali tempelj že drugde¹, postavimo sem, kar piše o »pozemeljskem svetišču« Stare zaveze sv. apostol Pavel v pismu do Hebrejcev². Govori sicer samo o sv. šatoru, dasiravno ima pred očmi tudi tempelj, ker je bil tempelj urejen prav po vzorcu sv. šatora. »Narejen je bil prvi šator (prvi del sv. šatora), v katerem so bili svečniki in miza, in posvečeni kruhi in temu se pravi: Sveto (Svetišče)³. Za drugim pregrinjalom (t. j. za pregrinjalom, ki je ločilo obadva predela, Svetišče od Presvetišča) pa je šator, (t. j. drugi predel sv. šatora), kateremu se pravi: Najsvetejše (Presvetišče), v katerem je zlata kadivnica⁴, in skrinja zaveze, okovana od vseh strani z zlatom. V njej je zlati vrč z mano in Aronova palica, katera je bila ozelenela, in tabli zaveze⁵. Nad skrinjo zaveze sta bila častitljiva Kerubina, katera sta

¹ Prim. »Voditelj« II., str. 208. — ² 9, 1—15. — ³ Kadivni oltar je izpuščen.

⁴ Zlata kadivnica je bila pravzaprav v Svetišču, in le veliki spravi dan so se je posluževali v Presvetišču. Prim. Lev. 16, 12.

⁵ V Salomonovem času sta bili v skrinji zaveze samo tabli zaveze (III. Kr. 8, 9). Kakor trdi sv. Pavel na našem mestu (Hebr. 9, 4, 5), sta bili tam tudi Aronova palica in posoda z mano. To navidezno nasprotstvo izgine, če trdimo, da govori sv. Pavel glede te točke o dobi pred Salomonom, ali pa, da je njegovo poročilo tako umevati, da sta bili Aronova palica in posoda z mano shranjeni na onem kraju, kakor skrinja zaveze.

(s perotmi) obsenčevala pokrov sprave¹ . . . Ko so bile tako narejene te reči, so sicer v prvi šator vedno hodili duhovniki, kadar so opravljali službo darovanja. V drugi šator pa gre le enkrat v letu samo veliki duhovnik, pa ne brez krvi, katero daruje za svoje grehe in ljudstva. S tem je hotel sv. Duh dati na znanje, da še ni odprta pot v (nebeško) svetišče, dokler stoji poprejšnji šator (Stara zaveza). To je podoba sedanjega (krščanskega) časa. Po njej se darujejo darovi in klavščine, katere pa ne morejo, kar vest zadeva, storiti popolnega tistega, kateri opravlja službo samo z jedmi in pijačami in z mnogimi umivanji in opravičbami mesa, naloženimi do časa poprave². Kristus pa je pristopil kot veliki duhovnik prihodnjih dobrot skozi višji in veliko boljši šator, kateri ni narejen z roko, t. j., ne tega vstvarjenja; tudi ne s krvjo kozlov ali juncev, temuč je šel z lastno krvjo enkrat v svetišče in je našel večno odrešenje³. Zakaj če kri kozlov in juncev in potreseni juničin pepel posveti omadeževane v telesno očiščenje, koliko bolj bo kri Kristusova, kateri je dal samega sebe Bogu brez madeža, očistila našo vest od mrtvih del, da bomo služili živemu Bogu! In zato je srednik Novega zakona . . .»

Kakor je imel tempelj tri oddelke: Dvor, Svetišče in Presvetišče, tako so bili tudi svečeniki ločeni v tri vrste: levite, duhovnike in velike duhovnike. Leviti so opravljali službo le na Dvoru, duhovniki tudi v Svetišču in samo veliki duhovniki v Presvetišču.

Vsakdanjo službo božjo v templju so oskrbovali svečeniki razdeljeni v 24 vrst; vsaka vrsta je opravljala službo en teden. Menjavale so se v soboto. Odstopajoča vrsta je opravila še običajno jutranjo daritev in dodatno sobotno daritev (pr. Num. 28, 9—10); nastopajoča pa je darovala večerno daritev in premenila ogledne kruhe⁴. Tri velike praznike (Velika noč, Binkošti in praznik šatorov) so bile

¹ Pokrov skrinje zaveze se imenuje »pokrov sprave« ali »sedež milosti«, ker je znad njega govoril z Mozesom Bog sam, vedno pripravljen k usmiljenju in spravi. (Prim. Exod. 25, 22).

² Ker je zemeljski šator le pomenljiva podoba, se opravljajo v njem tudi pomenljive daritve, katere same na sebi nimajo nobene opravičujoče, posvečujoče moči za Jude. Njih služba božja je namreč le v spolnjevanju jedilnih postav (Lev. 11), zapovedanih umivanj ali očiščevanj (Exod. 29, 4; Num. 8, 7) in takih šeg, katere opravičujejo le po vnanjem, pred svetom; po notranjem pa nimajo nobene vrednosti, ker ne morejo človeka storiti Bogu dopadljivega in so imele veljavnost le do »polnosti časov«, namreč do Kristusa.

³ Kristus je s svojo smrtjo odrešil ves človeški rod, pridobivši mu dobrote prihodnjega življenja. Potem pa je šel enkrat za vselej v nebesa, kjer ni daroval živalske krvi, ampak zasluženje svoje smrti. S tem pa je zagotovil odrešenje, katero obsega časno in večno življenje.

⁴ Prim. II. Chron. 23, 4, 8 in II. Reg. 11, 5. 9.

v službi vse 24 vrste skupaj. — Vsak tedenski oddelek pa je bil razvrščen v 5—9 pododdelkov, ki so opravljali službo poprečno vsak po en dan. Če je bilo manj pododdelkov kot sedem, so nekateri služili po dva dni; če jih je bilo več kot sedem, sta nekatere dni nastopila po dva pododdelka. Ni pa misliti, da so vsi duhovniki dotičnih pododdelkov prišli do opravil v templju, ampak samo nekateri, ki so se za dotično opravilo določili po žrebu¹.

Kakor duhovniki so bili tudi leviti razvrščeni v 24 vrst, ki so se menjavale vsak teden.

Vzporedno s to razdelitvijo duhovnikov in levitov pa je bilo tudi ljudstvo razdeljeno v 24 službenih vrsta (מִשְׁמֵרֹת) in vsak teden je prihajala pred obličje Gospodovo samo po ena vrsta kot zastopnica vsega ljudstva. Imenovala se je מִשְׁמֶרֶת (zastopnica, Standmannschaft, viri stationarii). Ni pa bilo potrebno, da bi se bila morala dotična vrsta zbrati vsa v Jeruzalemu. Zadostovalo je, če se je sešla k službi božji v domači sinagogi; v Jeruzalem pa so odšli samo nekateri zastopniki, da so »stali« pred obličjem božjim, ko so se opravljale daritve.

Duhovniki so v službi nosili posebno službeno obleko: 1. מִצְנֵי־בָּיִט, t. j. kratke, samo ledja in stegna pokrivajoče gače iz bisa (tankega belega platna). Vrh gač 2. מִצְנֵי־בָּיִט, dolgo, do tal segajočo haljo z ozkimi rokavi, tudi iz bisa. To haljo so 3. prepasávali z dolgim pisanim pasom אֲזָזִי, tudi iz bisa, pa prepleten z bagrenimi, škrlatastimi pa višnjevim okraski. Glavo so si pokrivali 4. z מִצְנֵי־בָּיִט, pokrivalom, podobnim turbanu². Črevlji se ne navajajo nikjer; sklepati smemo torej, da so duhovniki opravljali službo bosi.

Bela obleka je zaznamovala čistost; zato se je zahtevala od duhovnika treznost in levitiška čistost. Tisti čas, ko so bili v službi, niso smeli piti vina in sploh nobene vpijanljive pijače³. Kdor ni bil levitiško čist, ni smel prestopiti praga svetega »Dvora«. Celo tisti, ki so bili levitiško čisti, so se morali rituelno izkópati, preden so nastopili službo. Razen tega so si morali umiti še roke in noge v bronastem morju יָדַיִם, ki je bilo na prostem med svetiščem in žgavnim oltarjem.

Daritve, katerih se je darovalo vsak dan mnogo, so bile dvojne: javne in zasebne. Prve so se darovale v imenu ljudstva in oskrbovale zato na ljudske stroške, zlasti iz davščine, katero je plačeval

¹ Prim. Luk. 1, 5.

² Prim. o duhovniški obleki Ezech. 44, 17—19; Exod. 28, 40—43; 39, 27—29 in obširni popis pri Jožefu Flaviju Antiq. III., 7, 1—3.

³ Lev. 10, 8—11; Ezech. 44, 21.

vsak odrasli Izraelec templju, namreč dve drahmi¹. Druge so naročali zasebniki iz najrazličniših vzrokov in o raznih prilikah.

Obojne daritve, javne in zasebne, ločimo v naslednje tri glavne vrste: 1. Žgavne daritve; darovana žival se je morala vsa na oltarju sežgati. 2. Daritve za grehe in zadolženja. Namen jim je bil, grešnika spraviti z Bogom. Pri teh daritvah so sežgali samo mastnino; druge dele so dobili duhovniki. 3. Mirovne daritve (שְׂלָמִים). Ž njimi so zahvaljevali Boga za prejete dobrote, ali ga prosili novih dobrot. Mastnino so tudi pri teh daritvah sežgali; drugo meso pa so použili pri veselem daritvenem obedu darovavec z družino in duhovniki². — Največ se je seveda darovalo raznih zasebnih daritev. Govoreč o javni službi božji, se zanimljemo zlasti za javne daritve in med temi seveda v prvi vrsti za vsakdanjo žgavno daritev, ki je bila najmenitnejši del javne službe božje.

Z vsakdanjo žgavno daritvijo so Izraelci častili in molili Boga. Ker moramo Boga moliti in častiti neprenehoma, zato ni smela žgavna daritev nikdar nehati. Vsako jutro in vsak večer so torej darovali po eno jagnje, ki je gorelo celi dan, oziroma celo noč. Zato se je imenovala ta daritev עֹלָה הַקֹּרֶבֶת ali samo הַקֹּרֶבֶת, t. j. večna daritev (juge sacrificium). Opustiti se ni smela nikdar. Ko je bil l. 70. po Kr. Jeruzalem že davno obkoljen od Rimljanov in je v mestu že gospodarila najhujša lakota, se je vendar še redovito opravljala vsakdanja jutranja in večerna daritev. Ko pa so 17. julija morale prenehati vse daritve³, so ta žalostni dogodek prištevali največjim nesrečam.

Natančnejše določbe glede vsakdanje jutranje in večerne daritve pa so bile naslednje⁴: Zjutraj in zvečer se je moralo darovati v žgavni daritvi po eno brezmadežno enoletno jagnje moškega spola. Dodajali so vsakokrat kot jedivno daritev $\frac{1}{10}$ »efe« lepe pšenične moke, pomočene s $\frac{1}{4}$ »hina« dobrega namiznega olja, kot pitno daritev pa $\frac{1}{4}$ »hina« vina. — Jutranjo daritev so opravljali zarana; večerno po svetopisemskem izrazu בֵּין עֶרְבַּיִם וּבֵין הָאֶרְבָּבִים, t. j. v mraku. V poznejši dobi pa so opravljali večerno daritev že krog 3. popoldne⁵.

¹ Prim. Mat. 17, 23—26. Prim. tudi Exod 30, 13; II. Chron. 24, 6; Neh. 10, 33 Antiq. XVIII, 9, Bell. iud. 8, 6. Philo, De victimis § 3. ed. Mangey II., 224 sqq.

² Lev. 1—7.

³ Prim. str. 67.

⁴ Exod. 29, 38—42; Num. 28, 3—8.

⁵ To se vidi iz Antiq. 14, 4, 3: Δὲς τῆς ἡμέρας, πρωτὶ τε καὶ περὶ ἐνάτην ὥραν, ἱερουργούντων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Zato so hodili Izraelci tudi ob 9. uri, t. j. ob 3. popoldne v tempelj moliti, ali so v tem času molili doma. Prim. Dej. ap. 3, 1; 10, 3, 30. — Prim. tudi Jos. contra Apion. II., 8 (ed. Bekker p. 239): Mane etiam aperto templo oportebat facientes traditas hostias introire et meridie rursus dum clauderetur templum.

V zvezi z vsakdanjo žgavno daritvijo občine se je vsak dan darovala tudi jedivna daritev velikega duhovnika. Če primerjamo Lev. 6, 12—16 in Lev. 2, 5—6 je moral veliki duhovnik vsak dan zjutraj in zvečer darovati posebno jedivno daritev¹. Daroval je $\frac{1}{10}$ »efe« moke, eno polovico zjutraj, drugo pa zvečer. Moko so zmešali z oljem, jo gnetli in napravili hlebčke, katere so spekli, je z oljem polili in potem darovali.

Razen teh daritev so morali duhovniki vsak dan opraviti tudi še kadivno daritev na kadivnem oltarju pa oskrbeti razsvetljava na sedmerorokem svečniku. Kadivna daritev se je morala opraviti zjutraj in zvečer (Exod. 30, 7—8) in sicer zjutraj pred žgavno daritvijo, zvečer pa za njo. Tudi pri svečniku so imeli duhovniki opraviti zjutraj in zvečer. Zjutraj so osnažili svetilke in jih iznova napolnili z oljem. Pustili so čez dan goreti eno ali več svetilk (Jožef Flavij pravi, da tri). Zvečer so prižgali še drugih šest ali štiri, ker so po noči morale vse goreti².

Službo božjo sta poviševala tudi glasba in petje. Ko se je bila darovala žgavna daritev, so leviti zapeli in udarili na strune; dva duhovnika pa sta zatrobila na srebrne trobente³. Med petjem in glasbo je zbrano ljudstvo molilo in častilo Boga.

Krasno in ob enem poetiško nam opisuje tempeljsko službo božjo Modri Sirah⁴, imajoč pred očmi velikega duhovnika Simona, Onijevega sina: »Kadar je šel k svetemu oltarju, je razsvetlil vse Svetišče. Ko je prejemal darove iz rok duhovnikov in stal sam pri oltarju, krog njega pa njegovi bratje, je bil kakor vsajena cedra na libanonski gori, in vsi Aronovi sinovi so stali okoli njega v svoji časti kakor palmove veje. Gospodove darove pa so držali v rokah pred zbranimi Izraelci. In ko je pri oltarju opravljal svojo službo, da bi dokončal daritev najvišjega Kralja, je stegnil svojo roko po pitnem daru, in je daroval kri grozdja: izlil jo je na tla pri oltarju v dišavo božjo najvišjemu poglavarju. Tedaj so Aronovi sinovi vpili in z dolgimi trobentami trobili in dajali slišati velik glas, da bi se Bog spomnil ljudstva. Tedaj je palo vse ljudstvo z obrazom na tla, da je molilo Gospoda svojega Boga in prosilo vse-mogočnega, visokega Boga. In pevci psalmov so ga poveličevali s svojimi glasovi, in v veliki hiši je bilo polno prijetnega glasu. In ljud-

¹ Prim. Hebr. 7, 27 in Antiq. 3, 10, 7: Θύει δ' ὁ ἱερεὺς (= veliki duhovnik) ἐκ τῶν ἰδίων ἀναλωμάτων, καὶ δις ἐκάστης ἡμέρας τοῦτο ποιεῖ, ἄλευρον ἐλαίῳ μεμαργμένον καὶ πεπηγὸς ὀπτῇσι βραχείᾳ. . . καὶ εἰς μὲν ἐστὶν ἄσσάρων τοῦ ἀλεύρου, τοῦτου δὲ τὸ μὲν ἡμῖς πρῶτ' τὸ δ' ἕτερον δεύλης ἐπιφέρει τῷ πυρί.

² Exod. 30, 7—8; II. Chron. 13, 11.

³ II. Chron. 29, 26—28; Num. 10, 1. 2. 10. — ⁴ Eccli. 50, 12—21.

stvo je v molitvah prosilo Gospoda Najvišjega, dokler ni bilo dokončano češčenje Gospodovo in dokler niso dokončali svoje službe¹.

Jutranja služba božja se je končavala z duhovniškim blagoslovom. Duhovnik, ki je imel nalogo, da izreče blagoslov, se je umil, stopil pred tempelj in zapel proti vzhodu obrnjen globoko sklonjen nad izraelskim ljudstvom »Aronov blagoslov«: »Blagoslovi te Bog in te varuj! Pokaži ti Gospod svoj obraz in se te usmili! Večni obrni k

¹ Precej natančen opis jutranje službe božje nahajamo tudi v »Mišni«, v odstavku Tamid. Ker se opis očitno naslanja na ustno izročilo, ga tu v glavnih potezah v pojasnitev povedanega priobčujemo:

Na vse zgodaj, še preden se je začelo daniti, so šli nekateri duhovniki, ki so prenočili v templju, s svojim načelnikom pogledat, če je pripravljeno vse potrebno za daritev. Medtem vstanejo tudi drugi v templju bivajoči duhovniki, se izkopljejo in v posebni dvorani oblečejo v sveta oblačila. Nog si iz spoštovanja do templja ne obujejo. Potem se zbero v dvorani ob Ksistu (liškath hagazith), da si s srečkanjem razdele posamna opravila (prim. Luk. 1, 9), n. pr.: kdo naj snaži oltar, kdo naj škropi kri, kdo naj deli blagoslov itd. Ko dospó v tempelj še leviti in tempeljski čuvaji, napolnijo z vodo umivavnico od medi ali bronasto morje, ki je bilo blizu žgavnega oltarja. Pri bronastem morju se umije en duhovnik, ki potem takoj odgrne velikansko zaveso pred Svetiščem, odpre vrata k Svetišču in tempeljskim Dvorom. Sedaj osnažijo žgavni oltar in nalože nanj iznova drv. Na oltarju je moral vedno goreti ogenj in nikdar ni smel ugasniti. Dvakrat je pal na drva naravnost z neba: »In glej ogenj je šinil od Gospoda (iz svetlega oblaka, v katerem je bil Gospod pričujoč) in je použil žgavno daritev in mastnino, ki je bila na oltarju« (Lev. 9, 24). — Sveti ogenj je gorel namreč na oltarju do preselitve Judov v babilonsko suženjstvo. Duhovniki, ki so bili ravno takrat v službi v templju, so ogenj vzeli z oltarja in ga na skrivnem spravili v globokem praznem vodnjaku, v katerem se je ob deževju nabirala kapnica. Kraj je ostal neznan vsem drugim Judom. Ko pa so se povrnili Judje iz suženjstva in ko so si sezidali nov tempelj in oltar, je poslal Nehemija iskat skriti sv. ogenj vnuke tistih duhovnikov, ki so ga bili skrili. Ti so šli, pa niso našli ognja, ampak blato ali gosto lužo. »In ukazal jim je zajeti in prinesti. In darove, ki so bili položeni, je ukazal Nehemija poškopiti s tisto vodo, in drva, in kar je bilo položeno nanje. Ko se je to zgodilo in je prišel čas, da je solnce posvetilo, katero je bilo poprej za oblakom, se je užgal velik ogenj, tako da so se vsi čudili. (Prim. II. Mak. 1, 19–23 in 2, 10).

Ko so leviti osnažili in pripravili žgavni oltar, pridejo v tempelj še pred dnem tudi godci in pevci.

Čuvaj na tempeljskem stolpu da znamenje, da se je izdani. Leviti pripeljejo jagnje — mladega ovna. Duhovnik položi nanj obe roki; s tem prenese nanj grehe vsega ljudstva ter ga zakolje na severni strani oltarja. Drug duhovnik pa prestreže kri ter jo meša, da se ne strdi, marveč da se more ž njo škropiti. Medtem pridejo štirje duhovniki v tempelj: prvi gre iskat kadišnico, katero so bili položili prejšnji večer na kadišni oltar v Svetišču; drugi gre snažiti svetilke sedmerorokega svečnika. Luč ni smela nikdar v vseh ugasniti. Po dnevi je gorela samo ena, ali, kakor trdi Jožef Flavij, tri svetilke, po noči pa vseh sedem. Tretji duhovnik nabere v posodo oglja z žgavnega oltarja; četrti pa prinese seboj mero kadila. Ko prinese prvi duhovnik iz Svetišča kadišnico, jo napolnijo z ogljem z žgavnega oltarja in na kadišnjem oltarju v Svetišču zažgo na žerjavici kadilo, ki povzroča mnogo dima in raz-

tebi svoj obraz in ti podeli svoj mir!¹ Ime božje je izgovoril prav po črkah (torej יהוה, ne אדוני). Posamezne besede je pel zategnjeno, podobno našemu »Ite missa est«. Verniki pa so odgovorili »Amen« in potem se razšli.

Podobno kot zjutraj se je obhajala služba božja tudi zvečer. Vendar se je morala večerna kadivna daritev opraviti za žgavno daritvijo². Tudi svetilke sedmerorokega svečnika se zvečer niso osnažile, ampak samo prižgale.

Ti dve vsakdanji javni daritvi sta bili glavni del in podlaga vseh bogoslužbenih del v templju. Darovali so jih na opisani način tudi o vseh sobotah in praznikih. Seveda pa so o teh dneh dodajali še druge javne daritve. V soboto so dodali dve enoletni moški jagnjeti brez graje kot žgavno daritev in dve desetinki »efe« pšenične moke z oljem pokropljene v jedivno daritev in pitne darove. Za sobotno daritev se je torej darovalo toliko, kot za vsakdanjo jutranjo in večerno daritev skupaj³. Še več daritev so dodajali o praznikih⁴. O Veliki noči n. pr. so darovali skozi sedem dni vsak dan kot žgavni dar: dva junca, enega ovna, sedem letnih jagnjet brez graje s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami in povrh še enega kozla kot daritev za grehe⁵. Binkoštni praznik, ki je trajal samo en dan, so se darovale iste daritve kot posamne dni velikonočnega praznika⁶. V praznik šatorov, s katerim so končavali žetev in trgategv, so darovali še veliko

širja močno in prijetno vonjavo. Duhovnik poškropi potem s krvjo žgavni oltar, na kateri je naložil razsekano ovnoovo meso. Plamen prasketajoč použije meso ob solnčnem vzhodu. Duhovniki glasno moleč spremljajo pomenljivi obred; Jehova pa milostno gleda na daritev in prošnjo svojega ljudstva.

Ko položé na žgavni oltar še predpisani jedivni dar s pecivom velikega duhovnika in ukazani pitni dar, se oglasi močna godba in petje levitov, prepevajočih psalme. Peli so pri jutranji daritvi: v nedeljo ps. 24; v ponedeljek ps. 48; v torek ps. 82; v sredo ps. 94; v četrtek ps. 81; v petek ps. 93; v soboto ps. 92. — Psalterij je bil razdeljen v 5 knjig: 1. ps. 1—41; 2. ps. 42—72; 3. ps. 73—89; 4. ps. 90—106; 5. ps. 107—150. — Psaljsmi 113—118 so se imenovali Hallel in so jih prepevali o Mlajih, o Binkošti, o prazniku Posvečenja templja, najslavesniše pa o Šatorskem prazniku med razsvetjavo templja in o Veliki noči. O Šatorskem prazniku so mahali med petjem z vejami, da je kar šumelo po templju. O Veliki noči so prepevali Hallel med klanjem velikonočnih jagnjet v templju, pa doma med velikonočno večerjo. (Prim. Mat. 26, 30; Mark. 14, 26: »Ko so izpeli zahvalno pesem, so šli na Oljisko goro«). — 15 stopnih psaljmov so prepevali na 15 stopnicah dvora duhovnikov.

¹ Gl. Num. 6, 23—26. — ² Prim str. 16. — ³ Prim. str. 15.

⁴ Num. 28, 9—10. Philo, De victimis § 3 (Mang. II., 239): Ταῖς δὲ ἐβδόμαις διπλασιάζει τὸν τῶν ἱερῶν ἀριθμὸν. — Jos. Antiq. 3, 10. 1: Κατὰ δὲ ἐβδόμην ἡμέραν, ἥτις σάββατα καλεῖται, δύο σφάζουσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἱεροουργοῦντες.

⁵ Num. 28, 16—25. — ⁶ Num. 28, 26—31.

več daritev. Prvi dan so darovali v žgavno daritev 13 juncev, dva ovna in 14 jagnjet s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami in povrh še enega kozla v dar za grehe. Prihodnjih šest dni so darovali iste darove, le vsak prihodnji dan po enega junca manj kot prejšnji dan¹. Podobne daritve so dodajali vsakdanji jutranji in večerni daritvi tudi o drugih praznikih (o Mlajih, o Novem letu, Spravni dan²). Tem daritvam, ki so le splošno značile značaj dotičnih praznikov, so dodajali pa še posebne, primerne značaju in pomenu posamnih praznikov³.

Zelo številne so bile torej javne daritve; mnogo številnejše pa daritve zasebnikov. Dan na dan so zaklali v Jeruzalemu neštete množice živalij in jih sežgali. O praznikih pa so duhovniki komaj zmagovali službo, dasi jih je bilo na tisoče⁴.

* * *

Celo neverniki so se udeleževali judovske službe božje in so naročali žgavne, jedivne in pitne daritve v jeruzalemskem templju. Določno nam to zatrjuje Jožef Flavij⁵, pripovedujoč, da so uporniki v začetku rimsko-judovske vojske sklenili, da se morajo ustaviti daritve za cesarja ter odbiti vsaka daritev, ki bi jo hotel darovati nevernik. Zgodovina pa nam je ohranila tudi nekaj prav zanimljivih dogodkov. Kralj Aleksander Veliki je baje oskrbel daritev v jeruzalemskem templju⁶. Tudi Ptolomej III. je daroval v Jeruzalemu⁷. Antioh VII. Sidet je poslal celo med obleganjem Jeruzalema o prazniku šatorov daritev v mesto⁸. Ko je prišel mogočni zaščitnik Marko Agripa l. 15 pr. Kr. v Jeruzalem, je daroval hekatombo, žgavno daritev 100 juncev⁹. Tudi Vitelij, pripoveduje Jožef Flavij¹⁰, je prišel o Veliki noči l. 37 po Kr. v Jeruzalem, da bi tu opravil daritve. Po pravici pravi torej Tertulian, da so Rimljani nekdanj častili tudi Boga Judov z daritvami, njih tempelj pa z darovi¹¹. In Jožef Flavij imenuje oltar v Jeruzalemu »vsem Helenom in Barbarom častljiv oltar¹²«; o prostoru,

¹ Num. 29, 12—34.

² Prim. Num. cc. 28 in 29. — ³ Prim. Lev. cc. 16 in 23.

⁴ Aristes (v Havercampovem Jos. II., 2, 112): Πολλὰ γὰρ μυριάδες κτηνῶν προσάγονται κατὰ τὰς τῶν ἑορτῶν ἡμέρας. — Prim. št. v I. Reg. 8, 63. I. Chron. 29, 21; II. Chron. 29, 32 s.; 30, 24; 35, 7—9.

⁵ Bell. jud. 2, 6, 17, 2—4.

⁶ Antiq. 11, 8, 5. — ⁷ Jos. contra Apion. II., 5 init.

⁸ Antiq. 13, 8, 2. — ⁹ Antiq. 16, 2, 1. — ¹⁰ Antiq. 18, 5, 3.

¹¹ Apologet. c. 26: Cuius (Iudaeae) et deum victimis et templum donis et gentem foederibus aliquamdiu Romani honorastis.

¹² Bell. Iud. 5, 1, 3: Τὸν Ἑλλήσι πᾶσι καὶ βαρβάρους σεβάσιμον βωμὸν.

»Voditelj« I.

kjer je stal tempelj, pa pravi, »da ga časti ves svet in da ga slave tujci na koncu sveta«¹.

Omeniti moramo tudi daritev za neverniško vlado. Kakor so pred babilonskim suženjstvom izraelski kralji sami poravnavali stroške za javne daritve, tako je tudi Cir naravnal, da se plačujejo potrebščine za javne daritve v templju »iz kraljeve skrinje«, »da se darujejo nebeškemu Bogu daritve in da se moli za življenje kralja in njegovih otrok«². Še bolj jasno se more dokazati javna daritev posebej za kralja (*δολοκαύτως προσφερομένη ὑπὲρ τοῦ βασιλέως*) v makabejski dobi³. Bržčas so jo ustanovili sirski kralji. Po določnem pričevanju Filonovem⁴ je ukazal cesar Avgust sam, da se morata na cesarjeve stroške za zmeraj vsak dan darovati dve jagnjeti in en junec. Da se je daritev redovito opravljala prav do rimsko-judovske vojske, vemo iz Jožefa Flavija⁵. Tudi prvi kristjanje so opravljali molitve in daritve »za kralje in vse oblasti, da bi mirno in pokojno živeli v vsi pobožnosti in čistosti«⁶.

Razen daritev pa so prinašali neverniki jeruzalemskemu templju tudi raznih darov (*ἀναθήματα*)⁷. Ko je n. pr. Ptolemej Filadelf prosil od judovskega velikega duhovnika mož, ki bi mu predstavil sv. pismo na grški jezik, je poslal jeruzalemskemu templju 20 zlatih in 30 srebrnih skled, 5 vrčev in 1 umetelno izdelano zlato mizo⁸. Da so sirski kralji prinašali v Jeruzalem darov, se da prav lahko izpričati⁹. Tudi Rimljani so povelicevali tempelj s krasnimi darovi. Ko je n. pr. Sozij s Herodom premagal Jeruzalem, je daroval templju zlat venec¹⁰. Tudi Marko Agripa, ko je obiskal Jeruzalem, je obdaril tempelj z darovi¹¹. Med tempeljskimi posodami, katere je dal med obleganjem Jeruzalema stopiti Janez iz Gishale, so bili tudi vrči (*ἀκρατοφόροι*), katere sta bila templju podarila cesar Avgust in soproga¹². Pa tudi drugi Rimljani so opetovano poslali darov templju edino pravega Boga¹³.

Tako je bil torej jeruzalemski tempelj in služba božja v njem ob Kristusovem času v velikih čisljih pri izvoljenem ljudstvu in pri never-

¹ Bell. Iud. 4, 4. 3: 'Ο δὲ ὑπὸ τῆς οἰκουμένης προσκυνούμενος χῶρος καὶ τοῖς ἀπὸ περάτων γῆς ἀλλοφύλοις ἀκοῇ τετιμεμένης.

² Prim. Esr. 6, 8—10. — ³ I. Mak. 7, 33.

⁴ Legat. ad Caium § 23 in § 40. Prim. tudi Bell. Iud. 2, 10. 4: 'Ιουδαῖοι περὶ μὲν Καίσαρος καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων δις τῆς ἡμέρας θύειν ἔφασαν. — Iz navedenih besedi tudi izprevidimo, da se je vsakdanja daritev za cesarja opravljala v dveh polovicah, namreč zjutraj pa zvečer.

⁵ Bell. Iud. 2, 17. 2—4. — ⁶ I. Tim. 2, 1—2. — ⁷ Prim. Luk. 21, 5.

⁸ Antiq. 12, 2. 5—9. — ⁹ II. Mak. 3, 2; 5, 16. Antiq. 13, 3. 4.

¹⁰ Antiq. 14, 16. 4. — ¹¹ Philo, Legat. ad Caium § 37.

¹² Bell. Iud. 5, 13. 6. — ¹³ Bell. Iud. 4, 3. 10.

nikih, čeprav ni bilo v njem skrinje zaveze¹, in četudi ni sijala nad skrinjo zaveze Šekina².

* * *

Trikrat, uče Talmudisti, se je moral tempelj zidati: prvi po Salomonu, drugi po Ezdru, tretji po Mesiju. Tretji tempelj si je sezidal Mesija po modri moči in umetnosti sv. Duha iz krvi Marije prečiste Device. Saj Kristus imenuje sam svoje telo: tempelj³. In vsak kristjan naj bi bil v umrljivem svojem telesu »tempelj sv. Duha«⁴. To

¹ V Salomonovem templju je ostala skrinja zaveze do razdejanja Jeruzalema po Nebukadnezarju. Tedaj pa jo je skril s sv. šatorom in kadivnim oltarjem prerok Jeremija v neki votlini gore Nebo. Nekateri Jeremijevi spremljevalci pa so si hoteli kraj zaznamovati. In ko je Jeremija to izvedel, jih je posvaril, češ, da bo kraj neznan, »dokler Bog ne zbere svojega ljudstva in se ga ne usmili«. In takrat, t. j. ob vesoljni sodbi, ko se bode judovsko ljudstvo kot tako izpreobrnilo h Gospodu svojemu Bogu, bo Gospod po Jeremiju skrito sveto orodje zopet pokazal trdovratnim Judom v pričevanje. In Gospodovo veličastvo (שְׁכִינָה), znamenje pričužnosti božje, se bode tistikrat zopet prikazalo v oblaku, kakor se je bilo prikazalo tudi Mojzesu in kakor se je bilo razodelo Salomonu, ko je bil tempelj posvečen velikemu Bogu. (Prim. II. Mak. 2, 1—8).

Po povratu iz suženjstva res ni več sluha o skrinji zaveze. Presvetišče Zorobabelovega templja je bilo prazno. Tri prste debela kamenita plošča je ležala tam, kjer bi imela stati skrinja zaveze. Pred to ploščo je v spravni dan veliki duhovnik opravljal bogoslužbene ceremonije. V drugem templju ni bilo skrinje zaveze, ker je hotel Bog izvoljeno ljudstvo pripravljati na to, da bode v mesijanskih časih zavzemal mesto skrinje zaveze na oltarju, na plošči tabernakelj, bivališče živega Boga.

² Ko je bil Salomonov tempelj po Nebukadnezarju razdejan, so preroki izrečno napovedovali, da se bode veličastvo Božje (שְׁכִינָה) zopet prikazalo: »In razodevalo se bo (ob povratu Judov iz suženjstva, zlasti pa ob Mesijevem prihodu na zemljo) veličastvo Gospodovo« (Iz. 40, 5). »In moj šator bo med njimi« (Ezeh. 37, 27). »To je mesto mojega prestola, in mesto stopinj mojih nog, kjer bom prebival sredi Izraelovih otrok na vekomaj« (Ezeh. 43, 7). — In ko so Judje, sezidavši drugi (Zorobabelov) tempelj, zahtevali, naj se prikaže veličastvo Gospodovo, je napovedal prerok Malahija (3, 1), ne le predhodnika, ampak Zveličarja samega, rekoč: »Glej, pošljem svojega angelja, ki bo pripravljaj pot pred mojim obličjem. In zdajci bo prišel k svojemu templju Gospodovavec, katerega iščete, in angelj zaveze, po katerem hrepenite. Glej, pride, pravi Gospod vojskinih trum«. Kar je prerokoval tu prerok o »Gospodovavcu« in o »Angelju zaveze«, t. j. o Mesiju, kar je govoril Siracid o večni, neustvarjeni modrosti (Eccli 24, 12, 13), namreč, da je počivala v sv. šatoru, kjer so se zbirali Izraelci in opravljali službo božjo, in da je prebivala med potomci Jakopovimi in da je imela delež med Izraelovimi otroci, in da se je ukoreninila med izvoljenim ljudstvom; kar je prerokoval prerok Baruh (3, 38) o Bogu, da se bode dajal na zemlji gledati in da bode prebival med ljudmi, se je izpolnilo v človečenju Sina božjega. Res, prišel je Bog na zemljo, bival med judovskim ljudstvom, pa tudi med nami biva veličastno — v tabernaklju.

³ Ioan. 2, 19, 21. — ⁴ I. Cor. 3, 16; 16, 19.

dvoje je bistvo, največja prednost Novega zakona, namen Gospodovega včlovečenja in smrti.

Prvič je obiskal Jezus Zorobabelov, oziroma Herodov tempelj kot nežen deček 40 dni¹ na rokah materinih in starčka Simeona, zadnjič tri dni pred smrtjo kot žalujoč prerok². Tedaj je namreč žalosten zapuščal Mesija, od svojcev zavržen, do tistega časa toli čislano svetišče Starega zakona z resnimi besedami: »Glejte, vaša hiša vam bo puščena pusta. Zakaj povem vam, ne bote me videli odslej, dokler ne porečete: »Češčen bodi, ki pride v imenu Gospodovem«. »In Jezus«, pristavlja evangelist, »je šel iz templja in se je proč podal«. Podal se je na Oljisko goro, podal se je v trpljenje in smrt. Povišan je bil na križ in s smrtjo na križu privzdignil vse k sebi. Zato pa so morale prenehati predpodebe Starega zakona, na njih mesto je morala stopiti resnica. Kar je bilo prerokovano, se je moralo dopolniti, stara postava se je morala umakniti evangeliju. Moral se je porušiti stari častitljivi tempelj, prenehati so morale krvave in nekrvave daritve Starega zakona, odstopiti duhovniki iz rodu Levijevga, »zakaj od solnčnega vzhoda do zahoda bo moje ime veliko med narodi; in na vseh krajih se bo darovalo in čista daritev se bo opravljala mojemu imenu, ker veliko bo moje ime med narodi, pravi Gospod vojskinih trum«³.

2. Prazniki.

Prazniki, dnevi molitve, so v duhovnem življenju tako potrebni kot v telesnem srcé, ki povzroča krvotok. Zato so obhajali Judje v v Kristusovem času več praznikov. Imenitnejši so bili: 1. Sobota; 2. Mlaji; 3. Novo leto; 4. Spravni dan; 5. Velika noč; 6. Binkošti; 7. Šatorski praznik; 8. Purim-praznik; 9. Praznik prinašanja drv in 10. Praznik posvečenja templja.

1. **Sobota** (שַׁבָּת, שַׁבְּתַי, τὸ σάββατον) je bila pri Izraelcih sedmi dan v tednu in obenem tedenski praznik. Beseda pomenja (od glagola שָׁבַת, počivati) počitek, dan počitka. Izraelci naj bi se po božji volji ta dan zdržali težkega, hlapčevskega dela, da bi mogli služiti Gospodu. Zato se pojasnjuje ime⁴ z dostavkom: שַׁבְּתוֹן שַׁבָּת קָדֵשׁ לַיהוָה: sabbatum est, requies sancta in Domino, sobota je, sveti počitek v Gospodu.

Praznovanja sobote ni šele ukazal Mozes⁵. Praznovala se je bržčas že od začetka sveta. Človeška natora sama že zahteva, da od časa do časa popustimo svoja navadna opravila in se posvetimo službi Gospodovi. Mogoče je, da so bili za praznovanje vsakega sed-

¹ Luk. 2, 22-40. — ² Mat. 23, 28. 39; 24, 1. — ³ Malah. 1, 11.

⁴ Exod. 16, 23; 31, 15. — ⁵ Prim. Exod. 16, 22.

mega dne tudi merodajni lunini spremeni. Po sv. pismu¹ pa je hotel Bog s praznovanjem sobote Izraelce spominjati, da je On sam ustvaril svet v šestih dneh, sedmi dan pa da je počival. Izraelci naj torej posnemajo Boga: naj delajo šest dni sebi, sedmi dan pa naj služijo Bogu. Spominjati jih je hotel tudi rešitve iz egiptovskega suženjstva²: »Spomni se, da si tudi ti služil v Egiptu, in da te je izpeljal Gospod, tvoj Bog, z močno roko in vzdignjeno ramo. Zatorej ti je zapovedal, da praznuješ dan sobote.«

Bistvo raznih ukazov³, katere je dal Mozes glede sobotnega počitka, je to-le: »Spomni se, da posvečuješ sobotni dan. Šest dni delaj in opravljaj vsa svoja dela. Sedmi dan pa je sobota Gospoda, tvojega Boga. Ne delaj nobenega dela, ne ti, ne tvoj sin, ne tvoja hči, ne tvoj hlapec, ne tvoja dekla, ne tvoja živina, ne tujec, ki je znotraj tvojih vrat. V šestih dneh je namreč Bog ustvaril nebo in zemljo, in morje, in vse, kar je v njih, sedmi dan pa je počival; torej je Bog blagoslovil sobotni dan, in ga je posvetil.« Postava ne prepoveduje le vsakega dela, združenega z dobičkom ali zaslužkom, n. pr. nositi tovore (Jerem. 17, 21), ali kupčevati (II. Esr. 10, 31), ampak sploh vsak posel (מְלָאכָה), n. pr. nabirati »mano« v puščavi (Exod. 16, 22—30), kuriti ogenj za kuho (Exod. 35, 3), nabirati drva (Num. 15, 32 ss). Ker se v soboto ni smelo kuriti in ne kuhati ali peči jedi, so morali pripravljati jedi za soboto že v petek. Zato so imenovali Judje ta dan עֶרֶב שַׁבָּת, pripravljavni dan. Zato imenujejo tudi evangelisti (Mat. 27, 62; Mark. 15, 42; Luk. 23, 54; Jan. 19, 14. 31. 42) smrtni dan Jezusov, t. j. petek: παρασκευή. Marko (15, 42) pristavlja še razlago: παρασκευή, ὅ ἐστιν προάβατον⁴.

Praznovati pa se je morala sobota takole⁵: Darovati so morali dve enoletni jagnjeti brez graje in dve »efi« pšenične moke z oljem pokropljene v jedivno daritev in primerne pitne darove. Preminjati so se morali v soboto tudi ogledni kruhi⁶.

¹ Exod. 20, 8—11. — ² Deut. 5, 15.

³ Exod. 20, 8. 11; 31, 13; Num. 28, 9. 10; Deut. 12—15 in drugod.

⁴ Po grški govorečih Judih se je ime παρασκευή zaneslo za petek tudi med grški govoreče kristjane in po teh tudi med latinske kristjane. (Prim. Tertullian. Adv. Marcion. 4, 12 in De ieiun. 14). Vendar se je ime Parasceve vsled »Vulgate« v latinski cerkvi ohranilo le za Veliki petek. Prim. Durandus, Ration. div. offic. 7, 1. 8: Nos hoc nomen, quod est commune cuilibet feriae sextae, appropriamus illi sextae feriae, quae est proxima ante Pascha pro eo, quod tunc praeparatus est cibus sive manna, quo et militans ecclesia modo et triumphans in futura requie perfruetur. — Sv. Izidor razlaga ime Parasceve: »Quia eo die Christus mysterium crucis explevit. (De eccl. offic. 1, 30, pri Migne PP. lat. LXXXIII, 764).

⁵ Num. 28, 9. — ⁶ Lev. 24, 8. —

Kazni za prestopke ukazov o sobotnem počitku in posvečevanju so bile silno ostre¹. »Praznujte mojo soboto; zakaj sveta vam bodi. Kdor jo oskruni, bodi umorjen. Kdor ta dan opravlja kako delo, njegova duša bodi pokončana izmed srede svojega ljudstva«. Skrunivce sobote so kamenjali².

Poznejšim Judom pa ti ukazi gledé sobotnega počitka in posvečevanja niso več zadoščali. Pomnožili in razširili so jih z raznovrstnimi ukazi. Prepovedavali so n. pr. ob sobotah potovanje in dovoljevali samo pot 2000 korakov ali 6 stadijev³. Že v makabejski dobi⁴ so se dali nekateri goreči Judje v vojski rajši pomoriti, kakor da bi prestopili postavo o sobotnem počitku. Drugi so se sicer ob sobotah branili napadov, niso si pa sami upali napadati sovražnike⁵. — V Kristusovem času so zlasti Farizeji v pretirani gorečnosti zelo razširili postavo o sobotnem počitku z mnogimi podrobnimi predpisi, ki niso bili vsekdar popolnoma v soglasju z duhom božje postave. V soboto bolnike ozdravljati, čeprav samo z besedo, po njih mnenju ni bilo dovoljeno⁶. Prav tako ni smel po naukih Farizejev ozdravljenec nositi postelje, na kateri je prej bolan ležal⁷; zrelo klasje se ni smelo smukati in žitna zrna ne tret⁸, češ, klasje smukati je toliko kot žeti in zrnje tret⁹ je toliko kot mleti. Nasprotno pa so učili Farizeji, da se smejo sobotni dan goniti voli in osli na vodo⁹, da se sme izvleči ovca, ki je padla v jamo¹⁰, da se sme izvleči vol ali osel, ki je pal v vodnjak¹¹. Še podrobniše so razpredeni taki rabinski predpisi v Talmudu. Mišna navaja 39 glavnih del, ki se niso smela opravljati v soboto (אבות מלאכות) Vsako teh del pa je obsegalo še polno pododdelkov ali podvrstâ (תולדות).

Jeruzalemski Talmud ukazuje Judom, naj ob sobotah tudi pridno prebirajo postavo in preroke. Mozes ne zapoveduje tega nikjer izrečno. Šele pozneje, ko so bile nastale »sinagoge«, so začeli v njih pismouki čitati in razlagati sv. pismo¹².

Ker je sobota spominjala Izraelce na dva vesela dogodka, namreč na ustvarjenje sveta in na rešitev iz egiptovskega suženjstva, so veljali sobotni dnevi v obče kot dnevi veselja¹³. Judje v Kristusovi dobi so hodili za to ob sobotah praznično oblečeni, obhajali so vesele pojedine¹⁴; postili se niso ob sobotah¹⁵.

¹ Exod. 31, 14. — ² Prim. Num. 15, 32 ss.

³ Prim. Act. 1 12. Epiphan. Haer. 66, 82 in Ios. Bel. Iud. 5, 2. 3.

⁴ I. Mak. 2, 32 ss.; II. Mak. 6, 11. — ⁵ I. Mak. 2, 40; 9, 43.

⁶ Mat. 12, 13; Mark. 3, 5; Luk. 6, 10. — ⁷ Jan. 5, 10.

⁸ Mat. 12, 2. — ⁹ Luk. 13, 15. — ¹⁰ Mat. 12, 11. — ¹¹ Luk. 14, 5.

¹² Prim. Dej. ap. 13, 15; 15, 21. — ¹³ Iz. 58, 13; I. Mak. 1, 41.

¹⁴ Luk. 14, 1. — ¹⁵ Iudith, 8, 6.

Ker se je pri Hebrejcih dan pričenjal z večerom, je trajala sobota od večera pa do drugega večera; ker pa večer ne nastopa povsod ob istem času, na visoko ležečih krajih n. pr. pozneje kot po dolinah, doba sobotnega počitka pa je morala biti določena natančno, so po mestih naznanjali začetek sobote s trobentanjem¹.

Naj pristavimo na tem mestu še druge sobotne čase, t. j. praznike, ki so bili urejeni po sedmerici dni, mesecev in let. Taki so bili razen sobote še:

a) Sobotni mlaj, t. j. prvi dan sedmega meseca, začetek državljanskega leta².

b) Sobotno leto, t. j. vsako sedmo leto.

c) Sveto leto, t. j. leto po sedmerih sobotnih letih, ali vsako petdeseto leto.

V spomin na vstajenje Jezusovo so apostoli v N. zakonu določili, naj se praznuje nedelja namesto sobote. Veliko nedeljo in zopet prihodnjo nedeljo so bili namreč zbrani apostoli v dvorani, ko se jim je prikazal Zveličar³. Prvi dan v tednu je prišel nad učence sv. Duh⁴; prvi dan v tednu so bili zbrani verniki v Troadi pri lomljenju kruha⁵. V nedeljo naj se v Korintu med javno službo božjo nabirajo darovi za obubožane jeruzalemske kristjane⁶.

Skrunivce sobote so v St. zakonu kamenjali. Dandanes pa kaznuje Bog skrunivce nedelj in praznikov z raznimi časnimi nesrečami, kakor je žugal že prerok Hagej⁷: »Veliko sejete, pa malo pridelate; jeste pa se ne nasitite; pijete, pa se ne napijete; oblečete se, pa se ne ogrejete; kdor zasluži plačilo, ga vrže v strgano vrečo ... Po obilnosti gledate, pa glej, pomanjkuje; v hišo prinašate, pa glej, tisto popiham iz nje. Zakaj tako? govori Gospod vojskinih trum. Zato, ker je zapuščena moja hiša in vi hitite vsakateri k svoji hiši.

2. **Mlaj** (v St. zakonu שָׁבִיט, LXX. *νομηνία*, Vulg. *calendae*) je bil pri Izraelcih začetek vsakega novega meseca. Dva zanesljiva strokovnjaka sta morala sinedriju naznaniti, kdaj da je nastopil mlaj. Mlaje so Izraelci sicer praznovali, vendar pa ne kot zapovedane praznike z delopustom. Razen navadnih, vsakdanjih daritev so darovali o mlajih še dve teleti, ovna in sedem letnih jagnjet brez graje kot žgavno daritev s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami, in pa kozla v daritev za grehe. Med daritvami so trobentali duhovniki na srebrne trobente. Mlaji so bili dnevi svetega veselja in pobožne zbrane molitve⁸.

¹ Prim. Bell. Iud. 4, 9. 12.

² Več pod 3. točko. — ³ Ioan. 20, 19. 26. — ⁴ Act. 2, 1 ss.

⁵ Act. 20, 7. — ⁶ I. Cor. 16, 2. — ⁷ I, 6. 9.

⁸ Prim. I. Reg. 20, 5. 24. 27; IV. Reg. 4, 23; Judith 8, 6.

3. **Novo leto** ali sobotni mlaj (הַשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה, začetek leta) je bil prvi dan sedmega meseca. Bil je dan počitka¹. Imenuje se »dan bučanja in trobent« (יום תְּרוּעָה Num 29, 1, וְכִרְוֹן תְּרוּעָה Lev. 23, 24), ker so duhovniki praznik naznanjali s srebrnimi trobentami. Razen vsakdanjih in običajnih mlajnih daritev so darovali Judje ta dan v žgavno daritev eno tele, enega ovna in sedem letnih jagnjet s primernimi jedivnimi in pitnimi darovi, pa enega kozla v daritev za greh².

4. **Spravni dan** יוֹם הַמִּסְפָּדִים v Talmudu יוֹמָא רבא, veliki dan, ali kratko יוֹמָא, dan) se je obhajal 10. dan sedmega meseca (Tišrija). Judje so se morali zdržati hlapčevskih del in strogo postiti. Zato ga Jožef Flavij³ imenuje ἡ ἐσπερὴ τῆς νηστείας, praznik posta. Postiti se je moralo vse ljudstvo. Na prelomek posta je bila postavljena smrtna kazen. Ta dan so se morali »spraviti« z Bogom duhovniki, svetišče in vse ljudstvo. Službo božjo je opravljal veliki duhovnik. Daroval je najprvo junca v daritev za grehe in ovna v žgavno daritev zase in svojo hišo, potem pa dva kozla v daritev za grehe in ovna v žgavno daritev za ljudstvo. Pred vratmi svetišča je s srečkanjem odločil, kateri obeh kozlov naj se zakolje v daritev za grehe in kateri naj se izpusti v puščavo Azazelu (אַזַּזְלִיל)⁴. — Može so prihajali ta dan, katerega nekateri Rabini imenujejo »največjo soboto«, v tempelj v spokornih oblačilih, so mnogo molili, izpovedavali se Bogu svojih grehov in opravljali javno pokoro. Le dečki pod trinajstim in deklice pod dvanajstim letom, pa noseče matere in bolniki so bili izvzeti od pokore. Mnogi so se dajali v Kristusovem času ta dan v sinagogah bičati, ko so se izpovedavali svojih grehov in ko so prosili božjega usmiljenja; drugi pa so delali pokoro doma.

Posebno slovesno in resno se je praznoval spravni dan v Jeruzalemu. Samo ta dan v letu je smel veliki duhovnik stopiti v »Presvetišče« in izreči ime »Jahve«, katerega ni smel sicer izreči noben Jud. Nemo je ljudstvo ležalo na obrazu, ko je šel veliki duhovnik v Presvetišče in je s krvjo zaklanega junca poškropil mesto, kjer je prej stala skrinja zaveze. Vsakokrat so se verniki sklonili na obraz, kolikorkrat je veliki duhovnik izgovoril ime božje; izgovoril pa ga je ta dan devetkrat.

¹ Prim. Lev. 23, 24 s.; Num. 29, 1—6.

² Num. 29, 2—6.

³ Anitq. 14, 16. 4. — ⁴ Lev. 16, 8. Že LXX. umeva pod »Azazelom« hudobnega duha, kjer prestavlja אַזַּזְלִיל l. c. s τῷ ἀποπομπαίῳ (v. 10 sicer res tudi εἰς ἀποπομπήν in v. 26 εἰς ἄφεσιν). Prvi izraz kaže namreč, kako je umevati zadnji. Ἀποπομπαῖος je namreč isto kot ἀποτρόπαιος ali ἀλεξίκακος, lat. averruncus, averruncator.

Vsega skupaj so v pravni dan Judje darovali Jehovi 15 velikih daritev med pretresljivimi ceremonijami in vzvišenimi molitvami, ki kristjana spominjajo na Pepelnico in na Veliki petek.

5. **Velika noč.** Razen sobote, prazničnega konca vsakega tedna, in mlajev in pravnega dne je Mozesova postava določevala tri glavne praznike, o katerih so morali prihajati v tempelj vsi odrasli moški Izraelci. Vsi ti prazniki se zaznamujejo s skupnim imenom חגים (hag, ple-sati), dnevi svete navdušenosti in veselja, ali pa מועדים (mo'ed, določiti), shodni dnevi, ker so se Izraelci shajali v Svetišču pri Bogu; zato se tudi sv. šator imenuje מועד שֹׁכֵן, šator shoda.

Velika noč (חַדְשׁ, po aram. חַדְשָׁא, πᾶσχα) je bila postavljena v spomin, da so bili izraelski prvorojenci v Egiptu obvrženi smrti; dalje v spomin, da so bili Izraelci rešeni iz egiptovskega suženjstva in kot praznik, s katerim se pričinja žetev. Prva Velika noč v Egiptu¹ se je praznovala, nekoliko drugače, kot pozneje v Palestini. Po novejših določilih² se je moralo zbrati pri velikonočni večerji najmanj 10 in ne več kot 20 oseb. Če je kaj ostalo od velikonočnega jagnjeta, se ni smelo použiti drugi dan, ampak se je moralo sežgati. Udeležiti so se morali velikonočne večerje dne 14. Nizana (נִזְנָה) vsi Izraelci. Prestopki so se kaznovali s smrtjo³. Praznik se je praznoval v Palestini skozi cel teden; prvi in zadnji dan sta bila dneva počitka⁴; vmesni dnevi so bili manjši prazniki (מוֹעֵד קָטָן). Jedli so ves teden opresen kruh⁵; zato se je imenoval praznik tudi חַג הַמַּצּוֹת, ἑορτὴ τῶν ἄζυμων⁶ ali tudi okrajšano τὰ ἄζυμα⁷, praznik opresnih kruhov. Po »Mišni«⁸ se je vršila velikonočna večerja po posebnem predpisu. Pili so namreč z ozirom na četverno obljubo⁹ iz štirih kelihov ali kozarcev. Preden je hišni oče pil iz vsakega keliha, je napravil primerno napitnico, oziroma opravil primerno molitev. Prve tri kelihe so zaznamovali s posebnimi imeni. Prvega so nazivali חֹם הַקֹּדֶשׁ (chos haqqidduš), kelihi praznovanja. Drugega חֹם הַגְּדָה (chos haggadah), kelihi prazniške zgodbe in tretjega חֹם הַבְּרָכָה (chos habberachah), kelihi blagoslova. Ko so izpili iz prvega keliha, so prinesli na mizo opresen kruh, grenka zelišča (ločiko, redkev, petersilj, krešo) in pečeno velikonočno jagnje. Nato so zapeli prva dva psaljšma »velikega Halela« (ps. 113 in 114). Potem so pili iz tretjega keliha in jedli velikonočno večerjo. Sedaj so pili še iz četrtega keliha in zapeli ostale psaljšme »velikega Halela«, namreč

¹ Exod. 12, 3—29. — ² Targ. Ion. ad Exod. 12, 4; Bell. Iud. 6, 9, 3.

³ Num. 9, 13. — ⁴ Lev. 23, 7, s.; Num. 28, 18, 25. — ⁵ Exod. 12, 15.

⁶ Exod. 23, 15; 34, 18. — ⁷ Marc. 14, 1. — ⁸ Pesach. 10.

⁹ Exod. 6, 6, s.: »Jaz sem Gospod, ki vas bom izpeljal iz ječe egiptovske, in vas potegnili iz njih suženjstva in vas rešil z vzdignjeno roko in z velikimi sodbami. In vas bom sprejel za svoje ljudstvo.«

ps. 115—118. Tuintam so pili tudi še iz petega keliha in zapeli psalme 120—137.

Vsak dan v tednu so darovali v templju določene velikonočne daritve: 2 junca, 1 ovna in 7 letnih jagnjet s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami kot žgavno daritev in kozla v daritev za grehe¹.

Drugi dan² velikonočnega praznika, t. j. 16. Nizana, so darovali v templju prvinski snop. Snop so s posebnimi slovesnostmi duhovniki prejšnjo noč našli onostran potoka Kidrona, nastopni dan prinesli v tempelj in ga otepli zrnja. Zrna so opekli in zmleli v ročnem mlinu. Iz moke so z oljem in kadilom napravili daritev. En del so sežgali na oltarju, drugi del so použili duhovniki³. Temu daru pa so dodajali kot žgavno daritev letno jagnje s primerno jedivno in pitno daritvijo.

Ko je bila končana ta daritev, so Izraelci lahko zopet zapustili Jeruzalem in se vrnili domov⁴.

6. Sedem tednov, ali teden tednov po Veliki noči so se praznovali **Binkošti**. V Pentatevhu se zato praznik imenuje praznik tednov **שבועות** Exod. 34, 22; Deut. 16, 10). Imenuje se pa tudi praznik žetve (**חג הקציר** Exod. 23, 16), ker se je obhajal v zahvalo za končano žetev in dan prvin (Num. 28, 26 **יום הבכורים**), ker so darovali ta dan prvinske kruhe iz nove pšenice. V Novem zakonu⁵ in pri Jožefu Flaviju⁶ se praznik imenuje, z ozirom na oddaljenost od Velike noči, **πεντηκοστή**, namreč **ἡμέρα**, petdeseti dan. — Obhajale so se Binkošti kot zapovedan praznik samo en dan.

Binkoštni praznik je bil dan počitka⁷. Glavna daritev je bila daritev dveh prvinskih kruhov iz nove pšenice (**מנחה תרומה**)⁸, ki sta se darovala v zahvalo za končano žetev⁹. Kakor pa se je prvinskemu snopu o Veliki noči dodajala posebna žgavna daritev, tako tudi prvinskima kruhoma o Binkoštih, namreč 7 letnih jagnjet, 1 junec in 2 ovna s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami. Razen tega pa so darovali 1 kozla za grehe in 2 letni jagnjeti v zahvalno daritev¹⁰. Kot prazniški dar pa so darovali o Binkoštih v žgavno daritev 2 teleti, 1 ovna in 7 letnih jagnjet s primernimi jedivnimi in pitnimi darovi, pa kozla v daritev za grehe¹¹.

Razen tega so posamezniki darovali še mnogo zasebnih daritev¹².

¹ Num. 28, 19 ss. — ² **יום הנף** (dies agitationis sc. manipuli), ali **יום קציר העומר** (dies metendi manipuli: Midraš Rath, 47, 1.)

³ Menach. 10, 3. — ⁴ Prim. Luc. 2, 41 ss.

⁵ Act. 2, 1. — ⁶ Antiq. 3, 10, 6.

⁷ Lev. 23, 21. — ⁸ Lev. 23, 16; Num. 28, 26.

⁹ Čas med Veliko nočjo in Binkoštni je bil namreč čas žetve. Deut. 16, 9.

¹⁰ Lev. 23, 18 s. — ¹¹ Num. 28, 26—31. — ¹² Deut. 16, 10.

7. Tretji glavni judovski praznik je bil **šatorski praznik**. (חַג הַסֻּכּוֹת סוכות) ¹. Spominjal je s tem imenom Izraelce na njih bivanje v kočah in šatorih v puščavi. Drugo ime, katero je še imel ta praznik, namreč praznik bire (חַג הַבֵּירָה) ², je opominjalo Izraelce k hvaležnosti po končani žetvi in trgatvi.

Praznik se je obhajal od 15. do 21. dne 7. meseca (Tišrija). Kot sklep praznika pa se je dodajal še 22. dan Tišrija. Judje so ta dan imeli za poseben praznik. Lev. 23, 36 se imenuje חַג הַמִּצֵּד, dan shoda in zbora, LXX. ἡμέραν ἑορτῆς. — Ker niso smeli ta dan opravljati nobenega hlapčevskega dela, se imenuje v Novem zakonu ³ ἡ μεγάλη τῆς ἑορτῆς ἡμέρα, magnus festivitatis dies, veliki prazniški dan. Vso osmino so morali Hebrejci bivati v šatorih, gledé katerih je bilo ukazano ⁴: »Vzemite si prvi dan (praznika) sadu (vej) od najlepšega drevja, palmovih mladik in vej košatega drevja, in vrbja od potoka«, (da si postavite šatore), ter se radujte pred Gospodom, svojim Bogom.« Ali ⁵: »Pojdite na gore in prinesite oljikovih, balzamovih, mirtovih in palmovih vej in vej pernatega drevja, da se naredé šatori, kakor je pisano.« V poznejši dobi so nosili Judje ta praznik v znamenje veselja v desnici butare iz vrbovih, mirtovih in palmovih vej, v levici pa citrone ⁶. Ni čuda torej, če judovska pisatelja iz Kristusove dobe, Filon ⁷ in Jožef Flavij ⁸, imenujeta ta praznik »največji« in »najveselejši« praznik.

Razen premnogih prostovoljnih daritev posameznikov so darovali duhovniki v osmini mnogo prazniških daritev. Prvi dan so darovali 13 juncev, 2 ovna, 14 letnih jagnjet s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami v žgavno daritev in kozla v daritev za grehe. Prihodnjih šest dni so darovali iste daritve, samo vsak dan po enega junca manj. Osmi dan pa so darovali kot žgavno daritev samo 1 junca, 1 ovna in 7 letnih jagnjet s primernimi jedivnimi in pitnimi daritvami, in kozla v daritev za grehe ⁹.

Vsako »sobotno leto« so morali leviti med osmino tega praznika prebrati »postavo« ljudstvu in tujcem, bivajočim v Palestini ¹⁰.

Vsak dan šatornega praznika (osmi dan ne več) se je obhajal med jutranjo daritvijo slovesen liturgičen obhod. Duhovnik je korakal v slovesnem sprevodu do studenca Siloa, kjer je zajel v zlat vrč 3 »loge« vode. Potem se je prav tako slovesno vrnil v tempelj. Sprevod je spremljala glasna godba levitov. Ljudstvo pa je prepevalo na be-

¹ Lev. 23, 34; Ioan. 7, 2 ss. — ² Exod. 23, 16.

³ Ioan. 7, 37. — ⁴ Lev. 23, 40. — ⁵ II. Esr. 8, 15.

⁶ Succah. 3, 1 sqq. — ⁷ ἑορτῶν μεγίστη. Opp. II. 286.

⁸ ἑορτὴ σφόδρα ἀγιοτάτη καὶ μεγίστη. Antiq. 8, 4. 1.

⁹ Prim. Num. 29, 12–39. — ¹⁰ Deut. 31, 10. 13.

sede Izaijeve¹: »V veselji bodele zajemali vodo iz studencev Zveličarjevih«. Prišedši v tempelj je prilil duhovnik vodi nekoliko vina in potem vso tekočino izlil v dve cevi ob zapadni strani oltarja. Ta daritvena razlitev vode je pomenjala razlitje sv. Duha v mesijanskih časih². Navdušenje med tem slovesnim sprevedom je bilo nepopisno. Mišna pravi³, da ni videl veselja, kdor ni videl veselja te razlitve vode.

Prvi prazniški večer se je priredila na dvoru žena na velikih zlatih svečnikih velikanska razsvetljava, ki je čarobno svojo luč razširjala po vsem Jeruzalemu. Veljaki pa so tedaj veselja poskakovali z bakljami v rokah ob godbi in petju levitov. Po templju je kar šumelo, ko so ljudje med petjem »Halela« majali z zelenimi butarami. Plesavci ali skakavci pa so silno spretno baklje metali v višavo in jih prav tako spretno zopet lovili v roke. Več kot 500 levitov je prepevalo s spremljanjem godbe »stopniške psalme«, ter tako povelicevalo prazniško veselje.

Novodobni Judje praznujejo tudi 23. dan meseca Tišrija kot praznik postavitvega veselja (שְׂמֵחַת הַחֹדֶשׁ) v spomin, da se zadnji dan šatorskega praznika neha z branjem postave in potem takoj zopet iznova začne. Ali se je ta praznik obhajal že v Kristusovem času, ne moremo za gotovo določiti. Verjetno je, ker to, kar nam pripoveduje sv. Janez v 8. in 9. poglavju svojega evangelija, se je godilo najprimernejše v praznik, ko je bilo zbranega še mnogo naroda.

8. Dne 13., 14. in 15. Adarja so praznovali Judje po babilonskem suženjstvu **Purim-praznik** (פּוּרִים), ali dneve srečkanja (יְמֵי הַפּוּרִים)⁴. Vpeljali so praznik v spomin, da so bili čudovito rešeni v Perziji pod Asverom po Esteri in Mardoheju. Zato se praznik tudi imenuje ἡ μαρδοχαίου ἡμέρα, Mardohejev dan⁵. Prava prazniška dneva sta bila 14. in 15. Adar⁶, in sicer v prestopnem letu dvakrat, v prvem in drugem Adarju⁷. Ime je dobil praznik po perzijski besedi פּוּר (srečka), ker je bil Aman s srečko določil, da se morajo Judje pokončati 12. dne Adarja⁸. Po zgledu Esterinem (4, 16) so se Judje pripravljali na praznik s postom dne 13. Adarja (בַּעֲצִיּוֹת אֶסְתֵּר). Prihodnja dva dneva pa so se veselili nezmerno in šumno. Glavna reč praznovanja je bilo v sinagogah čitanje knjige Esterine. Kolikorkrat se je md čitanjem izreklo ime Amanovo, so navzoči zaploskali z rokami ali pa s pestmi ali kladvi nabijali po stolih, kričeč: Zatré naj se njegovo ime. Oba dneva sta bila sicer prazniška dneva, o katerih so Judje drug drugemu pošiljali

¹ 12, 3. — ² Prim. Ioan. 7, 37 ss. — ³ Succah. 5, 1.

⁴ Esth. 9, 24. 26. 28. — ⁵ II. Mach. 15, 37.

⁶ Esth. 9, 21; Antiq. 11, 6. 12.

⁷ Meg. 1, 4. — ⁸ Esth. 3, 7; 9, 26.

jedi¹ in v poznejši dobi, n. pr. v Kristusovem času, uživali jedi in pijače čez mero. Saj pravi Rabba²: O Purim-prazniku je dovoljeno toliko piti, da človek več ne more ločiti med ארור הטן (preklet bodi Aman) in med ברוך מרדכי (blagoslovljen bodi Mardohej).

9. Praznik **prinašanja drv** je bil praznik posebne vrste. Ker se je požgalo na žgavnem oltarju mnogo drv, je bilo treba od časa do časa dovažati iznova drv. Po povratu iz babilonskega suženjstva so odločevali s srečkanjem, po kateri vrsti so posamezne družine dolžne dovažati drv o določenem času skozi leto³. Taki dnevi so bili za dotične družine prazniški dnevi. Pozneje pa so vpeljali še poseben praznik z imenom: *εορτή ξυλοφορίων*, praznik prinašanja drv, 15. dan meseca Aba (λωος), t. j. 5. meseca. Vsak v Jeruzalemu bivajoči Izraelec je moral tedaj v naročju prinesiti drv k žgavnemu oltarju⁴. Talmudisti tega praznika ne omenjajo, pač pa nadrobno govore o dolžnosti posameznih hiš, dovažati drv o določenih dnevih⁵.

10. Imeniten praznik, vpeljan po babilonskem suženjstvu je bil praznik **posvečenja templja** (*εγκαίνια*, *הקדשת המקדש*)⁶. Vpeljal ga je Juda Makabejec v spomin, da je očistil in zopet posvetil tempelj, ki je bil dve leti oskrunjen po Antiohu Epifanu⁷. »In sklenili so Juda in njegovi bratje in ves Izraelov zbor, da naj se obhaja dan oltarnega posvečenja ob svojem času, od leta do leta, osem dni, od 25. dneva meseca Kazleva z veseljem in radostjo⁸.« »In z veseljem so praznovali osem dni kakor praznik šatorov, ker so se spominjali, da so malo poprej praznik šatorov obhajali na gorah in jamah kakor zverine. Zato so nosili z bršlinom ovite palice in zelene vejice in palmove veje njemu v čast, ki jim je dal srečo, očistiti njegov tempelj⁹.«

Praznik se je pričel dne 25. Kazleva, trajal je osem dni in je bil med najveselejšimi dnevi v letu. V templju so opravili mnogo daritev, po hišah pa so prižigali v znamenje veselja mnogo luči. Zato se praznik tudi imenuje: *Φῶτις*, luči¹⁰. Na ta praznik se je po krščanski tradiciji narodil v Betlehemu naš Gospod in Zveličar Jezus Kristus, »prava luč, ki razsvetljuje vsakega človeka, ki pride na ta svet¹¹.«

* * *

¹ Antiq. I. c.: Ὅθεν καὶ νῦν πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκουμένῃ Ἰουδαῖοι τὰς ἡμέρας ταύτας εορτάζουσι, διαπεμπόμενοι μερίδας ἀλλήλοις.

² Traktat Megilla (Fol. 7. c. 2). — ³ II. Esr. 10. 34.

⁴ Bell. Iud. 2, 17. 6: Τῆς τῶν ξυλοφορίων εορτῆς οὔσης, ἐν ᾗ πᾶσιν ἔθος ὕλην τῷ βωμῷ προσφέρειν.

⁵ Mišna, Taanith, IV. 5. — ⁶ Prim. Ioan. 10, 22.

⁷ I. Mach. 4, 56 ss. II. Mach. 10, 5 ss.

⁸ I. Mach. 4, 59. — ⁹ II. Mach. 10. 6. 7. — ¹⁰ Antiq. 12, 7. 7. — ¹¹ Ioan. 1, 9.

Nekatere druge praznike, vpeljane po babilonskem suženjstvu, še navajajo sv. knjige; prav nič pa ne opisujejo, kako so se praznovali. Sem štejemo Nikanorjev praznik, v spomin zmage nad Nikanorjem¹; praznik v spomin, da je Makabejec Simon očistil grad v Jeruzalemu²; Juditin praznik, v spomin smrti Holofernove³ in praznik najdenja sv. ognja⁴.

* * *

Z opisanimi prazniki je nameraval Bog izvoljeno ljudstvo ohraniti v pravi veri in mu kazati pot do obljubljenega Odrešenika. Zato naj bi bili prazniki v vernikih črezdalje bolj in bolj vzbujali hrepenenje po prihodnjem Zveličarju. In gotovo ni samo slučaj, da je Jezus Kristus slovesno nastopal v Jeruzalemu o glavnih praznikih⁵ ter v pomenljivih dogmatiških govorih učenjakom in prostakom razkladal imenitne nauke o svoji naravi, o svojem razmerju do Boga Očeta, o poslanju na svet in o svoji mesijanski nalogi. Ravno o praznikih se je zato tudi bojeval oni za večino izvoljenega ljudstva nesrečni duševni boj proti Zveličarju⁶, ki je naposled pretrgal vez med Sinom božjim in Judi. Prav zato pa se je tudi o Velikonočnem prazniku morala dopolniti prerokba Gospodova⁷: »Ne more biti, da bi bil prerok umorjen razen v Jeruzalemu«. Zares, ravno v 25. dan Nizana, judovsko Velikonoč, je bil križan Jezus Kristus. To je bil najbolj žalosten praznik, kar so jih priredili Izraelovi otroci. Tema in hudobija njegova pa sta se spremenili v svetlobo in spravo, v večni šatorski praznik, ki ga praznujejo vsi narodi, verujoči v Kristusa križanega.

»Pota na Sion pa žalujejo, ker nikogar ni, ki bi prišel k praznovanju⁸.« Kajti že po Izaiju je govoril Vsemogočni⁹: »Čemu mi je toliko vaših darov? pravi Gospod. Naveličal sem se. Za žgavne daritve ovnov in za mast pitane živine in za kri telet in jagnjet in kozlov ne maram. Kadar pridete pred moje obličje, kdo terja te reči iz vaših rok, da hodite po mojih dvorih. Odslej mi ne nosite nič več praznega (nečimernega daru); kadilo mi je gnusoba. Mlajev in sobot in drugih praznikov ne morem več trpeti, vaši shodi so vsi napačni. Vaše mlaje in vaše godove črti moja duša, težavni so mi, težko jih prenašam. In četudi svoje roke stegate, vendar od vas obračam oči. Umite se, očistite se, hudobnost svojih misli spravite izpred mojih oči, nehaite napačno počenjati... Potlej pridite in pričakajmo se!«

Dr. Jožef Lésar.

¹ I. Mach. 7, 49; II. Mach. 15, 36. — ² I. Mach. 13, 52.

³ Judith. 16, 31 Vulg. — ⁴ II. Mach. 1, 18. Prim. str. 17.

⁵ Prim. Ioan. 2, 13 ss.; 5, 1 ss.; 7, 2 ss.; 10, 22 ss.; 13, 1 ss.

⁶ 2, 18; 5, 18; 7, 30. 32. 45; 11, 53. — ⁷ Luk. 13, 33.

⁸ Thren. 1, 4. — ⁹ Is. 1, 11 ss.

Je-li človeku vrojena ideja božja?¹

V spoznavanju božjem (o Bogu) razločujemo trojni način: 1. naravno spoznanje, ki izvira iz naravnih moči naše duše (iz pameti) in zajema samo iz naravnih virov (iz vstvarjenih reči);

2. nadnaravno spoznanje, ki si ga pridobimo s pomočjo božje milosti iz božjega razodenja;

3. spoznanje božje, ki osrečuje zveličane v nebesih, ki spoznavajo Boga neposredno, »facie ad faciem«, kakor se izrazi apostol (I. Cor. 13, 12).

To trojno spoznanje razločuje tudi sv. Tomaž, ko piše: »Est igitur triplex cognitio hominis de divinis. Quarum prima est secundum quod homo naturali lumine rationis per creaturas in Dei cognitionem ascendit; secunda est prout divina veritas, intellectum humanum excedens, per modum revelationis in nos descendit, non tamen quasi demonstrata ad videndum, sed quasi sermone prolata ad credendum; tertia est secundum quod mens humana elevatur ad ea quae sunt revelata perfecte intuenda«, kar se zgodi v posmrtnem življenju, ko se duh oslobodi čutnih spon².

Vatikanski cerkveni zbor je določil gledé naravnega spoznanja božjega sledeče: »Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse, a. s.³«

V tem določilu je jasno povedano:

1. da človek more Boga spoznati naravnim potem (naturali rationis humanae lumine). Pamet sama spozna lahko Boga brez razodenja, razmotrivajoč vstvarjene reči (per ea, quae facta sunt). To resnico tajijo: a) krivoverci 16. veka, rekoč, da je popolnoma ugasnila v človeku luč naravnega spoznanja božjega, in prosta volja popolnoma otrpnila, in to vsled izvirnega greha. »Verum quidem est, quod homo etiam ante conversionem sit creatura rationalis, quae intellectum et

¹ To razpravo je uredništvu priposlal veleč. gosp. profesor Jos. Kardinar iz zapuščine rajnega dr. Fr. Janežiča, bivšega profesorja celjske gimnazije. Blagi pokojnik je izdeloval ta članek za »Voditelja«, a ga je sred dela prestrigla neizprosna smrt. Prvi del je bil načrtan v daljših obrisih, drugi del blizu do polovice zgotovljen, za tretji del pa je bilo zabilježeno le nekaj citatov iz sv. pisma, sv. očetov in drugih virov. V taki obliki razprava seveda ni bila za javnost, vendar smo hoteli, da se učenemu teologu ohrani spomin v »Voditelju«, zato je urednik prevzel izdelovanje nedovršenih delov. Rajnemu gospodu pa kličemo, v trdnem zaupanju, da že gleda s čisto drugim znanjem od obličja do obličja to, o čemur je hotel pisati: Have, anima pia!

² Contra Gentiles, I. IV. c. I.

³ Sess. III. de rev. c. I.

»Voditelj« I.

Uredništvo.

voluntatem habeat; intellectum autem non in rebus divinis et voluntatem, ut aliquid boni velit¹.«

b) Janzenisti; njihov nauk je obsodil papež Klement XI. v konstituciji »Unigenitus« 8. sept. 1713; propozicija 41. n. pr. slove: »Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire nisi a Deo et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris.«

c) Da je naravno spoznanje božje nemogoče, uči nadalje Kant, ki sicer trdi, da je vera v Boga potrebna za obstoj moralnega reda in človeške družbe, a dokazati se vendar ne da, da v resnici biva Bog. Zato pa imenuje človeka blaznega, ako moli k Bogu; zakaj vede se človek pri molitvi, kakor da mu je Bog pričujoč, in vendar ne more človek gotovo spoznati, da je v resnici Bog. Kantov nauk glede božjega bivanja se lahko izrazi s formulo: »Deum esse, postulatur«, ne pa, kakor uči Vaticanum: »certo cognoscitur«.

d) Da ni mogoče Boga spoznati naravnim potem, trdijo nadalje tradicionalisti v svojem nauku, da ni spoznanja božjega brez razodenja. Njihov nauk se kratko izrazi takole: Deum esse traditur vel creditur, ne pa: certo cognoscitur. Že sv. Tomaž omenja nekaterih starejših modroslovcev, ki so trdili, da se z razumom ne more dokazati bivanje božje, ampak se ta resnica dozna le po veri in razodenju. Tomaž dostavlja, da je nekatere k temu napeljala nezadostnost razlogov, s katerimi so drugi skušali dokazati bivanje božje in so dokaze, da Bog je, napačno obrnili na vprašanje: kaj je Bog?²

2. Sv. vat. zbor uči, da sega naravno spoznanje božje tako daleč, da spoznamo Boga kot svojega stvarnika in gospoda (Creatorem et Dominum nostrum).

3. Da ni to spoznanje neposredno, temveč da izvira iz motrenja vstvarjenih reči, kar tajijo ontologisti, ki učijo, da spoznavamo Boga neposredno, ga torej gledamo. Da razumemo izraz posredno in neposredno, moramo opomniti, da govori sv. Tomaž o trojnem sredstvu spoznanja (medium cognitionis). a) Medium in quo: quoddam in quo simul videtur, quod per medium videri dicitur; sicut cum homo videtur per speculum et simul videtur cum ipso speculo (sedim pri mizi s hrbtom obrnjen k vratom, pred menoj visi na steni zrcalo, v zrcalu vidim podobo vstopivšega prijatelja in ga spoznam); b) medium per quod: Aliud medium est, per cuius notitiam in aliquid ignotum devenimus, sicut est

¹ Sol. declaratio I. de peccato orig. § 40, cf. Dr. J. A. Möhler »Neue Untersuchungen der Lehrgegensätze«, Mainz 1834 p. 20 s.

² S. c. g. l. I. c. 12.

medium demonstrationis; (iz dveh ali več znanih resnic spoznam resnico, ki mi dosedaj ni bila znana). S. Theol. I. qu. 94. a. 1. ad 3. c) medium sub quo: ut lumen quod obiectum illuminat (luč, ki je potrebna, da se vidi predmet). Sum. Theol. I. qu. 12. a. 5. ad 3.

Tukaj je govor o sredstvu, ki je označeno sub a). Vatikanski zbor uči, da spoznamo Boga le iz vstvarjenih reči, ali kakor pravi sv. Pavel (I. Cor. 13, 12) »per speculum«, v zrcalu, namreč v zrcalu vstvarjenega sveta, ne pa neposredno iz božjega bistva. Ontologisti, kakor de Bonald i. dr. stavljajo v isto vrsto s Platonom, Kartezijem in Leibnizem tudi Avgušтина, Tomaža, Bonaventura, Bossueta, Fenelona, Malebranchea.

Iz določila vat. zbora je torej razvidno, da je človeku mogoče, priti do spoznanja božjega s spomočjo svoje pameti, ko motri in pre-mišlja vstvarjen svet. Vendar pa ni končana s tem določilom še vsa kontroverza glede naravnega spoznanja božjega v človeku. V navedenem kanonu ne dobimo odgovora na vprašanje, je li to spoznanje človeški duši dano od Boga, vrojeno, tako da ga prinese človek že s seboj na svet, samo da se ga ne zaveda. Da pride k zavesti tega spoznanja, mu je potrebno čutno spoznanje, po katerem se vzbudi v človeku umno spoznanje, pred vsem spoznanje, da je ali biva Bog. Ta nauk torej ni v protislovju z določilom vat. zbora. Res sicer uči vat. zbor, da izvira v človeku spoznanje božje iz spoznanja vstvarjenega sveta, tega pa ne zanika tisti, ki trdi, da je človeku ideja o Bogu vrojena, zakaj on uči ob enem, da ne bi človek, akoravno ima v sebi idejo božjo, vendar nikdar aktualno Boga spoznal, ako ne bi prej spoznal vidnega sveta in samega sebe. Vendar pa je nasprotni nauk, ki trdi, da ni v človeku nobene vrojene ideje, torej tudi ne vrojene ideje božje, ampak da si pridobi človeški um vse ideje iz čutnega spoznanja po poti odmišljanja ali abstrakcije, nauk krščanskega bogoslovja in modroslovja.

Razpravo bomo omejili strogo na to, kar naslov pove. Ne bomo torej govorili o dokaznosti in dokazih za bivanje božje; ne bomo govorili toliko o onih, ki taje možnost, naravnim potem spoznati in dokazati bivanje božje, ampak pečali se bomo bolj s tistimi, ki priznavajo možnost naravnega spoznanja Boga, a trdijo, da je to spoznanje kakorkoli človeku vrojeno. Razložiti nam je: I. različne sestave o tem vprašanju; II. postanek idej, zlasti ideje božje; III. nauk sv. pisma in sv. očetov o tem vprašanju, ob enem pa rešiti ugovore, ki jih zajemajo iz teh dveh virov.

I.

Nauk o naravi in postanku našega umskega spoznanja se po pravici sme imenovati žarišče celega modroslovja. Prav tu je ono veliko razpotje, kjer se ločijo znameniti modroslovni sestavi. In četudi sta

naše spoznanje in pa ideja božja dve jako različni stvari, vendar je nauk o Bogu tako tesno spojen z naukom o izviru našega spoznanja, da je ravno tu iskati ključ, da se reši vprašanje o najvišjem bitju, zadnjem vzroku in cilju vseh stvari.

Ideja božja je pa temelj ne le naravnega in nadnaravnega bogoslovja, marveč tudi etičnega, pravnega in verskega reda. Zatorej pač vsakdo lahko razvidi, kolike važnosti je nauk o postanku umskega spoznanja za naš intelektualni in etični red.

Poglavitni filozofski sestavi o postanku našega spoznanja so:

1. Empirizem s svojimi panogami: senzizmom, senzualizmom, pozitivizmom, materijalizmom. Vsi ti modroslovci učijo, da je umsko delovanje isto, kakor čutno, k večjemu le nekoliko popolnejše, zato nimajo posebnih težav pri odgovoru na vprašanje, kako nastane iz čutnega spoznanja v človeku umno spoznanje, kako nastane iz čutne predstave nadčuten pojem ali ideja. Po njih nauku človek nima drugega spoznanja, kakor kar si ga pridobi po čutih, ti so pa samo posledica tvarnega ustrojstva in je torej vse človeško spoznavanje proizvod mehaničnih sil telesnega organizma. Vsi drugi pa, ki pripoznavajo, da se umno spoznanje razlikuje od čutnega (kakor nam to že zdrava pamet kaže), so se mnogo trudili, da bi nam razjasnili, odkod da izvirajo ideje.

2. Idejalisti: Schelling, Hegel in drugi učijo, da se rodijo ideje v človeku same brez vpliva zunanjih predmetov.

3. Ontologisti: Malebranche, Gioberti in drugi dokazujejo, da spoznavamo ideje v Bogu, jih dobivamo naravnost od neskončnega bitja samega, ki ga neposredno spoznavamo ali gledamo. Zategadelj se tudi imenujejo ontologisti; ime je uvel V. Gioberti (1801—1852). Njihov nauk se izrazi s formulo: »Primum ontologicum (Deus) est etiam primum logicum«, to se pravi: Bog, ki je v svoji biti in svojem bivanju (existentia) prvo bitje, pred vsem drugim, je tudi v našem spoznanju prvo, pred vsem, torej predmet, ki ga vsak človek najprej spozna.

Temeljno misel ontologizma nahajamo že pri starih modroslovcih, in nekaterih krivovercih, kakor spričuje sv. Tomaž: »quod primum quod a mente humana cognoscitur, etiam in hac vita, est ipse Deus, qui est veritas prima, et per hunc omnia entia cognoscuntur«¹. Pravi utemeljitelj ontologizma pa je Nikolaj Malebranche (1638—1715), ki je hotel popraviti nedostatke Kartezijevega sestava o postanku idej. Misel Malebrancheva je: Vse, kar z umom pojмимо in s čuti zaznavamo, zremo neposredno v Bogu samem. Vendar pa ne zremo božjega bistva samega v sebi (absolute ut in se est), ampak le v relativnem pomenu,

¹ S. Th. in Boet. de Trin. qu. 1, a 3.

v koliko je božje bistvo pralik ali pravzorec reči, ki so predmet našega umskega ali čutnega zaznavanja. Tudi božje lastnosti, dasi so po sebi isto, kar božja bit, spoznavamo le, v kolikor se nanašajo na stvari.

Malebranchevih nazorov se je v 18. stoletju oprijel in jih zagovarjal učeni kardinal Gerdil, ki je pa v poznejših letih opustil ontologizem. Ponosno je pa ontologizem vzdignil glavo v 19. stoletju. Italijanski modroslovec in državnik Vincenzo Gioberti je Malebranchev sestav razširil in pesniški izkitil. Gioberti razločuje med bitjem in bitkom (*ens, existens*). Bitje (*L' Ente*) je Bog in samo Bog, stvari so bitki. Naše spoznanje je le tedaj resnično in pravo, ako se psihologični (logični) red strinja z ontologičnim, t. j. če so stvari res take, kakor si jih mi mislimo, in nasprotno, če jih mi tako spoznavamo, kakor so same na sebi. Naše filozofsko spoznanje mora imeti neko najvišje načelo (*primum philosophicum*) in to je bitje. Toda to bitje ne sme biti samo abstraktno, marveč stvarno, ne samo relativno, marveč absolutno. Kakor je torej v ontologičnem redu Bog prvo absolutno in najstvarnejše bitje, tako mora biti tudi v logičnem redu. *Primum psychologicum* je istovetno s *primum ontologicum* in obojno skupaj je *primum philosophicum*. Če je pa Bog *primum logicum*, tedaj spoznanje Boga ne more biti posredno, marveč neposredno, ker bi to, po čemur bi Boga spoznali, bilo v log. redu prej kakor Bog sam. Potemtakem je človeški duh v neposredni dotiki z božanstvom. O kaki vrojeni ideji božji v pravem pomenu ne more biti govora, ker naše spoznanje Boga ni za pravo subjektivna ideja, ki bi predstavljala v umu božanstvo, marveč Bog sam je neposredno pričujoč človeški duši in to zrenje (*intuitio*), ta neposredna dotika je luč razuma, brez katere ne moremo ničesar spoznati.

V neposrednem zrenju božjega bitja je pa vključeno tudi najvišje ontologično načelo: Absolutno bitje biva nujno. Ko namreč naš um zre absolutno bitje, vidi ob enem, da to bitje ne more ne biti in zato je v tem zrenju vključen že tudi sod, v katerem naš um nekako ponavlja svetopisemske besede »*Qui est*«, »*Ego sum qui sum*«. Toda če duh človeški v tem neposrednem zrenju spoznava Boga kot konkretno, stvarno in absolutno bitje, mora hkrati uvideti, da vse, kar je izven njega, mora imeti svoj vir v njem; z drugimi besedami duša zre v Bogu tudi vstvariteljni čin (*Deus creans*), terminus vstvariteljnega čina je pa stvar, torej prvo in neposredno zrenje absolutnega bitja je sod: *Ens creat existentias* (*L' Ente crea le esistenze*). Vse to je dano duši od Stvarnika že v začetku njenega vstvarjenja, dasi se duša tega ne zaveda, vsled česar ontologisti razločujejo direktno in refleksno spoznanje. Če n. pr. razmotrujemo kak idealen ali čuten predmet, zasledimo v njem hitro neko splošno, neminljivo idejo in duša se nekako

vzdrami, spoznavši v stvari ono, kar je že prej nezavestno zrla v božjem bitju¹.

Dasi ontologizem, če hoče logično dosleden biti, izključuje vrojeno idejo, ker ideja je posredujoč člen med spoznavajočim osebkom in spoznanim predmetom in je torej v neposrednem zrenju nepotrebna, vendar tudi mnogi ontologi, zlasti Kazimir Ubaghs, zagovarjajo vrojeno idejo božjo ravno zato, da rešijo neposredno zrenje.

Ontologizem in vrojena ideja se prepletata tudi v sestavu italijanskega modroslovca Antonija Serbati Rosmini (1797—1855), ki je sicer pobijal Giobertijev ontologizem, vendar je i sam zašel vanj. Rosminijevo modroslovje je pred vsem ideologičen sestav, ki ga je razvil zlasti v delu »Nuovo saggio sull' origine delle idee«. Ako preiskujemo, uči Rosmini, svoje mišljenje, najdemo, da je v vsaki misli vključena ideja bitja (idea entis). Celó v nikavnih pojmi in sklepih tiči ideja bitja; sploh ne moremo brez te ideje ničesar misliti. Kadar pa mislimo kako stvar, imamo določeno idejo, različno od drugih, ki je to in ne drugo, n. pr. konj, kamen, čednost, lepota; ideja bitja pa, ki se nahaja v vseh teh idejah, je popolnoma nedoločena. Kako pa pridemo do idej? Ali si jih sami pridobimo ali so nam morda vrojene? Na to temeljno vprašanje odgovarja Rosmini, da vse naše ideje ne morejo biti pridobljene. Pridobiti bi si jih namreč morali ali s sodom ali pa z odmišljanjem. Toda v sodih se ideje ali spajajo ali pa ločujejo in se torej v umu že predpostavljajo. Kadar bi torej hoteli storiti prvi sod, bi morali že imeti v umu ideje in torej po sodih ne moremo pridobiti vseh idej. A tudi z odmišljanjem (abstrakcijo) ne. Če namreč hočemo odmišljati, t. j. z mišljenjem odstraniti pritike in posameznosti, moramo imeti v umu že nek spoznan predmet, na katerem se vrši odmišljanje; od praznega nič ne moremo odmišljati. Torej vse naše ideje ne morejo biti pridobljene, ampak nekatere morajo biti že a priori v našem umu, t. j. morajo nam biti vrojene. Katere pa so to? Pač tiste, ki so nujno potrebne, da se omogoči in razloži postanek idej; razven teh se ne sme nobena smatrati vrojena, ker narava nepotrebne ne tvori. Rečeno pa je, da je ideja bitja nujna podstava vsakega mišljenja in da je brez nje mišljenje nemogoče. Ideja bitja je torej v našem umu pred vsako drugo idejo, pred vsako predstavo, pred vsakim občutkom, — ona je torej vrojena². Naravna luč razuma ni druga, kakor vrojena ideja bitja.

Toda to Rosminijevo bitje ni abstrakten logičen pojem, kakor ga umevajo drugi modroslovci, marveč je splošno in nujno, neskončno in

¹ Gl. Card. Zigliara, *Summa philos.*, Paris 1895. Ed. X., vol. II., pag. 371. — Stöckl, *Gesch. d. Philosophie*, Mainz 1889. II., 414.

² Zigliara, o. c. pg. 275.

večno, je nekaj božanskega na sebi, obsega virtualno vse istinite in možne biti, je istega bistva kakor Bog, zatoorej dosledno ni kaj vstvarjenega, ker ima božansko naravo in božanske znake. To bitje se razločuje od Boga le formalno, v resnici, realno je pa isto kakor Bog, na isti način, kakor je vsaka lastnost božja, n. pr. dobrota, v Bogu isto, kakor katera druga, n. pr. modrost, in isto kakor sama bit božja, vendar jih v našem umu razločujemo med seboj in od biti božje. To Rosminijevo bitje je pa dalje tudi pravi notranji element vseh reči, to kar za pravo čini, da reč je. Vsakdo vidi, da Rosmini s svojo vrojeno idejo tiči v ontologizmu in ž njim vred plove naravnost v hegelijanski panteizem, dasi se je Rosmini tega močno branil¹.

V modroslovnem oziru se ontologizem oslanja na prazne in samovoljne podmene, v svojih posledicah pa vodi v panteizem; v teologičnem oziru zanika razliko med naravnim in nadnaravnim redom, nasprotuje dogmatičnim določbam sv. cerkve, nauku sv. pisma in očetov ter vodi v racijonalizem in eklektizem.

Bistvena trditev ontologizma je neposredno zrenje Boga že v tem življenju, ker pa naša razprava nima pred očmi tega vprašanja, ampak je li ideja božja vrojena, zatoorej ne bomo ontologizma natančneje pobijali, temveč le mimogrede. Pač pa omenimo nekatere trditve ontologistične in Rosminijeve, ki jih je obsodila rimska kongregacija s. Officii. Dne 18. sept. 1861 ji je bilo predloženih 7 stavkov, na katere je nikavno odgovorila. 1. prop. *Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, intellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit: siquidem est ipsum lumen intellectuale.* 2. prop. *Esse illud, quod in omnibus et sine quo nihil intelligimus, est esse divinum.* 4. prop. *Congenita Dei tanquam entis simpliciter notitia omnem aliam cognitionem eminenti modo involvit, ita ut per eam omne ens, sub quocunque respectu cognoscibile est, implicate cognitum habeamus*². — Izmed 40 trditev Rosminijevih, katere je kongregacija obsodila dne 14. decembra 1887 se glasi: I. *In ordine rerum creatarum immediate manifestatur humano intellectui aliquid divini in se ipso, huiusmodi nempe, quod ad divinam naturam pertineat*; IV. pa: *Esse indeterminatum, quod procul dubio notum est omnibus intelligentiis, est divinum illud quod homini in natura manifestatur*³.

¹ Glej o tem temeljito razpravo kardinala Zigliara v »*Propaedeutica ad sacram theologiam*. Ed. IV. Romae 1897, c. XII. pg. 57–89«, kjer so točno označena mesta v Rosminijevih delih, iz katerih so povzeti posamezni stavki.

² Denzinger-Stahl, *Enchiridion symbolorum et definitionum*. Ed. VII. Wirceburgi 1895. Nr. 1516 et sqq. V 4. propoziciji ne meri obsodba toliko na vrojenost ideje božje, ampak na to, da bi v tej ideji bilo vključeno spoznanje vsakega drugega bitja, kar diši po panteizmu in racijonalizmu.

³ L. c. Nr. 1736–1775.

Od Rosminija prestopimo na pravi sestav vrojenih idej.

4. Nauk tistih, ki učijo, da so človeku ideje vrojene. Nauk o vrojenih idejah je že od nekdanj vzbujal pozornost vseh modrijanov in velikih mislecev in sicer zato, ker so v tem vprašanju nekako vključeni vsi veliki ideologični problemi. Kot oče in glavni zastopnik vrojenih idej v klasični starini se smatra idealni

a) Platon (427—347 pr. Kr.), ki je učil s Sokratom, da predmet našega umstvenega spoznanja mora biti nekaj stalnega, nespremenljivega, nujnega in večnega. Toda izkušnja uči, da so vsi predmeti, katere s čutili zaznavamo, v vednem toku, postajajo in ginejo, sploh spremenljivi so in pritični (kontingentni). Tako n. pr. noben človek, hrast, kamen, ni nespremenljiv, nujen, večni, vendar pa pojem človeka, hrasta, kamena itd. ima le tedaj pravo vrednost in objektivno veljavo, če je stalen in nespremenljiv. Spremenljivost čutnega sveta je zapegljala Heraklita, da je iz vednega toka tvarnih reči sklepal, da tudi naše spoznanje mora tako biti t. j. spremenljivo, brez trajne veljave in obstoja. Nasproti temu Platon išče nekaj objektivno veljavnega, kar bi bilo merilo subjektivnega mišljenja. Kaj je znanost (ἐπιστήμη)? vpraša Platon pogostoma, razločujoč umsko spoznanje od čutnega zaznavanja (αἰσθησις)¹. Pravi umski znanosti je predmet abstraktna resnica, ki je po svoji naravi nespremenljiva in ni navezana na posamezne čutne reči. Ako n. pr. rečem: Ta-le obraz je lep, je to lahko popolnoma resnično, toda resnica je tu navezana na konkreten predmet, ki je spremenljiv, zato je ta stavek pač resničen sedaj, jutri pa morda ne več. Drugače je z abstraktno resnico. Če rečem: Lepota je telesna in netelesna, je ta stavek vedno resničen, ker ni navezan na ta ali oni določen čuten predmet.

Noetično vprašanje o naravi in postanku našega spoznanja je eden izmed glavnih motivov, ki so Platona napotili k nauku o idejah. Razlikovati je treba, uči Platon, dvojni red bitij: eden, v katerem ni postajanja in spreminjanja, marveč mu pripada le bitek (esse), ta red se ne da s čutili zaznavati, ampak le z razumom doseči; in drugi red, red čutnosti, spreminjanja in postajanja, ki se spoznava s čutnimi predstavami. Tako stoji vsaksebi kraljestvo idej (γένος νοητόν) in kraljestvo čutnosti, vidljivosti (γένος ὁρατόν). Ideje pa niso samo proizvod našega mišljenja, marveč splošnemu pojmu v našem umu odgovarja tudi v stvarnosti nekaj splošnega, zato Platon pravi, da je toliko idej, kolikor splošnih imen. Čutne reči so sicer nekaj odsev ali snimki večnih, nadčutnih idej, vendar med čutnim in nadčutnim redom zija velik prepad; iz čutnega sveta ne moremo dobivati nadčutnih idej, ki edine

¹ Theaetet 146 C.

dajo pravo vrednost našemu spoznanju. Vpraša se torej, kako pridemo do spoznanja nadčutnih idej? Na tem vprašanju si je že marsikateri filozofski sestav skrhal glavo in tudi Platon si mesto strogih filozofskih dokazov mora pomagati z nalašč izmišljeno podmeno. Ako duša ne dobiva idej od zunanjega sveta, jih pač mora imeti v sebi. Duša človeška, uči Platon, je bivala že pred rojstvom, vsa srečna je živela v idealnem kraljestvu in neposredno zrla večne, nadčutne ideje. Ko je pa vsled nekega prestopka morala stopiti v zvezo s telesom, je pozabila vse, ostala ji je le zmožnost spomniti se tega, kar je nekdaj vedela. Duša ima že od rojstva vse ideje v sebi, toda nekako speče, zveza s telesom jo preči, da jih ne more uporabiti, ker ji je ta zveza nenaravna. Duša človeška je torej podobna popisanemu pergamentu, na katerem je pismo obledelo, vendar se s kemičnimi tekočinami da obnoviti in čitati¹. Ko človeku stopajo pred oči različni predmeti, v katerih so nepopolno izražene ideje, se duša vzbudi iz svojega spanja, se zave in spomni ideje, katero je že nekdaj zrla in jo je doslej prikrito nosila v sebi. Zatorej učenje in znanje človekovo ni drugo, kakor spominjanje: *discere est reminisci*². Resnice ne bi mogli iskati, če je že v nekem zmislu ne bi imeli, in najdene ne bi mogli spoznati, če bi je ne bili že prej spoznavali³.

Tako so po Platonu človeški duši vrojene vse nadčutne ideje in torej tudi ideja božja, kateri so podrejene vse druge ideje, ki je ideja najvišje dobrote, resnice in enote, vzrok in cilj vsega naravnega, umstvenega in narnega reda⁴.

Svoj nauk o vrojenih idejah podpira Platon poglavitno z nedokazano podmeno o predbivanju (*praeexistentia*) človeške duše in z navidezno nezmožnostjo, da bi si duša iz čutnega sveta pridobivala nadčutne ideje. Ako ima duša vrojene vse ideje, je vendar čudno, kako jih more tako pozabiti, saj se vendar ne izgubi lahko ali sploh ne, kar je človeku naravno. Iz te potežkoče si Platon pomaga s tem, da trdi, da je zveza s telesom nenaravna in jo torej preči v njenem delovanju. Toda tudi ta trditev ni z ničim podprta, antropologija in dušeslovje, kakor tudi božje razodetje, učijo marveč nasprotno, da je zveza med dušo in telesom prav tesna in naravna, torej tudi duša vsled te zveze nikakor ne izgubi, kar je v njeni naravi. Sploh je pa ta popolna pozabljivost smešna. Če duša, ko stopi v zvezo s telesom, vse pozabi, kar je prej vedela in doživela, odkod torej Platon ve, da je že pred

¹ Temu nasproti je Aristotelu človeška duša ob rojstvu nepopisan list — *tabula rasa*. — ² *Phaedro* 72, 249 ... , *Men.* 81 ...

³ Dr. O. Willmann, *Geschichte des Idealismus*. I., 434 l. dr.

⁴ Več o tem gl. *Katoliški Obzornik*, 1899, str. 210—217.

rojstvom vse vedela? O drugi točki, kako si duša iz čutnega sveta pridobiva ideje in tudi idejo božjo, bo govor v drugem delu.

Nekaj več vrednosti ima dokaz, ki ga Platon za svojo podmeno navaja iz izkustva. Ako pametno in previdno izprašujemo tudi najbolj priprostega človeka, ki se nikdar ničesar ni učil, nam bo dajal modre in resnične odgovore na posamezna vprašanja. Resnično pa more človek odgovarjati le to, kar ve. Ako torej popolnoma neuk človek, n. pr. otrok, daje vendar pametne in resnične odgovore, morajo biti v človeški duši vrojene ideje. — Pristaši vrojenih idej obračajo to tudi na idejo božjo, češ, ideja božja je lastna vsem, tudi najbolj neomikanim in divjim ljudstvom, ki so popolnoma nesposobna za kako dokazovanje in umovanje, torej mora biti ideja božja človeku vrojena.

Na ta ugovor Platonov odgovarja prav dobro že Tomaž Akvinski¹. Ako nam neuk človek resnično odgovarja na stavljena vprašanja, ni treba za to na pomoč klicati vrojenih idej. Modro izpraševanje začenja z najsplošnejšimi in sploh znanimi resnicami in prehaja na druge. Poslušalec odgovarja resnično, ne kakor bi bil že to prej vedel, ampak ker se med modrim izpraševanjem samim sproti uči. Modro vprašanje ima že odgovor v sebi in učitelj predava v prašalni obliki, kar bi sicer drugo za drugim lahko naravnost povedal učencu. Resničnim odgovorom je torej vzrok modro izpraševanje in pa spoznavna zmožnost, ki je lastna po naravi vsakemu človeku, ne pa kako speče, vrojeno znanje. Na isti način pridejo tudi prosti ljudje do ideje božje, o čemur še bo pozneje govor.

Zoper Platonove vrojene ideje pa navaja Tomaž drugo nepobitno dejstvo². Ako človeku manjka kak čut, nima nikakšnega pojma o stvareh, ki jih zaznava dotični čut. Kdor je od rojstva slep, ne ve, kaj je boja, če mu še toliko dopoveduješ. Torej ideje niso duši vrojene, ampak pridobiva si jih. Če bi kdo ugovarjal, češ, slepec zato ne ve, kaj je boja, ker se vsled pomanjkanja vida v duši speča ideja ne more vzbuditi, je najprej odgovoriti: torej je zveza s telesom duši vendarle potrebna in naravna. In dalje, če čutni vtisek lahko vzdrami spečo idejo, potem si pač duša s pomočjo čutne predstave tudi lahko vstvari idejo. Vrojene ideje so pa čisto nepotrebne.

Platonove vrojene ideje so pridržali tudi novoplatoniki in modroslovci aleksandrijske eklektične šole, le da so jim dali deloma drugo obliko. Novejši čas je pa vrojene ideje zopet spravil na površje francoski modroslovec:

b) René Des-Cartes (Kartezij) (1569—1650), ki uči, da so nam ideje vrojene, zlasti je ideja božja po naravi v človeku, in zato spo-

¹ S. Theol. I., qu. 84, a. 3. — ² S. Th. qu. 84, a. 8. C. gent. I. II. c. 83.

znavamo Boga po tej ideji in nam se ni treba ozirati na vstvarjena bitja. Kartezija smatrajo začetnika in ustanovitelja nove, »racionalne, predsodkov proste filozofije«, »emancipatorja človeške misli«. In po pravici. Kar je protestantizem v verskem oziru, to je Kartezijev sestav v modroslovju. Racionalizem izvaja vse spoznanje iz globin spoznavajočega osebk in tudi Kartezij je s svojim metodičnim dvomom vse omajal do edinega stavka: *Cogito, ergo sum*. Kakor Platon, uči tudi Kartezij, da svojega umskega spoznanja ne moremo črpati iz izkustva, ampak njega izvor je iskati v duši sami. Mišljenje čini bistvo duše, ki torej bistveno misli in brez mišljenja ni duša. Mišljenje pa je nemogoče brez idej, torej že v prvem začetku svojega bivanja mora imeti duša vsaj nekatere ideje. Zato razločuje Kartezij tri vrste idej: »*ideae innatae, adventitiae, a me ipso factae*«. Vrojenim idejam, ki pripadajo k bistvu duše, prišteva pred vsem idejo Boga, samega sebe in vse one ideje, ki izražajo nekaj nujnega, nespremenljivega, večnega, bistvenega, kakor: ideja biti, podstati, vzroka, resnice, blaženstva itd. Človek je podoba božja in ideja božja je pečat, ki ga je Stvarnik vtisnil v človeško dušo.

Ko so pa Kartezija nasprotniki zagnali v škripce, je svoj nauk o vrojenih idejah tako zasukal, da ga je komaj moči razpoznati od prejšnjega. Zato so njegove »vrojene ideje« dale neštevilnokrat povod nesporazumenju, ker Kartezij je sploh mojster v zmedenosti, nejasnosti in nedoslednosti v nazivoslovju in je tudi v tem oziru prednik mnogim modernim modroslovcem in nemodroslovcem.

Najprej so mu vrojene ideje bile nekaka bitja — *entia quaedam* —, ki iz Boga izvirajo in so vtisnjena duši človeški. Pozneje se je pa moral umakniti nasprotniškim dokazom in je »vrojene ideje« razlagal v tem zmislu, da ima duša moč proizvajati jih iz sebe. Ideje nam torej niso dejanski in izrazito vrojene, ampak v možnosti, virtualno. Ako Kartezij uči, da je duši vrojena moč proizvajati ideje, se je s tem približal resnici, toda zopet se oddalji od nje, ker uči, da duša ne tvori idej z odmišljanjem iz zunanjega sveta, ampak sama iz sebe, kar je pravcati racionalistični subjektivizem. — Kartezij ni dokazal in po svojem sestavu ni mogel dokazati, da te vrojene ideje res predstavljajo tudi objektivno resnico, istinito bit spoznane reči, ker je pretrgal zvezo umstvenega spoznanja z izkustvom in s tem z zunanjim svetom.

Kako malo je zaupal svojim vrojenim idejam, kaže to, da je i sam skušal znanstveno dokazati bivanje božje, dasi je na podlagi njegovega sestava tak dokaz nemogoč ali vsaj nepotreben. Njegov dokaz za bivanje božje pa ni drugo, kakor obnovljen Anzelmov ontologični dokaz. Sicer je pa poskušal dokazati bivanje božje tudi s pomočjo vzročnega načela (*principium causalitatis*) iz vidnih učinkov in se je s

tem zapletel v očitvidno protislovje s samim seboj. Sam namreč razločno uči, da so vsa naša umska načela tako dolgo dvomljiva in negotova, dokler ni dokazano in zagotovljeno bivanje Boga, ki nas je vstvaril in nas ne more varati. In vendar dokazuje bivanje božje z umskim načelom vzročnosti¹, ki je po njegovem sestavu negotovo, dokler se ne dokaže bivanje božje.

c) Leibniz (1646—1716) ima v svojem zistemu tudi nauk o prirojenih idejah. Leibnizu je ideja neposredni notranji predmet (*un objet immédiat interne*). Z ozirom na razne predmete, ki jih ideje predstavljajo, razločuje čutne in umske ideje in dosledno tudi pritične (akcidentalne) in nujne, umske in izkustvene resnice. Nasproti Lokeju odločno zagovarja vrojene ideje in principe. Umske ideje imajo namreč znak splošnosti in nujnosti, kar je pa splošno in nujno, se ne more doznati izkustvenim potem, ker predmeti izkustva so vedno posamezni in slučajni (kontingentni). Zatorej pravi Leibniz: »Mislim celo, da vse misli in dejanja naše duše prihajajo iz njenih lastnih tal, ne da bi jih mogla po čutih pridobiti«²: Ni vrojena le zmožnost, ampak ideje so virtualno preformirane v človeški duši. Duša sicer nikdar ni popolnoma brez delovanja t. j. mišljenja, toda svojih idej se ne zaveda. Da v duši speče ideje stopijo v zavest, je treba, da temu da priložnost čutno spoznanje. Izkustvo zatorej ni vzrok in vir idej, ampak le priložnost (*occasio*), da se v duši že obstoječe ideje vzbude in pridejo do zavesti, t. j. da jih človek aktualno misli in spoznava.

Vrojene ideje in principi so naravna luč razuma; tajiti vrojene ideje, se pravi, tajiti razum.

Primerno vrojenim idejam zida Leibniz svoj ontologični dokaz za bivanje božje in hoče spopolniti Kartezijev dokaz. Dočim Kartezij svoj dokaz izvaja iz pojma najpopolnejšega bitja, začenja Leibniz s pojmom bitja od sebe (*ens a se*). Karteziju očita, da ni dovolj pokazal, da je najpopolnejše bitje mogoče. To hoče on spopolniti. *Ens a se* je bitje, ki biva po svojem lastnem bistvu (*cuius essentia est existere*). V bistvu pa obstoji možnost stvari. Bivati torej od sebe ali po svojem bistvu je isto, kakor bivati po svoji možnosti t. j. ako je bitje od sebe mogoče, tedaj že tudi obstoji.

Bitje je pa tako dolgo mogoče, dokler se ne dokaže njegova nemogočnost. Ako so mogoča omejena in nepopolna bitja, v katerih je jestvo spojeno z negacijo, kako ne bi bilo mogoče bitje od sebe, najstvarnejše bitje (*ens realissimum*), v katerem ni nikakšne negacije,

¹ Prim. Dr. Jos. Geyser, *Das philosophische Gottesproblem in seinen wichtigsten Auffassungen*. Bonn, 1899, str. 98.

² *Nouveaux essais sur l'entendement humain*, I. I., c. I. § I. cit. Geyser, n. d. stran 85.

nikakšne pomanjkljivosti, nikakšne omejenosti, nikakšnega nasprotja? Bitje od sebe je torej mogoče, ergo biva. Zatorej bivanje božje spoznavamo a priori, iz pojma bitja od sebe, ki ga seveda nimamo iz izkustva, ampak nam je vrojen.

Natančneje ne bomo zavračali Leibnizovega dokaza, ker se ta razprava ne peča z ontologičnim dokazom, ampak z vrojeno idejo božjo. Omenimo le kratko, da je L. dokaz za možnost najstvarnejšega bitja le negativen in zato preslab. Po tem potu spoznamo k večjemu notranjo možnost, ne pa zunanje, ki je ravno stvarno bivanje samo¹.

d) Kant (1724—1804) uči, da niso naši metafizični pojmi povzeti iz stvari samih, marveč da jih imamo v sebi, v svojem spoznanju, kot neke oblike ali zakone, po katerih se ravnamo.

Predmet našega znanja so splošni in nujni elementi, takih pa ne moremo dobiti iz izkustvenih predstav in predmetov, ki so vsi posamezni in pritični. Odkod torej splošni in nujni pojmi v našem umu? Subjektivni liki ali tipi so našega uma in so umu vrojeni pred vsakim izkustvenim spoznanjem. Toda ti liki so po sebi popolnoma nedoločeni in prazni, šele ko pristopi izkustveno spoznanje, uporabi um one like in tako dobi naše spoznanje znak splošnosti in nujnosti. V duši človeški razločuje Kant tri spoznavne zmožnosti, oziroma tri veje teoretičnega razuma: zmožnost nazorne spoznavnosti (Anschauungs-Vermögen), um (Verstand) in razum (Vernunft). Vsaki teh treh zmožnosti so lastne ali vrojene gotove oblike; čutni spoznavnosti ideji prostora in časa, umu kategorije kolikosti, kakovosti, odnosa (Relation) in načina (Modalität), razumu pa tri ideje: ideja svoje duše, Boga in sveta kot enote. Ti tipi nam namreč nalagajo subjektivno-psihologično nujnost, da za razne pojave v nas in izven nas stavimo nekake vzroke in ti so: duša, svet, Bog. Kakor nam je bistvo reči sploh neznano in je vse naše spoznanje omejeno le na pojave (phoenomena), tako še veliko manj moremo doznati nadčutne — transcendentne predmete, kakor so duša, Bog, svet kot enota.

Zatorej Kant uči, da je bivanje božje le postulat praktičnega razuma, ker je brez njega npravni zakon nepojmljiv, nikakor pa da ne more teoretičen razum spoznati in dokazati, da Bog je. Zato Kanta v naši razpravi, ali je ideja božja človeku vrojena, ne prištevamo pristašem vrojene ideje božje, ampak onim, ki taje možnost naravnega spoznanja božjega. Pristaš vrojene ideje božje pravi: ni potrebno dokazovati, da Bog je, ker to je že človeku vrojeno, Kant in njegovi somišljeniki pa: ni mogoče dokazati, da Bog je; ideja božja v človeku

¹ Natančneje o tem glej Dr. Const. Gutberlet, Die Theodicee. Dritte vermehrte Auflage. Münster 1897, stran 75.

je le subjektivna domneva in predpostavka za gotove pojave. Toliko bodi dovolj o Kantu; natančneje pretresovanje njegovega sestava bi terjalo poseben članek.

Nekateri modroslovci in bogoslovci so pa učili, da si pridobimo sami vse ideje iz čutnega spoznanja, edino le ideja božja nam je vrojena. Tako:

a) Francoz Louis de Thomassin, oratorijanec, slavni učenjak in profesor v seminarju Saint-Magliore v Parizu († 1695). V dokazih za verske resnice se je opiral na Platonovo filozofijo¹, ki se mu je zdela najprikladnejša za bogoslovje in najbolj v soglasju s prvimi sv. očeti. Od sholastike se je odvrnil, ker ni prijala njegovemu značaju, in je vso svojo moč posvetil proučevanju pozitivnega bogoslovja, sv. pisma, očetov in cerkvenih zborov.

b) Heinrich Klee, profesor v Bonnu, pozneje v Monakovem († 1840) je med drugimi knjigami izdal »Katholische Dogmatik« 3 zv. Klee je bil svoj čas dika katoliških teologov na Nemškem, sv. cerkvi otroško vdan in globoko izobražen. Proučevanje sv. očetov je bil njegov najmilejši predmet. In ravno izreki nekaterih sv. očetov so ga zavedli k trditvi, da je ideja božja človeku vrojena. Sicer se pa s svojim pretiranim supernaturalizmom bliža tradicionalistom.

c) Franz Ant. Staudenmaier, profesor v Giessenu in Freiburgu († 1856.) Njegovo glavno delo je, Die christliche Dogmatik. Staudenmaier je obdeloval najrazličnejša vprašanja iz bogoslovja in modroslovja in si je stekel s svojimi spisi veliko zaslug. Iz početka je bil preveč pod vplivom novejšje filozofije, pozneje se je pa bolj približal sv. očetom in velikim teologom srednjega veka. Najbrž je tudi njega napačno umevanje nekaterih mest pri sv. očetih privedlo k nauku o vrojeni ideji božji.

d) Zagovornik vrojene ideje božje je tudi tubinški profesor dr. J. Kuhn, († 1887), ki celo trdi, da je brez vrojene ideje božje sploh nemogoč dokaz za bivanje božje. Ta njegov nauk je v zvezi z zanimivo kontroverzo med nemškimi teologi o razmerju med modroslovjem in bogoslovjem in pa z naukom o naravnem in nadnaravnem. V svoji knjigi »Gotteslehre« pravi med drugim: »Von Gott weiss der Mensch von Natur aus: so lehren alle Väter, die griechischen wie die lateinischen... Die dem Geiste eingeborene und wenn er wirklich und wahrhaft vernünftig ist, auch zum Bewusstsein kommende Gottesidee ist aber für sich allein nur erst der Anfang und das Princip der Gotteserkenntniss, nur gleichsam der Selbstlauter des Wortes Gott, zu dem noch die Mitlaute fehlen. Diese kommen ihm aus der Betrachtung der Welt im Lichte der ihm

¹ Gl. Kleutgen, Philosophie der Vorzeit I. 3 Cap. n. 427.

unmittelbar einwohnenden Idee Gottes zu. So erst constituirt sich die Gotteserkenntniss, diesen Verlauf nimmt sie.« Spoznanje Boga ni v pravem zmislu neposredno, ni gledanje Boga v ontologičnem zmislu, zato: »Wir können daher das dem Geiste immanente (angeborene) Wissen von Gott ein unmittelbares nur vergleichsweise nennen, in Vergleichung nämlich mit dem aus der Betrachtung der Welt geschöpften, sofern er dort nicht aus sich hinauszugehen und in einem andern als er selbst ist die Spuren der Gottheit aufzusuchen und zu verfolgen hat¹.« Oslanja se tudi on na sv. očete in o njih bo govor v 3. delu te razprave.

e) Sploh je nauk o vrojeni ideji razširjen veliko bolj, kakor bi človek mislil. Med one, ki so prepričani, da je človeku vrojena ideja božja, gre tudi dr. Anton Wappler. V njegovi knjigi »Lehrbuch der kath. Religion« se nahajajo sledeči stavki: »Der Mensch trägt die Idee Gottes in sich« I. § 3 pag. 2., ali »Jeder Mensch findet, sobald er nur einigermaßen denkt, in sich die Idee Gottes vor« II. pag. 39 ad finem; in zopet: »Der Mensch trägt in sich Ideen, die durch keine sinnliche Wahrnehmung gegeben sind und aus blosser sinnlicher Wahrnehmung nicht abgeleitet werden können, z. B. die Gottes II. pag. 83 § 14, 2 b².

Pristaši vrojenih idej so se hudo spotikali nad Aristotelovim stavkom, da je naša duša začetkoma podobna tabli, na kateri ni nič zapisano. De Bonald n. pr. pravi: »Če je resničen nauk, ki taji vrojene ideje, katere sta učila Platon in Kartezij, tedaj je naša duša v začetku tabula rasa, in qua nihil est scriptum. Toda če so pagani mogli to verjeti, mi kristjani tega ne smemo trditi«. Če bi bilo tako, potem bi komaj mogli prištevati krščanskim modroslovcem Tomaža Akvinskega, ki malone na vsaki strani pobija Platonove vrojene ideje in Aristotelov nauk proglašja za svoj nauk.

† Dr. Fr. Janežič. — F. K.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Cit. v Praelectiones dogmaticae Chr. Pesch. S. J. Ed. II., tom. II., pg. 12, n.

² Tako rajni gosp. pisatelj. Po našem mnenju pa se iz teh stavkov nikakor ne more sklepati, da bi dr. Wappler bil pristaš vrojene ideje božje. Na tak način bi lahko sv. očete in tudi Tomaža Akv. prišteli med pristaše tega nauka, kar nikakor ne gre, o čemur se bomo še prepričali.

F. K.

³ F. Z. Gonzalez, Die Philosophie d. hl. Thomas v. Aquino. Regensburg 1885. III. B., str. 82.

Bazilika sv. Križa v Rimu.

Cesar Konstantin je cerkev sv. Križa v Rimu ustanovil; cesarica Helena ji je podarila kos lesa sv. Križa in je pokrila tla v eni kapelici s prstjo z gore Kalvarije; zato se je ta cerkev kratko imenovala: »cerkev v Jeruzalemu« ali pa samo: »Hierusalem«. Poleg te svoje častitljivosti ima še druge prednosti. Ta cerkev je kos palače paganskih cesarjev in je spreminjala svoj obraz več ali manj v vsaki umetniški dobi. Zato ne poznam cerkve v Rimu, ki bi hranila tako značilne ostanke iz vsakega časa. Vrh tega še ni dovolj objavljena in upam, da bom mogel točnejše narisati njeno stavbeno zgodovino, kakor je bilo mogoče dosihdob, ker sem imel ugodno priliko jo natančno preučiti¹.

1. Paganska dvorana.

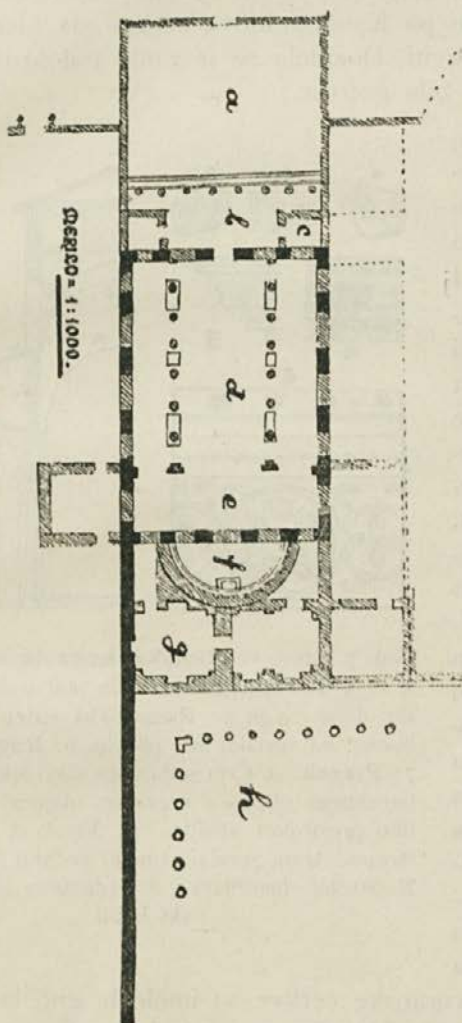
Bazilika sv. Križa leži na najskrajnem jugovzhodnem voglu rimskega mesta, tam kjer se srečata višavi Celija in Eskvilina. Za časa paganskih cesarjev je bil tu vrt Varov; eden iz te obitelji, cesar Var Eliogabal, je stanoval tukaj po letu. Ne vemo pa, kako in kdaj so prišli ti vrtovi v druge roke. Pozneje je stanovala tukaj mati Konstantinova. Po sporočilu je bila sedanja kapelica sv. Helene nekdanj njena soba. Palača »Sessorium« in vrtovi so obsegali velik prostor. Raztegali so se prek sedanjega mestnega obzidja, katero je potegnil cesar Avrelijan čez sredo nasadov. V novejšem času so našli pri odkopavanju ostanke kopališč in vodometov; v teh vrtovih je ležal še za časa renesance en obelisk, najbolj pa se je ohranila velikanska dvorana, ker je v nji postavljena cerkev sv. Križa.

Kdor pride od Laterana sem ali od Marije Snežne in si ogleda našo baziliko od spredaj in od znotraj, ta niti ne sluti, da stoji na prostoru, kjer so nekdanj cesarji sprejemali goste, kjer so se zabavali rimski vitezi in senatorji. Tako je izbrisal pretekli vek vsako starinsko sled. Iti pa mora v cistercijski vrt za cerkvijo, kjer bo zapazil z začudenjem stari rimski zid, nad raznimi poslopji, ki so prislonjena k

¹ Kot viri so mi služili: Panvinio: *Le sette Chiese*, Roma 1570 str. 199. — Laurus: *Antiquae Urbis splendor* (1612), z dostavkom (Romae 1626) slika števil. 154. — Severano: *Memorie sacre delle sette chiese*. Roma 1630. — Ciampini: *Vetera monumenta. Romae 1690*. str. 9. *De sacris aedificiis a Constantino Magno exstructis*. Roma 1693 str. 116. — Besozzi: *La storia della basilica di Santa Croce*. Roma 1750. — Hübsch: *Die altchristl. Kirchen*. Karlsruhe 1858 str. XXIII. in 70. — Dehio: *Die kirchl. Baukunst des Abendlandes*. Stuttgart 1884. I. str. 82. — Gurlitt: *Geschichte des Barockstiles etc.* Stuttgart 1886. — Duchesne: *Liber Pontificalis*. Paris 1886. I. str. 179, 401, 508, II. 385, 449 in drugod. — Armellini: *Le chiese di Roma*. Roma 1886, stran 203. — Lanciani v knjigi: *Monumenti antichi per cura dei reali Lincei*. I. str. 490.

cerkvi. Pozna se koj po dolgi in tanki opeki, katero veže celo majhna plast malte. In ako si potem odpre z buona-mancio, ali kakor pravi Arabec, z bakišem vrata na podstrešje desne stranske ladije in če spleže čez streho portika in skozi ozko lino na podstrešje leve stran-

ske ladije — tedaj šele bo mogel si ustvariti približno podobo, kako je izgledala ta paganska dvorana. (Pod. 1.) Dvorana je 36 m dolga in 22 m široka; obdaja jo 1.4 m debel in 20 m visok zid. Od zunaj ga deli v dva odstavka obkrožni pas, sestavljen iz marmornih konzol, ki so izpodrezane v podobi kar-nisa (Pod. 7 št. 1, str. 50). V spodnjem odstavku prodira zid 5 visokih oblokov, ki so zdaj zadelani z nepravilnim, barvanim lahkim kamenom; v gornjem delu pa je ravno-tako 5 oken z ravno kapo, in nad njo odnašata težo zidú dva obloka drug vrh drugega, prvi plitev, drugi poln. Podoba 2. kaže, kakšen je severni zid; drugi so podobni. Ako si mislimo še nizko streho z ravnim stropom in barvanimi in pozlačenimi bruni, pa imamo celotno sliko. Od znotraj je bila dvorana prevlečena s štukom in po-

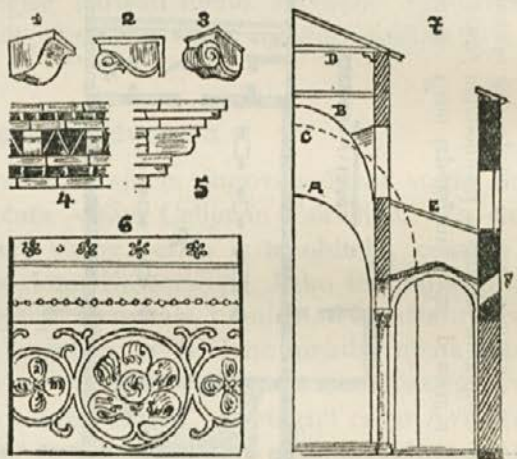
Pod. 1. Floris. Črno izpolnjeni obrisi pomenijo pagansko zidovje, šrafrani zidovje srednjega veka, neizpolnjeni prazni pa prezidavo iz l. 1743. a ostanek atrija, b veža, c križeva kapela in nasproti zvonik, d srednja in e poprečna ladija, f absida, g kapelica sv. Helene in h ostanek hodnika iz srednjega veka.

slikana; od zunaj se je pa videl stavbeni material v svoji naravni lepoti. Opeka je dolga, tanka, rdeče sežgana; vežejo jo ozki belozamazani skladi, ki se predejo po rdeči steni kakor lahka solčna pajčevina.

2. Konstantinova cerkev.

»Papeška knjiga« nam poroča v življenju Silvestra I.: Eodem tempore fecit Constantinus Augustus basilicam in palatio Sessoriano, ubi etiam de ligno sanctae Crucis Domini nostri Iesu Christi in auro et gemmis inclusit ubi et nomen ecclesiae dedicavit, quae cognominatur usque in hodiernum diem (v osmem stoletju) Hierusalem. Dvorana, ki smo jo opisali, in pa Konstantinova cerkev sta identični. Ni bilo treba torej mnogo staviti. Dozidala se je samo polokrožna absida proti izhodu in cerkev je bila gotova.

To ni nič posebnega, če so prvi kristjani spreminjali posvetne dvorane v bogoslužne prostore samo s prizidavo absid. Najbolj znan vzgled je cerkev, katero je napravil v svoji hiši Got in patricij Valila na čast sv. Andreju in se je imenovala po barbarju ustanovitelju v barbarični latinščini tedanje dobe: St. Andrea catabarbara patricia. Še v 17. stoletju, ko so to cerkev podrli, so videli paganske okraske in podobe po mramornatih stenah, le iz prizidane abside so se svetili krščanski mozaiki. Dvorana je bila tudi cerkev sv. Balbine na Aventinu; cerkev sv. Hadrijana ob Foru je bila — curia senatus, sv. Kozma in Damijana pa mestna registratura. Vse take dvoranske cerkve so imele le eno ladijo; drugače pa ni poznal starokrščanski slog na zapadu cerkev samo z eno ali dvema ladjama.

Pod. 7. šte. 1. Rimska konzola in mramor. 2. in 3. Lesena konzola na podstrešju iz romanske dobe. 4 in 5: Romanski zidec (Gesims) iz opeke, od spredaj in v profilu. 6: Romanski friz. 7: Presek. A. Črta sedanjega slavloloka. B. Presek baroknega oboka z vrezanim oknom. C. Črta (veliko preširoke) abside. D. Visokost romanskega stropa; tram spodaj pomeni sedanji baroki strop. E. Streha »lucernara«. F. Izdolbeno okno v stranski ladiji.

Ne smemo si tudi preveč misliti o cerkvenih stavbah Konstantinovih. Umevno je, da so hiteli kristjani staviti hiše božje, kakor hitro se jim je zagotovil stalni mir; gotovo je tudi, da jih je pri tem podpiral mladi cesar, kakor nam slika Evzebij v živih, morda nekoliko

pretiranih barvah¹, a v obče so bile te cerkve male, priproste in bolj revne. To vsaj velja za zapad. Bolj toplo seveda je sijalo solnce cesarske dobrote na vzhodu. V Rimu pa so bile male — cerkva sv. Neže, sv. Lavrencija, sv. Pavla; da, zadnjo so podrli že čez 60 let in so postavili celo novo, večjo in veličastnejšo baziliko.

Čeprav ni stavba cerkve sv. Križa Konstantinu prizadjala mnogo stroškov, ji je pa z druge strani naklonil bogate darove. Najprej mu je bil pri srcu njen obstanek in ji je zato izročil v last celo vrsto zemljišč v srednji Italiji, ki so nesla na leto 1111 solidov (zlatnikov); skrbel

Pod. 2. Naris Ciampinijev iz l. 1690. Vidijo se zazidani spodnji loki (ki so pa v resnici širji) in okna. Prvo (odprto) okno je gotično in manjše.

pa ji je tudi za okras in ji je zato daroval 4 srebrne svečnike, težke po 80 funtov, ki bi naj goreli pred lesom sv. Križa; en zlat, 10 funtov težek kelih in tri srebrne po 8 funtov; 5 zlatih kelihov za obhajilo vernikov po en funt in 10 srebrnih po dva funta; eno srebrno, 50 funtov težko in z dragimi kamni okrašeno pateno, en oltar iz srebra, težek 250 funtov itd.

Iz tega se vidi, da so imeli tedaj v izobilju zlata in srebra, pa tudi, da niso štedili, kadar je bilo treba dati najboljše in najdragocenejše za hišo božjo.

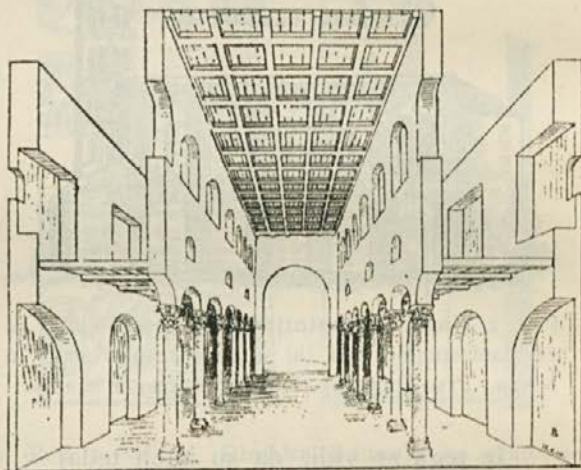
3. Starokrščanska bazilika.

Cerkev, ki se je nastanila v Konstantinovi palači, je imela samo eno ladijo. Bazilika je šele postala, ko so jo razdelili z dvema vrstama stebrov v tri ladije. Kdaj se je to zgodilo? O Gregoriju II. (715—31) piše papeški kronist: »Hic Hierusalem ecclesiam sanctam, quae multo fuerat distecta tempore et circumquaque porticos vetustate quassatos, travibus deductis cooperuit ac reparavit...« in o Hadrijanu (772—95): »... et basilicam Hierusalem, quae in Suxorio (!) sita est, et olitanas eius trabes marcuerant, mirifice ipsas mutans, ex omni restauravit parte«. Prvi je torej napravil streho, drugi je prav spretno premenil nekatere trame. Prvemu moramo zato pripisati najvažnejšo prenovitev naše cer-

¹ Eusebii Pamphili de Vita Constantini. (ed. Heinichen) Lipsiae 1830. Lib. II. cap. 45, 46, lib. III. cap. 31 etc.

kve, ker je podprl streho po sredi z dvema podolžnima zidoma, ki slo- nita na slopih in delita ob enem cerkev na tri ladije. Ker pa je ab- sida širja, ko srednja ladija, zato je vrinil med nju poprečno ladijo, ki tako nekoliko prikriva ta nedostatek. Tako je dobila cerkev podobo križa. V tem ne smemo videti simboličnega pomena, ampak le prak- tično potrebo. Na vsako medstopje je prišlo eno okno, tako da je imela cerkev v srednji ladiji 14 velikih oken ob straneh, in od spredaj menda samo eno, ker sta se sosednji okni ob levi in desni morali zazidati, ko je bil prislonjen k njima novi zid. Stranski ladiji sta ostali brez lastne svetlobe, zadelali so tudi petero velikih oblokov na vsaki strani. Svitla pa je bila poprečna ladija. Na vsakem koncu je še svetilo skoro 4 m široko pagansko okno, pa tudi s podstrešja stranskih ladij ji je priha- jala svetloba skozi dvoj- nato svodeno okno. (Glej pod. 6 B).

Slopi iz raznega gra- nita niso imeli enakih podstavkov in kapitelov. To je znamenje, da smo v dobi propada. Rimska umetnost životari le od tega, kar naropa v pa- ganskih stavbah. Nekaj so dobili pri tej stavbi, drugo pri drugi. Zato pa se motijo tisti, ki pripisujejo razdelitev cerkve

Pod. 5. Rekonstrukcija bazilike v osmem stoletju.

sv. Križa še Konštantinovi dobi. Tačas še ni bilo mogoče kaj takega.

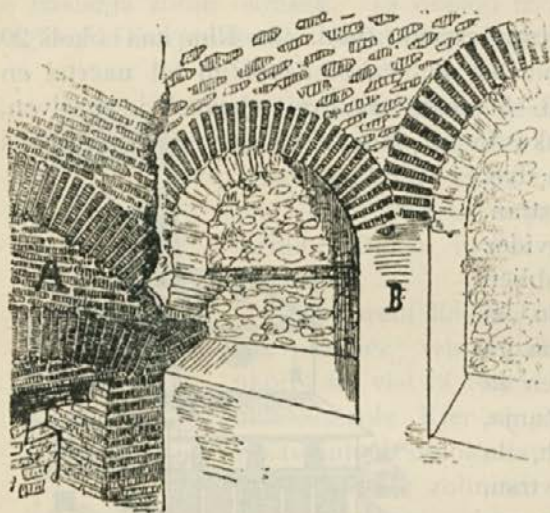
Kako pa je bila cerkev krita? Ali je bila samo ena streha raz- peta čez vso stavbo, ali je imela vsaka ladija svojo streho? Bolj ver- jetno je prvo, dasi tudi drugo ni izključeno. Gotovo pa ni bilo nad stranskima ladijama še posebnih prostorov, t. zv. empor, kakor meni Hübsch. Opozarjam še na podobo 6, ki podaja rekonstrukcijo te prve bazilike. Za slavalokom leži še poprečna ladija in absida; ker pa je ta mnogo širja in višja ko slavalok (glej presek pod. 7 štv. 7), zato se vidi od nje samo završujoča črta pri tleh.

4. Bazilika v dobi romanskega, gotiškega in renesanškega sloga.

Za čas Lucija II. (1144—1145) nam naznanja papeški zgodopisec nove poprave pri naši cerkvi. »Fabrica namque ipsius ecclesiae a

summo usque deorsum in melius reformata et claustro cum omnibus officinis de novo edificato canonicorum regularium conventum ibi constituit». Na drugem mestu pa: »Idem (Lucius) totam ecclesiam et claustrum a fundamentis renovavit».

Bolj zgovorna je cerkev. Tu spoznamo precej, kaj je zidal in popravljal Lucij še kot titularni kardinal in pozneje kot papež. Iz nje-

Pod. 6. Stik starega (A) in srednjeveškega (B) zidu. Narisan pa je kot, kjer zadene vložni poprečni zid nad severno stransko ladjo ob stari zid. Tukaj je paziti na različno zidavo. V starem zidu (A) stoji opeka v oblokih gosto in je plast malte prav tenka. Ta zid je debel 1,4 m. Pod polnim lokom in odnašajočim plitvim lokom leži mesto mramorne kape hrastovo bruno. Okno pa je zadelano s 40 cm debelim zidom, ki obstoji iz drobnih razlamanih koscev opeke in prav obilo malte. Ravno taka je debela plast malte pri oblokih zidu iz osmega stoletja (B). Nad obloki je zidava nepravilna, pod obloki pa sta nekdanji okni zadelani z lahkim kamenom. Ostal zid je bil ometan in pobeljen v preteklem stoletju. V tem kotu imamo torej zidavo štirih dob.

straneh pa s petimi zavitimi listi in mnogoštevilnimi prašniki. Nad tem skoro 1 m visokim trakom pa je naslikana mavrica okoli in okoli na vseh štirih straneh srednje ladje. Za mnogovrstnost in razliko skrbi vrsta krepkih pik med prvo in drugo mavričino barvo; bel trak in osmerolistnate bele zvezde pa oživljajo zadnjo barvo. Ta friz je slikala gibčna in spretna roka. Barve spoznamo tri: rdeči in rumeni oker

gove dobe je venčni zidec (pod. 7 štv. 4 in 5), ki obkrožuje na vrhu paganski zid, ki se pa ponavlja tudi na zvoniku kot opasni zidec. Vzdignil je tudi za en meter zida srednje ladje, položil je čez nju nove tramove, ki slonijo na romanskih konzolah (pod. 7 štv. 2 in 3) in je gotovo napravil ob enem celo streho novo. Dal je tudi cerkev poslikati. Ohranil se je samo fris, ki leži vrh sedanjega stropa in ga zato ni zadel nehvaležni čopič aparnejev.

Rozga se zvija v večje in manjše kroge (pod. 7 štv. 6). V manjših so štirje križnato razvrščeni in napol razcvetli popki, z belim štirilistnatim cvetom v sredi. V večjih krogih pa je že razprostrt cvet: v sredi z belo svedrasto cvetlico, ob

in pa modro. Včasih si pomaga s črno barvo, včasih z belo vapneno; zeleno pa meša.

Iz te dobe je tudi sedmeroprečkasto okno na pročelju, kakor se vidi še na Lavrovi podobi iz l. 1628 (pod. 3). Izmed drugih oken stare bazilike so jih gotovo več zazidali, ker romanska cerkev ni ljubila preveč solnčne luči. Iz gotske dobe pa sta okni na koncih poprečne ladije.

Luciju še moramo pripisati zvonik (pod. 4). Rim ima okoli 20 podobnih romanskih zvonikov; vsi so, kakor da bi jih bil načrtal en sam stavbar. Vzdigajo se v 3—8 odstavkih. Prvi odstavek je masiven, brez vsakega člena in okraska in se dviga do cerkvene strehe, vsi drugi odstavki pa imajo po dve, tri ali štiri line na vsako stran. Zvonik cerkve sv. Križa je na videz najneznatnejši. Tako je pohabljen in zazidan, da se smili tistim, ki ga vidijo raz ceste. Ko sem ga pa motril z vrta in sicer člen za členom, sem prišel do prepričanja, da je v Rimu izmed najlepših, da najdoslednejši. Podoben je trsu, ki požene iz tal in se opaše v gotovih razdaljah z okroglimi robovi. Brez vsakega okraska šine zvonik iz tal; prvi oddihljaj si privošči, ko je došel do cerkvene strehe; tu se prepaše s prvim zidcem. Potem se povspne v pet oddelkih navzgor. Podstav nosi vse te petere oddelke, zato mora biti nedeljen in masiven; vsak naslednji oddelek pa nosi za en odstavek manj; čim manj pa se zahteva pasivne moči od oddelka, tem bolj lahko, vitko, zračno. V prvem nadstropju sta še dve široki in nizki lini; zazidani sta bili že prvotno, tako da ostane le ozka špranja. Ti dve lini sta temeljni motiv. Ponavljata se v vsakem nadstropju. V naslednjem sta že širji in višji, v tretjem sta že tako široki, da ji mora deliti stebrec. Misel se ponavlja v zadnjih dveh odstavkih.

Rimske zvonike te vrste preveva skladni princip. Plast se poklada na plast; vse imajo isto veljavo, vse veže enaki zidec. V tem zvoniku pa že sili na dan gotični princip rasti: čim višje, tem lažje, tem bolj vitko in prosto.

Pod. 3. Lavrovo pročelje iz l. 1628.

Line same že dovolj oživljajo to okusno stavbo. Pa Rimljan je hotel videti v teh zvonikih prej pisane podobe ko resne stavbe. K tem slikovnim okraskom so prištevati venčni in pasovni zidci (pod. 7 štv. 4 in 5). Obstoje iz treh členov, katere spajajo listi. Opišimo je, začenši s spodnjim členom!

Iz neometanega zidu rdeče opeke stopi naprej listič, na katerega se naslanja zobni okrasek. Ta obstoji iz zašiljeno zarezanih opekinih voglov, ki so položeni v redki vrsti drug poleg drugega. Na teh leži listič in nad njim belomramorne konzole. V vrzelih med konzolo in konzolo pa je postavljena opeka po robu, tako da napravi črko M ali N ali W. Nad konzolami se konča zidec z zobnim okraskom in lističem.

To je priprost ornament; a je dovolj krepek pod južnim solncem in kar največ velja — je primeren materialu.

Pri sredi lin gre okoli zvonika še ozek trak iz ene ploščice; vrh lininih oblokov pa stopi zid za prst naprej in visi bi rekel čez line, naslanja se pa na bele konzole. Kjer se pa navpična linina črta preliva v završujoči oblok, tam je tudi v vsakem oddelku pas in sicer z zobnimi okraski.

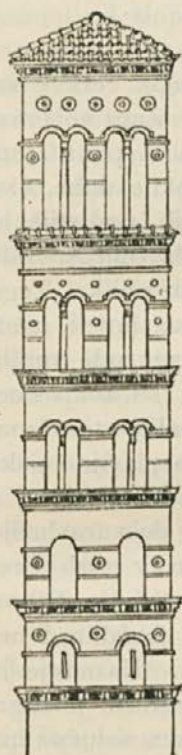
Zvonik lepšajo tudi vzdane okrogle ploščice iz rdečega porfirja ali zelenega serpentina. Ponajveč pa so zeleno-lošane skledice z globokim dnom, ki se pisano sveti v solčnih žarkih. Na dnu ene je naslikan ptiček z vejico v kljunu.

Proti cesti sta tudi dve dolbini. Prva je med prvimi linami in še kaže ostanke dvovejnatega mozaičnega križa, druga pa je na najvišjem odstavku in je imela nekdanj kip med stebercema in trikotno strešico.

Pa še nekaj ne smem pozabiti. To so štirivoglate luknje, v katerih so slonela bruna stavbenega odra.

Teh lukenj niso zadelali pri nobenem zvoniku. Pa tudi zakaj? Na Laškem se dež vsuje in odteče, solnce se posmehlja in vse posuši. Ni mraza, ki bi razjedal zidove, ni ledu, ki bi razrival špranje. Te luknje so čisto samovoljno razvrščene brez vse simetrije, a zato tembolj povzdigujejo slikoviti značaj teh rimskih zvonikov.

Večja popravila pri cerkvi sv. Križa se nam sporočajo koncem 15. stoletja — v dobi prve renesanse. Kardinal Capranica je dal svoditi stranski ladiji, kardinal Mendoza je skrbel za novo streho. Vso cerkev je dal pobeliti in pokrtil jo je z lepo izrezljanim, pisanobarvanim

Pod. 4. Romanski zvonik.

in pozlačenim stropom. Tudi je dal ta strop položiti nižje, kakor je bil v romanski dobi. Le tako se je odtegnil zgoraj opisani fris vapnenemu čopiču. Najbrž je dal cerkev tudi zato zbeliti, ker je bil vsa okna zazidal. Do leta 1743 je moralo edino okroglo okno na pročelju dovajati svetlobo vsem trem ladijam.

Pri beljenju so zadeli pri slavoloku na votlo mesto. Ko so je odprli, so našli svinčeno, dva pednja dolgo škrinjico, ki je bila krita z mramorno ploščo z napisom: *Hic fuit titulus Crucis*, v škrinjici pa je bil trojezični napis z Gospodovega križa.

4. Zadnja prezidava iz l. 1743. Baroka.

Benedikt XIV. je bil kot kardinal kratko časa titular cerkve sv. Križa. Kot kardinal in kot papež je veliko storil zanjo. Zato še pravi napis na fasadi: *Benedictus XIV. in honorem S. Crucis pontif. sui anno IV.* Ni pa kriv ta papež in ne drugi papeži barokne dobe, ako današnji čas le z obžalovanjem govori o njih stavbenih podjetjih in popravah. Tedaj so se ogrnile tisočletne starine s plaščem zavutih, zabuhnjenih in izpahnenih, bolj slikarskih ko stavbenih oblik. Tega je kriva tedanja doba, tedanji okus. Gotovo, papeži so hoteli imeti najlepše in najveličastnejše hiše božje, in umetniki so se tudi trudili, da bi odlično rešili svojo nalogo. In vendar — delali so kot otroci svojega časa. Tu so zazidali lep mozaik, tam so prebelili stare znamenite slike, tam so zavili dragocene granitne slope s plastjo opeke in ometa.

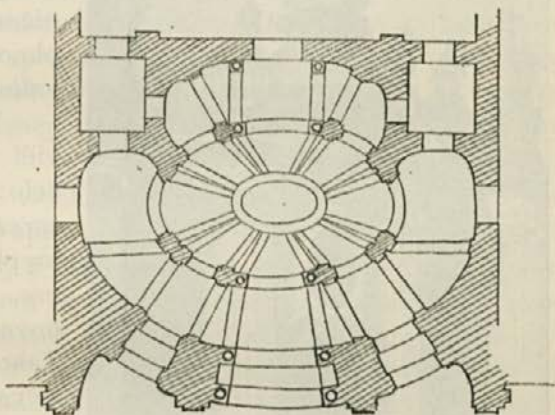
In vendar niso bili brez talenta ti mojstri. Njih dela zaslužijo našo pozornost. Popravo cerkve sv. Križa je vodil rimski rojak Gregorini. Veliko hvalo zasluži, da je preskrbel cerkvi več luči. Starokrščanska bazilika je imela pod stropom 14 oken in na fasadi tudi nekatera okna. Poznejši časi so zazidali okno za oknom. Nazadnje je vsem trem ladijam svetilo edino »oko« na pročelju. Gregorini je odprl vsako drugo starokrščansko okno, tako da se zdaj vsipava solnčna luč v cerkev skozi šest oken. To pa ni bilo lahko. Vsaj za Gregorinija ne. Ker je krila ena streha vso cerkev, so bili tudi zidovi srednje ladije v temi. Zato ni nič koristilo predreti te zidove, ako ne bi bil izžagal strehe nad novootvorjenimi okni. Pod okni pa je moral zato narediti novo streho, da ne bi pral dež stranskih ladij in radi nanosa je moral zvezati spodnjo in zgornjo streho z ometanima stenama. Nad vsako stransko ladijo so tako 4 kosi zgornje strehe in 3 spodnje; v višini oken pa je razpet hodnik, odkoder se pregleduje in popravlja ves ta komplicirani sestav »lucernarov«, kakor jih imenuje Gregorinijev sodobnik opat Besozzi.

Ta streha je menda najbolj nepraktična na svetu. Hübsch je svoj

naris doma najbrž še popravljaj iz spomina in ga je pokvaril; na podlagi tega krivega naris pa graja menihe, ker so neki s stenami razdelili prostore nad stranskima ladijama in je porabili za kamrice, katerim prihaja luč skozi velike poševno ležeče šipe na strehi!

Za razsvetljavo stranskih ladij je Gregorini izsekal po nepotrebnem na vsaki strani po tri line (*F* na podobi 7 str. 50). Od granitnih slopov pa je prvega in zadnjega v vrsti zazidal in skril, med druge pa je postavil štirivoglate stebre. Tako je dosegel ritmično menjavo med okroglimi in voglatimi podporniki, ki je bila po okusu baroke. Prej se je spenjal od slopa do slopa lok; Gregorini ga je zazidal in je položil na stebre »klasični« arhitrav. Kako pa je krasil stene z mavcem in frfrajočimi angeli, ni treba opisavati. Omenim še, da je vrgel iz cerkve Mendozijev leseni, izrezljani in pozlačeni strop in je napravil mesto njega banjast svod iz — desk. Pobarval ga je, kakor da bi bil iz kamena. Ta goljufija je trajala tako dolgo, dokler se niso pokazale črne špranje!

Bolj srečna je veža (pod. 8). V srednjem veku je imela cerkev portik na 6 slopih, kakor jo je narisal Lavro še v 17. stoletju (pod. 3 str. 54). Gregorini ga je podrl in je postavil

Pod. 8. Tloris sedanjega portika.

celo novo vežo. Ker vodijo do cerkve tri ceste, zato je napravil tri vhode v portik. Vrh tega je imela cerkev v starem portiku dve štirivoglata kapelici; desna izmed njih je podstav zvonikov. Zato se ni dala odstraniti, čeprav je zelo motila stavbo. Genijalni Gregorini pa je porabil ti kapelici za nujni del svojega portika. Med kapele in 3 vhode je zarisal elipso. Potem pa je razkrojil portik — vsaj v mislih — v same hodnike. Kdor pride pri levih vratih v portik, mora pod svodenim obokom, čez elipsino sredotočje k stranskim vratom desne kapelice; kdor pa pride z desne, ta mora na levo. Kdor vstopi pri srednjem vhodu, gre naravnost k velikim vratom. Ker je ta pot najimennejša, zato jo spremljata ob levi in desni vrsti peterih slopov.

Notranja manjša elipsa nosi plitvo kupolo z laterno; vsi členi v višavi se proicirajo na tleh kakor na zrcalnati plošči: vezi in rebra so iz belega travertina, ostale ploskve pa so potlakane z opeko.

Fasada se sklada s tlorisom portika (pod. 9). V sredi se izboči eliptično, končuje pa z dvema zidoma, ki sledita kot peroti premi, ki se potegne od žarišča. Red 6 pilasterskih snopičev na visokih podstavkih s komposita-kapiteli nosi arhitrav in atiko. Na atiki stojé svetniki, na dveh srednjih pilastrih pa sloni segmentno čelo, nad katerim se še krivi v slokih baroknih črtah trapecasto čelo s križem in angeloma.

Med pilastre je komponiral ob straneh vrata in okna z ravnimi kapami, v sredo pa je postavil še okusni, obločeni portal in grdo pakrožno oko.

Pod. 9. Pročelje sedanjega portika.

Imel pa je nesrečno misel, da je nad portalom pustil cel samo arhitrav, fris in gejzon pa je izrezal, da sta ostali dve frfajoči peruti brez arhitektoničnega pomena; pod pakrožnim oknom pa se zavija kos friza, kakor da bi bil iz usnja.

Pri tem kakor povsod se vidi Gregorinijevo glavno načelo: dekoracija. Gregorini vse zareže in izpodseka, da dobi krepke sence. Dekoraciji žrtvuje vse. Pročelje vsake cerkve mora povedati, kaka je cerkev znotraj. Tako je pri vseh dobrih stavbah v vseh slogih. Baroka se je mnogokrat otesla tega zakona. Gregorinijevo pročelje n. pr. pove k večjemu, kakšen je portik. Ne, še tu laže. Kdor stoji vrh pročelja, vidi da je portik veliko nižji in da leži pod njim njegova streha kakor v prepadu. Pročelje je torej kakor kulisna stena, na

kateri so naslikani predmeti, ki jih za steno ni. Dalje: Portik bi moral biti priprava na cerkev. Gregorinijev portik pa ima svojo lastno eksistenco. Dalje: Cerkev bi morala biti kot tempelj večne resnice tudi izraz resnice. Gregorini pa je tudi v cerkvi neresničen, ko zida iz prhljih desk mogočne oboke.

Pa Gregorini ni tega kriv, kriva je njegova doba, ki je stavila cerkve, kakor se komponirajo slike z ozirom na senco in luč, zane-marjala pa je zgodovinski študij umetnosti, ki edini obvaruje pred nesmiselnostjo.

Strokovnjak graja iz razlogov Gregorinijevo prezidavo; priprost človek pa čuti, da cerkvi nekaj manjka. Rekel bo, da je snažna, svetla, morda tudi čedna, ne bo pa rekel, da je lepa, ako je že videl kaj lepih cerkev. Drugače bi pa sodil o stari cerkvi, kakor je bila pred Gregorinijem. Ko bi še peljali vrsti 12 slopov proti oltarju, ko bi se vsipavala solnčna svetloba skozi 14 velikih oken izpod zatega stropa, ko bi hitelo oko proti solnčni poprečni ladji in bi tam našlo Ubaldijev oltarni baldahin iz 13. stoletja...

Še bolj se nam omili ta slika, ako si predočimo svete obrede, katere so vršili papeži v tej cerkvi. Četrto nedeljo v postu so jezdili od Laterana k naši baziliki, z zlato rožo v rokah, ki je dišala od balzama in je pomenila nebeško veselje. Ko so stopili k oltarju, so zapeli pevci introit: »Laetare Ierusalem...«, kakor bi hoteli ob enem pozdraviti cerkev, ki se je imenovala kratko »Hierusalem«. Veselje je prevevalo celo sv. mašo. Papež sam je pridigoval in imel zlato rožo v roki. Po sv. maši je jezdil zopet k Lateranu. Tu ga je vsprejel mestni prefekt; držal je stremen, ko je papež razjahal in je prejel zato zlato rožo¹.

Drugačen prizor se je videl na Veliki petek. Bos in peš je šel papež od Laterana. Prvi v sprevodu je bil okrajni subdijakon, ki je nesel na prsih zagrnen zlat, z biseri okrašen križ. Prišedši v cerkev, si je papež umil noge, potem je stopil k oltarju in molil. Ko se je vsedel, je vzel domači duhovnik knjigo, je šel k pultu in začel peti prerokbe. Po oficiju je zavžil papež hostijo, katero so posvetili prejšnji dan, in jo je prinesel kardinal iz Laterana. Po končanem opraviilu se je vrnil sprevod nazaj. Papež je šel zopet peš, a ne več bos, in med potjo so prepevali psalme.

Arg. Stegenšek.

Najstarejši cerkveni patroni na Slovenskem in njih pomen za kulturno zgodovino.

Sv. Jurij in sv. Marjeta.

Poleg sv. Martina, o čigar češčenju sem razpravljal v 1. številki III. letnika »Voditelja«, so še nekateri drugi cerkveni patroni velike važnosti za našo kulturno zgodovino. Veliko število njihovih cerkvâ po Slovenskem, ki so deloma še iz prve dobe krščanstva,

¹ Dandanes blagoslovi papež zlato rožo v svoji kapelici in jo pošlje kaki posebno čednostni osebi iz knežje ali vladarske rodbine.

ljudsko naziranje o njih, in zelo razširjeno češčenje vzbujajo zanimanje zgodovinarja in folklorista. Tukaj si hočemo izmed teh cerkvenih patronov najprej ogledati dva, namreč sv. Jurija in sv. Marjeto. Nekaj sorodnega nahajamo že na njihovih podobah, legenda in ljudska pravljica sta ju spravila v tesno zvezo, v neki dobi se je njihovo češčenje h krati razširjalo po naših deželah in pri obeh opazujemo mitološke sledove, zato hočemo tudi o njih skupno razpravljati.

I.

Nekateri zgodovinarji in mitologi so enostransko povdarjajoč razne ljudske pravljice in običaje, ki kažejo paganski značaj, hoteli sv. Jurija in sv. Marjeto proglasiti za mitiška svetnika. Temu nasproti moramo izpregovoriti najprej nekaj besed o njunem življenju in podati dokaz za njuno zgodovinsko osebnost. Mnenju o »mitiških svetnikih« daje nekaj opore zgodovinsko dejstvo, da so akti sv. Jurija in sv. Marjete ponarejeni in da slone njuni življenjepisi na samih pravljičah. Kritični Bolandisti pravijo o sv. Juriju: »Acta s. Georgii qualiacumque fabulam potius, quam historiam narrare videri¹. Isto velja o sv. Marjeti. Zato je papež Gelazij na koncilu v Rimu l. 494. akte sv. Jurija zavrgel, ker »so spisani od heretikov«. Vendar pa je hkrati izjavil, da cerkev sv. Jurija časti kot svetnika in s tem potrdil, da je bil res krščanski mučenik².

Vsa poročila se strinjajo v tem, da je bil sv. Jurij rimski vojak, ki je umrl pod Dioklecijanom mučeniške smrti. Nekateri stavijo kraj njegovega trpljenja v Nikodemijo, drugi v Diospolis v Indiji, tretji v Diospolis v Palestini (pozneje Lydda).

Njegovo češčenje se je pričelo kmalu po smrti. Najstarejša njemu posvečena cerkev je pač ona, katero je dal zgraditi cesar Konstantin nad njegovim grobom v Lyddi³. Tudi v Carigradu, kjer je imel pet cerkva je najstarejša iz Konstantinove dobe. Papež Gregor Veliki (590—604) je dal že razpalo cerkvico sv. Jurija na otoku Siciliji na novo sezidati in v njegovi zbirki molitev v čast svetnikov (Sacramentarium) se nahaja tudi »oratio ad natale s. Georgii«. Liturgije vzhodne in zahodne cerkve, slave sv. Jurija kot velikega mučenika (μεγαλομάρτυρ). To češčenje, ki se je pričelo takoj po njegovi smrti, je najboljši dokaz, da je bil sv. Jurij zgodovinska oseba, mučenik sv. cerkve.

Po naših slovenskih krajih so nastale prve njemu posvečene cerkve že v rimski dobi. — Vitežki junak, katerega je cerkev postavila na oltarje, je zlasti ugajal bojevitim Rimljanom in njegova podoba je

¹ Acta Sanctorum Maii IV. 148. — ² Bolland. Act. Sanct. III. 101.

³ Act. Sanct. III. 106.

hitro izpodrinila paganskega bojnega boga Marta. Rimski vojaki so jo imeli radi na svojih zastavah in bojnih znamenjih. Pri nas so po mnogih krajih taborile rimske legije in bili naseljeni veterani. Zato so nastale v teku 4. stoletja po rimskih kolonijah, municipijih in trdnjavah cerkve sv. Jurija.

Najznamenitejši spominik iz te dobe je župnijska cerkev v Ptuj. Nekdaj je ravno tam stal Herkulov tempel. A cesar Konstantin ga je daroval (313.) kristjanom, ki so ga spremenili v krščansko cerkev in posvetili sv. Juriju¹. — Na ljubljanskem gradu, kjer je bila rimska trdnjava, je stara kapela sv. Jurija. Češčenje tega svetnika je zlasti v prejšnjih časih med Ljubljančani zelo cvetelo. Tudi grb mesta Ljubljane, ki kaže stolp z zmajem je gotovo ž njim v zvezi. V Starem Trgu pri Ložu stoji župnijska cerkev sv. Jurija na razvalinah mesta Terpo. Zanimiva je tudi mala cerkvica sv. Jurija pri vasi Rožanec poleg Črnomlja. Pod njo je bil v skalnati duplini »mitrej«, kakor priča napis: D. I. M. (Deo invicto Mithrae) P. P. P. Aelii Nepos et Proculus et Firminus pro salute sua suorumque². Na Koroškem stoji v Št. Juriju ob Vrbskem jezeru cerkev tega svetnika na mestu nekdanjega templja, ki je bil genijem posvečen³.

A imamo še mnogo drugih prič, ki nam dokazujejo, kako številne so bile Jurijeve cerkve že v rimski dobi. Na Kranjskem jih zasledujemo po nekdanjih rimskih trdnjavah in naselbinah: V Ježici poleg Ljubljane; tik podružnice sv. Jurija se nahajajo ostanki rimske trdnjave, skoraj gotovo je bila tamkaj »Statio ad Savum flumen«, ki je omenja Peutingerjev zemljevid⁴; v Št. Juriju pri Grosupljem, kjer je morala biti razsežna naselbina⁵; — na Korenu v krški župniji in v Dobrničah⁶. Morda sta iz tiste dobe tudi cerkev sv. Jurija v Šturijah (tik Ajdovščine, nekdanje rimske trdnjave) in v Čatežu pri Krškem (poleg nekdanjega rimskega municipija Neviodunum).

Na Spodnjem Štajerskem stoje v Konjicah, Hočah in pri Rogatcu (Donačka gora) Jurijeve cerkve na nekdanjih rimskih naselbinah⁷; ravno tako na Koroškem v Strassburgu, predmestna župnijska cerkev v Celovcu (am Sandhof), ki je gotovo najstarejša cerkev v mestu, in druge. Tudi zmaj celovškega mesta je gotovo v zvezi s tem svetnikom. Te cerkve so nam dokaz, kako razširjeno je bilo krščanstvo že v rimski dobi po naših krajih.

¹ Glej Dom in Svet 1896. str. 30.

² Mittheilungen des hist. Vereines für Krain 1856. str. 48 in 1857 st. 11.

³ Ankershofen: Handbuch der Gesch. des Herzogthumes Kärnten I. 636.

⁴ Izvestja muzejskega društva 1894 str. 113.

⁵ Izvestja 1898 str. 74. — ⁶ Izvestja 1894 str. 7.

⁷ Muchar: Geschichte d. Herzogthumes Steiermark I. Bd. Anhang.

V petem stoletju so navali ljudskega preseljevanja vničili rimsko kulturo po naših krajih, in h krati mlado krščanstvo, ki se je bilo pričelo todi veselo razvijati. Trebalo je nove setve verskih nauk. Oglej in Solnograd sta nam poslala oznanjevalce svetega evangelija. Tudi v dobi pokristjanjenja Slovencev se je češčenje sv. Jurija razširjalo po naši domovini. Kjerkoli so mu posvečene stare župnijske cerkve, smemo sklepati, da segajo nazaj v tiste čase, ako ne celo v rimsko dobo.

Na Kranjskem k tem prištevamo: cerkev v Stari Loki, Št. Jurij pri Kranju, Gorje, Nevlje pri Kamniku in mnogo podružnic. Na spodnjem Štajerskem: Št. Jurij v Ptuj, Št. Jurij v Skalah in dr. Na Koroškem: St. Georgen am Längsee, nekdanjo samostansko cerkev v Podklostru, Št. Jurij v Kotmari vasi itd. O vseh teh listine pričajo, da so zelo stare. A nahaja se še mnogo drugih, ki so gotovo stale že v tedanji dobi.

Poleg mnogoštevilnosti cerkvâ sv. Jurija nas zanima v tej dobi zlasti neko stapljanje mitoloških nazorov s češčenjem sv. Jurija, ki se zrcali v raznih legendah, narodnih pesmih in ljudskih pravljičah. — Sv. Jurij ima na podobah zmaja poleg sebe, kot stalen atribut. Pravljičica pa pripoveduje, da je rešil sv. Marjeto iz zmajeve oblasti¹.

Zanimivo je, da na najstarejših podobah sv. Jurija ne nahajamo peklenskega zmaja. Tudi stari akti ali življenjepisi o boju z zmajem ničesar ne vedo. Bollandisti menijo, da je prišla ta pravljičica k nam iz orijenta in da jo je pri nas razširila »legenda aurea« Jakoba Voragine². Vendar je veliko verjetnejše, da je nastala na evropskih tleh.

Pravljičica o boju kaknega božanstva z zmajem je lastna vsem arijskim narodom. Grški Herkules umori lernajsko hidro; egiptovski Horus se bojuje s Typhonom, germanski bog Thor s kačo Midgard, indijski Kršna s kačo Puthana. Pri Slovanih je bil Radegost (pomladno solnce) ubijalec pozoja in rešitelj mlade boginje Vesne (zemlje). — Zmaj po mnenju mitologov pomenja nočno tmino, zimski mraz, pogubonosno vodovje, močvirje in zlasti nezdrave soparje, ki se dvigajo iz njega. Ako se spominjamo poročila zgodovinarja Prokopija, da so se stari Slovani radi naseljevali ob jezerih in močvirjih (primerjaj razne Blatograde = Moosburgen!), se ne bomo čudili, da se je ohranilo pri njih mnogo pravljič o pozaju³. — Če tudi so te fizične razlage mitologov utemeljene, vendar duhoviti Stiefelhaven dobro pripominja, da se v

¹ Narodna pesem v Novicah 1868. list 30 in Hicingerjev koledar za leto 1863.

² Acta Sanctorum III. 101. seqq.

³ Glej Kres I. 1885 »O pozaju« in Dr. Jos. Pajek: Črtice iz žitka štaj. Slovencev, članek »pozaj«.

tem nasprotju med božanstvom in kačo, ki se je ohranila v tradicijah narodov, kažejo sledovi protoevangelija¹.

Ker se praznik sv. Jurija praznuje v zgodnji pomladi, tedaj ko so se paganski Slovenci spominjali zmage Radegosta nad zmajem (zimsko temo) in rešitve pomladne zemlje Vesne, je naravno, da je ljudstvo preneslo to svoje naziranje na krščanskega junaka sv. Jurija. Ta je dobil zmaja kot stalen atribut, in nastala je pravljica o boju in rešitvi sv. Marjete.

Da so se res mitološki nazori stopili s krščanskimi v navedenem zmislu, nam pričujejo tudi razne še sedaj ohranjene narodne bajke in ljudski običaji na Jurjevo².

Krščanskim oznanjevalcem svete vere je bil zmaj seveda simbol malikovalstva in hudobnega duha, katerega je sv. Jurij premagal s svojo junaško smrtjo. Toda ljudstvo je združilo ž njim svoje nazore. Kot slavnega zmagovalca hudobnega zmaja so ga zlasti radi častili Slovenci v dobi izpreobrnjenja h krščanski veri. Tudi še v poznejših časih se je razširjalo češčenje sv. Jurija po naših krajih. Zlasti v križarskih vojskah so ga slavili kot zmagovalca nad neverniki (*τροπαιοφόρος*). Vitezki redovi so si ga izvolili za svojega zaščitnika in mu postavljali cerkve na svojih gradovih in posestvih. Za časa turških navalov v 15. in 16. stoletju je slovel za mogočnega zaščitnika kristjanov. Razne grajske kapele in cerkve izvirajo iz te dobe krščanskega viteštva.

Ker češčenje sv. Jurija ni omejeno na eno samo dobo, temuč se je razširjevalo v najrazličnejših časih, zato je tudi število njegovih cerkva tako mnogoštevilno. V ljubljanski škofiji štejemo 12 župnijskih cerkva in 26 podružnic; v krški škofiji 25 župn. c. in 6 podr., v lavantinski 13 župn. c. in 6 podr. Lep kos naše domače zgodovine se nam razkriva v njih!

II.

V neki sorodni zvezi s sv. Jurijem je sv. Marjeta. Imenovali bi jo lahko sv. Jurij v ženski podobi. Tudi ta svetnica ima na svojih podobah zmaja kot stalen atribut, akti jo imenujejo *μεγαλομάρτυρ*, veliko mučenico, in število njenih cerkva ni dosti manjše od onih, ki so posvečene sv. Juriju. Na Kranjskem jih štejemo 32 (11 župn. in 21 podružnih) na Koroškem 21 (8 župn. in 13 podr.), v lavantinski škofiji 14 (8 župn. in 6 podr.)

¹ Stiefelhaagen: *Theologie des Heidenthumes* str. 541.

² Primerjaj: Pajek: *Črtice* str. 63 in sl.; str. 175 in sl.; D. Trstenjak: *Letopis Mat. Slov.* 1870 st. 21.; Stiefelhaagen, *Theol. d. Heidenth.* § 37.

Omenil sem že, da so tudi akti sv. Marjete ponarejeni. Zato se o njenem življenju ne more nič gotovega povedati. Vsa poročila se strinjajo v tem, da je bila hči paganskega očeta. Ko v nežni mladosti izgubi stariše, jo dojka vzgoji v krščanstvu. Vsled telesne lepote in bogastva jo snubi prefekt Olibarij za ženo. Toda devica ostane zvesta svojemu nebeškemu ženinu. Ker je prefekt ne more pregovoriti, da bi odpadla od krščanske vere, jo ukaže mučiti in obglaviti. Tudi njena mučeniška smrt pripada Dioklecijanovi dobi. — V iztočni in zapadni cerkvi je češčenje sv. Marjete že od prvih stoletij zelo razširjeno. To najboljše izpričuje njeno zgodovinsko osebnost.

Po Slovenskem so se posvečevale cerkve sv. Marjete že v 7. in 8. stoletju. — Sveti Rupert je prvo kapelo, katero je sezidal poleg cerkve sv. Petra v Solnogradu, njej posvetil in zlasti rad razširjal njeno češčenje v svojem apostolskem delovanju¹. — Izmed treh cerkva, katere je škof Modest za slovenskega vojvoda Hotimira (Kajtimara) v Karantaniji (okoli l. 760) posvetil je »ecclesia ad Undrimas« skoraj gotovo Sv. Marjeta nad Knittelfeldom². — Med cerkvami, ki jih z imenom našteva Anonymus Salisburgensis, da so bile od nadškofa Adalvina (859—872) v Panoniji posvečene, se nahaja tudi »ecclesia in honorem s. Margarethae ad Spizzun«³. Leta 975 se omenja cerkev v Liedingu na Koroškem, kjer je gotovo že preje stala kapela⁴; v listini iz l. 1160 kapela v Velesovem pri Kranju. — Poleg teh, ki so zabilježene v aktih, je bilo pa gotovo še veliko drugih cerkva že pred letom 1000 posvečenih sveti Marjeti.

V dokaz so nam izkopine starih gradišč in naselbin v obližju šmarjetnih cerkva. Naravno je, da so Slovenci naseljujoč se v sedanjih bivališčih, zasedli zapuščene naselbine svojih prednikov. Tudi označevalci sv. vere so na takih krajih postavljali nove cerkve. Zato nahajamo po starih gradiščih in naselbinah pogosto cerkve, ki so posvečene sv. Marjeti⁵. Taki kraji so na Kranjskem: Vinovrh pri Šmarjeti; Šmarjetna gora pri Kranju z razpalo cerkvico sv. Marjete in obširnim gradiščem; Golo nad Igom. — Na Štajerskem: Šmarjeta pri

¹ Heiligenpatronate der Erzdiöcese Salzburg str. 11.

² Dr. Alois Huber: Einführung des Christenthumes in Südostdeutschland Band IV. Seite 175. — Tudi dr. Fr. Kos stavi cerkev »ad Undrimas« ob Ingering na G. Št. Muz. Izv. X., 1, str. 5.

³ Kopitar: Glagolita Clozianus.

⁴ Ankershofen: Gesch. Kärnthens II. str. 572.

⁵ Schumi: Urkunden und Regesten str. 121.

⁶ Na antropološkem shodu v Ljubljani 1879 je kustos Karol Dežman izjavil da so šmarjetne cerkve najboljša sled pri izkopavanju starih gradišč in naselbin. Slovenec 1879. št. 87. in 88.

Knittelfeldu, Šmarjeta ob Pesnici, Sv. Marjeta pri Rimskih Toplicah¹. Na Koroškem: Sv. Marjeta v Liedingu in drugih več.

Kakor sv. Jurija, je tudi sv. Marjeto obdala ljudska domišljija z mnogimi pravljičami v katerih se poznajo mitološki sledovi. Kako jo je legenda združila s svetim Jurijem, češ, da je ona bila devica, katero je rešil iz zmajevе oblasti, sem že omenil in tudi označil pomen te pravljičice. Zanimivo je, da se včasih obrazuje poleg svetega Jurija in da se nahajajo cerkve, ki so bile obema posvečene n. pr. v Niedern-dorfu na Solnograškem. — Kakor cerkve svetega Jurija, se tudi šmar-jetne cerkve pogosto nahajajo poleg vodovja, jezer in močvirja. Z ozi-rom na mitološki pomen zmaja in naselbine starih Slovanov si to pri-kazen lahko razlagamo.

Razna znamenja tudi pričajo, da je bilo v dobi pokristjanjenja Slovencev še veliko več cerkva sveti Marjeti posvečenih, nego danes. Marsikje se nahajajo še podrtine n. pr. na Šmarjetni gori pri Kranju, v Palčju pri Slavini; drugje so v poznejših časih, ko so mesto prvotnih majhnih in lesenih cerkva nastale velike in zidane, tudi drugi cerkveni patroni stopili na njeno mesto.

Sv. Mihael.

Svetemu Juriju in sveti Marjeti se pridružuje tretji ubijavec zmaja — nadangel Mihael. Že od nekdanj je veljal v cerkvi za velikega bo-jevnika zoper satana in njegovo češčenje (malikovalstvo), za variha svete vere. Ta simbolika, ki se opira na sveto pismo², je veliko sta-rejša, kakor imenovanih svetnikov in sega nazaj v apostolsko dobo.

Že za časa Dioklecijana je bila cerkev v Nikomediiji posvečena sv. Mihaelu. Cesar Konstantin je zgradil njemu na čast v Carigradu krasni Mihaelion, papež Gelazij l. 493 v Rimu lepo cerkev. Za cesarja Justinijana (527—565) je bilo v Carigradu sv. Mihaelu posvečenih pet cerkvâ. Starodavni svetišči sta tudi: Hadrijanov mavzolej (angelski grad) in kapela sv. Mihaela v rimskem cirku. V obče smemo reči, da je češčenje tega angela v 6. in 7. stoletju najbolj cvetelo.

Ker je veljal sv. Mihael v prvi vrsti za bojevnika zoper satana in je po naziranju svete cerkve vse malikovanje češčenje satanovo, zato so se že v rimski dobi, pa tudi za časa pokristjanjeva-nja Slovencev (8. in 9. stoletje) po naših krajih zelo množile nje-gove cerkve. Marsikje nam na mestih starih templjev in rimskih gra-dišč simbolizujejo Mihaelove cerkve zmago krščanstva nad paganstvom.

¹ Muchar: Geschichte des Herzogthumes Steiermark I. Anhang.

² Daniel XII. 1.; Skrivno razod. XII. 7-9. — O češčenju sv. Mihaela glej pa-stirski list kneza in škofa lavantinskega dr. Mihaela Napotnika 1898. Mi se hočemo tu ozirati le na kulturno-zgodovinski pomen tega češčenja.

Najzanimivejša je v tem oziru cerkev sv. Mihaela na gosespveskem polju (in campo solio), sezidana na razvalinah slovečega rimskega mesta Virunum, ki je imelo veliko templjev, posvečenih raznim božanstvom. Pa tudi drugje nahajamo često Mihaelove cerkve na starih naselbinah.

Na Kranjskem: v Šmihelu pri Postojni, na Blokah, pri Malinicah poleg Krškega, v Dol. Zemonu pri Ilirski Bistrici. Na Štajerskem: Sv. Mihael pri Vidmu, sv. Mihael pri Voitsbergu. Na Primorskem: Šmihelsko gradišče poleg Ajdovščine, cerkvi sv. Mihaela med Štorjami in Kozljami (sedaj podrti), cerkev v Korminu (Cormons). — Veliko teh prič nekdanjih ilirskih in rimskih naselbin je že razpadlo ali pa so cerkve s prenovljenim zidovjem izgubile prvotnega patrona. Zanimivo je vedeti, da so tudi sloveče božje poti: sveta gora pri Gorici in stara gora pri Čedadu (Cividale) nekdanj imele Mihaelove cerkve¹. Ker so si naši paganski pradedje radi izbirali za bogočastje vzvišene kraje, vidimo tudi cerkve sv. Mihaela večkrat zgrajene na hribih ali pa poleg strmih prepadov. Poleg zgodovinskega vzroka pa tiči v tem načinu postavljanja cerkva globoka simbolika. Sv. Mihael se bojuje zoper zle duhove, ki bivajo v zraku; zato je izpostavljen na vzvišeno mesto. Dolina ali prepad pa predstavlja peklenko brezno, kamor je vrgel luciferja in njegove angele².

Menihi-misijonarji so velikemu zaščitniku svete vere radi posvečevali svoje samostane in samostanske podružnice (cellae). Na nekdanjem slovenskem ozemlju nam je omeniti v Istri: samostan sv. Mihaela v Pulju, samostan v Diljanu (ustanovljen l. 851), samostan v Lemme; v Furlaniji: samostan v Červinjanu, katerega so že prvi oglejski patrijarhi sezidali³.

Varstvu sv. Mihaela so bili v prvih časih krščanstva izročeni tudi novokrščenci⁴. Oznanjevalci svete vere so gradili krstne cerkve ali kapele (baptisterije) ob rekah, potokih in jezerih njemu v čast. Ta navada je zlasti veljala v solnograški cerkvi. O sv. Rupertu je izpričano, da je rad posvečeval baptisterije sv. Mihaelu⁵. Sedanja cerkev

¹ Simon Rutar: Beneška Slovenija str. 126.

² Dr. Heinrich Samson: Die Allerheiligenlitanei str. 54.

³ Rutar: Gradiško in Gradiščansko str. 116.

⁴ Na to spominja cerkvena antifona: Michael archangele constitui te super omnes animas suscipiendas (Officium s. Mich.).

⁵ Tudi na Bavarskem je veliko krstnih cerkva posvečeno temu nadangelu. Nekatere izmed njih se spoznajo po tem, da se pri njih praznuje slovesno velika in binkoštna sobota, pa praznik nedolžnih otročičev s posebnim mašnim formularijem. Glej Fastlinger: die ältesten Kirchenpatrozinien v Monatschrift des hist. Vereines von Oberbayern Nr. 3 S. 47.

sv. Mihaela na stolnem trgu v Solnogradu je tak starodaven baptisterij¹. — Te prvotne zgradbe so bile kakor večina cerkva v tisti dobi lesene in se niso dolgo ohranile. Vendar še sedaj marsikatera stara župna cerkev s patronom sv. Mihaelom, priča, da je bila nekdanj krstna cerkev cele okolice. Znani »Anonymus« poroča, v svojem spisu »de conversione Bag. et. Carant«, da je nadškof Adalvin posvetil l. 864 krstno cerkev »ad Ortohu in honore sancti Michaelis archangeli in proprietate Hezilonis« (Kocelja). — Na Kranjskem spadajo gotovo v dobo pokristjanjevanja Slovencev, če ne v rimsko dobo: nadžupnijska cerkev v Mengšu, katere okoliš je segal do Zagorja in Čemšenika ob štajerski meji in Šmihel pri Novem mestu. Na Koroškem je bila po mnenju Huberjevem cerkev sv. Mihaela v Pusarnici krstna cerkev za ves lurnski okraj (gorenja dravska dolina²). Iz devetega stoletja so tudi cerkve v Blatnemgradu (Moosburg), v Rožeku, Šmihelu nad Pliberkom. Na Štajerskem kažejo značaj baptisterija Mihaelove cerkve v Pišecah, Trauttmansdorfu, ob šmihelski gori pri Pickelbachu, v Grafendorfu i. dr.³ Na Primorskem segata v isto dobo nazaj župni cerkvi v isto dobo nazaj župni cerkvi v Kamnjah in Biljani (najstarejša župnija v goriških Brdih).

Za kulturno zgodovino so velike važnosti pokopališčne kapele sv. Mihaela. Marsikje je najti poleg župne cerkve na pokopališču malo cerkvico ali kapelo njemu posvečeno. Le izjemoma imajo te kapele druge patrone⁴. V preteklih stoletjih jih je bilo še veliko več, kakor sedaj⁵. Da so imele pri ljudstvu velik ugled, izpričujejo ustanovljeni beneficiji, ki so bili marsikje ž njimi združeni⁶. Tudi pomen sv. Mihaela, kot variha umrlih vernikov se opira na sveto pismo⁷, in po ljudskem naziranju, kakor se javlja v narodnih pesmih in pri-

¹ Dr. Alois Huber: Einführung des Christenthums in Südostdeutschland. III. Bd. S. 149.

² Huber: Einf. d. Christ. IV. Bd. S. 190. — ³ Huber: l. c,

⁴ Sv. Ivana Krst., sv. Lavrencija, sv. Štefana.

⁵ Valvazor našteva v VIII. knjigi Mihaelove kapelice, ki so stale poleg župne cerkve v naslednjih krajih na Kranjskem: Kamnik, Dob, Leskovec, Trebelno, Škocijan pri Turjaku, Radolica, Begunje, Šmartin pri Kranju, Šmartin pri Litiji, Stari trg pri Poljanah, Vrem, Zagorje. — Pokopališčna kapelica sv. Mihaela je bila tudi pri sedanji mariborski stolnici. Prizidan ji je bil nekdanj tudi zvonik, ki se je pa pozneje podrl. Kapelica je imela tudi svoj beneficij. Gl. M. Slekovec, »Visitatio« 17. Nov. 1621, »Voditelj« I. II., str. 319.

⁶ N. pr. v Loki, v Škocijanu pri Turjaku.

⁷ Epist. Iudae apost. v. 9 — Isto izraža responzorij cerkvenega oficija: Michael archangelus, cui tradidit Deus animas sanctorum ut perducatur eas in paradisum exultationis; in ofertorij missae pro defunctis: S. Michael representet eas in lucem sanctam, quam olim Abrahae promisisti et semini eius.

povedkah ima ta nadangel nalogo »duše vagat¹.« — Nekateri teh Mihaelovih kapel so tudi v stavbenem oziru znamenite, ker so zidane v krogu, šestero ali osmerokotu (središčne stavbine) s kupolo in polukrožno apsidno, v kateri je stal oltar. Večinoma imajo poleg gornjega prostora še kripto s posebnimi vrati, kamor so shranjevali kosti mrtvecev. Zato se te kapele imenujejo karnerji ali ossariji. Na Kranjskem je ohranjena iz te vrste samo še na pol podrta kapela pri Trebelnem. Na Štajerskem sta bili slični Mihaelovi kapeli v Rajhenburgu in poleg Laškega; na Koroškem v Št. Lenartu in Velikovcu. Veliko več jih je bilo na Gor. Štajerskem, Nižje Avstrijskem in Češkem².

O pokopališčnih kapelah sploh in posebej o središčnih se sodi³, da so nastale večinoma v 13. in 14. stoletju z namenom, da bi služile za kostnice (ossarije) in so se za to posvečevale sv. Mihaelu, patronu vernih duš. O nekaterih nam to stare listine naravnoč izpričujejo⁴. Vendar se splošno o vseh ne sme tako trditi.

Omenili smo že, da so Mihaelove cerkve ob vodah dostikrat služile za krstne cerkve ali baptisterije. Te so se od drugih cerkva odlikovale zlasti s tem, da so imele izključljivo pravico do desetine (ius decimae). A bile so, kakor večinoma vse cerkve 8. in 9. stoletja, lesene. Ko se je v drugi polovici 10. stoletja (po prenehanju madžarskih roparskih napadov) pastirovanje organizovalo po župnijah in so nastale večje zidane župne cerkve, bilo je župnikom na tem, da so baptisterije s pravico desetine imeli blizu svojih cerkva. Zato je nastalo poleg njih mnogo Mihaelovih kapelic, ki že po svoji okrogli šestero ali osmerokotni obliki spominjajo na baptisterije, ali pa so se župnijske cerkve gradile poleg starih krstnih cerkva, ki so ob prenovljenju dobile obliko malih kapelic. — To mnenje, ki odločno zagovarja in utemeljuje Huber, podkrepljuje tudi ljudska tradicija, ki pripoveduje, da so omenjene stavbine »nekdanji malikovalski templi« ali pa »stare farne cerkve⁵.« To naziranje ima (kakor nas je že ta razprava prepričala) vsaj

¹ Glej Dr. Jos. Pajek: Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev str. 103. in J. Navratil: Slovenske narodne vraže in prazne vere v Letopisu Sl. Matice 1892. str. 134. — Na omenjeno ljudsko naziranje je gotovo vplival stalen atribut sv. Mihaela — tehtnica. Ta atribut pa mu je morda pridejal čas njegovega praznovanja, ki se vrši jeseni v nebesnem znamenju tehtnice, ko si dan in noč drži ravnotežje.

² Mittheilungen der k. k. Centralcommission 1867. str. 146 seq.

³ Flis: Stabinski slogi str. 80.

⁴ Listina iz l. 1363 omenja kapele sv. Mihaela »quae vulgari lingua carnarum vocatur in Lytya (Litija) apud ecclesiam s. Martini«. V omenjenem letu se je na novo zgradila in razširila. (Notizzenblatt der kaiserl. Accademie der Wissenschaften 1858 str. 488).

⁵ Dr. Al. Huber: Einführung des Christenthums in Südostdeutschland. Bd. IV. Slavenzeit S. 181. seq.

toliko dejanske podlage, da je morda baptisterij res preje stal nego župna cerkev, in da se dviga na mestu nekdanjega paganskega sveetišča¹. — Ko je v XII. in XIII. stoletju ponehal křst »per immersionem« in so mesto baptisterijev po cerkvah začeli napravljati krstne kamne, so kapele izgubile svoj prvotni pomen in so služile le še za kostnice (osarije)². Pomen sv. Mihaela, kot patrona mrtvih je še le v XII. stoletju postal splošen in tudi cerkveni oficij, ki meri na to njegovo lastnost, je v isti dobi zložen³.

Najznamenitejši sv. Mihaelu posvečen baptisterij, kar jih je ohranjenih, je oni poleg gospesvetske cerkve na Koroškem. Služil je že škofu Modestu, ko je za vojvoda Ketimara (754—770?) prišel oznanjevat sv. evangelija med korotanske Slovence. Po obliki je rotunda, obdana z osmerokotom in z enim nadstropjem nad obokom. Spodnji del služi sedaj za kostnico. Podoba sv. Mihaela se še pozna na stropu⁴.

Število Mihaelovih cerkva sicer ne dosega onih, ki so posvečene sv. Martinu ali sv. Juriju⁵, vendar v kulturno-zgodovinskem oziru niso nič manj znamenite in so zlasti važni spomeniki za ono dobo naše povestnice, o kateri pisani viri skoraj popolnoma molče.

Sv. Ivan Krstitelj.

Že priimek sv. Ivana nam kaže, v kateri smeri nam je iskati kulturnozgodovinski pomen njegovega češčenja. Krstitelj našega Gospoda Izveličarja je še bolj pogosto patron krstnih cerkva in kapelic (baptisterijev) kakor sv. Mihael. Dočim je videti, da se je patrocinij sv. Mihaela širil bolj po vplivu sv. Ruperta in solnograške cerkve, temelji patrocinij sv. Ivana v splošnem cerkvenem običaju. Lateranska bazilika v Rimu, katero je dal cesar Konstantin sezidati in ki se nazivlje »omnium Urbis et Orbis ecclesiarum mater«, nosi njegovo ime. Na zahodni strani te cerkve je takozvana Konstantinova krstna kapela zidana v osmerokotu z bogato muzivno slikarijo. Ako ravno ni verjetno, da bi bil cesar Konstantin tu krščen, vendar pripi-

¹ Flis: Stavn. slogi I. c. — Tako mnenje je na pr. razširjeno o Mihaelovi kapeli poleg gospesvetske cerkve na Koroškem (Mittheilungen der k. k. Centralcommission 1867. str. 11. seq.)

² Da so Mihaelove kapele večkrat služile za baptisterije nam izpričuje stara župna cerkev v Stari Loki, ki je imela posebno kapelo sv. Mihaela a poleg tega kostnico posvečeno sv. Lavrenciju. Čemu naj bi služila Mihaelova kapela, poleg karnerja, ako ne za krščevanje? — Iz te izpremembe, ki je zadela baptisterije, si tudi lahko razlagamo, zakaj je sv. Ivan Krstitelj, ta patron novokrščencev kateksohen, postal marsikje patron pokopališčnih kapel. — ³ Huber I. c.

⁴ Mittheilungen der k. k. Centralcommission 1867. str. 11.

⁵ V ljubljanski škofiji jih je 34, v krški 24, v lavantinski 14, v goriški 12, v tržaško-koperski 11.

sujejo baptisterij njegovi dobi in skoraj gotovo je najstarejši vsega krščanstva¹.

Za časa pokristjanjevanja slovanskih in germanskih narodov se je patrocinij sv. Ivana zelo razširjal. Število sedanjih cerkva s patrocinijem sv. Ivana Krst. po Slovenskem je naslednje: Ljubljanska škofija 10 župnijskih c. in 28 podružnic; krška: 21 žup. c. in 18 podr.; lavantinska: 6 žup. c. in 13 podružnic; goriška: 6 župnijskih c. in 5 podr. Celim narodom je postal zaščitnik n. pr. Longobardom. Slavní sin longobardskega naroda, zgodovinar Pavel Warnefried, diakon akvilejske cerkve je zložil njemu v čast prelepi himnus, ki ga molimo v cerkvenem oficiju.

Ut queant laxis resonare fibris
Mira gestorum famuli tuorum
Solve polluti labii reatum
Sancte Ioannes.

Izmed svetišč, ki so bile na slovenskem ozemlju njemu posvečene, je posebno znamenit samostan sv. Ivana ob Timavu (sedaj Devin na Primorskem). Zgrajen je bil že v šestem stoletju na mestu nekdanje rimske trdnjave, kjer so stali hramovi in sveti gaji Artemide, boginje mornarjev, argivijske Junone in trakiškega Diomeda. Temu na čast so ondi redili bele konje². Ker je zgodovinsko dokazano, da so bili prvi oznanjevalci sv. vere po naših krajih večinoma menihi, smemo sklepati, da je bil devinski samostan pravo ognjišče krščanske prosvete za južne slovenske pokrajine. Samostan je oskrboval dušno pastirstvo po okolici. Leta 611 je bil od Avarov razdejan in zopet sezidan; v začetku 10. stoletja so ga porušili Madžari a z nova se je dvignil iz razvalin. V 9. in 10. stoletju so Slovenci zelo radi romali na božjo pot k sv. Ivanu devinskemu in podpisovali svoja imena na rob starega evangelijskega, ki se je ondi hranil³.

Ker so prvotno služile cerkve sv. Ivana za krščevanje, gradili so jih ob vodah. Ta običaj se je tudi pozneje ohranil. Na Sp. Štajerskem so bile nekdanje krstne cerkve za širše okraje: Sv. Ivan pri Sp. Dravogradu, sv. Ivan na Dravskem polju, stolna cerkev v Mariboru i. dr.⁴ Libellus de conversione navaja krstno cerkev sv. Ivana v Mossaburg (Blatogradu). Za Kranjsko in Koroško še manjka natančnih preiskav, ki bi se morale opirati zlasti na starost cerkve, razmerje do drugih cerkva v okolici in na krajevno lego. — Od baptisterijev sv. Ivana, ki so še sedaj ohranjeni, so za nas Slovence zanimivi zlasti:

¹ Albert Kuhn: Roma. Die Denkmale der ewigen Stadt str. 236, seq.

² Simon Rutar v »Ljubljanskem Zvonu« 1883.

³ Rutar: Svetoivanski evangelijski; Ljubljanski Zvon 1882. str. 471.

⁴ Tako sodi Huber: Gesch. der Einführung des Christenthums. IV. 190.

baptisteriji v Akvileji, na otoku Grado, v Čedadu (Cividale) in Piranu. Baptisterij v Akvileji je zelo dobro ohranjen. Kakor drugi, ima tudi ta osmerokotno obliko. Nad prostorom za »piscino« je še gorenji del »loggia«, prav kakor pri Mihaelovih središčnih stavbinah. Z baptisterijem je v zvezi mali atrium. Imenujejo ga »chiesa dei pagani« in ustno izročilo trdi, da je tu sv. Mohor zbiral krščansko občino. Obe stavbi sta starejši od bazilike in segata v Dioklecijanovo dobo nazaj¹. O baptisteriju v Čedadu je treba opomniti zgodovinsko posebnost, da se je pri njem ohranil krst »per immersionem« do 16. stoletja².

Napačno bi bilo vsako cerkev, ki je posvečena sv. Ivanu Krst. takoj proglasiti za krstno cerkev. Često jih vidimo namreč zgrajene tudi po hribih in holmih in ne samo ob vodah. Vzrok nam je jasen, ako pomislimo, da so krščanski misijonarji radi na mestih paganskih templjev stavili krščanske cerkve in da so naši paganski pradedi vzvišene kraje izbirali za svoje solnčno bogočastje.

Na Kranjskem nahajamo Ivanove cerkve po naslednjih starih gradiščih in naselbinah: Drnovo pri Krškem (razvaline rimskega mesta Neviodunum), Vinjvrh pri Beli cerkvi, Gradišče v brezoviški župniji pri Ljubljani. — Na Primorskem: Ajdovščina, Kormin, cerkev nad landrijsko jamo v nediški dolini i. dr.

Ker praznik sv. Ivana Krstitelja pade v dobo poletnega solnčnega obrata, ob katerem so paganski Slovenci častili solčno božanstvo, se je tudi njegovega praznovanja prijelo dokaj paganskih navad. Kresovi, ki se po naših hribih zažigajo in razni ljudski običaji ob Ivanovem: n. pr. igre z gorečimi plamenicami in kolesi, so ostanki solnčnega bogočastja³. Seveda imajo te igre z ognjem lep krščanski pomen, ker je bil tudi sv. Ivan Krst. po besedah sv. pisma »lucerna lucens et ardens«. — Tudi ime »Krsnik«, katero ljudstvo temu svetniku pridevlje je mitološki ostanek in je pomenjalo boga svetlobe (sanskrit: Kršna)⁴. Ljudska pravljica pripoveduje o boju med junakom Krsnikom in hudobnim sesom (pozojem)⁵. Ta motiv se v bajeslovju često ponavlja in nam predstavlja boj med solncem in zimsko tmino, ki se o kresu završi s popolno zmago solnčnega junaka.

Marijino vnebovzetje.

Vnebovzetje Marije Device še ni proglašeno za versko dogmo. Vatikanski koncil je bil zaključen predno je izvršil to nalogo. Vendar

¹ Czörnig: Das Land Görz und Gradisca, str. 260.

² Czörnig l. c. str. 261.

³ O kresu glej Dr. Gregor Krek v Kresu I. (str. 49—62.)

⁴ Dav. Trstenjak: Triglav, mitologično raziskavanje str. 13.

⁵ Dr. J. Pajek: Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev str. 77.

nam poleg drugih dokazov tudi cerkve s patrocinijem »Assumptionis B. M. V.«, ki so se stavile že v prvih stoletjih krščanstva, izpričujejo, da je to mnenje že od nekdaj spadalo v »depositum fidei« kat. cerkve. V slovenskih pokrajinah nahajamo posebno mnogo teh patrocinijev¹. Vzrok temu je, da so bile bazilike v Akvileju, Trstu in Freisingu, od koder se je krščanstvo razširjalo v naše kraje, posvečene Marijinemu vnebovzetju. Patrociniij matice-cerkve je bil namreč vedno merodajen pri zgradbi novih cerkva, ki so bile od njih odvisne. Zato so tudi patrociniji zgodovinarju važen kazipot pri določanju verskih vplivov na posamezne pokrajine.

V Akvileji je gotovo že v četrtem stoletju stala bazilika Marijinega vnebovzetja² in akvilejski misijonarji so radi dajali isti patrociniij novoustanovljenim cerkvam. Tako se je v Trstu tudi že v četrtem stoletju na mestu paganskega templja Junone, Minerve in Jupitra zgradila cerkev Marijinega vnebovzetja³. Isti patrociniij imajo škofijske cerkve v Kopru, Poreču, Pulju in s tem izpričujejo akvilejski vpliv. Ako nekoliko zasledujemo naselbine ob starih rimskih cestah, kamor so gotovo najpreje prišli oznanjevalci sv. evangelija, takoj zapazimo, da imajo zelo stare patrociniije in da je posebno mnogo cerkva posvečenih »vnebovzetju M. D.« Tako n. pr. v soški dolini, kjer je peljala rimska cesta čez Bovec na Koroško nahajamo zapored Marijine cerkve sub titulo »Assumptionis« v Kobaridu, Kanalu, Tolminu.

Druga za pokristjanjevanje Slovencev važna cerkev s patrocinijem Marijinega vnebovzetja je bila stolna cerkev brižinska (Freising). Ker je bil samostan v Indiji (Innichen), katerega je ustanovil bavarski vojvoda Tassilo II. l. 770. z namenom, da bi menihi oznanjevali koro-tanskim Slovincem sv. vero, brižinska posest⁴, je naravno, da so misijonarji širili zlasti brižinske patrociniije. Njihov vpliv se je raztezal na gorenjo-dravsko in ziljsko dolino.

Tudi o solnograški cerkvi je dokazano, da je posebno širila Marijino vnebovzetje. Že njen ustanovitelj sv. Rupert je posvetil na nunski gori (Nonnenberg) v Solnogradu cerkev s tem patrocinijem in je na svojem misijonskem delovanju v vsakem okraju ustanovil po eno Marijino cerkev⁵. Največje važnosti za nas Slovence je cerkev pri »Gospej sveti« poleg Celovca. Ustanovil jo je škof Modest za vladanja vojvoda Ketimara. Izmed drugih cerkva Marijinega vnebovzetja po

¹ V ljublj. škofiji jih je 27; v lavantinski 10; v krški 21; v goriški 11.

² Czörnig: Das Land Görz und Gradisca str. 260. seq.

³ Prospectus stat. personalis 1900 str. 19.

⁴ Opat Hatto je postal l. 784. brižinski škof in ž njim je tudi opatija v Indiji prešla v last škofijske cerkve.

⁵ Linzer Quartalschrift 1890 II. S. 368.

naši slovenski domovini smemo dobi pokristjanjevanja prištevati na Kranjskem: župnijske cerkve v Trebnjem (na istem mestu je bil nekdanj rimski municipij Praetorium Latobicorum), v Cerkljah, v Slavini, v Lescah¹; v tržaški škofiji poleg prastare stolnice v Trstu, župnijske cerkve v Repentabru, Jelšanah, Cerovlju, Buzetu; v lavantinski: župnijska cerkev v Braslovčah; na Koroškem: Dobrlaves, Krka, Malthain, samostanska cerkev na Osojah ob osojskem jezeru² i. dr.

Kar se tiče razmerja cerkva s patrocinijem M. D. (pa tudi sv. Jurija, sv. Marjete, sv. Martina) do Mihaelovih ali Ivanovih, smemo splošno reči, da so bile poslednje večinoma krstne cerkve, prve pa cerkve za dušno pastirstvo ali (če smemo pred XI. stolet. tako govoriti) župnijske cerkve³.

Tudi patrocinij Marijinega vnebovzetja ni bil omejen le na prva stoletja, temuč se je razširjal v vseh dobah, do današnjega dne. Tako so zlasti cistercijani radi stavili cerkve s tem patrocinijem.

Ker je češčenje Marijino stopilo na mesto češčenja paganskih boginj in so se tudi njena svetišča stavila na krajih, kjer so bili preje templi Junone, Minerve i. dr. je naravno, da je tudi Marija morala pokristjaniti marsikatero vkoreninjeno malikovalske navade. Zelo verjetno je, n. pr. da je blagoslovljenje zelišč, ki je na veliko gospojnico po mnogih krajih v navadi, ostanek starega paganskega praznika⁴. Znano pobožno poročilo o duhtečih rožah v Marijinem grobu, skuša to navado na krščanski način tolmačiti⁵.

* * *

V naši razpravi o »najstarejših cerkvenih patronih«, smo se ozirali le na svetnike in svetnice, ki imajo po slovenskih deželah največ cerkva posvečenih in za katerimi se skriva največ zgodovinskih znamenitosti. Da bi bila razprava popolna, trebalo bi pojasnjevati še nekatere druge prastare patrocinije n. pr. sv. Trojice, sv. Križa, sv. Štefa, sv. Lavrencija, sv. Petra. A deloma skromno odmerjen prostor tega ne dopušča, deloma bi se ponavljale misli, ki smo jih že izrazili v tem sestavku. Zato bodi dovolj, ako smo ž njim opozorili na važen vir domače cerkvene zgodovine.

Dr. Josip Gruden.

¹ Listina iz l. 1170 poroča, da je že iz davna »antiquitus« stala v Lescah lesena cerkev M. D. in bila sloveča božja pot. (Schumi: Urkunden und Regesten str. 123).

² Ustanovljena pred letom 1026. Ankershofen: Gesch. v. Kärnten II. str. 885.

³ Glej o tej razliki: Huber, Einf. des Christ. III. Bd. str. 129—135. Seveda je s tem povedano le pravilo, ki ima dokaj izjem.

⁴ Glej Stiefelwagen: Theologie des Heidenthumes str. 558.

⁵ V poročilu patrijarha Juvenala na cesarico Pulherijo (l. 451.) o smrti in vnebovzetju Marijinem niso rože nič omenjene.

Dušno pastirstvo.

A.

Duhovniki sotrudniki pri Raiffeisenovih posojilnicah. Stati se pravi: nazadovati! Srca in uma že naravni nagon tira človeka vedno k novim trudom, k novim podjetjem: »Ljudskom srcu uvek nešto treba!« Potemtakem pa tudi slovenska zemlja ne nazaduje, saj gibljejo se v vseh krajih in kotih, naprej hrepeneči po časni sreči, ali da čisto konkretno govorim: v današnjih dnevih gre se na Slovenskem posebno z vsemi silami do cilja, ki je vreden truda vseh dobromislečih, do narodno-gospodarske naše samostalnosti.

Kot neko trdno podlago za to spoznali smo zbiranje domače denarne moči v domačih denarnih zavodih, osobito po župnih posojilnicah Raiffeisenovkah. Tudi duhovniki se udeležujejo dejansko in zdatno pri ustanavljanju in vodstvu teh posojilnic; pa bolj ko bodo se v korist naroda oprijemali teh poslov, pogostejše se bode slišalo oporekanje: »Duhovniki naj lepo vspodbudno svoje delo opravljajo, naj molijo, pridigujejo, krščanski nauk učijo, za Raiffeisenove posojilnice pa se naj ne brigajo, to ne spada v njih delokrog, tu velja pregovor: »le črevlje sodi naj kopitar!« — V zborovanju enega dela spodnještajerskih trgovcev v Mariboru dne 15. jan. 1900 pa so se duhovniki-posojilničarji napadali na uprav pobalinski način.

Prvi ugovor je pretenje s kazalcem, drugi pa že udarec z gorjačo.

Ali se je treba bati enega in drugega?

Ali je opravičeno pretenje ali gorjača?

Duh časa zahteva jasnega odgovora, ali in v koliko naj se bavi duhovnik s posojilništvom?

Ker se imenujem neomahljivega Raiffeisenovca, hočem si — brez da bi morebiti ostale naše denarne zavode hotel le količkaj smatrati manj dobre, — prikrojiti še ožje svoje vprašanje oziraje se le na ustanovitve Raiffeisenovega zistema: male posojilnice z omejenim delokrogom a neomejenim poroštvom (vaške, župne), okrajne, deželne, centralne zveze, centralne posojilnice, zadruga, prodajalne in pridobitne, viničarske, živinorejske, magacinske, konsumna društva.

Zastran teh se vpraša: Ali naj pri njih sodelujejo duhovniki kot odborniki in načelniki ali odbora ali nadzorništva, v potrebi tudi kot ustanovitelji in začasni knjigovodje?

Že zanaprej odgovorjam: Da! če se oziram na bistvo Raiffeisenovega zistema ali na dosedanja izkustva o sodelovanju du-

¹ Samo odijoznega posla, iztirjavati denar, naj ne prevzame duhovnik.

hovnikov in še posebno z ozirom na potrebe katoliškega slovenskega naroda¹.

I.

Jedro celega Raiffeisenovega zistema je prava in čista ljubezen do bližnjega. Od tod je dobil Raiffeisen svoje prve nagibe, od tod je prihajalo njegovo mladeniško navdušenje in njegova železna vstrajnost, od tod njegovi velikanski uspehi. Najprej bedi svojih sovaščanov, potem sploh stiskam bližnjega odpomoči, je Raiffeisen deloval in trpel; ljubezen do bližnjega je predmet skoraj vseh njegovih javnih govorov. Vaški župan Raiffeisen, luteran († 11. marc. 1888 v Neuwidu ob Renu) izrazil se je tako v svojem zadnjem govoru, katerega njegovi učenci smatrajo kot pravo njegovo oporoko:

»Um die Aufgabe unserer Vereine zu verstehen, müssen wir auf unser Ende und über dieses hinaus in die Ewigkeit schauen. Wir wissen ja, dass unser diesseitiges Leben nur eine Vorbereitung dafür ist, dass wir für alles, was wir sind und haben, für die Verwendung unserer geistigen und materiellen Güter zur Rechenschaft gezogen werden. Von der Entstehung der Vereine an wird als deren Grundlage unaufhörlich die Christenpflicht betont. Gegenüber den materialistischen Bestrebungen unserer Zeit ruft auch uns heutzutage der Herr und Heiland: »Suchet zuerst das Reich Gottes und seine Gerechtigkeit, das übrige (was zum leiblichen Bedürfnisse gehört) wird euch beigegeben werden.« Auch hat uns der Heiland gesagt, auf welche Weise wir in das Reich Gottes zur ewigen Seligkeit gelangen können, nämlich durch Bethätigung des christlichen Glaubens in Ausübung der Liebe gegen unsere Mitmenschen, indem er spricht: »Alles, was ihr dem geringsten meiner Brüder gethan habt, das habt ihr mir gethan«. Nur durch das bewusste Arbeiten für ihn, für Gott, gewinnt man die nöthige Kraft und Ausdauer, lässt man sich nicht durch Nebenrücksichten, nicht durch Ehr- und Gewinnsucht leiten, nicht durch Unannehmlichkeiten oder Undank abschrecken: dadurch kommt erst der rechte Geist in unser Streben. Um die feste Form des Geldverkehrs, die wir geschaffen haben, nutzbar zu machen, muss sie mit dem rechten Geiste, dem Geiste des christlichen Glaubens und der Liebe erfüllt werden. Derselbe muss die Triebfeder und die Kraft zum unermüdlichen Wirken geben. Lassen Sie, werthe Vereinsgenossen, uns dies nie vergessen, lassen Sie uns stets bedenken, dass, ohne eingedenk zu sein unserer Christenpflichten, ohne das ernste Bestreben, diesen gerecht zu werden, niemals die den Darlehenskassen-Vereinen gestellte Aufgabe erfasst werden kann und dass ohne beides unsere Vereine zu reinen Geldgeschäften herabsinken und auf die Dauer wenig nützen würden.

Dass dieses nie geschehe, dass der Geist aufrichtigen christlichen Glaubens, der Geist inniger herrlicher Liebe zu Gott und unseren Mitmenschen uns die zuversichtliche Hoffnung geben möge, dass dadurch nur dadurch allein die irdische Wohlfahrt und die ewige Glückseligkeit erlangt werden kann, dass dieser Geist uns, unsere Vereine und deren ganze Organisation durchdringe zum Segen der Jetztzeit, zum Segen der kommenden Geschlechter, das walte Gott!»

V resnici, Raiffeisen je v popolni meri zapopadel, kako naj se izpolnjuje Gospodova velika zapoved o ljubezni do bližnjega, namreč prvič z dejanjem, drugič z dejanjem in tretjič z dejanjem. Ni dosti doma sedeti in bližnjemu dobro želeti, trudov je treba. Ni dosti znati lepo govoriti o ljubezni do bližnjega, žrtvovati se je treba včasih za revnega sobrata. Zategavoljo je Raiffeisen naročal svojim učencem, kako naj ne iščejo lastnega dobička, naj jim zadostuje zavest, da so izkopali iz revščine marsikaterega obrtnika, posestnika, ki sta bila blizu poloma in obupa. — Zategadelj so vse službe častne službe, brezplačne službe, le knjigovodja se primerno odškoduje za veliki trud. Raiffeisen je učil svoje tudi na ta način v bran staviti se strahovitemu oderuštvi, da je po pravilih zabranil svojim zavodom iskati prevelikega dobička, ker razloček med obresti posojil in vlog sme znašati k večjemu 1 %. Tam kjer državne postave niso mogle oderuhom do živega, pregnalo jih je Raiffeisenovo ime, da so se umaknili, kakor netopirji pred rano zoro.

Raiffeisen je umel pripraviti bogatine na to, da so brezplačno zastavili vse svoje gmotne moči z neomejenim poroštvom, da rešijo siromašnejše iz gospodarske bede. Povprek je 500.000 udov Raiffeisenovih zadrug celega sveta gotovo tretjina zavednih t. j. takih, ki ne potrebujejo nobenega posojila in samo s svojim pristopom in jamstvom pomagajo k zmagi dobre reči. Ubogi s spoštovanjem gleda v bogatina-Raiffeisenovca poleg sebe, a ta se veseli, da je deležen dobrega dejanja, in ta zavest mu je plačilo dovolj.

Občudovanja vredni so še posebno Raiffeisenovi uspehi v današnjih materijalističnih časih, ko vsakdo vpraša že tudi pred vsakim dobrim delom, kaj mi to nese? — V Nemčiji, Franciji, Italiji, Avstriji, na Švicarskem in Angleškem je dosedaj, kolikor nam je znano, približno 7000 Raiffeisenovih zadrug. Recimo, da je za vsako zadruho treba le 10 odbornikov (častnih brezplačnih služb), znaša to 70.000 odbornikov. Te odbrane može cele Evrope je navdušil Raiffeisen za človekoljubne svoje ideje. Res je med njimi mnogo duhovnikov, a če bi danes vsi odstopili, Raiffeisen bi ne opešal. Namesto vsakega duhovnika našlo bi se hitro po 10 in več blagih mož. Pravi in čisti Raiffeisenovci so ljudje blagega značaja in postrežljivi tako, da je marsi-

kateri že vskliknil: »Za plačo bi ne delal tako z veseljem, kakor delam sedaj!«

In take družbe naj bi se ogibal katoliški slovenski duhovnik? Nikdar! Kdor bi ga tedaj odvrčal od te družbe, skušal bi odvrniti ga vsaj deloma od dejanske ljubezni do bližnjega, in lajiki bi izpolnili njegovo mesto.

Kakor je tedaj Odrešenik skrbel tudi za časni blagor svojih poslušalcev, ko je bolnike ozdravljaj in lačne s kruhom nasičeval, tako dela tudi vsak vneti dušni pastir. Zraven dušnega blagra svojih vernih mu je vedno v mislih tudi njih gmotni napredek, nagon njegovega zvestega srca je ta, da ne opusti nobene prilike, ki se mu ponuja skrbeti za telesno blaginjo župljanov. Grajal ga bode — župnika — sicer marsikateri ljudski oderuh, a narod bode blagoslavljaj njegov spomin. — Ako je kateri župnik tako srečen, da more mnogo storiti za časni blagor svojih župljanov, le idite tje, glejte, poslušajte in strmite, kako z veseljem in radovoljno sprejema v nedeljo narod njegov opomin: *Sursum corda!*

II.

Pa se vpraša, ali nas tudi hočejo in želijo svetni Raiffeisenovci pri sodelovanju, in ali je bilo za narod tudi koristno tam, kjer so se poprijeli duhovniki z večjo vnemo R. — posojilništva? Kaj odgovarja dosedanja izkušnja na ti vprašanji?

Raiffeisen je bil veren luteran, a njegov najboljši prijatelj in podpornik je bil katoliški župnik Gröteken, dekan v Ukerathu tam nekje ob Renu. Friderik Müller, sedanji generalni sekretar štajerske kmetijske družbe, ki je z Raiffeisenom mnogo občeval, pravil mi je sledeče: »Ako je Raiffeisen zvedel, da se je ustanovila kje nova župna posojilnica, bilo je prvo njegovo vprašanje, če sodeluje tudi katoliški duhovnik. Če se je reklo, da sodeluje, tedaj je vzkliknil: Hvala Bogu! Tedaj je tudi obstanek zagotovljen novi posojilnici! — Ako zadružno življenje kje ni prav napredovalo, šel je Raiffeisen sam prosit katoliškega župnika pomoči.«

V južni Nemčiji zavzemajo katoliški duhovniki tretjino častnih mest; predsedniki so raznih zadrug, okrajnih in deželnih zvez, opravljajo posel zvezinega odvetnika in zadružnega revizorja. Gmotne koristi jim to ne prinaša. Pač pa je njih obilno plačilo: hvaležnost ljudstva in priznanje svetnega razumništva. V dokaz naj služi sledeča častna izjava predsednika gospodarske centralne posojilnice neuwiden-ske, posestnika Heller-ja, ki je govoril pri velikem splošnem zborovanju dne 27. jun. 1900 v Frankobrodu ob Menu med burnim odobravanjem celega zbora:

»Dieses theuere Raiffeisensche Vermächtniß der wirthschaftlichen Centralisirung im Kampfe gegen unsere Gegner werden wir ebenso wenig jemals preisgeben, wie die alten bewährten Raiffeisenschen Prinzipien in den Einzelgenossenschaften.

Wir wollen festhalten an der Unbeschränktheit der Haftpflicht der Darlehenskassenvereine, an der Untheilbarkeit ihres Reservefondes, an der Ehrenamtlichkeit ihrer Verwaltung und der Kleinheit ihrer Bezirke.

Wir wollen festhalten an der Bethätigung der christlichen Nächstenliebe bei der Arbeit in den einzelnen Vereinen, wir wollen und werden niemals zugestehen, dass nur rein finanzielle und praktische Beweggründe die Richtschnur der Einzelvereine sein müssen, wir wollen uns unseren höheren Stadtpunkt nicht rauben lassen.

Gott sei Dank, m. H., haben wir ja in dieser Beziehung eine lebendige und sichere Bürgschaft in der Mitarbeit der Geistlichen beider Confessionen. Ich erkläre ausdrücklich, m. H., dass ich es für einen der größten Vorzüge der Raiffeisenorganisation halte, für eine ihrer schönsten Traditionen, dass die Diener beider Kirchen in so großer Zahl auch ihre Kraft, ihr Wissen, ihren Einfluss in den Dienst unserer guten Sache gestellt **und sich zu Hütern gemacht haben des goldenen Kernes unserer Organisation, ihres christlichen Charakters.** Möge unsere Organisation sich immer würdig erweisen dieses Vorzuges der wertvollen Mitarbeit der Geistlichen in den lokalen Genossenschaften, in den Verbandsausschüssen, den Beiräthen und dem Aufsichtsrathe unter steter Wahrung der traditionellen Parität.«

Kaj je nasproti takim vzvišenim besedam surovo zmerjanje nekega dela spodnje-štajerskih trgovcev?! Nič! — Pač je pa vseh naporov, vsega truda vredno, da bi tudi drugod tako govorili o duhovništvu svetni razumniki.

III.

Kaj naj storijo navzlic tem dejstvom slovenski duhovniki? Ali je mogoče le misliti, da naj oni samo z besedo, a ne tudi z dejanjem ljubijo svoj narod, kakor to ni zabranjeno duhovnikom drugih narodov? Seveda nikakor trdim, da naj se poprimejo sami dela, ampak naj delujejo pri narodno-gospodarski organizaciji v družbi složno s svetnimi razumniki.

Najčesče bode tudi v lastnih vrstah slišati ugovor: Raiffeisenovih posojilnic nečem, ker so nemške! Morate li res vse jemati od Nemcev? — Res, bil je Raiffeisen nemškega rodu, a je že med pokojnimi in osebno nam ne more več niti škodovati niti koristiti. Delo pa, ki ga

je on pričel, sedaj ni več nemško, marveč je splošno internacijsko. Mednarodne tedaj te izumitve se ne hoteti posluževati zaradi drugonarodnih njenih korenin, bilo bi ravno tako nespametno, kakor reči: Proč z elektriko, ker ni slovenska iznajdba!

Porekel bode tudi kdo: Narodno-gospodarski napredek slovenski lahko tudi na drug način pospešujem, kakor s — temi Raiffeisonovimi posojilnicami! — Odgovor: Res je za imenovalni cilj še mnogo drugih sredstev, so razne zavarovalnice, strokovno časopisje, strokovni pouk v šoli in izven šole, pa saj tudi ni rečeno, da bi se morali vsi posvetiti imenovanemu posojilništvu. Naj si vsak izbere stroko, ki mu ugaja in ki je prikladna razmeram časa in potrebam kraja, kjer biva.

* * *

Na podlagi predstoječega prihajam zopet s svojim »starim«¹ predlogom, da naj se ustanovi v vsaki župniji vsaj po ena Raiffeisenova posojilnica, da se tako zbere domača denarna moč za nadalnje zidanje poslopja narodno-gospodarske organizacije!

Naj se ne veže po več župnij skupaj v eno posojilnico. Ona župnija, kjer bo imela posojilnica svoj sedež, bode zmiraj nadvladovala ostalim, katerim bode osebni kredit težje dobivati in nevarnejše dovoljevati, in v katerih bodo posebno trgovci in gostilničarji oškodovani. — Varčevanje otrokom, poslom, sploh malim vlagateljem pa tudi ni olajšano, če morajo hoditi po drugih krajih vlagat svojih vinarjev. — Nadalje, ker si župne posojilnice določijo navadno za uradne dneve po dve nedelji v mesecu, g. župnijskim predstojnikom gotovo tudi ne bode ugajalo, če kmetje kot odborniki itd., otroci, posli in gostači kot vlagatelji krožijo v nedeljo po drugih župnijah; v delavnikih bodo pa slednjim le redkokrat gospodarji dovolili. V velikih župnijah se lahko ustanovita po dve in več vaških posojilnic, če je v vasi dovolj razumnih mož in če se najde tam spreten knjigovodja.

Kje je najbolj potrebna Raiffeisenova posojilnica? Tam, kjer oderuštvo spravlja kmete na kant. Tam, kjer se posestva razprodajajo in kosajo, tam le hitro na delo! Domača župna posojilnica naj pomaga posestnikom ohranjevati in množiti njih posestva, domače župne posojilnice naj se na vseh krajih in koncih kakor polipi oklenejo slovenske zemlje, naj rajši same kupijo, kar je na prodaj, prej ko bi dopustile, da se vgnezdi našprotnik.

Kje še je jako potrebna Raiffeisenova posojilnica? Kjer so posestniki že tako ubožali, da zunaj župnije nimajo kredita

¹ Prim. »Slovenski Gospodar« 1900, štev. 3., 21., 30.

več. — Nadalje tam, kjer so delavni in podjetni obrtniki, pa jim manjka denarja. — Tam povsod na Slovenskem, kjer je varčevanje z malim še neznana reč! Tam, kjer mladina, služabniki, delavci ves zaslužek napravijo, češ, v posojilnico je predaleč!

In pri vsem tem naj bi branili duhovnikom sodelovati? Ali je skrbnemu župniku mar vsejedno, da so ljudje srednje premožni, ali revni? Neizmerno veliko grehov današnje dobe izvira iz velikega siromaštva in že stari pregovor pravi: *Paupertas meretrix!* Znano je, kako težko se razlagajo večne resnice od glada sestradanim!

Ali je skrbnemu župniku mar vsejedno, da mladina varčuje in hrani za stare dni, ali če v mladosti zapravlja, na starost pa berači, dela občinam ogromnih stroškov, celi župniji pa neredkokrat sramoto?! Pač vsak duhovnik želi, da bi si posebno neposestniki prihranili kaj za starost. Potem pa naj tudi pomaga pripraviti jim priložnost, da to zlahka store.

Slednjič ali je skrbnemu župniku mar vsejedno, če imajo oderuhi bogato žetev? Če sicer pridni posestniki zaradi pomanjkovanja morebiti le malega kredita pridejo na kant, posestva pa v tuje roke? Če domačini postajajo hlapci, viničarji, dninarji ali se selijo v tujino?

»Principiis obsta. Sero medicina paratur,
cum mala per longas invaluere moras.«

Kateri duhovnik je tedaj pravi človekoljub, pravi domoljub, se ne bode odtegnil današnjim narodno-gospodarskim težnjam in stremljenjem. Kjer se gre za dobro in koristno, hodimo s svetom, samo v grehu ne!

F. S. Šegula.

Križ na oltarju. Križ so že prvi kristjani rabili in imeli v visoki časti, a le tajno in samo križ brez podobe Kristusove.

Po Konstantinovi zmagi so začeli križ častiti tudi javno, in v 6. stoletju so prišli v navado križi s podobo Odrešenikovo, tako imenovana razpela. Vsled apostolske tradicije mora biti na vsakem oltarju kjer se služi sv. maša, križ, in sicer zato, ker je sv. maša skrivnostno ponavljanje, vedni spomin krvave daritve Jezusove na križu; zato ukazuje sv. cerkev, da mora biti na vsakem oltarju, kjer se opravlja sv. maša, razpelo t. j. križ s Kristusovo podobo — križ brez podobe Križanega ne zadostuje, da se mašnik in ljudstvo vedno spominjata trpljenja Kristusovega, ki se pri sv. maši ponavlja. To razpelo pa ne sme biti premajhno, ampak tako veliko, da ga mašnik in ljudstvo lahko vidita. Razpelo torej na tabernakeljskih vratcih ali vrh kanonske tablice ne zadostuje. Ako pa je oltarna podoba Kristus na križu — bodisi slikana ali rezbarski izdelek, tedaj ni treba še drugega križa, če so tudi na podobi še druge slike, če je le Križani glavna, odlična podoba. Benedikt XIV. piše: »Dummodo Crucifixus in maiori

tabula vel pictus vel coelatus primum locum obtineat prae ceteris omnibus, quae in eadem tabula exprimuntur.« Razpelo mora biti tudi na takih oltarjih, na katerih se shranjuje Najsvetejše. Kadar je pa na oltarju izpostavljeno presv. Rešnje Telo, ni treba križa, a vendar naj se v tem ravna mašnik po navadi svoje škofije (S. R. C. 2. sept. 1741). Ako je presv. Rešnje Telo izpostavljeno, ne sme razpelo Najsvetejšega zakriti, mora se torej na višji prostor postaviti ali pa odstraniti. — Splošna rubrika v misalu pravi: Super altare collocetur crux in medio et candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc et inde in utroque eius latere.« (Rubr. gen. miss. XX.) Po tej določbi ima tedaj oltarni križ svoj stalni prostor v sredi med svečniki, in sicer tako visoko, da podoba Zveličarjeva na njem presega visokost svečnikov ob desni in levi. »Crux ipsa tota candelabris superemineat cum imagine sanctissimi Crucifixi« (Caer. Episc. l. I., c. XII., n. 11.)¹

Oratio imperata. Vprašanje gledé oracije »pro omni gradu« na dan ordinacije na god sv. Jakoba. Nekateri trdijo, da je »ad libitum« tisti dan, če jo kdo vzame ali pa ne, ker je »festum s. Iacobi duplex 2. cl.; drugi pa nasprotno, češ, ta oracija ni tiste vrste, kakor n. pr. »A domo tua«, temveč je na gotove dni navezana in pro re gravi, in da bi se morala vzeti, če bi tudi obhajala kakšna cerkev patrocinij, torej dupl. I. cl. Kako je prav? Mora se vzeti na dan ordinacije, če je tudi dupl. 1. cl.

Oracije so dvojne vrste: 1. oracije, katere so za maše »legaliter«, enkrat za vselej zapovedane in sicer po rubrikah misala in določenih zbora za sv. obrede (C. S. R.). 2. Papež in škofje imajo oblast, tem »legaliter« zapovedanim molitvam pridejati, v posebnih slučajih tudi predpisati eno ali več drugih, in sicer papež za vso cerkev, škofje pa za svojo škofijo. Redovni predstojniki nimajo te oblasti, smeli bi to storiti le z dovoljenjem škofovim (S. R. C. 27. Mart. 1779 ad 6). Še manj pa sme drugi duhovnik proprio motu pridejati kako oracijo in dupl. et semid., in Dominica et in dieb. infra octav., celo ne »pro re gravi«, ex privata devotione. Tu velja pravilo: in missa nihil privata auctoritate addere licet. — Molitev od papeža ali škofa predpisana se imenuje — oratio imperata scil. a superiore, da se razločuje od one — a rubrica vel decretis S. R. C. praescripta. In ker se zadevna zapoved večidel zgodi po škofu, redko kedaj po papežu samem, se navadno ta za škofijo odločena imenuje oratio imperata. Dolžni so pridejati to oracijo vsi duhovniki, ki opravljajo sv. mašo v škofiji, in

¹ Gl. Handbuch der Pastoraltheologie v. P. Ignaz Schüch, 11. verbesserte und vermehrte Auflage, Innsbruck 1899, pag. 420, 21. in »Duhovno Pastirstvo«, Zupančič. 2. izdaja, Ljubljana 1894.

sicer tudi v vseh redovnih cerkvah, in ni nikomur dovoljeno opustiti jo pred odpovedjo škofovo (S. R. C. 31. Mart. 1821. ad 1. et 2.). Tudi duhovniki iz druge škofije morajo vzeti zapovedano molitev; kajti zbor za sv. obrede je odgovoril na vprašanje: »Utrum sacerdotes alienae dioecesis obligentur etiam ad dicendam orationem praescriptam ab episcopo loci, ubi celebrant, an potius sint liberi ab hac oratione imperata? — Affirmative ad primam partem, negative ad secundam. (S. R. C. 5. Mart. 1898.) —

Pri zapovedani molitvi se mora gledati 1. ali je odločena — pro determinata missa, pro re gravi —, torej iz važnega vzroka, v izvanrednem slučaju, za določeno mašo, le za eden dan ali k večjemu le nekatere dni ali pa 2. za dalje časa — za nedoločen čas — per aliquod tempus. Oratio imp. pro determinata missa et re gravi — mora se vzeti vsaki dan in praznik, celo po nedeljah in praznikih I. et II. cl. in sicer »in dupl. I. cl. et Dominica I. cl. sub un. concl. z dnevno kolekto, ako ni druge specijalne komemoracije, in — sub distincta concl., po specijalni komemoraciji, če se nahaja. In dupl. II. cl. in ob vseh praznikih nižje vrste vselej — sub distincta concl. po vseh v direktoriju navedenih komemoracijah. (S. R. C. 7. Sept. 1816.) Ona — per aliquod tempus — za dalj časa — nedoločeni čas — je a) prepovedana; b) fakultativna; c) zapovedana.

a) Prepovedana: pri mrtvaških mašah. (Rubr. gen. m. tit. 7. n. 6); pri slovesnih poželnih mašah — m. vot. solemnes, »quia celebrantur sub ritu I. cl.« (cf. de Herdt p. 1. n. 72. 5.); pri slovesnih in tudi pri tihih mašah in dupl. I. cl. (S. R. C. 15. Mai 1819 (4560) ad 2.); pri tistih mašah, katere imajo samopravico ene oracije (privilegium unius orationis) in te so: na Cvetno nedeljo, zadnji trije dnevi velikega tedna, na božično in binkoštno vigilijo (S. R. C. 3. Mart. 1761.); slednjič pri slovesnih in petih — m. cantatis —, pri konventnih, tudi tihih mašah in f. II. cl. (cf. decr. cit. 4560 ad 2).

b) V privatnih ali tihih mašah in dupl. II. cl. je — oratio imperata per aliq. tempus — fakultativna, t. j. ali se vzame ali ne (cf. decr. cit. 4526 et 4560).

c) Zapovedana pa je in se mora vzeti vse druge dni, celo tudi vse adventne in postne nedelje (S. R. C. 20. April 1822), na pepelnico prve dni velikega tedna, kakor tudi štiri zadnje dni velikonočnega, v sredo, četrtek in petek binkoštnega tedna in vse dni dupl. mai. et minus — in nižje vrste. Pridene se zadnji v direktoriju zaznamovani komemoraciji, nikakor pa ne namesto or. 3. ad libitum, ampak po or. 3. ad libitum. Izpusti se takrat, kadar je kolekta po rubrikah zapovedana ravno tista n. pr. or. imp. de Spiritu s. binkoštni teden.

Orationes imperatae, ako jih je več, se ne pridenejo po času, v katerem so bile zaukazane, ampak po imenitnosti, in ako so izmed »orationes diversae«, vzamejo se po tistem redu, kakor so v misalu¹.

J. H.

Za duhovnike voditelje tretjega reda sv. Frančiška. Prigodi se, da duhovnik voditelj 3. reda sv. Frančiška deli ob določenih dneh tretjerednikom vesoljno odvezo ali papežev blagoslov, sam pa se ne more udeležiti te milosti, ker bodisi zaradi premnogih opravil, zlasti ob omenjenih dneh, bodisi zaradi daljnega pota ne more dobiti duhovnika za podelitev vesoljne odveze pooblaščenega.

Zato je sv. oče papež Leon XIII. na prošnjo očeta Petra ab Arce Papae, prokutatorja reda manjših bratov, dne 14. julija 1900 milostno dovolil, da se duhovniki, kateri imajo oblast, voditi tretji red sv. Frančiška, ako so pravno zadržani prejeti ob določenih dneh vesoljno odvezo ali papežev blagoslov od drugega duhovnika zato pooblaščenega, morejo tega odpustka udeležiti tudi takrat, kadar sami omenjeno odvezo delijo svojim tretjerednikom, ako so sicer vredno pripravljeni in ako opravijo vse, kar je predpisano v ta namen.

K. H.

Koralno petje. Ker se nekateri še vedno boje koralnega petja, kakor da bi ne bilo to po definicijah sv. obredne kongregacije že dognana stvar, menda ne bodo neumestne besede, ki jih je izrekel že veliki sv. Avguštin v tem oziru:

»Et tamen cantat populus credens«, pravi, »nec putat se male optare, quod didicit a divina lectione: et si parum intelligit, credit aliquid boni esse quod cantat«².

Pri slovesni službi božji (missa cantata in missa solemnis) bi namreč naj bilo latinsko-liturgično petje, da bi se ne vzbujala samo občna čustva, ampak da bi se Bog častil v zmislu cerkvenega leta in v tesni zvezi z duhovnikom pred oltarjem. Zato bi naj pela večina ljudstva, kakor še dozdej pojejo ponekod slovenske pesmi. Seveda bi se moralo s tem polagoma začeti. Otroci bi se naj naučili v šoli preprosto koralno mašo z medvrstno slovensko prestavo (iz pesmaric!), potem pa bi že šlo vedno višje in višje s posredovanjem pevskih zborov.

Predvsem pa bi moralo vse ljudstvo peti responzorije. Teh pa ni tako težko umeti. Sicer pa ima duhovnik itak dolžnost, da natanko poučuje ljudstvo o vseh obredih. Kako velikega pomena bi bilo, ko bi se ljudstvo odzvalo z razumom in navdušenjem mašnikovemu povabilu »sursum corda« s stoglasnim »habemus ad Dominum!«

¹ Prim. P. Ignaz Schüch, Pastoraltheologie, pag. 571.

² S. Aug. Tract. 22. in Ioan., cap. V. n. 5. Migne 35, p. 1576.

»Voditelj« I.

Dasi se torej ne navdušujmo za to, da bi se naj pelo koralno brez razuma, vendar ne tirajmo tega predač; saj ljudstvo tudi najlepšega speva, prefacije, ne razume povsem, dasi so v molitvenikih prestave, ampak držimo se besed sv. Avguština: »et si parum intelligit, credit aliquid boni esse quod cantat«¹.

Tako pravi tudi Estij: »Verum non ob id damnandae sunt preces, vel hoc, vel etiam priori modo non intellectae, tamquam sint inutiles. Nam etiamsi, qui sic orant, fructum intelligentiae non percipiant, ideoque nec pascantur sensibus per verba significatis; habent tamen fructum mentis elevatae in Deum. Habent iidem etiam fructum reverentiae erga preces sacras. Quin etiam contingit, ut quispiam, sic orans, plus apud Deum mereatur et impetret, quam alius intellectu sensum assequens orationis; si nimirum maiori cum humilitate, pietate, fervore Deum oret«².

Ugovor, da je enoglasno cerkveno petje dolgočasno, je seveda ničeven; saj ravno mnogozvočni sentimentalizem ali nemško jodlanje nekaterih naših narodnih pesmi ni za cerkev. Cerkevna pesem mora biti sveta. Caeremoniale ep. pravi: »Idem quoque cantores et musici observent, ne vocum harmonia, quae ad pietatem augendam ordinata est, aliquid levitatis, aut lasciviae praeferat, ac potius audientium animos a rei divinae contemplatione avocet; sed sit devota, distincta et intelligibilis«³.

Kako mogočno vpliva enoglasna cerkvena pesem češkega naroda, kjer se je še popolnoma ohranila, kakor se je razvila iz cerkvenega koralu⁴! Cela cerkev poje enoglasno mogočno, tako da se vidi, kako se vzdigujejo vdane prošnje vernega ljudstva proti nebesom.

Tako bi naj bilo koralno petje. Vse ljudstvo bi naj pelo in mašniku pred oltarjem odgovarjalo ter se tako dejanski udeleževalo presvete daritve. To bi bilo potem ono sveto petje, o katerem govori tudi sv. Krizostom, ko razlaga 150. psalm: »Omnem deinceps aetatem vocans ad modulationem, senes, viros, iuvenes, impuberes, mulieres... Deum ergo perpetuo laudemus nec pro omnibus gratias agere et verbis, et factis intermittamus. Hoc est enim nostrum sacrificium et oblatio;

¹ Sicer pa »Kyrie eleison!« ali »sanctus, sanctus!« vsak lahko razume.

² Guilielmi Estii Comm. ad I. Cor. 14, 14.

³ Caer. episc. lib. I. cap. 28. n. 12.

⁴ Takemu narodno-cerkvenemu koralu bi se potem morala približati ona pesem, ki bi odgovarjala 49. točki IX. pogl. K. Verordn. Bl. f. d. D. Lav. 1. 1., l. 1900: »In missis, quae a sacerdote non cantantur, quibus autem adstat numerosus populus, cantentur per universam dioecesim singulis per annum diebus iidem hymni, et eadem adhibeatur melodia;« dasi se sicer pri tili maši (missa privata ali lecta) lahko poje vsaka eno- ali večglasna pesem, ki odgovarja cerkvenim zahtevam.

hoc est optimum ministerium, quod decet angelicam vitae institutionem.»

M. S.

Nekaj za pridigarje. Svetemu Janezu Kapistranu iz reda sv. Frančiška je Gospod podelil poseben dar zgovornosti, trdovratne grešnike spreobračati in na pot pokore jih voditi. Obhodil je vse pokrajine laške, Kranjsko, Koroško, Tirolsko, Bavarsko, Avstrijo, Ogrsko in povsod je pridigoval z dobrim uspehom. V Moraviji je štiri tisoč hujšitov nazaj pripeljal k sv. katoliški veri, na Češkem je z eno pridigo o sodnjem dnevu veliko množico grešnikov spreobrnil in 20 mladeničev pridobil za red sv. Frančiška. V predgovoru k svojim latinskim pridigam pravi ta slavni cerkveni govornik med drugim:

»Arcana, quae latent in Stoa Zenonis, vel in Academia Platonis, vel in Liceo Aristotelis, vel in Athenaeo Minervae, vel in Tusculano Ciceronis, hic reperies, bene autem

Ambrosium delectantem
Hieronimum pungentem
Chrysostomum tonantem
Augustinum docentem
Basilium terrentem
Bernardum mulcentem
Gregorium instruendum et
Cyprianum arguentem.»

A.

Pismena vprašanja pri župnijskem izpitu koncem avgusta v Mari-boru. Dogmatika: 1. Praemissa notione divinae traditionis disseratur de mediis, quibus ista transmittitur et tuto cognoscitur. 2. Illos, qui vel nesciri aiunt, unde genus humanum ortum acceperit; vel totum genus humanum ab Adamo propagatum esse negant, Scripturae s. plane et aperte adversari, probetur. 3. Demonstratur, sententiam de B. M. V. secundum corpus gloriosa in coelos assumptione iis accensendam esse doctrinae catholicae capitibus, quae citra temeritatem negari non possunt.

Parafraza: Exod. c. 22. v. 20 etc.

Nravorlovje: 1. Quid est iurisdictio? quomodo dividitur? quando expirat? 2. Quid est contritio? quomodo distinguitur? Num ista, quae ex metu gehennae exoritur, ad reconciliationem sufficiens sit? 3. Quotuplex meditatio? De metodo meditandi.

Cerkveno pravo: 1. Quae legibus ecclesiasticis et nostris civilibus praescripta sunt et sancita de defectione ab ecclesia catholica et de reditu ad eandem? 2. Quas normas iuris communis et nostri dioecesani beneficiati servare debent, utentes bonis suis de eisque disponentes tam inter vivos quam mortis causa? 3. Worin unterscheiden sich die kirchlichen Vorschriften von den staatlichen, betreffend das Aufgebot?

Pastirna: 1. Kedaj zadostuje pri zakramentu sv. pokore moralna popolnost spovedi? 2. Kateri so zadržki zveličanja in kako jih naj dušni pastir odstranjuje? 3. Pridiga na praznik angelov varihov. 4. Črne maše in njih razdelitev.

Uredništvo.

Vprašanja pri župnijskem izpitu v Celovcu meseca vinotoka 1900. — Dogmatika: I. De miraculi notione, possibilitate dignoscibilitate, et vi probandi. —

II. Deus vult omnes homines salvos fieri etiam infantes ante baptismum morte praeventos. — III. Exponatur gratiae sanctificantis natura per eius principales effectus.

Moralika: I. An liceat agere contra conscientiam et cur necessarium sit distinguere, an aliqua actio sit graviter vel leviter peccaminosa, ne ex conscientia dubia peccetur. — II. Ad quid tenetur damnificator in bonis famae, et quanam causae a restitutione famae excusant?

Cerkveno pravo: I. Quid requiritur ex parte ministri ad valide et licite conferendam ordinationem? — II. Quid est iuris quoad matrimonia mixta et praecipue quoad clandestina mixta? — III. Was ist zu thun, wenn der Bräutigam italienischer Unterthan ist?

Eksegeza: Parafraza k Ef. IV. 1–6. Math. XXII. 34–46.

Pastoralika: I. Wichtigkeit und Zweck der pastoralen Krankenpflege soll erörtert, sowie die wünschenswerthen Eigenschaften des Seelsorgers angegeben werden. — II. Welches sind die wichtigsten Hindernisse eines vollständigen Sündenbekenntnisses und wie kann sie der Beichtvater beheben? — III. Homilie über das Evangelium am XIX. Sonntage nach Pfingsten Math. XXII. 1–14.

Katehetika: I. Aus dem großen Katechismus ist der 6. Glaubensartikel zu erklären. — II. Den Kindern im zweiten Schuljahr ist aus dem kleinen Katechismus das 4. Gebot zu erklären.

St. Singer.

B.

Priprave za biblične katekeze.

29. Jobova potrpežljivost.

I. Uvod. Več izvrstnih mož smo si že ogledali iz najstarejše zgodovine. Imenujemo jih očake (Kateri so? Navadno prištevamo očakom tudi Jožefa in njegove brate). Predno pa se poslovimo od te častne prve dobe č'oveške povestnice, vam moram še opisati izredno bogoljubnega moža, ki ni sicer po rodu in domovini z očaki v tesni zvezi, a je živel v isti dobi in jim je v marsičem podoben ter se je zlasti odlikoval po veliki potrpežljivosti, — namreč Joba.

II. Pripovedovanje: a) Jobovo bogastvo in srečno življenje; b) prve nesreče; c) gobova bolezen, v kateri ga žali celó njegova žena; d) trije Jobovi prijatelji; e) Job poplačan.

III. Pojašnjevanje: a) »Ob času očakov«, ko je bil že Jakob umrl. Tudi Joba smemo v nekem smislu prištevati očakom: bil je zvest služabnik edinega Boga; mogočen in bogat mož; v svoji veliki družini je imel vso oblast in opravljal duhovniško službo, pa učakal je visoko starost. — V »Arabiji«, prav za prav v deželi Huz, ki je na južnovzhodni strani Mrtvega morja, med deželo Edomljanov in arabsko puščavo. — »V obličje«, naravnost, predrzno. — »Le njega se ne dotikaj« = le njegovemu zdravju ne smeš škodovati.

b) »Sabejci«, divji arabski rod. — »Kaldejci«, menda potomci Nahorja (gl. št. 10). — »Pretrga svoja oblačila«, zakaj? — »Pade

na tla«, s tem pokaže, da se poniža pred Bogom in popolnoma vda božji volji. V sv. pismu je še rečeno: »obrije svojo glavo«, kar pri jutrovcih, ki so posebno ponosni na lasé in brado, pomeni skrajno žalost. — »Gospod je dal«, iz gole ljubezni, brez mojega zasluženja. — »Gospod je vzel«, prav za prav so Jobu vzeli vse sovražni sosede in vihar po satanovem prizadetju; a Job je prav govoril tako, ker človeku ne more satan in nihče drugi nič žalega storiti, ako Bog ne dovoli ali pripusti. — »Ime Gospodovo« = Gospod, Bog.

c) Vse, kar ima človek, da za svoje življenje = zdravje in življenje se zdi človeku največja časna dobrotà. — »Satan obdà« itd., Job je dobil gobovo bolezen. Ta bolezen, ki se nahaja na jutrovem, posebno v Egiptu, je kaj strašnega. Vse telo hudo oteče, posebno pa noge; oteklina se razgnoji in napravlja pekoče rane; nohtovi odpadejo in tudi udje polagoma odgnijejo; glas je hripav ali se celó popolnoma izgubi; strašnim telesnim bolečinam se pridružijo tudi dušne bolečine: otožnost, žalost in obupnost; ker je bolezen nalezljiva, ni postrežbe itd. — »Job sedi na gnojišču... bolečine«. Gobova bolezen napravlja tudi hudo srbečico; ker pa nohtov ni imel več, da bi se praskal, si je s črepinjo strgal gnoj. — »Le hvali Boga, pa umri!« S tem mu je hotela očitaje in nagajivo reči: »Vidiš, kako ti Bog povračuje tvojo pobožnost! Le še nadalje tako moli, si utegneš še primoliti — smrt!« (Drugi pa razlagajo to očitaje: »Pusti Boga in molitev, saj vidiš, da ti nič ne pomaga; kaj pa more hujšega priti, — k večjemu smrt«. Oboje je enako žaljivo.) — »Nespametna ženska« = brezbožna ženska. Po sv. pismu je greh in brezbožnost prava nespamet, ker grešnik v svoji strasti ne vé, kaj dela, in ker z grehom sam sebi škoduje; kdor pa sam sebi škodo dela, je nespameten.

d) Prijatelji so prišli iz dobrega namena, pa so slabo opravili svojo nalogo. — »V svojem mesu« = v svojem telesu.

IV. Razlaga. 1. Trpljenje in junaška potrpežljivost. (Za srce.) Kaj ne, kako častitljiv mož je bil Job! Kakor veličasten spomenik se mi zdi na meji med dóbo očakov in Mojzesovo dobo. Velik trpin je bil, da se nam mora smiliti v srce; a bil je tudi velik svetnik, da se mu moramo kar čuditi. Zadele so ga britkosti, katere moramo prištevati največjim in najhujšim na zemlji. 1. Bil je v začetku jako srečen: bogat, zdrav, vesel svojih dobrih otrok — torej vaje le dobrega in če tak človek pride v nesrečo, jo čuti vse hujše, kakor če je kdo hudega takorekoč vaje že iz mladega. 2. Nesreče so ga zadele nagloma, kar druga za drugo; ni se še utegnil utolažiti zaradi prve, že se mu je naznanila druga, za njo takoj tretja itd. 3. Šibe, s katerimi ga je obiskal Bog, so bile silno hude: tako bogat mož — mahoma uboža! A izgubo premoženja bi še kako prestal; toda Bog mu vzame

tudi ljubljene otroke — kar vse hkrati! (Koliko žalovanje je v hiši, če le eden umrje!) 4. A da bi bil le še sam zdrav! Tudi njega zadene bolezen tako huda in strašna, da si pač ne moremo misliti hujše in nadležnejše. 5. Pa naj je žalost še tako velika, navadno ima človek še koga poleg sebe, kateremu more zaupno potožiti svoje gorje, kateri ga zna sočutno potolažiti; a ubogi Job niti tega ni imel! Žena, ki je bila prva poklicana, da bi ga bila tolažila ali vsaj ž njim vred vdano potrpečela, ga bogokletno zaničuje; iz ust, iz katerih je pričakoval milosrčnega tolažila, mora slišati tako pikro, tako zasmehljivo očitanje! Prišli so sicer trije izmed njegovih prijateljev; a ga niso tolažili, marveč mu še vekšali žalost. Poprijemljejo ga od one strani, od katere je človek najbolj občutljiv — dotaknejo se njegovega dobrega imena, njegovega poštenja!

Kaj ne, velike, strašne britkosti? Da, a tudi velika junaška potrpežljivost! Job se ob zgubi svojega premoženja tolaži: »Bog je dal, Bog...« V svojih hudih bolečinah pa išče tolažbe, kjer bi jo bilo po človeški sodbi najtežje najti: v svojih oteklih, ranjenih, razbolenih udih, ker pomisli na čas, ko bo minulo vse trpljenje, ko bode njegovo sedaj tako ostudno telo vstalo izpreminjeno — krasno, ko se bode njegovo telo, ki sedaj trpi neznosne bolečine — radovalo v neizmernem veselju! Kakor ga je v zdravih dneh ljubezen božja vodila, da je tako lepo živel in zvesto izpolnjeval voljo božjo, tako mu daje sedaj v prestrašnem trpljenju njegova vera in upanje junaško moč in tolažbo!

2. Tudi bogoljubnim osebam pošilja Bog trpljenje, zato a) da bi jih še bolj očistil, zakaj ni ga človeka pod solncem, da bi ne imel kar nobene napake; b) da bi jih še bolj utrdil v čednostih (bogaboječnosti, ponižnosti, potrpežljivosti, zaupanju itd.); c) da bi jim povikšal zasluženo in jih mogel kdaj obilnejše poplačati v nebesih; d) da bi bili bližnjiku v vglad. (Vpr. 73.)

3. Vstajenje mesa. Job daje prelepo pojasnilo o našem vstajenju: a) upa, da bo vstal od mrtvih zato, ker Zveličar živi. Zveličar bo sicer umrl, toda le za malo časa; zopet bo živel, ker bo vstal od mrtvih. Kristusovo vstajenje je zastava našega vstajenja. (Vpr. 164, 3.) b) Job veruje, da bo vstal v istem telesu, katero ima sedaj. Naše telo bo po vstajenju bistveno isto, le da bo pri pravičnih povečano. (Vpr. 246.) c) Job pravi, da bo vstal zato, da bo gledal svojega Boga. (Vpr. 244.)

4. Kako se je vèdla Jobova žena? Ravno nasprotno od Joba: trpljenja si ni obračala v prid, marveč v prokletstvo; sama je bila nepotrpežljiva in še Joba je hotela odvrniti od Boga. (Vpr. 429.)

5. Kako so se pregrešili prijatelji zoper Joba? To je bilo sicer hvalno, da so ga prišli obiskat v nesreči; a to je bilo sra-

motno, da so brez vzroka hudo sumničili o Jobu in brez vzroka (torej predrzno) sodili, da je sam zakrivil tolike nadloge s svojimi grehi. Brez vzroka so tako ukrepali in sodili, ker je bila Jobova pobožnost in poštenost znana na daleč okrog. (Vpr. 459 in 460.)

6. Iz Jobove zgodbe tudi razvidimo, da je moč hudobnega duha omejena in da more le toliko škodovati, kolikor mu Bog pripuosti. O njem velja, kar pravi sv. Avguštín: »Priklenjen pes more le lajati na onega, ki se mu ne bliža, popasti pa ga ne more.«

7. Job je predpodoba Jezusa Kristusa. Kaj bereš ob koncu v drobnem tisku? Katere predpodobne našega Gospoda že poznaš?

8. V sv. pismu se tudi še bere, da je Job zdihoval v svojih hudih bolečinah: »Usmilite se me, usmilite se me, vsaj vi prijatelji moji!« Te besede obrača sv. cerkev na verne duše v vicah.

V. Uporaba. 1. Sedaj lahko izprevidiš, za koliko si slabši mimo potrpežljivega Joba; kolikrat si se že nevoljno ali celo jezno pritoževal zaradi svojih malih križev in težav! (Kesanje — sklep!) Privadi se, da porečeš z Jobom, kadarkoli te zadene britka izguba: »Bog je dal, Bog je vzel, počesčeno bodi njegovo ime!« Kadar ti pride kaj hudega, reci: »Ako imamo dobro iz roke božje, zakaj bi ne vzprejeli tudi hudega?« A povspni se še višje in oziraj se v vsakem trpljenju na svojega božjega vzornika — Jezusa Kristusa, katerega Job še ni tako poznal, kakor ga ti poznaš, ter govori za njim pobožno besede: »Oče ne moja, marveč zgodi se tvoja volja!«

2. Onih pustih Jobovih prijateljev pa nikar ne posnemaj, ter ne natolcuj in ne sodi lahkomisljeno! Imej pa do trpečih usmiljeno srce; tolaži žalostne, in če moreš, jim tudi kaj pomagaj. Zlasti ne pozabi ubogih duš v vicah!

30. Mojzesovo rojstvo.

I. Uvod. Do sedaj ste se učili najstarejše dogodbe sveta in po tlej o tem, kako si je Bog izmed vseh drugih narodov izvolil izraelsko ljudstvo in kako ga je vodil po očakih. Opazovali smo le posamezne družine. Zadnja največja družina je bila Jakobova. Iz te družine pa je nastalo v Egiptu več družin, nastal je velik narod. In kako je dalje Bog skrbel za ta svoj izvoljeni narod, bomo videli v nastopnih zgodbah. Najprej pride na vrsto zgodovina najslavnejšega izraelskega moža — Mojzesa.

II. Pripovedovanje: a) Prehod k drugemu delu izraelske zgodovine; b) zatiranje Izraelcev; c) Mojzesovo rojstvo in rešenje.

III. Pojašnjevanje: a) »Bog... velikega ljudstva«. Ob katerih prilikah je Bog to obljubil? (Jako koristno bi bilo, da bi se tukaj, predno se prične nova — Mojzesova doba, vse poprejšnje temeljito

ponovilo, ali vsaj v poglavitnih rečeh, n. pr. razne napovedbe prihodnjega Odrešenika, predpodobe, glavne poteze o značaju očakov itd.)

b) »Velik narod«; koliko jih je prišlo v Egipt z očakom Jakobom? (Gl. št. 27 a.) — »Nov kralj«, iz druge kraljevske rodovine, ali: druge vrste kralj, ki je vladal po drugih načelih. — »Ni poznal Jožefa«, ni hotel ničesar vedeti o Jožefu in njegovih zaslugah za Egipt. — »Tlačanske priganjače«. Tlako delati = zastonj opravljati težka dela. Izraelci so morali ob tlaki zidati velike hiše, delati jezove, kanale, graditi velikanske spomenike itd. Niso si mogli privoščiti niti potrebnega počitka, priganjali so jih k napornemu delu »tlačanski priganjači«, če ni šlo drugače, tudi s pretepanjem, kakor nam kažejo stare egiptovske slike. — »V reko« t. j. v Nil.

c) »Ni mogla več prikrivati«, zakaj ne? (Dete je jokalo; kralj je dal večkrat preiskati izraelske hiše...) — »Bičje«, močvirska trava, ki raste tudi pri nas po vlažnih travnikih; nima listov, marveč le dolgo zeleno bilko z belim lahkim strženom. V Egiptu zraste 3 do 5 m visoko in je jako pripravna za pletenje. — »Ločje« je tudi cevkastra trava, ki raste ob kraju rek in ribnjakov. V Egiptu raste veliko večja, nego pri nas, ter doseže višino 7 m, debela kot palec. Zakaj je dejala jerbašček med ločje? (Da bi ga ne odnesla voda.) Zakaj ga je zamazala s smolo? — »Njegova sestra« se je imenovala Marija in je imela takrat deset ali enajst let, njegov bratec, Aron, pa tri leta. Mojzesov praded je bil Levi, njegova skrbna in ljubeča mati se je imenovala Jokabed¹. — »Vzame za sina« = skrbi tako zanj, kakor bi bil kraljevski sin; preskrbljuje mu obleko, hrano, postrežbo, učenje itd., kakor knežji stariši svojim otrokom.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: a) Bog je izpolnil, kar je bil obljubil Abrahamu in Jakobu, da bodo potomci velik narod, ker je neskončno zvest. b) Bog je neskončno moder. Mojzesa je bil odločil v to, da popelje njegovo ljudstvo iz Egipta v obljubljeno deželo. Vsled grozovitega povelja neusmiljenega kralja bi bil moral Mojzes umreti, a Bog je tako naklonil, da si je njegova ljubeča mati izmislila tak rešilni načrt, da je kraljeva hči prišla na oni kraj, da se ji je otrok smilil... A ni bilo še dosti za božje namene, da je bil Mojzes le rešen; moral se je za tak imeniten posel vredno pripraviti. Kako je zopet v tem prelepo poskrbela božja previdnost: bogoljubno srce izra-

¹ Pregledno:

Levi
Kaat
/
Amram, Jokabed (žena).

Marija, Aron, Mojzes.

elske matere mu je v prvih letih poskrbelo za temeljito versko vzgojo; višjo učenost in izoliko, ki jo potrebuje voditelj naroda, si je pa pridobil na kraljevem dvoru in v egiptovskih šolah.

2. Sv. krst. Tudi mi smo s krstno vodo rešeni večne smrti, povzdignjeni v kraljevski stan, ko postanemo otroci božji. (Zato mašnik mazili krščenega otroka na temenu s sv. krizmo.) Kraljeva hči — sv. cerkev — skrbi kraljevsko za nas (obleka krstne nedolžnosti, dušna hrana, šola nebeških nauk...) Seveda stori sv. cerkev še vse več, česar faraonova hči ni mogla storiti Mojzesu: božja milost nas na duši popolnoma prenaredi, prenovi, da smo »prerojeni« ...

3. Marija naša priprošnjica. Mojzesovo rešenje je tako lepo posredovala in pospeševala njegova sestra Marija; v katoliški cerkvi je nebeška Kraljica naša predobrotljiva in mogočna srednica ...

4. Korist trpljenja. V Egiptu so imeli Izraelci začetkoma kaj prijetno življenje; s paganskimi sosedi so živeli v lepi slogi. To je bila velika nevarnost za njih pravo vero; kako lahko bi se bili oprijeli egiptovskih šeg in egiptovskega malikovanja. Bog je pa pripustil, da so jih ti dosedanji prijatelji začeli hudo stiskati; o, sedaj se jim je pa pristudilo vse, kar se je zvalo egiptovsko. Tako je ohranilo izvoljeno ljudstvo nepopačeno očetovsko vero.

5. Materina ljubezen. Ko bi se bilo izvedelo, da izraelska mati skriva svoje dete, bi bila morala umreti. Torej močna kakor smrt je bila njena materina ljubezen. (Prim. št. 27. V.)

6. Usmiljenost. Plemenito delo je izvršila faraonova hči, ker je, čeravno paganska, tako velikodušno rešila življenje izraelskemu otroku. Seveda je bila to le naravna čednost; pomagala je zato, ker se ji je smililo jokajoče dete. Krščanska čednost pa dela iz višjih, nadnaravnih nagibov. (Vpr. 796, 797.) Zavoljo Boga torej imejmo usmiljenje kristjani do paganskih otročičev, po sv. detinstvu.

V. Uporaba. 1. Pomisli, kolike časti in sreče si bil tudi ti deležen vsled sv. krsta! Kakor drug Mojzes — rešen večne smrti — kraljevski sin — otrok božji! »Poglejte, kakšno ljubezen nam je skazal Oče, da se otroci božji imenujemo in smo« (I. Jan. 3, 1). Pokaži svojo sinovsko hvaležnost z lepim, brezmadežnim življenjem. — 2. Bodi tudi zvest častilec in služabnik Marijin ... 3. Ne pozabi dobrega namena.

31. Mojzes beži.

I. Uvod: Kaj ne, da ste iz srca privoščili dobri Mojzesovi materi, da se je tako nepričakovano lepo izvršilo rešenje njenega ljubega sina; privoščili pa tudi Mojzesu, da je došel do tolike časti in sreče. Vendar tudi njemu ni vedno solnce sijalo. Zameril se je kralju in še umorjen bi bil, ko bi ne bil ubežal v tujo deželo. Le poslušajte:

II. Pripovedovanje: *a)* Mojzes na kraljevem dvoru ne pozabi svojih stiskanih bratov; *b)* beži k Jetru in ostane tam 40 let.

III. Pojašnjevanje: *a)* »V vseh egiptovskih vednostih? Egipčani so bili že v starodavnih časih jako izurjeni. Za otroke imenitnejših družin so imeli razne šole, v katerih so se učili veroznanstva (malikovalstva), pisanja, čitanja, računstva, naravoznanstva, zgodovine itd. — Tako se je učil tudi Mojzes; a v srcu je vedno ostal Izraelec, zvest naukom svoje dobre matere.

b) »Mojzes pobegne« v 40. letu svoje starosti. — »V deželo madijansko«, ki je na jugovzhodni strani Sinajskega polotoka. Ti Madijani so bili Abrahamovi potomci in so si ohranili vero v enega pravega Boga. Ne smemo jih zamenjati s paganskimi Madijaniti, ki so stanovali precej bolj proti vzhodu (zemljevid!). »Jetro« je bil pastirski poglavar in kot tak tudi duhovnik svojega rodu, kakor je bilo običajno v dobi očakov. — »Napoji njih ovce«, kdaj smo se tudi učili o napajanju črede?

IV. Razlaga. 1. V katerih čednostih se je Mojzes posebno odlikoval? *a)* Stanovitni je ostal v pravi veri, ki jo je na očetnem domu spoznal v detinskih letih. Čeravno je bil na kraljevem dvoru med samimi pagani, je vendar vedno zvest ostal veri svojih detinskih let, molil pravega Boga, pričakoval Zveličarja... Ko je odrasel, se je rajši odpovedal kraljevski časti, bogastvu in svetnemu uživanju, da bi le mogel sam zvest ostati in pomagati svojim bratom (Vpr. 27). — *b)* Odlikoval se je v ljubezni do bližnjika že v Egiptu, ker se je potegoval za svoje stiskane brate; in potlej na tujem, ker je pomagal napajati Jetrove ovce. To usmiljenje mu je naklonilo ljubezen bogatega moža, da se mu tudi na tujem ni slabo godilo. »Blagor usmiljenim!« (Vpr. 826, 5).

2. Samota koristna šola. V samotnosti se je še bolj očistil in oblažil njegov značaj, se še bolj utrdil v bogoljubnosti in drugih čednostih, zakaj samota je prijateljica visokih misli, kakor uči sv. Benedikt. Sveti ljudje so od nekdaj ljubili samoto. — Tudi je imel Mojzes v teh letih ugodno priložnost, natančneje spoznavati one kraje, kjer je bil pozneje učitelj in voditelj izraelskega ljudstva.

V. Uporaba. 1. O, da bi tudi ti pozneje vedno tako zvest in stanovitni ostal v veri, kakor Mojzes, in nikdar ne pozabil svetih nauk, ki jih slišiš sedaj v svojih mladih letih! Veliko in goreče moli za stanovitnost v sveti katoliški veri in lepem bogoljubnem življenju.

2. Porabi tudi ti večkrat ono ugodno priliko, ko si sam, in začni lepo moliti (kakor sv. Alojzij in drugi sveti otroci) in tvoj nebeški Oče, ki na skrivnem vidi, ti bo še posebej poplačal tako samotno molitev.

(Dalje prihodnjič.)

A. Kržič.

C.

O razmerju med pobožnostjo do presvetega Rešnjega Telesa in do božjega Srca Jezusovega¹. Gospodje udeleženci prvega evharističnega shoda duhovnikov častilcev presv. Rešnjega Telesa v lavantinski škofiji so večinoma tudi udje druge pobožne družbe duhovnikov, kateri je ime: *Associatio perseverantiae sacerdotalis*. Namen tej pobožni družbi pa je, da se njeni udje posvečujejo in vnemajo k stanovitnosti po zvestem vporabljanju navadnih pripomočkov duhovnega življenja, kakršni so: zvesto opravljanje kanonične molitve in drugih duhovskih molitev; vsakdanje premišljevanje in pobožno berilo; nadaljevanje bogoslovskih študij; pobožno češčenje in obiskovanje presv. Rešnjega Telesa; vsakdanje izpraševanje vesti. Poleg teh navadnih pobožnih vaj pa udje družbe »*Associationis perseverantiae sacerdotalis*« opravlja še vsakdanjo društveno molitev: *Pater — Ave* s pristavkom: *Iesu, mitis et humilis corde, fac cor meum secundum cor tuum*; nadalje se zavežejo, prejemati zakrament svete pokore, ako ne vsak teden, vsaj vsakih štirinajst dni, najmanje pa vsak mesec; opravljati vsaj vsako tretje leto duhovne vaje, bodisi skupno z drugimi duhovnimi sobraty, bodisi zasebno; darovati vsako leto eno sv. mašo za žive, drugo za rajne društvenike. Zlasti pa naj gojijo in razširjajo društveniki pobožnost do božjega Srca Jezusovega, katero je presveto in milosti polno središče vse družbe.

Ali pa potemtakem nima ta družba nekako istega namena, kakršnega ima družba »*Sacerdotum adoratorum*«? To bomo spoznali, ako odgovorimo na vprašanje: V kakem razmerju sta med seboj pobožnosti do presv. Srca Jezusovega in do presv. Rešnjega Telesa? Mislim, da ne bode odveč, odgovoriti na to vprašanje; kajti mnogo jih je, tudi med duhovniki, ki ne ločijo teh dveh pobožnosti, temveč trdijo, da sta prav za prav ena in ista pobožnost. »Ako govorim o presv. Srcu Jezusovem, govorim o Jezusu in o presv. zakramentu«, trdil je pobožen duhovnik.

Ako pa prav pomislimo, kaj je bistvo te dvojne pobožnosti, bomo tudi spoznali, kakšen razloček je med obema. Ta razloček je bistven, in je velik in je posebne važnosti za nas duhovnike, kateri imamo gojiti pobožnost do presv. Rešnjega Telesa in pobožnost do presv. Srca Jezusovega.

V čem je torej pobožnost do presv. Srca Jezusovega? Na to odgovarjam kratko: Tvarni predmet te pobožnosti je pravo Srce našega preljubega Gospoda in Zveličarja Jezusa Kristusa. Duhovni

¹ Govor ob prvem evharističnem shodu duhovnikov častilcev presv. Rešnjega Telesa v Mariboru dne 22. novembra 1900.

predmet pa je ljubezen Jezusa Kristusa. »Glej to moje srce, katero ljudi toliko ljubi« — tako je govoril Gospod blaženi Marjeti Alacoque.

To obsega pobožnost do presv. Srca Jezusovega po svojem predmetu. — Kaj pa ji je namen? Namen ji je, da budi in vnema v naših srcih nasprotno ljubezen, da nas nagiba, zadoščevati presvetemu Srcu in nadomestovati mu ljubezen, katero mu odreka toliko nehvaležnih kristjanov. To je namen pobožnosti presv. Srca Jezusovega. — In kaj je vsebina, kaj je jedro te pobožnosti? Premišljevanje ljubezni presvete Srca, trpeče ljubezni Zveličarjeve, t. j. ljubezni, katera prenaša nehvaležnost, pregrehe in hudobije ne le nevernikov, temveč tudi kristjanov, tudi duhovnikov; premišljevanje naše dožnosti, da povračujemo Jezusu, kar se mu odreka z vsakdanjim žaljenjem, da mu povračujemo to s svojimi pobožnimi vajami, s svojimi zadostitvami, s sredstvi, katera nam podaja sveta vera.

To je bistveni obseg pobožnosti Srca Jezusovega: častiti božje Srce Jezusovo kot ognjišče božje ljubezni; povračevati mu to ljubezen z nasprotno ljubeznijo; zadoščevati mu z raznimi zadoščevalnimi sredstvi.

Kaj pa je pobožnost k najsvetejšemu zakramentu oltarja? Na to vprašanje odgovarjam ravno tako kratko. Pobožnost k presv. Srcu Jezusovemu je pobožnost, katere bi ne imeli, ako bi je ne bila odobrila, potrdila in priporočala sveta cerkev. Drugače pa je, kar se tiče pobožnosti k najsvetejšemu zakramentu oltarja. Ima-li sveta cerkev kaj odobriti ali potrditi glede bistva sv. zakramentov? Ne; pobožnosti se odobravajo in potrjujejo, zakramente pa sveta cerkev hrani kot največje zaklade in jih deli od tiste dobe, ko jih je prejela od svojega božjega ustanovitelja in učenika. To je največji in najdražji zaklad cerkve božje na zemlji, sedmero svetih zakramentov. Najsvetejši med njimi pa je zakrament oltarja. Prav zato se o pobožnosti k temu zakramentu ne more govoriti v tem pomenu, kakor se govori o drugih pobožnostih in tudi o pobožnosti k presv. Srcu Jezusovemu. Pobožnosti so namreč prostovoljne. Sveta cerkev jih priporoča, nikdo pa se ne more siliti — nec necessitate medii nec praecepti — da bi jih opravljal.

Pobožnost k presv. Srcu Jezusovemu je sicer duši zelo koristna, mnogim morda celo potrebna, da si izprosijo več ali večjih milosti, nikakor pa ni potrebna sploh in vsem brez razločka. Vse drugače pa je, kar se tiče najsvetejšega zakramenta oltarja. Ta zakrament nam je potreben »necessitate medii et praecepti«, kakor učijo bogoslovci. Tega zakramenta torej nikakor in nikoli ne smemo zanemarjati, ker nam ni dano na voljo, ga prejemati ali ne, temveč imamo v tem oziru strogo zapoved. Ob nedeljah in zapovedanih praznikih moramo Jezusa

moliti v presveti daritvi, in se moramo po njem in ž njim darovati nebeškemu Očetu; vsaj enkrat v letu, ob velikonočnem času, mora vsak kristjan pobožno prejeti ta presveti zakrament. »Accipite, venite, comedite«, te tri reči so nam zapovedane glede najsvetejšega zakramenta, tako, da z ozirom na nje nikakor ne moremo govoriti o prostovoljni pobožnosti do tega zakramenta. Nekoliko seveda moremo in moramo storiti tudi prostovoljno: da pogošče obiskujemo Jezusa v presveti skrivnosti, da se verniki tudi po delavnikih udeležujejo daritve svete maše, da večkrat na leto prejemajo sveto obhajilo. In tu so na svojem mestu razne pobožne družbe v počeščenje presv. Rešnjega Telesa, n. pr. družba vednega češčenja in naša družba »Sacerdotum adorantium«.

Kaj pa je stvarno bistvo tega presvetega zakramenta? Telo Jezusa Kristusa; to nam razjašnjuje praznik v čast presv. Rešnjemu Telesu. — Kaj je duhovna vsebina najsvetejšega zakramenta oltarja? Neskončno veličastvo Telesa Jezusa Kristusa, katero je zdaj za vselej nerazločljivo zedinjeno z drugo božjo osebo. — Kateri je namen tega presv. zakramenta? Pred vsem ta, da se nam Jezus v tem zakramentu daje popolnoma v last, to pa v vseh treh skrivnostih, v katerih se nam je zapustil: v skrivnosti zakramenta, v kateri prebiva v tabernaklju med nami kot skriti Bog, vedno pripravljen, nas sprejemati, nam deliti svoje milosti; v skrivnosti daritve, v kateri se za nas in z nami daruje nebeškemu Očetu; v skrivnosti sv. obhajila, v kateri se nam daje v dušno hrano in se najtesneje zedinja z nami.

To je glavni namen najsvetejšega zakramenta oltarja, kateremu od naše strani odgovarja dolžnost, da ga pobožno obiskujemo, da ga ponižno molimo, da ga vredno prejemamo; med tem ko je namen pobožnosti presv. Srca Jezusovega, kakor smo slišali, ta, da nas spominja ljubezni božjega Zveličarja, temu namenu pa odgovarja od naše strani dolžnost, da povračujemo to ljubezen, da ji zadoščujemo za onečaščenje, s katerimi se tolikokrat žali.

Iz tega spoznamo, da je namen pobožnosti presvetega Rešnjega Telesa različen od namena pobožnosti presvetega Srca Jezusovega. O tem se tudi prepričamo, ako pobožno molimo in premišljujemo oficij praznika presv. Rešnjega Telesa. Ta oficij je častitljivo preslavljanje presvete skrivnosti. »Lauda Sion, Salvatorem — lauda ducem et pastorem — in hymnis et canticis. — Quantum potes, tantum aude — quia maior omni laude — nec laudare sufficis«. Ponavlja se zopet veseli slavospev »Aleluja«, kateri je že prenehal od praznika presvete Trojice. Iz vsega oficija odmeva sveto veselje. O zadoščevanju ni govora. Glejte, prav v tem se vidi čudežni način, kako je Jezus Kristus vpostavil praznik presv. Srca; in prav v tem se nam kaže razmerje

med pobožnostjo presv. Srca Jezusovega in presv. oltarskega zakramenta. Neprenehoma se žali božji Zveličar v presv. zakramentu, v katerem se nam daje popolnoma v last; zato za praznikom presv. Rešnjega Telesa (in za osmino tega praznika) sledi god presv. Srca Jezusovega, ki nas spominja dolžnosti, da mu zadoščujemo za ta razžaljenja.

Razmerje med najsvetejšim zakramentom in med presvetim Srcem Jezusovim pa se kaže tudi v tako imenovanem »zadoščevalnem ali pravem obhajilu«, katero spada k pobožnosti presv. Srca Jezusovega, kakor je Gospod sam naročil blaženi Marjeti Alacoque. Zakaj bi zadoščevali presvetemu Srcu Jezusovemu? Za vsa onečaščenja, katera se godijo našemu preljubemu Zveličarju in nebeškemu Očetu po naših grehih. V ta namen nam da Jezus samega sebe; ž njim naj zadoščujemo. Kaj ne, to je ravno tako, kakor če otroci obdarujejo svoje stariše za god ali za rojstni dan. Kaj pa jim prinesejo v dar? To, kar so bili od njih prejeli. In ako želimo mi potolažiti veličastvo božje, se nam da Sin božji sam v zakramentalnih podobah; v sv. obhajilu nam da v roke zaklade odrešenja, in tako nam je mogoče zadoščevati njegovemu božjemu Srcu in njegovemu nebeškemu Očetu.

Čemu ta skromna razprava? Želel sem pokazati ž njo, da, kakor sta si pobožnosti k presvetemu zakramentu in k presvetemu Srcu različni po svojem namenu, pa sta vendar med seboj v tesni zvezi in se spopolnjujeta; sta si tudi pobožni družbi »Sacerdotum adoratorum« in »Associationis perseverantiae sacerdotalis«, dasiravno različni po posebnem namenu, vendar v tesni zvezi, sta si kakor dve sestri, ki se podpirata med seboj — v čast in slavo božjega Zveličarja Jezusa Kristusa.

K. Hribovšek.

Cerkveni letopis.

15. jul. — 1. dec. 1900.

I. Glavna skupščina dunajske Leonove družbe se je dne 23. in 24. mal. srpana vršila v Mariboru. Ozreti se nam je zlasti na zanimivo predavanje prelata in dvornega svetovalca Fr. M. Schindlerja v seji filozofično-teološkega odseka o bogoslovnem znanstvu na Avstrijskem.

Kakor je Bog središče in izvor vsega stvarstva, tako zavzema tudi bogoslovje pglavitno in centralno mesto med raznimi vedami. Vsaka veda teži, rekel bi, po nekakem naravnem nagonu za tem, da določi svoje stališče nasproti bogoslovju, naj si bo že prijazno ali neprijazno. — Od časov sholastike je pač bogoslovje v marsičem napredovalo, vendar je še marsikaj želeli, da se povzdigne na znotraj in na zunaj ter tudi v današnjem času ohrani svoje častno mesto med drugimi vedami. Ako primerjamo velikanski napredek v naravoslovju, zgodovini, zdravilstvu, pravoslovju, in neumorno delovanje mnogih duševnih moči v drugih strokah z bogoslovnimi literarnimi

proizvodi, moramo priznati, da bi zlasti na Avstrijskem bogoslovje moralo prodreti še v veliko širje kroge. Na Francoskem in Nemškem so se lepo razvile in razcvetle razne stroke celokupnega bogoslovja. Poleg zgodovine se je razvila patrologija, poleg dogmatike apologetika; moralnemu bogoslovju se je pridružila moralna filozofija, moralna statistika in družboslovje. Protestantski teologi so si na svoj način prizadevali izkoristiti posamezne stroke proti katoliški cerkvi. Z zasukavanjem starokrščanskega slovstva so hoteli pokazati, da katoliška cerkev nima apostolskega izvora, iz moralne statistike pa, da katoliški narodi stoje nižje, kakor nekatoliški.

Da se razne vede zopet privedejo k Bogu in duhovi spravijo, mora bogoslovje zopet zavzeti ono mesto, ki mu po naravi pristaja. Zato se mora duhovščina živo zanimati za bogoslovno slovstvo in znanstveni proizvodi morajo prodreti v duhovske hiše v zadnji gorski vasi. Bogoslovne študije se ne smejo omejiti samo na štiri leta v bogoslovnem zavodu, ampak pozneje nadaljevati. Tudi naši bogoslovni časopisi še niso tako razviti, kakor bi bilo potrebno v današnjem času. Tudi na znotraj mora bogoslovje napredovati, da zadosti svoji nalogi. Ob času sholastike so duhovi težili pred vsem za tem, da čim globlje prodrejo v verske resnice. Ostale stroke so bile takrat slabo razvite in tako nam teologične Sume onega časa predstavljajo ob enem enotne sestave celokupnega modroslovja in naravoslovja.

Z iznajdbami 15. veka se začne velikanski preobrat v vseh znanostih. Tudi bogoslovje, zlasti biblično in zgodovinsko, je nastopilo nova pota. Toda sredinom 18. stoletja je vsled raznih nepovoljnih okoliščin bogoslovna znanost zaostala, dočim so druge krepko hitele naprej. Razne stroke svetne vede so se tendencijozno izrabljale zoper vero in zato je nastopila resna naloga za katoliško bogoslovje, kateri pa ni bilo kos v svojem prejšnjem stanju. V obrambo krščanske resnice je trebalo resnih študij zlasti v onih točkah, kjer se svetne vede dotikajo z bogoslovjem; trebalo je izpremeniti in zboljšati tudi učni red bogoslovnih študij in ta potreba se še deloma dandanes čuti.

Napredek v bogoslovni vedi nikakor ni v nasprotju z duhom katoliške cerkve. Kakor se cerkev ni navezala na ta ali oni stavbeni slog, tako tudi ne na ta ali oni znanstveni sestav. Ona hoče tudi znanost in njene zastopnike vseh časov privedi k Bogu. Zato je treba, da delujemo za napredek bogoslovne vede na zunaj in znotraj, primerno potrebam današnjega časa. V debati, ki se je razvila po zanimivem govoru, se je poudarjalo, da je pomanjkanju prave strokovnjaške izobrazbe deloma kriv sedanji učni red, zlasti pri stroгих izpitihi.

Izrekla se je nada in želja, da se učni red tako izpremeni, da bode res navajal in vspodbujal k solidnejši izobrazbi in samostalnemu raziskovanju v posameznih strokah. Kakor je bilo poznati iz raznih izjav, bo v novem redu pri stroгих izpitihi dogmatika zavzemala središče, dočim si bode iz ostalih panog kandidat za doktorsko čast več ali manj sam izbral svojo stroko.

V zgodovinskem odseku je predaval kanonik dr. J. Pajek o kulturno-zgodovinskih črticah, tiščočih se Maribora in sploh Spodnje Štajerske, dr. H. Pogatscher pa je obširno poročal o svojem delovanju v vatikanskem arhivu. V tem odseku smo zvedeli tudi zanimivo novico, da misli Leonova družba izdajati poseben zbornik za cerkveno zgodovino na Avstrijskem. Pri slovesni seji v mestnem gradu je mil. knez in škof dr. Mihael Napotnik imel duhovit in lepo izpeljan govor, kako naj Leonova družba v vedi in umetnosti pripravlja pot h Kristusu. Ta govor je izšel v posebnem odtisku v Cirilovi tiskarni. P. Aug. Rösler je pa predaval o znotranjem razvitku pesnika Caharija Wernerja.

E. K.

2. Posvečenje nove frančiškanske cerkve „Matere milosti“ v Mariboru se je vršilo dne 11. in 12. avgusta. Prvi dan je bilo posvečenje cerkve in velikega

»Voditelj« I.

oltarja, drugi dan predpoldnem pa dveh stranskih oltarjev sv. Antona in sv. Filumene; popoldne se je ob ogromni udeležbi mestnega in zunanega prebivalstva v slovesni procesiji preneslo sv. Rešnje Telo s čudežno Marijino podobo iz začasne samostanske cerkve v novi hram.

Nova zgradba se po pravici sme imenovati monumentalna; zidana je v romanskem slogu s tremi ladijami. Srednja ladija do dna prezbitorija je dolga $50\frac{1}{2}$ m (stolna cerkev v Mariboru je dolga 50 m, gornjegrajska 55 m), dolgost prezbitorija je 16 m, torej na srednjo ladijo samo odpade $34\frac{1}{2}$ m. Stranski ladiji sta po 31 m dolgi in ji zapira spredaj poprečni zid. Široka je srednja ladija 9 m, visoka pa $17\frac{1}{2}$ m, dočim sta srednji ladiji visoki 9 m, široki pa $6\frac{1}{2}$ m, torej poldrugi meter nad polovico širokosti srednje ladije, kakor je navadno pravilo pri romanskem slogu.

Glavnemu portalu ob straneh stojita dva zvonika, 58 m visoka. Osem prosto stoječih slopov deli glavno ladijo od stranskih in nosijo glavni zid ter svod stranskih ladij. Posameznim slopom sta od dveh strani — proti glavni in stranski ladiji — prirastla po dva stebra, ki se končujeta z glavico, nad njo pa se vpenjajo v višavo trije med seboj strnjeni stebriči. Na srednjega izmed teh se opira svodno rebro, postranska pa prehajata v polkrožni pas, ki okrožuje pod stropom medstopje. Nad oblaki v srednji ladiji so razvrščene zaprte empore, ki dajejo stenam živahnost. Nad emporami je pa v vsakem medstopju po eno dvojno okno; stranska desna ladija ima pet okroglastih oken, leva pa korna okna.

Stopivši v cerkev, zapazimo nad slavalokom sliko matere usmiljenja z Detetom, pod prestolom je ob ločnem robu razpeta mavrica, znamenje usmiljenja božjega. Na oboku srednje ladije so razvrščeni starozakonski očaki in preroki, vsak ima trak s kakim Marijinim pridevkom iz lavretanskih litanij. Poleg njih so tudi manjše podobe raznih simbolov M. D. (vrata nebeška itd.). V prezbitoriju vidimo po stenah prizore iz življenja sv. Frančiška, tudi slikarija na oknih nam predstavlja prizore iz življenja sv. Frančiška, Bonaventura, sv. Ludovika, sv. Antona in sv. Elizabete, v srednjem oknu pa sv. Trojico.

V natančnejši opis se v tem kronološkem pregledu ne moremo spuščati. O celi stavbi in njeni opravi so se strokovnjaki izrekli polhvalno do nekaterih malenkosti. —

Velikansko podjetje se je začelo skoro brez vseh sredstev, le zaupanje v božjo pomoč in darežljivost dobrih vernikov mu je bila opora. Vendar je delo veselo napredovalo in se primeroma hitro dovršilo. Dne 10. avgusta 1893 je bil položen temeljni kamen, dne 16. julija 1895 so bili že posvečeni križi in nasajeni na zvonika, dne 13. oktobra 1897 je bilo blagoslovljeno pet novih zvonov, in letos je lepa zgradba izročena službi božji kot časten spomenik in mejnik dveh stoletij. Oo. frančiškani s svojim podjetnim gvardijanom na čelu so se pokazali vredne nositelje velikih tradicij svojega reda. Istotako se pa v tem delu kaže v jasni luči lepa črta v značaju slovenskega ljudstva. Vkljub slabim letinam je vendar ubožno slovensko ljudstvo zbralo ogromno večino doneskov za zidanje. Ne le po lavantinski škofiji, tudi med ogrskimi Slovenci, po Kranjskem, Primorskem in Hrvaškem so se nabirali darovi za novo cerkev. In s kakšnim zanimanjem je ljudstvo spremljalo zidanje! Gmotno in moralno je naše ljudstvo pri tej priliki pokazalo, kako globok zmisel ima za najlepše ideale človeštva.

F. K.

3. Tretja lavantinska škofijska sinoda. Od 3. do 7. septembra 1900. se je vršila v Mariboru že III. lavantinska škofijska sinoda. (Prva l. 1883; druga l. 1896.) Udeležilo se je 221 duhovnikov. Dne 3. sept. popoldne so vsi udeleženci spremili v procesiji svojega nadpastirja v cerkev sv. Alojzija, kjer se je zapel pred izpostavljenim presv. Rešnjim Telesom »Veni creator«. Po blagoslovu se je začela prva

generalna kongregacija. Otvoril jo je prevzv. vladika z navdušenim in prisrčnim govorom, v katerem se je spominjal velikih koristi zadnje sinode ter razložil razloge, zakaj da ravno na meji dveh stoletij obhaja III. sinodo. Na to so se imenovali potrebni sinodalni oficijali in izvolili sinodalni eksaminatorji za župnijske izpite. Sestavile so se tudi 4 komisije za pretresovanje predloženih konstitucij.

Prevzvišeni sklicatelj je imel v celem tri navdušene nagovore. Drugi govor je bil v prvi javni seji dne 4. sept. zjutraj. Govoril je prevzv. nadpastir o lastnostih pravega, vnetega in sv. cerkvi vdanega duhovnika. Vsak dober duhovnik mora imeti lastnosti sv. cerkve. On mora biti edin s sv. cerkvijo, mora biti svet in prepojen s katoliškim in apostolskim duhom. V tretjem govoru pa se je preblagi vladika zadnji sinodni dan v ganljivih besedah zahvalil vsem zborovalcem za njih navzočnost in potrpežljivost, ter se vidno ginjen poslovil od njih.

S sinodo so bile v zvezi tudi kratke duhovne vaje. Preč. g. prelat K. Hribovšek je imel v generalnih kongregacijah tri duhovita premišljevanja. V prvem je kazal zborovalcem notranje življenje Jezusovo, misli in želje njegovega božjega Srca in motive, ki so ga nagibali k zunanemu delovanju. V drugem je razpravljal o zunanjem Jezusovem življenju, o njegovem postopanju in občevanju z apostoli, učenci in s priprostim ljudstvom. V zadnji meditaciji pa je predočeval zborovalcem od mrtvih vstalega Zveličarja, povdarjajoč, da se v veličastvu vstalega Zveličarja kaže tudi duhovniku za njegovo apostolsko delovanje veličastno življenje v nebesih.

Kar je še ostalo časa v javnih sejah in generalnih kongregacijah, se je porabilo za čitanje konstitucij. Prebralo se jih je 10. Prav zanimiva je bila konstitucija »de summario fidei catholicae«, ki obsega v dveh delih na kratko vse dogme sv. katoliške cerkve in vsa najpotrebnejša pravna načela, po katerih mora katoličan živeti. Sestavljena je krasno. Vse dogme in pravna načela so v tesni, jasni logični zvezi. Ta konstitucija se bo vsako leto ob določenih nedeljah čitala iz prižnice, da bi se ljudstvu vsako leto v spomin poklicale krščanske resnice in načela krščanske morale. Posebno so ugajale tudi poučne konstitucije »o socialnem vprašanju, o nazarju sv. cerkve glede nacionalizma, o znanstvenem seminarju, o zidanju in popravljanju cerkv, o pravicah in dolžnostih župnikov in kapelanov, o sv. birmi in o označevanju božje besede. Veliko konstitucij se seveda ni moglo prebrati zaradi pomanjkanja časa, a pretresovale so se v imenovanih komisijah, ki so vestno porabile skromno jim odmerjen čas. Stavilo se je ravno v komisijah mnogo na konstitucije nanašajočih se praktičnih predlogov, ki so se zabeležili, in na katere se bode oziralo pri izdaji aktov III. škofijske sinode. V tej knjigi bodo zbrane vse pripravljene konstitucije, če se tudi niso čitale pri sinodi. Razven že navedenih še bode knjiga obsegala prav poučne in praktične konstitucije o katehezah, o cerkvenem petju, o bogoslovnic, dijaških semeniščih, o zakramentih sv. pokore, sv. poslednjega olja, sv. zakona in o blagoslovilih. V drugih se bode razpravljalo o zmernosti, ubožcih, o pokopališčih, o škofovskih vizitacijah, o upravljanju in oskrbovanju cerkvenega premoženja in o raznih pogubnih zmotah sedanjega časa. Knjiga bo torej jako obširna in zanimiva.

Pri sinodi so se tudi blagoslovile mramornate spominske plošče, ki se bodo vzdale v vseh lavantinskih župnijskih cerkvah in dne 31. decembra o polnoči ob meji 19. in 20. veka slovesno odkrile. Njih napis slove: † 1900. Christus Deus homo vivit, regnat, imperat. 1901. † — Te ploščice še bodo pričale poznim potomcem, da so lavantinski verniki v devetnajstem veku krepko stali za Kristusa, kralja vseh vekov, in mu posvetili prihodnji 20. vek.

Zanimanje za sinodo med udeleženci je bilo splošno in zborovalci so se živahno udeleževali raznih razgovorov. Tretja sinoda je pokazala, da lavantinsko duhov-

ščino veže vez prave krščanske ljubezni in udanosti ž njenim škofom, kar je dandanašnji neobhodna potreba. Dal Bog, da bi to zborovanje obrodilo tudi mnogobrojni sad za lav. škofijo in njeno dobro ljudstvo!

Dr. A. Jerovšek.

4. Katoliški shod v Ljubljani 1900. »Slovensko ljudstvo, zbrano ob koncu XIX. stoletja na II. slov. katol. shodu se klanja Kristusu, nesmrtnemu Kralju vseh vekov in se posvečuje v XX. stoletju Njegovemu presv. Srcu; izreka neomejeno zvestobo, vdanost in pokorščino Kristusovemu namestniku na zemlji, vrhovnemu poglavarju sv. katoliške cerkve, svetemu Očetu Leonu XIII.; zaupanje, vdanost in verno pokorščino svojim škofom, ki po njih vlada sv. Duh cerkev božjo; spoštovanje duhovnikom, ki vkljub človeškim slabostim nikdar ne izgubé skrivnostne oblasti mašniškega posvečenja; obsoja sovražne napade nekaterih slovenskih sinov zoper Kristusa in njegovo cerkev, zoper papeža in škofo, zoper duhovnike, redovnike in druge katoliške može!»

S temi resnimi in vznesenimi besedami je pripravljalni odbor za II. slov. kat. shod označil vspeh in načrt njegov. Lepše, in določnejše ga ne bi bil mogel izraziti. Popolna vdanost Kralju nebes in zemlje in brezpogojna pokorščina do njegovih oblasti na zemlji — to je več kot tisočletna tradicija slovenskega naroda. V novejšem času jo skuša neka stranka med Slovenci razrušiti, kajti pričel se je boj i v naši ljubi domovini ne samo proti cerkveni oblasti, — temveč, recimo naravnoč: proti krščanstvu. Tak boj v svetovni zgodovini ni nič novega! Rimski cesarji so tri sto let vso svojo neizmerno moč le v to uporabili, da bi krščanstvo ugonobili. Koliko gromad je zgorelo, sežigajoč krščanske mučenike; koliko mečev se je skrhalo ob tilnikih svetih spoznavalcev! A vse je minulo, — in na razvalinah temnega paganstva se je veličastno dvignila v nenadnem sijaju sv. cerkev. In koliko sovražnikov je še pozneje imela katoliška cerkev od Julijana odpadnika do francoske krivolone prekucije in do liberalizma sredi devetnajstega veka! Ko so pa viharji proti cerkvi v drugih deželah nekoliko utihnili, pojavilo se je neukročeno sovrašstvo proti cerkvi pri nas. Ta boj ni izviren, je le slepa posnema burnih bitek, katere je katoliška cerkev zmagonosno prestala že v drugih krajih. Tužna, objokovanja vredna prikazen! Kot da naše ljudstvo še ne bi imelo dovolj zunanjih sovražnikov, sedaj se taki, in sicer najhujši, porajajo še med narodom samim!

Da bi to strujo, kolikor moči, od slovenskega ljudstva odvrnili, sklical se je II. katoliški shod v Ljubljani. Bila je to sijajna manifestacija katoliškega prepričanja, ki napolnjuje vkljub vsem oviram srca ogromne večine našega naroda. Nad četiri tisoč zavednih Slovencev iz vseh slojev, med njimi nad tri sto vrlih županov, bilo je zbranih na krasno ovenčanem dvorišču ljubljanskega Alojzijevejšča, kjer se je shod vršil. Navdušenje za sveto stvar je bilo splošno, niti najmanjša nerednost ni motila svečanih trenutkov. Visoki dostojanstveniki so obdali shod s posebnim bleskom, navzoči so namreč bili tudi trije presvetli škofi in njegova eminenca kardinal Misija, nadškof goriški.

II. kimovca so zborovali različni odseki: I. odsek za krščansko življenje, II. šolski odsek, III. socialni odsek, IV. časnikarski odsek, V. organizacijski odsek.

Istega dne zvečer in drugi dan pred- in popoldne so bila slovesna zborovanja. Nastopili so govorniki ter razpravljali o različnih resolucijah, ki so bile stavljene v odsekih. Tudi kardinal Misija, knezoškof lav. dr. Mih. Napotnik ter knezoškof ljubljanski dr. Ant. Bon. Jeglič, kakor i slovenski škof iz Amerike, J. Trobec, so z odličnimi govori vnemali mnogobrojne vdeležnike kat. shoda za vstrajno, neupogljivo delovanje v smislu čistega krščanstva.

Ker bode tiskom izšlo posebno poročilo o II. katol. shodu z vsemi resolucijami in z vsemi govori po stenografičnih zapiskih, bo dana vsakomur prilika, na-

tančnejše se poučiti o velepomembnih razpravah tega shoda. To poročilo bo ob enem najlepši in najzvestejši spomin na velikanski, oduševljeni sestanek krščansko mislečih Slovencev.

Daj Bog, da bi le II. kat. shod obrodil tisočer plemenit sad v časni in dušni blagor slovenskega ljudstva, da bi, kakor pravi resolucija časnikarskega odseka, »Slovenci krepko se organizovali v obrambo svojih vzorov. Skrb, da se ohrani in poživijo katoliško mišljenje in življenje, mora biti vsem izobražencem in ljudstvu, duševno in telesno delavnim, duhovnikom in neduhovnikom prva in najsvetejša zadeva!«

Neposredno pred katoliškim shodom se je zaznovala učiteljska »Slomšekova zveza«, ki bo pač, ako se krepko razvije, najtrajnejši spomin stoletnice največjega slovenskega pedagoga Slomškega. Hitro po katoliškem shodu se je pa vršil II. evharistični shod za ljubljansko škofijo.

Dr. A. Mešved.

5. † Dr. Frančišek Lampe.

Dne 25. kimovca 1900 se je zagrnila gomila nad telesnimi ostanki, v katerih je prebival velik in blag duh, ki je zadnja desetletja kakor žarna luč svetil po slovenskih pokrajinah. Kratko je bilo življenje dr. Lampeta — poteklo je v majhnem razdobju od 23. svečana 1859 do 24. kimovca 1900 —, a to življenje je bilo nepretrgan delavnik: Consummatus in brevi explevit tempora multa (Sap. 4, 13). V kulturni in slovstveni zgodovini slovenskega naroda bo dr. Lampe ostal tipičen pojav. Ni lahko najti tako vsestranskega delavca, kakor je bil rajni. Od dogmatike in modroslovja pa doli do čebelarstva ni lahko stroke, za katero bi se ne bil zanimal ali pa celo deloval v njej. Ta obsežnost nam z ene strani kaže njegovo idealno ljubezen do vede in umetnosti, ki bi naj bila vzor vsakemu slovenskemu omikancu, z druge strani nam pa kaže, da je čutil potrebo in nekako klic božji, žrtvovati moči svojega duha najrazličnejšim strokam. Po pravici se je pisalo po njegovi smrti, da bo težko izpolniti vrzel, ki jo je zapustil dr. Lampe. Iz tega moramo spoznati, kako še pri nas primanjkuje dovršenih strokovnjakov v raznih panogah kulturnega delovanja in da zato pade pretežko breme na one, ki imajo za tako delo razum in voljo.

Rajni kanonik je vedel z visoko učenostjo združiti tudi globoko pobožnost. Prav ta točka zasluži posebno pozornost, ker se ravno dandanes vključ ogromnemu napredku čuti v srcih strahotna praznina. »Scientia cum caritate aedificat«, pravi sv. Bonaventura, slavni Bossuet pa: »Gorje znanosti, ki ne vodi k ljubezni«, namreč k oni, ki je skupina krščanskih čednosti. Dandanes se pa to dvojje siloma stavlja v nasprotje. Da ne govorimo o protikrščanskih učenjakih, kaže se neka naduta oholost večkrat tudi pri duhovnikih; izcimilo se je neko prokletstva vredno naziranje, da kdor je učen, ne more (ali mu ni treba) biti pobožen, in kdor hoče biti pobožen, ni sme biti učen.

Vključ mnogostevilnim opraviлом je rajni dr. Lampe našel časa preklečati po cele ure pred Najsvetejšim, od koder je rosila nebeška rosa na njegovo delovanje. Kdor je pismeno ali osebno ž njim občeval, je občudoval njegovo skromnost, pohlevnost in ljubeznivost.

Delal je rajni gospod res kakor čebele, s katerimi je imel posebno veselje. Delo mu je bilo nekako psihološka potreba in ob enem razvedrilo, in se je v tem morda pregнал, dasi je neposredni vzrok njegove smrtonosne bolezni bil najbrž zunanji, prehlajenje.

O posameznih slovstvenih delih dr. Lampeta in njih vrednosti ne bomo v tem kratkem spominu govorili. V modroslovni vedi si je rajni napravil velik načrt, a ga ni mogel dovršiti. Seveda imajo njegova modroslovna dela pred vsem splošno didaktičen in praktičen namen, za strogo znanstvene filozofične razprave in samostalen

sestav mu je zmanjkalo časa. Na bogoslovskem polju so poleg manjših poljudnih spisov in književnih ocen v »Duh. Pastirju« znameniti njegovi »Apologetični razgovori« (priloga D. P. I. 1887—1889) in »Obrambni govori« (D. P. I. 1890), »Jeruzalemski romar« in pa »Zgodbe sv. pisma«, ki so, žal, tudi ostale nedovršene.

Neizmerno veliko dobrega je storil in zla odvrnil z »Dom in Svetom«. Kdor primerja neznaten 1. letnik tega lista s XIII., pri katerem mu je pero zastalo, mora občudovati krasen napredek tako gledé na vsebino kakor gledé na število bralcev. To je le mogla doseči dr. Lampeta neumorna in požrtvovalna delavnost, trezna previdnost, neupogljiva žilavnost in živo prepričanje o dobri stvari. — Kot urednik ima tudi to zaslugo, da je vzgojil celo vrsto pisateljskega zaroda in sploh razširil zanimanje za književnost v najširje kroge.

Dr. Lampe je bil mož pozitivnega dela. Dobro je vedel, da se s samim vrtnanjem, zavijanjem, osebnim zbadanjem in malodušnim javkanjem nad slabimi časi dobri stvari jako malo koristi. S svojim bistrim duhom je prav pogodil duha krščanske omike, ki zida in zbira bolj kakor podira in razsipava.

Žalujoč ob svežem grobu, želimo duši rajnega večnega miru, Slovencem pa več takih požrtvovalno delujočih, za čast božjo in blagor slovenskega naroda vnetih mož.

F. K.

6. Prvi hrvaški katoliški shod se je izvršil v Zagrebu jako sijajno. Dnevi od 3. do 5. sept. 1900 ostanejo neizbrisljivi v zgodovini hrvaškega naroda. S tem shodom so Hrvatje pokazali, da še dandanes zaslužijo časten naslov »Antemurale christianitatis«. V lepi slogi so se sešli vsi stanovi, svetni in duhovni, na čelu jim ves hrvaški episkopat. Zastopane so bile vse pokrajine, v katerih prebiva hrvaški rod. Zlasti je veselo bilo, da se je shoda udeležilo veliko število lajikov, profesorjev, advokatov, trgovcev, aristokratov. Govorniki in poročevalci so bili večinoma lajki, ki bi s svojim živim katoliškim prepričanjem lahko osramotili marsikaterega duhovnika. Sekcije so bile štiri: Prva o katoliškem življenju in karitativnih društvih; priporočalo se je zlasti poučevanje krščanskega modroslovja in religiozne vaje v višjih učnih zavodih. Druga sekcija je razpravljala o razmerju države nasproti cerkvi in o katoliškem tisku. Tretji sekciji je bilo doznačeno socijalno vprašanje; posebno važne so resolucije o kmetijskem vprašanju, ki je na Hrvaškem najbolj pereče; kosaanje zemljišč naj bi se omejilo, dedno pravo zboljšalo, na kmetih snovale posojilnice. Četrta sekcija se je pečala z vzgojo, cerkveno umetnostjo in leposlovjem. Gledé cerkvene umetnosti priporočajo resolucije, naj se na vseučilišču ustanovi stolica za krščansko starinoslovje, naj se bolj čuvajo starinske cerkv. umetnine in drugi spomeniki, pri popravljanju in zidanju cerkev pa naj se bolj ozira na pravila cerkvene umetnosti.

Dokler bo hrvaški narod tako sijajno očitaval svoje krščansko prepričanje, mu ne bodo sovražni grobokopi izruvali iz srca najdražje svetinje in ga ugonobili. — Istodobno s katoliškim shodom se je vršil tudi I. evharistični shod v samostanu usmiljenih sester.

F. K.

7. Prvi evharistični shod za lav. škofijo se je vršil na praznik sv. Cecilije v Mariboru. Ob 10. uri je mil. knez in škof v stolnici opravil slovesno sv. mašo in potem je navzoča duhovščina molila pred izpostavljenim Najsvetejšim. Popoldne ob 3. uri je v bogoslovski cerkvi sv. Alojzija bila konferenca, pri kateri je mil. knez in škof najprej pristrčno pozdravil zbrane zborovalce, na to je pa špiritual g. J. Hribnik govoril o družbi duhovnikov vednega češčenja, kako lahko, koristno in potrebno je duhovniku biti ud te družbe. V lav. škofiji je doslej 87 udov. Prelat g. K. Hribovšek, vodja v bogoslovnici, je pa govoril o pobožnosti do Srca Jezuso-

vega in presv. Rešnjega Telesa¹ ter poročal o društvu Perseverantia sacerdotalis, ki ima 325 udov v lav. škofiji. Z litanijami Srca Jezusovega in zahvalno pesmijo je bil shod končan.

8. Preosnova frančiškanskega reda v avstrijsko-ogrski monarhiji. Preosnova, ki se vrši na željo sv. očeta Leona XIII. in pod generalom Lauerjem v franč. redu, je pač ena najvažnejših, kar jih je red doživel v dolgih stoletjih svojega obstanka. Tudi razdelitev redovnih pokrajin je že v marsičem zastarela in jo je trebalo preustrojiti z ozirom na nove razmere, zlasti jezikovne. Nekatere škofije so doslej obsegale samostane treh pokrajin. V avstrijsko-ogrski monarhiji so po novi razdelitvi te-le pokrajine: češko-moravska pokrajina je ostala kakor poprej; v Galiciji sta dosedanji pokrajini reformatov in bernardincev spojeni v eno edino frančiškansko pokrajino; nižje avstrijski samostani (Dunaj, St. Hipolit, Maria-Enzersdorf, Maria-Lanzendorf) so z nemško-štajerskimi samostani (Gradec, Lankovice, Marija-Tolaznica, Gleichenberg, Algersdorf, Tirschen) spojeni v novo dunajsko pokrajino sv. Bernardina; severno-tirolska pokrajina obsega samostane po nemškem delu Tirolskega, na Solnograškem, Gornje-Avstrijskem, v Beljaku; južno-tirolska pokrajina je ostala kakor poprej; pokrajina sv. Križa obsega slovenske samostane na Kranjskem, Goriškem in Spodnjem Štajerskem (Maribor, Sv. Trojica v Sl. g., Nazarje, Brežice). Na Hrvaškem in Ogrskem sta odpravljeni pokrajini presv. Odrašenika in sv. Ladislava; samostani na Hrvaškem, v Slavoniji in Medjunurju so spojeni v novo pokrajino sv. Cirila in Metodija s sedežem v Zagrebu; istersko-dalmatinska pokrajina je pa ostala kakor poprej. Ogrski samostani so združeni v dve pokrajini, kapistransko, s sedežem v Budapešti in marijansko, s sedežem v Požunu. Mora se priznati, da je ta razdelitev prav razumna in primerna; ko se odstranijo razne ovire, ki izvirajo iz prejšnje dolgotrajne uredbe, bo gotovo znatno pospeševala razvoj in delovanje frančiškanskega reda vnaši državi.

F. K.

9. Sv. leto. Sred besnega valovja, ki se srdito zaganja v ladijo Kristusovo, je veselo gledati, kako katoliška zavest vleče nebrojne množice od vseh strani sveta v središče krščanstva, v večno mesto Rim. V vročih poletnih mesecih se je število božjepotnikov nekoliko skrčilo, a zato se je tem bolj pomnožilo proti jeseni. Meseca julija je v treh skupinah prišlo do 600 romarjev iz severne Amerike; izmed drugih so v večjem številu prišli Poljaki. — Meseca septembra pa so v Rimu zborovali različni shodi: občni katoliški shod italijanskih katolikov, shod italijanske mladeži, mednarodni shod katoliških vseučiliščnikov in shod frančiških tretjerednikov, katerega se je udeležilo do 15.000 oseb. Poklonile so se sv. očetu večje in manjše skupine romarjev iz Sardinije, zgornje Italije, Trsta in Tridenta. Dne 23. i. m. je sv. oče med slovesnimi obredi prišel zveličanin Ivano Lestonnac, baronico Montferrant-Landiras, ustanoviteljico družbe hčera Naše Gospe (roj. 1556 v Bordeaux, † 1640). Dne 30. sept. pa je bila beatifikacija služabnika božjega, Antonija Grassi, oratorijanca (r. 1592, † 1672). Koncem septembra in začetkom oktobra je število božjepotnikov menda doseglo vrhunec. Prišli so Francozi pod vodstvom nadškofa pariškega, kardinala Richarda, Nemci iz Berolina, Bavarskega in Porenskega; romarji iz raznih italijanskih pokrajin, Belgijci, Poljaki, Hrvatje iz Bosne, Dalmacije in banovine pod vodstvom nadškofa Stadlerja in J. J. Strossmajerja; Španci, Avstrijci, Švicarji skoro iz vseh kantonov in Portugalci. — Dne 7. oktobra je bila v cerkvi sv. Petra slovesno za zveličano razglašena sestra Marija Krescencija Höss, tretjerednica sv. Frančiška (r. 20. okt. 1682 v Kaufbeurenu, augsburške škofije, † 1744).

¹ Govor glej zgoraj str. 93.

10. oktobra je prišlo do 1200 angleških katoličanov, med njimi kakih 400 delavcev. Prihod angleških romarjev je toliko pomenljivejši, ker se je raznesla govorica, da so se razmere med angleškimi katoličani in Rimom nekoliko napele vsled stališča, ki ga zavzemajo vatikanski listi v angleško-burski vojski, in da zaradi tega sploh ne bo angleških romarjev v Rim. Meseca oktobra in novembra so še prišli romarji iz Albanije, večje in manjše skupine Nemcev, Ogrov in Špancev, izmed katerih jih je nekaj peš prišlo od Madrida in Valencije. Izmed drugih božjepotnikov je posebej omeniti avstrijskih katoliških učiteljev, ki so bili jako prijazno sprejeti pri sv. očetu. — Ker se sv. leto nagiba h koncu, je sv. oče izdal dne 1. novembra prelepo okrožnico o Kristusu, kralju vseh vekov, katere vsebina naj tu sledi. Ur.

Dasi bodočnost (Tametsi futura), tako začenja okrožnica, ni brez slabih znamenj, ker so se nekatere slabosti tako ukoreninile v privatnem in javnem življenju, nas vendar tolaži in napolnjuje z upom navdušenost in posebna pobožnost romarjev svetega leta. Naj vzplamti ta gorečnost tudi v srcu vseh drugih, da se bo od solnčnega vzhoda do zahoda oznanjevala hvala in slava Jezusu Kristusu. Saj našemu času ni nič bolj potrebno, kakor da se zopet oživi v državah krščanski duh, se ožive krščanske čednosti.

Varovati in razširjati kraljestvo Sina božjega je vzvišena in preimenitna naloga sv. cerkve. Da bi vsi spoznali in ljubili Jezusa Kristusa, to mora učiti, k temu mora opominjati ne le one, ki so verni kristjani, ampak tudi one, ki so po imenu kristjani, živé pa brez vere, brez ljubezni. Da nekateri Jezusa Kristusa ne poznajo, je velika nesreča; ali da ga tisti, ki so ga spoznali, zavržejo, to je pa grda, nerazumljiva zlobnost. Zakaj kakor se človeštvo ni moglo rešiti brez posredovanja Jezusa Kristusa, tako se tudi ne more ohraniti brez njegove moči. Saj vidimo, kako živé ljudje, kjer ne vlada moč božja in njegova modrost, v zaslepljenosti duha, v popačenosti srca, v spridenosti poželjenja.

To sicer ni neznano, vendar se pa v obče premalo premišljuje in uvažuje. Zakaj mnogo jih ne bi pogubila prevzetnost in malomarnost, če bi se večkrat spominjali dobrot božjih, če bi večkrat pomislili, odkod je dvignil Kristus človeka in kako visoko ga je privedel. Oropan dedščine božje in v prognanstvu je taval rod človeški toliko stoletij ter se pogrezal v propad, dokler ni prišel Odrešenik. Takrat šele je zagledal človek, kakor probujen iz dolgega, smrtnega spanja tako zaželeno in zastoj iskano luč resnice, je spoznal svoj višji poklic, svoj namen na svetu: priti k Bogu nazaj. S tem se je oživila zavest dostojanstva človekovega, se vzbudila v srcih vseobčna bratska ljubezen. Pravice in dolžnosti so se izpopolnile in vzcvetele so čednosti, kakršnih filozofija starih niti slutiti ni mogla.

Tako je v Jezusu Kristusu rešenje vseh in posameznika. Kdor se od njega oddaljuje, se pogreza v pogubo in povzročuje kolikor toliko, da se tudi skupnost približuje onemu propadu, iz katerega jo je rešil Kristus. Zakaj Jezus Kristus je »pot, resnica in življenje«. Jan. 14, 6.

Jezus Kristus je »pot« predvsem po svoji milosti. Ta milost pa je za tistega brez pomena, ki ne izpolnjuje njegovih zapovedi. To je sicer težko, ker je ostala v človeški naravi, dasi je po odrešenju popravljena, neka bolezen, slabost, nagnjenje k hudemu. Ali vendar moramo vkljub vsem strastem hoditi za Kristusom, drugače služimo sebi, svoji nasladnosti. Sebe premagovati, spoznati so že stari modrijani, ni poniževanje in slabost človeške volje, ampak plemenita čednost. Sicer pa je trpljenje odločeno človeku po božjem sklepu. Torej ne smemo pričakovati na zemlji konca trpljenja, ampak svojega duha moramo jačiti za trpljenje. Ker ne posvetnemu razveseljevanju, ampak potrpežljivosti, solzam, pravičnosti, čistosti je obljubil Kristus večno blaženstvo.

Zato so v zmoti, ki uče, da mora človeška narava v vsem gospodovati, kraljevati. Ne kraljevati, ampak služiti mora kraljestvu Jezusa Kristusa. Podlaga tega kraljestva je ljubezen. Iz tega sledi, da moramo svoje dolžnosti izpolnjevati, bližnjemu pravic ne kratiti, človeške reči božjim podvreči, v vsem pa dati prednost ljubezni božji. Zapovedi Kristusove so npravne zapovedi, ves njegov nauk, vse njegove naredbe, med katerimi je predvsem sv. cerkev. Zato moramo zapovedi Kristusove iskati v sv. cerkvi. Kristus je pot, pa tudi sv. cerkev je pot. On po svoji naravi, ta po izročnem ji naročilu in izročeni ji oblasti. Zato so v zmoti, ki se hočejo rešiti brez sv. cerkve. V zmoti so tudi države in hité v pogubo, ki se ločijo od sv. cerkve.

Ravno tako je pogubno zapustiti Jezusa Kristusa, absolutno in bistveno »resnico«. Veliko je polje, kjer se lahko prosto giblje človeški razum, ali predrzna zlobnost je, če se človeški razum ne ukloni Kristusu. Kajti nauk o Bogu in božjih rečeh je od Očeta, zato ima marsikaj, kar sicer ne nasprotuje razumu, ker to itak ni mogoče, pač pa presega našo umljivost. V teh rečeh se podvreči Kristusu, ni sužnost, ampak to je primerno razumu in našemu dostojanstvu. Kdor neče dogem, neče krščanstva. Kdor se pa podvrže resnicam Jezusa Kristusa, se ne bo podvrzel vstvarjenim bitjem, ampak bo podvrzel stvari sebi, ne bo podredil razuma strastem, ampak strasti razumu: »spoznali boste resnico in resnica vas bo oslobodila«. (Jan. 8, 32.)

Jezus Kristus je tudi »življenje«. Bistveno življenje je v Bogu Jezusu Kristusu, po katerem je vse vstvarjeno. V njem imamo življenje, nele po naravi, ampak tudi po milosti, katero življenje se končno izpremeni v življenje slave v nebesih. »Pravični pa živi iz vere«. Gal. 3, 11. In tako je začetnik, oče in ohranitelj vere Jezus Kristus sam, ki ohranjuje v nas po svoji milosti in po svojih zapovedih npravno življenje s posredovanjem sv. cerkve.

V zmoti je tedaj, kdor hoče etiko brez vere, kdor ima samo razum za učitelja etike. Saj vidimo, kako hirajo države, kjer se v javnosti dela na to, da se izbrišejo sledovi vere očetov. Kjer ni božje sankcije, tam ni prave avtoritete, kjer ni upanja večnih dobrin, tam je neuglasljiva žeja po časnih dobrinah, tam vlada zavist in sovražstvo; strasti prevladajo, ni miru ne v srcih ne v javnosti: skupnost drvi v pogubo.

Tu more premagati le višja moč, tista moč, ki je že enkrat rešila svet pogina, ko je bil še v hujši bedi. Krščanski duh naj zopet zavlada v srcih vseh ljudi, v državah: in poleg se bo prepri, krščanska pravica in ljubezen bo pognala zopet svoje korenine, in prišel bo mir božji v države, v družine, v srca posameznikov.

K Njemu se moramo torej vrniti, od katerega se ne bi smeli nikdar oddaljiti, k Njemu, ki je pot, resnica in življenje. Človeka, svet jih mnogo proučuje, malo jih je pa, ki proučujejo Jezusa Kristusa. Zato zarotimo vse kristjane, kjerkoli so, da spoznavajo svojega Odrašenika. Posebno pa naj smatrajo cerkveni služabniki za svojo najvišjo dolžnost, da vtisnejo v srca ljudi pravi pojem in nekako podobo Jezusa Kristusa in njegovo ljubezen, njegove dobrote in naredbe, pismeno in ustmeno, v nižjih in višjih šolah, in kjerkoli se ponuja priložnost. O t. zv. »človeških pravicah« so čule množice že mnogo, naj še čujejo o božjih pravicah.

Ugodna prilika za to je, vzplamtela gorečnost in pa posebna ljubezen do Jezusa Kristusa, katero izročamo kot poroštvo boljših časov novemu veku. Vsemogočni Bog naj se usmili rodu človeškega, da se ne pogubijo tisti, za katere je prelil svojo kri, ampak naj se spomni svoje besede: »In jaz, kadar bom povišan od zemlje, bom vse k sebi vlekel«. Jan. 12, 32.

M. S.

10. Mednarodni shod kat. učenjakov, ki je bil letos od 24. do 28. sept. v Monakovem, je obiskalo nad 2000 učenjakov. Samo iz Španije jih je prišlo okoli

200, med njimi tudi salamanški škof Camara. Zastopnike najraznovrstnejših znanstvenih strok in narodnosti je na tem shodu vezala sv. vera. Shod so pozdravili visoki cerkveni in državni dostojanstveniki, med njimi apost. nuncij msgr. Sambucetti in bavarski minister za uk in bogočastje, pl. Landmann. Predsednikom je bil izvoljen pariški profesor geologije Laparent. Shod je imel tri slovesna zborovanja, poleg teh so se pridno shajali odseki. Odseki so se osnovali za verstvo, modroslovje, pravo in socijologijo, zgodovino, kulturno zgodovino, orijentalije, filologijo in prirodne vede. V naslednjem hočemo na kratko omeniti nekatere najbolj zanimive razprave¹.

V verskem odseku je posebno vzbujal pozornost vseh poslušalcev sivolasi dr. Salvatore iz Palerma, ki je govoril o katekizmu za omikance, kateri bi naj imel razven pozitivnih resnic tudi ugovore in njih ovržbo.

Dr. Bardenhewer, profesor v Monakovem, je razpravljal o vprašanju: »Ali je pela »Magnificat« sv. Elizabeta?« Odgovarjal je z odločnim ne! Harnack sicer in nekateri francoski učenjaki zatrjujejo lahkomišelnost, da »Magnificat« ni pela Marija, temveč Elizabeta. A notranji in zunanji razlogi govorijo proti temu. Razložil je bistroumni učenjak s prepričevalno gotovostjo, kako se je vtihotapil v nekatere latinške rokopise kriv izraz: »Et ait Elisabeth«. Čudno, da se nekatoliški učenjaki vedno sklicujejo le na nekatere brezpomembne rokopise, ako le nasprotujejo katoliški resnici, med tem ko neštevilni katoliško resnico dokazujoči dokumenti pri njih ne veljajo nič!

Štirinosemdesetletni profesor dr. Sepp je dokazoval, da nikdar ni bilo hebrejskega originala takozvanega »Matevževega evangelija«, ampak le grški. Grški original da je spisal evangelist Filip (Dj. ap. 21, 8.). Prof. Sepp je že leta 1846 ponudil 1000 gld. oporekovalcu te hipoteze in je l. 1870. to ponovil. A nihče se ni oglasil v zadnjih 30. letih. Letos je obljubil tistemu, ki dokaže nasprotno, 5000 mark. Prof. Sepp je znan kot čudak po svojih hipotetičnih spisih.

Najzanimivejši je bil govor prof. dr. Willmanna iz Prage, ki je razmotrival tema: »Katoliška resnica je ključ modroslovne zgodovine«. Verska podlaga platonske kontemplacije in aristotelske dialektike najde v krščanski filozofiji svoj korektiv in svojo dovršenost.

Filozofija cerkvenih očetov in srednjega veka torej ni mašilo tolikokrat pvdarjane špranje med novim in starim vekom, temveč je dovršitev prave filozofije starega veka, od katere pa se je oddaljila nekrščanska filozofija nove dobe. V krščanstvu je resnica in to resnico so zgrešili moderni preiskovalci, katerim katoliška resnica ni zvezda vodnica. Iz tega stališča more in mora kat. zgodovinar razsojati najraznovrstnejše modroslovne sestave. Zgodovina filozofije je nemogoča za racijonaliste, individualiste in relativiste. Njih korektiv pa je stanovitnost v kat. resnici. A zavest, da smo v posesti resnice, nas ne sme odvrtiti od znanstvenega preiskovanja, ampak katoličan naj bode neumoren v službi resnice!

Z Willmannom se je strinjal dr. plem. Hertling, ki je govoril o razmerju med krščanstvom in grško filozofijo.

O. Dahlmann S. J. je predaval o idealizmu v indijski filozofiji. Zanimiva je bila tudi razprava dra. Mausbacha o ideji kazni v krščanskem modroslovju.

Dr. Val. Weber je obdeloval vprašanje: »Kedaj je nastal list do Galačanov?« Dr. Faulhaber se je pečal s komentarjem psalmov sv. Atanazija. Orientalija je za-

¹ Radi bi podali o tem znamenitem shodu izvirno poročilo, toda različne okoliščine so nam to onemogočile, zato smo naprosili gosp. pisatelja, da nam sestavi poročilo po drugih časnikih.

stopal učeni jezuit Hummelauer, ki je govoril o tekstni tradiciji devteronomija na podlagi naukov cerkvenih očetov in znanstvenih modernih pridobitev.

V pravnem in socijologičnem odseku je bila zanimiva razprava o delavskih posredovalnicah. Slavni italijanski socijolog Toniolo iz Pise je zelo mično opisal napredek v kršč. socijologiji v XIX. stoletju. Dr. Koch je poročal o stanovanjih in dr. Hilgenmair o nacionalni ekonomiji sv. Tomaža Akv. Velepomenljivo je bilo tudi predavanje msgr. Baumgartena o žrtvah za kat. misijone.

V zgodovinskem odseku je jezuit H. Grisar razpravljajl o zahtevah in načelih moderne zgodovinske kritike. Filologijo je zastopal med drugimi učeni Poljak dr. Pawlicki, ki je razpravljajl vprašanje: »Kedaj je nastal Platonov Phaedrus?« Dr. Pawlicki zna mnogo jezikov in je posredoval tudi na kongresu med nekim Francozom in Nemcem, ki drug drugega nista razumela. Škoda, da se na shodu niso bolj posluževali latinščine kot posredovalnega jezika, kar je poudarjal na kongresu tudi salamanški škof Camara. Istotako se nam ne zdi prav, da so se iz odseka za verstvo izključili vsi strogo bogoslovni predmeti. Saj pač teologične discipline tudi pripadajo h kat. znanosti. Poleg tega bi se morala utrditi vez med vero in znanostjo, zato bi pač morali tudi strogo bogoslovni predmeti imeti svoj prostor na katoliških kongresih.

Shod se je obnesel izborni. Zanimanje je bilo vsestransko. Vsak je v prepornih točkah prosto zastopal svoje mnenje, kar jasno kaže, da v kat. cerkvi velja načelo slobode: »in dubiis libertas!« Lepo je povdarjal predsednik Laparent v sklepčnih besedah, naj bi ta shod pospešil z božjo pomočjo napredek znanosti in pa s svojim sijajnim očitovanjem katoliškega bratstva pri vseh narodih vzbudil miroljubno stremljenje po večni resnici.

Dr. A. Jerovšek.

II. Vzhodna cerkev. Zedinjenje vzhodne in zahodne cerkve je eden izmed onih idealov, ki so velikemu Leonu XIII. najbolj pri srcu. Sme se reči, da je z Leonom XIII. stopilo to vprašanje v novo dobo. Komur je to vprašanje malovažno ali ki ga morda zanika, tak nima pojma o bistvu in nalogi krščanstva. Učenjak dunajskega vseučilišča, dr. Ehrhard je v svoji razpravi »Die orientalische Kirchenfrage und Österreichs Beruf in ihrer Lösung« (Wien, Stuttgart 1899) to zadevo avstrijskim teologom prav toplo na srce položil. Zatorej bomo tudi mi odslej v »Cerkvenem letopisu« Voditeljevem natančno zaznamovali vse važnejše pojave, ki se tičejo tega vprašanja.

Pač velikanske so težave in trnjev je pot k zedinjenju; v meso in kri so se zajedli orijentalcem predsodki, da je rimska cerkev pokvarila Jezusov nauk, da papeži hočejo le gospodovati in zaslužniti vzhodne narode itd. Vendar če se kratko ozremo na zadnja leta od preznamenite okrožnice »Orientalium« (l. 1894.), se pričamo, da se je marsikaj obrnilo na bolje. Modrost, previdnost, ljubezen in odločna beseda Leona XIII. v prilog orijentalcem je vzbudila simpatije v boljših duhovih na vzhodu. Nastali so v tem času posebni znanstveni listi, ki osvetljujejo vprašanje o zedinjenju, v francoskem, laškem in hrvaškem jeziku, in so nekateri našli prav simpatičen sprejem na vzhodu. Italijanski list za unijo »Bessarione« n. pr. ima naročnikov v Kijevu, Moskvi in Petrogradu. Moskovski profesor Lebedev je čestital uredništvu in predložil list carski akademiji v Petrogradu¹. Na izhodnjake posebno dobro vpliva, če se zahodnjaki, gojenci latinsbe omike, zanimajo za njih zadeve, poznavajo njih slovstvo in zgodovino ter spoštujejo njih narodne težnje in pravice. Znanstveno, mirno in dostojno razpravljanje utira pot ideji zedinjenja vsaj v bolj prosvitljenih krogih, ki bodo počasoma vplivali tudi na širje kroge.

¹ Bessarione, nr. 49—50, 1900, str. 128.

Pa ne le v moralno-idealnem oziru, marveč tudi konkretno lahko zaznamujemo več uspehov velikega podjetja Leona XIII. Pokret za unijo vidno raste v turškem cesarstvu, med Armenci, v Siriji, Palestini, v Mezopotamiji je že veliko število spreobrnjencev; v bližini stare Nikomedije so mnoge grške pravoslavne vasi prosile katoliških duhovnikov grškega obreda, da bi se združile s katoliško cerkvijo, istotako prihajajo iz Cezareje mnogobrojna pisma za grško-katoliške duhovnike in za združenje s katoliško cerkvijo¹. V turškem cesarstvu pohaja na tisoče pravoslavne dece v katoliške šole; četudi se ne more reči, da bi vsi ti čez noč postali unijati, vendar vsaj ohranijo hvaležen spomin svojim katoliškim učenikom in se ne vgnezdijo v njih srcih ono slepo sovraštvo, ki izvira navadno iz neznanja.

Velika ovira zedinjenju je pomanjkanje duhovščine grškega obreda in vzhodne narodnosti. V ta namen so se osnovala nova semenišča za vzgojo vzhodne duhovščine, druga se pa še snujejo. Ta korak je vzbudil iz prva strašno burjo med okolišnimi razkolniki, vendar se jim je vroča kri polagoma ohladila, ko so videli, kako se v teh zavodih goji in spoštuje vzhodni obred in jezik. Tudi to je uspeh modrega Leona XIII., ki je odločno zabičal zahodnim redovnikom in misijonarjem, da ne smejo izhodnjakom vsiljevati latinskega obreda, ampak da morajo spoštovati in gojiti pravice in liturgične posebnosti vzhodne cerkve. — Prav misijonsko delo storimo, ako z molitvami in gmotnimi prispevki podpiramo ustanavljanje novih semenišč na vzhodu, kakor se je n. pr. lavantinska duhovščina l. 1895 obvezala darovati skozi 10 let vsako leto po 800 gl. d. za atensko semenišče.

Tudi po jugoslovanskih deželah, Bosni, Hercegovini, Črni gori, Albaniji, Makedoniji in Srbiji napreduje polagoma katolicizem ali vsaj ginejo gorostasni predsodki proti njemu. — Prav v teh deželah bi si vzhodna cerkev pridobila močno oporo, ko bi se približala rimski cerkvi. V pravoslavni cerkvi v Bosni in Hercegovini je pred kakima dvema letoma nastopila nevarna kriza. Pod turško vlado so bosanski Srbi bili podložni carigraskemu patrijarhu, ki je nastavljal po balkanskih vladikovinah same Grke za škofo. Le-ti se niso nikdar razumeli z ljudstvom, marveč ga izsesavali in tlačili. Iz tega se je rodila globoka mržnja v srbskem prebivalstvu nasproti višji cerkveni oblasti. Ker je nižja duhovščina bila brez vsake izobrazbe, so premožni trgovci in meščani dobili neomejeno gospodstvo v cerkvi; duhovniki so bili le njih hlapci. L. 1880. je avstrijska vlada sklenila konkordat s carigraskim patrijarhom, vsled česar se je nekoliko omejila patrijarhova oblast v teh deželah. Sedaj je bilo omogočeno, spraviti na škofijske stolice domače sinove. Tudi davke za škofo je vlada odpravila in škofom nakazala primerno plačo iz državne blagajne. Povzdignila je tudi šole, zlasti bogoslovno učilišče v Reljevu in s tem tudi izobrazbo duhovskega stanu. Ko se je pa duhovščina intelektualno povzdignila, je bilo tudi konec nedostojne nadvlade sebičnih bogatašev v cerkvi. T. zv. inteligenca je stopila v očitno sovraštvo proti cerkvi, ni hotela več zahajati k službi božji, ne sprejemati sv. zakramentov. Odporna stranka si je izdelala svoj »ustav« popolnoma po protestantskem vzorcu. Tako se je začel boj zasebnega egoizma s protestantskim načelom nasproti kanoničnemu ustrojstvu in episkopalnemu sestavu pravoslavne cerkve².

Uporni duh današnjega časa, ki hoče vse porušiti in razdreti, ki neti ogorčen boj proti vsem, ki nosijo javno oblast, bodisi državno ali cerkveno, je zašel tudi v pravoslavno cerkev. Pridružil se mu je liberalizem in indiferentizem. — To bi moralo odpreti oči pametnim ljudem v pravoslavni cerkvi. Episkopalni sestav je

¹ Eno izmed teh pisem je prinesel »Bessarione« v št. 49—50, str. 141—142.

² »Istočnik«, duhovni časopis. 1899, št. 1. str. 5.

skupen vzhodni in zahodni cerkvi, le da ima tu mogočno oporo v svojem središču, rimskem papežu; boj proti cerkvi in Kristusu besni tudi pri nas, žal, da celo pravoslavni cerkveni ljudje in listi stoji pogostoma na strani prostozidarjev, ko gre zoper katolicizem. Tudi se pravoslavna cerkev zastoni brani protestantskega okuženja, dokler svoje ljudi pošilja rajši na protestantske kakor na katoliške šole. — Zdi se, da si je vendar tudi pri pravoslavni začelo utirati pot treznejše mišljenje. V Sarajevu izhajajoči bogoslovni list »Istočnik« je dokaj pozitiven, trezen in objektiven. V zadnjih letnikih je prinašal večkrat odlomke iz znanega katoliškega dela p. Didona »Jezus Kristus«. Pisatelj pastoralnih člankov rabi pogostoma tudi katoliške pastoraliste. Luč resnice morda vendar enkrat predere oblake zastarelih predsodkov.

Tudi na Ruskem zadnji čas katolicizem nekoliko prosteje diha, občen je z zahodom raste od dne do dne. Car sam je blagega in miroljubnega značaja, toda težki okovi državnega organizma zadržujejo prostejši verski vzlet. — Ideja cerkvene unije je na Ruskem zadnji čas izgubila odličnega zastopnika in zagovornika. To je Vladimir Solovjev, duhovit filozof in zgodovinar ruski. Rodil se je l. 1853 v Moskvi. Izprva pristaš slavofilske ruske struje, ki pravoslavje istoveti s slovanstvom, se je pozneje povzpел na veliko višje stališče, raz katerega je motril nalogo svoje velike domovine. Po filozofski in historični poti je prišel do trdnega prepričanja, da kakor mora biti eden Bog, tako mora biti tudi le ena prava, vesoljna cerkev. Vzhodni in zahodni svet sta mu dve najvišji stopnji v razvoju človeštva, a tu se kosajo med seboj različni činitelji; treba je torej, da se ta sveta strneta v enoto, v zadnjo stopnjo zgodovinskega razvoja človeštva. Za to je treba nekega posredovalnega in pomirljivega činitelja. Za takega je sposoben le slovanski rod, zlasti ruski narod, ki je edini kos povzdigniti se nad tesnosrčne in enostranske težnje drugih narodov. Zato je Solovjev neumorno deloval za zedinjenje vzhodne cerkve z rimsko-katoliško in si s tem nakopal ne majhno sovraštvo pri petrograjskem sv. sinodu. Solovjev je dalj časa bival tudi na slovanskem jugu, v Zagrebu, kjer si je s svojo učenostjo in ljubeznivim ponašanjem pridobil splošno spoštovanje v krogih hrvaških odličnjakov. Pisal je članke v prilog uniji v zagrebški »Katolički List«, v istem zmislu je izdal tudi več spisov v francoskem jeziku.

Kakor je Solovjev kot sin ruske cerkve bil oduševljen zagovornik unije, tako je na zahodu dominikanec P. V. Vannutelli jako simpatično pisal o vzhodni, zlasti ruski cerkvi. Prepotoval je Rusijo in druge dežele, ki spadajo v področje vzhodne cerkve, ter napisal dolgo vrsto spisov o vzhodnih deželah. Zlasti sta znamenita in poučna, a tudi nekoliko optimistična, dva zvezka o Rusiji (1892), dalje »Le trasformazioni in Oriente« (Roma 1895), pa »Studio comparativo fra l'Oriente e l'Occidente« (Roma 1893). Tudi ta vnet apostol unije ni več med živimi. V grozni železniški katastrofi pri Castel Giubileo meseca avgusta je našel tudi on tragično smrt.

Posebno ugodne vesti za unijo prihajajo iz vroče Afrike. Odkar je Leon XIII. znova povzdignil patrijarhat sv. Marka, raste vidno navdušenje za unijo med Kopti. Iz »Bessariona« povzemamo te-le statistične podatke: V hermopolski in tebski škofiji je bilo l. 1898 katoliških Koptov 11.564, l. 1899 je pa število narastlo za 3475. Duhovnikov je bilo l. 1898. 44, l. 1899. pa 51, katoliško-koptskih šol je v enem letu prirastlo 5.

Z ozirom na azijske zedinjene kristjane nam je omeniti še dveh pisem sv. očeta Leona XIII. Prvo (21. jul.) je apostolsko pismo na grško-melhijske škofe antiohijskega patrijarhata¹. — Med novim antiohijskim patrijarhom grško-melhijskega

¹ Prinesel je to pismo tudi lavant. »Verordnungsblatt«, št. IX.; sicer pa glej »Bessarione«, n. št., str. 165.

obreda, Petrom Geraigiry in njegovimi škofi je nastal nekaj spor. Meseca junija 1900 je več škofov prišlo v Rim in po posredovanju sv. očeta se je prepir poravnal. Da se sloga utrdi, poudarja sv. oče v svojem pismu zlasti tri reči: 1. oblast, služba in pravice patrijarha se ne smejo v ničemur kršiti ali zmanjšati, a patrijarh mora svojim škofom izkazovati čast in bratovsko ljubezen, kakor onim, katere je sv. Duh postavil, da vladajo cerkev božjo. 2. Škofje morajo izkazovati čast, spoštovanje in pokorščino patrijarhu kot svojemu postavnemu poglavarju. 3. Če med škofi samimi pride do kakega nesporazumenja, naj stvar izroče v razsodbo patrijarhu in če še tam ne bi bila stvar rešena, naj jo predlože apostolski stolici. Da se v prihodnje preprečijo enaki spori zaradi pravic, naj se češče vrše narodne sinode, kjer se bo razpravljalo o pravicah patrijarha in škofov, o upravljanju in dušeskrbi vernikov, o disciplini duhovščine, redovnikov in drugih cerkvenih zavodov, o službi božji in drugih rečeh v povzdigo grško-melhitske cerkve. — Drugo papežev pismo je (29. avg.) namenjeno antijohijsko-maronitskemu patrijarhu, Petru Huayek-u. Patrijarh je poslal tri maronitske škofo v Rim s pismom, v katerem izraža svojo udanost in pokorščino do apostolske stolice. V znak svoje ljubezni do Maronitov naznanja sv. oče patrijarhu, da se bo povečal v Rimu zavod maronitski, tako da se bo število gojencev lahko podvojilo.

Za vprašanje cerkvenega zedinjenja je znamenit tudi odlok, ki ga je dne 14. avgusta 1900 izdal zbor za sv. obrede v prilog glagolici. Dne 5. avg. 1898 je bil namreč zbor sv. obredov s posebnim odlokom dal navodila za porabo staroslovenskega jezika pri službi božji. — V čl. I. se je raba tega jezika proglasila za stvarni privilegij (*privilegium reale*) in se je ta pravica pripoznala vsem onim cerkvam, v katerih je zadnjih 30 let bila staroslovenska služba božja v navadi. Tu je pa nastala dvojba glede onih cerkev, ki so že prej od pamtiveka postavno rabile staroslovenski jezik, a so ga v zadnjih 30 letih morale opustiti vsled pomanjkanja glagolskih misalov ali glagolice večjih duhovnikov in iz drugih zunanjih vzrokov. Sv. oče papež je izjavil, da take cerkve niso izgubile privilegija rabiti staroslovenski jezik pri službi božji¹. — Tudi iz tega odloka lahko razvidijo izhodnjaki, da sv. stolica nikakor ni sovražna njih obredu in bogoslužnemu jeziku. E. K.

Misijonski obzornik.

Nagnilo se je k zatonu XIX. stoletje, pričinja se XX. vek. Če moder gospodar že koncem vsakega leta sklepa račune in zaznamuje dobiček ali zgubo, koliko bolj se spodobi, da to storimo koncem minolega stoletja zastran najvažnejšega posla na zemlji, zastran apostolskega dela in razširjevanja kraljestva božjega. Kaj smo dosegli v XIX. stoletju? Kaj hočemo, kaj moramo doseči v XX.?

Mala, plaha truma jih je bila, katerim so v prvi vrsti veljale besede: »Idite, učite vse narode!« Po preteku 15 stoletij pa je z večjim pravom, kakor je rekel oni kralj: Francozka dežela sem jaz! z večjim pravom govorila sv. katoliška cerkev: Celi omikan svet — sem jaz! Mnogo je cerkvi škodoval luteranski razkol XVI. stoletja, brezverska francoska filozofija XVIII. stoletja, ta strahovita v morje revolucije se izlivajoča povodenj, ustavila je do cela razvoj kraljestva božjega na zemlji. Tako-rekoč zakonska zveza med cerkvijo in državo, katero je sklenil car Konstantin Veliki in katero je potrdil in ponovil Karol Veliki, ta zveza v prosep človečanstva je razrušena koncem XVIII. stoletja, razrušena morebiti za vselej. Države hočejo hoditi

¹ Gl. izviren odlok v »Acta s. Sedis« vol. 33., fasc. 388, pg. 228 in v »Vrhbosni« št. 18, str. 315, l. 1900.

svoja pota; nove samostojne poti k napredku morala si je iskati tudi — katoliška cerkev, našla jih je in morebiti je boljše tako.

Države so nehale biti podpora sv. vere, a njih delo so prevzeli pojedinci. Nastala je tako velika vrsta mogočnih misijonskih društev, njih misijonarji, duhovniki, bratje, sestre polnijo že paganski svet. Teče dragocena mučeniška kri, katoliška cerkev napreduje, Bog sam je njena podpora. Le pomislimo, kako dobrodošel je misijonskemu delu »slučaj«, da je ravno dandanes v rokah evropske pasme celi svet. V začetku tega stoletja je še bil vpliv Evrope na druge dele sveta (razven v Indiji in Ameriki) neznaten, sedaj skoraj ni koticčka na svetu (razven Amerike), ki bi ne bil odvisen od evropskih velevlasti.

Zakaj je Bog to dopustil? Gotovo ne samo zato, da evropski trgovci morejo razširjati svoje trgovine, ustanavljati nove faktorije in oskrbovati zamorce z obleko, žganjem, smodnikom. Ne samo zato, da imajo zamorci komur prodajati dateljine, kavčuk in slonovo kost; niti zato edino, da se morejo nastavljati na novo uradniki, izdajati ukazi, postave, obsodbe, razpisovati robota, davek, volitve. Da je božja previdnost ostali svet dala v oblast evropskim velevlastim, hotela je brezdvomno pospešiti dušno zveličanje vseh onih neštetih črnih, žolтиh, rujavih človeških trpinov. Ako jim pa edinega potrebnega ne bodo prinesli sedaj vladajoči narodi, jim bode odvzet ta vzvišeni poklic in izročen morebiti narodu, ki še sedaj nima cele katoliške resnice, ali ima resno versko stremljenje, katero bode previdnost božja že pripeljala s svojimi neizcerljivimi sredstvi v pravi tok.

Veliko je res, kar zahteva dandanes Bog od svoje cerkve, pa še tudi nikdar ni bilo toliko ugodnosti za misijonsko delo, kakor dandanes. Bolj kakor za časa svetovnega rimskega cesarstva, potreben je dandanes svet evangelija, pripravljen je in tudi voljen sprejeti besedo božjo. Rekli smo že, da skoraj povsod nadvladujejo evropski narodi. Res da s predvlado samo niso ti narodi že tudi apostoli krščanstva, vendar se more reči, da je ta nadvlada veliko dobro za sveto cerkev. Roparske in puntarske rodove kroté, krvavo preganjanje kristjanov je omejeno, ceste se nadelujejo, ki so proste vsakomur, kdor jih hoče rabiti, tudi misijonarju. Nova sredstva prometa, nova sredstva potovanja se pojavljajo, nove naselbine se množe in življenje in bivanje v najhujši pustinji in med ljudožerci v bližini vojaških postojank je omogočeno. Parobrodí, pošta, brzojav služijo tudi misijonarju v najbolj oddaljenih krajih. Tiskarstvo podpira misijonarja; kinin ga brani smrtonosne mrljice. — Tako je napredek v civilizaciji današnjih dni veliko dobro za katoliško reč. — Zraven tega veselega materialnega pojava je še ugodnejši duševni preobrat. Isto prikazen, kakor za časa v podlosti in pohotnosti padajočega rimskega cesarstva, ko so vsklile najlepše cvetke vzvišene požrtvovalnosti in mučeništva, gledamo i dandanašnji. Vkljub vsem vabam v greh, vkljub vsem zankam, ki se stavijo čednosti, množi se duhovni, množi se misijonski poklic med mladino. Duhovna semenišča na Francoskem, pa tudi drugod, so napolnjena, škofje in misijonski predstojniki po nekod ne vedo, kam z najvrednejšimi prosilci. Sklenimo roke in občudujmo vlado božje previdnosti! Kakor lilije čiste device, mladeniči, vredni, da se prispodobljajo apostolu Janezu, glejte jih — jagnjeta brez brambe — v procesijah hiteti tje na neizmerna polja misijonska, tje v odurne pokrajine, kamor še dobro oborožen vojak s strahom in trepetom hodi. Vedoč, da jim je le kratko živeti, ne poznajo počitka noč in dan, noč in dan vežejo snope zaslug v ljubezni do Boga in do bližnjega.

Bog pa, ki svojim delavcem v misijonih hrani lepo plačilo, neče jim ga dati z lahka, marveč napenja teh junakov in junakinj moči do skrajnosti. On jim je obudil poklic, on pripravil polje, olajšal s svetovno civilizacijo delo, on jih krepi s sladko zavestjo svetovno priznanih uspehov, on jih pa tudi bodri s tem, da jim kaže

uspehe nevernikov in krivovercev. Mnogo je še pokrajin na svetu, o katerih pravi Gospod svojim delavcem, če nečete vi, bodo pa drugi je posedali.

Najprej mislimo tu na mohamedane. V Afriki izlam, ne samo da uspešno brani svojo posest, kaže tudi tako ekspanzivno moč, da je strah. Domači uradniki so mu vsi podpora, kakor je to bilo v navadi v preteklih stoletjih tudi v katoliški cerkvi, pa tudi tujih vlad častihlepni odposlanci se mu dobrikajo, mohamedani so čudovito složni in skušnja uči, kjer se je ukoreninil izlam, tam bode sto in sto let brezuspešno apostolsko delo.

Še bolj bodrilo naše misijonarje zmiraj večji napor protestantizma, polastiti se novih dežel. Ne priprost duhovnik, ne katoliški škof, marveč primas anglikanske cerkve, dr. Temple, škof v Kenterburiju, je izustil v oktobru 1898 na velikem anglikanskem misijonskem shodu sledeče: »Duh božji nam tako veleval! On kliče našo cerkev in jo vabi, da se poslužimo čudovito imenitnih sredstev, ki so nam v razpolago. Nikjer ne sme biti več krščanske župnije, kjer bi ne razumevali klica nebeškega Mojstra k misijonskemu delu. Ako ne bomo hoteli slušati tega klica, bode naše duhovno življenje veliko škodo trpelo«. Enake napore delajo druge protestantske ločine, ž njimi Bog bodri svoje preljube katoliške trpine.

Tak je dandanes položaj, kar se tiče razširjanja sv. katoliške cerkve. V začetku XVIII. stoletja po groznih prekucijah odrevenela cerkev je v teku XIX. veka neizmerno mnogo storila za razširjenje kraljestva božjega. A tu na zemlji ni počitka. Na pragu v XX. stoletje jo čaka še več dela; morebiti je ravno to stoletje tisto, v katerem se bode moglo reči, da se je evangelij oznanil v resnici vsej stvari, vsem, ki so dobrega srca.

Kdo bi mogel na to vprašanje odgovoriti? — Pustimo ga! Ob koncu XX. stoletja bodo odgovarjali drugi nanj.

Toliko smo hoteli reči v obče za uvod našemu »misijonskemu obzorniku!« V prihodnje se bomo pa vestno ozirali na posameznosti. Za danes omenimo le nekoliko.

V južni Afriki divja že čez leto hud boj, hvala Bogu, da bi obstoječi misijoni mnogo trpeli, ni bilo slišati.

Tem groznejše se preliha mučeniška kri v Aziji po kitajskih puntarjih. Mnogo misijonarjev je že umorjenih, mnogim pa izmed onih, katere so že imeli za mrtve, se je posrečilo rešiti golo življenje iz pogorišč misijonskih naselbin. Ko bodo enkrat homatije končane, bode nam mogoče obširno in zanesljivo poročati o velikanski škodi, ki je zadela kitajske misijone.

Na razstavi v Parizu so bili katoliški misijoni — in sicer samo ti — častno zastopani. Videle so se cele naselbine, kake so v resnici tam daleč med ubogimi divjaki. O pariški misijonski razstavi piše protestant in bogotajec pl. Gerlach, ki je prišel v Pariz k nekemu framasonskemu shodu, pa je tam pobegnil in šel rajši duševnega razvedrila iskat v razstavo, tako: »Društva svobodomislecev so tukaj v ozki dotiki s prostozidari in imajo zategadelj precej vpliva, ker so voditelji protikatoliških teženj. Čital sem že mnogo o njih po francoskih časopisih, spoštoval jih že prej nisem. Saj mi je bilo znano, da n. pr. veliki petek obhajajo veliko pojedino v zasmeh svete večerje, in da pri tej priložnosti svinjo zakoljejo in jo na križ pribijejo. Kar sem pa sedaj tukaj slišal na lastna ušesa, vzbudilo mi je naravnost gnus pred temi društvi. Vsak pošten ateist se mora sramovati društva, ki v imenu slobode duha uganja tolike podlosti. — Nepotrebno se mi je zdelo, nadalje prisostvovati tem zborovanjem; vedel sem dovolj. Da bi si odpočil, sem šel v razstavo in si ogledal »katoliške misijone«, — luteranskih itak ni. Dozdevalo se mi je, kakor da bi prišel iz ledenega severja v blažene pokrajine na jugu. Morje človekoljubja

me tu obdaja. Tu gledam misijonarja, ki po neznansko trudapolnih potih in skozi večno temo in led prinaša bolnemu Eskimu zadnjo tolažbo; tam gledam pobožno sestro, ki obvezuje rane, strašne rane gobavega Indijca. Kadar bodo mogli gospodje svobodomislecí na svojih shodih prirejati v razstavah enake resnične prikazni svojega človekoljubja, tedaj jih zopet obiščem, prej ne. Po sadovih jih bodele spoznavali.»

F. S. Šegula.

Öcene.

Dogmatika in apologetika.

Praelectiones dogmaticae, quas in collegio Ditton-Hall habebat Christianus Pesch S. I. Tomus VIII. De virtutibus in genere. De virtutibus theologicis. Editio altera. Cum approbatione Rev. Archiepisc. Friburg. et Super. Ordinis. Friburgi Brisgoviae. Sumptibus Herder, typographi editoris pontificii. MCM. Vindobonae, Argentorati, Monachii, S. Ludovici Americae.

Hitro napreduje drugi natis Pescheve dogmatike, kajti v teku enega leta je bilo že sedem zvezkov izdanih in sedaj leži predzadnji t. j. osmi zvezek pred menoj. V njem se razpravlja nauk katoliške cerkve o krepostih (nadnaravnih) ali čednostih sploh (str. 1—48) in o božjih čednostih posebej (str. 49—309). Razlaga je dokaj jasna in povse natančna. P. se nikjer ne ogne težkoč, ampak loti se jih krepko in kjer je le možno, odpravi, ne da bi ga stalo to veliko truda. Tako izvije pojem čednosti, virtus, genetično iz sv. pisma in izročila, potem pa ga določi v smislu sv. Tomaža na kratko v štev. 4. in širše v štev. 5, kjer ga zagovarja proti Scotu (Quodl. qu. 18, a. 1) in Cajetanu (In 1—2, qu. 55, a. 4). V štev. 6 do 9 razločuje tri vrste čednosti, uma, volje in božje, v naslednjih 10 do 16 pa govori o osebkú, predmetu in nagibu raznih čednosti ter razkazuje njih razmerje do naravnih zmožnosti. Ne strinja pa se v štev. 17 s pregovorom: In medio virtus.

Zatem razpravlja P. v izbornih trditvah, da so nadnaravne, vlite čednosti, vera, upanje in ljubezen v štev. 19 do 38, in je dovolj verjetno, da so tudi npravne čednosti zase vlite, per se infusae, v štev. 39 do 47. O dobi, v kateri se te čednosti vlijó, trdi za verjetnejše, da se zgodi to le o prvem opravičenju, ne pa pred njim, v štev. 48 do 56, dvomljivo je pa to le gledé na vero in upanje, v štev. 57 do 58. Pomnožuje se čednost v isti meri s posvečujočo milostjo (štev. 59 do 80), toda izgubi se ob enem ž njo vsaka, ne pa vselej tudi že vera in upanje (štev. 81 do 89), zato pa nehata v zveličanih (štev. 90), v vernih dušah so sicer vse (9), toda v pogubljenih nehata upanje in ljubezen, ostane pa še vera, ali ni več čednost, ker ni več prosta (92). Kakor se milost božja zmanjšuje, tako se zmanjšuje tudi nadnaravna čednost (štev. 93 do 96).

V naslednjih številih (97 do 119) razpravlja P. o razmerju čednosti do darov Sv. Duha in dasi se drži v tem nauka, kakor se nahaja pri sv. Tomažu, ne morem reči, da človeka ž njim zadovolji; primeren pa je vzgled za razmerje vere do darov umnosti, učenosti in modrosti (štev. 107). Scotov nauk o darovih se ne da vzdržati, potrební pa so darovi za zveličanje prav tako, kakor posvečujoča milost božja (štev. 117).

Kar piše P. posebej o čednostih vere (štev. 120 do 466), upanja (štev. 467 do 532) in ljubezni (štev. 533 do 691), je vseskozi temeljito in človek najde v teh razpravah marsikako zrno, ki ga v drugih knjigah zastonj išče. Največ prostora daje P. nauku o veri, podaje nam pa tudi blizu vsega, da v tem oziru brž ne bo vpra-

šanja, ki ga P. ne omeni in ga kolikor se da, ne razjasni. Tako si n. pr. stavi v štev. 431 vprašanje, ali zadostuje za zveličanje želja po veri, če je človek nima v dejanju, kakor je to pri sv. krstu. P. se odloči za to, da ne zadostuje, pa se tudi ne ve, kaj da je. Zanimivo je še posebej, kar piše P. o »predhodnicah vere« (štev. 281 do 317) in o »razlagi vere« (štev. 318 do 354). P. si zadnjo predstavlja (štev. 322) tako-le: Um reče najprej sebi, da Bog ne laže, potem pa volji, da Bog terja, naj on (um) vzprejme za resnico n. pr. nauk o presv. Trojici, tedaj pa umu zapove volja, da mora tako storiti; nato pa si reče um, da trdno veruje v trojedinega Boga. Tako res uči tudi sv. Tomaž, ko piše (Summ. theol. 2. 2, qu. 2, a 1 ad 1): »Credere est actus intellectus, assentientis veritati divinae ex imperio voluntatis, motae a Deo per gratiam, et sic subiacet libero arbitrio in ordine ad Deum.« Mnenje Fr. Suarezja o razlagi vere, kakor tudi kardinala de Lugo o njej, ni za to, da se ga držimo, češ, da naša vera po njem ni več vera, ampak znanje ali tudi le mnenje, sicer pa je tudi P. Lugovo mnenje »subtilius quam verius«.

S čednostjo vere je v tesni zvezi čednost upanja, saj je »vera podstava reči, ki jih upamo« (Hebr. 11, 1). O njej piše P. v štev. 467 do 539 ter razkazuje, da je v volji in meri na zveličanje zato, ker ga je težko doseči. »Spes, ut est virtus theologica, respicit arduum alternis auxiliis assequendum« (Summa theol. 2—2, qu. 18, a. 1 ad 1). Naglas leži na besedi »arduum« (štev. 488), četudi se različno razlaga (štev. 490). Razven Boga, ki je edino predmet upanju in je tudi le po njem doseči, so tudi stvari v neki meri upanju predmet (štev. 503), sicer pa velja: »Glej, Bog je moj rešnik... ker je moja krepost in hvala moja Gospod ter mi je postal v zveličanje« (Isai. 12, 2).

Tretja božja čednost je ljubezen. Z veliko vnemo piše P. o tej »nebeški hčeri« in ima v svoji razpravi dokaj zanimivih reči, dasi ni dolga. Da je dobrota božja predmet in nagib tej ljubezni, je jasno, kajti brez dobrote ni ljubezni, brez božje dobrote pa ni božje čednosti. Le-ta dobrota je neozirna t. j. sama na sebi, ne pa ozirna t. j. kakor se do stvari kaže. Vendar pa je ljubezen, s katero stvari ljubi, Bog sam in je ona najvišja božja popolnost. Kdor torej ljubi Boga zavoljo nje, ima prav božjo ljubezen (cfr. Fr. Suarez, de caritate, disp. 1, sect. 2, num. 3), čeprav se nam dozdeva, da je ozirna. Da je božja ljubezen popolna, ni treba, da se čuti, ampak da je čez vse (štev. 566).

Vprašanje, je-li ljubezen zveličanih v nebesih drugačna, ali ista, kakor je pravičnih na zemlji, dopušča odgovor na obe strani (štev. 596 ss). Ljubezen do Boga ne odbija, ampak terja ljubezen do bližnjega in je torej še zmerom božja čednost (štev. 517 ss). Ljubezen je največja čednost božja (štev. 623 ss) in čez vse potrebna (štev. 651 ss). V dodatku piše P. tudi nekaj o duhovni popolnosti, češ, da je ona izpopolnjenje ljubezni. H koncu se obrača posebej do nas duhovnikov v razpravi »o stanu popolnosti«. Kakor kraljeva čast ne da modrosti, ampak jo predpostavlja, tako pa tudi dolžnost učenja ne da učenosti, ampak jo predpostavlja. V Peschevih »dogmatičnih berilih« tiči veliko. Tisek in vsebina te izdaje je bistveno enaka, kakor v prvi izdaji in ista je tudi cena.

Dr. I. Mlakar.

Didonov Jezus Kristus. I. zvezek. Iz francoskega prevlel P. Bohinjec. Izdal dr. Anton Jeglič, knez in škof ljubljanski. Cena broš. 1 K 50 h, eleg. v pl. vez 2 K 50 h. V Ljubljani. Natisnila Katoliška tiskarna. 1900.

»To je večno življenje, da spoznajo tebe edinega pravega Boga, in katerega si poslal, Jezusa Kristusa« (Jan. 17, 3). Resničnost teh besed božjega Zveličarja nam le predobro potrjuje vsakdanja izkušnja. Tudi za naravno življenje človeško je pravo spoznanje Boga in njegovega poslanca, Boga-človeka Kristusa oživljajoče in osveto-

ljujoče solnce. A kako gorostasno neznanje o Kristusu in krščanstvu tiči današnje dni na duhovih in sicer najbolj na »omikanih!« In kar je še hujše, ravno ti, ki nimajo pojma o krščanstvu, hočejo biti nezmotljivi sodniki v verskih, cerkvenih, teoloških rečeh. Kajpada je to neznanje večinoma zadolženo, večkrat celo hlinjeno, vendar je treba misliti o sredstvih, ki bi dala priložnost, da se lahko poučé oni, katerim je sploh do resnice.

Zatorej je pač vzradovala vsakega vernega Slovenca lepa misel, ki jo je sprožil blagi vladika ljubljanski, ko je l. 1898 razpisal nagrado za dober opis življenja Jezusovega, bodisi izviren ali pa preveden. Z izvirnim spisom se ni oglasil nikdo, pač pa je g. P. Bohinjec priredil prevod dela o. Didona, katerega prvi zvezek imamo sedaj v rokah. Poleg uvoda s kritično-zgodovinskimi podatki o življenju Jezusovem obsega ta zvezek dve knjigi, ki nam pripovedujeta življenje Odrašenikovo do onega časa, ko očitno zasvedoči v Jeruzalemu svoje božje sinovstvo in poslanstvo ter vzbudi občno pozornost na sebe. Vsled graje, ki jo je Janez Krstnik izrekel pohotnemu Herodu Antipu, se začne za Janeza katastrofa; njegova »naloga je izpolnjena: pota so odprta, duše pozorne. Predhodnik lahko utihne, Kristus pride govorit in delat.«

Ni naš namen, spuščati se v podrobno kritiko o. Didona, ki ni več med živimi. Francoska in nemška kritika je o tem že izrekla svojo sodbo. Ko je izšel nemški prevod dr. Ceslava M. Schneider-ja, je bilo brati jako pohvalnih pa tudi manj prijaznih ocen o delu Didonovem. Je pač tudi človeško delo, za katerim se vleče senca. Evangelistov pač ne bo dosegel noben pisatelj, in če oni niso mogli ugoditi povsem trmasti človeški kritiki, še manj pač drugi pisatelji. O. Didon je podal svojemu delu dokaj dobro in trdno kronološko in topografsko podlago, manj srečna je pa eksegetično-kritična stran, tudi v moralno-ascetični bi še si človek kaj več želel. Kar nam podaja uvod, je prepovršno in premalo pregledno.

Francoskega izvirnika nismo dobili v roke in torej iz te strani ne moremo izreči lastne sodbe, kako je slovenski prestavljavec pogodil misel pisateljevo. Splošno je kritika hvalila krasen slog in jezik francoskega dela. — Žal, da tega ne moremo reči o slovenskem prevodu. Res je nekaj čudnega: nasprotniki znajo svojim plevam podati krasno obliko, za dobro stvar se pa pogostoma izbere kar najbolj zanikerna oblika. — V slovenskem Didonu so — zlasti v uvodu — nekateri stavki tako zasukani, da se človek mora zateči k nemškemu prevodu, če hoče uganiti pravo misel. N. pr.: »Sv. Pavel je branil prostost otrok božjih, osvobojenih odslej od vsakega zakonitega varstva« (str. 19). Ali so bili torej prvi kristjani anarhisti ka-li?! Veliko lepše nam to pove nemški prevod: »Der heil. Paulus verteidigte die Freiheit der Kinder Gottes, welche jetzt von aller Vormundschaft, wie das Gesetz eine solche ausgeübt, frei seien...« Torej jerobstva judovske postave so bili osvobojeni, pa ne vsakega zakonitega varstva! Gospod pisatelj ima svojo slovnico: dovršne in nedovršne glagole v sedanjiku rabi kar po svoji volji; oblike ganliv, pretresliv itd. srečavaš na vsaki strani, deležniki, kakor »storeč« in velezniki kakor »verovajte« se čutijo čisto domače. Doslej so se na Slovenskem možje ženili z ženami, odslej menda pri ženah (str. 121) itd.

Na ta nedostatek so opozorili že tudi drugi slovenski listi, torej se nam menda ne bo zamerilo, če v imenu dobre stvari izrečemo srčno željo, naj bi se v daljnih zvezkih jezik in slog ugladila. Kako prijetno je n. pr. brati prevod Cramerjevega apostolskega dušnega pastirja, ki ga je izdal rajni dr. Lampe! Ker je knjiga namenjena širjim krogom, bi bilo prav umestno pridejati vsaj eden dober zemljevid Palestine, sicer ne bodo nestrokovnjaki nekaterih reči sploh razumeli.

Knjiga pa ima po svoji vsebini in po svojem namenu toliko vrlin, da jo iskreno pozdravljamo in toplo priporočamo duhovnikom in posvetnjakom.

F. K.

»Voditelj« 1.

8*

Cerkvena zgodovina.

Zgodovina horjulske fare. — Pod tem naslovom je nedavno v Ljubljani kot ponatis iz »Zgodovinskega Zbornika« izšla lična, 225 strani obsegajoča knjižica, s katero je mlad in nadepoln pisatelj, g. Jož. Kržišnik pomnožil naše domoznanstvo, fari horjulski pa postavil lep spomenik ob stoletnici njenega obstanka.

Knjižica je v obče osnovana slično, kakor druge že objavljene zgodovine fará ljubljanske škofije, le tu in tam se razlikuje od njih. Po kratkem uvodu, v katerem g. pisatelj navaja rabljene vire in pripomočke, opisana je v XIII poglavjih fara v prirodoznanskem, statističnem, gospodarskem, verskem in zgodovinskem oziru vse-skozi s hvalevredno marljivostjo in tako poljudno, da bode vsak prijatelj domače zgodovine knjižico z veseljem čital. Zlasti zanimivo je VI. poglavje. V njem so po izvirnih listinah obširno in natančno opisane hude borbe in večletne tožbe, ki so vsled tega nastale, ker je vlada s cerkvenim privoljenjem lokalijo na Vrzdencu v preložila Horjul in tam novo župnijo ustanovila. Vedni, vmes prav strastni prepiri s trmoglavimi Vrzdenci so prvim dušnim pastirjem življenje v Horjulu tako oženili, da so drug za drugim odšli ter si poiskali drugod mirnejše mesto. Umevno je torej, da je v primeroma kratki dobi od l. 1789. do 1812. v Horjulu službovalo troje župnikov in 18 kapelanov. Še le za župnika Veritija (1812—1840) posrečilo se je posvetni in duhovski gosposki, poravnati dolgotrajne prepire.

Tudi IX. poglavje: Duhovni pastirji v fari, — je sestavljeno zelo marljivo. Isto obsega vrsto horjulskih župnikov in kapelanov s kratkimi, a prav zanimivimi živatopisnimi črticami. Pa daši radi pohvalno priznavamo veliki trud, katerega je g. pisatelj imel z nabiranjem dotičnih podatkov, vendar zelo obžalujemo, da je prezrl književno delovanje Veritija, Bohinjca, Jerana, Marna, Volčiča itd., ki v zgodovini slovenskega slovstva zavzemajo vsekako odlična mesta.

V tem odelku smo zasledili tudi nekatere stvarne pomote, na katere hočemo tukaj opozoriti in vrhu tega dodati par novih živatopisnih drobtin.

Matej Boštijančič (str. 184) je po »Zgod. Zborniku« štev. 19 pastiroval od, ne do l. 1776. kot subsidijarij v Gorjah itd. L. 1788, ne 1780, dne 6. maja so ga poslali za lokalista na Šentursko goro. Njegova rojstna vas, Mešače, pripada sedaj župniji dobravski pri Kropi.

P. Feliks Mušič (str. 186) je bil rodóm Novomeščan. V mašnika posvetili so ga v Kopru »ad tit. paupertatis«¹. L. 1794—1796 je služboval kot subsidijarij v Šempetru pri Novem mestu². Pozneje je kaplanil tudi v Metliki, od koder je leta 1803. prišel na Vransko v lavantinski škofiji. Od tam so ga poslali za provizorja v Olimje in potem k Sv. Andražu više Polzele. L. 1805. je bil premeščen v Braslovče ter je ondi kaplanil do 1. junija 1806, ko je odšel za provizorja k Sv. Marjeti pri Rimskih toplicah. Ondi je postal 14. junija 1807 kurat. Dne 22. maja 1817 je stopil v pokoj ter je prevzel službo misarja v Petrovčah, katero je do l. 1837. opravljal. Umril je v Petrovčah dne 29. avgusta 1841³.

Antonius a Rivo (str. 188) se je narodil dne 1. februarja 1779 v »Arthane« pri Vidmu na Laškem ter je bil posvečen v mašnika dne 17. aprila 1802. V lavantinski škofiji je služboval od 28. oktobra 1804 in sicer najprej kot kapelan pri Sv. Štefanu pri Žusmu. Od tod je koncem avgusta 1807 odšel na Vransko, od tam pa 26. aprila 1808 v Kostivnico. Dne 10. maja 1809 se je preselil v Dobovo. Čez

¹ Kn. šk. arhiv v Mariboru. — ² Zgodovina Šempeterske fare, 44.

³ J. Orožen, Das Bisthum und die Diöcese Lavant, III., 374 in IV., 356.

poltretje leto (28. okt. 1811) so ga poslali v Slov. Bistrico, od tam pa 30. oktobra 1812 zopet v Dobovo, kjer je potem kaplanoval do 24. marca 1815. Takrat je bil premeščen v Kapele pri Brežicah. Čez 5 tednov (30. aprila 1815) je moral v Brežice, od tam pa 2. novembra t. l. v Kalobje. Ondi je kaplanil 4 leta. Dne 1. novembra 1819 je prišel v Trbovlje, kjer je ostal do 30. oktobra 1821. Potem je pastiroval pri Sv. Frančišku na Stražah do 27. februarja 1822, ko je odšel na Vransko. Od tod je moral 26. maja 1823 na Dobro, kjer je dne 23. oktobra 1825 končal dolgo pot kaplanskega službovanja ter se preselil na podeljeno mu župnijo Sv. Vida pri Valdeku. Ondi je župnikoval do 22. aprila 1839, ko je stopil v pokoj. Umrli je dne 15. aprila 1843¹.

Janez Krst. Floriančič (str. 188) je umrl v Kranju že 2. februarja 1839², ne pa, kakor trdi g. pisatelj, 2. marca 1839. Tudi pri Tancmanu in Žunu se čas smrti ne vjema z mrtvaško knjigo v Kranju. Mogoče, da slednja navaja dan pogreba.

Janez Volčič (str. 197) je prišel za kaplana v Horjul dne 27. junija, ne januarja l. 1851.

Takih in enakih pomot vtegne v knjižici še več biti, a to so le neznatne pege, ki delu ne manjšajo vrednosti.

Za šolo in učitelje (X) nam knjižica našteva razne dobrodne ustanove (XI), dvoje zadnjih poglavij (XII. in XIII.) pa zavzemata ustanovno pismo vrzdenškega beneficija in »compendiosa descriptio Parochiae Horjul.«

Da bi g. pisatelju ne bilo treba svojega dela sklepati z ominožno številko XIII., dodal bi bil lahko v XIV. oddelku v večjo proslavo Horjula še odlične Horjulce. Nekatere je že v knjigi mimogrede omenil, več drugih pa bi mu ne bilo težko najti. Nam so razven blagega ustanovnika Gregorja Töttinger, ki je 1699—1718 župnikoval na Gradu³, znani še sledeči: Zamejic Jožef, Zamejic Andrej, Oblak Janez, Oblak Anton in Rožnik Tomaž, vsi duhovniki ljubljanske škofije. Sicer pa bodo tudi tako g. pisatelju hvaležni ne le Horjulci, nego tudi Slovenci sploh, ker smo dobili zopet ličen kamenček za sestavo domače slovenske zgodovine. Le tako naprej!

M. Sl.

Die Wunder der Kirche der Katakomben und Märtyrer. Ein Trostbuch zur Belehrung und Erbauung des christlichen Volkes von M. di San Calisto. Mit Approbation des hochw. Herrn Bischofs von Rottenburg. Eingeführt von A. de Waal, Rector von Campo Santo in Rom. Mit über 200 Textillustrationen nebst zahlreichen Vorbildern. Der gesammte Reinertrag ohne Abzug ist zum Besten eines in Frankfurt am Main zu errichtenden Dienstmädchenheimes bestimmt. Stuttgart und Wien. Joseph Roth'sche Verlagshandlung. 1900. XVI + 441 strani. Cena 11.76 K, vezano 14.40 K.

Malo katero knjigo sem s tolikim zanimanjem čital, kakor le-to omejeno. Veselil sem se je sam; a moja radost je tem bolj vskipela, če sem pomislil, s kolikim veseljem jo bodo še le moji učenci brali. Prepričal sem se namreč po večletni izkušnji, da za mladino ni snovi bolj zanimive, kakor so katakombe; pripovedi, ki se tičejo njihovega tajno-svetega veličastva, odrasli mladini med vsem najbolj prija.

Vsebina knjige je razdeljena v 3 obširna poglavja: I. o preganjanju kristjanov, II. o katakombah sploh, III. o zgodovini mučnikov. V prvem poda zanimiva knjiga

¹ Kn. šk. arhiv v Mariboru.

² J. Lavtižar, Zgodovina župnij v dekaniji Kranj, 47.

³ J. Lavtižar, Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice, 64.

vzroke, ki so napotili rimske cesarje k preganjanju kristjanov. Ganljivo je v tem delu popisano grozno trpljenje, katero so morali mučeniki 300 let prenašati; ta del lahko imenujemo cerkveno zgodovino prvih treh vekov; pisana je sicer samo s krvjo, a je vendar najsijajnejša doba sv. cerkve, polna čudovitih dogodkov, polna nedosegljivih uzorov v vsakršni čednosti. Drugi del nam popiše lego, ustanovitve, uredbo, sploh ves popis rimskih katakomb. Posebna ocena je posvečena preslavnemu De Rossiju in njegovemu veledušnemu zaščitniku ter prijatelju Piju IX. De Waal, De Rossi, Kraus in dr. so izdali že mnogo slovečih del o katakombah, a malokje je najti tako prizoren, rekli bi očitiden popis katakomb, kakor tu: kdor bo to poglavje misleč in pazljivo prečital, bo imel brezdvomno najlepši pojem o katakombah, ako jih še tudi ni videl v rimski okolici sami. Tretji del je večinoma prestava listin iz mučeniške dobe, znanih pod imenom *acta martyrum*. I to nam jako ugaja. Tu se namreč čitatelju poda zgodovina mučeništva, katero so pisali možje, ki so bili sovrstniki mučnikov ter so gledali njih grozne muke. Posebno pesniški del je pravi biser cele knjige; kdo bi bil mogel mučeništvo ganljiveje popisati, kakor oduševljeni pesniki iste dobe.

Bistvene važnosti v knjigi so prelepe, semtertje umetniško dovršene slike.

Knjiga bo mikala vedno marljive čitatelje iz vseh stanov, pred vsem bo pa, kakor smo že omenili, imela odrasla mladina ž njo veliko veselje. Gospodom, ki se s podukom na srednjih in ljudskih šolah pečajo, jo torej toplo priporočamo; mladina bo take povesti s slastjo poslušala in čitala. A tudi pridigarji bodo v njej našli zelo lepe pripovedke, katere bodo z uspehom lahko uporabili za ganljive vzglede.

Dr. A. Medved.

Povjest župa i crkava zagrebačkih. Napisao Janko Barle. II. Župa sv. Ivana u Novoj vesi. (Pretiskano iz »Prosvjetek«.) Zagreb. Tisak Ant. Scholza. 1900. Str. 64. (Cena?)

Marljivi hrvaško-slovenski pisatelj, gosp. J. Barle se je lotil hvaležnega in domoljubnega dela, ko je začel izdajati zgodovino posameznih župnij stolnega mesta kraljevine Hrvatske. Lokalna zgodovina posameznih krajev, cerkev, župnij in samostanov je drobno kamenje, iz katerega se sestavlja mozaik občne zgodovine. Za cerkveno zgodovino je zlasti vrlo važno, da se nadrobno preišče lokalna zgodovina. Pri Hrvatih se je doslej za svetno zgodovino že veliko storilo, za lokalno cerkveno pa morda še manj kakor pri nas Slovencih.

Gosp. Barle je l. 1896 priobčil v »Obzoru« in posebej izdal zgodovino župnije sv. Marka (105 str.). V II. zv. nam pa podaja zgodovino predmetne župnije sv. Ivana v Novi vesi. Poprej pusto zemljišče je naselil stolni kapitul zagrebski l. 1344. L. 1347 je darežljivi kanonik zagrebski Ivan novoustanovljeni občini pozidal cerkev in napravil ustanovo za vzdrževanje duhovnika. Ta cerkev je stala do l. 1786, ko je plemeniti župnik Sinković na lastne stroške pozidal novo, prostrano in snažno cerkev, ki sedaj stoji. Med dolgo vrsto novoveških župnikov nahajamo več uzornih in plemenitih duhovnikov, kolikor se da posneti iz kratkih življenjepisnih podatkov. G. pisatelj se je pri spisovanju opiral deloma na monumentalno delo akademika Ivana Tkalčiča »Povjestni spomenici slob. i kralj. grada Zagreba«, deloma so mu bili na razpolago razni arhivi v stolnem mestu. Sicer suho stvarino je umel prav mično obdelati. Le nekatere reči se brez potrebe večkrat ponavljajo.

Zgodovina sicer neznatne cerkve nam podaja vendar več važnih podatkov tudi za kulturno zgodovino. Pogrešamo zgodovino bratovščin. Ali jih morda sploh ni bilo? —

Želimo, da bi g. pisatelj srečno obdelal še druge cerkve zagrebske. Naj se, kolikor mogoče, ozira na kulturne momente, na delovanje bratovščin in sploh versko-

nravno življenje župljanov. Življenjepisni podatki dušnih pastirjev naj bi se kolikor mogoče natančno zbrali; kajpada je to jako težavno, včasih celo nemogoče. Dobro bi tudi bilo, ko bi se pisatelju omogočilo samostalno izdajati te spise in ne v listih. Tako bi se lahko marsikaj povedalo, kar zgodovino spopolnjuje, a se v listu ne more pripovedovati, ker občinstva ne zanima ali mu ni primerno. — Knjižici sta pridejani tudi dve sliki, ki nam predstavljata sedanjo cerkev in predmestje Novo ves.

F. K.

Raznoterosti.

Arheološka izkopavanja v Rimu. — V Rimu so klasična tla za starinoslovce; dan za dnevom prinaša novih najdb in odkritij; paganski in krščanski ostanki stopajo vzajemno na dan. Kar je za prve rimski forum in okolica, kjer država z velikimi stroški že leta in leta vodi raziskavanje, to so za druge — za krščanske starine — premnoge stare cerkve. Najprej je »društvo krščanskih stavbarjev« preiskalo cerkev Marija in Cosmedin, nekdanjo starokrščansko diakonijo, osnažilo jo je baroknih prizidav in okraskov in jo je z velikimi stroški prenovilo v tisti podobi, kakor jo je imela v 12. stoletju. Nato je bila lani meseca novembra na novo posvečena.

Od te cerkve niso imeli goreči stavbeniki daleč do cerkvice sv. Saba. Ta je last nemško-ogerskega kolegija, ki bo nosil tudi težke stroške za prenovitev. Najvažnejše stvari so tukaj odkrili pod cerkvenim tlakom. Tu je ohranjen spodnji del abside prvotne pol manjše cerkvice. Od zbora svetnikov, ki je bil v njej naslikan, se vidijo le še noge z najrazličnejšo obuteljo iz 9. ali 10. stoletja. Tudi veliki kosi prvotnega oboka ležé pod tlakom. Tudi ta je bil slikan in vidi se še več podob, med temi izborna glava Kristusova.

Pod cerkvijo sv. Cecilije so lani pričeli izkopavanje po naročilu titularja, eminenca kardinala Rampolla. Po dolgem deli zid spodnje prostore. Na levi so ostanki stebrov velike dvorane iz republikanske dobe — po mnenju nekaterih je bila to domača bazilika, po mnenju drugih kaka javna prodajalnica — na desni pa so sobe privatne hiše iz dobe cesarjev. V kotu je še bil prislonež glinast malik in pri vhodu sta bila dva globoka obzidana studenca, ki se ne ve, čemu sta rabila.

Pri razkapanju rimskega fora je želela vlada preiskati oni trakt, ki leži ob vzhodni Palatini in kjer je stala cerkev D. M. Osvoboditeljice (S. M. Liberatrice).

Poleg paganske arheologije je bila pri tem interesovana tudi krščanska. Grisar S. J. in drugi so bili namreč prepričani, da je tu ob templju Vestinem stala najstarejša Marijina cerkev: Maria antiqua, ali: M. de inferno. Tako je prišlo, da je cerkevna oblast privolila podreti novejšo barokno stavbo. In sreča je bila mila krščanskim arheologom, zakaj res so odkrili ostanke stare cerkve s slikami svetnikov in svetnic po stari enkavstični tehniki.

Toda vse te izkopine še niso (večinoma vsaj) objavljene, da, deloma niti pristopne, zato ni umestno več poročati o tem. Pač pa leži pred menoj zanimiv zvežek: Ph. Lauer: Les Fouilles du Sancta sanctorum au Lateran. Rome. 1900.

Sancta sanctorum je kapelica vrh sv. stopnic. Te pa so, kakor vsakdo ve, po izročilu tiste stopnice, raz katerih je pokazal Pilat Kristu ljudstvu rekoč: Ecce homo. Čuvajo jih očetje pasijonisti. Kapelica je iz 13. stoletja, sv. stopnice pa je sem prestavil papež Sikst V. († 1599), prizidal še lopo in ob vsaki strani svetih

stopnic po dvoje stopnic. Pri tem so rabili za podzidje ostanke starega patrijarhija — rezidence papežev. Pasijonisti so imeli vedno v rabi razne kleti pod stopnicami, a niso slutili, da so ti stebri svoje dni podpirali dvovežno dvorano, morda lopo nekdanje papeške palače. Niti niso pazili na slike, ki so na njih bledele, ker je bilo od njih rojstva sem že preteklo kakih 800 let. Zato se tudi ni čuditi, da niso prišli do vprašanja, katero je tako srečno stavil Lauer: »Pod kapelo Sancta Sanctorum ni nobene kleti, ampak od vseh strani na videz kompakten zid v razmerju 13 m:10 m; ali je to verjetno? Ali ni sredi teh zidov soba ali kapelica še iz prvih dob častiljivega patrijarhija?« Na stroške francoske arheološke šole je začel snažiti in študirati v obče že znane kleti. Prepričal se je, da je to portik na dve ladiji, katerega je dal postaviti Leo III. in ga je dal poslikati: »diversis istoriis pictura mirifice decoravit« (Lib. Pontificalis). Sedanje slike so iz 11. ali 12. stoletja. Zanimiv je n. pr. pogreb sv. Janeza evangelista. Starec leži v odprtem grobu; okoli glave ima nimb in roke stega proti nebu, odkoder se siplje in suje v belih kosmičih mana. Ob glavi in nogah stojita tonzurirana klerika s svečo in kadilnico. Apokrifi nas poučijo, da je pri pogrebu evangelista sv. Janeza za celo uro obdala grob neznosna svetloba, ko pa je ta minila, so našli grob poln mane in ničesar več. Po tej mani pa so se dogajali mnogi mnogi čudeži.

Poleg slike sv. Janeza je še podoba blagoslavljaljočega Odrešenika, podoba dveh škofov s paliji okrog vrata in pri enem se čita napis: S. (S)TEF (anus PP) in podoba dveh svetnic; v 17. veku je bila še videti podoba sv. Boštjana in podoba Matere božje.

Še bolj srečen je bil gospod Lauer z izkapanjem pod Sancta Sanctorum. Začel je na južni strani s predorom in je tako ril proti severu. Zaporedoma je predrl štiri zidove, ki leže od vzhoda proti zahodu in so iz raznih dob in razne snovi. Prostor med zidovi pa je bil zasipan in zaphan z lahkim kamenjem. Za tretjim zidom je našel 4 m globoko obzidano jamo z ostanki kosti. Nekateri menijo, da so sem shranili in zazidali relikvije papeške kapele, ko so planili l. 846 Saraceni nad Rim. Za šrtim vzhodno-zahodnim zidom pa je našel 1,20 m širok kos južno-severnega zida, ki je 4 m visok. Nosi sliko iz 5. stoletja, ki predstavlja bosega in obritega moža v beli togi s purpurnimi našitki. Sedi na nekakem kurulskem stolu in je obrnjen proti desni (opazovalca), kjer leži na pultu otvorena knjiga. Levica mu počiva na kolenih in drži pismen zvitek, desnico pa polaga na knjigo, in učeče izteza prva dva prsta. Spodaj pa je napis:

† DIVERSI DIVERSA PATRES SED HIC

OMNIA DIXIT ROMANO ELOQUIO

MYSTICASSENSA TONANS

Diversi diversa patres s[ed hic] omnia dixit

Romano eloqu[io] mystica(s) sensa tonans.

Po mnenju izdajatelja se prilaga ta distih le sv. Avguštinu, ki je bil kakih sto let že mrtev, ko se je slikala ta podoba. »Pater« pomeni škofa, cerkvenega učitelja, pisatelja. Med latinskimi pisatelji — romano eloquio — je bil sv. Avguštin najbolj mnogostransk — omnia dixit — pa tudi najbolj globok mislec — mystica sensa tonans —

Tu je bila najbrž papeška knjižnica, ker nam kronist poroča, da papež Caharija: »fecit ante scrinium Lateranensem porticum atque turrem . . .«; portik in stolp sta v temelju še ohranjena, in zato smemo čestitati g. Lauerju, da nam je odkril tudi kos knjižnice s tako častitljivo sliko.

A. Stegenšek.

Župnijska cerkev sv. Lavrencija v Vuhredu. Župnija vuhredska se nahaja v prijazni dolinici pod Pohorjem na desnem dravskem bregu, ob katerem se

vije koroška železnica. Proti vzhodu meji z župnijama Ribnica in Brezje, proti jugu z župnijo sv. Antona, proti zahodu z vuzeniško nadžupnijo, in proti severu z dekanjsko župnijo v Marenbergu. Cerkvico sv. Lavrencija so ob času kuge leta 1668 zaobljubili tukajšnji prebivalci in še le leta 1701 je bila dokončana, ter je bila podružnica vuzeniške nadžupnije. Leta 1788 so se pa za samostalno župnijo potrebne reči tje kaj izročile iz odpravljenega ženskega samostana v Marenbergu, tako da se je dne 5. sušca 1788 prvo dete tukaj krstilo, in je postal Vuhred samostalna kuracija. Iz vpisovanja novokrščencev v letu 1788 se da pojasniti, odkod izvira ime »Vuhred« in »Wuchern«. Bila je takrat splošna navada namesto »B« pisati »W«, kar se spozna iz tega, da je v krstni knjigi namesto »Blasius« nekaterekrat zapisano »Wlasius«. Pri prvem krščenem detetu je zapisano stanovališče »Wachern« hšt. 14; pri osmem pa »Wochern« hšt. 9, in od leta 1789 naprej »Wuchern«. Reklo se je torej: St. Lorenz im Bachern, Bochern, pisalo pa: »Wachern, Wochern« in končno: »Wuchern« ali v slovenskem jeziku: sv. Lovrenc v Pohorji, v Ohorji, v Ohredi, v Vuhredi, ker se cerkev res nahaja tako rekoč v kotu, ki ga tvori Pohorje na vzhodni, južni in zahodni strani.

Prvi kurat, Matija Bregant, ki je bil poprej kapelan v Vuzenici, je stanoval začetkoma v provizoričnem stanovališču v bližnjem mlinu, in še le 1791. leta je verski zaklad kot patron s sodelovanjem župljanov pozidal župnišče s tremi sobami, in kuhinjo. Zraven vuhredske srenje so bile novi kuraciji pridružene hiše iz ribniške Arlice in antonske župnije, ter iz št. vidske srenje v vuzeniški nadžupniji, tako da je bilo nekaj čez 600 župljanov. Ker so bili dohodki zelo skromni, so se zaporedoma kurati preseljevali na druge župnije. Pastirovali so pa tukaj dušni pastirji: Matija Bregant od leta 1788 do 1796, ko se je preselil za župnika k sv. Križu v Trbonjah; za njim je prišel Tom. Gnezda od leta 1796 do 1802, ko je postal župnik pri sv. Antonu na Pohorju. Njegov naslednik je bil Jožef Schutz od leta 1802 do 1808, ko je dobil župnijo v Čadramu. Juri Appath je pastiroval od 1808 do 1817. leta, ter se preselil za župnika k sv. Štefanu v Žusmu. Po kratki provizuri leta 1817 in 1818, ki je bila izročena Jakobu Pesante, je bil za kurata postavljen Martin Reitz, pod katerega dveletnim pastirovanjem se je postavil stolp in prizidal žagred, ter je bila cerkev obokana. V letu 1820 se je preselil za župnika k novi Štifi pri Gornjem gradu. V letih 1820 in 1821 je bil provizor Valentin Zorzini, in njegov naslednik je bil kurat Blaž Čibašek, ki je od leta 1821 do 1858 pastiroval, ter kot 81letni starček stopil v pokoj in se preselil v svoje rojstno mesto Kranj. Med tem dolgoletnim pastirovanjem se je marsikaj oskrbelo pri cerkvi in v župnišču. Izkopan je bil studenec v župniščnem vrtu, streha župnišča je bila z opeko krita, omislila se je stolpna ura, mašne knjige in leta 1855 so se naročile nove orgle.

Leta 1857 so bili pri Antonu Samasa naročeni trije novi zvonovi, katere je ob birmovanju blagoslovil knez in škof Anton Martin Slomšek, ki je po končanem blagoslovljenju v poljudnem govoru pohvalil župljane za veliko darežljivost, da so se oskrbeli za službo božjo potrebni predmeti.

Ko je po 36letnem pastirovanju Blaž Čibašek stopil v pokoj, ga je nasledil takratni kapelan v Žalcu Martin Grobelnik, ki je pastiroval do leta 1866, ter je po darežljivosti župljanov priskrbel potrebno mašno obleko. Ob času njegovega pastirovanja se je leta 1858 delala železna cesta proti Koroškemu. Dne 1. sušca 1866 je pa bil nameščen na župnijo sv. Andreja pri Belih vodah, ter so od tega časa do 19. septembra 1869 zaporedoma kuracijo oskrbovali provizorji: Lovro Potočnik, Martin Kramberger, Martin Sattler in Jurij Rubin.

Zasebna šola je bila že leta 1830, in še le 1844. leta je postala javna, ker se

je takrat po večkratnih navodih uredila plača za učitelja, ki je ob enem bil tudi cerkvenik. Sedaj je dvorazrednica.

Dne 19. septembra 1868 je postal kurat vuhredski č. g. Tomaž Mraz ter je imel, kakor je razvidno iz kronike, marsikatero hudo vojsko z nekaterimi rogovileži posebno ob času prehoda iz stare v novo šolsko dobo. Dne 9. sušca 1882 je postal nadžupnik in dekan v Vuzenici. Za provizorja je bil nastavljen Fr. Ostrc, kapelan v Vuzenici do 4. avgusta 1882, ko je nastopil č. g. Anten Kocuvan, dotlej župnik pri sv. Urbanu blizu Ptuja. Pastiroval je do 8. oktobra 1887, ko se je preselil za župnika v Lembah. Ob času njegovega 5letnega pastirovanja se je pri cerkvi silno veliko spremenilo. Podrla se je namreč stara cerkva in pozidala nova v čistem gotičkem slogu. Marsikateri popotnik, ki se vozi mimo po železnici, občuduje njeno lepoto.

Le jeklena volja in neupogljiva srčnost novega župnika je premagala vse zadržke in težave, ki so se pokazale pri zidanju nove hiše božje. S svojo prepričevalno zgovornostjo je za zidanje nove cerkve navdušeni župnik nagnil premožnega in že priletnega velikoposestnika Fr. Pahernik-a, da je daroval 24.000 gld. za zidanje nove cerkve, je pa tudi župljanom znal srce omehčati, da so marljivo dovažali za zidanje potrebnih reči. Urno je napredovalo zidanje in sproti so se odstranjevale ovire, ki so se stavile od marsikateri strani, tako da je novo cerkev posvetil že 7. septembra 1884 knez in škof Jakob Maksimilijan. Prav primerno je tedaj, da se nad žagradnimi vrati z zlatimi črkami lesketata vtisnjeni imeni dveh oseb, po katerih trudu in darežljivosti se je postavila krasna gotičska cerkev v Vuhredi, namreč: R. D. »Antonius Kocuvan«, parochus, in D. »Franciscus Pahernik«, fundator. Potrebna je bila še znotranja oprava, ki se je oskrbela s pomočjo radodarnih dobrotnikov, posebno pa obitelji Pahernikove.

V novi cerkvi so postavljeni štirje gotičski oltarji; glavni je posvečen cerkvenemu patronu sv. Lavrenciju, dijakonu, na severni strani pod stolpom, v katerem visé trije zvonovi, je križev oltar z misijonskim križem; v ladiji na epistolski strani je oltar sv. Jožefa, in na evangelijski strani je oltar rožnivenške kraljice Marije.

Velika zasluga Pahernikova pri zidanju nove cerkve se je sporočila svitlemu cesarju, in 21. majnika 1886. leta so časniki naznanili, da je veleposestnik Franc Pahernik odlikovan s srebrnim križcem s krono, kateri se mu je z veliko slovesnostjo izročil na binkoštni ponedeljek, kot na obletnico polaganja in blagoslovljenja vogelnega kamena za novo cerkev. Le nekatera leta je odlikovanec užival veselje cesarskega priznanja, ker dne 31. oktobra 1890 ob 1/2 12. uri po noči, tedaj kratko pred začetkom praznika vseh Svetnikov je mirno v Gospodu zaspal v 85. letu svoje dobe, in je bil na god vernih duš, ki se je v tistem letu obhajal v ponedeljek dne 2. novembra v pričo 12 č. g. duhovnikov popoldne prenesen na pokopališče, ko mu je še poprej v cerkvi slovo govoril č. g. ribniški župnik Franc Hrastelj.

Ko je bila hiša božja postavljena v spodobno stanovališče božje, kakor naznani napis nad glavnimi vrati zahodne strani: »Veni viator! ecce Tabernaculum Dei vivit«. »Pridi popotnik, glej hišo živega Boga«, sklenil je za blagor svojih ovčic skrbni dušni pastir prenoviti tudi duhovne templje svojih župljanov ter je naprosil očete jezuite, da so od 18 do 25. maja leta 1887 priredili sv. misijon, katerega so se župljani z veliko pobožnostjo v obilnem številu udeleževali. Da se je pa mogel sv. misijon obhajati, bilo je potrebno skrbeti za stanovanje, zato se je pred prihodom misijonarjev popravilo župnišče, tako da sta se naredili še dve podstrešni izbi in je po takem dobilo župnišče pet sob.

Ko je bilo vse to dovršeno, se je župnik dne 8. oktobra 1887 preselil za župnika v Lembah pri Mariboru, in na njegovo mesto je bil za provizorja postavljen

Jos. Črnko, ki je bil 19. februarja 1888 od č. g. nadžupnika in dekana vuzeniškega slovesno inštaliran za samostalnega dušnega pastirja v Vuhredu. Z dekretom vis. čast. mil. knezoškofa v Mariboru od dne 1. aprila 1891 št. 521 se je vsled pripuščanja vis. ministerstva za bogočastje od dne 25. januarja 1891 števil. 555. sporočenega po vis. c. kr. namestniku v Gradcu od dne 18. februarja 1891 števil. 3187 kuracija sv. Lovrenca v Vuhredu povzdignila v župnijo, tako da se zanaprej dušni pastir pravilno nameščen imenuje župnik. Neobhodno potrebne reči za redno opravljanje službe božje v novi cerkvi so sicer bile priskrbljene, vendar je še pa marsikaj manjkalo, kar pripada k okrasju, in tudi to se je od leta do leta priskrbovalo pa radodarnosti cerkvenega ključarja in veleposestnika Janeza Pahernika, ki je po smrti blagega očeta prevzel vso njegovo zapuščino v oskrbovanje, ter je, navdušen za lepoto hiše božje, in s svojim bistrim očesom kmalu zapazil, kaj je še potrebno.

Tako so se po njegovi darežljivosti oskrbele nove monštrance in kelihi, stolpna ura, zastave, kakor tudi cerkvenemu slogu primerni lestenci in pa slikanje cele cerkve, izvršeno po umetniku Jakobu Brollo, ki je res mojstersko delo, občudovano od vsakega obiskovalca cerkve. Ta brez dvoma najlepši kinč župnijske cerkve se je zvršil v maju, juniju in juliju leta 1892. Na stenah v presbiteriju so naslikane glavne dogodbe iz življenja cerkvenega patrona sv. Lavrencija; in sicer predstavlja prva slika dijakona, ki se poslovi od papeža Siksta; druga gledalcu kaže, kako pobožni dijakon revežem razdeljuje cerkvene zaklade; na tretji se vidi, kako zavzetemu ces. namestniku predstavi reveže in device namesto zahtevanih zakladov in biserov, in četrta slika kaže, kako k mučenju peljanemu diakonu angel božji na čelu briše potne srage. In ker je tukaj vpeljana podružnica šolske družbe sv. Cirila in Metoda, sta še v presbiteriju dve sliki, na epistelski strani nadškof sv. Metod, na evangeljski strani pa njegov brat sv. Ciril z azbuko ali staroslovenskim alfabedom v roki. Na oboku, ki loči ladijo od presbiterija so naslikani prebivalci nebeškega kraljestva, zbrani okoli presv. Trojice. Ladija je krasno okrašena in rebra gotičskih stebričkov bogato pozlačena. Na koru sta naslikana na eni strani orgel sv. Cecilija, sedeča pri orglah, na drugi strani pa kraljevi pesnik David s harfo v roki. Cerkevna oprava je proti solnčnim žarkom na južni strani cerkve zavarovana z zagrinjali, pritrjenimi na gotičskih oknih, in imenovani slikar Brollo jih je okinčal s podobami štirih velikih cerkvenih učencev: sv. Avguština, Gregorija, Ambroža in Jeronima. Tudi tri ožja gotičska okna proti vzhodu za glavnim oltarjem so zakrita z zagrinjali, na katerih so slike krstnih patronov sedaj živeče, za cerkevno olepšavo zavzete obitelji Pahernikove, namreč na epistelski strani podoba sv. Janeza od Križa, patrona Janeza Pahernika, na evangeljski strani podoba Marije 7 žalosti, krstne patroninje njegove soproge Marije roj. Robič, in na srednjem oknu se vidi podoba sv. Frančiška Serafa, krstnega patrona njunega prvorojenca.

Slike in podobe je na Lovrenško nedeljo dne 14. avgusta 1892 blagoslovil prečast. g. kanonik Karol Hribovšek v pričo 5 duhovnikov. Kako dobro se je posrečilo slikanje cerkve, povzame se lahko iz tega, da je mil. knez in škof Mihael dne 3. junija 1899 ob priliki birmovanja stariše in botre opozoril na krasoto cerkve, ki je kakor rožica med cerkvami lavant. škofije, ter jih opomnil naj skrbno varujejo srca birmancev, ki so po zakramentu sv. birmе postali templji sv. Duha. Ob tej priložnosti kanonične vizitacije in birmovanja se je zupljanom raz prižnice naznaila vesela novica, da je Janez Pahernik, veliki dobrotnik domače in sosednih cerkev od sv. Očeta papeža odlikovan s srebrnim križcem »pro Ecclesia et Pontifice«, kateri se mu je po skončanem cerkvenem opraviilu v župnišču slovesno izročil. K sklepu bodi še omenjeno, da je v novi cerkvi dne 21. julija 1889 pel novo sv. mašo primicijant č. g. Alojz Urban, ki je pa le kratek čas služil za duhovnega pomočnika

pri sv. Marku blizu Ptuja, ter je dne 23. sušca 1893 umrl v frančiškanskem samostanu v mestu Heluan v Afriki, kamor je šel iskat zdravja, pa ga ni mogel najti.

Josip Črnko, župnik.

Književni razgled.

Biblične vede.

Hesychii Hierosolymitani interpretatio Isaiae prophetae nunc primum in lucem edita, prolegomenis, commentario critico, indice adaucta a M. Faulhaber, doc. in R. Univ. Wirceburg. Freiburg, Herder. 1900. Str. XXXVI + 222. C. 6 M.

Výklad posvátných žalmů obsahující překlad z latinské vulgaty i z původního znění a úplný výklad žaltáře. Přidán výklad biblických chvalo zpěvů breviáře. Napsal dr. Jaroslav V. Sedláček. Díl I. úvod a ž. 1—71. V Praze. Tiskárna kniž. arcib. knih-tiskárny. — Nákladem Dědictví sv. Prokopa. 1900. Str. 568.

Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil dr. Fr. Lampe. 7. snopič. Str. 769—896. Poleg zgodbe Tobijeve in Juditine ter nekaterih manjših prerokov obsega ta snopič zlasti dva velika preroka Izaija in Jeremija. Natančneje bomo govorili o tej knjigi in nekaterih drugih iz letošnjega darila Mohorjeve družbe, ki spadajo v obseg »Voditelja«, v prihodnji številki, ker so nam za to številko prepozno došle v roke.

F. K.

Dr. Sebastian Euringer. Die Auffassung des Hohenliedes bei den Abessinern. Ein historisch-exegetischer Versuch. Leipzig. J. C. Hinrichs. 1900.

Do zdaj se je z večine mislilo, da so Abesinci »Visoko pesem« tolmačili zgolj historisko o ljubezni med Salomonom in hčerjo egipt. faraona. Povod temu precej običnemu mnenju je posebno dal sloveči potnik James Bruce v svojem popisu potovanja, katero je l. 1768. storil ob Nilu do njegovega izvira. Euringer pa dokazuje, da to mnenje ni pravo, temveč da je med Abesinci doma alegorično tolmačenje.

Jos. Hohojec.

Apologetika in dogmatika.

Der Glaube an den Auferstandenen gemeinfasslich begründet in fünf apologetischen Briefen an einen Freund v. P. Julius Müllendorff S. J. Regensburg, Manz. 1900. Str. VI, 152. C. 2 M.

Elementa Apologeticae. I. Philosophia religionis. Auctore Dr. Ant. Michelitsch, philos. et apolog. professore in universitate Grazensi. Graz 1900. Styria. Str. 186 z dvema zemljevidoma. C. 3 K.

Die katholische Kirche am Ende des XIX. Jahrhunderts. Abhandlungen von P. Andreas Hamerle, C. Ss. R. II. Auflage. Münster in Westf. Alphonsus-Buchhandlung 1899. Str. 200 C. 1:20 K.

Laurentius Janssens, S. Th. D., Monachus Macedolensis (congreg. Beur.) Collegii S. Anselmi in Urbe rector, Sacrae Congregationis Indicis consultor, Summa theologica ad modum commentarii in Aquinatis Summam praesentis aevi studiis aptata. Tomus I. et II. Tractatus de Deo uno pag. XXX + 536, XVIII + 600. Friburgi, Brisgoviae, sumptibus Herder.

Petrus Einig, S. th. et philosophiae doctor, eiusdem s. theologiae professor in Seminario Trevirensi; Institutiones theologiae dogmaticae, Tractatus de Sacramentis pars I. de sacramentis in genere, baptismo, confirmatione, Eucharistia. Treveris ex officina ad S. Paulinum 1900, pagg. X. + 248.

Dr. J. B. Heinrich, Lehrbuch der kathol. Dogmatik. Bearbeitet und herausgegeben von Dr. Philipp Huppert. Mainz, Verlag von Franz Kirchheim 1901. Lex. 8° Seit. XVI. + 910.

Dr. Anton Kurz, die katholische Lehre vom Ablass vor und nach dem Auftreten Luthers. Paderborn, Druck und Verlag von Paul Schöningh. 1900. 8° Seit. IV. + 308.

Dr. Georg Reinhold, k. k. Univ.-Prof. in Wien, die Streitfrage über die physische oder moralische Wirksamkeit der Sacramente nach ihrer historischen Entwicklung dargestellt. Stuttgart und Wien, Joh. Roth'sche Verlagsbuchhandlung 1899. Str. 148, c. 384 K.

De Wotanismus oder »Los von Rom!« Münster in Westf. Alphonsus-Buchhandlung. 1900. Str. 52. C. 42 v.

Cerkvena zgodovina.

Papst Alexander VIII. und der Wiener Hof (1689—1691). Nach den Beständen des kaiserl. und königl. Haus-, Hof- und Staatsarchivs und des Fürstlich Liechtensteinischen Archivs in Wien dargestellt von Dr. Sigismund Freiherrn von Bischoffshausen. Stuttgart und Wien. Jos. Roth'sche Verlagshandlung. 1900. Str. 188, c. 360 K.

Das Buch der Synhados. Nach einer Handschrift des Museo Borgiano übersetzt und erläutert von Dr. O. Braun, Professor an der Universität Würzburg. Stuttgart und Wien. Jos. Roth'sche Verlagshandlung 1900. Str. 405, c. 960 K.

Zur Lösung der Rastatter Gesandtenmord-Frage — gesammelte Aufsätze von Frhr. v. Helfert. Stuttgart und Wien. Jos. Roth'sche Verlagshandlung. 1900. Str. 158, c. 480 K.

Die neueren Forschungen über die Anfänge des Episcopats. Von Stanislaus v. Dunin-Borkowski S. J. Ergänzungsh. z. d. Stimmen a. M. L. 77. Freiburg im B. 1900. Str. 187, c. 308 K.

Cerkveno pravo.

1. V »Corpus iuris canonici« je marsikaj zastarelega, ki ima le še zgodovinski pomen in se še more dobro rabiti le pri tolmačenju novejših določb, ki se navadno opirajo na prejšnje in se prav umevajo le iz njih. Kakor civilno, tako je napredovalo tudi cerkveno pravo. Marsikaj je veljalo poprej, kar zdaj ne velja več, kar pa se še vkljub temu nahaja v zbirki »Corpus iuris canonici«. Zato so že večkrat kanonisti izrazili željo, da bi se cerkveno pravo formalno preosnovalo in kodificiralo po vzgledu modernega civilnega prava. Vse, kar je še sedaj obvezno, bi se naj zbralo v cerkven zakonik. Za to reformo cerkv. prava so n. pr.: dr. Lämmer, dr. Hollweck, posebno pa prof. kanoničnega prava na kat. univerzi v Lillu A. Pillet. Tudi slavnoznani profesor na gregorijanski univerzi v Rimu, o. Wernz S. J., je tega mnenja in je že celo izrazil nado, da se to v kratkem res tudi zgodi. Omenjeni francoski učenjak Pillet je razvil svoje misli o tej preosnovi v posebni knjižici: »Codification du Droit canonique.« Po njem bi morali biti podlaga tega kodeksa pozitivni stavki iz silaba, kanoni 2, 10—12, 17 in 21 iz sheme konstitucije de ecclesia in iz sedanjega »Corpus-a« tituli: de constitutionibus, de rescriptis, de consuetudine (II., III. IV.), deloma okrajšani, deloma pa izpolnjeni. Stavi tudi svoje predloge glede stvarnega in osebnega prava ter glede spremembe sodnega in kazenskega postopanja. Preosnova in kodifikacija bi bila res potrebna, a kdo ve, če bi bil sedANJI čas ugoden za to!

2. Pred kratkim je izšla 9. izdaja znanega Aichnerjevega kompandija cerkvenega prava, katero je oskrbel predarlski generalvikar in kanonik dr. Friedle. Aichnerjevo cerkveno pravo hvalijo vsi učenjaki zaradi temeljitosti. Vsa praktična, najbolj potrebna vprašanja so v njem kratko in dobro obdelana iz strogo kat. stališča. Pisatelj tudi navaja vedno dotične državne cerkvenopravne zakone, katerim sicer cerkev ne priznava obveznosti in veljave, ker jih je izdala nepoklicana oblast, a jih vendar izpolnjuje ad praecavenda mala maiora. V najnovejšo izdajo so vsprejete vse novejšie merodajne določbe cerkvenih in državnih oblasti. Knjiga se je zato povečala za kakih 20 strani. Kompandij še posebno priporočajo izborni in priznani pravoslovni učenjaki, na katere se sklicuje pisatelj.

3. »Der Irrthum als Ehehindernis« (von Dr. Gaugusch. Wien; 77 str.). Pisatelj govori o zmoti kot zakonskem zadržku. Najpoprej razvija pojem in razne vrste zmote. Na to razpravlja o zmoti v osebi in o zmoti glede suženstva, kakor tudi o zmoti v lastnosti (error in qualitate). Delo je v obče dobro, le tu in tam se pisatelj včasih malo moti. O Gracijanovem dekretu trdi, da je cerkvena oblast vsaj indirektno izrekla obveznost njegovih kanonov s tem, da se je za časa Gregorija XIII. vsprejel kot del v Corpus iuris canonici. Kar pa nikakor ni res. Gracijanov dekret je in ostane privatno delo pravoslovnega učenjaka in posamezni kanoni imajo po vsprejemu v »Corpus J. C.« toliko obveznosti, kolikor so je imeli pred vsprejemom, ker cerkvena postavodajna oblast nikjer ni izrekla splošne obveznosti.

Dr. A. Jerovšek.

Pravoslovje.

Institutiones Alphonsianae cura et studio P. Cl. Marc C. Ss. R. Edit. x. Brevi Pontificio honestata. 2 tomi 8°, XX., 873, 818 str. Dülmen (Laumann) 1900. Vez. 13 m.

Dušno pastirstvo in ascetika.

Dobro znano in porabno delo p. Fr. Beringerja, Die Ablässe, ihr Wesen u. Gebrauch, je l. 1900 izšlo že v 12. izdaji. Tudi ta izdaja je dobila potrjenje rimske kongregacije za odpustke in je torej zanesljivo vodilo dušnim pastirjem. Prvi, bolj teoretični del razpravlja o nauku in določilih katoliške cerkve o odpustkih, in so skrbno porabljene novejšie raziskave o nauku in praksi katoliške cerkve z ozirom na odpustke v 15. in 16. stoletju, ko so ravno odpustki dali bližji povod velikemu verskemu preobratu. Tudi v drugem, praktičnem delu je marsikaj dostavljeno, nove bratovščine in novi obrazci, tako da delo res stoji na višini današnjega časa in bodo zato dušni pastirji tem rajši segli po njem.

Handbuch der Pastoralmedizin mit besonderer Berücksichtigung der Hygiene. V. Dr. Aug. Stöhr. IV. Aufl., bearbeitet und herausgeg. v. Dr. L. Kannmüller. Freiburg 1900. X + 538 str., c. 6 M. F. K.

Dr. Simon Katschner: Vertheilung des biblischen Lehrstoffes und Grundsätze der Katechese. Založila Styria v Gradcu (1901) 8° 32 str. Cena 30 h.

Kako je treba poučevati svetopisemske zgodbe? V spodnji šolski skupini je sv. pismo podlaga, v višji pa v dokaz in razjašnjevanje verske resnice. Obdelale bi se pa naj vse važnejše zgodbe, kakor jih podaja učna knjiga. Da stori kateket tudi v tem svojo dolžnost, da ne izpusti kaj važnega pri tako obširni snovi pa v tako pičlo mu odmerjenem času, treba mu je pred vsem pametne razdelitve. Uvaževaje te razloge, naročila je lani katehitička konferenca v Gradcu dr. S. Katschnerju, da pripravi tako razdelitev svetopisemskih zgodeb. V zgoraj omenjeni knjižici se je odzval temu naročilu in sicer tako, da podaja v vsakem šolskem letu nekaj novih zgodeb, primernih snovi, ki se obdeluje v istem letniku. Že predelane pa se istodobno kratko ponavljajo. Po tem načrtu bi otroci predelali v celi svoji šolski dobi

blizu 170 zgodb. Kateketu pa se olajša delo, posebno če pride na drugo mesto, ker ve katere zgodbe otroci že znajo in katerih se še morajo na novo učiti bodisi v nižji, bodisi v višji skupini. Kateketi mu bodo za to delo gotovo hvaležni. Tudi nam ugaja, posebno pa dodatek glavnih načel pri poučevanju veronauka. Razdelitev se naslanja na »učni načrt in razdelitev snovi«, katero je sestavil kanonik Anton Griefl za sekovsko škofijo.

M. Š.

Iv. Nep. Stöger S. J.: Rajski Vijenac. Najviši vršak krščanske nade. Pohrvatio dr. Ivan Šarič, kanonik vrhbosanski. Drugo iz »Vrhbosne« preštampano izdanje. Sarajevo, 1900. Cena vez. 4 K. Str. 401. — V tej knjigi je zbrano obilno lepih misli o velevažnem predmetu, ki je vrhunec krščanskega upanja, kakor tudi sklep krščanskega modroslovja. Pridigar mora ne le pretresati dušo s peklom, ampak tudi povzdigovati in vnemati srca za večno domovino, za katero smo vstvarjeni, kar pa ni lahko; v tej knjigi bo našel marsikatero porabno misel. Istotako tudi za spovednico in za bolniško postelj. Knjigo preveva solidna ascetika, prevod je pa tudi jako gladek in točen, zunanja oblika prav lična. Posvečena je hrvaška izdaja premil. knezu in škofu ljubljanskemu, bivšemu članu vrhbosanskega kapitola. Za vsakdanje duhovno berilo je kaj primerno to delo. Zatorej bodi toplo priporočeno.

F. K.

Die Hingabe des Priesters an den Dreieinigen Gott. Von Augustinus Egger, Bischof von St. Gallen. II. Auflage. Benzinger & Co. A. G. Einsiedeln 1900. Cena lepo vezane knjige z rdečo obrezo K 2.40.

Exurge! Gebetbuch in Worten der hl. Schrift mit Mahnungen der hl. Schrift zu religiösem Leben. Verfasst von P. Leo Keel O. S. B. Einsiedeln 1900. Benziger u. Co. A. G. Cena vezane knjige K 1.20.

Sermo synodalis. Govor premilostlj. kneza in škofa dr. Mihaela Napotnik pri prvi javni seji tretje škof. sinode lav. dne 4. sept. 1900. Str. 20. Prevod tega lepega govora o lastnostih katoliškega duhovnika je prinesel »Slovenec« in se je odtisnil tudi v posebni knjižici. Priredil in izdal ga je vlč. g. Jernej Voh, nadžupnik in dekan konjski.

Govor na prvem slovesnem zborovanju II. slov. katol. shoda v Ljubljani, dne 11. sept. l. 1900. Govoril in priobčil dr. Mihael Napotnik, knez in škof Lavantinski. Maribor, 1900. Založil pisatelj. Str. 22. Govor se nanaša na resolucije o krščanskem življenju ter obravnava vero, upanje in ljubezen pravega učenca Kristusovega.

Spomin na slovesno posvečenje nove predmestne župnijske cerkve preblazene Device Marije, matere milosti v Mariboru, dne 11. in 12. meseca avg. sv. leta 1900. Dva cerkvena govora. Priobčil dr. Mihael Napotnik, knez in škof Lavantinski. V Mariboru, 1900. Str. 33. Založil pisatelj.

Schlusswort nach der Consecrationsfeier der neuerbauten Vorstadt Pfarrkirche zur hl. Maria in Marburg. Von Dr. Jos. Pajek. Marburg 1900. Im Verlage des Verfassers. Str. 27.

Betrachtungen für Priester und Cleriker über den Inhalt der heiligen Evangelien von Dr. Alois Schlör. Neu herausgegeben von Alois Stradner. B. I—III. 2. Auflage. Graz 1900. Ullr. Moser. Cena 10 K, vezaním 15.40 K.

Predigten auf die Feste des Herrn mit einem Anhang von Gelegenheitsreden. Herausgegeben von P. Paulus Schwilinsky O. S. B. Graz, 1901. Ulrich Moser. Str. X., 564. C. 5 K. vez. 7 K.

Predigten für die Tertiaren des heil. Franciskus an der Hand der Ordensregel von P. Arsenius Völling. I. Theil. Paderborn, 1900. Junfermannsche Buchhandlung. Str. 300. C. 2 m., vez. 2.70 m.

Petar Barberić. Hrvatski uzor-mladić. Napisao Ante Puntigam D. J. Sa slikama. Zagreb. Tisak i naklada Antuna Scholza. 1900. Str. 205.

Vodilo otrokom Marijinim. Najboljša mati, molitvenik za otroke Marijine. Po več virih priredil in založil Fr. Bleiweis. Ljubljana 1900. Obe knjižici sta vezani skupaj, dobi se pa tudi vsaka posebej. Obe skupaj vezani staneta 1'30 K, 1'60 K, 3 K. »Vodilo« za sebe 60 r, »Najboljša mati« 1 K, 1'50 K, 2 K. Ta po vsebini in obliki prav ličen molitvenik je kaj primeren za ude Marijinih družb. Dušni pastirji, širite med ljudstvom dobre domače molitvenike, da ne bo segalo za malovrednimi »molitveniki«, s katerimi tuje trdke delajo velikanski dobiček in ki večkrat niti nimajo postavnega cerkvenega odobrenja.

Vorträge über das heiligste Herz Jesu von P. Johannes Polifka, C. Ss. R. Mit Erlaubnis der Oberen und der bishöfl. Approbation. Münster in Westfalen. Verlag der Alphonsus-Buchhandlung. Stranij 273. Mala 8°. Cena nevezani knjigi K 2'20.

Družboslovje.

Der Katholische Frauen-Verein der werktätigen christlichen Liebe in Marburg. Nach dessen Geist und Wirken dargestellt von Dr. Josef Pajek. Mit Druk-erlaubnis des hochwürdigsten fb. Lavanter Ordinariates vom 18. December 1899, Nr. 36. Praes. Marburg, 1900. Im Verlage der fb. Ordinariatskanzlei. St. Cyrillus Buchdruckerei. — Vel. 8°. Strani VIII x 119.

Nepozabljivi škof Slomšek je l. 1860. v Mariboru ustanovil »gospejno društvo«, kateremu je namen: 1. pouk zapuščene mladine, posebno zanemarjenih deklet, 2. podpiranje vsakovrstnih sirot, posebno bolnikov. Društvo deluje zelo blagodejno; dolga vrsta plemenitih krščanskih žen se zanj žrtvuje, zbira prostovoljne prispevke ter osreči vsako leto mnogobrojne otroke z zdatnimi podporami. — Le-to gospejno društvo je letos praznovalo štiridesetletnico svojega obstanka, na zelo svečan način. V trajen spomin te slovesnosti je izšla navedena knjiga, katero je izdajatelj posvetil spomenu na tolažbe polno delovanje sv. Vincencija Pavlanskega, gospejnemu društvu, posebno društvenim pokroviteljem, društvenemu svetovalcu in gospem predsednicam. V 70 točkah popisuje velemarljivi pisatelj društveno delovanje na podlagi letnih poročil. V uvodu razloži pomen gospejnih društev sploh, njih ustanovitev po sv. Vincenciju Pavlanskem, njega življenje in delovanje v kratkih črticah. Doslovno so v knjigi zabilježeni različni govori, katere so imeli pri različnih društvenih prilikah prevzvišeni pokrovitelji: Slomšek, Stepišnik in Napotnik; z veliko pohvalo se omenja delovanje vrlih predsednic: grofice Brandis, Katarine Pachner in Frančiške Scherbaum, ki so s svojo darežljivostjo in neumorno delavnostjo društvene namene najzdatnejše pospeševale; zaslužno priznanje se tudi izreče vnetim društvenim svetovalcem: Kosarju, Kanduthu in Fil. J. Bohincu. Veličega pomena za Maribor in sploh za celo vladikovino je ustanovitev samostana šolskih sester v Mariboru, ki je še sedaj v najtesnejši zvezi z gospejnim društvom. Imenik vseh sedanjih udov — 470 po številu — sklence zanimivo delo. Knjiga, ki je tiskana na krasnem papirju v zelo lepi obliki, povečuje 12 jako čednih slik; radi tega se smelo reče, da dela knjiga Ciri-lov tiskarni toliko čast, kolikršno je veselje in zanimanje, katero je vzbudila med udi gospejnega društva.

Dr. A. Medved.

O odpustkih, njih virih in koristi.

Veliko je usmiljenje božje in njega, uči sv. pesem (Ps. 119, 8), »polna je zemlja«. Človek pa torej, tudi grešnik, lahko vanj zaupa, zakaj »pri Gospodu je usmiljenje in bogato je pri njem odrešenje« (Ps. 129, 7). Ali če je tudi božje usmiljenje veliko, nič manjša ni božja pravičnost, ki vsled nje »Bog plačuje dobro in kaznuje hudo, kakor si kdo zasluži«¹. Vidi se to sicer v vseh naredbah božjih, posebej pa še v odrešenju človeškega rodú in v načinu, po katerem se ga človek vdelezuje. Le-to se godi, piše sv. Leon Vel.², tako, da »daru milosti ne nasprotuje postava pravice«.

Tudi pri odpustkih je tako, kajti o njih se družita lepó pravičnost in usmiljenje božje: pravičnost, ker terja Bog še tudi od njih, ki so jim grehi že odpuščeni in so torej v stanu posvečujoče milosti božje, časne kazni za njih grehe, usmiljenje pa, ker vzame zasluženje drugih, svetnikov in svetnic božjih, njim za dobro, ako ga sv. cerkev zanje odloči — nekaj, kar se prav v odpustkih zgodi. Ni pa zasluženja brez odrešenja Sinú božjega in tekó torej tudi odpustki izpod sv. križa, kakor iz vira, ki nikoli ne usahne, marveč po neštetih žilicah daje »žive vode, ki teče v večno življenje,« in je sv. križ torej prav »vir zveličanja«. (Isai. 12, 3; Ioan. 7, 38).

O sv. križu, oziroma o odrešenju sem v tem listu že nekaj pisal³, naj se mi pa še torej dovoli, da še tudi o odpustkih kaj izpregovorim. Novih reči pač ne podam v naslednjih vrstah, vendar pa je nauk o odpustkih sam na sebi vreden, da ga poznamo na vse strani in zanima nas še posebej zato, ker govorimo v službi, zlasti v dušnem pastirovanju, pogostoma o njih. V svoji razpravi se držim reda, kakor stoji v napisu in govorim torej najprej o odpustkih, potlej o njih virih in naposled o njih koristi, vselej pa v mejah dogmatične vede.

I. O odpustkih, njih pojmu in razdeljevanju.

1. Ime reči sicer ni že reč sama, vendar pa jo označi več ali manj, da jo človek po imenu spozna v vrsti drugih ter jo od njih ko-

¹ Veliki katekizem, šte. 54. — ² Serm. 27. in nativ. Dom. cap. 3.

³ Glej »Voditelj«, letn. I. in II.

»Voditelj« II.

likor toliko razloči. Beseda »odpustek« pa je sicer ime za čin usmiljenja, a nič ne pové, čigav je čin in v čem se kaže usmiljenje. Prav tako je tudi pri nemškem imenu »Ablass« in pri latinskem »indulgentia«¹. Cerkevni jezik ima sedaj sploh le »indulgentia« za odpustek, svoje dni pa so radi pisali: pax, εἰρήνη (mir); remissio, ἄφεσις (odpuščenje); donatio, χάρισμα (dar). Ker pa se vidi iz teh besed le ena stran odpustkov, prihaja sčasoma beseda »indulgentia« bolj in bolj v rabo za odpustke in že sv. tridentinski zbor (sess. 25 continuat.) jo hvali za »insigne hoc indulgentiarum nomen«.

Po vsej pravici, kajti odpustki so v osebku usmiljenje, v predmetu pa odpuščenje in oboje pove beseda »indulgentia«². Sicer pa se nahaja »indulgentia« v takem pomenu že tudi pri sv. očetih. Mar ne »vidiš, vpraša sv. Pacijan³, popustljivosti apostola, apostoli indulgentiam, ki oblažuje lastne obsodbe?« Sv. Ambrož⁴ pa piše: »Skrbimo, da naše zdravilo ne pomore hudiču do zmage. Kača nas prekani, če se kdo pogubi iz prevelike žalosti, dočim še je možno, da se po usmiljenju, per indulgentiam, reši«. Sedaj je torej »indulgentia« stalno ime, terminus technicus, za to, kar je pri nas »odpustek« in v nemškem jeziku »Ablass«.

2. Odpustek pa je, uči katekizem⁵, »odpuščenje časnih kazni, katero deli sveta cerkev izven zakramenta svete pokore, ko je greh že odpuščen«. Ta opredelba odpustka je sicer priprosta v obliki, vendar pa sodim, da v svoji vsebini zadostuje tudi v dogmatični vedi, treba ji je samo razlaganja, ki ga zahteva. Ako se opiše, pa je odpustek odpuščenje časnih, za grehe božji pravici še dolžnih kazni, ki ga sv. cerkev izven zakramenta deli iz oblasti ključev ter iz zaklada zasluženj⁶. Odpustek je torej »odpuščenje«, ne samo nikavno neterjanje, ampak dejavno oproščenje, »kazni«, ne pa krivnje greha, ker se ta ne odpusti razven posvečujoče milosti božje: če je smrten greh, treba je, da se ona na novo vlije; če je pa odpustljiv, da se — posredno vsaj — pomnoži⁷. Odpustek pa milosti božje ne vlije in je ne pomnoži, ampak jo predpostavlja. Ne velja torej več mnenje sv. Antonina, D.

¹ V sv. pismu se nahaja »indulgentia« le na tehle mestih: Iudith, 8, 14; Isai. 61, 1; 63, 7. 9; I. Cor. 7, 6 in pomenu usmiljenje (ἔλεος), odpuščenje (ἄφεσις) in prizanesljivost (συγγνώμη).

² Glej Dr. Nik. Gühr, die heil. Sacramente der katholischen Kirche. Herders Verlagsbuchhandlung. Freiburg in Breisgau 1899. zvez. 2, § 29, str. 234.

³ Epistula 3. ad Sympron. št. 18. — ⁴ De poenitentia, lib. 1, cap. 17, num. 93.

⁵ Veliki katekizem, odgov. na vprašanje 704.

⁶ Prim. Dr. Ioan. Katschthaler, Theologia dogmatica, tom. IV. num. 757.

⁷ S. Thomas, In 4. Sent. dist. 16, qu. 2, art. 2. sol. 4.

Scota i. dr., češ, da se odpusti krivnja malih grehov v odpustkih¹. »Nikomur se ne more odpustiti kazni, če se mu prej ne odpusti krivnja«, uči sv. Bonaventura², in če torej sv. oče razpiše kedaj odpustke »in remissionem peccatorum«, se razume to tako, da se dobé odpustki v popolno odpuščenje grehov, za to pa je treba tudi, da se odpustijo njih časne kazni³, zakaj »ni možno, uči sv. Bonaventura⁴, da je v kom krivnja, ne da ji sledi kazen«.

Kazni pa sta dve vrsti: večna, kazni zgube in čuta, in časna. Da sta v smrtnem grehu obé, časna in večna, dokazuje sv. Tomaž⁵ iz narave tega greha. Kdor namreč smrtno greši, obrne se s tem od Boga, nespremenljive dobrote, ter se obrne k stvari, spremenljivi dobroti. Njemu pa gre torej za ono večna, za to pa časna kazni, »kajti nerednost krivnje se ne vrne k redu pravice razven po kazni.« Za odpustljivi greh pa sledi le časna kazni, ker se človek s takim grehom obrne le neredno k stvari, ne pa od Boga, zato ne zadene tega greha večna, ampak samo časna kazni. Večna kazni se nadalje odpusti s krivnjo greha vred, ker se ta odpusti le po posvečujoči milosti božji, z njo pa se duša sklene z Bogom. Po mnenju drugih pa se večna kazni vsled posvečujoče milosti božje spremeni v časno kazni⁶. Mogoče, toda sv. cerkev tega ne uči, vsaj v tridentinskem zboru⁷ ne najdem dokaza za to mnenje. Naj pa je to, kakor že koli se komu hoče, v odpustku se odpusté samo »časne« kazni in le tedaj, če se je krivnja greha, bodi si smrtnega, bodi si odpustljivega, že odpravila. Odpuščenje kazni, pa ne zunanjih, tudi ne naravnih nasledkov greha »deli sv. cerkev« v odpustkih⁸. Kdor deli, ima kaj in sme deliti, torej ima sv. cerkev oblast tako čez kazni, katere odpušča, kakor čez zaklad zasluženja, iz katerega zadošča Bogu zanje. »Sv. cerkev« pa je sv. mati kat. cerkev, torej rimski papež in škofje. Ona opravlja, rekel bi, posle skrbne žene (Prov. 31, 30 s) v kraljestvu božjem.

Deli pa sv. cerkev odpuščenje časnih kazni v odpustkih »izven zakramenta sv. pokore«, kajti odpušča jih sicer tudi v tem zakramentu, toda v njem ne določuje ona, koliko se jih odpusti, ampak Bog; pač pa določuje sv. cerkev v odpustkih, koliko se naj v vsakem odpustku odpusti časnih kazni, ker odpustki niso deljenje zakramentov, ampak

¹ Ob odpustkih pa je to možno, namreč po spokornih delih, za katere se dobé odpustki. Sicer glej Dr. Phil. Huppert, Lehrbuch der kath. Dogmatik, Mainz, Verlag v. A. Kirchheim 1901. § 209, str. 759. — ² Suppl. qu. 27, art. 1.

³ Glej Denzinger-Stahl, Enchiridion šte. 570.

⁴ In Sent. 2. dist. 36, art. 2, qu. 1. — ⁵ Summa theolog. 3, qu. 86, art. 4.

⁶ Glej F. H. Wildt, Wetzer und Welte's Kirchen-Lexicon, zv. 1, str. 95.

⁷ Sess. VI, can. 30. — Denzinger-Stahl, nav. del. št. 723.

⁸ Prim. Dr. Phil. Huppert, nav. del. str. 759 II.

deljenje zaklada zasluženja¹. V tem pa pride na voljo sv. cerkve, koliko ga hoče vzeti in koliko torej odpustiti časnih kazni. — Katekizem še dostavlja: »ko je greh že odpuščen«, kajti prej se mora odpraviti vzrok, potlej še le se odpravi učinek. Vzrok časnih kazni pa je krivnja greha. To je torej treba odpraviti, zakaj »učinek se ne zmanjša in ne odpravi, dokler se ne zmanjša ali ne odpravi vzrok učinka«².

3. V oziru na predmet, torej na kazni, ki jih odpusté, so odpustki popolni in nepopolni. »Popolne imenujemo, uči katekizem³, tiste odpustke, po katerih se nam odpusté vse časne kazni za greh«. To je tudi sedaj mnenje blizu vseh bogoslovcev⁴, nekaj pa jih še vendarle misli, da se v odpustkih odpusté pokorila ali »naložena pokora«, tista namreč, ki jih človek za svoje grehe zasluži, dasi se mu jih vselej ne naloži, in šele po njih torej posredno odpusté tiste kazni, ki bi jih odslužil s tako pokoro⁵. Zase ima to mnenje oblike, v katerih so papeži stare dni razpisovali odpustke. V njih se je po navadi reklo: »za pokore, naložene za grehe ali od Boga ali od cerkve v pokorilnih zakonih, per canones poenitentiales, ali od spovednika«⁶. Večkrat se je še pristavilo: »in za te, ki bi jih bilo naložiti, et iniungendis«. Mesto teh besed pa je papež Gregorij XIII., brž pa že Pij V. postavil: »in sicer kakorkoli dolžnih pokor, et alias quomodolibet debitis poenitentibus«. V predmetu samem pa si ti dve mnenji nista v nazkrižju, kajti obé trdita, da se v popolnih odpustkih odpusté vse časne kazni. Poslednje mnenje se torej ne razlaga prav, ako se pravi, da se v popolnih odpustkih takó odpusti le toliko časnih kazni, kolikor bi si jih človek odslužil, ko bi prestal ona spokorna dela, ki bi jih moral ali bi jih mogel svoje žive dni po »pokorilnih zakonih« opraviti. Sv. cerkev želi sedaj z odpustki ravno to, kar svoje dni s pokorili — popolno oproščenje spokornikov. In prav to je bil namen ostrih pokoril, ki jih je sv. cerkev nalagala, sicer bi pa človek ne mogel razumeti, čemu da so le-ta bila tako ostra in so jih vendarle ljudje radi nase jemali, celo kralji ali cesarji se jih niso otemali⁷.

»Nepopolne imenujemo«, uči nadalje katekizem⁸, tiste odpustke, po katerih se nam odpusti samo nekaj časnih kazni za greh«. Sv. cer-

¹ S. Thom. In Sent. 4, dist. 20, qu. 1, art. 3, sol. 2 ad 1.

² Idem Suppl. qu. 14, art. 5.

³ Veliki katekizem, odg. 711.

⁴ Franz Beringer, die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch. Paderborn. Zwölfte Auflage. Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh 1900. § VIII., pg. 551.

⁵ Glej Dr. Ioan. Schwetz, Theologia dogmatica catholica vol. III. edit. 5. Viennae, 1869 sumptibus congregationis melchitharisticae, § 110.

⁶ Prim. C. Passerini, de indulgentiis, Romae, 1672. qu. 10, num. 180.

⁷ Glej Fr. Beringer, nav. del. str. 54. — ⁸ Veliki katekizem, odg. 712.

kev namreč ne deli odpustkov kar brez vsega dela, marveč terja zanje, da stori, kdor jih želi dobiti, več ali manj pokore za svoje grehe. Ta pa je včasih le mala, ker večje človek ne zmore, ali pa še ne mara, ko mu ne dostaje spokornega duha, kakor ga je zanj treba. Sv. cerkev torej, da tudi takim vstreže ter jih privede na to, da sami vsprejmo nase vsaj lažja dela n. pr. molitev, podeljuje nepopolne odpustke. Nepopolni pa se jim pravi zato, ker po njih človek ne dobi odpuščenja vseh, ampak le nekaj časnih kazni za svoje grehe — toliko namreč, kolikor se jih odpusti v oni dobi, ki jo sv. cerkev določi, n. pr. v 40 dneh, v enem letu... s pokorili, kakor so bila svoje dni v navadi. Številke torej pri nepopolnih odpustkih ne gredo na dobo časnih kazni, ampak na dobo spokornih del. Ti dobi pač stojita med seboj v pravem razmerju t. j. čim daljša je slednja, tem daljša je prva in se tem več odpusti časnih kazni, čim večja so pokorila v oni dobi, ki jo obsega nepopolni odpustek, toda enaki si nista dobi. Čim večja so torej bila pokorila svoje dni v tisti dobi, za katero sv. cerkev razpiše nepopolne odpustke, tem več se po njih dobi odpuščenja časnih kazni¹. To je, sodim, tudi razlog, da se odpustek semtertje razpiše za 7 let in 7 kvadragen, češ, da je v onih sedmih letih spokoril tudi takih v sedmih kvadragenah², torej ostrejših in vsled tega več vrednih v oziru na časne kazni.

Z ozirom na osebe, katerim se podelijo odpustki, pravi se jim osebni, z ozirom na kraje, v katerih se dobé, so krajni in z ozirom na premakljive reči, pri katerih se dobé, so rečni odpustki. Samo po sebi pa se umeje, da dobé osebe odpustke, najsi so ti krajni ali rečni³. Semtertje se bere tudi o časnih in večnih odpustkih, o odpustkih sv. leta itd. Ali po svojem bistvu se ne ločijo od drugih, že omenjenih, samo doba je različna, za katero veljajo, in pogoji, o katerih se dobé, so po nekem delu drugi. V dogmatični vedi pa so torej te razdelitve brez večjega pomena⁴ in se torej več ne oziram nanje, dasi ima vsaka imenitnih, za dušne pastirje važnih reči v sebi — reči, ki jih mora znati in se jih torej učiti, kdor neče, kar se tiče sv. odpustkov, tavati v temi. Nevednost je tukaj vsem škodljiva, za duhovnika pa neodpustljiva. — Preidem torej na vprašanje:

¹ Glej dr. Nik. Gühr, nav. del. zv. 2, § 32, str. 254 s.

² Prim. D. Palmieri, *De indulgentiis*, § 5, num. 4: *Quadrigenae, quae annis adiunguntur totidemque ac illi, non sunt aliquid praeter ipsos annos, sed ea pars anni, in qua laboriosior et durior ideoque et satisfactionis feracior erat poenitentia h. e. ipsum tempus quadragesimae.*

³ Glej Fr. Suarez, S. I., *Commentarii et disputationes in Summam theologicam* s. Thomae, disp. 52, sect. 1, num. 3.

⁴ Sicer pa glej Dr. Augustinus Lehmkuhl, *Theologia moralis*, vol. 2, ed. 9, Friburgi Brisgoviae 1898, pag. 383 ss.

II. O virih odpustkov.

Učinki imajo svoje vzroke in potoki svoje vire, svoje vire imajo torej tudi odpustki. Nikaven vir so jim časne kazni za grehe, dejavna pa sta sv. zaklad in oblast sv. cerkve čezenj. Ko se namreč krivnja greha odpusti, najsi se to zgodi v zakramentu sv. pokore, v zakramentih sploh, v blagoslovilih, v sv. mašah ali sploh v pokorilih, časne kazni pa še zato niso, vsaj vse ne in ne vselej, pri kraju, marveč ostane jih največkrat, »plerumque« uči sv. cerkev¹, nekoliko, da jih človek trpi ali na tem svetu ali na onem v vicah; to pa tedaj, če umrje v stanu posvečujoče milosti božje in se jih žive dni ne reši. Te kazni je torej človek, če se mu tudi grehi odpusté, Bogu še na dolgu, plača pa ga ali sam ali pa sv. cerkev, če ima za to zalogo in pa pravico do nje. V tem oziru rečem torej, da so taki ostanki greha, ki jim pravimo

1. Časne kazni.

Sin božji je sicer »na lesu križa nam opravičenje zaslužil ter je za nas Bogu Očetu zadostil«², toda treba je, da se vdeležimo tega zasluženja, oziroma zadoščenja. To se pa zgodi v tem, da prejmemo zakrament sv. krsta in če še kedaj smrtno grešimo, zakrament sv. pokore. V prvem se prerodimo in postanemo, kakor piše apostol (II. Cor. 5, 17), nova stvar, v zadnjem pa se le spravimo z Bogom. Vsled tega se nam v sv. krstu odpusti krivnja, pa tudi vsa kazen greha, v sv. pokori pa se nam pač odpusti krivnja in večna kazen greha, ne pa vselej vse časne kazni greha. — Dr. Mart. Luther³ trdi pa nasproti, da Bog ne terja od grešnika, kakor da se srčno skesa ali spreobrne in znanprej dobro živi. Tudi Jean Chauvin⁴ ne prizna časnih kazni ter misli, da se stori krivica križu Sinu božjega, če hoče še grešnik kaj zadostiti za svoje grehe. Sv. cerkev pa uči, a) da se z odpuščanjem krivnje greha ne odpusti vselej že tudi vsa kazen greha.

To versko resnico določuje sv. tridentinski zbor⁵ takole: »Ko bi kdo rekel, da se vsa kazen obenem s krivnjo odpusti vselej od Boga

¹ Trid. conc. sess. 6, can. 15. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 803.

² Trid. conc. sess. 6, cap. 7. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 681.

³ De indulgentia. Tu piše: Das sag ich, dass man aus keiner schrift bewerenn kann, das göttlich gerechtigkeit etwas peyn adder genugthuung begern adder fordern von dem sunder, dann allein seine herzliche und ware reu adder bekerung . . . Es ist eyn grosser yrthum, das jemand meyne, er wolle genugthun vor seyne sundt, so doch Got dieselben allzeit umbsunst auss unshezlicher Gnad vorzeihet, nichts dafur begrend, dan hinfur woll leben.

⁴ Institutiones, lib. 1, cap. 4, num. 30.

⁵ Sess. 14. de poenitentiae sacramento can. 12.

in da zadoščenje spokornencev ni druga, kakor vera, po kateri vzprejmó, da je Kristus zanje zadostil, bodi izobčen«. Kakor se vidi, velja o vsaki pokori, torej tudi brez zakramenta, da se ne odpusti vselej vsa kazen greha, kadar se odpusti krivnja greha¹, in torej rado ostane nekaj kazni. To nam potrjuje

α) Sv. pismo z vzgledi in v izrecnih besedah. Z vzgledi: Adam je grešil v raju, Bog »ga je izvedel iz njegove pregrehe« (Sap. 10, 2), obenem pa mu je napovedal obilo občutljivih kazni (Gen. 3, 17). — Marija, sestra Mojzesova, je bila slabo govorila o bratu (Num. 14, 1), zato je dobila po vsem životu gobe. Na prošnjo Mojzesa, »najpo-hlevnejšega moža«, ji je Bog krivnjo odpustil, ali morala je še za ka-zen celih sedem dni ostati izven družbe. (Num. 12, 15). — Mojzes in Aron sta umrla, predno sta Jude dovedla v obljubljeno deželo in to je bilo zanju kaznilo (Num. 20, 12), ne pa zdravilo za nju greh, ki sta ga bila storila v puščavi (Ibid. 27, 14). — V izrecnih besedah, kajti (2. Regg. 12, 12 ss) rekel je David Natanu: Grešil sem Gospodu, in rekel je Natan Davidu: Gospod je tudi odvezel tvoj greh, ne boš umrl. Ali ker si zakrivil, da so oskrunili sovraž-niki Gospoda, zavoljo tega umrje sin, ki se ti je porodil. Smrt tega sinčka je za Davida bila pač brez dvoma kazen in sicer samó kazen za greh, ki mu ga je Bog že bil odpustil. Tudi v novi zavezi imamo pričo za zgorenje trditev, ko piše apostol (I. Cor. 11, 29 ss): Kdor je in pije nevredno (telo in kri Gospodovo), sodbo si je in pije... Zato (so) med vami bolni in slabi ter mrjó mnogi... Ko smo pa sojeni, se strahujemo po Gospodu, da se s svetom ne obsodimo. Nekateri Korinčani so se slabo ob-našali ob sv. obhajilu. To je bilo vredno graje, toda apostol ne misli, da so bili vsi nespokorni, ki so prišli za to v kazen, da so zboleli, oslabei ali celo umrli, kajti dostavlja: »strahujemo se po Gospodu, da se s svetom ne obsodimo«². Enako pa govore tudi

β) Sv. očetje. Sv. Avguštin³ piše: »Človek se prisiljuje, da kaj trpi, ko so se mu že odpustili grehi, čeprav je greh bil vzrok tega, da je prišel v to nevoljo. Dolžja je namreč kazen, kakor pa krivnja, da se krivnja ne šteje za malo, ako se z ono konča tudi kazen. In zato... drži začasno človeka še kazen, če ga tudi ne drži več krivnja za večno pogubljenje.« Če torej človek nima več greha na sebi, mora še vendar trpeti kazen zanj. Tako terjá pravica. — Sv. Gregorij⁴ trdi

¹ Glej Christ. Pesch, S. L., Praelectiones dogmaticae, tom. 7, num. 345.

² Glej Dr. W. Reischl, die heiligen Schriften des neuen Bundes, 2. Auflage. Regensburg 1870. str. 732, op. cc, ff, gg. — ³ Tract. 124, num. 5 in Ioan,

⁴ Moral. lib. 9, cap. 34.

brez vsega ovinka: »Pregrehe ne pusti (Bog) brez osvete. Ali se namreč človek sam kaznjuje, ko se spokori, ali pa Bog na to udari, ko se na človeku maščuje.« — Chauvin¹ pravi v oziru na sv. očete: »Malo me skrbi, kar se v listih starih mož o zadoščenju nahaja. Vidim namreč, da so nekateri izmed njih, recimo jednostavno, skoraj vsi, katerih knjige še se dobé, po tej strani zašli, ali pa so preostro in pretrdo govorili.« Sicer pa je tako lahko odkrižati se neljubih prič. — Našo trditev je

γ) Sv. cerkev učila že v tem vselej dejanski, ko je nalagala pokoro ob spovedih, naravnost pa potrjuje to njen nauk o vicah, saj nima ta brez kazni za grehe, ki so kot taki odpuščeni, pravih tal ali podlage. Vice so torej žive priče za časne kazni greha. Prav pa uči zato sv. tridentinski zbor², »da je povsem krivo in zoper besedo božjo, češ, da se krivnja ne odpusti nikoli, ne da se z njo ne odpusti tudi vsa kazen«.

ž) Iz uma se dokaže trditev z ozirom na božje lastnosti dobrotljivosti in pravičnosti. Ker je Bog doberljiv, usmili se grešnika ter mu odpusti krivnjo in če je v smrtnem grehu, tudi večno kazen, ker vidi, da zanj človek ne more ob svojem ničesar več storiti, kakor da se kesá in ji sovraži ko žalivki božje pravice. Za časno kazen pa more tudi človek nekoliko zadostiti, ako jo voljno vzprejme in potrpljivo prenaša³. — Nadalje pokora ni preroditev, marveč zdravitev; rodi pa se človek le enkrat in torej tudi le enkrat prerodi, zdravi pa se lahko večkrat in torej je možno, da tudi večkrat ozdravi, toda ne hkrati in ne do cela, brez vseh nasledkov. Enako je s pokoro. Čeprav milost božja izbriše madež greha in dušo napolni z ljubeznijo do Boga, ostane še vendarle v njej slaba volja za dobro in nagnjenje na hudo, oboje pa ima značaj kazni na sebi, ker je vir obéh v grehu⁴. — Nekaj drugače pa sodi o tej kazni več slovečih bogoslovcev. Tako n. pr. piše Fr. Suarez⁵: Bog »je določil, da odgovarja takemu smrtnemu grehu, ko bi vedno ostal v človeku, taka večna kazen; ko bi pa se (greh) sicer storil, vendar pa ne vedno ostal, odgovarjala bi mu druga kazen in druge vrste, namreč časna, ne samo zaradi obrnitve (k stvari), ampak zaradi odvrnitve (od Boga) in zaradi cele zlobe, ki jo je imel. In tako se lahko spozna, da se izpremeni, ko se odpusti krivnja, njeno stanje, kajti ne more več večno trajati in zatorej njej ne more več še biti druga kazen, kakor še samó časna, ne zaradi kakšne moralne zlobe

¹ Institutiones, lib. 3, cap. 4, num. 38.

² Sess. 14, cap. 8. Denziger-Stall, nav. del. štev. 782.

³ Prim. S. Tomaž, Contra gent. 3. cap. 158.

⁴ Summa theol. I, 2, qu. 85, art. 3.

⁵ Nav. del., disp. 10, sect. 3, num. 15.

njene, ki bi moralno še ostala, ampak samó, ker se je storila in še se zanjo ni dovolj zadostilo¹.

Časne kazni, kolikor še jih ostane za krivnjo grehov, ko se je le-ta že odpustila, so nadalje osveta greha ali pa zdravilo grešnika ali oboje ob enem. Sv. cerkev uči, *b)* da more človek za časne kazni zadoščeovati, dokler živi, a mora jih trpeti, če še jih ima, ko umrje.

Trditev je verska resnica, če se vzame v splošnem pomenu, ne pa tako, če se vzame s povdarkom, da more grešnik za vse in vselej zadoščeovati, zakaj sv. tridentinski zbor² določuje: »Ko bi kdo rekel, da se za grehe gledé na časno kazen nikakor Bogu po Kristusovih zasluženjih ne zadoščuje po kaznih, od Boga prizadejanih in potrpljivo prenesenih, ali od duhovnika naloženih, a tudi ne po radovoljnih, kakor postih, molitvah, miloščinah, ali tudi drugih pobožnostnih delih, ter je torej najboljša pokora novo življenje, bodi izobčen«. Kakor slove ta določba sv. zbora, se ne more umeti drugače, kakor takó, da je možno za časne kazni zadoščeovati. Če li pa velja to za vse časne kazni in vselej, tega določba sv. zbora sama ne pove, pa tudi ne odreče. Kar se tiče posebej časnih kazni, ki jih Bog terja od grešnika na tem svetu, pa vse kaže, da jih včasih Bog terja od grešnika in torej le-ta ne more zadostiti zanje. Tako je umrl Davidu sin, čeprav se David ni branil zadoščenja (2. Regg. 12, 22), in že prej je bil umrl Mojzes, ne da bi prišel v obljubljeni deželo, in prav zato, ker je bil grešil, najsi je tudi se za to bil pokoril (Deut. 32, 51)³. Možno je, sem zgorej rekel, zadoščeovati za časne kazni greha, to se pravi: če spokorjenec vsprejme druga pokorila na sein iz namena, da jih Bog vsprejme za časne kazni in mu torej le-teh ne pošlje ali ne pridrži za posmrto⁴ življenje. Da se pa poslednje v obče ne zgodi, se sploh trdi⁵ in zato sem rekel, da more človek zadoščeovati za časne kazni, dokler živi. On torej pride v vice le zato, ker in če ni žive dni zadostil za časne kazni svojih grehov; trpi pa grešnik časne kazni tudi v peklu, za tiste grehe, ki so se mu sicer bili odpustili, a ni bil zadostil za njih časne kazni, dokler še je bil v stanu posvečujoče milosti božje⁶. Da je človeku možno zadoščeovati za časne kazni, dokazuje

¹ Glej Christ. Pesch, S. I., nav. delo, zvez. 7, štev. 351.

² Sess. 74 de poenit., can. 13. — Denzinger-Stahl, nav. del. štev. 801.

³ Prim. še Ezech. 14, 14 ss.

⁴ Glej Rob. Bellarmin, de poenitentia lib. 4, cap. 1, num. 3.

⁵ Prim. G. B. Tepe, S. I., Institutiones theologicae, vol. 4, Parisiis, sumptibus P. Lethielleux, štev. 611, op.

⁶ Da trpé take tudi v peklu le svojo dobo, torej ne večno, uči sv. Tomaž (In Sent. lib. 4, dist. 22, qu. 1, art. 1 ad 5), vendar pa pristavi: »Iz tega ne sledi, da je iz pekla rešitev, kajti iz kazni, ki jo pretrpi, se človek ne reši.«

α) Sv. pismo, najprej posredno, ko n. pr. Daniel (4, 24) opominja kralja: Grehe svoje odreši po miloščinah. Miloščina je, kjer je v zvezi z grehi, pokorilo in ko pravi prerok: »Odreši svoje grehe«, ni treba, da ima le krivnjo grehov, ne pa tudi kazni grehov v mislih. Enako velja, kar se bere drugje (Prov. 16, 6): Z usmiljenjem in resnico se odrešuje krivičnost. Ni vzroka, da se omejuje ta odrešitev samo na krivnjo, ne pa se sploh na vso krivičnost razlaga. Neposredno pa kaže našo trditev tale Gospodova obljuba (Ier. 18, 8): Ko bi se skesalo ono ljudstvo zlobe svoje, ki sem mu jo očital, skesam se tudi jaz zlobe, ki sem jo mislil mu storiti. In naglo govorim o ljudstvu in kraljestvu, da ga postavim (trdno). V tem Gospod jasno pové, da ljudstvu njegovo zlobo popolnoma odpusti, če se spokori, kajti vtrdi mu še za plačilo celó kraljestvo. — V novi zavezi nam je za to priča Kristus, ko pravi gledé na spokorne solze Marije Magdalene (Luc. 7, 47): Odpusti se ji veliko grehov, ker je veliko ljubila. Nje spokorna dela so toliko zalegla, da se ji je odpustilo veliko, torej smem reči, da tudi časne kazni za nje grehe, kajti Kristus je razsodil, ko so ti, ki so bili vpričo, se čudili, njej na ljubo: Pojdi v miru (Ibid. 7, 50). Še bolje se razvidi naš nauk iz besed, ki jih je Kristus rekel, ko je razbojnik, viseč ob desnici, ga bil prosil, naj bi se ga spomnil, kadar bo prišel v svoje kraljestvo: Resnično ti povem, je rekel (Luc. 23, 43), danes boš z menoj v raju. Razbojnik je priznal svoje hudodelstvo, je ostro zavrnil tovariša, ko je bil Kristusa ozmerjal, češ: »Ali se tudi ti ne bojiš Boga?« in je prosil Kristusa odpuščenja svojih grehov: »Spomni se mene!« Zato je dobil odvezo od Kristusa za grehe in ker je trpel časno kazen za svoje grehe, smrt v groznih bolečinah na križu, z voljo in v duhu pokore, tudi za druge časne kazni: »Danes boš z menoj v raju«¹. — Apostol (I. Cor. 9, 27) zatrjuje: Tarem svoje telo in ga vsužnjujem, da ne bi, ko drugim pridigujem, bil sam zavržljiv. Možno je torej, da si človek s pokorili nevarnost pogubljenja odvrne in se v obče reši kazni za svoje grehe. Tudi

β) Sv. očetje učé, da ima spokorjenec, dokler živi, v svojih rokah časne kazni greha, oziroma zadoščevanje za nje. »Ker greh, piše sv. Avguštin², ne sme biti brez kazni, naj se kaznuje po tebi, da se ti ne kaznuješ zanj... Tebe naj torej ima kaznjevavca, da imaš ti Boga branivca.« Kazen, ki si jo človek sam zadene, more biti samo časna, kajti za krivnjo in večno kazen greha je zadostil Sin božji na

¹ Glej Dr. W. Reischl, nav. del. str. 325, op. cc, dd.

² Sermo 20, num. 2.

sv. križu. — Sv. Bazilij¹ hvali usmiljenje božje, ker ne zavrže na večno spokorjenih grešnikov, češ, »da je Bog mil in usmiljen, ko skrajša osveto pri njem, ki jo je prehitel s pokorili.« — Sv. Krizostom² nas nagovarja, »naj vsakdo, da ne bomo tedaj — po smrti — kaznjeni . . . kazen terja sam od sebe za grehe . . . po postu, miloščini, zdržljivosti in ljubezni, da moremo, ko smo odložili vse grehe po vsem načinu, iti tje z velikim zaupanjem.« Tak opomin ima le tedaj moči, če je človeku možno zadoščevati za grehe, ali po pravem, za kazni grehov³. V tem oziru pa

γ) Sv. cerkev ne pozna, kakor uči sv. tridentinski zbor⁴, »varnejše poti, da se odvrne kazen, ki preti od Boga, kakor je ta, da ljudje opravljajo spokorna dela z resnično dušno voljo.« Vsled tega pa je nalagala svoje dni ostra in celo javna, naše dni pa nalaga le lažja pokorila, a želi še tudi vedno, da bi si naložili več in večjih spokorjenci sami, češ, da so ona »v osveto in kazen prešlih grehov.« — Papež Pij V.⁵ je zavrzel 79. trditev Mihaela de Bay: »Težavna zadostila opravičenih ne morejo zbrisati po vrednem časne kazni, ki še ostane, kadar se odpusti krivnja.« Velja torej nasprotno, da se namreč po takih zadostilih zbriše časna kazen za grehe in sicer »po vrednem«, torej se je zbriše vselej toliko, kolikor so zadostila vredna.

δ) Iz uma se naša trditev dokaže vsaj za toliko, da ji ni kaj ugovarjati, kajti dokler še človek živi na svetu, mu kaže storiti vse, kar mu odpravi ovire na poti v sv. nebesa. Mednje pa šteje po pravici časne kazni, kaže mu torej, da jih odpravlja po svojih pokorilih⁶. — Zatem si lahko človek, ki je v stanu posvečujoče milosti božje, zasluži pomnožitev milosti božje, ni torej razloga, čemu da ne še tudi zmanjšanje ali odpuščenje časnih kazni. Kdor zmore večje, zmore pač tudi manjše reči. — Vrh tega zadoščenje za časne kazni, ako mu je možno, navaja človeka na to, da se vadi v krepostih in se varuje greha, zakaj »človek se ne povrne izlahka h grehu, odkar je čutil kazen«⁷ zanj. Ker pa Bog hoče, da se človek zveliča, kakor je koli možno, sodi človek varno na to, da vzprejema Bog od njega lastna zadostila in mu odpušča zanje časnih kazni, če mu jih je še na dolgu. Tako si spravi

¹ Homil. 3. in Iud. num. 2.

² De Lazaro concio 4, num. 7.

³ Prim. Dr. Ioan. Schwetz, nav. del. str. 408 s.

⁴ Sess. 14, cap. 8. — Denzinger-Stahl, nav. del., števil. 783.

⁵ Bulla »Ex omnibus afflictionibus« z dne 1. oktobra 1567. — Denzinger-Stahl, nav. del. števil. 957.

⁶ Glej G. B. Teppe, S. I., nav. del., zv. 4, števil. 617.

⁷ S. Thomas, Summa theol. part. 3. supplem. qu. 15, art. 1.

človek s poti ovire, pa si zavaruje še povrhu svoje zveličanje¹. — Možno pa je zadoščeovati za časne kazni grehov tudi v oziru na

2. Zaklad sv. cerkve.

Zaklad sv. cerkve se sestavlja iz zasluženja Sinu božjega, ki je neskončno, in iz zasluženja svetnikov in svetnic božjih, ki je sicer končno, vendar pa resnično. Zadoščevanje pa je to, kar je plačevanje dolgov. Za poslednje pa je treba zakladnice, iz katere se jemlje denar, kolikor ga je treba, da se dolg povrne, ne da se zanj drugje dolg napravi. Sicer pa se pravi tudi denarju in v obče dragocenim rečem, da so zaklad, in torej se to ime še posebej podaje zasluženju Sinu božjega in svetnikov, saj je »dragocena kri jagnjeta brez madeža in hibe« (I. Petr. 1, 19) vir vsega zasluženja, tudi svetnikov in svetnic božjih: *θησαυρὸς τῆς ἐκκλησίας, νέους καὶ παλαιοὺς ἔχων μαργαρίτας*². V zvezi z odpustki pa se nahaja »zaklad sv. cerkve« brž šele pri Aleksandru Haleškem³ in pri Albertu Vel.⁴ in pomeni sedaj sploh zadoščenje Sinu božjega in svetnikov božjih, ki služi sv. materi katoliški cerkvi za to, da zadoščuje božji pravici za časne kazni, ki jih odpušča svojim otrokom v odpustkih. »Iz tega zaklada, uči katekizem⁵, zajema sveta cerkev, da zadostuje božji pravičnosti za časne kazni, ki jih zaslužimo z grehi.« Mesto »zadoščenja« pravi se rado »zasluženje«, čeprav se ločita v svojem pojmu. Zasluženje namreč meri na plačilo, a zadoščenje je povračilo, torej izpolnjenje neke dolžnosti⁶. Trpljenje Sinu božjega na sv. križu pa je bilo obenem zadoščenje za naše grehe in zasluženje milosti božje, zato se lahko reče, da je zasluženje, pa tudi, da je zadoščenje brez razločka, če se katero posebej ne poudarja. To velja tudi gledé na zasluženje ali zadoščenje svetnikov. Če se poudarja zadoščenje pri njih, gre to na težkočo; če pa se poudarja zasluženje, gre to na vrlino njih dobrih del, sicer pa je lahko eno in tisto dobro delo. Ako se torej zasluženje in zadoščenje vzame, kakor sem ju razložil, trdim, da je v sv. cerkvi »neizmerni zaklad zasluženja Jezusa Kristusa, preblazene Device Marije in svetnikov«⁷, torej je zaklad sv. cerkve.

¹ O zadostilih glej Dr. Carol. Weiss, S. Thomae Aquinatis de satisfactione et indulgentia doctrina. Graecii, apud U. Moser (Jul. Meyerhoff) bibliopolam. 1886, str. 20 s.

² S. Ioan. Chrysostomus, Homilia in ss. martyres Iuventianum et Maximinum.

³ Summa theol. p. 4, qu. 23, num. 3. 6.

⁴ In Sent. lib. 4, dist. 20, art. 16. — ⁵ Veliki katekizem, odg. 707.

⁶ Prim. Dr. Anton Kurz, Die katholische Lehre vom Ablass. Paderborn, Druck und Verlag von Ferd. Schöningh. 1900, str. 52.

⁷ Veliki katekizem n. n. m.

Zoper to trditev je svoje dni rohnol Martin Luther ter je tajil, da bi tak zaklad — za odpustke — bilo zasluženje Kristusa in svetnikov¹. Vilj. Durand je učil, da je samo zasluženje Kristusovo, ne pa tudi svetnikov v zakladu sv. cerkve². Mihael de Bay je priznal zaklad zasluženja Kristusovega, ne pa do cela zasluženja svetnikov, češ, da bi ta le posredno veljala za odpuščenje časnih kazni³. Sinoda v Pistoji pa je ta zaklad enostavno vrgla med šaro stare šole⁴. — Da pa je zaklad sv. cerkve, ter da obstoji iz zadoščenja Jezusa Kristusa, pa tudi iz zadoščenja svetnikov božjih ter da iz njega zajema sveta cerkev, kadar deli odpustke, to sicer ni verska resnica, vendar pa ni dvoma, da je razodeta resnica, kajti uči jo

a) Sv. pismo, ko nam kaže veliko ljubezen božjo do človeka. Tako je, pravi Kristus (Ioan. 3, 16), Bog ljubil svet, da je (zanj) dal svojega edinorojenega Sina, da vsak, ki veruje vanj, se ne pogubi, ampak da ima večno življenje. Sina dati za svet je toliko, kakor darovati ga svetu, vsega in z vsem, kar stori, kar trpi, kar dobi, kar zasluži... To pa je pri Sinu božjem neskončno in velja za vsak dolg, brez izjeme, in torej tudi za časne kazni⁵, kajti Bog ni poslal svojega Sina na svet, da bi svet sodil, ampak da se svet zveliča po njem (Ioan. 3, 17). Na to opozarja tudi apostol, ko vpraša (Rom. 8, 31 s): Če je Bog z nami, kdo je proti nam? Ki tudi lastnemu Sinu ni prizanesel, ampak ga je za nas vse dal, kako nam ni tudi z njim daroval vsega? Bog je iz ljubezni hotel, da Sin božji umrje za človeški rod, torej za svoje sovražnike, kajti bili so »otroci jeze« (Ephes. 2, 3), tem več hoče iz tiste ljubezni svoje, da velja zasluženje Sinu božjega za brate Sinu božjega (Rom. 8, 29), torej za odpuščenje ne samo krivnje, ampak tudi vseh kazni njih grehov⁶. — Gledé na zadoščevanje svetnikov božjih vidimo veliko moč, ki jo ima Marija Devica, pa tudi njeno usmiljenje, ki ga ima ob naših potrebah, pri ženitnini v Kani (Ioan. 2, 3 s). Apostol (II. Cor. 8, 14) piše v obče o zadoščevanju: V sedanjem času naj vaša obilnost (blaga) dopolni njih pomanjkanje, da bode tudi njih obilnost (zadoščevanja) vašega pomanjkanja dopolnjenje. V tem, ko trpé kristjani v Palestini lakoto, si beró zadoščevanje, da jim ga hodi več, kakor jim ga je treba za njih

¹ These 17. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 641.

² Propositio 60. Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 940.

³ In Sent. lib. 4, dist. 20, qu. 3.

⁴ Propositio 41, Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 1404.

⁵ Prim. Dr. W. Reischl, nav. del. str. 346, op. k.

⁶ Prim. Dr. Fr. Reithmayr, Commentar zum Briefe an die Römer. Regensburg. 1845. Verlag von G. Josef Manz, str. 450 s.

časne kazni; na drugi strani pa se godi Korinčanom, kar se tiče živeža, dobro in v tem ni pomanjkanja, a možno je pomanjkanje na drugi strani — na zadoščevanju. Med njimi je možno, pa tudi potrebno to navskrižje poravnati¹. Sam o sebi piše apostol (Col. 1, 24): Sedaj se veselim v svojem trpljenju za vas in dopolnjujem, kar primanjkuje stiskam Kristusovim v mojem mesu, za njegovo telo, ki je cerkev. Kar trpi apostol, služi Kološancem; sicer so odrešeni »po stiskah« Kristusovih, vendar pa so še potrebni zadoščevanja, ker Bog tako hoče, da tudi apostol »zanje trpi v svojem mesu« in tako dopolnjuje, »kar primanjkuje stiskam Kristusovim« t. j. njegovemu zadoščanju, ne v predmetu, ampak v osebku, v Kološancih².

b) Izmed sv. očetov piše sv. Ambrož³ o besedah apostola Pavla (I. Cor. 5, 8): »Premislimo apostolovo besedo: Postržite, pravi, stari kvas, da bodete novo testo, kakor ste presni⁴. Najsi bo, da vsa cerkev prevzame breme grešnika, ki mu je treba, da z njim trpi v joku, v molitvi, v boli, in kakor da z njegovim kvasom sebe vso oškropi, da se po vseh očisti to, kar je nepotrebno, v njem, ki dela pokoro, nekam tako, da se prenese in mu primeša moško usmiljenje in sožalje. Najsi bo, da skrije testo v svojo moko, dokler se vse ne skvasi, da se vse čisto vzame.« Sv. cerkev pomore spokorjencu lahko iz časnih kazni ali tako, da prevzame njegovo »breme«, časne kazni, nase in jih torej trpi ona — vsi udje, ali pa tako, da le natihem zanj zadoščuje. Naj pa torej stori to ali ono, vselej zadoščuje sv. cerkev zanj — iz svojega zaklada. O tem priča tudi Tertulijan⁵: »Za to je (Sin božji) prišel, da bi, sam čist greha in povsem svet, umrl za grešnike. Zatorej pa ti, ki se kosaš z njim, odpuščajoč pregrehe, če se nisi nič zagrešil, pač trpi zame. Če si pa grešnik, kako bo moglo olje tvoje leščerbe zdati zame in zate?« Tertulijan, dasi je bil že montanec, prizna, da je možno, da drugi zadoščuje za druge, toda še dvomi, če ima s čim zadoščevati, ker ni lahko človeka, če je tudi mučenik, brez vsega greha. On pa potrjuje torej dejstvo, da se je njega dni tako godilo v katoliški cerkvi. — Zato imamo pa dokazov

c) v določbah sv. cerkve. Papež Klement VI.⁶ piše izrecno, da ima sv. cerkev »zaklad zasluženja Sinú božjega«, potem pa pristavi, »da daje vršaju tega zaklada zasluženje sv. božje porodnice in vseh izvoljenih, od prvega pravičnega do zadnjega, podporo« — to pa ne tako, da mu je take treba, ampak zato, ker zasluženje svetnikov obstoji, a je le možno vsled zasluženja Sinú božjega in je torej, če gre

¹ Glej Dr. W. Reischl, nav. del. str. 730, op. o.

² Glej Dr. Ioan. Schwetz, nav. del. § 111, B.

³ De poenitentia, lib. 1, cap. 16, num. 81. — ⁴ De pudicitia, cap. 22.

⁵ Bulla »Unigenitus«, c. 2, X. (5, 9).

za pravo, svetnikov zasluženje, zasluženje Sinu božjega. Nadalje je papež Leon X. zavrzel trditev Martina Luthera¹: »Zakladi cerkve, iz katerih daje papež odpustek, niso zasluženja Kristusa in svetnikov«. Odpustek se torej daje iz zaklada cerkve in ta obstoji iz zasluženja Kristusa in svetnikov. Ko so pozneje v Pistoji zopet trdili, da ni tega zaklada, kakor le v domišljiji sholastikov, je papež Pij VI. zavrzel njih trditev², »da so sholastiki, v svojih drobnarijah naduti, uvedli zaklad slabo razumljenih zasluženj Kristusa in svetnikov in podvrgli jasnemu pojmu odveze od kanonične kazni zmedeno in krivo obrnitev zasluženj, kakor da zakladi cerkve, iz katerih daje papež odpustek, niso zasluženja Kristusa in svetnikov«. Tu potrdi papež iz ene strani, da je tak zaklad sv. cerkve, na drugi pa v obče brani nauke stare šole.

d) Iz uma sv. Tomaž³ zaklad sv. cerkve dokazuje iz občestva svetnikov ter pravi: Zakaj morejo odpustki za časne kazni veljati, prihaja iz edinosti mističnega telesa, v kateri jih je mnogo storilo v spokornih delih obilnejše, kakor je bila mera njih dolgov, časnih kazni; mnogo jih je tudi potrpežljivo prestalo nezaslužene stiske, po katerih se je mogla množina kazni izbrisati, ko bi njim jih bilo prestat. Teh zasluženj pa je toliko, da presežejo vse kazni, kar jih gre vsem, ki sedaj živé, in zlasti zavoljo zasluženja Kristusovega. To dela sicer v zakramentih, toda njegova vzročnost se ne zapira v zakramentih, marveč presega vsled svoje neskončnosti vzročnost zakramentov... More pa drugi za druge zadoščevati. Svetniki, pri katerih se nahaja obilje spokornih del, pa niso določno za tega, ki mu je odpuščenja (časnih kazni) treba, opravili takih del (sicer bi tak brez odpustka dobil odpuščenje), ampak poprek za vso cerkev... In tako so ona dela občna last vse cerkve. To pa, kar je občna last kake množice, se razdeljuje med ude množice po volji tega, ki je na čelu množice. Kakor bi torej človek prejel odpuščenje kazni, ko bi drugi zanj zadostil, tako prejme odpuščenje kazni, če se mu zadoščenje drugega podeli po njem, ki more to storiti. — To je torej čudapolni zaklad sv. cerkve, v katerem se leskeče zlato zasluženja Sinu božjega, njegove prečiste Matere Marije Device, njegovih svetnikov⁴: to je neizmeren zaklad, ki iz njega

¹ Thes. 17. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 641.

² Propos. 41. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 1404.

³ Summa theol. part. 4, suppl. qu. 25, art. 1.

⁴ O razmerju zadoščevanja Kristusa in zadoščevanja svetnikov glej Chr. Pesch, S. I., nav. del. šte. 490. On misli, da je »prilčno smatrati zadoščevanja svetnikov z zadoščevanjem Kristusovim za nekaj enotnega«. Ali drugim to ni po volji, ter n. pr. dr. Ph. Huppert (nav. del. str. 764) mislijo, da veljajo zadoščevanja svetnikov »secundario modo« pri odpustkih gledé na odpuščenje časnih kazni. A Bog zna, da to ni — prejasno. V buli »Unigenitus« pravi papež Klement VI., da »zadošče-

zajema sv. mati katoliška cerkev, ter nudi svojim sinom, svojim hčeram z darežljivo roko sv. odpustke.

Dr. I. Mlakar.

(Dalje prihodnjič.)

Versko-nravno stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času.

(Dalje.)

3. Zasebna služba božja.

Vsak Izraelec je bil vsled obreze v nekem pomenu Bogu posvečena oseba, kakor postane v Novem zakonu vsak kristjan, ker prejme sv. krst, vojščak Kristusov. Med neverniškimi narodi in med izraelskim ljudstvom je bilo podobno razmerje kot med duhovniško družino Aronovo in med drugimi družinami izraelskega ljudstva. To čudovito razmerje izraelskega ljudstva do Boga pa naj bi po božji volji trajalo samo toliko časa, dokler bodo Izraelci živeli po postavah Gospodovih. »Ako boste torej poslušali moj glas in spolnovali mojo zavezo, mi boste lastnina izmed vseh narodov; zakaj moja je vsa zemlja. In vi mi boste duhovsko kraljestvo in svet narod!«

Primerni temu značaju izraelskega ljudstva kot svetega, Bogu posvečenega, duhovniškega naroda, so bili tudi njega znaki ali znamenja. Kraj, kjer je bivala družina, mu je bil svet kraj. Služba božja, katero je opravljal ta duhovniški narod, je bila molitev in verski pouk v domači hiši. Kakor Mojzesova postava sploh vse, kar je duhovnega, notranjega, označuje po zunanje, tako se je duhovna zveza izraelskega ljudstva z Bogom označevala z nekaterimi zunanjimi znaki. Trije znaki ali znamenja so verne, »postavi« udane Izraelce vedno opominjali na dolžnosti, katere imajo do Boga. Ta znamenja so: 1. Cicit, 2. Tefilin, 3. Mezuza.

1. Cicit ציצית, Cicith (v Novem zakonu: κράσπεδα, pri sv. Justinu: τὰ κόκκινον ῥάμματα), so bili škrlatasti čopi ali prami na modrih ali belkastih volnenih trakovih, katere je moral med molitvijo nositi vsak Izraelec na štirih koncih zgornjega odela ali plašča. Ukazal je bil namreč Gospod Mojzesu: »Govori Izraelovim otrokom in jim reci, da si naredé čope (ציצית) na plaščevih voglih in jih privežejo z višnjevim pentljami,

vanja svetnikov... dajo zadoščevanju Kristusovemu podporo.« Kaj je to? — Fr. Beringer (nav. del. str. 26) si čez »adminiculum praestare« pomaga s tem, da prevaja ti besedi kar s »treden linzu«. Beseda je, pomena pa ni.

¹ Ex. 19, 5. 6. — ² Num. 19, 38—40.

da, ko jih vidijo, se spominjajo vseh Gospodovih zapovedi, in da se ne ravna po svojih mislih in očeh, in ne hrepené po mnogoterih rečeh; temuč da bolj mislijo na zapovedi Gospodove in jih izpolnjujejo, in da bodo sveti svojemu Bogu.« In zopet¹: »Naredi na prevezah čopke na čveterih voglih (אַרְבָּע בִּנְבוֹת) svojega plašča, s katerim se ogrinjaš«.

To obleko, imenovano po štirih voglih Arba Kanfot, so vedno nosili Judje doma in izvun doma, le ponoči ne, ker je pisano: »ko jih vidijo«, kar je pa ponoči nemogoče. Tudi Kristus je izpolnjeval to zapoved Mozesovo. Žena namreč, ki je bolehal 12 let na krvotoku, se je dotaknila »roba« (fimbria, ῥάσπεδον) njegove obleke in je čudežno ozdravela².

Nekaj desetletij pred rojstvom Kristusovim pa so vpeljali Judje za opravljanje molitev v sinagogah še nekov prt, s katerim si med molitvijo ogrinjajo pleča in prsa. Imenujejo ga Talit (טלית, Tallith, ἱμάτιον).

Dandanes nosijo verni Judje med molitvijo v sinagogah čope »Cicit« na posebnih volnenih ogrinjalih ali plaščkih. En plašček (Arba Kanfot) nosijo na golem telesu³, drugi (Talit) pa si med molitvijo ogrinjajo čez pleča in prsa.

Ženskam ni sicer prepovedano nositi ti oblačili; ali vsako imajo za prevzetno, ki nosi »Arba Kanfot« ali »Talit«. Pač pa je običajno, da napravljajo ženske možem ti oblačili po posebnih predpisih in opravljajoč med delom predpisane molitve. Ko deček doraste in postane podložen »postavi« (בֵּר מִצְוָה, Bar-Micwa, sin postave), navadno ko stopi v 13. leto, prejme tudi še dandanes med posebnimi slovesnostmi ta molitveni plašček, kakor že tudi ob Kristusovem času. Ko si Izraelec nadevlje »Talit«, moli: »Hvaljen bodi, Gospod, ki si nas posvetil s svojimi zapovedmi in nam ukazal, da si nadevljemo »Cicit«, in potem moli gori citirani mesti iz postave. Ko moli: »Ko jih vidijo«, pogleda »Cicit«, jih poljubi, in pritisne na oči. Ta običaj je učil baje Bog sam Mozes, ko se mu je razodel na sinajski gori. Tako vsaj so učili Farizeji⁴.

2. »Bodi ti (Jehovovo postopanje) ko znamenje na tvoji roki in ko spomenik pred tvojimi očmi, da bo postava Gospodova vedno v tvojih ustih⁵,« — »Vtisnite si te moje besede v srca in duše in privežite jih v znamenje na roke, in denite jih med svoje oči⁶.« Po naopačni razlagi teh dveh mest iz postave so nastali — in sicer že dolgo pred

¹ Deut. 22, 12. — ² Prim. Luc. 8, 43–48.

³ Prim. naš škapulir. — ⁴ Prim. Ex. 34, 33–35.

⁵ Ex. 13, 9. Prim. v. 16. — ⁶ Deut. 11, 8. Prim. 6, 8.

»Voditelj« II.

Kristusom — **Teflin** ali molitveni listki iz pergamena, katere so si možiki Izraelci pri jutranji molitvi (izvzemši sobote in praznike) z jermeni privezavali na čelo ali roko. V Starem zakonu¹ se imenujejo תפלין, (Totafoth, listki za roke ali čelo). Rabini so jih imenovali תפילין, Tefilin (od תפלה, Tefillah, molitev). V Novem zakonu² pa se imenujejo φυλακτήρια, branila ali amuleti, ker so jih imeli Judje tudi kot pomoček za odvrnjenje hudega.

Molitveni listki so bili dvojne vrste:

a) Molitveni listek za na roko (תפילין של יד, Tefillah šel jad), majhna, kockasta, votla škatlica iz pergamena, v kateri je bil en zvit listek tudi iz pergamena ali koženice in na njem napisani nekateri prav imenitni odlomki sv. pisma³. Prvi in drugi odlomek obravnavata o prvorojencih, tretji in četrti pa o ljubezni do Boga in do bližnjega.

Privezali so to škatlico na levo roko blizu komolca.

b) Molitveni listek za na glavo (תפילין של ראש, Tefillah šel roš), škatlica prvi podobna, samo, da je bila razdeljena v štiri predalčke. V vsakem predalčku je bil po en listek in na njem napisano po eno navedenih biblijskih mest.

Privezavali so to škatlico z jermenom na čelu tik lasi.

Molitvene listke so Judje zelo čislali, zlasti ker se je bralo ime Vsemogočnega (יהוה, Šaddai) v obeh škatljicah triindvajsetkrat. Današnji Judje jih še bolj cenijo, kakor čelni list velikega duhovnika, na katerem se je čitalo ime Vsemogočnega samo enkrat. Zato pa so Judje molitvene listke silno spoštovali. Niso jih smeli golih obešati na steno, ampak so jih branili vedno v zaprti vrečici. Če so komu iz nepredvidnosti pali na tla, se je moral postiti cel dan. Dečkom jih prvič privežejo, ko so stari trinajst let in en dan. Nositi pa jih ne smejo oni Judje, ki niso levitiško čisti, ali ki nimajo dovoljne resnobe, n. pr. žene, suznjiki, bolniki, žalujoči, ženin, njegov tovariš in svatje na ženitnini.

3. Dostavek v zgoraj navedenih biblijskih mestih⁴: »In zapiši jih na podboje in vrata svoje hiše« je povzročil še tretjo vrsto spominskih listov, ki so jih imenovali **Mezuza** (מְזוּזָה). Mezuza so bile podolgaste usnjate škatlice, katere so po zgoraj citiranem ukazu⁵ pritrjevali ob levem podboju hišnih in sobnih vrat. V njih so bili listki iz pergamena in na posameznih listkih v vsaki škatlici sta bila v 22 vrsticah napisana citirana svetopisemska odstavka⁶.

¹ L. c. Ex. 13, 9; Deut. 11, 18. — ² Prim. Matth. 23, 5.

³ Ex. 13, 1—10; 13, 11—16; Deut. 6, 4—9; 11, 13—21.

⁴ Deut. 6, 9 in 11, 20. — ⁵ L. c. — ⁶ Deut. 6, 4—9 in 11, 13—21.

Vsaka levitiško-čista soba v vsaki judovski hiši je morala imeti in ima tudi dandanes ob levem podboju tako škatlico¹.

Kristus očita Farizejem², da so se posluževali teh znamenj, ki naj bi jih vedno spominjala postave, v prazno izkazovanje. »Vsa svoja dela«, tako jim očita, »opravljajo, da jih ljudje vidijo; delajo si namreč širje listke in večje robove v krilu«. Iz Talmuda³ res izvemo, da je bilo predpisano, iz koliko niti naj so ti čopi ali prami (Cicit), kako naj so dolgi, kolikokrat in kako naj so zavozljani; kako naj se pišejo odstavki »Mezuze« in »Tefilin«, kako velike naj so škatlice in kako dolgi jermeni; kako se morajo privezati krog čela in roke in kolikrat treba jermen krog roke oviti.

Nobeno ljudstvo na zemlji ni molilo tolikrat in toliko kakor duhovniški izraelski narod, dasi »postava« sama ne spominja skoro prav nikdar molitve in tudi nima nobenega posebnega obrazca za molitve. Ko pa se je popolnoma uredila služba božja, je bilo treba sestaviti tudi nekov ritual z obrazci za glavne vrste molitve. Že Davidovi psaljami kažejo, da so se že zgodaj vpeljali taki obrazci. Stara rabinska tradicija pa zatrjuje, da je že »velika sinagoga«, osobito pa goreči Ezdra uredil one molitvene obrazce, po katerih opravljajo Judje še dandanes svoje molitve. Tri med njimi so zlasti imenitne, namreč: Šemâ, Šemonê esrê in Kedušâ.

1. Šemâ se nazivlje po začetni besedi: שמע (Šema, poslušaj) in obsega svetopisemske odlomke Deut. 6, 4—9; 11, 13—21 ter Num. 15, 37—41 z nekaterimi blagoslovi spredaj in zadaj. Prvi in najimenitniši del so bile besede: »Poslušaj, Izrael! Gospod, naš Bog, je edini Gospod!« S tem stavkom so Izraelci izpovedávali svojo vero o bistvu božjem, kakor mi kristjanje izpovedujemo svojo vero o presv. Trojici z malim slavospevom (doksologijo): »Čast bodi Očetu in Sinu in sv. Duhu«⁴.

Šemâ »recitirati« je moral vsak odrasli moški Izraelec vsak dan dvakrat, zjutraj in zvečer. Ženskam, otrokom in sužnjikom ga ni bilo treba recitirati.

2. Najimenitniša izraelska molitev pa je bila in je Šemonê esrê (שמנה עשרה, Šemonê esrê, osemnajst), obstoječa iz osemnajst ali v poznejših časih iz devetnajst blagoslovov. V njih se priporočajo Vse-

¹ Z »Mezuzo« moremo primejati kotličce ali posodice z blagoslovljeno vodo po naših sobah ali napis G. M. B. (Gašpar, Melhior, Baltazar) na naših vratih. Vsak Jud, ko vstopi ali gre iz sobe, se dotakne »Mezuze« in moli: »Gospod, čuvaj moj prihod in izhod sedaj in vekomaj.« — ² Matth. 23, 5. — ³ Jadajim III., 3.

⁴ Kabalisti so pa že tudi v molitvi Šemâ našli nauk o presv. Trojici, ker se v njej Bog zaznazuje s tremi imeni. (Sohar, ed. Sulzb. II. f. 18, c. 3; f. 66, c. 2; III. f. 82, c. 2.)

mogočnemu najbolj srčne želje izraelskega ljudstva. Zlasti se v njih razodevle hrepenenje po Zveličarju¹.

Šemonê esrê molijo vsi Judje, tudi ženske, otroci in sužnjiki, vsak dan trikrat: zjutraj, popoldne (ob času večerne daritve) in zvečer.

3. Pomenljiva je tudi molitev **Kedušâ** (קְדוּשָׁה), katero moli tudi mašnik pri sv. maši po predglasju ali prefaciji, namreč »Sanctus«: »Svet, svet, svet je Gospod vojskinih trum; nebo in zemlja sta polna njegove slave«. To je slavospjev Serafinov pred ognjenim prestolom Jehovovim². To molitev molijo Judje vsekdar s prav posebnim spoštovanjem.

* * *

Ob Kristusovem času so molili Judje trikrat na dan: zjutraj, popoldne in zvečer. Za svojo navado so se sklicávali na očake Abrahama, Izaka in Jakopa³. Razen tega so molili pred in po jedi, časih tudi še sredi obeda. Zahvaljevali so Boga, kakor delajo še dandanes krščanski in mohamedanski orientanci, posebej za vsako jed, za vsako pijačo, za prijeten duh, za vesela poročila itd.

Pravi dan molitve v tednu je bila seveda sobota. Posvečevali so s posebnimi ceremonijami in molitvami pa tudi ponedeljek in četrtek, ker je šel Mozes v četrtek drugič na Sinajsko goro, da je prejel od Gospoda tabli z zapovedmi, ter se vrnil z gore v ponedeljek.

Z neumitimi rokami ni smel noben Jud niti jesti niti moliti, kakor tudi duhovniki v templju niso smeli opravljati službe božje, dokler se niso izkopali in potem si še umili roke in noge. »Ko so nekoč farizeji videli nekatere izmed Jezusovih učencev z nečistimi, to je, z neumitimi rokami kruh jesti, so jim očitali. Zakaj farizeji in vsi Judje ne jedo, da bi si ne umivali pogosto rok, ker se drže izročila starejših. In ko pridejo s trga, ne jedo, ko bi se ne umili; in več drugega je, kar jim je izročeno, da izpolnjujejo: pomivanje kozarcev in vrčev, in kotlov in klopi«⁴. Gospod pa jih imenuje hinavce, očitajoč jim, da opuščajo božje zapovedi, izpolnjujejo pa človeška izročila.

Molili so Judje bosí in stoje, ker so bile ravne noge živali, katere je gledal Ezehiel⁵. Glavo pa so ponižno povešali in pokrivali, ker se jim ni zdelo spodobno, odkritim biti pred božjim veličanstvom.

¹ Nekateri izrazi spominjajo na Zaharijev »Benedictus« (Luc. 1, 68—79); n. pr. 1. blagoslov: »Češčen bodi, Večni, naš Bog in Bog naših očetov, ... ki pošlješ njih otrok otrokom Zveličarja«; 14. blagoslov: »Potomca Davida, tvojega hlapca, pošlji kmalu; rog njegov bodi močan, kajti upali smo na Tvoje zveličanje«.

² Prim. Is. 6, 1—4.

³ Gen. 19, 27; 24, 63; 28, 11.

⁴ Marc. 7, 1—4. — ⁵ Ezech. 1, 7.

Proti vzhodu obrnjeni Judje niso smeli moliti, ker so tako molili neverniki, ki so častili solnce¹. Jehovov tempelj na Moriji je bil zato obrnjen od vzhoda proti zapadu. V Novem zakonu pa veli starodavno določilo², da naj je cerkev obrnjena proti solnčnemu vzhodu. Na Kristusa, naše duhovno solnce, moramo namreč kristjanje gledati, ko molimo in darujemo³.

* * *

Opravljali so Judje o Kristusovem času ustne molitve, marljivo so gojili pa tudi premissljevanje. Navadno so namreč potem, ko so opravili skupno jutranjo molitev v sinagogi, še najmanj eno uro premissljevali o »postavi«, ali pa brali iz kake druge svetopisemske knjige.

Iz evangelija je pa tudi znano, kako so farizeji in pismouki pretirano gojili ustno molitev; kako so se n. pr. nastavljali po sinagogah in na voglih potov, da bi jih ljudje videli⁴. Zato jim kliče Gospod⁵: »Gorje vam, hinavci! objedate hiše vdov, dolge molitve opravljate«. Kako so tuintam molili, nam opisuje sam Gospod Jezus Kristus⁶ v priliki o farizeju in cestninarju: »Farizej je stal in je molil sam pri sebi takole: Bog, zahvalim te, da nisem kakor drugi ljudje, razbojniki, krivičniki, prešeštniki, ali tudi kakor ta cestninar. Postim se dvakrat v tednu; desetino dajem od vsega, kar imam«. Cestninar je bil sicer tudi Jud, pa on je molil drugače: »Od daleč je stal, in še oči ni hotel proti nebu vzdigniti, temuč se je trkal na prsi, rekoč: Bog, bodi milostljiv meni grešniku!« In ta je šel opravičen v svojo hišo.

O Zveličarju beremo večkrat, da je po dokončanem dnevnem delu in trudu si odpočil v samoti, kamor je šel, da bi molil. »Zjutraj zgodaj je vstal in šel v puščavo, in je tam molil«⁷. — »Zgodilo se je pa tiste dni, da je šel na goro molit, in je prenočil v molitvi božji«⁸. — »In zgodilo se je, da je na nekem kraju molil, in ko je nehal, mu je rekel eden njegovih učencev: »Gospod, uči nas moliti, kakor je učil tudi Janez svoje učence. In jim je rekel: Kadar molite, recite: Oče, posvečeno bodi tvoje ime!«⁹ In v getzemanskem vrtu je pal na kolena in molil. Ko pa so ga obsle smrtne težave, je molil dalje¹⁰. In še zadnji trenutek svojega življenja je molil Jezus »z velikim glasom: Oče, v tvoje roke izročim svojo dušo! In ko je to izrekel, je izdihnil dušo«¹¹.

¹ Prim. Ezech. 8, 16; II. Chron. 29, 6. — ² Const. ap. L. II. c. 57.

³ Pa tudi moderni Judje imajo med molitvijo obraz obrnjen proti solnčnemu vzhodu, ker ni več templja in ker je zapadnim Judom obljubljena dežela proti vzhodu.

⁴ Matth. 6, 5. — ⁵ Matth. 23, 14.

⁶ Luc. 18, 10—14. — ⁷ Marc. 1, 35. — ⁸ Luc. 6, 12.

⁹ Luc. 11, 1. ss. — ¹⁰ Prim. Luc. 22, 41 ss. — ¹¹ Prim. Luc. 23, 46.

4. Šola in sinagoga.

»Kdor ne pozna postave, bodi preklet«¹. O tem so bili Judje po suženjstvu trdno prepričani. Rabbi Hillel uči²: »Čim bolje poznaš postavo, tem več življenja imaš v sebi. Čim bolje se izšolaš, tem bolj si moder. Čim več se posvetuješ, tem bolj razumno delaš. Kdor si prilasti poznavanje postave, si pridobi življenje prihodnjega sveta«. Zato so si Judje prizadevali na vso moč, da bi dobro poznali postavo. Ni jim pa bilo dovolj, samo poznati postavo; tudi izpolnjevali so jo radi. V izpolnjevanju postave so se urili že otroci. Podlago za to sta jim morala oskrbeti že družina in šola; nadaljnji pouk v postavi pa je o Kristusovem času oskrbovala sinagoga.

1. Jožef Flavij trdi³, da je ukazal že Mozes, naj se učé dečki najjemenitnejših postav, ker je to »najlepša vednost in vir prave sreče«. Na par mestih preslavlja Jožef gorečnost, s katero so Judje skrbeli za šolski pouk. »Bolj kakor za vse drugo, si prizadevamo za vzgojo mladine in za najjemenitnejšo dolžnost celega življenja imamo, da natančno izpolnjujemo postavę in se urimo v pobožnosti«. »Vprašajte kogarkoli izmed nas postavę, pa jih bode lažje naštel vse, kot povedal svoje ime. Ker se jih učimo, odkar smo se začeli zavedati, so nam kakor v naše duše začrtane. In redko se primeri, da bi jih kdo prestopil, nikdar pa ne, da ne bi bil kaznovan, kdor jih je prestopil«⁴. Podobno piše tudi Filon: »Ker imajo Judje postavo za božje ra. odetje in se je učé od zgodnje mladosti, nosijo njeno podobo začrtano v svojih dušah«⁵. »Stariši, učitelji in vzgojitelji učé otroke že od zibel, še preden jih poučujejo v svetih postavah in nezapisanih navadah, verovati v Boga, edinega Očeta in Stvarnika sveta«⁶. Sam o sebi omenja Jožef, »da je poznal že v štirinajstem letu postavo tako natančno, da so prihajali k njemu veliki duhovniki in prvaki jeruzalemski, poučit se natančneje v postavi«⁷. Potemtakem torej ni dvomiti, da so se dečki poštenih judovskih družin dobro poučili v postavi že v nežni mladosti.

Samo po sebi je tudi umevno, da je bila dolžnost in naloga judovskih starišev, otroke vzgajati za življenje po postavi. Sklepati pa se sme, da so ob Kristusovem času že tudi občine ustanovljale posebne šole (בית הַסֵּפֶר Beth hassepher), v katerih se je poučevalo o postavi. Neka stara tradicija trdi namreč, da je ukazal Jozua ben Gamla, naj se nastavijo v vsakem okraju in v vsakem mestu učitelji dečkov (מְלִמְדֵי תַינוּכֹת), h katerim naj se vodijo dečki od šestega

¹ Prim. Ioan. 7, 49. — ² Aboth II, 7. — ³ Antiq. IV, 8, 12.

⁴ Apion. I, 12. — Apion. II, 18. — ⁵ Legat. ad Cajum § 31, Mang. II, 577.

⁶ Legat. ad Cajum § 19 Mang. II, 562. — ⁷ Vita 2.

ali sedmega leta. Bržčas je umevati pod Jozuom ben Gamla veliki duhovnik Jezus sin Gamalielov krog l. 63—65 po Kr. Če naj se torej po njegovem ukazu snujejo šole po vseh okrajih in mestih, so morale gotovo biti posamezne šole že ob Kristusovem času.

Glavni predmet v teh šolah je bilo seveda čitanje sv. knjig, čitanje postave. Zato se imenujejo te šole בית המדרש, šole »knjige«, ker se je v njih čitala »knjiga vseh knjig«, knjiga postave, ali kakor enkrat izrečno bérémo: מִקְרָא (Miqrâ), sveto pismo. Čitati so bržčas znali vsi v postavi poučeni Judje. Pisati pa se v teh šolah splošno še niso učili.

Postave pa judovski dečki niso samo čitali in se je učili na pamet, ampak so se polagoma vadili, jo tudi izpolnjevati. Tako n. pr. se odraslim ukazuje¹, naj pazijo, da tudi otroci ob sobotah »počivajo«. Spravni dan naj se postijo dečki par let prej, ko dosežejo postavno starost, da se polagoma privadijo². Ko pa so dečki dorasli, so postali podložni vsej postavi, postali so בַּר מִצְוָה (Bar Micwa).

2. Natančneje pa so se mogli Judje seznaniti s postavo pri pismoukih v בית המדרש (Beth hammidraš, hiše razlaganja). Vse ljudstvo pa se je po suženjstvu poučevalo s čitanjem postave v sinagogah. Glavni namen temu čitanju postave ni bila tolikanj služba božja, kot marveč pouk v verskih resnicah. Tak pomen pripisujeta sinagogam že Jožef Flavij³ in Filon Aleksandrijski⁴. Zadnji jih nazivlje učilnice (διδασκαλεία). Tudi v Novem zakonu se nam kaže »poučevanje« (διδάσκειν) kot glavno opravilo v sinagogah⁵.

Kdaj so se začeli Judje zbirati ob sobotah v posebnih hišah, kjer so čitali in razlagali sveto pismo, ne vemo zagotovo. Gotovo pa je, da šele po povratu iz babilonskega suženjstva. Prvi sled nahajajo nekateri v psalmu 73, 8, ki ga je bržčas zložil neki pesnik iz Azafove šole po povratu iz suženjstva⁶. מִעֲדֵי אֵל (hiše božje, kraji razodevanja božjega) razlagajo namreč nekateri eksegeti za sinagoge, zbirališča (מִעֲדֵי) v bogoslužbene namene (אֵל). O Kristusovem času je bilo poučevanje v sinagogah ob sobotah že stara in splošna navada⁷. Po Dejanju apost. (15, 21) »jih ima Mozes od nekdanjih časov v vsakem mestu, ki ga oznanjujejo v shodnicah, kjer se vsako soboto bere«.

¹ Šabbath XVI, 6.

² Ioma VIII, 4. — ³ Apion. II, 17.

⁴ Vita Mosis III, 27 (Mang. II, 168). — ⁵ Matth. 4, 23; Marc. 1, 21; 6, 2; Luc. 4, 15. 31; 6, 6; 13, 10; Ioan. 6, 59; 18, 20.

⁶ Prim. Dr. Valentin Thalhoffer, Erklärung der Psalmen, 4. izd. str. 431.

⁷ Marc. 1, 21; 6, 2. Luc. 4, 16. 31; 6, 6; 13, 10. Act. 13, 10. Act. 13, 14. 27. 42. 44; 15, 21; 16, 13; 17, 2; 18, 4.

Jožef Flavij in Filon Aleksandrijski in sploh Judje poznejše dobe pripišejo ustanovitev sinagog Mozesu¹.

Jasno je, da so se mogle ustanavljati sinagoge samo tam, kjer so bile ustanovljene posebne judovske verske občine, ali pa je opravljala judovska politična občina tudi posle verske občine. Po takih mestih, kjer so bili Judje z neverniki v manjšini, so imeli skoro gotovo posebne verske občine². Po drugih mestih, kjer so stanovali izključno le Judje, ali so bili Judje v veliki večini, pa se politične občine navadno niso ločile od verskih, ampak so politične občine po posebnih odposlancih opravljale tudi verske posle. Vendar pa je gotovo, da je bilo po Kristusovem vnebohodu v Jeruzalemu več posebnih judovskih verskih občin, dasi je bilo med Judi le malo nevernikov. Libertinci, Kirenejci, Aleksandrijci, Cilicijci in Azijci so imeli namreč vsled narodnostnih razlik posebne verske občine in zato tudi posebne sinagoge³.

Imenovala se je verska občina קִנְסֶת (Keneseth, zbor, συναγωγή), občani ali verniki pa בְּנֵי הַקִּנְסֶת (Bene hakkeneseth).

Načelovali so občini starejšine (πρεσβύτεροι), ki so izvrševali tudi najvišjo sodno oblast v verskem oziru; starejšine, ali pozneje rabini (רַבִּינִים, učenjaki) so imeli namreč pravico nevredne občane bičati⁴, ali jih celo izobčevati⁵.

Izobčenje je bilo dvojno: začasno (יָדוּי, Nidduj) in dosmrtno (חֶרֶם, Cherem ali שַׁמְמַתָּא, Šammattâ. Nekateri eksegeti so ločili sicer, zapeljani po Eliju Levitu († 1549), tri vrste izobčenja⁶. Ali v Talmudu je חֶרֶם in שַׁמְמַתָּא eno ter isto, kar je dokazal že Buxtorf⁷. Po ustnem izročilu ločimo samo dve vrsti izobčenja: יָדוּי, začasno, pa חֶרֶם, dosmrtno izobčenje⁸. Kako stara pa je ta razločitev, je težko dognati. Evangelij naravnost navaja le ἀπορίζειν (odločevati)⁹, ali ἀποσυναγωγῶν ποιεῖν ali γίνεσθαι (iz shodnic odločevati, pehati, devati)¹⁰, torej le izob-

¹ Prim. Ios. c. Apion. II, 17 in Philo Vita Mosis III, 27 in zlasti Fragm. apud Euseb. Praep. evang. VIII, 7, 12—13 (Mang. II, 630), in De septenario § 6 (Mang. II, 282). Rabinska mesta pri Vitringa str. 283 ss.

² Vemo namreč, da so bile sinagoge v Damasku (Act. 9, 2), v Salamini (Act. 13, 5), v Antiohiji v Pizidiji (Act. 13, 14), v Tesaloniki (Act. 17, 1), v Korintu (Act. 18, 4), v Aleksandriji (Philo, Leg. ad Caj., 20), v Rimu (Philo ibid. 23).

³ Prim. Act. 6, 9. — ⁴ Matth. 10, 17; 23, 34; Marc. 13, 9; Act. 22, 19; 26, 11.

⁵ Esdr. 10, 8; Luc. 6, 22; Ioan. 9, 22; 12, 42; 16, 2.

⁶ Prim. Klofutar, Commentarius in evangelium s. Ioannis, 2. izd. str. 204.

⁷ Lex. Chald. col. 2462—2470 (sub voce שַׁמְמַתָּא).

⁸ Maimonides pri: Vitringa, De synagoga, pg. 739.

⁹ Luc. 6, 22. — ¹⁰ Ioan. 9, 22; 12, 42; 16, 2.

čenje sploh¹. Tudi Mišna omenja samo יִצְחָק, izobčenje, a tako, da se more izobčenec zopet sprejeti v sinagogo². Z druge strani pa omenja že Stari zakon מִצְרָה, dosmrtno ali popolno izobčenje. Tudi v Novem zakonu srečujemo večkrat ἀνάθεμα in ἀναθεματίζειν³. Da so Judje v drugem stoletju med službo božjo izrekli anatematizme zoper kristjane, potrjuje sv. Justin in drugi cerkveni očetje⁴. Mogoče je torej, da so poznali Judje že o Kristusovem času dvojno izobčenje, ali samo ali združeno z anatematizmi.

Razen starejšin, ki so vodili splošne občinske zadeve, so se n-stavljali za posebna opravila še posebni uradniki ali služabniki. Vendar pa ni bilo posebnih služabnikov za opravljanje službe božje, t. j. za čitanje in razlaganje sv. pisma ter opravljanje javnih molitev. Ta opravila so oskrbovali občani sami. Zato je umljivo, kako je mogel Kristus povsod, kamor je prišel v sinagogo, čitati in razlagati sv. pismo.

Vendar pa je imela vsaka judovska verska občina ali sinagoga:

a) vrhovnega uradnika, imenovanega velikega shodničarja ali arhisinagoga⁵ (ἀρχισυναγωγός, מִשְׁנָה שֶׁל מִשְׁנָה). Take velike shodničarje nahajamo povsod, koder so bivali Judje, ne samo v Palestini, ampak tudi v Egiptu, Mali Aziji⁶, v Greciji⁷, v Italiji in sploh po rimskem cesarstvu. Od Judov so sprejeli to službo in ime tudi judovski kristjanje v Palestini⁸ in celo kristjanje izven Palestine⁹.

Veliki shodničar je oskrboval službo božjo: odločeval je, kdo naj vsakokrat čita sv. pismo in opravi predpisano molitev, kdo naj razlaga prečitani oddelek ali nagovori zbrane vernike¹⁰. Skrbeti je moral za red med zborovanjem¹¹ in za shodno poslopje.

¹ Na znanem mestu I. lista do Korinčanov (I. Cor. 5) je ἀῖρεν ἐκ μέσου (iztrebiti izmed vas v. 2) bistveno različno od παραδόναι τῷ Σατανᾷ (izdati satanu, v. 5). Kakor so namreč apostoli imeli oblast iz obsedencev izganjati hudobne duhove (cf. Marc. 16, 17), tako je tudi Bog dopuščal, da so smeli hudobneže izročati hudobnemu duhu, ki jih je trpinčil na mesu, da bi rešili svoje duše.

² Taanith III, 8. — ³ Rom. 9, 3; I. Cor. 12, 3; 16, 22; Gal. 1, 8, 9; Marc. 14, 71; Act. 23, 12. 14. 21.

⁴ Justin. Dial. c. Tryph. c. 16. Epiphan. haer. 29, 9.

⁵ Marc. 5, 22. 35. 36. 38; Luc. 8, 49; 13, 14.

⁶ Act. 13, 15 (Antiohija v Pizidiji). — ⁷ Act. 18, 8. 17 (Korint).

⁸ Epiphan. haer. 30, 18: Πρεσβυτέρους γὰρ οὗτοι ἔχουσιν καὶ ἀρχισυναγωγούς.

⁹ Ephemeris epigraphica t. V, 1884, pg. 537, n. 1222.

¹⁰ Act. 13, 15: V Antiohiji v Pizidiji so poglavarji shodnice po branju postave in prerokov pozvali Pavla in Barnaba, rekoč: Moža brata! če hočeta govoriti v opomin ljudstva, govorita! — ¹¹ Luc. 13, 14.

Navadno je imela vsaka sinagoga le enega velikega shodničarja¹. Pri nekaterih shodnicah pa se jih omenja po več².

b) Razen velikega shodničarja se imenujejo pri vsaki sinagogi tudi miloščinarji¹⁰ גַּבְבָּאֵי צְדָקָה (Gabbæ cedaqah). Nabirali so v pušice denar, v sklede pa natorne pridelke. Pobirati sta morala najmanj po dva, nabrane darove deliti pa po trije miloščinarji.

c) Navesti moramo še shodniškega slugo חַזְזַן הַכֶּנֶסֶת (Chazzan hakkeneseth, ὑπηρέτης)³. Prinašati je moral ob službi božji svete knjige in jih po končanem berilu zopet spravljati na določeno mesto. Opravljati je moral pa tudi druge posle v občini, n. pr. kaznjence bičati, otroke v čitanju poučevati.

Poslopje, v katerem so se Judje zbirali k službi božji se je imenovalo בֵּית הַכֶּנֶסֶת (Beth hakkeneseth, aram. כְּנִישָׁתָא ali samo כְּנִשָּׁא), grško συναγωγή ali προσευχή. Tuintam se nahajajo tudi izrazi συναγωγή, προσευκτήριον in σαββατεῖον. Zadnji izraz pomenja poslopje, v katerem so se Judje zbirali ob sobotah, imenujmo je torej sobotno hišo. Radi so zidali sinagoge zunaj mestnega obzidja, z ozirom na Prov. 1, 21 na kakem vzvišenem prostoru, blizu rek ali ob morski obali, da se je vsakdo, ki je bil levitsko nečist, mogel umiti ali izkópati pred začetkom službe božje. Zidane so bile sinagoge v raznih slogih in gledé velikosti so bile zelo različne. V severni Galileji⁴ so se ohranile še do danes razvaline starih sinagog; najstarejše med njimi so bile zidane v drugem, morda celo v prvem stoletju po Kristusu. Iz teh razvalin se more približno sklepati, v kakšnem slogu so Judje zidali sinagoge. Velika aleksandrijska sinagoga je bila baje zidana v baziliškem slogu. Morda so bile nekatere zidane v obliki gledališč brez strehe. Vsaj o Samarijancih je to dognano⁵. Gotovo je tudi, da o postnih dnevih Judje niso opravljali javnih molitev po sinagogah, ampak na odprtih prostorih, n. pr. ob morski obali⁶. Tak odprt kraj, ki pa je bil seveda z mejo obdan, morda celo obzidan, je tudi umevati Act. 16, 13. 16, kjer sv. Luka pripoveduje, da je šel v Filipih sv. Pavel s spremljevalci

¹ L. c. — ² Prim. Act. 13, 15. Ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυναγωγοὶ πρὸς αὐτούς. Marc. 5, 22: εἰς τῶν ἀρχισυναγωγῶν se lahko razlaga tudi tako: eden iz stanu arhisinagoga. — ³ Matth. 6, 2. — ⁴ Luc. 4, 20.

⁵ Razvaline so v selih Kasiun, Keft Birim, el Djiš, Meiron, Nabartein, Kedes, Tell Hum, Keraze, Irbid. — ⁶ Epiphan. haer. 80, 1.

⁶ Taanith II, 1. — Tertullian. De ieiunio c. 16: Iudaicum certe ieiunium ubique celebratur, cum omissis templis per omne litus quocunque in aperto aliquando iam precem ad caelum mittunt. — Id. Ad nationes I, 13: Iudaici ritus lucernarum et ieiunia cum azymis et orationes litorales. — Antiq. 14, 10, 23: Καὶ τὰς προσευχὰς ποιεῖσθαι πρὸς τῇ θαλάσῃ κατὰ τὸ πάτριον ἔθος.

v soboto vunkaj skozi vrata k reki (Angisti), »kjer je bil navadni kraj molitve«¹.

V vsakem mestu Palestine, morda tudi po manjših krajih, je bila vsaj ena sinagoga, n. pr. v Nazaretu (Matth. 13, 54; Marc. 6, 2; Luc. 4, 16), v Kafarnavmu (Marc. 1, 21; Luc. 7, 5; Ioan. 6, 59)². Po večih mestih je bilo tudi po več sinagog; n. pr. v Jeruzalemu³, v Aleksandriji⁴ in Rimu⁵. Talmudovska pravljica pripoveduje, da je bilo v Jeruzalemu ob rimsko-judovski vojski do 480 sinagog. Razne sinagoge enega ter istega mesta so se ločile po raznih znakih. V Se-foridi je bila n. pr. »sinagoga vinske trte«⁶, v Rimu »sinagoga oljike« (συναγωγή ἐλαίας)⁷.

Opravljenе so bile sinagoge o Kristusovem času dokaj priprosto. Glavno orodje v njih je bila skrinja (תֵּבָא, Tebâ, κιβωτός), v kateri se je hranilo skupaj zvito sveto pismo in druge svete knjige. Knjige so bile zavite v platnene tenčice ter spravljene v posebnih nožnicah ali obodkih (קִיָּה = θύκη)⁸. Za tistega, ki je bral ali razlagal sv. pismo, je bil, vsaj v poznejšem času, odločen poseben vzvišen prostor, neke vrste oder (בֵּיתָה = βήμα), kjer je bil tudi postavljen podstavec ali pult (ἀναλογεῖον), na kateri so se med čitanjem ali razlaganjem pokladale knjige. — Med shodnično opravo so šteti tudi še svetilnice, pozavne in trobente. S pozavnami so vabili k službi božji na Novo leto, s trobentami pa o drugih praznikih.

Služba božja je bila o Kristusovem času natančno urejena. Verniki so sedeli v določenem redu, starejši in imenitniši na prvih sedežih, za njimi mlajši in manj imenitni; možje in žene bržčas ločeni. Kristus očita farizejem in pismarjem, da »imajo radi prva mesta pri večerjah in prve sedeže v shodnicah«⁹.

Za pravilni shod je moralo biti navzočih najmanj deset oseb. Kot glavni deli službe božje se imenujejo v Mišni: a) Recitiranje Šemâ¹⁰, b) molitev Šemone esrê¹¹, c) čitanje Tore ali postave, d) čitanje prerokov in e) duhovniški blagoslov.

¹ Felten, Apostelgeschichte, Freiburg, Herder, 1892 in Bisping, Erklärung der Apostelgeschichte, Münster, Aschendorff, 1871.

² Prim. Act. 15, 21: Κατὰ πόλιν. — ³ Act. 6, 9; 24, 12.

⁴ Philo, Leg. ad Cai. c. 20: Πολλὰ δὲ εἰσι καθ' ἑκάστον τμήμα τῆς πόλεως.

⁵ Philo, Leg. ad Cai. c. 23. — ⁶ Nasir VII, 1 fol. 56 a.

⁷ De Rossi, Bulletino V, 1867, pg. 16.

⁸ Mnogi razlagajo tudi φελόνης ali παινόλης (paenula) II. Tim. 4, 13 za take nožnice, v katere so se vtikali knjižni svitki (volumina), n. pr. sv. Janez Krizostom, ki pojasnjuje φελόνης z: γλωσσόκομον ἔνθα τὰ βιβλία ἔκειτο. Prim. Schirlitz, Griechisch-Deutsches Wörterbuch zum Neuen Testamente s. v.

⁹ Prim. Matth. 23, 6; Marc. 12, 39; Luc. 11, 43; 20, 46.

¹⁰ Prim. str. 147. — ¹¹ Prim. str. 147.

a) Šemâ ni bila prava molitev, ampak bolj neka veroizpoved. Zato se tudi ni reklo: Šemâ moliti, ampak recitirati ali govoriti (קריאת שמע).

b) Moleč so Judje stali¹ in gledali proti Presvetišču, oziroma proti Jeruzalemu¹. Molitve Šemonê esrê ni molil ves zbor; molil jo je naprej poseben od velikega shodničarja določen molivec, ljudstvo pa je odgovarjalo, zlasti izrekalo אָמֵן (Amen)².

c) Čitali so postavo in preroke lahko vsi verniki, celo nedorasli. Če pa so bili navzoči duhovniki in leviti, so jo čitali le-ti. Čitajoč sv. pismo so Judje stali (Luc. 4, 16: ἀνέστη ἀναγνῶναι). »Postavo« so brali po vrsti. Ves »Pentatevh« so prebrali v treh letih. V ta namen je bil razdeljen v 154 Paraš (פְּרָשִׁיּוֹת Paršijoth). Bralo je zadevni oddelek postave vsako soboto najmanj sedem bravecev; prvi in zadnji sta morala v začetku in na koncu izreči blagoslov (בְּרָכָה Berachah). Vsak bravec je moral prebrati najmanj tri verzé in jih ni smel povedati iz spomina.

d) Ko se je prebral odstavek iz Tore, so brali, in sicer že o Kristusovem času, »preroke« (נְבִיאִים Nebiim, torej tudi stare zgodovinske knjige). To vemo iz Luc. 4, 17, kjer bere Jezus odlomek iz Is. 61, 1. 2. in iz Act. 13, 15, kjer se pripoveduje, da sta prišla Pavel in Barnaba v Antiohijo v Pizidiji in sta šla sobotni dan v shodnico in se usedla. »Po branju postave pa in prerokov« itd. — Ker se je s tem berilom končavalo svetopisemsko čitanje, so imenovali preroške oddelke Haftare (הַפְּטִירָה s prerokom končati). Te oddelke so čitatelji odbirali po lastni volji³. Bral jih je vedno le eden in samo pri glavni službi božji ob sobotah.

Ker so se brale Paraše in Haftare v svetem, t. j. hebrejskem jeziku, večina vernikov pa ni umevala tega jezika, so jih prestavljavci prevajali na širokaldajski jezik.

Za svetopisemskim branjem je prišla na vrsto še pridiga (הִלְכוֹת, Derašâh, razlaga), v kateri se je razlagal prečitani svetopisemski oddelek in dodajali opomini za čednostno življenje. Da so bile take homilije običajne že ob Kristusovem času, izvemo iz evangelijev, kjer se tolikrat navaja izraz διδάσκειν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, učiti v sinagogah⁴. Govornik (הַדָּרֵשׁ, razlagavec) se je usedel na vzvišen kraj. (Luc. 4, 20 ἐκ ὑψιστον.)

¹ Matth. 6, 5; Marc. 11, 25; Luc. 18, 11.

² Ez. 8, 16; I. Reg. 8, 48; Dan. 6, 10.

³ Deut. 27, 15 ss.; Neh. 8, 6; I. Chron. 16, 36; Tob. 8, 8. — Tudi pri krščanski službi božji ljudstvo odgovarja ali odpeva Amen že od prvega začetka. Prim. I. Cor. 14, 16. — ⁴ Prim. Luc. 4, 17 ss.

⁵ Matth. 4, 23; Marc. 1, 21; 6, 2; Luc. 4, 15; 6, 6; 13, 10. Ioan. 6, 59, 18, 20.

e) Služba božja se je končavala z duhovniškim blagoslovom, na katerega so se vsi verniki odzvali z אמן (Amen).

Opisani spored je veljal za glavno službo božjo ob sobotah dopoldne. Zbirali pa so se Judje v sinagogah tudi ob sobotah popoldne; ali čitali so takrat samo iz Pentatevha. Po istem sporedu so se ravnali tudi ob ponedeljkih in četrtnih in o vseh praznikih, posebej še o Mlajih. Za vsak praznik je bila določena posebna prikopa iz Pentatevha.

* * *

Služba božja, ki se je opravljala v sinagogah, je močno pospeševala versko-nravno življenje judovskega ljudstva. Velike pomembe pa so bile sinagoge tudi za mlado krščanstvo. Kristus sam »je namreč prehodil vso Galilejo ter učil po sinagogah, oznanjujoč evangelij kraljestva«¹. Po Jezusovem zgledu so tudi njegovi učenci ter prvi oznanjevalci sv. vere kot Judje zahajali v sinagoge, kjer so začeli širiti »veselo poročilo«. Kakor judovske kolonije lahko imenujemo jarke, po katerih je nevernikom pritekala milost sv. evangelija, tako sinagoge lahko imenujemo stolice, raz katere se je razlegala modrost sv. evangelija, prve krščanske pridržnice.

Dr. Jos. Lésar.

(Dalje prihodnjič.)

Je-li človeku vrojena ideja božja?

(Dalje.)

II.

A. Kako postajajo ideje sploh?

Izkušnja nam pove, da imamo dvojni način spoznanja, čutno spoznanje in umsko. S čuti zaznavamo² samo posamezne reči, in to po njihovih pojavih ne po njihovem bistvu. »Sensus apprehendit rem quantum ad exteriora eius accidentia, quae sunt color, sapor, quantitas et alia huiusmodi«³. Z umom pa spoznavamo najprej bistvo čutnih stvari: »Intellectus ingreditur in interiora rei«⁴, in na podlagi tega spoznanja pridemo k spoznanju nadčutnih bitij, in sicer po potu sklepanja. Da to bolje razumemo, treba opomniti: a) Čutno spoznanje je podlaga umskemu: »Omnis nostra cognitio intellectualis incipit a sensu«.

¹ Matth. 4, 23.

² Za latinsko sentire, sensatio, rabimo v slovenskem zaznavati, zaznavanje ali tudi čutenje. — ³ C. gent. I. 4. c. 11. — ⁴ C. gent. I. 4. c. 11.

Naša duša je s telesom združena v eno naravo in dobiva svoje znanje o zunanjem svetu le po počutkih. To bode jasno iz sledečega: Če nima človek od narave enega izmed petero čutov n. pr. slepec, ki se je tak rodil, si tudi um njegov ne more ustvariti pojma o stvari, ki se človeku javi samo po dotičnem čutu, katerega ga dotičnik ravno nima n. pr. rojen slepec o luči, o barvi.

To še bolj vidimo, če pomislimo, da se vsakokrat, kadar premišljujemo ali komu razlagamo kako nadčutno resnico, poslužujemo domišljije (predstav) in dosledno tudi zunanjih čutov, od katerih je domišljija odvisna: »Hoc quilibet in seipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum, in quibus quasi inspiciat, quod intelligere studet. Et inde est etiam, quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum«¹.

Da je pa domišljija od zunanjih čutov odvisna, uči angel šole, rekoč: »Non enim possumus imaginari, quae nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel secundum partem; sicut caecus natus non potest imaginari colorem«².

b) Ako se vprašamo, kaj da je potrebno, da se vrši spoznanje, nam odgovori zdrav razum: 1. spoznavna zmožnost v spoznavajočem osebk; kamen ne spoznava, ker nima take zmožnosti; 2. predmet našega spoznanja; 3. da se predmet spoznavajoči moči v nas na kak način javi. Zmožnost je v nas, predmet zunaj nas, kako se pa oba združita, da pridemo k spoznanju? Pride li predmet tak, kakor je, v nas, kakor so to nekateri učili? To je nemogoče, zato je potrebno, da nastane v nas, v spoznavajoči zmožnosti, neki lik predmetov, neka podoba njegova: »Omnis cognitio fit secundum similitudinem cogniti in cognoscente«³. Ne smemo si pa misliti, ko izgovorimo besedo lik, podoba, da je to materialna slika predmetova; kje bi tudi bila? Kako moramo to umeti, razlaga jasno Gutberlet: »Lassen wir die unwissenschaftliche Zuthat von dem Eingehen der Bilder der Objecte in die Sinne fallen, so bleibt die unleugbare Wahrheit, dass unter dem Einflusse des Objectes in dem Sinne eine spezifische, diesem Einflusse entsprechende Disposition hergestellt wird, durch welche derselbe aus seiner Ruhe und Unbestimmtheit heraustreten und sich zum psychischen Ausdrucke, zur bestimmten Wahrnehmung des Objectes gestalten kann«⁴.

Torej predmet vpliva na zmožnost, da jo nagne k delovanju, in vsled tega vpliva nastane v zmožnosti neko razpoloženje, dispozicija,

¹ S. th. I. qu. 84 a. 7. — ² I. qu. 111 a. 3 ad 1.

³ C. gent. I. 2. c. 77 — ⁴ Psychologie, str. 17 s.

ki so jo stari imenovali *species (intentionalis)*. To velja o čutnem in umskem spoznanju; pri čutnem spoznanju se imenuje ta lik *species sensibilis* (čutni lik), pri umskem *species intelligibilis* (umski lik). Da se namreč razpoloži (disponira) spoznavajoča moč, je potreben predmet, ki na njo vpliva; kako pa se disponira, je odvisno od narave spoznavajoče zmožnosti same. Stari modroslovci so se izrazili: »*Cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis*«. Sveti Tomaž uči: »*Quia omnis cognitio perficitur secundum similitudinem, quae est inter cognitum et cognoscens, oportet, quod in sensu sit similitudo rei sensibilis quantum ad eius accidentia, in intellectu vero sit similitudo rei intellectae, quantum ad eius essentiam*«¹. »*Species sensibilis*« je torej izraz čutnega predmeta in to ne po njegovem bistvu, temveč »*quantum ad eius accidentia*«, po njegovih pritikah, po njegovih pojavih, *species intelligibilis* pa je izraz predmeta po njegovem bistvu (*quantum ad eius essentiam*), in zato spoznamo s čuti samo pojave, z umom pa bistvo stvari.

Sv. Avguštin govoreč o čutnem spoznanju in sicer o vidu pravi: Če vidim kako stvar n. pr. kamen, je vendar jasno, da kamen v meni ne povzroči zaznavajoče zmožnosti (vida), pač pa rodi v meni neko obliko, neki lik, svojo podobo, ki se rodi v zmožnosti ravno tedaj, ko kamen vidim; vendar pa ne smemo misliti, da se to godi takole: najprej občutim lik zunanje stvari (kamen) v sebi in iz tega lika (podobe) sklepam na stvar, ki je zunaj mene. Ampak ta »*forma*« ali ta lik je ravno ono delovanje predmeta na čutilo, vsled katerega spozna čutni predmet zunaj sebe. Šele pamet nam pove, da bi ne mogli občutiti predmeta, ki je zunaj nas, ko bi se ne rodila v našem čutu njegova podoba². Kakor če vidim podobo predmetovo v zrcalu, spoznam po podobi predmet sam. Zato učijo modroslovci, da ni lik to, kar zaznavamo (*quod sentitur*), ampak to, po čem zaznavamo (*quo sentitur*). To pa velja v ravno isti meri tudi o *species intelligibilis*, treba je le mesto *sensus*, čut, staviti »*intellectus*«, um. Ne more se trditi, da bi spoznan predmet v nas povzročil spoznavajočo zmožnost, um, pač pa proizvede lik ali sliko samega sebe v umu. Predmet je torej na dvojni način v spoznavajočem osebk, v kolikor povzročuje v čutu čutno sliko in v umu umstveno sliko. Toda v naravnostnem ali premem činu spoznavanja se ne zavedamo in ne razločujemo teh dveh likov. Ako n. pr. gledam in ob enem mislim, pojnim človeka, tedaj je slika človeka v čutu, ker ga vidim, a imam njegov lik ali idejo tudi v umu, ker ga mislim. Ta čin se pa izvrši naravoma (spontano) v enem nedeljivem

¹ C. gent. I. 4. c. II.

² Glej Zigliara, Sum. philos. II. Psychol. I. III. c. 2. n. 26.

hipu in zato ne razločujem čina, s katerim nastane slika v mojem čutu in s katerim nastane v umu. Oboje je najtesneje spojeno, ker um in čut nista dve ločeni podstati, ampak dve različni zmožnosti ene in iste dušne podstati. Pač pa razločujemo omenjeni dvojni lik v povratnem (refleksnem) spoznanju. Prej sem gledal in mislil človeka, sedaj pa ono gledanje in spoznavanje človeka vzamem za predmet svojega mišljenja, svojega umskega raziskovanja in se vprašam: kako se je zgodilo, da sem gledal in mislil človeka? Odgovoriti si moram: pač tako, da sem imel lik (species) človeka v gledajoči zmožnosti (v čutu) in v misleči (v umu). Sedaj se zavedam in razločujem ta dvojni lik.

In ta species intelligibilis, ta podoba, ta lik predmetov, ki je v našem umu, da spoznamo z umom predmet sam, ki ostane v nas tudi tedaj, ko predmet več ne vpliva na nas, je ideja v pomenu besede, ki jo rabimo v našem spisu, in se razločuje od ideje v pomenu *causae exemplaris*, po kateri se je kaka zunanja stvar naredila. Kakor pravimo, da je kak umetnik v svojem umotvoru to ali ono idejo izrazil, tako nas tudi uči modroslovje, da so ideje vseh stvari od vekomaj v božjem umu, in da so vse stvari po teh idejah božjih ustvarjene.

Grška beseda *ἰδέα* se imenuje v latinskem forma, lik, toda ni vsak lik »ideja«, temveč pod idejami razumevamo oni lik, ki je izven stvari samih. To je pa mogoče na dvojni način, ali da je vzorec (*exemplar*) oni stvari, katere lik se imenuje, ali pa da je počelo (*principium*) spoznanja dotične stvari v spoznavajočem osebk¹. V poslednjem pomenu jemljemo tukaj idejo.

c) Prepričali smo se že, da je čutno spoznanje podlaga umskemu, nastane torej za nas prevažno vprašanje, kako se rodi v nas umsko spoznanje, na kak način pride človeški um k spoznanju bistva stvari, ali kar je isto, na kak način nastajajo v nas ideje? Sveti Tomaž odgovori čisto kratko, rekoč: »*Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo a phantasmatibus*«². S temi besedami je silno mnogo in silno važnega povedano. Tu smo prišli do jedra cele ideologije. Čut je nekaj tvarnega, telesnega, ker osebek ali nositelj čuta ni duša sama, kakor je Platon mislil, marveč duša in telo skupaj ali oživljeno telo (*corpus animatum*)³, kot tak pa čut nima v sebi principa, da bi mogel vplivati na kaj duševnega. Ako je pa tako, potem razum ne more od čuta dobivati idej. To potežkočo je najboljšje rešil Aristotel, To-

¹ »*ἰδέα* enim graece, latine forma dicitur. Unde per ideas intelliguntur formae aliquarum rerum praeter ipsas res existentes. Forma autem alicuius rei praeter ipsam existens, ad duo esse potest; vel ut sit exemplar eius, cuius dicitur forma, vel ut sit principium cognitionis ipsius, secundum quod formae cognoscibilia dicuntur esse in cognoscente.« I. qu. 15. a. 1. in corp.

² I. qu. 85 a. 1. in corp. art. — ³ Aristotel, de anima I. 1, 403 a 25.

mažu pa gre hvala, da je nauk Aristotolov izmed drugih modroslovcev najbolj pogodil in pojasnil.

Intellectus intelligit materialia, um spoznava stvarne stvari, in sicer, pravi Tomaž, »intelligit« (intelligere quasi intus legere), ne ostane na površju, pri pojavih, kakor čut, ampak prodere dalje, do tega, česar ne povzame čut, do bistva stvari, kakor smo že prej slišali: »intellectus ingreditur in interiora rei«¹.

»Abstrahendo a phantasmatis«: Tu je povedan način, po katerem pride um k spoznanju bistva stvari: abstrahendo — po odmišljanju. Kaj se pravi »odmišljati« (abstrahere)? Mislimo si kak predmet n. pr. človeka. Ko si človeka mislimo, ni potrebno, da si natanko predstavljamo to ali ono osebo, te ali druge velikosti, barve itd., ampak zadostuje, da združimo v razumu one znake, ki so v pojmu človek neobhodno potrebni: animal rationale, vse drugo izpustimo iz misli — odmišljamo. Gremo lahko še dalje, izvolimo si izmed potrebnih, bistvenih znakov enega ali drugega n. pr. rationale — umno bitje — in ostanemo pri tem — odmišljamo.

V širjem in nepravem pomenu je »abstrakcija« lastna tudi zunanjim čutom in domišljiji. Oko n. pr. opaža na jabolku lepo barvo in gladko, okroglo obliko, pusti pa na stran vonj, okus in druge lastnosti. Čuti pa morejo to storiti le, če je predmet navzoč. Dalje gre domišljija. Ona si lahko iz raznih predstav ustvari novo skupno predstavo o predmetu, ki ni navzoč in morda sploh ne biva, torej »abstrahuje« navzočnost, kraj, čas in celo stvarno bivanje. — V pravem in popolnem pomenu pa »abstrahuje« le razum in le za to abstrakcijo je primerna naša beseda »odmišljanje«.

Torej po poti odmišljanja pridemo k spoznanju bistva stvari. Kdo odmišlja? Naš um. Kaj odmišlja? A phantasmatis — to, kar človek s čuti spozna = phantasma = vse pojave: barvo, vonj, okus, velikost itd. Kaj pa mu ostane še potem? Bistvo stvari, to je vzrok ali nositelj vseh onih pojavov, kateri ostane čutom vedno prikrit in nepoznan².

¹ C. Gent. I. 4. c. 11; prim. II.—II. qu. 8. a 1.

² Gutberlet razlaga to delovanje takole: »In dem Bildungsprozess der geistigen Vorstellungen (idej) unter Einfluss der sinnlichen ist eine wichtige Abstraction enthalten, freilich nicht in dem Sinne, als wenn etwas bereits in dem Sinnenbilde enthalten wäre und davon einfach abgehoben würde. Allerdings muss das Wesen des Dinges, der eigentliche Gegenstand der Vernunft, auch im Phantasiebild sich finden, um aus demselben erhoben zu werden; es ist aber in concreter, materieller, individueller Weise in demselben. Denn die Wesenheiten der Dinge sind in den existierenden Wesen verkörpert und so individuell wie diese selbst, und auch durch alle sinnliche Auffassung wird nur die grobe Stofflichkeit, nicht aber die Körperlichkeit überhaupt abgestreift. In dem nun die Vernunft nur auf das im Phantasma ihre Thätigkeit richtet, was ihr eigenthümliches Object ist, die immaterielle Wesenheit

Iz predmeta, ki je izražen v čutni predstavi, odstranjuje razum vse, kar čini njegovo individualnost. Če si v domišljiji predstavljamo kak predmet n. pr. drevo, moramo si ga predstavljati v stalni velikosti, stalne oblike itd., razum pa tudi to odstrani, pojem drevesa, človeka, kamena je isti, naj bo že dotični predmet velik ali majhen, te ali one oblike. Kakor se oko ozira le na barvo jabolka, pusti pa vonjavo in druge lastnosti, tako razum pridrži záse le bistvo stvari, pusti pa vse pritike in posameznosti, ne kakor da bi to bilo ločeno v stvari sami, temveč razum misli samo eno in ne drugo. Ako oko zaznava na jabolku le barvo ne pa jabolko kot tako, bi bilo pač krivo iz tega sklepati: jabolko in barva njegova sta dve ločeni stvari, ni pa krivo, če se oko peča le z barvo, jabolko kot tako pa sploh pusti pri miru. Tako tudi ni krivo, če razum povzame v predmetu, kar ima skupnega z drugimi t. j. kar mu je bistveno. Ena in ista stvar je lahko predmet čutnega in umskega spoznanja, toda čut sprejema svoje slike (species) v telesnih organih in jih zaznava posamezno, razum pa sprejema sliko stvari iz čutnih predstav brez telesnega organa in jih spoznava splošno, veliko popolnejše, prodira do samega bistva stvari¹. Razum sam ne more proizvajati predstav čutnih predmetov, ampak te predstave le čisti, jim daje nov lik, lik splošnosti in netvarnosti; brez tvarine, ki mu jo podajajo čuti, bi bili njegovi pojmi prazni, nični in celo nemo-goči. Vsebina naših pojmov je v stvareh, obliko splošnosti pa imajo od uma. Kadar razum loči bistvene sestavine kake stvari in jih zbere v enoto, odstrani pa vse posameznosti, pritike in slučajnosti, tedaj si ustvari pojem, idejo. Ta pojem ni samo kak simbol, kakor so mislili nekateri nominalisti, tudi ne izraz zunanjih sličnosti in razlik predmetovih, kakor sta mislila Locke in Berkeley, marveč pojem izraža predmet sam po obsegu in vsebini z ozirom na njegove bistvene sestavine. Čin, s katerim on to izvrši, imenujemo odmišljanje.

Zmožnost odmišljanja in tvorjenja pojmov je specifična lastnost človekova, katere živali nimajo. Pes n. pr. razločuje jabolko in kost, ki pred njim ležita, prvo pusti in se loti kosti, toda njegova spoznavna moč se ne more nikdar povspeti do pojma jabolka, sadu, podstati, bitja. V odmišljanju je torej popolnost našega razuma nad čuti. Prav v tem se kaže tudi ostroumnost, če zna kdo hitro in spretno razčlenjevati, razlikovati in spajati pojme. Z druge strani je pa to razčle-

des Materiellen, sieht sie von allem anderen ab, was der Gegenstand anderer Fähigkeiten ist; sie sieht ab von der Farbe, dem Geruch, der Ausdehnung, kurz von Allem, was das Ding zu diesem individuellen Körper macht, und erhebt also aus dem Phantasiebild durch Abstraction die unveränderliche allgemeine Wesenheit.« Psychol. I. Aufl. pag. 155 s.

¹ Sv. Tomaža Quaest. disp. qu. 2. a. 13; de verit. qu. 10, a 5.

njevanje znak omejenosti našega razuma, ker ne more z enim pojmom obseči in izraziti cele bitnosti spoznanega predmeta, ampak jo mora razstaviti v več pojmov nekako po znanem načelu: *divide et impera*. Pač bi se nam zmotilo, če bi morali vse hkrati misliti, kar se nahaja n. pr. pod pojmom sveta, omike, Evrope itd. A tega nam ni treba. S pomočjo odmišljanja povzema razum predmet v najsplošnejših obrisih in s posameznimi pojmi izraža razne stopnje biti v stvareh.

Toda kako vendar človek pride od stvarnega in čutnega (čutne predstave) do netvarnega in nadčutnega (pojmi, ideje), od slučajnega do nujnega, od konkretnega do abstraktnega, od posameznega do splošnega? Ako si nečemo podreti vsega našega spoznanja in zavreči celo načela prekoslovja in vzročnosti (*principium causalitatis*), moramo priznati, da razum človeški ni samo sprejemajoča, pasivna zmožnost, marveč tudi dejaven princip, da je v razumu neka moč, ki proizvede ta znamenit prehod. Ta zmožnost, ki iz čutnega sveta tvori nadčuten red idej, je Aristotelov dejaven razum, *νοῦς ποιητικός*, *intellectus agens*, nasproti temu imenuje Aristotel sprejemajoči razum *možen* (*νοῦς δυναμικός*). Če je morda to ime komu prezastarelo, naj si izmisli drugo, a stvar sama se vsiljuje s tako nujnostjo, da sicer naše spoznanje in njega vrednost ostane nerazrešljiva uganka.

Tvorni um se imenuje um torej v toliko, v kolikor tvori iz predstave umni lik po potu odmišljanja; v kolikor pa s pomočjo tega lika spoznava, sprejema bistvo stvari, se imenuje (*δυναμικός*, *possibilis*) možni um¹. —

d) Tako bi bilo torej dokazano, da si pridobi človeški um kot aktiven ideje iz čutnih predstav (*phantasmata*). Pa katere ideje? Ideje materijalnih stvari. Odkod pa ima ideje nadčutnih stvari, posebno prvo med vsemi idejami, idejo bitja?

Gotovo je, da je ideja bitja (*ens*) najsplošnejša in prva v našem razumu, je oporišče in izhodišče našega mišljenja, od katerega gre um na spoznavanje posameznih bitnih delov predmetov in njih lastnosti. Ako pravimo, da je ideja bitja prva v našem razumu, hočemo s tem reči, da vsak predmet najprej spoznamo kot bitje in potem šele njega aktualne dele in v vseh naslednjih pojmi je vključena ideja bitja.

¹ Gutberlet razlaga oba tako-le: »Die Aufgabe des Intellectus agens ist es »species abstrahere a phantasmatibus« oder die »phantasmata actu intelligibilia« zu machen, oder sich zu den Phantasmen hinzuwenden, dieselben »zu erleuchten«. Durch diese seine Thätigkeit wird die species intelligibilis erzeugt, und der aufnehmende oder leidende Verstand *νοῦς δυναμικός* intellectus possibilis damit informiert. Derselbe wird possibilis genannt, weil er dadurch, dass er die Erkenntnisbilder aller Dinge in sich aufnehmen kann, alles auf intentionale Weise werden kann.« *Psychologie II. Aufl. pag. 152. n. 5.*

Toda če je pojem bitja najsplošnejši, prvi in temeljni v našem umu, še iz tega nikakor ne sledi, da bi ideja bitja bila vrojena ali da bi bitje neposredno zrl. Postanek te ideje se da razložiti na enostavnejši način, torej se ni treba zatekati k vrojeni ideji; proti trditvi, da je ideja bitja vrojena so dalje tolike potežkoče, da ideja bitja ne more biti vrojena.

1. Postanek ideje bitja se da tako-le razložiti: Zgoraj smo pokazali, da čuten predmet ni sam vzrok naših pojmov, a istotako pojem ni samo subjektiven stvor našega razuma, temveč razum je aktiven princip in kot tak z odmišljanjem iz čutne predstave povzame bitnost (das Wesen) predmeta. S tem je zagotovljeno soglasje med našim pojmom in predmetom, objektivna vrednost spoznanja rešena, ravnotežje med sprejemljivostjo in dejavnostjo razuma pa med čutom in razumom zavarovano. Prav na ta način si um ustvarja tudi idejo bitja, ta ideja je mejnik, do katerega gre umov čin odmišljanja. Ako pazno zasledujemo razvoj našega mišljenja, nas zdrava pamet in izkustvo učita, da človek začetkoma nima spoznanja in idej; najprej človek more (potest) spoznavati, potem šele spoznava dejanski. Princip spoznavanja so ideje. Kdor dejanski spoznava, ima dejanske ideje, kdor more spoznavati, more imeti ideje a jih še v istini nima. Torej je duša človeška najprej v možnosti, da dobi ideje in spoznava, in šele potem ima dejanski ideje. Torej nobena ideja, tudi ne ideja bitja, ji ni a priori vrojena¹.

Od možnosti (potentia) prestopa razum v aktualnost a to zopet od nepopolnega in motnega (confusum) do jasnejšega in določnega. Nejasno je prej v razumu kakor jasno, ker sicer bi ne mogli napredovati v spoznavanju, zato je prva umova spoznava najnedoločnejši, najsplošnejši pojem, z drugimi besedami, um spozna predmet najprej nejasno z ozirom na njegove aktualne dele, ki tvorijo njegovo bitnost, a določno ga spozna le v najširjem obrisu, najsplošnejšem, najenostavnejšem pojmu, ki se ne da več razčleniti. To je pa pojem bitja, ki je z ozirom na razsežnost (extensio) najsplošnejši in najobširnejši, z ozirom na vsebino pa najbolj prazen in najnedoločnejši. Po vsebini je pojem bitja popolno nedoločen na to ali ono popolnost in aktualnost, zato se tudi da obrniti na vse druge predmete in pojme in v vseh je vključen pojem bitja, ker vse, kar kakorkoli je, je bitje. Pojem bitja je torej najprimitivnejši in temeljni čin razuma, najenostavnejše odmišljanje, prvo dejstvovanje umske zmožnosti. »Bitje je prvo, kar gre pod spoznavnost našega razuma in njegov pojem je vključen v vseh drugih stvareh, katere kdo spoznava«². »Bitje je to, kar razum najprej spo-

¹ Prim. S. theol. I. qu. 84, a 1.

² S. th. I—II. qu. 94, a 2.

znava; je oni pojem, na katerega zvaža vse druge pojme...¹. Prvi čin torej, s katerim se razum najprej deluje, je pojmovanje bitja, vrojena ideja bitja je pa čisto nepotrebna.

2. Vrojenost te ideje je popolnoma izključena. Ideja bitja je po vsebini najbolj nedoločena, prazna. Denimo, da je ta ideja vrojena. Kaj naj potem počnemo z njo? Kako moremo z njo tvoriti konkretne, polne pojme? Dosledno moramo trditi, da so nam tudi drugi pojmi vrojeni, kar nas naposled vodi do absurdnosti. Ako pa tudi ostanemo pri tem, da je ravno ta ideja vrojena, je torej vsaj to res, da je ta ideja v našem umu popolnoma neodvisna od objektivne realnosti. Kot prva in temeljna ideja je pa nekako merilo našega spoznanja, torej je to merilo popolnoma neodvisno od objektivne realnosti. S tem je pa naše spoznanje izročeno na milost in nemilost subjektivizmu, merilo resnice ni več objektivnost stvari, marveč subjektivno mišljenje. Dosledno mora slediti iz tega idealizem in skepticizem. Pomisliti je dalje, da pojem bitje ni drugo, kakor izraz nasprotstva med je in ne, na katerem sloni najvišje načelo — načelo prekoslovja: kar je, ne more ob enem ne biti, kar ni, ne more ob enem biti ali: bitje ne more biti nebitje in nebitje (čisti nič) ne more biti hkrati bitje. Če je pa pojem bitja vrojen, torej ima tudi načelo prekoslovja le v osebkju svoj bitek in svojo brezpogojno veljavo. S tem je skepticizem zapečaten.

Oni, ki uče, da je ideja bitja vrojena, hočejo vse druge pojme izvajati iz tega pojma. Toda kako je mogoče iz praznega pojma nekaj izvajati? Logika je prisilila Gioberti-ja, da je po vzgledu starih grških eleatov prazen logični pojem bitja napolnil z vsemi mogočimi stvarnostmi in popolnostmi, ker le tako je mogoče kaj iz njega izvajati. Če nam je vrojena ideja povsem stvarnega, popolnega bitja, potem je seveda lahko izvajati iz njega pojme. A tu se zopet vsiljuje vprašanje: če je naš prvi pojem vrojena ideja povsem stvarnega, popolnega, neskončnega bitja, kako se more ta pojem pridevati drugim pojmom, ki predstavljajo omejene, končne, le deloma popolne stvari? Edini izhod iz te zagate je, da se zanika sobstvenost realnim stvarjem in se iste smatrajo le kot pojavi enega absolutnega bitja. Potem pa imamo panteizem najhujše vrste! Vrojena ideja praznega pojma bitja nam ne more pomagati do drugih pojmov, vrojena ideja polnega, stvarnega bitja se pa ne more pridevati omejenim bitjem, če nečemo zanikati realnega sobstvenega bivanja zunanjih reči. Kratko: nauk o vrojenih idejah ne velja nič! Resnično je pa, kar sta učila že Aristotel in Tomaž Akv., da nam je vrojena umska zmožnost in sicer kot sprejemajoči in dejavni razum in le v tem zmislu bi smeli reči, da nam je

¹ Quaest. disp. de verit. qu. 1. a 1.

znanje (ideje) nekako (quodammodo) vrojeno; ne ideje kot take so nam vrojene, marveč vrojena t. j. naravna nam je zmožnost, ki iz čutnega sveta sprejema in tvori ideje. Reči smemo tudi, da so našemu razumu vrojeni temeljni logični zakoni, ali z drugimi besedami, naš razum ima svojo posebno naravo in le po tej naravi more misliti; tudi stvari imajo svojo naravo, katere naš razum ne more spremeniti, ampak jo mora objektivno priznati. Konkretno bi torej lahko rekli, da je našemu umu vrojeno odmišljanje, ne pa to, kar si po odmišljanju pridobiva: ideje.

† Dr. Fr. Janežič. — F. K.

(Konec prihodnjič.)

Ljubljanska škofija in škofijske sinode.

Prvoten obseg ljubljanske škofije, ki je bila s cesarskim odlokom z dne 6. dec. 1461 ustanovljena tako rekoč v naročju oglejskega patrijarhata, je bil zelo majhen. Prvi ljubljanski škof Sigismund pl. Lamberg (1463—1488) je vladal razen stolnico sv. Nikolaja in prostrano župnijo sv. Petra v Ljubljani le še župnije: Št. Vid nad Ljubljano, Šmartin pri Kranju, Naklo, Vodice, Radovljico, Svibno in Št. Jernej, seveda z vsemi podružnimi cerkvami in kapelami. Podrejene so mu bile tudi župnije sv. Nikolaja pri Beljaku in Šmihel pri Pliberku na Koroškem ter Gornji Grad, Braslovče, Skale in Pilštanj na Štajerskem. Polagoma so se pridilele področju ljubljanskih škofov še nekatere druge velike župnije n. pr. l. 1507. Kranj, l. 1518. Dob, l. 1533. Slovenji Gradec, l. 1628. Kamnik itd.

V 17. stoletju, za časa protireformacije, so nastale mnoge nove župnije, ker so se stare zelo obsežne razcepile. Razdeljene so bile v arhidijakonate. Neznatna ljubljanska škofija je imela sprva le tri arhidijakonate. Župnijam, škofiji inkorporiranim je bil škof sam načelnik. One župnije, ki so bile inkorporirane stolnemu kapitelu, je vodil eden izmed kanonikov; stolni prošt pa je bil obenem arhidijakon vseh od Radovljice zavisnih župnij.

Oglejski patrijarhat je imel na Kranjskem šest arhidijakonats in dva dekanata. Gorenjski arhidijakonats je vodil navadno kamniški župnik; včasih je opravljal to častno službo župnik v Kranju, ali v Mengšu, ali v Dobu ali pa v Moravčah. Ribniški arhidijakonats je vodil vedno ribniški župnik. Ta dva arhidijakonata sta obsegala vse župnije, ki niso bile podložne kakemu samostanu. Novomeški prošti so bili obenem arhidijakoni nad župnijami, katerim je bil novomeški kolegijski kapitel patron. Takih župnij je bilo 11 na Kranjskem, 9 pa na

Štajerskem. Razen tega so imeli arhidijakonski naslov trije redovniki: cistercijska opata v Stičini in Kostanjevici ter kartuzijanski prelat v Bistri. Nadzorovali so one župnije, katere so bile tekom let od dotičnih samostanov ustanovljene. Stiški arhidijakonat je štel na Kranjskem 31 župnij, na Štajerskem pa 5; kostanjeviški jih je imel na Kranjskem 6, na Štajerskem pa 5. Bistrski arhidijakonat se je še le 1. 1695. odcepil od gorenjskega ter je obsegal cerkniško in nekoliko tudi vrhniško okrožje. — Dekaniji sta bili: v Metliki za župnije, inkorporirane nemškemu viteškemu redu, in v Vipavi. Idrijska okolica je spadala k arhidijakonatu čedadskemu (Cividale), po 1. 1737. pa k tolminskemu.

H kranjski deželi se je prišteval tudi devinski arhidijakonat na Goriškem.

Tržaška škofija je segala do Postojne. Dekaniji sta bili v Košani in Hrušici. Razen tega je pripadala h kranjski deželi cela pičanska škofija v Istri ter pazinski in reški arhidijakonat od poreške in puljske škofije¹.

Sicer je v 17. stoletju in v prvi polovici 18. stoletja število župnij na Kranjskem zelo naraslo, vendar so bili zlasti nekateri bolj samotni kraji v dušnem oziru še zelo zapuščeni. Ta nedostatek je na mnogih mestih spopolnil cesar Jožef II. Za njegove vladave je bilo na Kranjskem 14 samostanov zatrtih, (3 izmed teh na Primorskem). Iz njih se je pograbilo nad poldrugi milijon goldinarjev. Svota se je izročila verskemu zakladu. A kako potratno in lahkomišno se je s tem denarjem postopalo, je dovolj znano. Dvorni odlok z dne 4. febr. 1782 je stavil vsem pristojnim oblastvom vprašanja, kje bi bilo potrebno ustanoviti nove samostojne duhovske službe. Drugi odlok z dne 12. septembra 1782 je izjavil, da je samostojen dušni pastir (capellania localis) povsod tam potreben, kjer verniki zaradi vode, ali visokih hribov, ali snega v zimskem času, ali zaradi slabih potov ne morejo lahko priti v cerkev, sploh kjer je treba nad eno uro peš hoditi v cerkev. Za samostojno službo je zadoščalo 700 duš, med drugoverniki celo le 500 duš.

Po tem navodilu se je ustanovilo veliko novih lokalnih kapelanij na Kranjskem; mnogo tudi zelo potrebnih pa je še ostalo v evidenci, a se niso nikoli ustanovile². Po tem načrtu se je izvršila tudi razde-

¹ H kranjski deželi so se prištevali ti izvenkranjski okraji najbrže zaradi tamšnjega občevalnega slovenskega jezika. — Imenik vseh tedanjih župnij navaja Marianus: *Austria sacra*, V. in VI. zv.

² N. pr. na Ljubelu, v Radomljah, v Libergi, v Frlugi, v Orehovici, v Telčah, na Dolžu, na Golobinjeku, v Drašičah, v Dobličah, v Otavcu, v Babni Polici in Vrh Jezera pri Ložu itd.

litev župnij, ki pa dandanašnji ni več primerna in bi bilo že davno treba, da bi se času in kraju primerno arondirale.

L. 1751. je bil oglejski patrijarhat zatrt in namesto njega je za avstrijski del stopila goriška nadškofija, ki je prevzela na Kranjskem vse dosedanje oglejske župnije v svoje nadzorstvo. Že l. 1773. je ljubljanski knez in škof Karol grof Herberstein začel delati na to, da bi se škofije v cisilivanski Avstriji iz nova primerno arondirale. Svoji škofiji je skušal priklopiti vse one župnije na Kranjskem, ki so bile doslej v področju oglejskega patrijarha, oziroma goriškega nadškofa. Za celo Primorje (škofije Gorica, Trst, Koper, Poreč, Pulj, Pičan in Novigrad) pa naj bi se ustanovila ena sama škofija: Gradiška, dočim bi se ljubljanska stolica povzdignila v nadškofijo. Papež Pij VI. se je po dolgem ugovarjanju tej želji uklonil, a škof Herberstein tega ni doživel¹. Baron Mihael Brigido je postal prvi in edini ljubljanski knez in nadškof l. 1788. Tržaška škofija je l. 1791. zopet oživela² in njej so bile za vselej pridružene škofije novogradska (1828), koperska (1832) in pičanska.

Dočim je ljubljanski nadškof vodil vso gorenjsko in dolensko stran, je tržaška škofija še vedno segala do Postojne, goriška pa je ohranila Vipavo z vsemi zavisnimi kuracijami, Idrijo, Spodnjo Idrijo in Novo Oselico. A že naslednje leto (1788) je goriška škofija odstopila ljubljanski te župnije ob enem s kapelanijami na Vojskem in na Gori.

Goriški, tržaški in senjsko-modruški škof so bili sufragani ljubljanskega nadškofa. A to je trajalo le do l. 1806., ko je Ljubljana izgubila metropolitni sedež.

Ko je l. 1787. vlada škofije in župnije na novo uredila, prenehali so arhidijakonati, in na njih mesto so stopili dekanati. Ljubljanska škofija (brez postonjskega okraja) jih je štela 28. Leta 1824. se je njih število znižalo na 17.

Za časa francoske okupacije je bil ljubljanski škofiji prideljen cel beljaški okraj na Koroškem, razen kanalske doline, in vrhu tega trije tirolski dekanati: Lienz, Sillian in Mattrei. A to je trajalo le do l. 1814.

Leta 1830. je goriška nadškofija odstopila ljubljanski škofiji vipavski dekanat, tržaška pa postonjski in trnovski pri Ilirski Bistrici³. Ko je l. 1833. še lavantinski škof prepustil ljubljanskemu župnijo Mot-

¹ Breve Pii VI. ddo 16. Sept. 1786. in Bulla Pii VI. ddo. 7. Mart. 1787. — Herberstein † 7. okt. 1787. Pri teh naporih so ga vodili zelo sebični nameni. Več o tem možu pove Brunner: *Die theologische Dienerschaft am Hofe Josef II.* 1868. 143 itd. 167 itd. — *Die Mysterien der Aufklärung in Oesterreich*, 1869. 459 itd.

² Bulla Pii VI. ddo. 12. Sept. 1791.

³ Bulla Pii VIII. ddo. 27. Jul. 1830. — *Execut. mand.* 29. Jun. 1831.

nik, dosegla je ljubljanska škofija sedanji obseg, ki se strinja skoraj do cela z mejami kranjske vojvodine.

Župnijski vikarijati in lokalne kapelanije so postale l. 1876. prave župnije, v kolikor že prej niso dobile tega imena. Zadnji dve lokaliji (Sveta Planina in Rovte nad Jesenicami) sta l. 1899. postali pravi župniji, dočim so bile stare samostojne kapelanije na Vipavskem že l. 1890. od vlade povišane v župnije, in se je pri večini izmed njih to že dejansko izvršilo.

Ljubljanska škofija je štela, ko je bila v sedanjem obsegu arondirana, 20 dekanatov. Leta 1892. je nastal nov dekanat v Žužembregu. Dekanati: Kamnik, Moravče in Litija so bili l. 1899. bolj kraju primerno urejeni.

Koncem 19. stoletja je štela ljubljanska škofija 21 dekanatov, 289 župnij; v celoti pa 318 kuratnih cerkvâ s tisoč podružnicami in 204 velikimi kapelami.

Mnogo važnejši nego njen zunanji je njen notranji razvoj.

Nimam namena razpravljati o tem, kako in koliko je vplival na versko življenje med kranjskimi Slovenci laški in nemški duh po tujih duhovnikih, ki so do začetka 19. stoletja tod pastirovali, in po tujih bogoslovnih semeniščih, kjer so se slovenski bogoslovci izobraževali, ter po premnogih daljnih božjih potih, kamor je naše verno ljudstvo že od pamtiveka rado romalo, in po sličnih drugih okolnostih.

Opozoriti hočem le na domače, ali vsaj bližnje cerkvene zборе, na škofijske in pokrajinske sinode, ki so bile merodajne za napredek verskega življenja na Kranjskem.

O tej točki naše zgodovine doslej še nihče ni razpravljal. Tudi jaz ne morem podati dovršenega poročila o vseh teh veleznamenitih zborih, ker so viri o njih zelo nedostatni in mnogi tudi nedostopni. Pričujoča studija je le skromen donesek k zgodovini ljubljanske škofije.

I.

Preden je bila ustanovljena ljubljanska škofija, so bile za Slovence sploh merodajne sinode v Ogleju in v Solnogradu¹, odkoder je našemu narodu prisijala luč sv. vere. V cerkveno-pravnem oziru je bila za slovensko ozemlje važna zlasti sinoda, katero je l. 795. sklical patrijarh sv. Pavlin II. (776—802) v Oglej. Zlasti znameniti so zbori v 13. stoletju, ko se je versko življenje začelo močno razvijati in krepiti. Velike zasluge ima patrijarh Bertold iz rodovine Andechsov (1218—1251), ki se je mnogo trudil za blagor našega naroda in se večkrat osebno mudil med njim. Za njegove dobe in za časa njegovega naslednika Grego-

¹ Muchar. *Gesch. d. Steiermark*, III. Bd, 349—364.

rija de Montelongo (1251—1269) je bilo ozemlje oglejskih patrijarhov najobsežnejše in njih moč na vrhuncu. A obenem je tudi že jela propadati, njih delokrog se krčiti.

Podjetni in pomirljivi duh Bertoldov je napravil mnogo dobrega, še več pa hudega odvrnil. Plenaželjni Benečani niso mogli dolgo mirno gledati blagostanja svojih sosedov. Razvile so se hude praske, v katere so bili zapleteni oglejski patrijarhi, Benečani, koroški vojvode in češki kralj Otokar II. Torišče teh bojov je bila dalje časa tudi slovenska zemlja.

Ker so se tekom teh let, v drugi polovici 13. stoletja zaradi političnih bojov vršili v Ogleju ali v bližnji okolici razni cerkveni zbori, čeprav ne vselej formalne sinode, ki so zadevali tudi naš narod in ga duševno dokaj dvignili, treba je vsaj površno to omeniti.

L. 1248. je umrl vojvoda Oton II. Meranski brez potomca. Njegove sestre so podedovale posestvo Andechsov na Kranjskem in drugod. Ena izmed njih, Neža, se je poročila z zadnjim Babenberžanom Friderikom II. A l. 1243. se je od njega ločila ter l. 1248. vzela v zakon Uldarika, sina koroškega vojvode Bernarda. Tako je po svoji soprogi združil Kranjsko s Koroškim. Po njegovi smrti († 27. oktobra 1269) se je polastil obeh dežel njegov brat vojvoda Filip. Nekoliko prej je umrl tudi oglejski patrijarh Gregorij de Montelongo. Za naslednika mu je izvolil oglejski kapitel istega vojvodo Filipa, ki je bil l. 1246—1256. sicer nadškof v Solnogradu, a v duhovnika ni bil nikoli posvečen in od sv. stolice tudi ne potrjen, ker je bil za to popolno nesposoben. Tudi kot patrijarha ga papež ni hotel potrditi; zato si je nadel naslov »Capitaneus Generalis Friuliensis«.

S svojim odurnim nastopom, ko je po smrti svojega brata pridrl na Koroško, si je kmalu odtujil vso duhovščino koroško in kranjsko, da je potegnila z njegovim nasprotnikom češkim kraljem Otokarjem. Le-ta je našel najboljšo oporo v videmskem kapitelskem proštu Henriku¹.

¹ Tega v 13. stoletju med Slovenci zelo znamenitega moža omenjajo: Ottokar von Horneck. Reimchronik, cap. 90. — P. Marianus Fidler. Austria sacra, VII., 369. — Tangl, Handbuch der Gesch. des Herzogthums Kärnten, 1864. IV. 29—32, 142 do 143, 150—153. — Marianus ga imenuje »Henricus magister de Conk, Carnioliae et Marchiae scriba«; Tangl pravi, da je bil okoli l. 1273. »Henricus, praepositus Verdensis (recte: Weydensis) vicedominus Aquileiensis ecclesiae ac D. Othakari regis Bohemiae vicarius generalis Foroiulii.« Ta Henrik je brez dvoma oni Henrik iz Kamnika, ki je bil v 13. stoletju doktor prava v Vidmu in je spisal zgodovino češkega kralja Otokarja. (Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, 1852, 29.) »Conk« je popačeno ime iz »Camnich«, kakor kralj Otokar, bivajoč tukaj l. 1271., v neki listini to mesto naziva. Henrik je bil Slovenec, kralj pa Čeh; zato sta že tedaj rabila slovensko krajevno ime. (Mittheil. f. Steierm., XXII. 87.)

Otokar je, sklenivši mir s kraljem Štefanom (16. okt. 1270), ostal nekaj časa na Dunaju, odrinil v začetku novembra na Kranjsko in od tod na Koroško, da si prilasti obe deželi. Uldarika plem. Lichtensteina je imenoval maršalom in ga pred seboj poslal s Štajerci, Korošci in Kranjci. Šli so skozi Slovenji Gradec in savinjsko dolino do Ljubljane, kjer se jim je kmalu pridružil kralj z glavno četo. Otokar je počival dva dni in poizvedoval, kje so glavni pristaši vojvode-patrijarha Filipa. Tretji dan se je v prvem naskoku polastil Ljubljane in kmalu potem tudi Kostanjevice in Kamnika. Že 6. dec. pa je bil v Beljaku na Koroškem. Njegov namestnik Lichtenstein je postavil Schenka plem. Habbach (grad pri Mengšu) za glavarja, prošta Henrika pa za komisarja čez osvojene kraje; sam pa je hitel za kraljem na Koroško.

Prihodnje leto 1271 se je Otokar vrnil na Kranjsko in se začetkom oktobra mudil v Kamniku na Malem gradu. Nekaj mesecev pozneje (1272) je vjel vsiljenega patrijarha Filipa ter ga prisilil, da se je odpovedal patrijarhatu. Odpeljal ga je v grad Persenbeug pri Kremsu, kjer je kot jetnik živel do svoje smrti l. 1279.

Sledil mu je pravi patrijarh Rajmund della Torre (1273—1299). Kralj Otokar pa si je še vedno lastil osvojeno slovensko zemljo. Vodja njegove, lahko rečemo narodno-slovenske stranke je bil isti oglejski generalni vikarij in videmski prošt Henrik iz Kamnika, za katerim je stala menda vsa slovenska duhovščina¹. Kranjski plemenitaži z nemškim viteškim redom na čelu pa so bili v tem boju zvesti pristaši Filipovi. Že leta 1269. 2. novembra so se sešli v ljubljanski viteški komendi k posvetovanju. Le brizinski škof Konrad, ki je bil tedaj poleg patrijarha najuglednejši cerkveni knez v deželi, se je izjavil za češkega kralja. L. 1260. je sklenil z Otokarjem obrambeno zvezo in zato prejel od njega marsikake pravice. L. 1274. je podelil brizinskemu kapitelu celo sodno oblast v loškem okraju. Henrik, ki je bil (1274) še vedno prošt videmski, je razsojeval obenem z vojakom Rakvinom iz Vipave v prepiru med škofom Konradom in nemškim vitezom Dietmarjem plem. Greifenfels².

Patrijarh Rajmund ni mogel mirno gledati, da se na njegovi zemlji vlada brez njega. Zato se je odločno potegnil pred češkim kraljem za svoje pravice. Posredoval je zopet prošt Henrik. Dne 7. avgusta 1274 se je poklonila patrijarhu Rajmundu velika deputacija duhovnikov in laikov; listina jih 27 celo po imenu našteva. Izročila mu je pismo pogoje, s katerimi se Otokarjeva stranka uklone. To spomenico

¹ Kamniškega župnika Hermana de Butrio je l. 1274. patrijarh odstavil, ker mu ni izkazal pravice do te župnije. Mittheil. f. Krain, 1860. 46.

² Dimitz. Gesch. Krains, I. 180. 196.

je sestavil najbrže najboljši zaupnik češkega kralja na Slovenskem, prošt Henrik, ki je bil njegov komisar. Iz tega nam je umljiva sedma točka spomenice, ki se glasi: »Nobenega, kdorkoli si bodi izmed onih, ki so Henrik, proštu Videmskemu¹, kot bivšemu vicedomu furlanskemu za časa njegove vlade bili pristaši, ne sme zato zadeti nemilost patrijarhova, ali pa dotična oseba zato trpeti kako škodo na blagu.« Drugi dan (8. avg.) je patrijarh odgovoril deputaciji, broječi nad trideset duhovnikov, redovnikov in lajkov. Točka druga njegove pravne pogodbe se glasi: »Da se prijateljstvo med kraljem Otokarjem in patrijarhom sklene in utrdi, mora kralj oglejski cerkvi vse ono nepoškodovano vrniti, kar ji je na Koroškem, Kranjskem, v slovenski marki in na Furlanskem vzel, kakor je to že papež po olomuškem škofu naročil Otokarju samemu.«

Ko je l. 1273. Rudolf Habsburški postal nemški cesar, so se Otokarju tudi med Slovenci razmere slabo zasukale. Ker je celo lijonski cerkveni zbor (1274) zahteval, naj se češki kralj uklone cesarju, se veljava ponosnega Otokarja ni mogla dolgo vzdržati. Razen tega je cesar Rudolf stopil v prijateljsko zvezo s patrijarhom in imenoval njegovega očeta Pagana svojim namestnikom v Italiji². Patrijarh Rajmund je med Slovence postavil nekaj svojih zvestih pristašev, ki naj bi mir in red ohranili. V Henrikovo rojstno mesto, v Kamnik, je postavil celo svojega sorodnika Manfreda della Torre kot župnika³.

¹ Tangl, Zahn, Dimitz i. dr. pišejo »von Werd«, ali »von Wörth«, ali »Verdensis«; obenem govore o župniku Henrik »von Lak«. A to je ista oseba. Po rojstvu je bil »von Conke«, po službi pa prošt »Veydensis« = Udine. »Verdensis« je zmota, ki je zašla med vse zgodovinarje, baveče se s to zadevo. Zato so navadno poleg »Wörth« stavili »?«.

² Valvasor, Ehre, VIII. 641. — Pagano je umrl nesrečno kot jetnik Viscontijev v gradu Baradello pri mestu Como. Patrijarh Rajmund je bil, kakor sploh vsi Torriani (della Torre, Thurn) zvest pristaš guelfovske stranke. Za njim so še trije njegovi sorodniki zasedli patrijarhat: Gaston della Torre (1316—1318), Pagano della Torre 1319—1332 in Ludovik della Torre (1358—1365). Tekom 92 let (1273—1365) so Torriani vladali celih 48 let. Tako se je guelfovski vpliv tudi pri nas zelo utrdil. Ko pa so Viscontijevci premagali Torriane v Milanu, so se mnogi člani te rodbine naselili v ozemlju oglejskega patrijarhata, nekaj tudi med Slovenci. Za vlade patrijarha Pagana je bilo že 48 Thurnov v raznih odličnih duhovskih in svetnih službah. Rajmund je dvakrat (1277 in 1286) obiskal Rudolfa Habsburškega, da bi našel pri njem pomoči zoper Benečane. Czörnig. Das Land Görz und Gradisca, 1873. 301. 302.

³ Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, 1855. 29; Valvasor, Ehre, XI. 427. — Rajmundov naslednik patrijarh Peter Gerra (1299—1301) je nastavljal za njim svojega nečaka Petra Rimljana kot župnika. Ob enem je bil v mestu Uldarik Cucanea (Cucagna), član one mogočne furlanske rodbine, ki je za časa patr. Rajmunda v prepiru z rodbino Sarvognani duševno razcepila cel patrijarhat v dva tabora. Schumi. Archiv f. H. K., II. 245. 264.

L. 1282. se je vršila v Ogleju sinoda, ki je sklenila izboljšati in utrditi cerkveno disciplino. Benečani so bili kaznovani z interdiktom; tistim, ki so si lastili cerkveno imetje, pa se je zagrozilo z izobčenjem. Patrona oglejske prvo stolnice, sveta Mohor in Fortunat, sta bila proglašena patronoma celega patrijarhata¹. Tedaj se je začelo njih češčenje med Slovenci. To je bil po dolgih prepirih nekak duhovni pravni čin, s katerim so Slovenci priznali svojo zavisnost od Ogleja, stopivši v varstvo njegovih nebeških zavetnikov.

V slovenski zgodovini je živahno gibanje ljudstva v zadnjih treh desetletjih 13. stoletja velezanimivo in znamenito. Tu vidimo kranjsko in sploh slovensko duhovščino prvič nastopati v okrilju slovanskega vladarja zoper Nemce in Guelfe za nekako narodno edinost in samostojnost.

Ta dejstva pričajo, da je bila narodno-politična vez med češkim in slovenskim narodom zelo intimna uprav tedaj, ko so se slovenske dežele priklopile nemški habsburški dinastiji (1282). Koroški dvor vojvode Bernarda (Sponheim) je bil po večini še slovenski. Bernardova soproga je bila Jutta, hči češkega kralja Otokarja I. Tako je tudi krvno sorodstvo utrjevalo vez med češkim in koroškim dvorom. In h koroškemu dvoru je pripadala Kranjska še po l. 1282. tje do smrti vojvode Henrika I. 1335.

Vojvoda Bernard (1202—1256) je bil vrl deželni knez, skrben za svoje podložnike, odličen podpornik cerkve in gojitelj lepih umetnosti. Na Kranjskem je ustanovil samostana v Kostanjevici (1234) in v Bistri (1255)². Po zgledu čeških kraljev je zbiral na svojem dvoru razne

¹ Njih spomin se obhaja še sedaj in die obitus, 12. julija. Ljubljanska škofija jih časti (f. duplex 1. cl. cum octava) kot škofijska patrona. — Ta dan so Slovenci prej praznovali god sv. Marjete, device in mučenice, katero so začeli prav posebno častiti že za časa pokrščevanja. Kjer je sv. Marjeta župnijska patrona, praznuje se njen spomin še sedaj 12. julija, čeprav se je rimski martirologij in brevijar spominjata še le 20. julija. Sicer se v ljublj. škofiji opravljajo dnevne molitve njej na čast 14. avgusta.

² Dasi je bil to čin vernosti cerkvi od srca zvestega vojvode, vendar opazimo lahko v tem še neki stranski politični smoter. Kakor je bil stiški samostan ustanova oglejskega patrijarhata, tako je hotel koroški vojvoda tej sili nasproti z ustanovo novih samostanov pridobiti si med Kranjci trdno zaslombo. Saj so bili od 12. do 14. stoletja razni meniški redovi ne le papežem, temveč tudi cerkvenim in svetnim knezom najboljši zavezniki in sotrudniki. V Kostanjevico so prišli prvi menihi iz Vetrinje, ki je bil itak ustanova Sponheimov. Iz tega se nam pojasni, zakaj patrijarhi temu samostanu skoraj 60 let po njega ustanovitvi niso niti kake prijaznosti izkazali, niti kak dar naklonili, kakor so sicer stiški samostan opetovano bogato obdarovali. Nasprotno pa kralj Otokar II. stiškim menihom ni dal nobenega daru, dasi se je l. 1270. osebno tam mudil. (Milkowicz. Klöster in Krain, 55. pravi: »In dem Falle ist es schwer zu erklären, warum der König, welcher die zweite Cisterze

umetnike, pevce, prirejal je viteške igre s petjem i. dr. Na njegov dvor je zahajal tudi znani vitez Uldarik Lichtenstein iz štajerske pavnoge te rodbine¹. Njega je vojvoda Bernard, prihajajočega na Koroško, s sijajnim spremstvom pozdravil slovensko: »Buge Waz primi, gralwa Venus!« Slovenski jezik in narodni običaji so se spoštovali tedaj tudi še v visokih krogih, saj je bilo še dokaj vitezov slovenskega pokoljenja, in se je vojvoda še vedno po staroslavnem običaju umeščeval v slovenskem jeziku². Zadnji po tej šegi je bil umeščen avstrijski vojvoda Ernest »železni« l. 1414.

Pod habsburško vlado se razmere na Slovenskem tudi v narodnem pogledu niso bistveno izpremenile, zlasti ker je češki Karol Luksemburžan pospeševal slovenski narodni živelj na jugu. Že l. 1336. je prišel v Oglej, kjer ga je sijajno sprejel patrijarh Bertrand de St. Ginnes (1334—1350), rodom Francoz, eden najboljših cerkvenih knezov in državnikov one dobe. Tudi Karolov brat, Janez Tirolski, je prišel par let pozneje k Bertrandu ter sprejel od njega investituro za ona posestva, katera je imel poprej njegov tast, Henrik, sin vojvode Majnrada Koroškega, ki je po l. 1282. začasno namesto Habsburžanov tudi Kranjsko vladal. Henrik koroški je namreč zemljo okoli Venzona, s katero je patrijarh Rajmund investiriral njegovega očeta Majnrada, prodal goriškim grofom. Po Henrikovi smrti (1335) pa je Bertrand hotel zemljo nazaj dobiti, premagal Goričane in sklenil z njimi mir (1336). Kmalu potem pa so Goričani združeni z avstrijskim vojvodom Albrehtom III. napadli patrijarha, ki je pozval na pomoč s Tirolskega svojega prijatelja Janeza, mejnega grofa moravskega, in z njim vred prodrli do Gorice. A zaradi presilnega mraza se je moral umakniti (1340)³. Ko se je uprav tedaj tirolska Margareta

Krains, Landstrass, beschenke, an Sitich vergass.«) Kostanjeviškim njih sobratom pa je po zgledu Sponheimov dal vse dokaze svoje kraljevske naklonjenosti. V prepiru med kraljem in patrijarhom so bili menda vsi redovni prelatje kranjski na strani Otokarjevi. Le-ta je škofom sebi podložnim celo pod prisego prepovedal, da ne smejo izvesti sklepov lijonskega cerkvenega zbora; Dimitz pa meni, da so se temu povelju uklonili tudi redovni prelatje kranjski in slovenske marke (l. c. 188.) Še le l. 1288. se je patrijarh Rajmund spomnil na kostanjeviške menihe, (menda zato, da bi jih pridobil na svojo stran) ter jim podaril župnijo sv. Jakoba v Kostanjevici. Bistrskim kartuzijanom pa je izkazal uslugo, ker je l. 1293. ukazal župnikom v Cirknici, Ložu in na Igu, naj v svojih cerkvah očitno razglase odloke iz zadnje oglejske provincijalne sinode (1282), po katerih so izobčeni iz cerkve vsi oni vitezi, ki so si siloma lastili samostansko imetje. (Milkowicz. l. c. 121.)

¹ Majciger. Uld. Lichtenstein. Kres, 1882, 174. 327; 1883, 33.

² Ottokar v. Horneck Chronic.: »Dez Reichs Gunst und Huld — Hat er darczu wol, — Daz er dem nicht antwurten sol — Wann in Windischer Sprach.«

³ Tam je v strahu pred nenadnim napadom pri božični polnočnici maševal v popolni vojaški opravi pod mašno obleko. Stregel mu je enako oboroženi opat

Maultasch sprla s svojim prvim soprogom Janezom Moravskim, pribežal je le-ta (1341) k patrijarhu.

Ti politični boji nam pojasnijo prijateljsko razmerje med patrijarhom Bertrandom in češko Luksemburško vladarsko hišo kot nekak odpor zoper nemirne Bavarce (cesar Ludovik Bavarski 1313—1347!) in tudi zoper naraščajočo moč Habsburžanov. Patrijarh je l. 1335. prišel v Ljubljano, kjer se je pogajal z avstrijskim vojvodom Otonom; l. 1342. pa je po naročilu papeževem nastopil celo dolgo in težavno pot k ogerskemu kralju. Umevno je torej, zakaj sta patrijarh in Karol (ozir. Janez) pospeševala med Slovenci narodno zavest. Ko je pa Karol zasedel cesarski prestol (1347—1378), dal je Jugoslovanom tem bolj čutiti svojo naklonjenost in prijateljsko skrb.

Bertrand je kot bivši angoulêmski dekan postal patrijarh. Po njem je hotel pač papež (tedaj v Avignonu!) utrditi francoski vpliv na vzhodu. Tako izbornih mož oglejska stolica, žal, ni štela mnogo, kakor je bil Bertrand. Zoper razne tedanje verske zmote, ki so tudi v oglejskem patrijarhatu cerkveno disciplino zelo pokvarili, je sklical vkljub tolikim zunanjim bojem par sinod. Varoval je zlasti nepokvarjenost verskih nauk, enotnost cerkvenih obredov ter sploh dostojanstvo in ugled cerkve in njenih služabnikov. Sinoda l. 1339. je sklenila med drugim te-le za tedanji čas značilne določbe: Duhovniki morajo pri izpovedi natančno izpraševati: so-li izpovedenci duhovsko desetino popolno plačali; ženske se smejo le tako izpovedovati, da je izpovednika in izpovedenko mogoče videti; ako je kak duhovnik konkubinar, izgubi svoj beneficij; duhovsko sodstvo se razteza tudi na lajike, ki so bili pozvani zaradi žaljenja duhovnikov ali pa zaradi polaščenja duhovskega imetja; prelatje, ki prihajajo k sinodi, naj patrijarhu in njegovim slugam ne dele nikakih daril, in naj ne jemlje seboj preveč služabnikov¹.

Na Bertrandovo prošnjo je papež Benedikt XII. l. 1339. dovolil, da se sme v Čedadu ustanoviti univerza za italijanske, slovenske, nemške in ogerske dijake. Leta 1354. je cesar Karol IV. ta sklep potrdil².

Patrijarh se je neustrašeno boril zoper domače in tuje nasprotnike ter skušal vsa cerkvi ugrabljena posestva in prava nazaj pridobiti. V to svrho se ni bal nobenih žrtev, niti smrti. Nakopal si je nekaj hudih sovražnikov, ki so se zoper njega zarotili in ga, vračajočega se

mujski. Ta navada se je ohranila do zatora patrijarhata. Sledovi so se pa ohranili še do danes. V Vidmu je bil do l. 1843. običaj, da je kanonik-dijakon, pojoč pri polnočnici evangelij, stopil v presbiteriju nekoliko naprej in pri besedah »exiit edictum« z mečem naredil križ v zraku. V goriški prvostolni cerkvi pa je to še sedaj navada.

¹ Czoernig. l. c. 324. — ² Czoernig. l. c. 327.

iz Padove, na cesti zavrtno napadli in umorili 6. junija 1350. Kato-liška cerkev ga je proglasila blaženim¹.

Cesar Karol IV. je zgubil z Bertrandom najzvestejšega zaveznika. O njunem intimnem prijateljstvu priča že potovanje Karolovo iz Italije l. 1345. Bertrand ga je v Ogleju kot češkega kralja z največjim sijajem sprejel in ga potem v Vidmu cel mesec gostil. V boju med Karolom in cesarjem Ludovikom Bavarskim je hitel patrijarh na izrecno željo papeževo prvemu z vojno močjo pomagat. Ko pa se je Ludovik povsod onemogočil, izvolili so volivni knezi Karola za cesarja 11. jul. 1346, katerega jim je papež priporočil.

Po groznem umoru patrijarhovem se je avstrijskemu vojvodu Albrehtu poverila naloga, naj naredi mir v deželi. Cesar je sicer v to privolil, a boječ se prevelikega habsburškega vpliva na jugu, je Albrehta kmalu odpoklical, pri papežu Klementu VI. pa posredoval, da je bil njegov nezakonski brat Nikolaj, dotlej škof v Neuburgu, imenovan patrijarhom (1350—1358). To je bil prvi slučaj, da je papež brez kake volitve, le na priporočilo cesarjevo imenoval in potrdil patrijarha: dokaz, kako zelo ugodne razmere so vladale med papeževo kurijo in češkim kraljevim, oziroma cesarskim dvorom! Vojvoda Albreht se je moral zadovoljiti le z neko pogodbo, katero sta sklenila s patrijarhom.

Ko se je l. 1354. cesar Karol IV. napotil v Rim, da bi prejel cesarsko krono, sprejel ga je njegov brat patrijarh v Ogleju zelo svečano. Dve znameniti zgodovinski dejstvi nam je tu omeniti, ki sta nemalega pomena za slovenski narod. Cesar je pri tej priložnosti, bivajoč v Ogleju, potrdil že od Bertranda nameravano univerzo za razne narodnosti, tudi za Slovence; obenem pa je od patrijarha sprejel zadnja dva zvezka takozvanega »štivanskega evangelija«².

Patrijarh je svojega brata z velikim spremstvom spremil v Rim, kjer ga je papež o Veliki noči 1355 kronal z rimsko cesarsko krono.

Leta 1358. je Nikolaj sklical v Oglej škofijsko sinodo, pri kateri se je razpravljalo največ o disciplinarnih stvareh. Med drugim se je sklenilo, da ne sme nihče kakega duhovnika pozvati pred svetno sodišče; v slučaju, da se to zgodi, zapadeta sodnik in tožitelj izobčenju³. Kmalu potem je Nikolaj umrl.

¹ V ozemlju nekdanjega ogl. patrijarhata se obhaja festum duplex B. Bertrandi, Episc. et Conf., — 6. junija.

² Mislilo se je, da je to autograf sv. evangelista Marka, zato ga je cesar visoko cenil in pustil prenesti slovesno v Prago, kjer se še sedaj hrani. O njem so pisali tudi: Rutar v »Zvonu«, 1882. 471.; Kos v »Letopisu Mat. Sl.«, 1886. in Lésar v »Voditelju« 1899, 20.

³ Czoernig. l. c. 329.

Poslej tje do srede 16. stoletja v Ogleju ni bilo nobene znamate sinode, ker je moč patrijarhov v 15. stoletju po raznih notranjih in zunanjih bojih popolno propadla.

Nikolaju je sledil patrijarh Ludovik della Torre, dober in delaven mož, kateremu pa je avstrijski vojvoda Rudolf IV. povzročeval velike skrbi, ker je silil v njegovo last. Prejšnji patrijarh Nikolaj je imel na Kranjskem močno zaslombo v stškem opatu Petru. L. 1357. ga je imenoval svojim kapelanom in podelil odpustka 40 dni tistim, ki so pričujoči pri njegovi maši ali pa poslušajo njegovo pridigo. — Vojvoda Rudolf je pozval patrijarha Ludovika k sebi na Dunaj in mu dal čutiti ves svoj srd. Leta 1360. so se mu v Ljubljani poklonili deželni stanovi in tedaj je bil tudi patrijarh navzoč. Opata Petra je imenoval vojvoda svojim dvornim kapelanom in ga vzel s seboj na Dunaj, kjer je ostal do njegove smrti (1365)¹. Mesec dni za Rudolfom je umrl tudi patrijarh. Čeprav mu je vojvoda izneveril cesarja Karola in stiškega opata, vendar je končno patrijarh moralno zmagal in rešil ugled svoje stolice, žal, da le za malo časa.

Njegov naslednik Markvard plem. Randeck (1365—1381) je bil poprej kancelar cesarja Karola, ki se je posluževal nadarjenega moža v mnogih važnih poslanstvih in je bil l. 1355. pri njegovem kronanju v Rimu. Papež ga je imenoval na željo cesarjevo. Vmeščenje se je izvršilo z največjim sijajem. Prisotnih je bilo 17 škofov, razni knezi, grofi in vitezi, arhidijakoni iz Koroškega, Kranjskega in iz slovenske marke, 15 opatov in proštov, 2 opatinji itd. Potujoč v Italijo l. 1368, ga je cesar s svojo soprogo in hčerjo obiskal sem in tje grede². Z Markvardom je zadnji samostojni patrijarh oglejski legel v grob.

Filip Alençon, nečak francoskega kralja Filipa Valois, mu je sledil kot patrijarh po naslovu; a dovolilo se mu je, da lahko ostane na Francoskem. Patrijarhat je bil takorekoč brez glave. Ni čuda, da so se začeli domači boji, v katerih je največ trpel ugled patrijarhov. Filipov naslednik, Janez Moravski, sin mejnega grofa moravskega in Margarete Maultasch, nečak cesarja Karola IV., je bil. l. 1394. celo grozovito umorjen.

Slava oglejskega patrijarhata je obledela; na Kranjskem je bil v 15. stoletju njegov vpliv skoraj brez pomena. Tem bolj pa se je širil in krepil ugled solnograških škofov. Razmere so se do cela zasukale, in ustanovitve ljubljanske škofije je bila v takih razmerah neizogibno potrebna, ne le v prospeh cerkve, temveč tudi v dušni blagor vernih Slovencev!

¹ Milkowicz, l. c. 58.

² V spremstvu padovanskega škofa je bil tedaj v Ogleju med slovanskimi in laškimi duhovniki tudi slavní pesnik Francesco Petrarca.

Solnograška škofijska stolica je že od 8. stoletja dalje mnogo vplivala na razvoj katoličanstva med Slovenci, zlasti na Koroškem in Štajerskem, manj pa na Kranjskem¹. A po slovenskih rojakih se je v vseh časih, zlasti pa od 13. stoletja dalje kazal nemški solnograški vpliv tudi med Kranjci, čeprav ne direktno, pa vsaj indirektno².

L. 1266. in 1267. je bila na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem vsled raznih uim in drugih nezgod tolika draginja in lakota, da so ljudje pse, mačke in druge ostudne živali jedli. Najbrže je skoraj istodobno, nekoliko preje ali nekoliko pozneje, zadela slična šiba božja tudi druge dežele, da so ljudje, začeni od Sicilije skozi celo Italijo in čez naše kraje tje gori do Nemčije, v obupnosti začeli delati javno in splošno pokoro, ki se je polagoma razvila celo v nevarno versko sekto. Reveži in bogataši, dvorjani in vojaki, meščani in kmetje so hodili od pasu do vratu nagi, z volnenim zagrinjalom na glavi, z biči, svečami in raznimi podobami v rokah od kraja do kraja pevajoč duhovne pesmi. Vlačili so se od cerkve do cerkve, od mesta do mesta, od dežele do dežele ter povsod vganjali nedostojne burke. Ta verska blaznost je postala skoraj nalezljiva. Mnogi, ki z bičanjem do krvi še niso bili zadovoljni, so se popolnoma nagi valjali po snegu ali v blatu. Tako »pokoro« je delal vsak po dvakrat na dan, zjutraj in zvečer, celih trideset dni. Tudi ženske so tako divjale, a bolj na skrivnem³.

To so bili nekaki predhodniki poznejših husitskih adamitov na Češkem.

¹ Huber. *Gesch. d. Einführung u. Verbreitung d. Christenthums in Südost-deutschland*, IV. Bd. 1875.

² Nadškof sv. Eberhard I. je l. 1161. sklical sinodo v Breže na Koroškem, da obvaruje versko edinstvo in zboljša cerkveno disciplino. Cesar Friderik I. Barbarossa (1152—1190) je postavil zoper Aleksandra III. na lastno pest protipapeža Viktorja IV. Da bi mu pridobil veljavo, je sklical l. 1160. »concilium« v Pavijo, leto dni pozneje pa »conciliabulum« v Kremono (Lodi). Poleg francoskih in angleških škofov na sinodi v Toulouse (1160) in poleg jeruzalemskega patrijarha na sinodi v Nazaretu, so se za Aleksandra III. potegnili zlasti meniški redovi (cistercijani in kartuzijani) in energični solnograški nadškof sv. Eberhard. Sinoda v Brežah, katere so se udeležili škofje pasavski, rezenski, brizinški, briksenski, krški je bila odločen protest zoper cesarjevo nasilstvo. Tudi Eberhardov naslednik sv. Konrad, sin sv. Leopolda mejnega grofa avstrijskega, je bil zvest pristaš pravega papeža in je zato občutil vso jezo cesarjevo. L. 1167. je v Brežah posvetil veliko mašnikov, ki se od šizmatičnih škofov niso dali posvetiti. L. 1189. je v isto svrho sklical v Breže nadškof Adalbert II., sin češkega kralja Ladislava, velik zbor cerkvenih in svetnih knezov. Udeležilo se ga je 70 veljakov. Posvetovali so se o raznih stvareh, pred vsem pa o cerkveno-pravnem vprašanju, ki je po cesarju postalo tako akutno. Hohenauer, *Die Stadt Friesach*, 1847. 119.

³ O flagelantih (skakačih, adamitih) pišejo: Unrest; Ioannes Victoriensis (Anonym. Leob.); Muchar (*Gesch. Steierm.*, V. 317); Archiv f. Kunde österr. Gesch., IX. 360; Valvasor, XI. 710. (piše o flagelantih l. 1239).

Katoliška cerkev je skušala hitro zastaviti jez tej gnusni verski blaznosti. Kardinal Guido je l. 1267. sklical na Dunaj provinci-jalno sinodo, katere so se udeležili mnogi škofje in prelatje od blizu in daleč. Takoj na to se je napotil solnograški nadškof Vladislav na Štajersko, Koroško in menda tudi na Kranjsko, kot vizitator cerkvâ¹. Da se pa ta sekta med Slovenci ni še ukončala, spričuje nam vabilo oglejskega patrijarha Otobona, ki je l. 1307. kartuzijskega priyorja Gotfrieda v Žičah naprosil, da izpreobrne adamite v njegovi škofiji.

Solnograška sinoda l. 1291. je za naše kraje toliko pomenljiva, ker se je razmotrivalo, kako bi se mogla rešiti Palestina in se je stavil predlog, naj se trije viteški redovi (templarjev, hospitalitov in nemških vitezov) združijo v en red². Znano je, da so Turki v bitki pri Ptolemais (1291) vzeli zadnjo krščansko trdnjavo v Palestini in viteške redove, kolikor se niso pravočasno umaknili, popolno pokončali. Templarji (francoskega izvora) so se naselili v Ljubljani baje že l. 1167. Kjer je zdaj nemška viteška komenda, je stal tedaj njih samostan s cerkvijo sv. Janeza Krstnika³. Imeli so obsirna posestva na Kranjskem in v Furlaniji, zlasti okoli Postojne, Vipave in Metlike.

V postnem času leta 1310. se je solnograška sinoda bavila s podporo Palestini in s tožbo zoper templarje⁴. Ta red je bil kmalu potem (1312) zatrt, in redovniki največ pomorjeni. V slovenske kraje je bil poslan v to svrhu kot vizitator ravenški nadškof Rinaldo. Templarji so bili tudi na Kranjskem obsojeni⁵; njih imetje pa so prevzeli nekaj nemški vitezi, ki so se že leta 1237. na Kranjskem naselili, nekaj pa hospitaliti (johaniti, pozneje tudi »malteški red« imenovani), ki so bili italijanskega izvora. Umevno je, da se je v Ogleju njim dala prednost pred nemškim redom. Tedanji patrijarh Otobon de Razzi

¹ Hanžič. *Germania sacra*, II. 369. — Iulius Cäsar, *Annales Duc. Styriae*, 1777, II. 278. — L. 1189. je Adalbert grof Bogen (de Arco) zastavil solnograški nadškofiji svoj grad v Krškem. (Klun. Archiv, I. 7.) Velezanimivo je poročilo cesarskega notarja Burcharda opatu Nikolaju Siegburškemu o njegovem poslanstvu v Oglej. Solnograd in na Ogersko l. 1161. Poročajoč, kako stoje stvari cesarja Friderika v teh krajih, pravi: »Pertransiens Karinthiam, Carniolam, Istriam, duas marchias, alias partes Sclaveniae usque in Vngariam praedicans mandatum expeditionis, militiam, simulque pecuniae presidium domino imperatori collegi.« Kmalu potem (1162—1164) je iskal patrijarh Uldarik pomoči pri solnograškem nadškofu in ga povabil na sestanek v Feldkirchen na Koroškem. (Schumi, Urk. B. I. 148).

² Disch. *Konzilien-Lexicon*, 1843, I. 43.

³ Sv. Janez Krstnik je bil njih redovni patron. Ali ni morda trnovska cerkev v Ljubljani nekaka sled nekdanjih templarjev? — ⁴ Germ. sacra, II. 442.

⁵ Valvasor (Ehre, XI. 710) poroča, da se je v Ljubljani ohranilo še nekaj templarjev, ko jih drugod že ni bilo več. »Anno 1307 hat man die annoch übergebliebene oder vielleicht zurückgekommene Tempelherren zu Laibach erwürgt«. Njegova trditev, da so bili prvi templarji že l. 1200. iz Ljubljane pregnani, ni dokazana.

«Voditelj» II.

(1302—1315) je bil veleizobražen mož, ljubitelj znanosti in umetnosti, strogo cerkvenega mišljenja, ki je po Klemenu V. celo upal zasesti papežev prestol, a je prezgodaj umrl. Kakor vse kaže, je negoval narodno samostojnost Slovencev napram Nemcem, seveda iz političnih ozirov, in tudi na Kranjskem je zapustil sledove svojega umetniškega okusa¹.

Omeniti nam je še par solnograških sinod merodajnih za cerkvene razmere med Slovenci.

Čeprav je cesar Karol IV. potrdil cerkvi vse pravice in svobodosčine ter jo proglasil neodvisno od svetne oblasti, vendar so mnogi graščaki še vedno kratili te pravice in nadlegovali cerkev. Zato je solnograški nadškof Eberhard l. 1418. sklical provincijalno sinodo, pri kateri so škofje brizinski, rezenski, pasavski, briksenski, krški, lavantinski, sekovski in oni iz Chiemsee z dovoljenjem cesarja Sigismunda sklenili medsebojno zvezo zoper nasilstvo lajkov². Poglavlje 32. te sinode se obrača zoper wiklefite in husite med Slovenci, ki so se že namnožili³. Ti (1419) zbrani sinodalni odloki se hranijo v admontskem samostanskem arhivu⁴.

Važna je tudi solnograška sinoda l. 1420. Bavila se je največ s cerkveno disciplino, ki je po splošnem cerkvenem razkolu (že od l. 1378.) in po husitizmu (tudi med Slovenci!) zelo propadla. Iz Ogleja v tedanjih časih ni bilo pričakovati nobene izdatne pomoči, zato se je nadškof Eberhard tudi za Slovence pobrinil. Pri tej sinodi je bilo potrjenih več starih odlokov, 34 pa se je sestavilo novih. Znamenitejši so: Nezakonski otroci ne smejo prejeti mašniškega posvečenja; kriv nauk je, da duhovnik v smrtnem grehu ne more odvezati

¹ Czoernig, l. c. 372. 373. — Malteški red (hospitaliti ali johaniti) je imel v oglejskem ozemlju tri komende: S. Nicolò di Ruda pri Ogleju, Hartenstein na Primorskem in S. Peter in Sylva pri Kamniku (Komenda). Sta-li bili Postojna in Vipava tudi kdaj komendi, ni dokazano. Nemški viteški red si je ohranil postojanke v Ljubljani, pet na Belokranjskem (Metlika), na južnem Štajerskem (Ormuž, Središče, Vel. Nedelja) in Precenico na Primorskem. Dočim je nemški red v svojih šolah (že v 13. stol.) in sicer vedno kazal svoj nemški značaj, znali so se malteški vitezi tje do vzornega človekoljuba Petra Pavla Glavarja († 1784) vživeti v slovenske narodne razmere. — ² Hohenauer, Kirchengeschichte v. Kärnten, 1850. 135.

³ Schriften d. hist. Ver. f. Innerösterreich, I. 1848. 135. V dobi 1335 do 1519 je bilo v Solnogradu deset provincijalnih sinod, katere so vse znamenite za slovensko cerkveno zgodovino l. 1340, 1380, 1386, 1418, 1420, 1440, 1451, 1456, 1490 in 1512. Germania sacra, II. 469—470.

⁴ «Statuta accurata per ... Vrlicum Episcopum Seccouiensem ... de speciali commissione ... Eberhardi Archiepiscopi Salczburgensis ad instanciam totius Cleri in Synodo congregati Anno Dni MCCCCXIX.» Kopijalna zbirka (liber canonico formularis) obsega listine oglejskih patrijarhov, solnograških nadškofov in lavantinskih škofov, tičoe se Koroške, Kranjske in Štajerske. Izvestja muz. društva, 1898. 15.

in konsekrirati. Brez tehtnega vzroka naj se ne proglašajo interdikt. Iz kanoničnega prava se je poklicalo v spomin, naj se duhovniki stanu primerno dostojno oblačijo; ako hočejo prevzeti kak beneficij, naj prej pred škofom prisežejo, da ga niso dosegli po simoniji; patroni in podeljitelji beneficijev si od tega z nobeno pretvezo ne smejo nič pridržati; duhovniki naj svoje vernike dobro nauče krstno besedilo; vsako leto naj se v vseh katedralnih in kolegijatnih cerkvah trikrat prečitajo dekreti kostniškega cerkvenega zbora¹ zoper simoniste. Disciplinarnih odlokov je bila cela vrsta: duhovniki naj ne obiskujejo gostiln, naj z lajiki skupaj ne obedujejo, naj ne hodijo na lov, naj ne igrajo hazard-igre, naj brezplačno dele zakramente in zastonj tudi pokopujejo mrlične, naj se prešestnikom in pohujšljivcem vstop v cerkev zabrani, naj se nedostojno oblečenim ženskam sv. obhajilo ne deli, naj se sumljive ženske v župniščih ne trpe, skrivni zakoni so strogo prepovedani itd.

II.

Splošni pregled škofijskih in pokrajinskih sinod, ki so se v srednjem veku vršile v prvostolnicah, katerim je bila podrejena slovenska zemlja, nas poučuje, da so bili ti cerkveni zbori velikega pomena ne le v strogo verskem, cerkveno-pravnem in disciplinarnem, temveč indirektno tudi v narodno-političnem oziru!² Sinodalni odloki ne govore le o dogmah katoliške vere nasproti raznim zmotam, ne le o dušnem pastirstvu in cerkveni disciplini, temveč tudi o šolstvu in narodno-pravnih stvareh. Res da slovenska zemlja ni bila nikoli torišče svetovnih verskih bojev, vendar je kot naravno križišče ali središče med Nemčijo in Italijo v eni, med Francosko in Balkanom pa v drugi črti, bila priča skoraj vseh velikih dogodkov, ki so se vršili v srednji Evropi zlasti od 12. stoletja dalje³.

¹ Med tem, ko je zboroval cerkveni zbor v Pizi, je bivši papež Gregor XII. l. 1409. v Ogleju, ali pravzaprav v Čedadu zbral okoli sebe nekaj škofov v nekaj »quasi-conciliabulum«, ki je pa imel le tri seje: 6. in 22. junija ter 5. sept. Izobčil je oba svoja nasprotnika Petra de Luna (Benedikt XIII.) in Petra Philargi (Aleksander V.) kot šizmatika. V zadnji seji je izjavil, da odstopi, ako odstopita tudi onadva. Disch. Konz.-Lexicon, I. 26.

² Solnograška provincijalna sinoda je 7. nov. 1288 sklenila, da noben duhovnik ne sme prevzeti ali upravljati kake posvetne službe v državi. Nadškof je meril s tem odlokom zlasti na svoja dva protivnika, sekovskega škofa in admontskega opata, katera je avstrijski vojvoda malo prej postavil za svoja namestnika na Štajerskem. Jul. Cäsar, Annal. Styr., II. 351.

³ Važni in zanesljivi viri o tej dobi z ozirom na Slovence so: Gfrörer, Byzantinische Geschichte. 1872—1877, 3 Bde. — Gfrörer, Papst Gregorius VII. 1859—1861, 7. Bde. — Hurter Fr., Innocenz III. 1853. — Nekoliko pojasnuje razmere med Jugoslovani tudi »Helmoldi Chronica Slavorum«.

»Po krasni Cirilovi zarji so sledili dolgi, podirajoči viharji«, pravi Kopitar¹. Po katoličanstvu pomlajena in očiščena narodna prosveta in komaj probujena narodna zavest se je brez vodilnih, krepkih moči, kakoršna sta bila sveta solunska brata, kmalu vtopila v navalu tujih mogotcev. Narodno slovensko plemstvo brez narodne duhovščine ni moglo ničesar rešiti, še manj pa kaj pozitivnega doseči. Krvavi boji z raznimi sosedi, zlasti pa z divjimi Obri, so narod duševno in gmotno tirali v propast. Škofje brizinski (989), briksenski (1004) in solnograški od severa, oglejski patrijarhi pa od juga, ki so polagoma dobili velik del Slovencev pod svojo oblast, so sprva smatrali slovensko zemljo le kot nekako misijonsko deželo in le v toliko za-njo skrbeli.

Splošno se trdi, da je že l. 796. Drava mejila oglejsko in solnograško škofijo². Veleznamenito je za časa pokrščevanja Slovencev vladanje oglejskega patrijarha sv. Pavlina II. (787—802)³. Bil je rojen v Čedadu v prvi polovici osmega stoletja najbrže iz plemenitega rodu. V tem mestu je bila že tedaj visoka šola, in Pavlin je učil tukaj nekaj let. Ko se je cesar Karol »Veliki« ž njim seznanil, poklical ga je kot učitelja gramatike na frankovski dvor. Tukaj sta se našla dva sorodna velika duhova, slavni Alkuin in Pavlin. Kot tretji se jima je pridružil solnograški nadškof blaženi Arno (785—821). Tej »troperesni detelji«, ki se je razvila v katoliški cerkvi, se ima tudi slovenski narod mnogo zahvaliti. Na opetovano prigovarjanje Alkuinovo sta raztegnila svoje apostolsko delo tudi na Slovence in Obre, in cesar jima je šel kar najbolj na roko. Pavlin je v družbi s Pipinom osebno obiskal Slo-

¹ Grammatik d. slav. Sprache, 1808, XVIII.

² O vplivu Benečanov na Slovence in Hrvate v prvi polovici srednjega veka, o prepirih med patrijarhoma v Ogleju in Gradežu do 11. stoletja s posebnim ozirom na Istro in Dalmacijo beri: Gfrörer, Byzant. Gesch., I. 9—35, 81—140, 163—191, 405—503.

³ Giannoni, Paulinus II. Patriarch von Aquileia. Ein Beitrag zur Kirchengesch. Oesterreichs im Zeitalter Karls des Grossen. 1896, 125. »Erfüllt von der Idee einer den ganzen geistigen Gehalt der Religion mit ihrer sittigenden Wirkung repräsentierenden Kirche, erfüllt von der Idee der grossen Karolingischen Monarchie im Besitze der Bildung seiner Zeit, im Verkehre mit ihren bedeutendsten Männern, und durch sie vielfach angeregt, an der Spitze einer der ältesten Metropolitankirchen, hat Paulinus, temperamentvoll und energisch, im Wirkungskreise derselben hierarchische Verfassung und religiöses Leben gefördert, die Grenzen ihres Gebietes und des Glaubens erweitert, und in den Begünstigungen, die er vom Frankenkönige für sie erreichte, den Grund zur weltlichen Hoheit des späteren deutschen Reichsfürstenthumes für das Patriarchat von Aquileia gelegt. Mitarbeitend an der Culturmission des Karolinger-Reiches, zählt er zu den bedeutendsten Männern jener grossen Zeit. Zu Alcuin im Westen und Arno im Osten gehört im Süden der Patriarch von Aquileia, Paulinus.

vence in Obre ter jim oskrbel misijonarjev¹. Znamenite so sinode, katere je sklical l. 792, 794 in 796. Nadškof Arno je bil tudi prijatelj cesarja Karola, in bavarski vojvoda Tasilo ga je zelo spoštoval. Sezidal je med Slovenci mnogo cerkva in jim preskrbel zmožnih duhovnikov. V Gospo Sveto je poslal kornega škofa Teodorika in ga sam spremil tje ter predstavil deželnemu knezu. Pooblastil ga je posvečevati cerkve poučevati krščanski nauk in vse potrebno urediti, kar pospešuje katoliško vero. V osojskem samostanu je bila že tedaj narodna šola, kjer so se slovenski sinovi vzgojevali za misijonsko delo med svojimi rojaki².

V 11. stoletju so se jeli priseljevati nemški plemiči, n. pr. Auersperg (1016), Osterberg ali Schärffenberg (1015), Gallenberg (1040), Ortenburg i. dr. Postavili so si mogočne gradove, a ljudstvo od njih ni imelo nobene koristi. Ni bilo ideje, ki bi Slovence dramila, ni bilo moža, ki bi jih bil zbral in vodil. Cerkev, ki je imela uprav tedaj dolge in hude notranje boje, tudi ni mogla pomagati.

Kakor drugod, najdemo tudi med Slovenci prvi sled živahnega gibanja za časa križarskih vojsk. Če smemo Valvasorju³ verovati, je že l. 1057. romalo več sto Slovencev v Jeruzalem obiskat svete kraje; kakih 150 izmed njih so jih Turki pobili ali vjeli. Gottfriedu Bouillon-skemu se je (po istem viru) pridružilo več slovenskih rojakov⁴, in leta 1217. je Engelbert Turjaški s Kranjci stopil pod križarski prapor vojvode Leopolda na potu v Palestino⁵. Po križarskih vojaki so se naselili na Kranjskem križarski redovni vitezi.

V 12. in 13. stoletju, (pa tudi še pozneje), se je med Slovenci naselila nova, mlada in močna kulturna sila: razni uprav ustanovljeni meniški redovi. Kakor so tje do 15. stoletja duševno vladali celo

¹ Giannoni meni, da mu je Alkuin iz svoje šole pošiljal misijonarje, ker ga je tolikrat tako iskreno nagovarjal, naj se loti tega dela, češ, da ga k temu mora navduševati njegova vzvišena služba in vzgled Kristusov. »Eine bedeutende Schwierigkeit war es, Missionäre zu finden, welche der slavischen oder der avarischen Sprache mächtig waren. Man hat deshalb slovenische Übersetzungen religiöser Texte hergestellt. Davon haben wir ein Beispiel in den ältesten erhaltenen slovenischen Sprachdenkmälern, zwei Beichtformeln und einer Erbauungsansprache, welche aus dem Deutschen ins Slovenische übersetzt sind, also wohl von Salzburgerischen Missionären stammen.« (l. c. 42.) — Cf. Miklošič v Denkschr. d. Wr. Akad. ph.-h. Cl. XXIV.

² Ako govorimo o »krasni Cirilovi zarji« med Slovenci v 9. stoletju, ne smemo prezreti zaslug oglejskih in solnograških misijonarjev, ker sv. brata Ciril in Metod sta pač dala Slovanom pismenke in prižgala na severu luč sv. vere, a med Slovenci sta k večjemu enkrat mimogrede učila. Slovencem so bila v nekem pogledu klasična tla Čedad in Breže, ker obe mesti sta bili tedaj še na slovenskem ozemlju.

³ Valvasor, Ehre, XI. 709. — ⁴ l. c. XIV. 290.

⁵ Muchar. Gesch. d. Steiermark, V. 78.

Evropo, tako so vodili tudi narod slovenski, med katerim so imeli nemalo in sicer mogočnih naselbin¹. Sicer so prišli iz tujine, a prinesli so s seboj srce vneto za ljudski blagor, da so se kmalu aklimatizirali v narodu, med katerim so želeli živeti, delati in umreti. Niso se kakor oblastni graščaki zapirali v svoje gradove, temveč so šli med ljudstvo, čigar govorico so si prilastili vsaj toliko, da so mogli z njim občevati in njega mladino poučevati. Bili so pionirji krščanske omike tudi med Slovenci: razširjali in utrjevali so sveto vero, vodili šole, kultivirali zemljo, ustanavljali nove naselbine, delali ceste itd.

Odkar so bili menihi med Slovenci, narod v verskem ozirni bil več zapuščen. Od 12. stoletja dalje so se jele ustanavljati nove župnije; poprej je bila le semtertje kaka misijonska postaja, prava župnija pa menda le v kakem mestu². V 13. stoletju so se dvignile že veličastne cerkve v romanskem, pozneje pa v gotskem slogu. Kmalu potem zasledimo prve cerkvene bratovščine, okoli l. 1400 tudi obrtne zadruga s strogo cerkvenim značajem.

Katoliška vera je bila med Slovenci brez dvoma globoko vkoreninjena, ker se nobeno krivoverstvo ni moglo med nje vtihotapiti; le sanjarski flagelanti so jih parkrat mimogrede vznemirili. Bogoslovci so se vzgajali nekaj v višjih šolah v Italiji, največ pa v dominikanski šoli v Brežah, kamor so skoraj vsi slovenski samostani pošiljali svoje klerike studirat. Duh velikega Akvinata, ki se je nekaj mesecev baje sam mudil v tej že takrat prosluli šoli, je zavladal med to duhovščino³.

Tudi cerkvena disciplina je bila na Slovenskem v primeri s sosednimi deželami dokaj ugodna. Da sinodalni dekreti v 13. in 14. stoletju strogo prepovedujejo simonijo, ni čuda. Bali so se onih razvad, ki so drugod cerkvi toliko zla provzročile. Pač zasledimo semtertje

¹ Benediktinci v Osojah, Millstattu, (Arnoldsteinu, Gornjem gradu in Innichenu) so delali blagodejno že v pred-Metodovi dobi, a pozneje so precej propadli. Cistercijani so imeli Stičino (1135), Vetrinj (1142) in Kostanjevico (1234). Kartuzijani so bili v Žičah (Seitz 1151), v Jurkloštru (Gairach) (1208), v Bistri (1255). Franciškani v Trstu, Gorici in Ljubljani (1233), v Ptuj (1239), v Celju (1241) itd. Dominikanci v Brežah (1219), v Ptuj (1230); (nunski) v Velesovem (1221) in v Studenicah (1259). Avguštinci v Doberlivasi (1106), v Velikovcu (1262), v Ljubljani (1329) itd. Premonstrati v Grebinju (1236) i. dr.

² Župnija Stara Loka in Bela Cerkev (1074), Št. Vid nad Ljubljano (1085), Mošnje (1156), Komenda (1156), Kamnik (1205), Kranj (1226), Kostanjevica (1220) itd. V 13. stoletju je bilo že veliko novih župnij. Prvi kranjski arhidijakon je bil menda Herman grof Ortenburg (1169). Tangl, Grafen von Ortenburg, 1864. 76.

³ Schriften d. hist. Ver. f. Innerösterreich, I. 143. Breže so bile nekako središče med Oglejem in Solnogradom. Do 16. stoletja je mesto zelo slovelo. Lavanški škof Henrik IV. Kropf je dalje časa imel tu svojo stolico. Cerkveni in svetni knezi so se shajali tukaj k raznim posvêtom. Hohenauer, Die Stadt Friesach, 1847.

kak slučaj simonije, a še tega so bili skoraj vselej krivi tujci¹. V bogoslužju je seveda tudi v naših krajih vladala velika svoboda. Kako pa je bilo sploh pred tridentinskim cerkvenim zborom! Pomisliti treba, da so imeli zlasti vsi redovi svoje posebne bogoslužne in obredne knjige. Kar se je rabilo, so bili zgolj rokopisi. Strogo nadzorstvo je bilo skoraj nemogoče. Škofa ni bilo; redovni vizitatorji pa so se brigali največ le za konventualne zadeve, ne pa za dušno pastirstvo po deželi. Verjetno je, da se je marsikje opravljala služba božja v slovenskem jeziku². Zgodovinar Linhart trdi³, da so Kranjci do 16. stoletja pisali z glagoliškimi črkami, in da se semtertje še najdejo ostanki glagoliških rokopisov⁴. V Lancovem pri Radovljici se je še koncem 18. stoletja hranila glagolska mašna knjiga, in škof Hren je l. 1617. prepovedal duhovniku-glagoljašu v Križih pri Trziču čitanje glagolskega besedila pri maši⁵. Ako pomislimo, da je še le l. 1595. oglejska sinoda prepovedala rabo glagolice v cerkvenem bogoslužju, mora se nam ono prav verjetno zdeti.

Kakor drugod med velikimi narodi, tako se je tudi Slovencem šolstvo razvilo v naročju katoliške cerkve. Kmalu potem, ko so se dvignile prve meniške naselbine, zasledimo prve šole. V Stičini je živel (okoli l. 1230) magister Horandus⁶, v Ljubljani v šentpeterskem župnišču je učil l. 1262. »scholasticus« Nikolaj; tudi nemški viteški red je vodil svojo lastno šolo. V Novem mestu se omenja šola l. 1365. V Loki je bil l. 1371. učitelj Wolflinus⁷, v Kamniku je leta 1395. župnik Oton ustanovil šolo itd. V Ribnici je bila v začetku 15. stoletja nekaka srednja šola ali gimnazija. Vodili so jo duhovniki pod

¹ Dimitz, Czoernig, Muhar i. dr. z nekim posebnim veseljem omenjajo vsako hibo duhovnikov. Res da sinodalni dekreti opetovano žugajo z ostrimi kaznimi konkubinarjem in drugim grešnikom, a iz tega se še ne sme in ne more sklepati na splošno propalo navedenost duhovniško. Cerkev se je le hotela zavarovati pred vsakovrstnimi izgredi, ki bi se utegnili pripetiti.

² Kodeks v c. kr. dvorni knjižnici na Dunaju z naslovom »Rationale Divinorum officiorum« (iz 14. stol.), katero je dal sestaviti vojvoda Albreht II. ima v predgovoru to-le velezanimivo poročilo: »Zu dem drittem Male (zum 1. lateinisch, zum 2. griechisch) die Messe wirt begangen in windischer Sprache durch sache der braittunge und gemainhait wann chain ainige sprach an ir selber so wait getaillet als di man Windische nennet.« Slovenski prevod se glasi: »Maša se bere v slovenskem jeziku zaradi silnega razširjenja in splošnosti, in ker prav noben jezik ni tako daleč razširjen nego je slovenski.« Dokaz, kako se je cenila slovenščina tudi na habsburškem dvoru! Letopis M. Sl. 1879. 4. Radics. Slovenščina v besedi in pismu.

³ Geschichte v. Krain. 1791. II. 357.

⁴ Prof. dr. Iv. Krek je že nabral več takih ostalin.

⁵ Kopitar (Grammatik, 1808, XXX.) pobija mnenja, da bi se kdaj na Kranjskem rabila glagolica. — ⁶ Marianus. Austria Sacra, VII. 315.

⁷ Mittheil. d. hist. Vereines f. Krain, 1864. 8, 94.

vodstvom tamošnjega arhidijakona¹. Da ni več znano o šolstvu na Kranjskem v srednjem veku, je krivo to, da so iz one dobe viri sploh zelo redki in nedostatni. A če pomislimo, koliko Slovencev je že od 13. do 15. stoletja dospelo v odlične službe doma in na tujem, moramo sklepati iz tega, da so vsaj prvi pouk dobili v domovini². Razne listine solnograške, ki se nanašajo tudi na Slovence, razločujejo med »testes literati et illiterati«; slovensko bi rekli: »čitanja zmožni in nezmožni«³. Število učencev je kmalu toliko naraslo, da sta solnograški sinodi leta 1274. in 1291. svarili pred »dijaškimi vagabundi«; lavantinski škof Henrik pa je l. 1383. svoji duhovščini prepovedal, da jih z ničemur ne sme podpirati⁴. Leta 1362. je krški stolni prošt Jurij naredil ustanovo, naj ob njegovi smrti obletnici šolski vodja vsako leto razdeli med učence dvanajst denarjev, vsak kanonik naj pa iz njegove zapuščine božični dan podeli revnemu dijaku dva vatla sukna za obleko.

Važno vprašanje je: se je-li slovenski jezik zadostno upošteval v teh šolah na slovenski zemlji? Odgovoriti moramo, da je slovenščina zavzemala prav odlično mesto, kolikor je bilo v tedanjih razmerah mogoče. Brez dvoma se je prvi pouk dajal v narodnem jeziku. Uprav ostaline iz samostanov nam podajajo prve sledove novoslovenščine⁵.

¹ Mittheil. d. Musealver. f. Krain, 1900, 1—16. — Ljubljansko šolo pri cerkvi sv. Nikolaja je vojvoda Ernest l. 1418. reorganiziral v trivium z latinskim poukom. Tudi to je bila torej nekaka gimnazija. Globočnik. Uebersicht der Verwaltungs- u. Rechtsgeschichte in Krain, 1893. 46.

² N. pr. astronom Johannes Lezicius, rodом Ljubljčan, roj. 1242. (Richter, Gesch. d. Stadt Laibach, 189); opetovano omenjeni Magister Henrik Kamničan, prošt videmski; Bernard iz Kranja, prošt v Brežah, je bil l. 1459. od Pija II. imenovan nuncijem za Nemčijo (Archiv f. vaterl. Gesch. etc. 1894. 65.); kranjski župnik Koloman Ilban je postal l. 1431. prošt v Brežah (ibid. 66); brata-dvojčka, rodом Ribničana, Janez in Henrik, sta živela kot benediktinca v Göttweig, pozneje v Augsburgu, umrla 1456. (Argo, 1894. 86.). Na dvoru ces. Maksimilijana I. je živelo več odličnih Kranjcev, n. pr. škof Jurij Slatkonja, slaven pevec in glasbenik; kancelar Pavel Oberstein i. dr. Slavni skladatelj Jakob Gallus (Händl) je dobil prvi pouk v stiškem samostanu itd.

³ Ankershofen (Schriften I. 1848, 147) pravi: »Im Allgemeinen gab es unter den Leuten unserer Heimath, da mehrfach auch Kinder unter den Hörigen in Klosterschulen, ja selbst in den Priesterstand aufgenommen wurden, selbst in dem als so finster verschrienem Mittelalter, der Lesekundigen nicht viel weniger, als selbst jetzt in manchen Theilen des gebildeten Frankreichs.«

⁴ »Scolaribus vagis, mimis, histrionibus, Goliardis (francosko Gaillards, popotni glumci), Buffonibus, fistulatoribus, Vigillatoribus ac omnibus iaculatoribus non intendunt clerici seu sacerdotes, nec eis de bonis suis quantumcunque sit modicum, largiantur.« — Meseca oktobra 1386 je zbral svojo duhovščino v Št. Andražu k škofijski sinodi.

⁵ Prvi slovenski župan, o katerem nam zgodovina govori, je bil Physso, omenjen v ust. listini samostana Kremsmünster l. 777. (Hagn, Urk.-Buch d. Benedict.

Zapiski bratovščin v 15. stol. so se vršili tudi v slovenščini¹. Patrijarh Bertrand je nameraval ustanoviti univerzo v Čedadu, tedaj na slovenskih tleh, in to izrečno tudi za Slovence! Ali ni le-ta odlični diplomat, rodom Francoz, hotel uprav v Slovencih imeti nekako protipezo zoper Italijane, ki so imeli svoje visoke šole že v Padovi, Treviso, Bolonji, Florenci i. dr.? L. 1339., ko se je v sinodi ideja o mednarodni univerzi v Čedadu spočela, je bil papež še v Avignonu in to v mogočni slavi. Tedanji češki kralj, pozneje (1347) nemški cesar Karol IV., je imel brez dvoma sličen smoter: pospeševati kulturni razvoj Jugoslovnanov na narodni podlagi, da v njih doseže zanesljive pristaše zoper nemške Habsburžane. Uprav ta politična ideja je tako prijateljsko vezala cesarja s patrijarhom. Čeprav se mednarodna univerza v Čedadu zaradi neugodnosti političnih razmer nikoli ni ustanovila, vendar nam priča ta poskus, da so že tedaj v pravem smislu spoznali potrebo, naj se vsem sosednim narodom, tudi slovenskemu, po načelu ravnopravnosti odpro viri višje znanosti in omike².

Da se je gojilo tudi znanstvo in umetnost na Slovenskem, o tem imamo vkljub pičlim virom vendar-le dovolj prič. Magister Henrik, Kamničan, je v 13. stol. pisal zgodovino kralja Otokarja. Oton Rasp je v 14. stol. spisal v vezani besedi »Ein Zwiegespräch zwischen Satan und dem Herrn«³. V Žičah so kartuzijani že od l. 1160. marljivo pisali kroniko; v drugi polovici 13. stol. pa je menih Filip zložil latinsko in nemško legendo o življenju Matere božje⁴. Bistrski kartuzijan Nikolaj pa je okoli l. 1347. krasno spisal na pergament rokopis sv. Avgušтина »De Civitate Dei«⁵. Ravnotam se je še mnogo umetno prepisavalo. Med drugim se hrani iz 14. ali 15. stoletja dragoceno umetniško delo

Kremsmünster, 1852). — Admontski kodeks iz 14. stol. ima slovenski »Oče naš«, Češč. Mar. in »Vero«; poleg tega pa cel slovenski alfabet, kakor je rabil tedaj v samostanskih šolah. (Muchar. Archiv, VI. 171). V istem samostanu so slovenske podložnike slovensko opisavali. (Novice, 1858. 338—339. P. H. Rešek. Spomenki starozgodovinski v gornjem Štírskem). — V Stičini je bil v 15. stol. uradni jezik slovenski. (Radić. Die Gegenäbte v. Sittich, 1866. 40).

¹ Archiv f. slav. Philol. XIV. 192 etc.

² Cesar Karol IV. je l. 1348. ustanovil univerzo v Pragi za razne narodnosti, prav po načrtu patrijarha Bertranda. Uspevala je izvrstno tje do l. 1409., ko je zaradi Husovih intrig 30.000 dijakov zapustilo šolo. Že l. 1365. je vojvoda Rudolf ustanovil nemško univerzo na Dunaju. Tudi v tem tekmovanje! A prvotna ideja se je vzbudila že l. 1339. v oglejski sinodi, in ako bi bile časovne razmere ugodnejše, imela bi univerza na slovenskih tleh prvenstvo!

³ Mittheil. des hist. Vereines für Krain, 1862. 95.

⁴ Stepischnegg. Karthäuserstift Seitz.

⁵ Zdaj se hrani v ljubljanski licejalni knjižnici. Obsega 167 pergam. listov, umetniško izdelan naslovni list z alegoričnimi slikami. Zlasti lepe so inicijalke. Mil-kowicz. Klöster in Krain, 128, 129. — Mitth., 1862. 7.

»Horae diurnae«¹. V Vetrinju je v 14. stoletju pisal cist. opat Janez koroško zgodovino². Vreden naslednik mu je bil Jakob Unrest († 1500), redovni kanonik reda sv. Avgušтина in od l. 1465. dalje župnik v slovenski župniji pri sv. Martinu v Dholicah pri Celovcu. Njegov rokopis »Chronicon Carinthiacum« (764—1360) in »Chronicon Austriacum« (1360—1493) se hrani v hanoveranski knjižnici³.

Kar so hranili kranjski samostani književnih plodov iz te dobe, se je ob njih zatoru domalega vse porazgubilo. Malenkosti le se najdejo še semtertje, zlasti v dvorni knjižnici dunajski⁴. Da so se tudi v ženskih samostanih gojile lepe umetnosti, ni dvoma. Sicer ne zasledimo tako veleumnih ženâ, kakor so bile n. pr. benediktinki Hroswitha v Gandersheimu in Diemund v Wessobrunnu (11. stol.) ter klarisinja Charitas Pirkheimer v Nürnbergu (16. stol.) i. dr., vendar imamo posamne dokaze tudi o njihovi duševni naobrazbi⁵.

¹ Knjiga je zdaj last frančiškanskega samostana v Novem mestu. Obsega molitve v čast svetnikom. Krasne so inicijalke, ob katerih je s prosto roko v barvah naslikana podoba dotičnega svetnika.

² Böhmer, *Fontes rerum Germanicarum*, 1843. — Iohannes Victoriensis je bil opat 1314—1347. Njegov rokopis »Chronicon« hrani monakovska dvorna knjižnica, ki ga je vzela iz zatrtga benediktinskega samostana Wessobrunn. Böhmer ga je dal na svetlo v sedmih knjigah.

³ Njegova letopisa je dal na svetlo Hahn: *Collectio Monumentorum veterum et recentium etc.* Brunsvigae 1724, I. 379—536, 537—805.

⁴ N. pr. iz Bistre: *Cartusiae Freudenthal in Carniola Brevis descriptio et necrologium*, Cod. chart. s. XVII. Fol. — *Cartusiae Freudenthal in Carn. liber traditionum*, Cod. membr. s. XIII. čt part. XIV. 4. — *Vallis Jocosae monasterii Carthus. in Carn. fundationis confirmatio cum catalogo Priorum eiusdem a primo Priore a. 1255 etc.* — Iz Stičine: *De Origine et Progressu Religionis christianae in Carniola*, sp. Andrej Gall v. Gallenstein 1452. — *Catalogus Sanctorum ad Pannoniam, Carnioliam et Istriam spectantium*, Cod. chart. s. XVI. — Iz Kostanjevice: *Historia Monast. ad Fontes Marianos etc.* — Tudi mnogo glasbenih rokopisov iz zatrtih kranjskih in štajerskih samostanov je v dvorni knjižnici. Cf. Predgovor dr. Mantuanijevega dela: *Tabulae codicum manu scriptorum...* Vol. IX. *Codicum musicorum pars I.* 1897. Omenili smo že, da je slavni kranjski rojak Gallus, († 1591) prvi pouk prejel pri stiških menihih. — V frančiškanski knjižnici v Ljubljani se hranijo veliki stari antifonariji. Razen tega se najde še marsikaka dragocena ostalina v nekaterih župniščih. Žal, da se je pa večina teh dragocenih del že porazgubila. V Kranju se hrani rokopisni missale iz 15. stoletja in »Libr. Moral.« s. Gregorij. (Zgod. Zbornik, I. 1888.)

⁵ Velesovske dominikanke so se v 15. stol. mnogo trudile za rešenje jetnikov iz turške sužnjosti. V Velesovem in v Mekinjah so redovnice mnogo prepisavale na pergament, a so njih naslednice pred izgonom iz samostana (1782) skoraj vse uničile. Zlasti se je gojila latinščina. Pri sv. Juriju na Koroškem je bila benediktinska opatinja Gertrudis l. 1367. zato odstavljena, ker je prerada čitala latinske klasike in zato opuščala svoje redovne dolžnosti. V urbarju velesovskega samostana iz l. 1438. so krajna in osebna imena slovenska tako pravilno pisana, »da to sme služiti v zrcalo vsem poznejšim birokratskim navadam.« (Besede pl. Radicsa.)

Iz vsega se razvidi, da kulturne razmere na Slovenskem v srednjem veku niso bile tako silno slabe, kakor se je doslej sploh mislilo. Velik kos kranjske zemlje je bil last vojvodske rodbine Sponheim in grofov Andechs-Meran. Razen tega so imeli cerkveni knezi brizinski, briksenski in krški ter razne koroške opatije in mogočni grofje Ortenburški tod obširna posestva¹. Doba Sponheimov na Koroškem (1122—1269) pa velja kot zlata doba za vse njim podložne stanovavce, torej tudi za Kranjce, saj so bili tedaj v najtesnejši zvezi s Korošci². Da je bil dvor zadnjega Sponheima Uldarika še po večini slovenski, smo že omenili. Rabo slovenskega jezika opazujemo ne le pri vmeščevanju vojvod, temveč tudi pri sodnih obravnavah³. V skromnih virih zasledujemo tudi sledove slovenskega prava⁴. Kako se je

¹ Mell, Die historische und territoriale Entwicklung Krains vom X. bis ins XIII. Jahrhundert, 1888. 131—136. Celo »istrska marka« je za Eppensteini prišla v last Sponheimov, a le za kratko dobo. Rodbina Andechs-Meran je bila Kranjcem enako naklonjena kakor Sponheimi. Mell. l. c. 68—81. — Oefele. Die Grafen von Andechs-Meran.

² »Umsomehr muss man staunen über die einflussreiche Stellung, die sich einige Sponheimer zu erringen wussten, über ihr kräftiges Eingreifen in die Reichsgeschäfte, ja in die oft so unerquicklichen Beziehungen zwischen Kaiserthum und Papstthum. Nicht minder anerkennenswert ist bei einzelnen von ihnen die Wirksamkeit zum Besten der Heimat, die Sorge um Herstellung der Ruhe und Ordnung, um Förderung der Culturentwicklung auf ihren Besitzungen, um Hebung des Handels, ja selbst der Künste und Wissenschaften. Nicht mit Unrecht hat man daher die Regierungszeit der Sponheimer als Kärntens Glanzperiode bezeichnet.« Aelscher. Geschichte Kärntens, I. 308.

³ Ottokar v. Horneck, Chron.: »Derselb soll ain pain — Auf daz ander legen — Windischer Red sol er phlegen.« — cf. ¹²/₃ c. op. 1. — Schwabenspiegel: »Und der windisch man, der in also anspricht, mit windischer zungen so sol er sprechen.« — Codex Frisingensis omenja še nekaj slovenskih plemičev. (Lapajne. Zgod. štajerskih Slovencev, 70, 71.) — Na dvoru je bil v navadi slovenski narodni ples. Sifried v. Helbling pravi v pesmi »Der junge Luzidarius« (XIV. 47—49): »Ze Kreine si wir gebeten — Daz wir windischen treten — Nach der Blaterpfifen.« — Pomisliti treba, da je bilo vse ljudstvo na Koroškem tedaj še slovensko kakor na Kranjskem; saj je še v 15. stol. pisal Aeneas Sylvius: »Sunt enim et ipsi Carinthiani Sclavi.« (Descriptio Asiae & Europae, cap. 20.)

⁴ Ankershofen (Schriften I. c. 145, 146) pravi, da je na Koroškem in sploh južno od Drave veljalo bavarsko in longobardsko pravo (»secundum legem Longobardorum et Bajoariorum«, Iuvavia, diplomat. Anhang, 287); poleg tega pa tudi slovensko pravo. Zato nahajamo v listinah priče po slovenski postavi (»testes slaviniscae institutionis«, katerih uho se je v znak njih namena moralo dotakniti (»testes per aures attracti«). Iz stalnih postav in običajev se je razvilo neko posebno provincijalno pravo, ne le v civilnih, temveč tudi v kriminalnih zadevah. In to pravo je bilo sveto v deželi kot nekaka »magna charta« in se je podedovalo od dinastije na dinastijo. Vojvoda Albreht »Hromi«, prvi Habsburžan, ki je vladal na Koroškem, je obljubil, da se bo držal starih deželnih postav in običajev. Ko je ta deželni zakonik v Gradcu bil potrjen od vojvoda, nesli so ga slovesno na

cenil slovenski jezik tudi v višjih krogih, nam je najboljši svedok »Bulla aurea«, katero je dal Slovencem toli naklonjeni cesar Karol IV. l. 1356. S tem dokumentom se je postavil temeljni zakon nemškega cesarstva in bi se morala volitev cesarjev karnajbolj določiti. V njej naroča volilnim knezom, naj skrbé, da se njih otroci in dediči uče »slovanskega jezika«, ker jim je ta zelo potreben¹. Ta »slovanski jezik« pa je po mnenju mnogih učenjakov lužiško-slovenski, ki je našemu slovenskemu najbolj podoben². Dokazano pa je, da je več avstrijskih

»koroški Kapitele«, na Ostravico. Že za časa Sponheimov je deželni sodnik (iudex provincialis) pod nadzorstvom vojvode vodil sodstvo. V koroških in kranjskih mestih je bil običaj, da je dvanajstorica treznih mož, nekakih porotnikov razsojevala ne toliko po določenih postavah, nego po lastni umnosti in razsodnosti. Kamniško sodišče n. pr. opisuje Valvasor tako-le: »Selbiger (Rath) wird in den Innern und äussern getheilt. Der Innere Rath bestehet in zwölf Rathsherren und dem Stadtrichter; und pflegt solcher gemeinlich am Freytag zu sitzen, hat auch alle schwere Händel zu entscheiden, der Stadtrichter allein aber nur die kleinere Strittigkeiten. Der äussere Rath aber bestehet in zehen Bürgern, und die Gemein der Stadt in vier und zwanzig Bürgern... (Ehre, XI. 545). V sili je rabilo tudi rimsko in kanonsko pravo. Pravne studije so se jele teoretično razvijati še le potem, ko sta bili ustanovljeni vseučilišči v Pragi in na Dunaju. — Stiški svetni samostanski oskrbnik Janez Apfaltrern se je l. 1489. posluževal slovenščine kot uradnega jezika: »qui (»Anbaldi« = oskrbniki) a servitiis in celeberrimo monasterio Sitticensi leges secularium prophanas Slavonico idiomate explanarunt, criminaliumque seu poenas seu causas deciderunt atque controversias dijudicaverunt« (Paul Puzel, Idiographia sive rerum memorabilium Monast. Sittic. Descriptio... 1719, 665). — Kranjski stanovi so v svojih zborih obravnavali, če ne izključno v slovenščini, pa vsaj tudi v slovenščini. (Poročilo iz l. 1544. se glasi: »Windisch wird gehandelt«. (Dimitz. Gesch. Krains, III. 237.) — Leta 1598. je metliška občina pisala cesarskemu vicedomu v Ljubljano, da novega mestnega pisarja ne more sprejeti, ker ne zna slovenski; mestni sodnik ravnotam nobeden ni mogel biti, kdor ni bil prej eno leto odbornik, da pozna domače šege in navade. (Glaser, Zgod. slov. slovstva, I. 70.) — Ko so se slovenski kmetje l. 1515. uprli in potegnili za svojo »staro pravdo«, so se zavezniki slovensko zaprisegali med seboj in vodilna povelja so bila le slovenska. (Letopis Mat. Slov., 1877. 200, 201.)

¹ »Quapropter statuimus, ut illustrium principum, puta Regis Boemiae, Comitis Palatini Reni, Ducis Saxoniae et Marchionis Brandenburgensis, Electorum filii vel haeredes et Successores, cum verosimiliter Teutonicum idioma sibi naturaliter inditum scire praesumantur et ab infantia didicisse, incipiendo a septimo aetatis suae anno, in Grammatica Italica et Slavica linguis instruantur ita quod infra 14. aetatis annum existant in talibus iuxta datam sibi a Deo gratiam eruditi, cum illud non solum utile, imo ex causis praemissis summe necessarium habeatur, eo quod illae linguae ut plurimum ad usum et utilitatem sacri Imperii frequentari sint solito et in his plus ardua ipsius Imperii negotia ventilentur.« Dalje naroča knezom, naj svoje otroke pošljejo v šole ali pa naj jim doma preskrbe zmožnih učiteljev, »quorum conversatione pariter et doctrina in linguis ipsis valeant erudiri.« (Bulla aurea, Frankfurt, 1697.)

² Neki češki prevod »zlate bule« iz l. 1619. piše za »slavica lingua« — gazyk Slowensky anes Český. Dobrowsky meni »in Slesener Zunge«. Jurij Körner,

vovod v 15. in 16. stoletju govorilo slovenščino, njim na čelu cesar Maksimilijan I.¹

Kdo je vzbudil prve kali slovenske narodne zavesti, kdo je narodu prinesel prvo luč prosvete? Vse to mu je dala ona velikanska kulturna ustanova, katero moramo tudi mi Slovenci z drugimi narodi vred za vse zahvaliti, kar smo in kar imamo. In to je — cerkev katoliška! Očitna in velika krivica je, ako se protestantizmu 16. stoletja pripisujejo vse zasluge za probujenje in napredek slovenskega naroda, zlasti narodne zavesti in književnosti. Vsakdo mora priznati, da so bile razmere, kakor drugod, tako tudi med Slovenci v 16. stoletju, zlasti kar se je tisek iznašel in razširil, popolnoma drugačne nego kakih sto ali dvesto let poprej. Ako bi katoliška cerkev, oziroma katoliška duhovščina² v srednjem veku skozi stoletja naroda ne varovala

pišoč o lužiško-slovenskem jeziku (1766), dokazuje njega potrebo s tem, da navaja Karola IV. in saksonskega volilnega kneza Janeza Jurija II., ki sta ga znala govoriti. Le-ta je imel navado slovenski jezik imenovati »Fürstensprache«, ker je bilo njega znanje knežjim sinovom po državnem zakonu ukazano. Sinova Karola IV., Venceslav in Sigmund, sta znala češki in lužiško-slovenski jezik. (Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, 1857. 45, 46.)

¹ Habsburški vojvode do Ernesta »železnega« (1414) so se dali po staroslavnem slovenskem običaju vnesti na koroški vojvodski prestol. Omenili smo že, kako sta Albreht II in Rudolf IV. cenila slovenske običaje in pravice. Isto smemo trditi o cesarju Frideriku III., ki je dal Slovincem narodno zastavo (belo-modro-rdečo) in se je opetovano med Slovinci mudil. Njegovega sina, poznejšega cesarja Maksimilijana I., je slovenski rojak, Celjan dr. Tomaž Prelokar »de Cilia« († 1496 kot škof v Kostnici) poučeval v slovenščini in mu baje spisal tudi slovensko slovnico (Dom in Svet, 1896. 276). Aeneas Sylvius (Descriptio Asiae et Europae, cap. 20.) pravi, da je koroški vojvoda kot »častni lovski mojster rimskega cesarstva« strankam le slovensko odgovarjal. »Fuit autem Dux Carinthiae venator Imperii, ad quem lites venatorum omnium deferbantur, vocatus in iudicio coram Imperatore querulantibus non nisi Schlavonica lingua respondere tenebatur.« — Sinove Ferdinanda I. je učil slovanskih jezikov prošt Ivan Horak. Ferdinanda II. je vzgojeval in učil Slovenec Ivan Bogorin († 1597 kot škof tržaški).

² Je-li katoliška duhovščina na Slovenskem v srednjem veku res bila — narodna? Listine nam navadno imenujejo župnike plemenitega rodu z nemškim ali laškim rodbinskim imenom. Ako so bili sami Nemci in Lahi dušni pastirji med Slovenci, kdo jim je razlagal verske resnice, kdo jim je sv. zakramente delil? Pomislimo na tedanje cerkvene razmere, kakoršne so bile ne le na Slovenskem, temveč skoraj povsod! Župnije so bile še zelo redke; saj smo že omenili, da so se še le v 13. stol. začele množiti. Župniki so bili res nekaki potentati (če so to sploh hoteli biti), a njim so bili prideleni mnogi duhovni pomočniki, nekaj poleg župnika samega, nekaj in to največ pa je bilo zunaj pri podružnicah izpostavljenih. Saj so se te razmere vsaj deloma ohranile celo do časa Jožefa II.! Župniki so bili v srednjem veku res skoraj izključno le tujci, marsikdaj lajiki ali celo otroci. Uživali so naslov in dohodke kake župnije, katere pa morda nikoli niso videli; delali pa so vse domači rojaki-duhovniki. Saj nam je znano, da so marsikdaj lajiki celo škofje

in duševno ne izobraževala in gojila, bi protestantizem z moralno zelo propalimi in navadno prav slabo izobraženimi katoliškimi apostati ničesar več ne mogel »oživljati«, ker bi bilo že davno vse »mrtvo«, ne mogel bi ničesar reformirati ali recimo pravo: deformirati! Seveda narodne zavesti v srednjem veku ne smemo umeti v tem obsegu, kakor je to sedaj navada. Slovenska duhovščina je bila res že tedaj eminentno narodna, ker je pred vsemi ona skrbela za duševni in gmotni blagor svojega ljudstva in njegovo individualnost rešila¹. Da se je vkljub neugodnim in še zelo primitivnim razmeram toliko doseglo, gre prva zasluga škofijskim sinodam, ker uprav po njih se je med duhovščino samo vzdrževala stroga disciplina, in se časovnim potrebam primerno sproti poživila in krepila zdrava organizacija na temelju pristnih katoliških načel. Sinode so v nekem pogledu namestovale sedanje moderno socialno gibanje, razna politična

postali, seveda samo — »in fructibus«. Aeneas Sylvius Piccolomini, tajnik cesarja Friderika III. je bil še kot lajik župnik v Slovenjem Gradcu na Štajerskem. Pozneje je postal duhovnik, tržaški škof in papež Pij II. (1458—1464). Krištof Rauber je l. 1488, kot 18-letni mladenič postal ljubljanski škof in je celih pet let čakal na mašniško posvečenje. Grof Jožef Rabatta je bil do svojega 39. leta vojak, l. 1664. je postal duhovnik in ljubljanski škof. Takih slučajev nam v izobilju navaja Koblar v »Drobtinica iz furlanskih arhivov«. (Izvestja muz. društva, leta 1891—1894.) — Pravi dušni pastirji v srednjem veku niso bili tuji župniki, temveč domači rojaki-kapelani in pa mnogoštevilni redovniki, ki pa so se naučili vsaj za silo narodnega jezika, če so bili tuji. Tuja plemenitaška imena župnikov v listinah torej ne pomenijo veliko, ker mnogokrat niti duhovniki niso bili. In če so bili duhovniki v svoji lastni župniji, vodili so svoje obširne župnije nekako tako, kakor še zdaj v 20. stoletju po nekod na Slovenskem nemški in laški okrajni glavarji uradno izvršujejo med zavednimi Slovenci svoje dolžnosti, čeprav sami niti besedice slovenske ne razumejo!

¹ Si parva licet componere magnis: na Slovenskem so bile v malem okviru slične razmere, kakor nam jih med Nemci opisuje Janssen v I. zv. zgod. nemškega naroda »Die allgemeinen Zustände des deutschen Volkes beim Ausgang des Mittelalters.« Hermann (Gesch. d. Herzogth. Kärnten. 1843, 474—475) pravi o tedanjih razmerah: »So viele Hindernisse der Mangel an hinlänglicher Ausbildung der deutschen und noch mehr der slovenischen Sprache, ... der Abgang an Büchern vor Erfindung der Buchdruckerkunst und nachhin noch lange der Hebung der Volkssprache sowohl als der Verbreitung der geistlichen Redner setzten, wurde jedoch auch damals das Wort Gottes in deutscher und slavischer Sprache den Gläubigen vorgetragen.« Potem navaja nekaj škofijskih odlokov, naj se vsako nedeljo in praznik po »Credo« med sv. mašo pridiguje. O praznikih se do velike maše ni opravila nobena druga, da so bili s tem ljudje prisiljeni udeležiti se javnega pouka. »Diese Verfügungen beweisen hinlänglich, von welchem Gesichtspunkte man auch schon damals ausgieng, und dass eine so ausserordentliche Unwissenheit des Volkes, wie man sie gewöhnlich dem ausgehenden Mittelalter beimisst, weder vorhanden, noch von dieser Seite beabsichtigt war.«

in znanstvena društva, dá, celo časnikarstvo in šolstvo¹. Saj so bile vsakoletne ali vsaj zelo pogostne škofijske sinode edini stanovski sestanki duhovnikov, kjer so razmotrivali ne le strogo verska, temveč tudi druga cerkve se tičoča časovna vprašanja. Kadarkoli sinode dalje časa ni bilo, propadla je ne le duhovska disciplina, temveč je trpelo tudi blagostanje ljudstva, ker znanstvo, umetnost², obrt, narodno gospodarstvo in narodno zavest: vse je negovala le katoliška cerkev. Omenili smo že nekak narodnostni boj koncem 13. stol. med kraljem Otokarjem in slovensko duhovščino z jedne, in med vojvodo Filipom in nemškim viteškim redom z druge strani. To prijateljsko razmerje ali »narodno vzajemnost«³ med Slovenci in Čehi sta v 14. stol. zlasti gojila patrijarh Bertrand in cesar Karol IV. (bivši kralj češki), ki sta v Slovencih želela ustvariti protisilo zoper Italijane in Nemce. Občevanje med slovenskim in češkim narodom je moralo biti precej živahno, zlasti odkar je (1348) bilo v Pragi vseučilišče⁴. Ker so bili tedaj papeži v Avignonu, je Rim veliko izgubil na ugledu in ž njim vred tudi

¹ Sv. Karol Borom. pravi: »Si quis diligenter animadvertat, quaecunque Synodum praecesserunt, et quae in ea fiunt, quaecunque etiam post eam fiunt, et quae ab ipsa egredientur in populos decreta, comperiet, esse Synodum similem motui primi orbis, qui suo motu ceteros omnes inferiores coelos impellit. Hic enim Episcopus seipsum commovens cooperatores suos etiam omnes inflammat, et per ipsos populos.« (Concio I. ad Clerum in Synodo Dioecesana XI.) Ali se niso te besede vresničile v polnem obsegu tudi nad onimi sinodami v srednjem veku, ki so veljale slovenskemu narodu?

² Flis. Stavbinski slogi, 94. 121–128. — Kranjske in sploh slovenske stavbenice (Bauhütten) so nastale brez dvoma po vplivu in posredovanju redovnikov, ki so bili v tesni in neprestani zvezi s sobraty med drugimi narodi, in so zidali za-se veličastna svetišča. Zlasti so se odlikovali kartuzijani in cistercijani. Kranjska stavbenica je bila l. 1459. pod nadzorstvom prve strassburške, pozneje (1563) pa dunajske glavne stavbenice. Krasne kartuzije v Žičah, Bistri in Pleterjah (1407) so bile postavljene najbrže od redovnikov samih, ker tudi strassburško kartuzijo je sezidal brat Werner v 14. stol. Prvotne romanske in gotske cerkve na Kranjskem so že skoraj vse podrte ali prezidane, n. pr. Sv. Peter in sv. Nikolaj v Ljubljani (1385), Stična (1135), Kostanjevica, Velesovo (13. stol.) Kamniško cerkev omenja pohvalno celo Janssen (I. 159). Ostale so n. pr. Pleterje (1407), Bela Peč (1463), Sv. Primož (1452), Cerknica (1482), Kranj (1491), Št. Rupert (1497), Černgrob (1520) itd. Najstarejša slika (1415) je v Kamniku na Malem gradu.

³ Morda se je prijateljska vez raztezala tudi na poljski narod. Poljski rojak sv. Hijacint grof Odrowąz († 1257) se je kot dominikanski misijonar opetovano mudil med Slovenci in jih učil. Po njegovem posredovanju so nastali samostani ne le v Brežah, temveč menda tudi v Velesovem, v Ptuj, Marenbergu in v Studenicali. Prehodil je pozneje celo Poljsko, velik del Rusije in Balkana. Njegov brat bl. Česlav pa je z mnogimi tovariši misijonaril med Čehi. Chrzaszcz. Drei schlesische Landesheilge, 1897.

⁴ Ljubljanski slovenski rokopis iz prve polovice 15. stol. navaja poleg »očitne izpovedi«⁴ tudi neko velikonočno pesem in »Salve regina«, na kateri se opazi češki

»Voditelj«⁵ II.

italijanske visoke šole. Ko je pa l. 1390. papež Bonifacij IX. dovolil trem mestom na severu, med njimi tudi Pragi, izvanredno sveto leto, je verno ljudstvo romalo rajši tje gôri nego v Rim, kjer je bilo zaradi dolgotrajnega razkola še vedno vse v neredu, in je tudi oglejski patrijarhat v oblasti oholih Benečanov skoraj popolno propadel.

Ako pa pomislimo, kako se je koncem 14. stoletja na Češkem razširjalo krivoverstvo in je iz njega kmalu potem Jan Hus začel izvajati svoje zmote, potem nam je lahkoumljivo, zakaj se je husitizem jel širiti tudi med Slovenci, in sicer tako zelo, da so solnograške sinode¹ (1418, 1420 i. dr.) o tem obravnavale, hoteč obvarovati slovenski narod pred krivoverstvom. Že samo ta slučaj nam priča o probujeni slovenski narodni zavesti in o češko-slovenski vzajemnosti. Odkar opazujemo to narodno gibanje v ljudstvu, vidimo vspešno tudi čimdalje hujši odpor zoper žide. Že l. 1213. so si v Ljubljani postavili novo lepo sinagogo, namesto prejšnje neznatne. O kakih prepirih med njimi in kristjani vendar ne čujemo, čeprav jih je moralo že veliko biti, da so sinagogo napolnili. A kmalu po smrti kralja Otokarja zasledimo prvi upor zoper nje l. 1290. Ta boj se je krvavo ponavljal l. 1337. in 1408. Da razmerje med njimi in kristjani splošno ni bilo najboljše, si lahko mislimo².

S husitizmom med Slovenci se je bavil tudi občni cerkveni zbor v Bazileji (1431—1443). Solnograški nadškof Janez II. pl. Reichenberg

vpliv. (Miklosich. Slov. Bibliothek, 1858. — Radics. Letopis Mat. Sl., 1879. 12.)
Vrstice 7—12 se glase:

Czestyena body, kralewa mati te mylosti
Zywota sladkosti yno nass trost,
Czestyena sy, my ktebe vpyeme
Tuge sabne otroczy te Ewe
My k tebe zdychvzeme, glagolicze
Ino placzcz te dolyne tech slss. itd. itd.

¹ Dalham. Concilia Salisburgensia, 1788, 185 etc. — Germania sacra, II. 469 do 470. — 18. dec. 1356. je mengiški župnik Jakob pl. Scheyer po svojem upravitelju Ivanu »de Boemia« menjal za svojo župnijo z župnikom Ivanom pl. Scheyer, ki je imel Ponikvo, in ob enem kanonikat v Čedadu. Patrijarh je potrdil zamenjavo obeh župnij 10. apr. 1357. (Izvestja, 1891. 17.) — 16. febr. 1346 je dobil župnijo Naklo Nikolaj Seydlin, sin Klemena iz Visoke Mitnice, akolit praške škofije, na predlog grofa Ortenburškega, in kamniškemu župniku Otokarju se je ukazalo, naj ga vmešči. Isti dan mu je patrijarh dovolil, da ga sme posvetiti katerikoli škof. Tudi v Naklem mu ni bilo treba bivati. (l. c. 19.)

² Cesar Maksimilijan je (1497 in 1510) uslišal prošnje kranjskih, štajerskih in koroških deželnih stanov ter prepovedal, da se ne sme noben žid v teh deželah naseliti. Ta ukaz se je l. 1672 še poostril in natančno izpolnjeval vključno temu, da ga je vlada opetovano (1677, 1771, 1789) hotela preklicati. Še le za časa francoske okupacije sta se dva žida na Kranjskem naselila. Globočnik, Verwaltungs- und Rechtsgeschichte in Krain, 45.

je prosil, da se odobre njegove in njegovih prednikov Eberharda III. in IV. naredbe zoper razširjanje krivoverstva. Cerkveni zbor je 27. aprila 1439 podelil in potrdil nadškofu in njegovim arhidijakonom oblast, da smejo sklicevati sinode in dajati duhovnikom primerna in potrebna navodila. Glede bogoslužja se je izdalo mnogo odlokov, med njimi tudi določbe glede oznanjevanja božje besede¹. Kolikor se more razvideti iz skromnih virov, Slovenci niso marali poslušati nemških pridigarjev. So-li češki husiti poslali na jug kakega svojega »svečenika« delat propagando za Husove zmote, in je-li kak slovenski duhovnik začel učiti njegov krivi nauk, ni moč dognati. Znamenito je vsekako, da se je l. 1483. povodom reformacije kolegijatnega kapitlja v Velikovcu določilo, da morata med tamošnjimi kanoniki vsaj dva duhovnika biti zmožna slovenskega jezika².

Da se krivoverstvo ni globlje zajedlo v slovensko ljudstvo, moramo pripisovati nekaj groznim in neprestanim turškim navalom zlasti v drugi polovici 15. stoletja, ki so žugali slovenski narod popolnoma iztrebiti, nekaj pa gorečim pridigarjem kartuzijanskega in frančiškanskega reda.

Znano je, kako važno ulogo so zastopali zlasti kartuzijani na bazilejskem cerkvenem zboru. Bili so edini izmed vseh redov, da so se strogo držali svojega redovnega pravila in niso (še do sedaj!) nikoli potrebovali nikake reformacije³. Imeli so pa tedaj med Slovenci tri

¹ Aelschker, *Gesch. Kärntens*, I. 734. — Že imenovani celjski rojak Tomaž Prelokar, ki je bil l. 1474—1491. prošt v Kostnici, potem pa do svoje smrti 25. apr. 1496 škof ravnotam, je natančno določil, v kakšni obleki morajo priti prelatje in drugi duhovniki k sinodam. Tudi obrede posamnih cerkvenih slavnosti je določno naznanjal. Vse one pa, ki so prelamljali cerkvene postave, je brez usmiljenja kaznoval. To ostrost si tolmačimo lahko, ker se je bal, da bi se krivoverstvo ne vtihotapilo med njegovo duhovščino. Dom in Svet, 1896. 277.

² Koleg. kapitelj v Velikovcu je ustanovil l. 784. škof sv. Virgilij. Ker je v 15. stol. popolnoma propadel, ga je l. 1482. sekovski škof Matija temeljito reformiral po naročilu solnograškega nadškofa Bernarda, ki je za dotacijo kapitlja žrtvoval mnogo svojega imetja. Tako je ostalo dotlej, da se je protestantizem razširil in so krivoverci zadavili dva kanonika. Na novo, a v manjšem obsegu se je poživil kapitelj l. 1662. Hohenauer. *Kirchengesch. v. Kärnten*, 53.

³ Čeprav po njih redovnem pravilu ne smejo pridigovati, vendar so med Slovenci tudi pridigovali. Patrijarh Bertrand je »zaradi njih res vzornega življenja« (tako se glasi listina!) dovolil, da vsak, kdor njih pridigo posluša, se udeleži odpustka 40 dni. (Milkowicz, I. c. 129.) Habsburžani so jih zlasti ljubili in cenili, n. pr. Albreht II., Friderik III., Oton i. dr. Prijor Gottfried je bil dvorni kapelan Friderikov in njegov najboljši prijatelj, ki ga je rešil iz zapore Ludovika Bavarskega. Ko je bil še pripor v Žižah (1306—1314), poslal ga je patrijarh Otobon kot misijonarja med svoje vernike, da je izpreobrnil adamite. Na željo Friderikovo se je l. 1314. »cum ingenti fratribus atque popularium dolore« preselil v novoustanovljeno habsburško

znamenite kartuzije (Žiče, prva za Grand-Chartreuse in Squilace, Bistra in Jurklošter), katerim se je malo poznej pridružila še Pleterje. Tudi med Čehi so imeli nekaj čvrstih domov (Praga, Olomuc, Dola, Brno in Gaming). Slavni češki rojak Hijeronim iz Prage, menih kamaldolskega reda, ki je preje misijonaril med Poljaki in Litavci, je pri cerkvenem zboru stopil s kartuzijani v tesno zvezo¹. Vzajemnim trudom čeških in slovenskih kartuzijanov je zbor poveril izpreobračanje husitov, na jugu zlasti »trem slovenskim kartuzijam«². Red je bil tedaj na vrhuncu svoje moči in slave. Med Čehi se je odlikoval Štefan, prijor dolanske kartuzije, iz stare plemenite rodovine, ki je kot večletni državni kancelar stopil v red in l. 1481. umrl. Bil je moder, učen in pobožen diplomat, da je zaslužil častno ime »kladivo krivovercev«. Spisal je več izbornih del zoper wiklefite in husite³. Med Slovenci pa je duševno vodil svoje redovne sobrate slavni Nikolaj Kempf de Argentina, bivši vseučiliški profesor na Dunaju, učenec glasovitega profesorja Nikolaja iz Dinkelsbühla⁴. L. 1440. je postal menih, potem je bil prijor v Jurkloštru pri Celju (1447—1451), v Pleterjah (1462—1467) in potem zopet v Jurkloštru do l. 1490. Njegova učenost, modrost in skušnja ga je posebno priporočala, da je delal v kritičnih časih med Slovenci, čeprav ne direktno kot ljudski govornik, pa vendar kot moder svetovavec drugim duhovnikom⁵.

Redovniki reda sv. Frančiška so imeli med Slovenci nekaj samostanov. Bili so tako zvani konventuali ali minoriti. Kot poslanca sv. stolice sta prišla v Avstrijo sv. Janez de Capistrano in sv. Jakob de Marchia, ki je bil (1432—1441) celo provincijal bosanske frančiškanske provincije. Ustanovila sta več novih samostanov, ki so vsi sprejeli strožje redovno pravilo. Tudi v starejših samostanih so se po njih

kartuzijo Mauerbach, kjer je umrl v sluhu svetosti 4. okt. 1338. Bistrskega prijorja Andreja Vojvodiča (1564—1581) se je kot odličnega diplomata posluževala avstrijska vlada v raznih političnih poslanstvih.

¹ Ta mož se ne sme zamenjati z onim Hijeronimom iz Prage, ki je bil najstrastnejši zaveznik Husov.

² Tako imenuje papežev legat Neapoleo l. 1395. kartuzije: Žiče, Bistra in Jurklošter. Milkowicz, l. c. 122.

³ Reichenlechner, Der Karthäuser-Orden in Deutschland, 1885. 85.

⁴ Povabili so ga, da je na kostniškem cerkvenem zboru večkrat pridigoval odličnim osebam, n. pr. v prisotnosti cesarja Sigismunda in novoizvoljenega papeža Martina V. Vršil je važne posle. Med drugimi je on v družbi s carigrajskim patrijarhom zaslišal priče v zadevi Husovega sotrudnika Hijeronima iz Prage.

⁵ Aug. Rössler, Bibliothek der kathol. Pädagogik, 1894. — Spisal je več knjig. Pez jih 36 po naslovih navaja n. pr. »De mystica theologia«, »Dialogus de recto studiorum fine ac ordine et fugiendis vitae saecularis vanitatibus«, »Tractatus de discretionem«, »Tractatus de modo perveniendi ad veram et perfectam Dei et proximi dilectionem, habens fundamentum in theologia mystica«, itd.

vplivu konventuali polagoma umaknili observantom, tako n. pr. v Ljubljani l. 1491¹.

Misijska pota sv. Janeza in njegove borbe zoper Turke so dovolj znane. Za časa, ko je bil prej imenovan Nikolaj Kempf priyor v Jurkloštru, je Kapistran obiskal kartuzijane v Žičah in njih priorja Jerneja². Posvetovala sta se najbrže o skupnem in složnem misijonskem delu med Slovenci. Prišel je (1454) tudi v Ljubljano in na Bregu pred kartuzijansko kapelo sv. Hugona govoril neštevilnim množicam³.

Ko je 23. okt. 1456. umrl pred Belim gradom, mu je v delu sledil njegov redovni tovariš sv. Jakob de Marchia. Delal je kot misijonar v Panoniji, Sirmiji in na Češkem. Ilirijo je celo trikrat prehodil. Boril se je zoper fratičele, manihejce, patarence, husite in taborite. Umrl je na Laškem 85 let star 28. nov. 1476.

Beseda in vzgled sv. Janeza iz Kapistrana sta osrčila mnogo odličnih mož v Avstriji in drugod, da so vse svoje imetje in častne službe zapustili ter se mu pridružili kot sotrudniki. Pozneje so pomagali sv. Jakobu. V Ljubljani je 19. marca 1496 umrl blažene smrti frančiškan o. Aleksander iz Požuna. Bil je vseučiliški profesor v Kolinu. Po vplivu sv. Janeza je stopil v red sv. Frančiška. Z lepim uspehom je delal kot lektor in pridigar na raznih krajih. Bivajoč v samostanu sv. Leonarda pri Gradcu, je dobil od papeževega legata na Nemškem nalog, da pridiguje križarsko vojsko zoper Jurija Podiebrada, ki je pospeševal husitizem na Štajerskem in Kranjskem. S pomočjo nekaterih tovarišev je z velikim uspehom izvrševal ta posel in rešil mnogo duš. Spoštovali so ga sploh kot svetnika⁴. Njegov redovni sobrat P. Jakob iz Straubinga je umrl 1. junija 1518. Bil je zelo učen in svet mož, lektor bogoslovja in modroslovja⁵.

Po misijonarjih zoper slovenske kalikstince in utrakviste se je med Slovenci vpeljalo in zelo priljubilo češčenje sv. Rešnjega Telesa in Matere božje. Iz tega nam je jasno, zakaj so se uprav v 15. stol. bratovščine te vrste na mnogih krajih med Slovenci uvedle in zelo razširile⁶. Leta 1445. je ukazal cesar Friderik III., naj se sv. popotnica v slovesnem sprevodu nosi k bolnikom. Tudi češčenje božjega groba veliki teden in svetega križevega pota se je vedno bolj razširjalo⁷.

(Dalje prihodnjič.)

Jožef Benkovič.

¹ Milkowicz, Die Klöster in Krain, 1889. 166. — Schemat. provinc. s. Crucis Ord. Fr. Min. 1898. — ² Lapajne. Zgod. štaj. Slovencev, 1834. 128.

³ Zanimivo je, da se sv. Janez ni mudil pri ljubljanskih minoritih, temveč v dvoru bistrskih kartuzijanov na Bregu.

⁴ Tako piše o njem P. P. Ausserer. Seraph. Martyrologium, 1889. 277.

⁵ l. c. 550. — ⁶ Chmel. Geschichte Kaiser Friedrichs IV.—II. Bd., 1843.

⁷ Hermann. l. c. 473.

Dušno pastirstvo.

A.

Pobožnost svetega križevega pota. Ni menda pobožne vaje, katero bi tako visoko povzdigovali učeniki duhovnega življenja, kakor premišljevanje trpljenja Kristusovega. Pobožnemu redovniku Lavrenciju Skupuli je trpljenje Kristusovo čudežna knjiga, katera obsega nauk o vseh čednostih. »Križani Odrešenik je tista knjiga, katero ti priporočam brati, v kateri moreš najti živo podobo vseh čednosti. On je torej knjiga življenja, katera razsvetljuje um z besedami in vnema voljo z živimi vzgledi. Svet je prenapolnjen s knjigami in vendar ni na zemlji knjige, katera bi nas umetnosti, pridobiti si vsakatero čednost, učila tako popolno, kakor premišljevanje križanega Boga¹. — Napisal je to knjigo prst božji, sodelovali pa so in so jo natisnili grešniki. Popisana je znotraj in zunaj, ker ima koristiti vsem ljudem: prostim in neučnim podaja zunaj obilno duhovne hrane; duše, ki so že napredovale na potu krščanske popolnosti, imajo znotraj dovolj snovi, katera jim razsvetljuje um in jim mogočno vnema voljo. V tej knjigi je namreč božji Učenik naslikal vzor ljubezni in nam je podal pravila krepostnega življenja, in je pokazal, v čem je vrhunec popolnosti; v tej knjigi je založil ves nauk o našem odrešenju in o našem zveličanju, zato je, dovršivši to knjigo, zaklical z močnim glasom: Dopolnjeno je². — Sv. Bernard trdi, da je premišljevanje Kristusovega trpljenja zrcalo vseh čednosti, šola duhovnega življenja, popolna učenost in prava modrost. »Haec meditari dixi sapientiam, in his iustitiae mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiae, in his divitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suavis unctio consolationis. Haec me erigunt in adversis, in prosperis reprimunt, et inter laeta tristiaque vitae praesentis via regia incedenti tutum praebent utrobique ducatum... Propterea haec mihi in ore frequenter, sicut scitis; haec in corde semper, sicut Deus scit, ... haec mea sublimior philosophia, scire Iesum et hunc crucifixum³.

V to šolo so hodili, iz te knjige so se učili vsi svetniki; iz nje so zajemali mučenci srčnosti, apostoli gorečnosti, spoznavavci ljubezni, mladeniči in device stanovitnosti, vsi pobožni kristjani tolažbe in kreposti. Križ je bil molitvenik svetnikom, zaklad cerkvenim učenikom.

¹ Lavr. Skupuli, Duhovna vojska. V Ljubljani, 1849. str. 143.

² Cfr. Joh. Bapt. de Saint-Jure S. I., Jesus der Gekreuzigte, das Buch der Auserwählten. Regensburg, 1871. str. 4.

³ S. Bernard. Sermo XLIII. in Cant. Migne, Patrol. curs. compl., vol. CLXXXIII. col. 995.

Ko je sv. Tomaž obiskal svetega Bonaventura in ga je vprašal, iz katere knjige zajema svojo učenost, mu odgovori kazaje na podobo Križanega: »Tukaj je moja knjiga; Jezus križani je moj učenik«. — Hodimo tudi mi pridno v to šolo, posnemajmo sv. Bernarda, ki piše o sebi: »Mihi fasciculum collectum ex omnibus anxietatibus et amaritudinibus Domini mei colligere et inter ubera mea collocare curavi«¹. Zajemajmo iz te knjige sebi in vernikom v duhovno korist. Opravljajmo radi in pospešujmo z vso gorečnostjo toliko milo in ljubeznivo in koristno pobožnost svetega križevega pota! V to naj vsaj nekoliko pripomore naslednja razprava, katera bode obsegala bistveno vse, kar je treba duhovniku vedeti o tej pobožnosti.

I. Kaj je in kako je nastala pobožnost križevega pota.

1. Pot, po katerem je božji Zveličar nosil težo svetega križa v Jeruzalemu od sodne hiše Pilatove, kjer je bil obsojen v smrt, do gore Kalvarije, kjer je bil križan, se imenuje križev pot — *via crucis*, sveti pot — *via sancta*, pot Kalvarije — *via Calvariae*, pot trpljenja — *via dolorosa*, ὁδὸς λυπηρὰ. Ta pot, ki meri okoli 1000 stopinj ali 600 metrov², je še dandanes v visoki časti in se kaže obiskovavcem Jeruzalemskega mesta; razdeljen je zdaj v 14 postaj, ki so posvečene po posebnih dogodkih trpljenja Jezusovega, o katerih nam poroča ali sv. evangelij (1., 2., 5., 8., 10., 11., 12., 13., 14. postaja), ali zanesljivo izročilo (3., 4., 6., 7., 9. postaja); imenujejo se postaje, ker pri vsaki nekoliko postojijo pobožni romarji, da premišljujejo in počastijo dotični dogodek, da obudijo v svojem srcu kes nad svojimi grehi in ljubezen do trpečega Zveličarja. Posnemanje ali nekako ponavljanje tega bridkega pota Odrešenikovega se imenuje pobožnost svetega križevega pota. »Pium exercitium viae crucis appellatum, quo tota Dominicae passionis series pictis tabulis, ubi commode fieri potest, expressa inque plures stationes distributa, eo modo, quo peregrini civitatis sanctae Hierusalem loca ipsa, ubi Christus passus est, recolentes et frequentantes invisunt, contemplanda proponitur«³.

2. Začetek pobožnosti križevega pota sega v prve čase krščanstva. Krščansko srce ne more dvomiti o tem, da je preblazena devica Marija, da so pobožne žene, da so apostoli in zvesti učenci Jezusovi

¹ S. Bernard l. cit.

² Dr. Paul Keppler, Die 14 Stationen des hl. Kreuzweges. Freiburg i. Br. 1897, str. 3.

³ Bened. Pp. XIII. Const. »Inter plurima«, de die 5. Nonas Martii 1726. — Ferraris, Bibliotheca can. etc. Venetiis, 1773. Tom. V. ad verbum »Indulgentia«, str. 118.

s svetim spoštovanjem in z gorečo ljubeznijo obiskovali častitljive kraje, katere je njih božji Gospod in Učenik posvetil s svojim bridkim trpljenjem in so tako, rekel bi, dejanski izpolnjevali njegovo besedo: »Kdor ne nosi svojega križa in ne hodi za menoj, ne more biti moj učenec«¹, in so po opominu sv. apostola Pavla »hodili k njemu iz šotorišča, noseč njegovo zasramovanje«². Naravno je torej, kar nam poroča ustno izročilo, da je Marija začela prva opravljati pobožnost križevega pota. »Porro B. Virgo cum suis, cruenta Filii sui vestigia ad crucem usque secuta, post eius sepulturam hac rediens, prima viam crucis ex devotione calcasse, pie creditur«³. Kakor je to poročilo verjetno že iz notranjih vzrokov, ravno tako verjetno je, da je preblazena devica Marija tudi po vstajenju in po vnebohodu Gospodovem te svete kraje pobožno obiskovala ali sama, ali v spremstvu apostolov in pobožnih žen. Saj je ona izmed vseh ljudi, ki so kedaj živeli, najjasneje spoznala ceno trpljenja in bolečin svojega božjega Sina, ker je kot mati Gospodova najpopolnejše umevala širokost in dolgost, in visočino in globočino ljubezni, ki se razodeva v njegovem trpljenju. Gotovo so ji bili torej nad vse sveti in častitljivi oni kraji, na katerih se je vršilo teži križ, jo je spominjala njegove neizmerne ljubezni in je vnemala v njenem srcu nasprotno ljubezen. V tem se je z materjo Odrešenikovo strinjala tudi prva krščanska občina v Jeruzalemu, in je one svete kraje imela v visoki časti in v zvestem spominu. »Raccolta«, t. j. avtentična zbirka molitev in pobožnosti, od svete apostolske stolice z odpuški obdarovanih, torej omenja, da se je pobožnost križevega pota začela po vnebohodu Jezusovem. »Originem habuit, iuxta constantem traditionem, a tempore, quo Iesus Christus in coelum ascendit, in ipsa Ierusalem, opera illorum piorum fidelium, qui venerabantur loca memorabilia, quae in sua passione sanctificata fuerunt a divino Redemptore«⁴.

3. Pa ne le kristjani Jeruzalemskega mesta so visoko častili in radi obiskovali svete kraje trpljenja Jezusovega; tudi drugim vernikom so bili ti kraji priljubljena božja pot. Že v 4. stoletju je bilo splošno mnenje, da se je češčenje in obiskovanje svetih krajev začelo hitro po Jezusovem vnebohodu. Pavla, zlahtna rimska gospa, katera se je bila napotila v Betlehem, da bi tam pobožno živela ob jaslicah Odrešeniko-

¹ Luk. 14, 27. — ² Hebr. 13, 13.

³ Adrichomius, Theatr. Terrae S. Ierusalem. n. 123, Cfr. Directorium S. Viae crucis, a P. Petro Moccheggiani a Monsano. Ad Claras Aquas 1897, str. 2.

⁴ Raccolta di orazioni e pie opere, per le quali sono state concesse dai Sommi Pontefici le Ss. Indulgenze. Roma, tipografia poliglotta della S. C. di Propaganda fide, 1886, str. 110.

vih in pod vodstvom velikega cerkvenega učenika, sv. Jeronima, piše o tem svoji prijateljici Marceli, da bi bilo preobširno, naštevati vse škofo, vse mučence, vse velike učnike sv. cerkve, kateri so od vnebohoda Jezusovega v teku stoletij do njenega časa prišli v Jeruzalem, misleč, da bi ne bili dovolj pobožni, ne dovolj učeni, da bi ne dosegli vrhunca popolnosti, ko bi ne molili božjega Odrešenika na onih krajih, iz katerih nam je prvič zasvetil evangelij o križu. »Longum est, nunc ab ascensu Domini usque ad praesentem diem per singulas aetates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina ecclesiastica virorum venerint Ierosolymam, putantes, minus se religionis, minus habere scientiae, nec summam, ut dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Evangelium de patibulo coruscaverat«¹. In dasiravno je bilo ob razdjanju Jeruzalemskega mesta za cesarja Tita zasutih mnogo znamenitih krajev na potu trpljenja Kristusovega, so si gotovo prvi kristjani v svoji goreči ljubezni do Gospoda prizadevali, te kraje zopet poiskati, odkriti in označiti za pobožne romarje. Pri tem so jim nedvomno služila zanesljiva izročila.

Tem živahnije je postalo obiskovanje svetih krajev, ko je Konstantin dal cerkvi prostost in je sveto mesto prišlo v oblast krščanskega cesarja. Mati Konstantinova, sveta cesarica Helena sama je romala v sveto deželo, je obiskala in počastila svete kraje in je dala tam pozidati krasne cerkve in kapele. Njen vzgled so posnemali neštivilni kristjani vsakega stanu in vsake starosti skozi vsa stoletja; pobožno so obiskovali častitljive kraje, katere je božji Zveličar posvetil s svojimi stopinjami in s svojo rešnjo krvjo; želeli so moliti in jokati pred Gospodom² na tistih krajih, »kjer so stale njegove noge«³, kjer »je naše grehe nosil v svojem telesu na lesu, da bi odmrli grehom in živeli pravičnosti«⁴. To pobožno romanje ni prenehalo niti v 7. stoletju, ko so Perzi začasno obsedli Jeruzalem, niti pozneje, ko je prišla sveta dežela v oblast divjih Saracenov; oživelo pa je z novo močjo ob času križarskih vojsk in se ponavlja še sedanje dni⁵.

4. Sveta mati cerkev, katera srčno želi, da verniki pobožno častijo in premišlujejo bridko trpljenje Gospodovo, je vedno priporočala pobožnost svetega križevega pota; zato je tudi to sveto opravilo obdarovala z mnogoštevilnimi duhovnimi milostmi. Že zgodaj so vidni poglavarji sv. cerkve, rimski papeži, za pobožno obiskovanje postaj

¹ S. Hieron. Epist. XLVI. Migne, Patrol. Curs. compl. Tom. XXII. col. 489.

² Ps. 94, 6. — ³ Ps. 131, 7. — ⁴ I. Petr. 2, 24.

⁵ Prim.: Dr. F. Lampe, Jeruzalemski romar str. 132. Celovec 1892. M. Eisterer, Erste allgemeine österr. Pilgerfahrt ins Heilige Land vom 12. April bis 16. 1898. Wien, 1898. — J. Zidanšek, Jeruzalemsko romanje. V Mariboru, 1899.

križevega pota v Jeruzalemu podelili obilne, deloma popolne, deloma nepopolne odpustke, in sicer za vsako postajo poseben odpustek. Vsi ti odpustki se morejo nakloniti tudi dušam v vicah. Natančno naštetih in imenovanih vseh teh odpustkov pa ni mogoče, ker so bile dotične listine za papeža Pija V. pokončane po požaru v cerkvi božjega groba, kjer so se shranjevale, in ker so se nekateri teh odpustkov podelili le ustno¹.

5. Dasiravno pa so že verniki prvih stoletij v obilnem številu obiskovali svete kraje Kristusovega trpljenja, se je vendar križev pot še le pozneje razdelil v postaje. Prvi sledovi posameznih natančno označenih postaj se nahajajo v 12. stoletju. Iz 15. stoletja imamo več poročil o postajah križevega pota; toda ta poročila se razločujejo med seboj ne le glede števila, temveč tudi glede imen, reda in kraja posameznih postaj. Od naših sedanjih 14 postaj pogrešajo se v tem času še nekatere; zlasti se še nikjer ne poroča o trojnem Jezusovem padcu pod križem, temveč se govori le o dvojnem, ali o enem, ali o nobenem. Še le proti koncu 16. stoletja se opaža nekaka stalnost v razdeljevanju postaj križevega pota. Andrihomij, bogoslovski pisatelj (živel 1538—1585), navaja v svoji knjigi: »Jerusalem, sicut tempore Christi floruit (1584)« prvih 12 postaj križevega pota v sedanjem redu. Zadnji dve postaji: »Jezusa snamejo s križa«, in »Jezusa položijo v grob« se takrat še nista privzeli v križev pot, »ker Kristus tamkaj ni hodil, temveč so ga nosili«². V začetku 17. stoletja se omenjajo že vse postaje križevega pota, kakor so sedaj običajne; našteva se jih pa še tudi ali manje, ali več, kakor sedanjih štirinajst. To je gotovo tudi vzrok, da se še dandanes nahajajo tam pa tam po cerkvah stari križevi poti s 7, ali z 9, ali z 11, ali tudi s 17 postajami.

6. Dasiravno pa so premnogi kristjani srčno želeli obiskati sveto deželo, je bilo vendar primeroma le malokateremu mogoče, izvršiti to željo. Mnogim so branile domače razmere, druge je zadrževala revščina ali bolezen, zopet druge so strašile težave in nevarnosti daljnega potovanja. Da bi se mogli pobožnosti križevega pota vdeleževati tudi verniki, katerim ni bilo dano, s telesnimi očmi gledati Jeruzalemska svetišča in tamkaj hoditi za Jezusom po potu trpljenja, so se začele postaje križevega pota posnemati ali ponarejati. Tako se je vernim kristjanom omogočilo opravljati to pobožnost v domovini, katere niso mogli opraviti v svetih krajih.

¹ P. Ign. Schüch, Handbuch der Pastoral-Theologie. Innsbruck, 1889, str. 432.

² »Weil der Herr da nicht gangen hat, sondern getragen ist worden«. Tako pripaža spis, ki je izšel pri Jobstu Gutknecht v Norimberku l. 1521. — Cfr. Dr. Fr. Dürerwald, Der hl. Kreuzweg. Freiburg i. Br. 1900, str. 85 itd. — Dr. Paul Keppler, Die XIV Stationen des hl. Kreuzweges, str. 13—15.

Glavna zasluga za razširjanje pobožnosti križevega pota zunaj svetih krajev gre častitim očetom frančiškanom. Sv. Frančišek Asiški je, hrepeneč po mučenstvu, leta 1219 romal v sveto deželo in je obiskal tudi sultana, dasiravno je ta postavil visoko ceno na glavo vsakega kristjana. Želja, umreti mučeniške smrti, se mu sicer ni izpolnila, ali kakor v plačilo zato je pozneje, leta 1312, sveti oče papež Klemen V. od njega ustanovljenemu redu manjših bratov izročil v varstvo svete kraje in zlasti božji grob v Jeruzalemu. Tukaj so očetje in bratje redovniki ob določenih dneh ali sami, ali z došlimi romarji obiskovali postaje križevega pota¹. Ako so bili potem po redovnih pravilih iz svete dežele zopet premeščeni v Evropo, so tudi tukaj, kolikor jim je bilo mogoče, nadaljevali to jim priljubljeno pobožnost. V ta namen so si delali pri svojih samostanih postaje križevega pota, podobne križevemu potu Jeruzalemskemu. Poiskali so si zato primerne prostora, so ga razdelili v postaje in so na vsaki postaji postavili lesen križ, ali tudi kapelico, v kateri so si naredili poleg križa še sliko, predstavlja jočo ginljivi dogodek dotične postaje Jeruzalemske. Tako o. Luka Wadding, duhovnik frančiškanskega reda († l. 1657), v svojem slavnem delu: »Annales Minorum — Letopis manjših bratov«, poroča za leto 1456, da je redovni brat Filip iz Akvile postavil in obiskoval križev pot pri svojem samostanu².

Najstarejši vzgled posnemanja svetega križevega pota v Evropi se nahaja, kolikor je znano, v življenju zveličanega Alvara iz reda sv. Dominika, kateri je umrl leta 1420 in katerega god obhajajo redovni bratje dominikanci dne 19. februarja. V njegovem življenjepisu, potrjenem od sv. očeta papeža Benedikta XIV., se nahaja med drugim sledeče: »Posebno pobožno je častil Kristusovo trpljenje. Zato je obiskal z velikim spoštovanjem častitljive, po teh skrivnostih poveljane kraje svete dežele; in da bi v samostanu, od njega pozidanem, ohranil spomin teh svetih krajev, je postavil v njem kapelice, v katerih so se predstavljale skrivnosti našega odrešenja ob raznih in določenih postajah, katero pobožno naredbo so posnemali potem tudi drugi samostani³. Od te dobe so čedalje pogošče ponarejali ali posnemali sveti

¹ O. Frančišek Kvarizmij, gvardijan frančiškanskega samostana v Jeruzalemu in komisar svete dežele († l. 1660), piše v svoji dragoceni knjigi: »Elucidatio terrae sanctae«: »Verniki stanujoči v Jeruzalemu, obhajajo križev pot bosí ob petkih in ob godovih trpljenja Gospodovega, in manjši bratje izpodbujajo dohajajoče romarje k obiskovanju križevega pota in jih opominjajo, da med obiskovanjem kažejo vsi tudi zunanje Zveličarju in svetim krajem dolžno spoštovanje«. Cfr. Dr. Fr. Düsterwald, l. cit. str. 91. — ² Dr. Fr. Düsterwald, l. cit. str. 92.

³ Münsterisches Pastoralblatt, 1863, str. 74. Cfr. Benedicti Pp. XIV. opera. Romae, 1751. Tom. II. c. 22 c. et 24.

križev pot, in čim bolj se je razširjala ta navada, tem bolj se je širila tudi pobožnost križevega pota. Priljubila se je vsakemu, kdor jo je začel opravljati. Andrihomij poroča, da so kristjani romali v Jeruzalem in so tamkaj natančno premerili daljavo od postaje do postaje; potem pa so po teh merah doma stavili križeve pote¹. O. Frančišek Kvarzmij omenja v gori imenovani knjigi, da je bila v njegovem času († l. 1660) že splošna navada, opravljati pobožnost križevega pota.²

7. Toda ta pobožnost je ostala dalje časa le zasebna pobožnost. Še le proti koncu 17. stoletja jo je najvišja cerkvena oblast javno pripoznala in obdarovala z odpustki. Sv. oče Inocencij XI. je bil prvi, ki je na predlog očeta Frančiška Diaz od sv. Bonaventure, generala frančiškanskega reda, z apostolskim pismom od dne 5. septembra 1687 vsem udom frančiškanskega reda obojega spola, kakor tudi vsem udom v cerkvah tega reda kanonično ustanovljenih bratovščin za obiskovanje postaj križevega pota podelili tiste odpustke, kateri so bili že prej od svete apostolske stolice v obilni meri podeljeni za obiskovanje svetih krajev v Jeruzalemu. Z apostolskim pismom od dne 6. dec. 1696 je papež Inocencij XII. izjavil še enkrat, da se med onimi, udom frančiškanskega reda podeljenimi milostmi in predpravicami nahajajo tudi tako imenovani postajini odpustki. Ker so pa tudi mnogi verniki, kateri niso bili udje omenjenih bratovščin, z veliko gorečnostjo in pobožnostjo obiskovali križev pot, je glavni prokurator frančiškanskega reda, o. Jožef Marija Elborski, prosil sv. očeta Benedikta XIII., naj imenovane odpustke podeli za vse vernike brez razločka. Sveti oče je uslišal to prošnjo in so z gori že omenjeno konstitucijo »Inter plurima« od dne 5. marca 1726 dovolil one odpustke vsem vernikom obojega spola, kateri pobožnost križevega pota opravljajo pri redovnikih frančiškanskega reda. Tudi je zopet izjavil, da se verniki z opravljanjem te pobožnosti vdeležijo vseh od rimskih papežev svetim krajem in njih postajam podeljenih odpustkov in predpravil ravno tako, kakor da bi obiskali križev pot v Jeruzalemu. Dotične besede te konstitucije se glasijo: »... Insuper ne a participatione bonorum spiritualium, quae ab exercitio viae crucis provenire speramus, ullus arceatur, de omnipotentis Dei misericordia ac Beatorum Petri et Pauli apostolorum eius confisi, indulgentias etiam animabus in Christi charitate defunctorum applicabiles et privilegia superius expressa, etiam per viam communicationis indulgentiarum, quae locis sanctis intra et extra Ierusalem concessae fuerunt, aut alias quomodolibet fratribus, monialibus ac personis iam dictis, quae per Nos approbantur et confirmantur, ad quoscunque Christifideles utriusque sexus, Ministro generali nullo modo

¹ Dr. Paul Keppler, l. cit. str. 15. — ² Dr. Fr. Düsterwald, l. cit. str. 96.

subiectos, qui exercitium viae crucis, et alia christianae pietatis opera eisdem modo et forma, qua a fratribus et personis praedictis peraguntur, pie ac devote penes fratres dicti Ordinis privative quoad alios quoscumque peragent et implebunt, perpetuo extendimus et ampliamus¹. Od zdaj so se mogli sicer vsi verniki vdeleževati teh odpustkov; toda odpustki so bili navezani na križeve pote v cerkvah, kapelah in samostanih frančiškanskega reda.

Nekaj let pozneje se je odstranila tudi ta omejitev po prizadevanju sv. Lenarta a Porto Maurizio. Na svojih misijonskih potih je vedno bolje spoznaval veliko korist pobožnosti križevega pota. Prepričal se je, da ni sredstva, katero bi grešnika mogočnejše nagibalo k obžalovanju grehov, katero bi močnejše vnemalo k poboljšanju življenja in bi bilo pripravnejše, ohraniti sad svetega misijona, kakor premišljevanje Kristusovega trpljenja. Zato je povsod, kjerkoli je obhajal sveti misijon, navduševal vernike za pobožnost križevega pota. Njegov trud je imel čudežen uspeh. On sam je osebno postavil in blagoslovil 572 križevih potov. Želel je pa dobiti od svetega očeta še posebno milost, da bi se mogli vsi verniki brez vsake izjeme in omejitve vdeleževati odpustkov križevega pota. V ta namen se združi s predstojnikom drugega frančiškanskega samostana. V veliko veselje jima je bila prošnja uslišana; sv. oče Benedikt XIII. jima je dne 10. novembra 1729 podelil oblast, postavljati križeve pote po vseh cerkvah v Toskani s tistimi odpustki, katere imajo križevi poti v frančiškanskih cerkvah. S pismom od dne 30. avgusta 1741 pa je sv. oče Benedikt XIV. na njegovo prošnjo dal omenjeno dovoljenje tudi za druge kraje, z edino izjemo, da se tam, kjer je frančiškanska cerkev s križevim potom, ne sme še v drugi cerkvi postaviti križev pot. Dotično pismo se glasi: »... Praeterea cuicumque parochi, ut praevia proprii Ordinarii, seu Antistitis in scriptis obtinenda licentia, sub directione cuiuslibet fratris eiusdem Ordinis Minorum sive Observantium, sive Reformatorum, sive Recollectorum, vel ad excipiendas sacramentales Christifidelium confessiones approbati, vel praedicatoris verbi Dei de quocumque conventu, sive proximo sive remoto, ad parochi arbitrium, de suorum tamen superiorum consensu ac permissu erigendi viam Crucis, seu Calvarii, ut praemittitur, sive in propria parochiali ecclesia, sive alibi in eiusdem parochialis ecclesiae districtu erigendi facultatem tribuimus et impertimur. Volumus autem, ut via Crucis seu Calvarii huiusmodi in iis civitatibus, oppidis et locis, ubi ab ipsis fratribus Ordinis praefati in suis respectivis ecclesiis, sive alibi iam erecta reperitur, de novo minime erigatur, nisi ubi, licet alia in civitate, oppido et loco quolibet via Crucis et

¹ Ferraris, Bibliotheca, I. cit. str. 119.

Calvarii huiusmodi erecta fuerit, ea tamen est itineris longitudo vel viae asperitas, ut Christifideles non sine gravissimo incommodo, aut nullo pacto illuc ad eandem viam Crucis seu Calvarii peragendam accedere valeant¹.

Omenjeni sv. oče Benedikt XIV., ki je bil posebno vnet pospeševavec pobožnosti križevega pota, je že preje, dne 16. januarija 1741 izdal o tej pobožnosti apostolsko pismo (breve), katero se začenja s temi-le prelepimi besedami: »Cum tanta sit passionis, crucis et mortis Domini Nostri Iesu Christi vis, ut nullum reperiatur tam efficax remedium ad curandum conscientiae vulnera, quibus infirmitas humana quotidie per peccatum sauciatur, nec non ad purgandam mentis aciem divinoque amore inflammandam, quam passionis, crucis, mortis atque vulnerum eiusdem Redemptoris nostri sedula meditatio: Ut Christifideles in hac Nobis totius causa beatitudinis occupati quotidie sese alacrius exercerent, nec catholicae Ecclesiae Patres, nec Romani Pontifices, praedecessores Nostri, umquam destiterunt, quin assiduis monitis, exhortationibus et profusis coelestium thesaurorum elargitionibus persuaderent, allicerent ac locupletarent².

Po ukazu ravno tega sv. očeta Benedikta XIV. je izdala sveta kongregacija za obrede dne 10. majnika 1742 poseben odlok, s katerim opominja župnike, da po svojih župnijah ustanavljajo križeve pote brez ozira na večjo ali manjšo daljavo, z edino izjemo onih krajev, kjer se nahajajo samostani oo. frančiškanov. Ta odlok se glasi: »Tandem Sanctitas sua feliciter regnans, exoptans, ut ad fidelium utilitatem magis magisque hoc pium exercitium propagetur, hortatur parochos cuiuscumque oppidi aut civitatis, etsi in aliquo oppido plures exsistent parochiae, ut populos sibi commissos ditent hoc tam insigni thesauro, introducentes in suis parochiis vel in earumdem districtu tam proficuum exercitium, quin ullus habeatur respectus maioris vel minoris distantiae inter unam et aliam viam Crucis, dummodo tamen erectio peragatur a Fratre Minore, qui sit subiectus ministro generali Observantiae et antedictis qualitatibus praeditus, ad hoc, ut populi edocti de magna utilitate, quam affert pium viae Crucis exercitium, istud ferventius amplexentur, ipsisque magis proficuum evadat. Hinc est quod in citato Brevi »Cum tanta« arbitrio parochorum relinquitur electio religiosi viri, quem aptiorem iudicaverint, ut cum licentia sui Superioris localis benedicat cruces et assistat erectioni, quae in illa parochia aut alio pio loco fieri contigerit; exceptis tamen locis, ubi reperiuntur Conventus praedictorum Fratrum Minorum, cum hoc in casu non debeat erigi via Crucis in aliis ecclesiis eidem Ordini minime subiectis, dummodo tamen

¹ P. L. Ferraris, Bibliotheca can. etc. l. cit., str. 121.

² P. L. Ferraris Bibliotheca etc. l. cit. str. 120.

dicti Conventus non ita distent ab oppido vel civitate, aut ad eos iter ita sit arduum, ut sine gravi incommodo, ab Ordinario diiudicando, percurri nequeat a fidelibus pro pio exercitio peragendo»¹.

To zadnjo omejitev je odstranil sv. oče Pij IX. z odlokom sv. kongregacije za odpustke od dne 14. majnika 1871. Razložilo se mu je namreč v ponižni prošnji, »da bi bilo želeti, da bi se v sedanjih prežalostnih časih, ko si sovražniki križa Kristusovega prizadevajo, uničiti vse božje in človeške uredbe, čedalje bolj pospeševala pobožna vaja sv. križevega pota in da bi se po odstranjenju omenjene omejitve ustanavljanje postaj križevega pota omogočilo po vseh cerkvah in molivnicah«. Vsled te prošnje je sv. oče dovolil, da se smejo in morejo postaje križevega pota z odpustki ustanavljati brez ozira na imenovano omejitev tudi v krajih, kjer so samostani redovnikov sv. Frančiška. »Sanctitas sua animadvertens, summam esse vim meditationis passionis et mortis Redemptoris nostri ad confirmandam in animis fidem, ad curanda conscientiae vulnera, ad purgandam mentis aciem divinoque amore inflammandam, in audientia habita die 14. Maii 1871 ab infra-scripto Card. Praefecto S. Congregationis indulgentiis sacrisque reliquiis praepositae, memoratas preces benigne excipiens apostolica auctoritate indulsit, ut stationes viae Crucis cum adnexis indulgentiis etiam in locis, ubi conventus praefati Ordinis Minorum sive Observantium, sive Recollectorum existunt, quamvis in eiusdem Ordinis ecclesiis, sacris aediculis piisque locis erectae reperiantur, nulla habita superius expressae limitationis ac distantiae ratione, servatis tamen aliis de iure servandis, erigi possint et valeant»².

V povzdigo gorečnosti v opravljanju nad vse koristne pobožnosti križevega pota se je v najnovejšem času ustanovila »bratovščina vednega svetega križevega pota«, katera ima svoj glavni sedež v frančiškanski cerkvi »Ara coeli« v Rimu in je od sv. očeta Leona XIII. z apostolskim pismom od dne 21. jan. 1879 priporočana in obdarovana z bogatimi odpustki. Udje te bratovščine se zavežejo, vsak teden ali vsaj vsak mesec ob določenem dnevu opravljati pobožnost križevega pota³.

Tako so vidni poglavarji svete cerkve, rimski papeži, pospeševali pobožnost križevega pota, da se je v teku časa razširila po vsem katoliškem svetu in da je zdaj priljubljena vsem vernim katoliškim kristjanom. Duhovnik, kateri ima duha Kristusovega in duha svete cerkve, in kateremu je skrb za zveličanje duš, jo bode opravljal sam in jo bo gorko priporočal svojim župljanom, kakor opominja provincijalni zbor Burdigalski (l. 1850): »Pium exercitium, quod via Crucis nuncu-

¹ Directorium s. viae Crucis, l. cit. str. 10.

² W. Mühlbauer, Decreta authentica. Supplementum. Tom. III. Monachii, 1885. str. 660. — ³ Directorium s. viae Crucis, l. cit. str. 127 itd.

patur, sciant (sacerdotes) se numquam satis commendaturos, remque admodum salutarem facturos, si illud solemniter interdum peragant, praesertim tempore quadragesimali, cum, praeter indulgentias, a Summis Pontificibus impertitis his, qui dolorosum Christi tramitem quasi sectantur, pii fideles in meditatione sacratissimae Passionis vividissimos hauriant poenitentiae, spei et amoris sensus¹.

K. Hribovšek.

(Dalje prihodnjič.)

Velik zakrament. Skušnja uči, da so zaročenci v verskih rečeh navadno zadostno, včasih tudi prav dobro poučeni, samo o zakramentu sv. zakona ne vedó nič ali le prav malo povedati. Od kod to? Kdo je tega kriv?

To deloma zakrivijo gg. kateketi, kateri nauk o zakramentu sv. zakona v katekizmu ali povsem preskočijo ali pa le kratko in površno o njem obravnavajo. Kateketi se spominjajo svojih nekdanjih kateketov, da so tako delali, in jih zdaj sami posnemajo. Kateket si za to ne belí glave, ali je njegovo ravnanje opravičeno ali ne, ampak on tako ravna, ker tudi drugi tako delajo in torej misli, da tudi njegovo ravnanje ne more biti napačno. Zraven je še pa zelo zložno, se tako težavnega predmeta ogniti in črez njega prestopiti na dnevni red.

Ne moremo in ne smemo trditi, da bi vsi kateketi nauk o zakramentu sv. zakona zavoljo zložnosti ali zato opustili, da se pokoré stari navadi. Mnogo kateketov namreč svoje ravnanje opravičuje in opira na razloge.

Nekateri pravijo, da otroku tega nauka še ni treba, ni še namreč praktičen zanj. Ako bi kateket v katekizmu vse preziral, kar še ni praktično za otroke, bi moral tudi še mafsikateri drugi nauk preskočiti, na pr. nauk o postu, o krstu želje in krvi, o obljubah, o dolžnostih starišev in predstojnikov, o vnebovpijočih grehah itd. Potem bi mu pa še samo kosci in krajci katekizma preostali. Poleg tega še naj omenimo, da bi eden kateket smatral ta nauk, drug kateket zopet oni nauk nepraktičnim, in bi torej kateketiški pouk vsekako trpel.

Drugi sodijo, da ni varno z otroki govoriti o zakonu, sicer bi otroci postali pozorni na reči, katere bi se nedolžnim naj prikrivale, in katere bi v njih budile grešno radovednost. Toda ta razlog bi tem več zaviral tudi nauk o šesti božji zapovedi, in vendar ne bo nikdo trdil, da je nauk o šesti božji zapovedi otrokom in njih nedolžnosti škodljiv. Alban Stolz pravi: »Ich halte es für eine heillose Verblendung, wenn Geistliche oder Eltern meinen, die ihnen anvertraute Jugend werde am sichersten unschuldig bleiben, wenn sie selbst von

¹ Concil. prov. Burdigal. — Coll. Lacensis. Friburgi Brisg., 1873. Tom. IV. col. 565. 4.

derartigen Versündigungen nie etwas sagen: als ob die Finsternis der Unwissenheit vor einer Sünde schützen könnte, welche vor allem die Finsternis liebt, Finsternis braucht und in dieser am üppigsten gedeiht¹. Prav tukaj treba treznega in natančnega pouka, da otrok vé ločiti skušnjavo od greha. Kolikokrat se prigodi, da se otrok ne spové greha, ker mu ne ve imena; otrok si domišljuje, da to in ono ni greh, ker kateket o tem grehu ni govoril. Jungmann se o tem tako izraža: »Eines freilich wird man gewinnen durch dieses weise Schweigen, daß die Kinder über die Sünden, welche hieher gehören, sich in der Beicht nicht anklagen, weil sie keinen rechten Ausdruck wissen, womit sie dieselben bezeichnen könnten; weil sie überdies die Idee haben, von solchen Dingen dürfe und könne anständigerweise nie und nimmer gesprochen werden; weil ihr Gewissen in diesem Punkte nicht geweckt ist«².

Če bi otroku nauk o zakonu bil nevaren, bi mu kateket sploh katekizma ne smel v roke dati, ker sredi katekizma je nauk tudi o tem zakramentu, in ga torej učenci morejo vsakčas čitati in se tudi pogovarjati o njem. In kdor količkaj pozna dušno življenje otrokovo, mora priznati, da kateket prav s tem vzbudi otročjo radovednost, če nauk o zakonu preskoči. Otroci nehoté vprašajo po razlogu: zakaj so gosp. kateket, ki sicer tako strogo terjajo katekizem, da ga moramo znati od besede do besede, zdaj preskočili kar par celih strani? Kak poreden učenec, in takih je povsodi, se potem tuhtajočim otrokom ponudi, da jim hoče povedati, zakaj so gospod kateket to storili. Da je tak nepoklican kateket krščanskemu nauku o zakramentu sv. zakona na škodo, ne more nikdo zanikati.

Nadalje treba omeniti, da je nauk o zakramentu sv. zakona postavila v katekizem sveta cerkev, katero vodi sveti Duh, in da je torej vsekako neumestno, da bi ga služabniki svete cerkve pahali iz katekizma, oziroma delo svetega Duha popravljali.

Otroci tudi slišijo tolikokrat govoriti o žalostnih zunanjih razmerah zakonskih, o zakonskih prepirih, o zakonskih ločitvah itd., morebiti jih opazujejo celo v domači hiši, in torej ne morejo zakramenta sv. zakona nikdar več po vrednosti ceniti, če o pravem času, v šoli namreč, že ne zvedó, da je sv. zakon sveta reč, da je sv. zakrament, in sicer v božjih očeh in po nauku sv. katoliške cerkve »velik zakrament« (Efež. 5, 32).

Sploh pa zakon premogočno vpliva na srečo ali nesrečo človeškega rodu, in je torej potrebno, da so kristjani temeljito poučeni o

¹ Erziehungslehre, pag. 116.

² Theorie der geistl. Beredsamkeit, II. Bd. 5. Buch, 6. Cap. § 1.

»Voditelj« II.

visokem pomenu in o težavnih dolžnostih zakonskega stanu, pa tudi o veliki odgovornosti, katero prevzamejo, ako si izvolijo zakonski stan. Vsak zelo potrební nauk mora se pa prej ko prej — že v ljudski šoli — začeti, ker bi se pozneje čestokrat ne dalo več do dobrega popraviti, kar se je v šoli zamudilo.

Velika večina otrok si izvoli svojedobno zakonski stan, in srečni so otroci, kateri so o važnosti tega koraka do dobrega poučeni in prepričani; veliko bolj previdno in trezno se bodo ženili in močile, z Bogom se posvetovali in tudi z modrimi ljudmi. Če pa ženin ali nevesta spolno ljubezen ocenjata le po novelah in romanih, kjer se ta ljubezen poveličuje, o smotru spolne ljubezni in o mejah, katere ji je Stvarnik potegnil in med katerimi se ima gibati, se pa nič ne pové, in ako zaročenca zakon spoznavata le po njegovi solnčni ne pa tudi po njegovi senčni strani, stopita vsa omamljena v zakonski stan, potem pa se prepozno kesata svojega koraka. Drug drugemu v lice pravita: »Ko bi jaz vedel!« — »Ko bi jaz vedela!« Zato pa jih kateket naj že v šoli poučuje o zakramentu svetega zakona, potem pa bosta vedela, kaj je zakon.

Nekateri prepuščajo temeljiti pouk o zakramentu sv. zakona krščanskemu nauku v cerkvi, katerega dušni pastirji po nedeljah razlagajo vernim kristjanom. Toda ako nauk o tem zakramentu za otroke ni praktičen, ali v cerkvi niso prisotni tudi otroci? Potem je pripomniti, da se katekizem v cerkvi vrstoma razlaga, in da torej minejo tri štiri leta, predno pride nauk o zakonu zopet na vrsto. Koliko zakonov se med tem sklene? Izkušnja tudi uči, da odrasla mladina ni kaj posebno vnetá za nedeljski krščanski nauk, ampak da ga čestokrat lahkomišljeno opušča. Slednjič se tudi tistim, ki sicer vestno obiskujejo krščanski nauk, lahko zgodi, da pridejo ob nauk o tem zakramentu, ker pri sedanjem živahnem gibanju ljudstva poslušajo krščanski nauk v raznih cerkvah, kjer pa ta nauk ne pride ravno takrat na vrsto.

Zopet drugi menijo, naj se to prepusti zaročencem samim, da se poučijo o zakramentu sv. zakona. Toda to je prazna želja in torej tudi — prazna beseda. Kadar se zaročenci jemljejo, jih vse drugo bolj skrbi, kakor krščanski nauk o tem zakramentu.

Navadno se pa trdi, da more vse, kar se je zamudilo gledé nauka o zakramentu sv. zakona, slednjič popraviti poučevanje zaročencev pred poroko. Sv. cerkev namreč velevala, da se mora dušni pastir, prej kakor zaročenci stopijo v zakon, prepričati, ali so v krščanski veri sploh, in gledé zakramenta sv. zakona posebej, zadostno poučeni¹.

¹ § 74 Anweis. f. d. g. G. in Ehesachen. Vid. Lav. Ord. Curr. ddo. 2. Jänner 147, Nr. 1.

Vendar tudi v tem slučaju, da k nauku pridejo pobožni krščanski zaročenci, bo dušni pastir precej uvidel, da o svojem času niso dobili potrebnega nauka o zakramentu sv. zakona. Pač je delo lažje, če duhovnik zaročenca opozarja na resnice, v katerih sta bila že v šoli poučena, kakor če jih mora zdaj od kraja začeti poučevati, in to tudi takrat, če bi imel zato dosti časa in če bi mu bile zdaj vse druge razmere mile za ta nauk¹.

Poučevanje zaročencev, ako se zvesto opravlja², brezdvomno marsikaj popravi, kar se je bilo prej zamudilo. Toda takrat je nauk o zakramentu sv. zakona navadno že zakasnjjen, in poučevanje pred poroko redkokdaj več kaj vpliva na izvolitev zakonskega družeta. Takrat sta se zaročenca že odločila za zakonski stan, ali premišljeno ali brezmiselno, ali po krščanskih načelih ali po mesenem nagonu, ali iz lakomnosti ali iz častilakomnosti, tega ta nauk več ne predrugači, oziroma ne prepreči.

Vsi nam pa bodo pritegnili, da se je že zgodilo in da se še zgodi, da kateket nauk o zakramentu sv. zakona preskoči, ker za otroke še baje ni praktičen. Ob času zakonskega pouka pa ga dušni pastir smatra za nepotrebnega, ker so se ga zaročenci že itak v šoli učili in jim je torej že znan. Odkod znan? Debelo protislovje!

Pravijo, da se nekateri kateketi pregrešijo tudi s tem, da so pri nauku o zakramentu sv. zakona preveč zgovorni in ga razlagajo prenatanko. Dosti takih kateketov ne bo, in če posamezni so, morali bi njih jezično zgovornost odločno obsoditi³. In medio virtus — velja tudi tukaj. »Je čas molčati in čas govoriti.« (Prid. 3, 7.)

Za katekezo o zakramentu sv. zakona bo torej treba se zelo skrbno in zvesto pripraviti. Vsaka beseda mora biti dobro premišljena. »Svetovati je«, pravi Alban Stolz, »da se zlasti ta pouk doslovno spiše in morebiti tudi, da se bere«⁴. Tudi mi smo istih misli, da si naj kateket nauk o tem zakramentu spiše in se ga nauči na pamet, potem pa ga naj od leta do leta spopolnjuje, v kolikor mu to izkušnja svetuje. Tedaj se ne bo bal te katekeze, nego se je bo veselil in tudi ne bo lahko kaj neprilичnega povedal.

V tem pa se nikakor ne strinjamo s slavnim profesorjem pastirne, da bi naj kateket spisano katekezo bral. Vsaka taka posebnost povzroči namreč v otroku nepotrebno pozornost in radovednost.

Cerkvena zgodovina uči, da je sveta katoliška cerkev bila hude boje za svetost in nerazločljivost zakramenta svetega zakona. Zato pa

¹ Cnfr. Theolog. Prakt. Quartalschrift, Linz 1897, pag. 82.

² Glej Zupančič, Duh. Pastirstvo II. izdaja, str. 743.

³ Schöberl, Lehrb. d. Kath. Katechetik, Kempten 1890, pag. 644.

⁴ Erziehungslehre, pag. 117.

»Voditelj« II.

velik zakrament v kateketskem pouku res zasluži večjo čast, kakor da se mu g. kateket samo nekoliko odkrije, potem pa maha brezbržno mimo njega svojo pot.

Dr. J. Križanič.

Ali se mora dan spovedi in obhajila šolskemu vodstvu naznaniti? Katehet mora vsakokrat pravočasno naznaniti šolskemu vodstvu, kdaj namerava za otroke prirediti spoved in obhajilo. Tu ne velja izgovor, da je katehet glede verskih vaj samostalen. Le v toliko je samostalen, da lahko sam nastavi dan verskih vaj. Ni pa tako samostalen, da bi smel to storiti brez vednosti šolskega vodstva. Spoved in obhajilo spadata namreč v šolski red. Čez šolski red pa ima čuvati šolsko vodstvo. Ono izreče, da vsled verskih vaj odpade šolski pouk, ono tudi določi, da učiteljsko osebje nadzoruje v cerkvi otroke pri spovedi in obhajilu. Ministerska naredba z dne 20. avgusta 1870, št. 7648 pravi: »Es ist Pflicht der Schule, für die disciplinäre Überwachung der Schüler bei dem im Sinne des § 5 des R. Volksschulgesetzes eingeführten religiösen Übungen durch Lehrer des betreffenden Glaubensbekenntnisses zu sorgen.« (Griessl, Vorschriften str. 81.) Šolsko vodstvo se mora torej o nastavljenem dnevu uradno obvestiti, bodisi že potem pismeno ali ustno. Bilo bi tudi krivo, ako bi katehet opustil uradno naznanilo ter se zadovoljil, češ, saj se je v cerkvi oznanilo; ako je bil šolski vodja v cerkvi, bo že vedel. To bi bilo preziranje potrebne uradne poti in kažnjivo od cerkvene in posvetne višje šolske oblasti, ako se jima slučaj naznani. Katehet mora v šolskih rečeh vedno postopati korektno, ako hoče uživati tudi v šolskih krogih ugled.

A. P. K.

Devinkulovanje državnih obveznic (obligacij). Preden je treba vzdigniti glavnico, naloženo na vinkulovani državni obveznici, naj pošlje cerkveno upravnništvo vlogo, podpisano tudi od patrona, na škofijski ordinarijat s prošnjo, naj izposluje dovoljenje za devinkulovanje tudi pri c. kr. deželni vladi. Ko pride dovoljenje, se predlože obrestne pole davkarji, pri kateri se obresti vzdigujejo. Ta vpiše na pole opomnjo, da se obresti ustavijo. Na hrbet obveznice, iz katere se hoče glavnica vzdigniti se vpiše odstopnica: »Vorstehende Obligation ddto. Nro. pr. wird von der gefertigten Kirchenvorsteherung an die k. k. Staatsschuldencasse in Wien zur Freischreibung und börsenmässigen Veräusserung von cedirt.« To odstopnico morajo podpisati vsa cerkvena upravnništva, katera imajo deleže na obveznici, in k podpisu vsakega upravnništva se mora pritišniti župni pečat.

Pomniti je pa, da iz vsake obveznice se plača le svota, ki se da deliti s 50.

Vse to, namreč obveznice s plačilnimi polami vred, se potem pošlje na ordinarijat, ki vse nadaljno preskrbi.

M. Poč.

Ali se sme Libera opraviti, če ni bila maša de Requiem? Po večkratnih določbah se Libera ne sme opraviti, ako se ni služila mrtvaška maša, ker mrtvaška maša in Libera se smatrata za eno dejanje. (S. R. C. 23. Sept. 1684.) Dovoljeno pa je, izvzemši praznike I. II. cl., po dnevni maši štolo in pluviale črne barve vzeti in Absolutio (Libera) izvršiti kot od daritve ločeno dejanje. (Schmid, Caeremoniale 405.) Ali se sme libera peti ali moliti, ne da bi bila tumba postavljena? Ako ni nikakšne priprave, se ne sme. (S. R. C. 30. Dec. 1831 ad 5); pač pa je dovoljen črn prt namesto tumbae. (Caer. ep. II. n. 11.) Cfr. Andr. Schmid, Caeremoniale pagg. 268., 405.

Ali sme pridigar imeti na glavi biret, kadar je sv. Rešnje Telo izpostavljeno, če tudi zakrito z zagrinjalom? Nikakor ne. Tudi blagoslov ali absolucija po pridigi izostane v tem slučaju. Pri drugih pridigah sme imeti biret, če je navada. Ench. Lit. J. Erker, Labaci, pag. 196. J. Hr.

Vprašanja za pastoralne konference v ljubljanski škofiji leta 1901:
1. Kdo je v cerkveno-pravnem smislu »očiten grešnik« in kako je v dušnem pastirstvu ravnati s takimi duhovnjaki? 2. Katere so glavne ovire uspešnega duhovnega pastirovanja (tam ex parte populi quam ex parte sacerdotis)? Kako naj jih skuša odstraniti duhovnik?

3. Kako je umeti izrek: »duhovnik mora dandanes med ljudstvo?»

Pastoralno-teologična konferenčna vprašanja v lav. škofiji za l. 1901:
a) 1. Kirchliche Bestimmungen hinsichtlich der Monstranze, sowie die verschiedenen Stilgattungen, in denen sie künstlerisch behandelt wurde. Die im Bereiche der einzelnen Decanate vorfindlichen, kunsthistorisch bedeutenderen Ostensorien, Lunulen, Custodien mögen eingehend besprochen werden. 2. Hohe Aufgabe der kirchlichen Schulkatechese, mit besonderer Rücksicht auf die gemeinsamen Hirtenschreiben des hochw. österr. Episcopates v. 25. Mai 1890, und v. 11. November 1891. Diese catechetische Frage möge die Vorbereitung für den Katechetentag bilden, der im Laufe des Monates September 1901 zu Marburg abgehalten werden soll. Die beim Katechetentag zu besprechenden Fragen werden rechtzeitig bekannt gegeben werden.

b) 1. Ostendatur, Paganismus praedicationi evangelicae veritatis inservisse tum negative, tum positive. 2. In quibusnam documentis invenitur reposita traditio, quantum ad mores catholicos?

B.

Priprave za biblične katekeze.

32. Goreči grm.

I. Uvod. Omenil sem že v drugi priliki, da je bil Bog odmenil Mojzesu veliko in imenitno nalogo: po njem je hotel rešiti svoje ljudstvo iz egiptovske sužnosti. Danes vam bom povedal, kako se je to pričelo.¹

¹ Ker je poprejšnja zgodba tako kratka, bilo bi primernejše, ako se obe, 31. in 32., skupno obravnavata kot ena »učna jednota«; tedaj bi bil za obe: en sam

II. Pripovedovanje. *a)* Goreči grm; Bog Mojzesu naroči, naj gre rešit Izraelce; *b)* Mojzes se izgovarja; *c)* Mojzes gre z Aronom v Egipt.

III. Pojašnjevanje. *a)* »V puščavo«, v tak kraj, ki je sicer kamenit in nerodoviten, pa ima le semtertja travnate prostore in dobre pašnike. — »Horeb«, del Sinajskega pogorja. (Zemljevid!) — »Pa ne zgori«, iz tega se vidi, da ni bil naraven, marveč nadnaraven (čudežen) ogenj. — »Sezuj svoje črevlje« v znamenje velikega spoštovanja. Na jutrovem je bila taka šega, da je sezul črevlje (odvezal sandale), če je kdo prišel v imenitno hišo ali pa v svetišče. Judovski duhovniki so morali biti bos v svetišču pri službi božji. — »Sveta zemlja«, zaradi vidne pričujočnosti božje. — »Mleko in med«, v toliki obilnosti je svetopisemski izraz za rodovitnost in prijetnost dežele. — »Kdo sem jaz... iz Egipta«. Bog naroči najprej Mojzesu, da naj gre k egiptovskemu kralju in naj izposluje dovoljenje, da odidejo Izraelci iz Egipta. Iz ponižnosti si Mojzes ne upa tega, češ: kako bi mogel jaz, ubogi pastir, doseči kaj takega? A Bog mu obljubi svojo pomoč, na katero bi se bil moral zanesti brez ugovora.

b) Pa Mojzes se ne boji le Faraona, marveč tudi do Izraelcev nima nič kaj zaupanja; suženjstva so se že tako privadili, da ne znajo več prav ceniti prostosti; do njega tudi ne bodo imeli pravega zaupanja, ker je že 40 let na ptujem, torej že skoro neznan. Zatorej se zopet izgovarja. — »Vzemi svojo palico«, t. j. pastirsko palico, ki je bila pozneje tako slavna. — »Moje besede polagaj njemu v usta« = povej mu vse, kar bom jaz govoril, in on naj pripoveduje ljudstvu.

Opomnja. Naša knjiga omenja le dvojnega izgovora gledé na izraelsko ljudstvo: da mu ne bo verjelo, in da ni zgovoren. Sv. pismo pa pové še dva druga izgovora, katera tudi omenjajo drugodne ljudskošolske knjige; in sta zelo imenitna, enega v začetku in enega nazadnje. Svetovali bi, da naj katehet pridene izpuščeno; seveda že ob pripovedovanju in ob pojašnjevanju naj ponavlja. Potem bi se ta oddelek (*b*) glasil: Ako mi poreko Izraelovi sinovi: »Kako je ime njemu, ki te je poslal k nam? Kaj naj jim rečem?« Bog mu odvrne: »Jaz sem, ki sem«. Tako povej Izraelovim sinovom: »Ki je, me je poslal k vam«. Dalje v knjigi. Za besedami: »Jaz te bom učil, kaj govori« naj se še pristavi: Mojzes odvrne: »Gospod, pošlji tistega, katerega namerjaš poslati«. Gospod se je razsrdil nad Mojzesom in rekel: »Tvoj brat Aron« itd.

uvod, skupno pripovedovanje, eno pojašnjevanje, ena razlaga in ena uporaba. V drugih viših knjigah sta tudi res obe skupno povedani.

Koliko izgovorov je imel torej Mojzes? Pet: 1. Kdo sem jaz, da bi šel k Faraonu? 2. Ako bodo vprašali: Kako je ime... 3. Ne bodo verjeli... 4. Nisem zgovoren. 5. Pošlji mesto mene rajši takoj Zveličarja.

c) Mojzes je po pogovoru z Bogom ves ojunachen; nič več se ne boji, marveč srčno se napoti proti Egiptu... »Ljudstvo je verjelo«, da je res Bog poslal Mojzesa. — »Boga častilo«. Ali ga poprej ni častilo? Pač; a sedaj je hvalilo Boga, da se ga je usmilil in mu poslal rešitelja.

IV. Razlaga. 1. Božje bitje in lastnosti božje: a) Kaj je Bog? (Vpr. 42.) — b) Večnost. »Jaz sem, ki sem« = ki sem vedno, ki nisem imel začetka in ne bom imel konca. (Vpr. 47.) — c) Vsevednost se razvidi iz besed: »Videl sem stisko svojega ljudstva v Egiptu« (preteklost); »to znamenje stori pred Izraelci, in verjeli ti bodo« (prih.); »Aron je zgovoren« (sedanjost). Tudi je Bog vedel, da ravno v tej puščavi je tak mož, ki je sposoben, da reši Izraelce iz Egipta. (Vpr. 50.) — d) Vsemogočnost je pokazal s čudežem in z obljubo: »Jaz bom s teboj«. (Vpr. 52.) — e) Svetost: Mojzes se je le iz ponižnosti ustavljal in izgovarjal in se torej gotovo ni hudo pregrešil, a vendar se je Bog srdil nad njim. (Vpr. 53.) — f) Dobrotljivost. Bog je svojemu ljudstvu namenil tako lepo in rodovitno deželo. (Vpr. 55.) — g) Usmiljenost. Bog je hotel odvrniti hudo od svojega ljudstva: »Rešil ga bom iz rok Egipčanov«. (Vpr. 56.) — h) Zvestoba. Bog je bil Jakobu obljubil, da bo njegove potomce iz Egipta nazaj pripeljal v Kanaan. (Vpr. 57.)

2. Namen čudežev. Tu vidimo prvokrat v sveti povestnici, da je Bog čudeže delal po svojem odposlancu (že sedaj, posebno pa še pozneje mnogokrat), pa mu je tudi naznanil, zakaj; namreč zato, da bi imelo ljudstvo Mojzesa za poslanca božjega in bi mu verovalo. Kakšen razložek je med čudeži Jezusovimi in Mojzesovimi? (Jezus iz lastne moči, Mojzes z božjo pomočjo!)

V. Uporaba. V cerkvi! (**Za srce.**) Kaj se vam zdi najveličastnejše v tej zgodbi? Meni se zdi najlepši in najpretrsljivejši oni odstavek, ki nam pripoveduje, kako se je Bog Mojzesu prikazal v gorečem grmu. Že sem rekel, da je bil to čudežen ogenj, v mnogih ozirih drugačen, kakor pa je naš navaden ogenj. Le mislite si, kako zelo je moralo osupniti Mojzesa, ko je zagledal ta nenavadni ogenj; še bolj pa je strmel, ko je videl, da kar nič ne poškoduje grma, vse vejice so goreče in plamteče, pa vendar sveže in zelene... To mora pomeniti kaj posebnega, nenavnega; kaj takega še ni bilo nikoli nikjer, kar svet stoji! Kako ga je pa še le omamilo, ko je iz grma zaslišal božji glas, ker božji glas je gotovo donel vse drugače, kakor naš navaden

človeški glas! Kaj čudo torej, da se je takoj sezul in zakril svoje obličje. Strah božji ga je navdajal in le trepetaje je odgovarjal. Oj, kako pobožni so bili pač ti Mojzesovi pogovori z Bogom! Zato se sv. cerkev mnogokrat spominja tega gorečega grma v puščavi.

Jaz vem pa še za svetejši kraj, kjer je Bog pričujoč ne le enkrat, ne le za kratek čas, marveč vedno, po dnevi in po noči. Tudi ob tem svetem kraju »gori pa nikdar ne pogori«, ker se mora vedno nadomeščati porabljeno gorivo — ta sveti kraj je tabernakelj in »večna« luč pred njim! Spomni se vselej Mojzesa in gorečega grma, kadar stopiš v cerkev in zagledaš to milobno brlečo lučico pred oltarjem. Tudi tvoje srce naj spreleti sveti strah, kakor Mojzesa; saj je tudi tukaj, kakor bi od večne luči sem skrivnostno klical božji glas: »Tukaj so sveta tla!« Oj, skrbi, da se zavedaš v cerkvi pričujočnosti božje in se vedeš vselej dostojno. Potrudi se pa tudi, da bo ves čas pobožna tvoja molitev v cerkvi: Kako premišljeno je Mojzes govoril z Bogom; natanko je vse prevdaril, koliko bo mogel izpolniti, koliko ne itd.; zlasti pa se je odlikoval v ponižnosti. Tako bodi tudi ti v cerkvi. Čevljev ti sicer ni treba sezuvati ko stopiš v hišo božjo, pač pa moraš zunaj pustiti vse posvetne misli. Tudi obraza ti ni treba zakrivati pri službi božji, a zatajevati moraš svoje oči ter se ne radovedno ozirati okrog!

Za Mojzesa je bil silno imeniten ta dan, odločil mu je takorekoč vso njegovo poznejšo usodo. Enako se večinoma godi tudi še sedaj: ljudje, ki se znajo dovolj spoštljivo vesti do Boga, navadno tudi lahko izhajajo v svojem navadnem življenju; kdor pa celó na svetem kraju ne pozna prave dostojnosti, tudi sicer ne bo veliko prida. Izkušnja me že uči: kakršen v cerkvi, takšen zunaj!

33. Strašni čudeži v Egiptu.

I. Uvod. Po božjem naročilu sta šla Mojzes in Aron k Faraonu in sta mu povedala, kar jima je bil Bog naročil; a Faraon ni hotel ničesar vedeti o božjem povelju. Bog pošlje po Mojzesu in Aronu devet strašnih in čudežnih kazni, ki pa še ne ukrotijo trdovratnika.

II. Pripovedovanje. a) Faraonova drzna prevzetnost in še večja krutost do izraelskega ljudstva; b) neškodljivi čudež: palica se spremeni v kačo; c) Bog pošlje 9 strašnih šib.

III. Pojašnjevanje. a) »Izraelov Bog« se zato imenuje, ker so ga Izraelci molili in ker je bil Izraelce izvolil za svoje ljudstvo. — »Da mi daruje v puščavi«. Mojzes ne pové božjega povelja kar vsega hkrati, da bi ljudstvo izpustil za zmiraj, marveč le za nekaj časa (tri dni, II. Mojz. 5, 3), da mu daruje. Hotel mu je olajšati pokorščino do Boga; in ko bi se bil radovoljno udal za prvo, bi mu bil

Bog dal milost, da bi bil mogel prijenjati še dalje. — »Kdo je Gospod, da bi poslušal njegov glas?« Jaz poznam le egiptovske bogove, in vaš Bog mi nima ukazovati ničesar. S tem je pokazal, da nima kar nič strahu božjega in da je nad vso mero predrzen in ošaben. — »Še bolj stiskati«. Doslej so jim dajali slamo, katero so potrebovali za izdelovanje opeke, odslej so jo morali sami nabirati in na drobno razsekavati, in vendar izgotoviti isto število opeke itd.

b) Mojzes in Aron sta najprej izporočila božje povelje z besedo; a ker se Faraon ni zmenil za besedo, prideneta še čudež. »Aron vrže svojo palico«. Bila je sicer palica Mojzesova, a nosil jo je Aron, ker je bil njega Bog izvolil, da naj govori mesto Mojzesa. — »Trdovraten«. Kdor se ne dá prepričati in vkljub jasnim nasprotnim dokazom vedno le svojo trdi, ali kdor neče izpolniti volje drugemu, čeravno vé, da je opravičena, imenuje se trdovraten. (Kdor pritrdi drugemu, ali je pripravljen izpolniti njegovo voljo in njegove želje, navadno z glavo prikima ter nekoliko prikloni vrat; kdor pa neče, se navadno še bolj pokoncu drži, kakor bi bil iz lesa; od tod: trdo-vraten).

c) Faraona ni mogla omečiti ne Gospodova deseda ne čudež; zato pošlje hude kazni. Te kazni so se sicer kazale v naravi, a so bile tako zelo velike in občutne ter so tako hipoma prišle in zopet odšle, kakor je Bog velel po Mojzesu, da se nikakor ne dajo razlagati iz naravnih sil, so torej čudežne kazni, ki jih navadno imenujemo egiptovske stiske ali šibe. Čudežno je tudi to, da so žadevale samo Egipčane, ne pa Izraelcev, ki so bivali v njih bližini. Bilo je vseh skupaj deset; a danes sem vam jih povedal le devet, deseta pride prihodnjič posebej na vrsto. Da si jih boste lažje zapomnili in stalnejše ohranili v spominu, sestavite jih v pet skupin po dve in dve, ker so si tako nekako slične: 1. Prvi dve: kri in žabe, sta prihajali od vode; drugi dve: komarji in muhe, po žuželkah; tretji: živinska kuga in gnojni mehurji po ljudeh, sta bolezni; četrti: toča in kobilice, sta napravili škodo na sadežih; peti: tridnevna tema v naravi in tema vsled smrti (v grobu), ko ugasne luč življenja. Tudi po velikosti so prihajale čim dalje hujše in občutnejše. (Kako to?) — »Na breg reke«, t. j. Nila. — »Zakrkrne zopet svoje srce« = zopet je trdega srca (zakrkniti = strditi, trditi se). — »Komarji«, male mušice, ki so ljudem in živalim lezle v nosove, ušesa in oči ter s svojim pikanjem napravljale hude bolečine. — »Muhe«, takozvane pasje muhe, so se zajedale v kožo in povzročale še hujše bolečine nego komarji. — »Kobilice«, to so bile kobilice selivke, po 13 cm dolge, ki so prišle v toliki obilici, da jih je bilo videti kakor teman oblak, ter so pokončale vse, kar je bilo zelenega po drevju in po zemlji. — »Strahovita tema«. V Modrostini knjiga (17, 2. id.) je ta strašna

tema natančneje opisana: »Z vzemi teme in dolge noči vklenjeni so v hišah zaprti ležali. In noben še tako močen ogenj jim ni mogel dati svetlobe, tudi zvezd svitli plamen ni mogel razsvetliti te strašne noči. Ako je bil kdo kmet ali pastir ali delavec na polju, in je bil prenačuden, je moral neogibljivo trpeti silo; zakaj z eno verigo teme so bili vsi zvezani«.

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje: a) Usmiljenje (prizanašljivost). Bog je najprej svaril kralja po Mojzesu in Aronu. Potlej je poslal kazni; pa ne vseh hkrati, marveč polagoma, v daljših presledkih, da so imeli Egipčani čas se poboljšati; najprej je pošiljal milejše, potlej čimdalje hujše šibe. — b) Pravičnost. Izraelce niso zadele božje kazni, čeravno so stanovali poleg Egipčanov. Egipčani so reko Nil po božje častili; Nilu v čast je bil poseben praznik, Nilu v službo posebno duhovništvo. Koliko nedolžnih so potopili in pomorili v Nilu! Zdaj jim ravno od Nila prihaja dvoje prvo zlo! Nadležno žabje kvakanje jih je pač moralo spominjati na vpitje nedolžnih otročičev. Egipčani so nadalje malikovali s tem, da so živali po božje častili. V nobeni drugi deželi ni bilo tako zelo razvito češčenje živali: ne le velikih, katere so jim bile koristne ali katerih so se bali (Apis, ihnajmon, krokodili . . .), marveč tudi malih, nizkotnih, ostudnih. Zato so ravno po živalih imelo veliko trpeti. — Egipčani so molili sonce kot najvišjega Boga. Njemu v čast so pozidali kar celo mesto (Solčno mesto — Heliopolj), veliko templjev mu je bilo posvečenih. Zdaj pa jim je vzeta vsa luč — tri dni. Pač res: »S čemur se kdo pregreši, s tem je tudi pokorjen«. (Modr. 11, 17.)

2. Namen božjih kazni: Bog je hotel Egipčane kaznovati ter privedi k spoznanju in pobolšanju; Izraelce pa utrditi v pravi veri, bogoljubnosti in hvaležnosti. (Vpr. 73.)

3. Grehi zoper sv. Duha. Katera dva posebej v tej zgodbi? (5. in 6.).

V. Uporaba. Trdovratnost. (Za srce.) Najstrašnejša reč na svetu je trdovratna nespokornost. Pregovor pravi: »Zmotiti se, je človeško, a v zmoti vztrajati, to je satansko«. Zmoti, pregreši se pač lahko vsak človek, tudi najboljši, saj pravi sv. pismo, da tudi pravični pade sedemkrat na dan. Toda dobri ljudje takoj obžalujejo svojo napako, se je skesano izpovedó in se poboljšajo. In, kakor nam kaže življenje svetnikov, mnogi potlej še veliko gorečnejše služijo Bogu, nego pred grehom. O, spokorna nedolžnost je tudi Bogu in ljudem ljuba! — Sedaj pa pogledjte grozovitega upornika egiptovskega kralja, Faraona! Kako je oduren ta človek! Kakšno srce ima! Naš jezik imenuje tako srce — otrpnelo, zakrknjeno, trdo, ali kar naravnost: kamenito. Kar nič ga ne gane, ne lepa beseda, ne čudežno dokazo-

vanje, ne občutne šibe božje. In če se vsled najhujših udarcev nekoliko omeči, je to le za malo časa, — kakor hitro preneha sila in stiska, je takoj zopet stari trdovratni grešnik! Pa, otroci, pomislite, komu je nepokoren in uporen? Bogu samemu, čigar neskončno moč občuti, udarec za udarcem, sam in vse ljudstvo in celo nema živina! Pa kolikor udarcev, toliko milosti. Bog bi ga bil lahko takoj ukrotil — s smrtjo; a v svoji neskončni dobrotljivosti si ga hoče še pridobiti... Pa vse zaman! Ali si morete misliti še večji napuh, še večjo predrznost!

Trdovratna nespokornost je res najstrašnejša reč na svetu. To se je pokazalo pozneje tudi pri farizejih, katerih tudi niso mogli nič omečiti vsi brezštevilni čudeži Jezusovi. Zato jim tudi ni mogel pomagati: jokal se je nad njimi, a rešiti jih ni mogel, ker niso hoteli. Oh, otroci, molite za trdovratne, nespokorne grešnike; molite pa tudi prav goreče vsak zase, da bi nikdo izmed vas ne zabredel v tako nesrečo. Varujte se prve hudobne stopinje; če je pa kdo tako nesrečen, da je padel, naj takoj zopet vstane! (Pomislite, ni li morda kateri izmed vas že kaj podoben trdovratnemu Faraonu: neče poslušati glasu svoje vesti in angela variha, svaril svojih starišev, opominov svojega spovednika...)

(Dalje prihodnjič.)

A. Kržiš.

C.

Nekaj misli o volitvi stanu.

1. Pravi pomen našega vprašanja.

Čim važnejše je kako vprašanje, tem jasnejše mora biti vprašanje samo in odgovor. V važnih rekih ne sme biti nič skrito ali zavito, nič dvoumno, nič površno ali izpuščeno, vsaka beseda mora imeti svoj določen pomen. Vprašanje: Kaj pa bodeš? je gotovo za mladega človeka važno in najbolj važno, od tega zavisi vse življenje in cela večnost. Zato je potrebno, da vsak mladenič to vprašanje dobro razume in v dejanju pri njem ne omahuje, temveč s polnim prepričanjem postopa. Za to pa mora dobro razumeti, po čem da se vpraša, in kakšen mora biti dejanski, dober odgovor:

1. Vprašanje: Kaj pa bodeš? ni govorniško opominjanje, ali trditev, temveč je pravo volivno vprašanje, na katero se lahko različno in tudi protivno odgovori. Tedaj ni enako vprašanju: ali hočeš ostati otrok božji in dedič nebeškega kraljestva ali ne, ker na to vprašanje se ne sme protivno odgovoriti. Naše vprašanje je samostalno, vpraša se kakor po premembi bistva, ali bistvo človeka se ne more spremeniti, kakor se spremeni moka v kruh ali v močnik, za to se ne more razumeti o bistvu samem, ampak le o delovanju ali o pravilih človekovih.

Ker pa je vprašanje samostalno, nas že sama oblika opominja, da mora dejanski odgovor obsegati vse življenje (celega človeka), vsa opravila in dejanja, lahka in težka, ugodna in neugodna, pa tudi vse moči in zmožnosti, katere imajo omenjena dela opravljati. Ako te mika kak stan, pomisli, kakšna ima opravila, ali si jim kos? ali bo treba pomagavca, — kako se boš z njim združil? Nekateri stanovi potrebujejo zavoljo svojih opravil posebne priprave in vaje, posebne pripravne šole, ki stanejo mnogo truda in denarja, pa imajo tudi velike duševne nevarnosti. Ali jih moreš premagati, kako ti bo na vseučilišču ali na drugih pripravnih šolah? — Ni vsak za vse. — Pomisli, kako se ti je godilo? Ako ti je kaj spodletelo, ne govori o nesreči, ne izgovarjaj se na nepoznane zapreke, spoznaj svojo slabost, ker prava zmožnost mora vsaj navadne zapreke vse zmagati.

2. Sposobnost je pri vsakem delu nujno potrebna, brez nje ne gre nič od rok. Ali sama sposobnost še ni zadosti, treba je tudi dobre volje in nekega veselja do opravil. Ali tudi to še ni zadosti. Tudi sposobnost in veselje do opravil ali nagnjenost k stanu in k opraviom še ne sme odločiti. Človek ne želi samo, da ima uspeh pri svojih opravilih, on pričakuje tudi za svoj trud plačilo. Kdo dela zastonj? ali ne pričakuje vsak, da bo za svoj trud prejel plačilo? Plačilo pa gre le tistemu, ki je bil najet ali povabljen, in je storil, kar se mu je ukazalo. Ako nisi bil poklican ali nisi delal po volji gospodarjevi, ne moreš pričakovati plačila. Tako je pri ljudeh, tako tudi pri Bogu. Mnogi bodo slišali enkrat bridke besede: Vi ste svoje plačilo že sprejeli, med temi vsi tisti, ki ne poslušajo glasu božjega. Kdor hoče od Boga plačilo sprejeti, mora Bogu služiti, njegov glas poslušati in spolnjevati, ko bi ga tudi klical, kamor ga ne veseli. Tedaj ne smeš po svoji volji premissljevati, kaj da bodeš, ampak moraš misliti in popraševati, kaj Bog od tebe terja, kam te kliče. »Kateri stori voljo mojega Očeta, ki je v nebesih, tisti pojde v nebeško kraljestvo.« (Mat. 7, 2.)

3. Vprašanje: kaj pa bodeš, se tedaj ne tiče naravnost tvoje volje, kaj da sam želiš ali nameravaš biti, to vprašanje meri na tvoj um, na tvoje spoznanje, ter bi se moralo glasiti: Ali že veš, ali si že spoznal, kaj bi naj po volji božji postal? Ali si na to že mislil? »Blagor jim, kateri preiskujejo spričevanja Gospodova in ga iščejo iz vsega srca«. (Ps. 118, 2.) Gorje pa tistim, kateri glas božji prezirajo. Ne ravnaj se tedaj po lastni modrosti in ne hodi po nagnjenju svojega srca! Glej, kaj piše sv. apostol Jakob. (4, 13.). »Pravite, danes ali jutri pojdemo v ono mesto in bomo tam eno leto ostali in kupčevali in dobiček storili: Vi, ki neveste, kaj bo jutri... Namesto tega recite: Ako bo Gospod hotel... bomo to ali ono storili.« Volja božja ti mora biti prvo in edino vodilo. Reci iz dna svojega srca: »Gospod, kaj hočeš, da naj storim?«

(Dj. ap. 9, 6.) Vendar pa ne pričakuj, da bi te Bog sam naravnost poklical, ker: »enkrat govori Bog in v drugo ravno tega ne ponavlja.« (Job 33, 14.) Bog hoče, da človek njegove besede hvaležno ohrani in se po njih ravna. On je »zemljo nepremakljivo naredil« (1. Kron. 16, 30), »vse po meri in številu in po teži obravnal«. (Modr. 11, 21.) Človeku pa je dal »pamet in jezik in oči in ušesa in srce, da misli... pokazal mu je dobro in hudo... pokazal veličastvo svojih del, da bi njegovo sv. ime častil in hvalil njegove čudeže in oznanjeval njegova velika dela. (Sir. 17.) Ali pustil mu je prosto voljo, da se sam odloči. Pota so različna; ali ne vodi vsaka v nebesa, moli in premišljuje, pa boš spoznal, po katerem potu ti je hoditi, in s pomočjo božjo boš tudi srečno nastopil. Če si pa to vprašanje enkrat prav rešil, si rešil najvažnejše opravilo celega življenja ter smeš pričakovati pomoči božje na zemlji in kot dober služabnik božji večno plačilo v nebesih.

2. Premišljevanje o odvisnosti človekovi.

1. Ko je Bog človeka ustvaril, mu je rekel, naj si podvrže zemljo, in naj gospodari čez ribe v vodi in čez ptice pod nebom, in čez vse živali, ki se gibljejo po zemlji. Človek je bil postavljen za gospodarja na zemlji, sam pa bi moral biti Bogu podložen. Bog mu je dal zapoved in po prelomljenju zapovedi ga je kaznil. Pa tudi kaznovani človek si je še podvrgel zemljo in si pridobil mogočno gospodstvo, ali ne popolnoma; narava ima svoje postave, po katerih se mora tudi človek sam ravnati, on je v marsičem odvisen in mora spoznati še neko bitje, katero gospodari čez vso naravo in tudi čez človeka. Koliko ima narava skrivnosti, v katere še človeški um ni prodril, koliko velikanskih sil, katerih si človek še ni in si jih ne bo nikdar podvrgel! Pomisli na strašne dogodke, pri katerih tudi najpogumnejši človek le roke vije in se trese za svoje življenje. V mirni naravi pa vidimo povsod red in sile, katere delujejo po stanovitih postavah; red, katerega ni naredil človek; sile, katere presegajo vse človeške moči; postave, katere vežejo vsako ustvarjeno bitje, tudi človeka. Kake premembe vremena in časov, kaka odvisnost pri rastlinah in pri živalih!

2. Vsaka rastlina raste iz semena, v semenu je neka moč svoje vrste, ki sicer potrebuje zunanjih pomočkov: vlage in zraka, svetlobe in toplote in raznih stvari za hrano, ona moč pa zapoveduje, da se stvari združujejo ravno tako, ne drugače. Ko ima več rastlin ravno isto zemljišče, ravno isto toplino, zrak... vse ravno isto, vendar le vsaka po svoje raste in sad rodi. Z opazovanjem je človek spoznal, koliko da more vsaka rastlina prenesti mraza, koliko da potrebuje toplote in drugih stvari, in kako da se more z zunanjimi pomočki rast pospešiti ali zakasniti, same rastlinske moči ne more dati, ne premeniti,

ne s čim nadomestiti, kamo li cvet ali rodovitno seme umetno napraviti. Težko da se bo kdaj posrečilo pripraviti kako hrano iz nerastlinske ali neorganične snovi. Ako hoče človek imeti rastlinsko hrano, si jo mora od rastlin pripraviti, rastline pa mora sejati ali saditi in njih rast z zunanjimi pomočki pospeševati, in to samo do stano vitih mej. Ko se seže čez mejo, je rastlinsko življenje pokončano. Tako je človek pri poljedelstvu in pri sadjerejstvu odvisen od teh postav, odnosno od Onega, kateri je dal te postave rastlinam, kateri deli vreme in daje rast.

3. Ravno to opazamo tudi pri živalih. Vsako živalsko telo je nekak stroj svoje vrste, ki se giblje, hrane išče in se zoper nezgode brani. Živalsko življenje ima svoje postave in meje, med katerimi se bolj ali manj hitro in ugodno razvija. Ko pa zunanja sila te meje prestopi, mora žival poginiti; v mrtvem telesu od živalske moči ni nobenega sluha več.

Človeško telo je v življenju podvrženo postavam, odločene so mu meje, katerih ne more prestopiti. In tako je vsak človek ne le pri gojitvi in porabi živali, temveč tudi v lastnem telesu odvisen od nekih postav. Vender pa je med človekom in med živaljo velik razloček. Živali so od narave obvarovane zoper nezgode vremena z dlako, s perjem, z luskami; človek od narave nima nikake odeje. Živali imajo ostre zobe, rogove, kopita in drugo orožje, s katerim se branijo; človek nima nič. Mnoge živali so močnejše od človeka, druge imajo bistrejši vid ali sluh in druga čutila, nekatere morejo dolgo časa živeti brez jedi in pijače ter lahko mnogo nezgod pretrpe; nobena žival ne potrebuje toliko časa, da si more sama pomagati in hrano iskati, kakor človek. In vendar se človek povzdigne čez živali in gospodari čez nje. Tedaj mora biti nekaj v človeku, kar ni v živali, in to je razumna duša. Umna duša je, ki stori človeka gospodarja čez živali, umna duša je, ki skrbi za telo in ga brani proti nezgodam. Ali proti vsem nezgodam ga ne more ubraniti, tudi najmodrejši in najprevidnejši človek se ne more vsega ogibati, kar mu škoduje. Vsak čuti, da je postavljen v meje, »katere se ne morejo prestopiti« (Job), vsak mora enkrat umreti. To je postava sveta, te postave si ni človek sam dal, ne svet, ne slepa narava, ampak sam Gospodar sveta. In ta Gospodar je še nekaj zapisal v človeško dušo, zapisal je, da ni dovoljeno vse storiti, kar morejo storiti naravne človeške moči. Ako duša neče tega brati, mora pa poslušati glas, ki doni v srcu, da bo človek enkrat zavoljo vsega svojega dejanja v sodbo vzet. Vsak človek spozna in pravi: to je dobro, to ni dobro; to je pravo, to ni pravo in »misli se med seboj ali tožijo, ali tudi izgovarjajo«. (Rim. 1.) Spoznajo, čutijo neke meje, katerih ne smejo prestopiti. Tedaj ne more nihče reči, da

je njegov um neomejen, popolnoma neodvisen in sam svoj gospodar. Tako moreš tudi ti spoznati in prepričan biti, da imaš pri svojih mislih in željah, pri vseh svojih delih neko pravilo, po katerem se moraš ravhati, in da bo treba enkrat od vsega (tudi od volitve stanu), odgovor dati. »Vedi, da te bo Bog ... v sodbo vzel.« (Pridig. 11, 9.)

3. Kaj nas uči sv. pismo?

Ako hočemo nauk sv. pisma o poklicu in o volitvi stanu prav spoznati, moramo premišljevali reke sv. pisma in dogodke, ki so nam vzgled božje previdnosti.

1. Bog »za vse enako skrbi« (Modr. 6, 8), vsak ima svoje mesto, ne eden ni pozabljen, vsak je delo njegovih rok. Vsi smo »iz ila, iz prsti, iz katere je bil Adam«. (Sirah 33, 10.) In zato Bog ne gleda nikomur na obraz, in se mogočnosti nobenega ne boji. »Kakor je ilo v roki lončarjevi, kateri ga predeluje in pripravlja in po svoji volji izdeluje, tako je (vsak) človek v roki Tistega, ki ga je ustvaril in mu bo povrnil po svoji razsodbi«. V tem smo vsi enaki.

Dalje pravi sv. pismo, da »človeku ni dobro samemu biti«, da potrebuje pomoči in želi v društvu živeti. Bog pa neče, da bi bili ljudje v društvu vsi enaki med seboj. On neče da bi živeli le v čredah združeni kakor neumna živina. V svoji modrosti je on sklenil, da ima biti človeško društvo podobno človeškemu telesu z različnimi udi in raznimi opravili. Za to je on ljudi »po svoji mnogoteri modrosti razločil in jim odkazal razna pota. Nekatere izmed njih je oblagodaril in povišal, in nekatere izmed njih je posvetil in sebi odločil; in nekatere izmed njih je prekel in ponižal in zavrgel, ker so se od njega ločili«. (Sirah 33, 11.)

Ljudje so tedaj v društvu po volji božji neenaki ne samo v tem, da nimajo vsi enakih zmožnosti in talentov, nego tudi v tem, da nimajo vsi enakih opravil. Nekateri imajo od Boga oblast zapovedovati, drugi imajo dolžnost slušati. Kakor je v telesu mnogo udov, vsi udje pa nimajo ravno tistega opravila, tako je tudi človeško društvo: nas veliko je le eno (društveno) telo sleherni pa smo drug drugega udje, vsak ima svoj poklic, svoje opravilo. (1. Kor. 12.)

2. Bog s stvarjenjem še ni končal svojega dela. »Moj Oče do sedaj dela«, pravi Jezus (Jan. 5, 15), on vlada svet. On je sicer pustil narode, ki so od njega odpadli, hoditi po svojih potih, vendar pa ni pustil samega sebe brez pričevanja (Dej. ap. 14, 15). On ni le narodom dobrote z neba delil, On je tudi marsikaterega njih sklepov razdejal in misli ljudstev razmetal. (Ps. 32, 10.) Nekatere je vzel kakor bič v svoje roke in je ž njimi druge tepel, če tudi sami tega niso spoznali. Perzijskega kralja Cira imenuje Bog (Iz. 44, 28) svojega pastirja, ki bo

njegovo voljo dopolnil. Vzel ga je za desnico in njemu narode podvrgel. Pred njim je kraljev hrbte obrnil in v beg nagnal, vrata odpiral in železne zapahe lomil.

O Nabuhodonozorju pa pravi (Jerem. 27, 67): »Jaz sem dal vse te dežele v roke Nabuhodonozorju, Babilonskemu kralju, svojemu hlapcu ... da mu služijo. In služili bodo vsi narodi njemu in njegovemu sinu ... dokler ne pride njegov in njegove dežele čas«, ter opominja Izraelce, naj se mu prostovoljno podvržejo, da ne bodo pokončani. Po Danielu (11, 4) je bil tudi Aleksander Veliki le orodje v rokah božjih, kakor tudi Rimljani, o katerih je že Balaam rekel (IV. Mojz. 24, 24), da bodo Asirce premagali in Hebrejce pokončali. Svoje izvoljeno ljudstvo si je pa sam sebi tako oklenil, »kakor se oklene pas ledij možakovih« (Jerem. 13, 11) in je zanj skrbel. V njegovi roki je bila oblast čez deželo in ji je obudil pripravnega vladarja o pravem času (glej Sirah 10, 4). Po njem »kralji kraljujejo, in zapovedniki določujejo, kar je pravično«. (Preg. 8, 15.)

3. Ravno tako Bog vodi in vlada poedine ljudi. Za vsakega človeka skrbi in ga postavi na mesto, katero mu je odločil. Bog je sicer dal človeku prosto voljo, in kar je enkrat dal, ne jemlje nazaj, v svoji modrosti in mogočnosti pa le doseže, kar hoče. Če je pa človek prost, vendar »svojega spočetja nima v svoji oblasti in v nikogar moči ni, kako da naj hodi in ravna stopinje svoje«. (Jerem. 10, 23.) Bratje Egiptovskega Jožefa so hudo mislili ž njim, Bog pa je vse obrnil v dobro; po njih hudobiji ga je poslal v Egipt in ga povikšal, da je ob času lahkote prehranil mnoge. Abrahamu je prisegel, da mu bo dal slavo med ljudstvom, Mojzesa je povikšal pred kralji in mu dal povelja do svojega ljudstva. Arona je izvolil, da mu daruje daritev v spomin za spravo. Sobni, ošabnemu in zvitemu pisarju kralja Manaseta se je zagrozil, da ga bo spodil iz mesta in od službe odstavil, in na njegovo mesto drugega poklical. (Izaj. 22, 15.) In kmalu so ga sovražniki zvezanega v sužnost odpeljali. Godilo se mu je, kakor ošabnemu petelinu, katerega vjamejo, za noge zvežejo in na trg na prodaj odnesejo.

4. Ko so izraelci prosili kralja, reče Bog Samuelu: »O tej uri ki je sedaj, ti bom jutri poslal moža iz Benjaminove dežele, njega mazili čez moje ljudstvo«. (1. Kralj. 9, 16.) Drugi dan je Savel iskal izgubljene oslice svojega očeta, ter po nasvetu hlapca prišel k Samuelu, in Samuel ga je mazilil. Tako je bil Savel ne le izvoljen od Boga, temveč že potrjen in maziljen za kralja. Ljudstvo za to ni nič vedelo in je še zahtevalo kralja. Samuel reče, da naj vadjajo po rodovih in rodovinah, in vadjaj je prišel na Savla, sina Kisovega. Kdo je vodil Savla k Samuelu, kdo razdelil vadjaje, ki so se metali, ali ne sam Bog? In »Bog je tudi ganil srca«, da je šel del vojske takoj s Savlom. Ko pa

je Bog Savla zavoljo nepokorščine zavrgel, je rekel Samuelu: »Napolni svoj rog z oljem in pridi, da te pošljem k Izaiju Betlehemljanu, zakaj izmed njegovih sinov sem si kralja izvolil«. (1. Kralj. 16, 1.) In Samuel je vzel rog z oljem in mazilil Davida sredi njegovih bratov. Savel pa je bil še dolgo časa kralj in David je ostal še pastir. Koliko raznih in na videz slučajnih dogodkov, preden je postal David kralj! Ko je prišel od očeta poslan prvičkrat k vojski, mu je še starejši brat očital, da je le iz prevzetnosti in potuhnjenosti prišel gledat boja. In vendar je vse to Bog vodil. Ravno tako vodi Bog tudi druge, dokler ne pripelje vsakega na pripravljeno mesto, če nam tudi ne razodene poedinih potov. Sam pravi, da ima še celo lase na naši glavi razstete, in da brez njegove volje nobeden ne izpade. Naj tedaj človek obrača kakor hoče, Bog bo vse obrnil kakor on hoče. »Človekovo srce si izmisli svoj pot, Gospod pa njegove stopinje vodi«. (Preg. 16, 9.)

5. K zveličanju ni zadosti, da Bog vodi stopinje človekove, to je le božje delo, tega človeku ne bo poplačal; odrasli ljudje si morajo nebesa sami zaslužiti. »Bog nas je vstvaril brez nas, ali nas ne bo zveličal brez nas«, pravi sv. Avguštín. Mi pa z lastno močjo ne moremo nič storiti, kar bi imelo pri Bogu vrednost za večno življenje. Potrebna je milost božja, in mi moramo z milostjo sodelovati. Ko Bog naše stopinje vodi, in naše delovanje urejuje, moramo mi ne slepo, ne prisiljeno, nego prostovoljno sodelovati, in ko bi mi tudi kaj drugega želeli (kakor v bolezni zdravje), moramo vendar iz dna srca reči: »zgori se tvoja volja«. Tako bo delo božje postalo tudi naše delo, katero bo Bog poplačal. Za to pa je potrebno, da človek pazi na glas božji in ima dobro voljo, da je pripravljen vse storiti, kar Bog hoče. Bog sam toži, da je klical, pa ni bilo nikogar, ki bi bil pazil na njegov glas.

6. Bog »deli slehernemu, kakor hoče« (1. Kor. 12, 11) in je »bogat za vse, ki vanj kličejo«. (Rim. 10, 12.) On pa tudi nobenega ne pozabi, še vedno govori, kakor je govoril izraelskemu ljudstvu: »Postavil sem pred vas življenje in smrt, blagoslov in prekletstvo. Izberi si tedaj življenje da živiš«. (V. Mojz. 30, 19.) Dal sem ti pamet, da spoznaš dobro in hudo. Izbrati si moraš sam. On govori »po mnogih potih«, po vesti, po drugih ljudeh, po posebnih dogodkih, po stiskah in nadlogah, v katere nas pusti pasti. On govori k vsakemu in »razsvetli vsakega človeka, ki pride na svet«. Tedaj je on tudi tebe že razsvetlil, tudi k tebi že govoril. Le dobro poslušaj, pa boš slišal, kako ti nek glas pravi: Varuj se tukaj hudega, stori sedaj to dobro, ogibaj se one tovaršije, prejmi te nadloge za pokoro... Glej, tukaj je pot zveličanja, tamkaj pa za te pot pogubljenja. — To je glas božji, ako nanj paziš in se po njem ravnaš, delaš po volji božji, ako se to zgodi pri volitvi, voliš po volji božji.

7. Iz tega, kar smo do sedaj premišljevali, moramo reči:

a) Vse, karkoli se je že zgodilo, kar se godi in se bo še zgodilo na svetu, je ali delo božje, ali delo človekovo, ali je delo božje in človekovo skupaj. Delo božje stori Bog sam brez človeka. Taka dela moramo le spoznati in sprejeti iz rok božjih. Tukaj ni nič našega. Druga dela so človekova, katera Bog iz vzrokov nam nepoznanih le dopusti, ne odobrava. Taka dela so naši grehi, pa tudi nekatera druga dela, ki jih ne moremo naravnost greh imenovati. Tako je bilo kraljevanje izraelskih kraljev, kateri so, kakor pravi Bog sam po preroku Ozeju (8, 4), »kraljevali, pa ne po meni«, »bili so poglavarji, pa jih nisem spoznal«. Tedaj je Bog njih kraljevanje, kakršno je bilo, le dopustil. Bil je, ako smemo tako reči, proti njegovi volji, on jih je le trpel. Kar pa Bog naravnost neče, to se ni, in se ne bo zgodilo. »Nihče si ne vzame (in si ne more vzeti) časti razven, kateri je poklican od Boga kakor Aron«. (Hebr. 5, 4.)

Za nas važna in prav imenitna so dela, katera stori Bog po človeku ali človek z Bogom. Tako je vse, kar stori človek dobrega s posebno pomočjo božjo. To je vse božje in tudi vse naše. Vse je božje, ker je res delo njegove milosti, vse je naše, ker nam to Bog zavoljo našega prostovoljnega sodelovanja vračuni, kakor da bi bili vse sami storili. Na vse to moramo tudi pri volitvi paziti. Taka volitev je dobra.

b) Vsi ljudje so prosti, ali niso vsi enako prosti. Nekateri so po zunanjih okoliščinah, nekateri po posebnem poklicu (kakor Savel) take-rekoč prisiljeni, da jim ni več prosto kaj voliti ali izbirati si: njih volitev je delo božje, zasluženje imajo v tem, da prostovoljno spoznajo in sprejmejo glas božji. — Druge Bog tako vodi, vabi in kliče, da bi bilo očitno protivljenje in zaničevanje milosti božje, ko ne bi poslušali in spolnili klica božjega. — Nekateri pa imajo večjo prostost, ter morejo po svojem spoznanju v tem ali v onem stanu Bogu služiti in svojo dušo zveličati.

c) Bog kliče vse ljudi ali ne vseh enako. »Glej stojim pri vratih in trkam«, govori Zveličar naš v skrivnem razodenju sv. Janeza (3, 20). »Glej stojim pri vratih in trkam. Ako kdo moj glas posluša in mi vrata odpre, pojdem noter k njemu in bom z njim večerjal in on z menoj«. Ali on ne trka vsak čas, ne pri vsakem enako; k vsem hoče priti, ali ne k vsakemu enako. Pri enem trka, da bi ga v svetu greha obvaroval, pri drugem, da bi svet zapustil in se ves službi božji posvetil. K enemu hoče priti in pri njem ostati, da se z navadnimi dobrimi deli zveliča, k drugemu, da ga vodi po nenavadnih potih velike svetosti. Nekatere kliče Bog upravno k spolnjevanju evangeljskih svetov v redovniškem življenju, drugim je prosto, enemu pa (ki želi stopiti v samostan), pravi: »Pojdi na svoj dom k svojim«. (Mrk. 5, 19.)

8. Mnogi se za glas božji ne zmenijo, Bog se bo naveličal trkati in se bo umaknil, oni pa bodo padli. »Ozdravljali smo Babilon (grešno dušo), pa se ni ozdravil, zapustimo ga«, pravijo angeli pri Jeremiju (51, 9), in Bog sam se grozi rekoč: »Ker sem vas klical, pa se niste oglasili, ... zavrgel vas bom spred svojega obličja«. (Jerem. 7, 13.) Ne bom vam več dajal obilnih milosti in vi boste padli v razne nesreče, v greh in večno pogubljenje. »Ker ste ves moj svet zaničevali in moje svarjenje zanemarjali (govori večna Modrost Preg. 1, 26), se bom tudi jaz k vaši pogubi smejala«. — Strašno! Tedaj »danes, ko njegov glas slišite, nikar ne zakrknite svojega srca«. (Ps. 94, 8.) Blagor človeku, ki to dela«. (Iz. 56, 2.)

J. Vrhovec. S. J.

(Dalje prihodnjič.)

Cerkveni letopis.

1. dec. 1900.—1. marca 1901.

1. Sveto leto. Meseca grudna je še došlo mnogo tisoč božjepotnikov v Rim, da se udeleže odpustkov sv. leta. Bili so večinoma iz raznih italijanskih pokrajin. Na predbožični dan se je z velepomembnim obredom zaključilo za Rim sv. leto. Sv. oče je prišel v slovesnem sprevodu v Petrovo baziliko in po kratki molitvi je šel sam peš s svečo v roki zadnji skozi odprta sv. vrata, kakor pri otvoritvi prvi. Blagoslovivši omet in opeke, je sv. oče vložil v odprtino tri opeke z ometom, ki imajo vtisnjen papežev grb in zgoraj napis: AN. IUB. MDCCCC in spodaj: Leo XIII. Pont. Max. Aperuit et Clausit. V trenutju so zidarji zazidali sv. vrata, navzoči so ugasnili sveče, sv. leto je bilo končano. — Verski obred otvoritve in zatvoritve sv. vrat se sme imenovati znamenit zgodovinski čin. Znani bogokletnik Voltaire je baje rekel o jubileju l. 1775: »Še en tak jubilej in filozofije je konec! (Namreč filozofije v njegovem zmislu.) Enciklopedist d'Alembert je pa rekel o istem jubileju, da je francosko prekucijo vrgel za 20 let nazaj.

Jubilejsko leto je bilo za sv. stolico pravo zmagovalstvo in nekako zadoščenje za ponižanje, ki ji ga je prizadela prekucija. V prejšnjih stoletjih je morda bilo število romarjev večje, toda pokret ni bil tako splošen kakor sedaj. Skupno število božjepotnikov v jub. letu 1900 cenijo na 700.000¹.

»Et clausa porta patet caritas Christi«, stoji zapisano na zlati lopatici, s katero je sv. oče vrgel omet pri zatvarjanju sv. vrat. Zato je tudi namestnik Kristusov, hoteč »caritatis dilatare spatia«, raztegnil splošni jubilej za pol leta na ves katoliški svet s posebnim pismom z dne 25. grudna 1900. Natančneje imajo o tem določiti škofje, katerim sv. oče daje v ta namen potrebno oblast. O vsem tem so dušni pastirji dobili navodila od svojih ordinarijatov, zatorej ne bomo tu o tej stvari natančneje razpravljali.

V goriški nadškofiji traja sv. leto od 24. svečana do 24. avgusta, v lavantinski škofiji od 17. sušca do 15. kimovca. Po želji sv. očeta se je tudi po naših škofijah staro stoletje končalo in novo začelo s posebnimi pobožnostmi in slovesnostmi.

F. K.

¹ Civ. Catt. 1901, quad. 113, str. 93.

2. Pastirski listi Pastirski list kneza in škofa ljubljanskega Antona Bonaventura od dne 12. grudna 1900 — za sklep stoletja — govori priprosto, pa jasno in s svetim navdušenjem I. o uporih proti cerkvi in II. o zmagi sv. cerkve Jezusove v zadnjih dveh stoletjih.

I. Upor je bil 1. v cerkvi sami: silno strogi janzenizem, ki pa ni maral za verske pobožnosti, je zapustil žalostne sledove tudi v slovenskih deželah. Nato je prišel na Francoskem galikanizem, pri nas pa za Jožefa II. po Hontheimovih naukah posneti jožefinizem, ki sta oba vničevala papežko in sploh vsako cerkveno oblast. Začeli so pa tudi naravnost zaničevati in tajiti vero, Boga, razodetje ter učiti nenravnost: tako je sledil popoln odpad od cerkve; v sovraštvu do vere in cerkve pa so stajale najvišje francoske družbe, ki so si pridobile osebe na najvišjih mestih v državah, da, celo nekatere duhovnike. — Silen je bil 2. upor od zunaj: krvavo krivico so storile cerkvi prekucije: Francoska in naslednje po vsej Evropi l. 1830., 1848., 1870. Vse papeže od Pija VII. do Leona XIII. so preganjali, — isto tako škofo od Klementa Avgusta do Rudigiera in do naših škofov in duhovnikov, ki — tudi pri nas — trpe toliko preganjanja zlasti po časopisju, ž njimi vred tudi vsi verniki, n. pr. za kulturnega boja na Nemškem. Cerkve so oropali in samostane, vzeli papežu državo, konkordate so vlade kršile ali jih sploh razveljavile; vsilili so civilni zakon, šolo odtujili cerkvi in Kristusu; in odtod odpad od cerkve v višjih in nižjih krogih.

II. In vendar cerkev slavno zmaga a) v državi: papež je do vseh vladarjev v prijaznem razmerju ter uživa ugled — večji ko kdaj poprej.

b) A sijajnejše so še zmage v cerkvi sami, če se ozremo 1. na njeno učeniško poslanstvo: določitev dveh važnih dogem — o brezmadežnem spočetju B. D. M. in papeževi nezmotljivosti; kolikega pomena so okrožnice Pija IX. in Leona XIII.! Vstajajo imenitni cerkv. govorniki in odlični kat. možje, vrše se sijajni kat. shodi, napreduje čudovito kat. tisek; prerajajo se cerkvene umetnosti, rastejo kršč. šole in zavodi zlasti šolskih redov, in po vsem svetu gredo misijonarji.

2. Duhovniško poslanstvo: služba božja se vrši vedno dostojneje in veličastnejše, vzdigujejo se krasne nove cerkve, v katerih se razlega lepo cerkveno petje; versko življenje se bujno razcvita. Kolika je gorečnost duhovnikov v cerkvi in zunaj cerkve, zlasti na socialnem polju, kjer stopajo duhovniki na čelu kakor v pouku tako v praktičnem delu. Prebuja se kršč. znanost.

3. Zmaga v poslanstvu pastirskem: Kaj so storili vsi papeži zadnjega veka, škofje in duhovniki — učeni, dobri, sveti in vneti kakor v malokateri dobi cerkv. zgodovine! A tudi verniki sami so se začeli pogumno pred vsem svetom zbirati pod zastavo Kristusovo — v zvezi s svojimi pastirji. In ta vez med papežem, škofi, duhovniki in verniki je danes trdnjša kot kdaj poprej; zato pa naj se sovražniki le zaletavajo zoper skalo sv. Petra, o, na tej skali jih pričakuje složna vojska navdušenih borilcev!

III. Sklep ima še kratek pogled dogodkov zadnjega leta v ljublj. škofiji ter nekatere opomine z ozirom na razmere zadnjih dni. M. Š.

Postni pastirski list za goriško nadškofijo govori o sv. letu in vrednosti jubilejskega odpustka. Razlaga kratko bistvo odpustka in poudarja, da je za izvenreden jubilejski odpustek treba tudi posebne priprave. Ta priprava je pred vsem v dobri, Bogu popolnoma vdani volji. S sv. letom nas cerkev pozivlje, »da prenovimo svoje življenje, da bode res krščansko življenje, katero nima nič opraviti z življenjem grešnega sveta.« Današnja družba je zapustila Boga, podobna je izgubljenemu sinu; čas je, da kakor izgubljeni sin spozna svojo pregreho in se vrne k Bogu. Prav posebej še se priporoča vernikom posvečevanje nedelj in praznikov

in resnično spoštovanje cerkvene oblasti, svari pa zlasti pred bogoskrunskim preklinjanjem in razbrzdano poželjivostjo.

Za lavantinsko škofijo letos ni izdan poseben pastirski list, marveč milostlj. nadpastir po kratkem uvodu, v katerem se naštevajo razne svečanosti in pobožnosti, ki so se vršile v škofiji v l. 1900, podaja vernikom prekrasno papežovo okrožnico o Kristusu odrešeniku z dne 1. listopada 1900, katero je v glavnih potezah že prinesel »Voditelj« v l. šte. V sklepu se opominjajo verniki, naj se v besedi in dejanju drže nauka skupnega očeta in učenika krščanstva: »Nazaj k Jezusu Kristusu in k njegovi cerkvi!« Pravi pastirski list izide pozneje, ko se bo napovedalo sv. leto. Za leto 1901 sta naznanjena dva shoda: shod na čast presv. Srcu Jezusovemu in pa katehitični shod.

Ljubljanski postni pastirski list govori o hoji za Kristusom, po kateri edino more človek rešiti svojo dušo. I. Zakaj naj hodimo za Kristusom? Ker smo kristjani, ker je v Kristusu edinem zveličanje, ker le v hoji za Kristusom dobimo za zveličanje potrebnih pripomočkov. II. V čem naj hodimo za Kristusom? V veri, v zapovedih, v vzgledih. III. Kako naj hodimo za Kristusom? — Iz dolžnosti, velikodušno, iz ljubezni. — K sklepu mil. nadpastir pristržno opominja vernike, naj se varujejo volkov v ovčji obleki ter imenoma navaja hudobne slovenske liste, ki vedoma in nalašč delajo za hudobijo zoper Kristusa.

3. Boj proti redovništvu na Francoskem. Že več mesecev vleče na sebe občno pozornost cerkveno-politični boj, ki ga je vprizorila francoska vlada proti verskim družbam. Ob začetku 19. stol. je Francija po krvavi prekuciji sklenila s sv. stolico konkordat, ki je bil podlaga novega cerkvenega urejenja; ob začetku 20. stoletja pa prevratne stranke zopet skušajo razrušiti konkordat, oziroma rabijo konkordat sam kot orožje zoper cerkev, češ, kar ni v konkordatu omenjeno, je prepovedano. V konkordatu pa niso imenoma omenjene verske družbe, torej se smejo in morajo zatreti. Rovarski sofisti se ne brigajo za zmisel čl. 1. konkordata, ki katoliški cerkvi na Francoskem pripoznava pravico obstanka in razvoja, redovništvo je pa bistvena naprava in del katoliške cerkve.

Gonja proti redovnim družbam ni morda le slučajno izbruhnila ali se porodila vsled kake zlorabe ali nerednosti, ampak je premišljeno in nalašč organizovana vojska črnih skrivnih sil, ki tresejo prestole, ščuvajo ljudstva h krvavim dejanjem in vedoma širijo korupcijo. Hočejo pa zatreti redovne družbe poglavitno zato, da onemogočijo njih šolstvo. Doslej je namreč okoli 90.000 gojencev pohajalo v šole in zavode, ki so pod vodstvom duhovnikov in redovnikov, dočim je v državnih (brezverskih) šolah in zavodih bilo le 87–88.000 gojencev¹. Tega seveda loža ne more trpeti.

Zakonski načrt, ki ga je vlada predložila zbornici, je vzbudil veliko razburjenost na Francoskem, kakor tudi drugod. Stvar ni le notranja francoska zadeva, marveč je velevažno vprašanje za katolicizem sploh, kar nam najbolj potrjujejo izjave lož, socialisti, protestantje, v zvezi z brezverci in judi. S tem v zvezi so izgredi proti redovnikom na Španskem in Portugalskem, in ne bomo se motili, če trdimo, da tudi hujškanje na Avstrijskem ni osamljeno, marveč v moralni zvezi s pojavi na Francoskem in Španskem.

Malo prej, ko se je začela glavna razprava v zbornici o zak. načrtu zoper redovništvo, je razposlalo ministerstvo vsem poslancem ogromen zvezek, ki obsega statistiko o verskih družbah na Francoskem in v Alžiru. Našteli so skupno 3216 zavodov; njih najemninsko vrednost so precenili na 47,253.056 fr., prodajno vrednost

¹ Civ. Catt. qu. 1217, str. 627.

pa na eno milijardo, 71 milijonov 775 tisoč in 260 frankov. Na uprav nečuten način so dobili to velikansko svoto. Na dolgove in hipoteke se niso ozirali nič, tudi ne na to, da je mnogo nepremičnine le najete ali prepuščene v rabo, v resnici pa ni lastnina redov. Še l. 1895 se je uradno poročalo, da nepremičnina redovnih družeb znaša 381 mil. 525 tisoč in 400 frankov, in v petih letih se je bogastvo na nek skrivnosten način potrojilo! To je torej ona ogromna svota, po kateri se liberalcem in socialistom vseh dežel sline cedijo, češ, koliko bi se zboljšalo gospodarsko stanje, ko bi ta imetek prišel v roke ljudstva.

Ko bi država verske družbe odpravila in njih premoženje prevzela in založila na obresti, tako umujejo, bi to neslo kakih 30 mil. frankov na leto; s to glavnico bi se napravil pokojninski sklad za ostarele in onemogle delavce. Vsako leto bi se torej lahko razdelilo med nje do 30 milij. frankov. To je res lepa svota, toda akademik Haussonville je preračunal, da nima skoro nikakšne realne vrednosti. Na Francoskem je do 6 milijonov delavcev in delavk, torej bi od one svote prišlo na eno osebo celih 5 frankov. Sedaj pa treba pomisliti, koliko zavodov bi se moralo zatreti, v katerih tisoče ubogih otrok uživa obskrbo in pouk, koliko hiralnic, bolnišnic itd. S čim bo država namestila vse to? Ni čuda, da zato celo cerkvi sovražni a treznejši ljudje svarijo pred tem usodnim korakom. Stvar je res sila resna tako za vesoljno cerkev, kakor za francoski narod. — Zelo pomenljivo je v tej zadevi krasno pismo sv. očeta na kardinala Richard. To pismo je ob enem sijajna apologija katoliškega redovništva, zato nekoliko natančneje podamo njegovo vsebino. Apologija redovništva je tudi pri nas prav na mestu.

Sred jubilejskega slavlja in veselja, piše sv. oče, mu je povzročila veliko žalost nevarnost, ki preti redovnim družbam na Francoskem. Vsled nesporazumenja in predsodkov je prišlo nekaterim na misel, da bi bilo za državo koristno, stegniti tem družbam prostost ali še ostreje nastopiti proti njim. Dolžnost visoke službe in ljubezen do Francije sili sv. očeta, da izpregovori o tem resnem in važnem predmetu, nadejajoč se, da bodo vsaj nepristranski in razsodnejši ljudje postali dovzetni za pravičnejše nasvete. Ob enem se obrača na vse francoske škofe, ki naj skušajo razpršiti predsodke, in kolikor morejo, odvrniti preteči, nenadomestljivi udarec za cerkev in Francijo.

Verski redovi imajo svoje korenine v evangelijskih svetih, katere daje božji Zveličar onim, ki hočejo doseči krščansko popolnost. Močne in velike duše so to, ki z molitvijo in premišljevanjem, s sv. zatajevanjem in izpolnjevanjem posebnih pravil hočejo dospeti na vrhunec krščanskega življenja. Redovi so nastali pod vplivom cerkve, ki je njih pravila odobrila, in so zato izbrani del črede Kristusove, so »čas in dika duhovne milosti« po besedah sv. Ciprijana, in znamenje plodovitosti cerkve. Njih obljube, ki jih delajo po zrelem premišljevanju v novicijatu, so čislala vsa stoletja kot sveto stvar in vrec izrednih čednosti. Namen teh obljub je dvojni: prvič, da se sami povzdignejo na višjo stopinjo popolnosti, drugič, da se tako očiščeni in ojačeni vsposobijo za zunanjo službo, da delujejo za večno zveličanje duš in za mnogotere potrebe človeškega rodu. Tako si pod vrhovnim vodstvom apostolske stolice prizadevajo uresničevati vzgled popolnosti našega Gospoda in živeti ter delujoč po svojih pravilih, ki niso v ničem nasprotna državnim uredbam, pomagajo cerkvi v njenem visokem poslanstvu, ki je v tem, da posvečuje duše in deluje v blagor človeškega rodu. Zatorej, kjerkoli je cerkev našla svojo prostost, in kjerkoli se spoštujejo naravne pravice vsakega državljana, da si izbere oni način življenja, ki se mu zdi najbolj primeren njegovi nravi in nravnemu spopolnjenju, tam so nekako sami po sebi vzrastli iz katoliških tal verski redovi. In škofje so jih po pravici smatrali kot velevažen pripomoček svoje svete službe in krščanske ljubezni.

Pa ne samo cerkvi so storili redovi neizmernih uslug koj od njenega začetka, marveč tudi državni družbi. Z vzgledom in besedo so oznanjevali ljudstvom pravne čednosti, likali in oplemenjevali duhove s poukom v sveti in svetni vedi; v lepih umetnostih so ustvarili sijajnih in trajnih del. Dočim so nekateri izmed njih kot učenjaki s svojo obsežno in globoko učenostjo dičili vseučilišča in so njih hiše bile zavetišče božje in človeške vede ter so v splošnem polomu civilizacije rešili mojsterska dela stare modrosti, so njih sobratje prodirali v neobljudene kraje, med močvirja in neprehodne šume ter so vkljub vsem oviram vzgajali ob enem duše in zemljo. Krog svojih samostanov so v senci sv. križa utemeljevali človeška bivališča, iz katerih so vzrastli trgi in cvetoča mesta, kjer se je razvijalo in lepo razcvitalo poljedelstvo in obrt. Ko je primanjkovalo svetne duhovščine ali so zahtevale časovne potrebe, so iz samostanov šle čete apostolskih mož, odličnih po svetosti in učenosti, ki so bili močna podpora škofom, so blagovoljno vplivali na društvo, mirili razpore, zatirali mržnjo in ljudstvu vzbujali zavest dolžnosti in tako pripomogli do časti načelom vere in civilizacije krščanske. Nepristranska zgodovina je neizbrisljivo zapisala njih zasluge. Njih delavnost, gorečnost, ljubezen do bližnjega pa ni ponehala niti v naših dneh. Njih dobra dela so pred očmi vsem, njih čednosti se svetijo in jih ne more zatemniti noben napad, nobena obtožba, nobeno obrekovanje.

Med verskimi družbami pa zavzemajo častno mesto francoski redovi. Nekateri so se posvetili vzgoji in uku ter v mladeži utrjujejo načela vere, čednosti, dolžnosti, na katerih sloni javni mir in blagor držav. Drugi so se posvetili delom krščanske ljubezni in v neštevilnih bolnišnicah, sirotiščih, zavetiščih blažijo moralno in fizično bedo človeštva. Njih zasluge so se tudi javno priznale; Franciji služijo udano, njih rodoljubje je pripravljeno tudi na smrt, kakor so to že neštevilno krat zasvedočili. Bila bi torej za deželo nenadomestljiva škoda, če bi razgnali te bojevnike krščanske ljubezni. Ako bi vsahnili ta obilni vrelec prostovoljne pomoči, narastla bi znatno splošna beda, zamolknila bi najzgovornejša propoved o bratstvu in slogi. V družbi, v kateri je toliko prevratnih elementov, toliko mržnje, je pač treba vzgledov zatajevanja, ljubezni, nesebičnosti. In kaj bi moglo uspešnejše povzdigovati in miriti duhove, kakor vzgled tolikih mož in žensk, ki se odreko svojemu večkrat odličnemu in ugodnemu položaju ter prostovoljno postanejo bratje in sestre otrokom iz prostega ljudstva.

Čudovito delovanje francoskih kongregacij se ni omejilo na narodne meje, marveč je poneslo evangelij na vse kraje sveta in z evangelijem ime, jezik, ugled Francije. Francoski misijonarji kljubujejo nevihtam oceanskim in prehodijo peščene puščave, iščejo duš v daljnih in večkrat še nepoznatih krajih. Naseljujejo se sred divjih ljudstev in jih likajo, učeč jih temeljnih resnic krščanskih, ljubezni do Boga in do bližnjega, dela, spoštovanja do slabotnih, pravosti. Temu težavnemu poslu se posvečujejo vse do smrti, ne da bi pričakovali kako pozemeljsko nagrado. Spoštujejo postave, pokorni so zakoniti oblasti, povsod kamor pridejo, nosijo oliko in mir. Nimajo druge težnje, kakor pomagati nesrečnežem ter jih navračati h krščanski pravosti in jim buditi zavest človeškega dostojanstva. Neredko tudi znanosti vrlo podpirajo.

Na tem neumornem delovanju misijonarjev sloni poglavitno protektorat Francije, ki so ga tako skrbno čuvali vse vlade. Neomahljiva udanost francoskih misijonarjev do njih domovine, imenitne usluge, vpliv, ki ga pridobivajo Francozi zlasti na vzhodu, so nepobitna dejstva, katera priznavajo ljudje najrazličnejšega mišljenja in nazorov.

Jemati v teh okoliščinah verskim družbam doma ono prostost in mir, ki edino more zagotoviti rast njih udov in težavno delo njih izobraževanja, se pravi, ne samo zasluže vračati s črno nehvaležnostjo, marveč tudi odreči se one blagotvornosti, ki poteka iz njih uslug. Drugi narodi imajo v tem že žalostno izkušnjo. Ko so zaprečili razvoj verskih kongregacij doma tēr-jim polagoma osušili sok, videli so, kako razmerno pada na zunaj njih vpliv in premoč, ker nemogoče je zahtevati sadu od stebila, kateremu se je podrezalo korenje.

Lahko je razvideti, da bi bili oškodovani veliki interesi tudi, če bi se prizaneslo misijonskim kongregacijam, udarilo pa na druge, ker obstanek in delavnost enih zavisi od obstanka in delavnosti drugih. Sicer si pa lahko predstavljamo težki položaj, ki bi ga imeli misijonarji, in kako bi se zmanjšal njih ugled, ko bi narodi, katerim oznanjujejo evangelij, zvedeli, kako se v domovini proti verskim kongregacijam mesto zaščite in spoštovanja postopa s sovraštvom in strogostjo.

Verske družbe predstavljajo javno izvrševanje krščanske popolnosti, in ker je in bo v cerkvi vedno izbranih duš, ki težé pod vplivom milosti po krščanski popolnosti, bilo bi krivično prečiti njih razvoj. To bi značilo napadati na samo slobodo cerkve, ki ji je v Franciji zajamčena s slovesno pogodbo, ker vse to, kar jo preči, da vodi duše k popolnosti, škoduje slobodnemu izvrševanju njenega božanskega poslanja.

Z verskimi družbami bi cerkev v domovini izgubila svoje udane sodelavce in v inozemstvu bi morala sv. stolica, ki ima dolžnost skrbeti za razširjanje sv. evangelija, spolnosti praznino z misijonarji drugih narodnosti.

Zatirati verske družbe bi dalje značilo v lastno propast oddaljiti se od demokratskih načel prostosti in enakosti, ki so sedaj temelj ustavnega prava na Francoskem ter zagotavljajo individualno in družabno prostost vsem državljanom, ako njih delovanje ima pošten namen in ne škoduje pravicam drugih. — Ni verjetno, da bi v tako omikani državi, kakor je Francija, ne bilo zaščite in spoštovanja za poštene, mirne, svoji domovini tako udane državljane, ki imajo vse pravice in izvršujejo vse dolžnosti svojih sorojakov in jim ni do drugega kakor da s svojimi obljubami ali z javnim delovanjem pospešujejo svoje spopolnjenje in blagor bližnjega.

Nekateri opravičujejo to strogo postopanje s tem, da verske družbe baje posegajo v sodno oblast škofov in v pravice svetne duhovščine. Kaj takega ne bo trdil nikdo, ki pozna modre postave, ki jih je glede tega dala sv. cerkev. Domišljevati si, da bodo škofje in duhovščina pritrdili ostracizmu, ki ima priti nad verske družbe, je za njih razžaljenje.

Kar se tiče premoženja verskih družeb, so prišle do njega po poštenu in postavni poti in ga ne rabijo toliko v lasten prid, ampak v korist francoskemu narodu.

Ako pa so res kake utemeljene pritožbe, naj se naznanijo apost. stolici, ki jih bo resno pretresla in storila potrebne korake. Sv. oče apeluje k sklepu na nepristranost onih, ki vodijo usodo Francije, ter na pravičnost in razsodnost francoskega naroda.

Francoski katoličani pa tudi pogumno branijo sveto in pravično stvar, pa čelu jim plemeniti grof Albert de Mun, katerega sijajen govor dne 21. prosinca se je razširil po deželi v 36.000 izvodih.

Sv. cerkev je prestala že mnogo viharjev, prestala bo tudi tega, ki bo sicer napravil veliko poloma, ob enem pa v marsikaterem oziru očistil zrak. F. K.

4. Vzhodna cerkev. Ena najhujših, rekli bi skoro, edina ovira zedinjenju so gorostasni predsodki in globoka mržnja vzhodnih kristjanov nasproti katolicizmu. To nam osvetljuje in potrjuje več dogodkov iz zadnjega časa. V Varni na Bolgarskem je mestni zastop prodal stavbeni prostor jezuitom, ki so si hoteli postaviti

ondi svoj samostan. Toda hujskači in časopisi so storili svojo službo in prebivalstvo se je temu uprlo ter razgnalo zemljemerce, ki so merili zemljišče. Prostor se je moral odstopiti metropolitu Simeonu, ki sedaj na tem prostoru zida pravoslavno cerkev sv. Parasceve.

Na Grškem je pa vzbudil pravo burjo v časnikarstvu prestop v katoliško cerkev odlične gospice Smaragde Fotiades, vnukinje nekdanjega turškega konzula v Rimu. Že pred leti je prosila očeta, da bi smela prestopiti v katoliško cerkev. Oče ji tega ni branil, vendar je želel, naj čaka polnoletnosti. Za ta čas jo je na lastno željo poslal k francoskim uršulinkam na otok Naksos. Ker je lansko leto postala polnoletna, je izvršila že davno storjen sklep in postala redovnica. Fanatično grško časopisje je vsled tega zagnalo grozen krik, češ, da je že vsa Grška polna črnih jezuitov, da je v nevarnosti veličje pravoslavne cerkve, da so potomci slavnih trojskih junakov že vkovani v vatikanske verige itd. Dasi grško kraljestvo v svoji ustavi izrecno pripoznava »prostost vesti«, se je vendar v imenu »prostosti« zahtevalo, naj se zapró vse katoliške šole in izženó vsi katoličani na Grškem.

Na Srbskem je iguman Teofil spoznal, da je le v edinstvu s Petrovo stolico prava cerkev Kristusova, poslušal je glas svoje vesti in se »pounijatil«. »Arhijerejski sabor« v Belgradu mu je zaradi tega odvzel vse pravice in svečeniško službo. Mož pa ni imel poguma starih krščanskih mučencev, udal se je silnemu pritisku ter pred zborom preklinal in obžaloval svoj čin. Vkljub temu je sprejet nazaj le kot navaden kristjan-spokornik, ne kot duhovnik, ker se je »izneveril srbski cerkvi in opustil svojo in svojih pradedov vero.« Združenje z apostolsko stolico je torej tolika pregreha, da se vsled nje zatara celo sicer neizbrisljivo svečeniško znamenje!

Čudne pojme morajo imeti moderni (srbski) pravoslavni teologi o cerkvi Kristusovi in njeni oblasti. »Srbska« cerkev jim je istovetna s Kristusovo cerkvijo, kakor da bi bil Kristus samo za Srbe ustanovil svojo cerkev. List »Istočnik« poroča (št. 1—2, str. 44) o krizi v anglikanski cerkvi, namreč o sporu med ritualisti in anti-ritualisti ter pristavlja, da bi se to zapleteno vprašanje moglo rešiti le v angleškem parlamentu. Vidi se, da pravosl. uredništvo »Istočnika« tiči do ušes v bizantinizmu. Kdaj je Kristus dal parlamentom in sploh državni oblasti pravico odločevati o tako eminentno verskih rečeh? Čemu je potem bilo »sedem svetih vesoljnih« zborov, na katere pravoslavni prisegajo?

Že v zadnjem poročilu smo omenili, da celo pravoslavni bogoslovni listi radi simpatizujejo z brezverci in protestanti, kjer gre zoper papeštvo. Tako n. pr. Istočnik z vidnim zadovoljstvom poroča (n. m.), da je na shodu evangelijske zveze nemških protestantov bila obsojena papeška politika. To simpatizovanje je res pomilovanja vredno, ker ne uvidijo, da je protestantizem od začetka do kraja diametralno rasproten pravoslavni cerkvi, kakor katoliški, zlasti pa protestantizem modernih luteranskih teologov.

Pravoslavni Grki carigradskega patrijarhata se zadnji čas bratijo posebno z anglikanci. Carigradski patrijarh in nadškof kanterburski sta sklenila osebno prijateljstvo; patrijarh je poslal nekaj duhovnikov zaradi študij na Angleško. Od teh mu je eden že odpadel in postal anglikanski škof v Aleksandriji.

Med tem pa anglikanska duhovščina bolj in bolj prestopa v katoliško cerkev. Zadnji čas je skoro istodobno prestopilo 25 duhovnikov različnega dostojanstva. Te spreobrnitve so tem več vredne, ker morajo spreobrnjenci pustiti lepo plačo, ki jo daje država anglikanskim duhovnikom, in druge ugodnosti. Gmotni dobiček jih torej ne vleče v katolicizem, marveč prepričanje.

¹ »Istočnik«, duhovni (pravoslavni) list. Sarajevo 1901, št. 1—2, str. 42.

Mnogi katoliški listi so povzeli statistične podatke o ruski cerkvi iz izveštja, ki ga je petrogradski sv. sinod izročil carju. Naj povzamemo tudi mi nekatere podatke. Poročilo je sestavljeno za l. 1897. Vernikov pravoslavne ruske cerkve je bilo 78,849.817, ki so razdeljeni v 65 škofij (3 metropolitje, 14 nadškofov, 48 škofov). Župnijskih cerkev je bilo 36.361, javnih kapel 18.000, pokopaliških in zasebnih kapel pa 10.000. Poleg rednih škofov je bilo še 38 naslovnih škofov, 2035 protopopov, 42.005 duhovnikov, 14.062 dijakonov in 43.950 nižjih klerikov. Moških samostanov je bilo 495 s 8076 menihi in 6978 brati; ženskih samostanov je bilo 268 s 8942 pravimi nunami in 27.166 sestrami. Misijonskih postaj je imela ruska cerkev 23, za katere je pravoslavno misijonsko društvo izdalo 396.961 rubljev. Za izobrazbo ruske duhovščine je bilo 185 proseminarijev s 1818 učitelji in 31.038 učenci, 58 seminarijev s 1017 učitelji in 19.151 učenci, 4 teološke akademije (v Petrogradu, v Moskvi, Kijevu, Kazanu) z 938 poslušalci.

Konvertitov je potem poročilo imela ruska cerkev 16.361, l. 1896 pa 15.181. Od katoličanov jih je prestopilo k pravoslavju 2081, l. 1896 pa 1500.

Koliko jih je od pravoslavja prestopilo k drugim veroizpovedim, nismo mogli zaslediti.

Vzhodna zedinjena cerkev je izgubila koncem lanskega leta jako odličnega dostojanstvenika. Dne 6. novembra m. l. je umrl v Bagdadu kaldejsko-babilonski patrijarh Jurij Ebedjesus V. Khayyath, star 73 let. Rodil se je v Mossulu v Mezopotamiji l. 1827. Po naravi je bil nenavadno bistrega uma in pobožnega srca. Leta 1845 so ga poslali v Rim v zavod Propaganda, kjer je dosegel doktorat modroslovja in bogoslovja. Ko je dovršil študije in postal duhovnik, se je l. 1853 vrnil v svojo domovino ter z apostolsko gorečnostjo posvetil svoje bogato znanje in izredne zmožnosti v blagor svojega naroda in cerkve. Leta 1860. ga je takratni patrijarh Josip Audo posvetil za škofa, njegov naslednik Elija Abbolionan pa si ga je izvolil za vikarija. L. 1870 je bil na vatikanskem koncilu konzultor za orientalne obrede in je imel tudi več odličnih govorov. Ob tej priliki je izdal veleznamenito delo o najstarejšem izročilu sirsko-kaldejske cerkve glede primata in papeževe nezmotljivosti. Bil je sploh izvrsten poznavalec zgodovine vzhodnih cerkev; najznamenitejši evropski orijentalisti in siriologi so ga pogostoma vprašali za svet. L. 1879. je zasedel velevažno nadškofijsko stolico v Diarbekiru. Kot nadškof si je pridobil srca celo mohamedancev in judov, Kaldejcev in Sircev, Armencev in jakobitov; vsi so se zatekali k njemu kakor h kakemu preročišču. Po smrti patrijarha Abbolionana je bil enoglasno izvoljen za patrijarha dne 18. vinotoka 1894. Papež ga je potrdil in mu podelil palij 18. sušca 1895.

Kot patrijarh je napel vse svoje moči, da bi zboljšal gmotno in нравno stanje svojega naroda. Obiskal je celo svojo ogromno diecezo. Za zedinjenje vzhodnih cerkev si je stekel neminljivih zaslug. Zaradi njegove izvenredne učenosti in zgovornosti ter čudovite ljubeznivosti so ga orijentalci v svojem pesniškem jeziku imenovali »solnce« in »sijajno zvezdo«. Ker je med Kaldejci še veliko nestorijancev, je apostolski mož poslal prekrasno in učeno poslanico patrijarhu, škofom in ljudstvu nestorijanskemu, v kateri je iz njih lastnih pisateljev dokazal očitno najprej zmote nestorijanske, potem pa jih ljubeznivo povabil, naj se združijo z materjo cerkvijo. Njegov klic ni bil zastoj. Cele pokrajine so se združile z rimsko cerkvijo. Cenjeni čitatelj se bo morda spominjal, da so lanske jesen časniki prinašali brzojavke o velikanskem številu spreobrnjenecv h katoliški cerkvi v Turčiji. To poročilo se je takrat zdelo neverjetno, ker se mora jako previdno sprejeti vse, kar pride iz vzhoda, zlasti iz Turčije. To poročilo se je pa vresničilo. Potrdili so ga oo. dominikanci v Mosulu in tudi apostolski delegat v Mezopotamiji in Kurdistanu v posebni brzo-

javki na sv. očeta. Malo pred smrtjo patrijarhovo se je res združilo s cerkvijo Kristusovo čez 50.000 nestorijancev.

Patrijarh Khayyath je bil izvrsten bogoslovec, apologet in zgodovinar. Govoril je dobro kaldejski, arabski, turški, latinski, laški, francoski, hebrejski, grški, armenski in angleški jezik. Razven že navedenega dela je izdal 1866 sv. opravilo (oficium divinum) za kaldejsko cerkev. Iz francoskega je na arabski prevedel zgodovino stare in nove zaveze. L. 1880. je oskrbel kaldejski prevod stare in nove zaveze. Popravljal in nadzoroval je izdajo kaldejskega brevirja; v kaldejskem jeziku je spisal lep katekizem; v turškem jeziku pa apologijo katoliške vere. Zbiral je tudi tvarino za veliko delo o početkih krščanstva na vzhodu, kar bo za orientance in cerkvene zgodovinarje velikanskega pomena.

Malo pred smrtjo mu je sultan podelil eden najvišjih turških redov¹. F. K.

Ocene.

Biblične vede.

Zgodbe sv. pisma. Slovenecem priredil in razložil dr. Fr. Lampe. 7. snopič. Izdala in založila družba sv. Mohorja. V Celovcu 1900. Str. 769—896. — Ta snopič obsega zelo važen del svetopisemskih knjig in zgodovine judovskega ljudstva. Na sedežu Davidovem še sicer sedé nekateri vrli kralji, vendar tragičen konec se neodržno približuje in naposled strahotno nastopi. V konkretni obliki gledamo tu globoko zgodovinsko-filozofsko resnico, kako si narodi sami kopljejo grob, ko odstopajo od postave gospodove. — Največji del tega snopiča pa zavzemata dva velika preroka, Izaija in Jeremija. Z Jeremijevim pismom na Jude se sklene ta snopič in s tem se ločimo tudi od vrlega pisatelja, ki je doslej z veliko vnemo in s pravim veseljem obdeloval Zgodbe. Veliko smo izgubili pri Zgodbah z dr. Lampetom zlasti za to, ker si je on nalašč v ta namen ogledal sv. kraje, kar je zelo važno za razlaganje sv. pisma.

Radi priznavamo velik trud rajnega pisatelja in vrline njegovega dela, a vendar se nam zdi umestno prav sedaj, ko mora delo iti v druge roke, opozoriti na nekatere reči. Odjematelj Zgodeb lahko razdelimo v tri vrste: 1. duhovniki, ki se po svojem poklicu pečajo s sv. pismom, in omikane lajike, ki se iz pravega namena zanimajo za sv. pismo; 2. pošteno in verno pa priprosto ljudstvo; 3. one, ki te knjige sploh ne bodo brali ali pa jo bodo vzeli v roke iz hudobnega namena; sv. Peter bi rekel o njih: »quae inducti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem« (II. Pet. 3, 16). Prvim bo knjiga pač ljuba zaradi lepe slovenščine, a v njej ne bodo našli celega sv. pisma prevedenega, še manj pa razlage, kakor bi si jo želeli za lasten pouk ali (duhovniki) za homilijo. A za te tudi ni pisana knjiga v prvi vrsti. Toda dvomljivo je, ali bo knjiga v dosedanji obliki povsem ugajala tudi prostim bralcem. Navodilo, ki ga je rajni g. pisatelj na platnicah 5. snopiča podal za čitanje psalmov, bi se pač jako koristno uporabilo tudi pri čitanju drugih knjig. Toda koliko se jih bo po tem ravnalo? Že v uvodu je pisatelj opozarjal, naj se razlaga nikar ne opušča, a mnoge stvari, ki spadajo bistveno k razlagi, so stlačene pod črto v opombe, tiskane s prav majhnimi črkami. Ali je to primerno? Moti še vajenega čitatelja, a sedaj si predstavimo, kako se bero knjige v kmetjski hiši. Velikokrat jih morajo po zimskih večerih glasno čitati otroci, ki

¹ Podatke o patrijarhu Ebedjesus Khayyath smo povzeli iz lista »Bessarione«, št. 53—54, str. 621—626.

»imajo boljše oči«. Če bo torej hotel čitatelj brati vse, kar je potrebno za razumevanje, bo moral vsak čas zgoraj v debelem tisku pritisniti prst, kjer je obstal, s prstom druge roke pa iskati spodaj, kaj neki tam stoji. Ta podčrtna nepraktična opombologija bi se prihodnjic naj vsekako opustila; k večjemu bi se pod črto lahko navajale številke paralelnih mest in enake reči, ki so za razumevanje brez posebnega pomena.

Zgodbe nam ne podajajo celega sv. pisma, ni pa določenega objektivnega merila, kaj se bo prevajalo in kaj ne. Razložek med »važnim« in »nevažnim« je v sv. pismu malo primeren. Zlasti v tem snopiču se nam pri prerokih dozdeva, da se je preveč krčilo ali pa se je jako mudilo. Kakor grom hobneče pridige prerokov se dajo kaj lepo obrniti na posameznika in so kakor nalašč tudi za naše čase¹. A so po večini izpuščene. Tudi v razlagi so večkrat bogate misli premalo razvite; splošni vzkliki nadomeščujejo pogostoma razločno pojasnilo. Malo več moralno-ascetične naobračbe bi v taki poljudni knjigi bilo prav na mestu.

Čitateljem prve vrste bi se ustreglo, čitateljev druge vrste pa ne bi motilo, če bi se v prevodu zaznamovale tudi vrstice. Sploh pa se nam dozdeva, da bi bila za Mohorjane vendarle primernejša Schusterjeva metoda; a sedaj je, kar je.

Preden pride na vrsto nova zaveza bi pa bilo dobro, da slovenska kritika o tem pove svoje misli. Upamo, da bo tudi »Voditelj« še imel priložnost o tem govoriti. —

Pomagajmo z odkritosrčno besedo in objektivno resnico, da se doseže najboljše.

F. K.

Apologetika in dogmatika.

Was ist Christus? Sieben Vorträge von Constantin Hasert, Verfasser von »Antworten der Natur«. Graz. Verlag von Ulr. Moser's Buchhandlung. 1900. Str. IV + 85. Cena 1 K. Ta knjižica ima apologetično-homiletični namen in obsega teh le sedem točkov: I. Die Menschwerdung Gottes. II. Die Zeugen Christi. III. Was Christus selber von sich sagt. IV. Die Wunder Christi. V. Christus befiehlt den bösen Geistern. VI. Die Auferstehung Christi. VII. Die Kirche Christi. V teh sedmih točkah zavrača razne ugovore, ki pa niso vzeti iz ust pravih brezvercev, ker se predpostavlja kot gotovo mnogokaj, česar ne dopuščajo oni, ki taje ali dvomijo o božanstvu Kristusovem in odrešenju. Pisatelj si najbrž misli to delo v zvezi s prejšnjima svojima spisoma, Antworten der Natur auf die Fragen: Woher die Welt, woher das Leben? Thier und Mensch; Seele — in pa Antworten der Vernunft auf die Fragen: Wozu Religion, Gebet und Kirche? — Govori se seveda v tej obliki ne morejo predavati, zlasti ne pred prostim poslušalstvom, vendar pridigar lahko najde v knjižici dokaj dobre snovi, zlasti če ji da pozitivno obliko.

Na str. 47, kjer pravi, da je cerkev že leta 560. obsodila zmoto, kakor bi hudiči delali slabo vreme, bi bilo pač na mestu povedati, katera sinoda je to. Na str. 79. pravi, da je katoliška cerkev rajši pustila odpasti cele dežele, kakor da bi spremenila svoj nauk in za vzgled našteva Anglijo, Nemčijo in Rusijo; mesto poslednje bi bilo boljše reči grško cesarstvo, ker Rusija ni odpadla vsled neposrednega dogmatičnega spora, ampak pod vplivom drugih vzrokov.

Slovenecem je že enako knjigo podal dr. J. Svetina (Ljubljana, 1899). F. K.

Elementa Apologeticae. I. Philosophia religionis. Auctore Dr. Ant. Michelitsch, philos. et apol. professore in Univ. Graecensi. Graz, Styria 1900. Str. 186. C. 3 K.

¹ Bile bi prav primerne zlasti onim, ki zlobno blatijo v raznih slov. listih Zgodbe in velezaslužno družbo sv. Mohorja samo. Pis.

V bogoslovskih in filozofskih književnih krogih že znani g. pisatelj je s tem zvezkom začel novo apologetično učno knjigo, ki bi naj služila za podlago predavanjem na teologičnih fakultetah. Kakor kaže naslov, nam g. pisatelj v tem zvezku razlaga bistvo, sestavine, obstoj in lastnosti vere; pokaže nam bedo človeštva v versko-etičnem oziru, opozori na nezmožnost modroslovja, da bi odstranilo to bedo in sklene, da je torej bilo treba višjega zdravila: razodetja. Preden pa začne govoriti o veri, dokaže kratko nekatera »praeambula«, namreč bivanje božje, nekatere lastnosti božje, duševnost človeške duše, prostost volje, neumrlost duše (str. 1–43). Največji del knjige zavzema quaestio VI. »de religionis existentia« (str. 43–144), kjer pisatelj razkazuje v glavnih potezah razne oblike verstva pri posameznih narodih, starih in novih, divjih in omikanih.

V uvodu pravi g. pisatelj: »brevitati simul et claritati consulendum erat«. Glede prvega knjiga predpostavlja natančnejše ustno razlaganje profesorjevo. Kratkost je pač hvalevredna vrлина zlasti učne knjige, če je le zadeta prava mera. Toda učna knjiga ostane človeku navadno tudi pozneje najbolj priročen kazipot, ko treba to ali ono v spominu obnoviti. Zatorej taka knjiga ne sme biti prekratka. Ako je prekratka, mora tudi predavatelj vsak čas krpati in dostavljati, kar vzame veliko časa, ki je itak jako pičlo odmerjen temeljnemu bogoslovju. Ako si poslušalci dostavkov ne zapisujejo, tedaj je razlaganje izgubljeno, zapisovanje pa jako zadržuje tok predavanja.

V tem oziru se nam zdi, da so nekateri odstavki naše knjige malo preveč pristriženi. Na str. 5. in 6. n. pr. navaja g. pisatelj apologete novejšega časa. Ta pregled je veliko prepovršen. Poleg nekaterih latinskih del se naštevajo le Nemci. Da izmed Slovanov g. pisatelj imenuje samo Stadlerja, mu ne zamerimo, ker menda ne pozna jezikov, a nerazumljivo nam je, da je popolnoma prezrl Francoze. V seznamu so popolnoma neomenjena slavna imena Bossuet, Nicolas, Lacordaire, Montalembert, Dupanloup, Broglie, Duilhé de St. Projet, ki je spisal izvrstno apologetiko iz naravoslovnega stališča, katero je v nemškem prevodu izdal dr. Braig l. 1889. Tudi Španec Balmes zasluži, da bi se bil omenil.

Tudi gledé odseka »de praeambulis fidei« se človek ne more otresti vseh pomislekov. Princip in cilj religije je res Bog, zatorej »filozofija verstva« naravoma sili človeka, da obravnava tudi o bivanju in bitju božjem ter o duševnosti itd. človeške duše. Ta vprašanja imajo brezdvomno svoje mesto v velikih apologijah, a drugo vprašanje je, ali so na pravem mestu tudi v knjigah takega obsega in namena, kakor je naša. — Dokazi za bivanje božje so v naši knjigi res tehtoviti a kratki. Ali jih bo pa začetnik mogel zmagati, če nima potrebne filozofske izobrazbe in če se zlasti ni prej seznanil z ontologijo? »Scientia, ad quam pertinet probare Deum esse et alia huiusmodi de Deo, ultimo hominibus addiscenda proponitur praesuppositis multis aliis scientiis«, pravi sv. Tomaž. Naj profesor razlaga natančnejše, kolikor hoče, če poslušalci nimajo potrebne priprave, ne bo pravega uspeha. Tu se ravno kaže nedostatek modroslovnih študij in nepopolnost sedanjega načrta bogoslovnih študij. Kjer je pa v bogoslovnih učiliščih vpeljana modroslovje, bo dokaze za bivanje božje razlagal profesor modroslovja, z njimi bo začel tudi profesor temeljnega bogoslovja, če se drži načrta naše knjige, naposled bo celo stvar še enkrat predelaval profesor posebne dogmatike. Tako počenjanje po pravici prav odločno graja Kr. Pesch, Theologische Zeitfragen (Freiburg 1900), str. 74.

Po našem mnenju je najbolj primerno, če učna knjiga za temeljno bogoslovje začne z naravno religijo, kakor je to pri Eggerju (s tem pa ne trdimo, da dokazovanje ne bi moglo biti boljše, kakor je v Eggerju). Vera je v življenju človeštva neovržno dejstvo, katerega ne more nikdo utajiti. Ako se po psihološki, etični, zgo-

dovinski, narodopisni poti dokaže objektivna veljava, bistvo, vir verstva, mislimo, da s tem dobi temeljno bogoslovje dovolj trdna tla za daljne operacije, ne da bi bilo treba še ex professo dokazovati bivanje božje itd.

Ista težava je z dokazi za duševnost in neumrlost duše. Že sam eden stavek n. pr. na str. 25 »Anima humana necessario est substantia« je z ozirom na »moderno« dušeslovje eminentno apologetične važnosti in bi zaslužil posebno poglavje. Na str. 29 točka b) ne dokazuje samo, da Bog ne vniči človeške duše, kar je za apologeta manj važno vprašanje, marveč je važen etičen dokaz za neumrlost duše sploh in ga je lepo razvil že Platon.

V čl. 3. »de subiecto religionis«, je dokaz, da je vera tudi čin razuma, pač teološki, ne pa filozofičen.

Pregled raznih verstev je prav dober in razviden. Med etnografi, ki jih navaja g. pisatelj, pogrešamo znamenitega Le Page Renouf, pri Asircih pa Kaulenovo delo »Assyrien und Babylonien«.

Zadnji odstavek »de necessitate morali revelationis« je vsekako prekratek, zlasti bi bilo treba pojasniti pojme »revelatio«, »moralis necessitas« itd.

Jasnosti in preglednosti knjige bi morda služila malo drugačna razdelitev nekaterih delov. Čl. 7. na str. 41 in čl. 8. na str. 43. govorita o resničnosti in enojnosti vere, toda resničnost in enojnost vere sta njeni lastnosti, torej bi se tu moral začeti odstavek »de proprietatibus religionis«. Pod naslovom »de religionis existentia« se naštevajo verstva raznih ljudstev. A da vera v resnici na svetu je, o tem menda nikdo ne dvomi, pač pa se vprašanje suče o vesoljnosti, postanku in razvoju religije. Zatorej bi ta pregled moral imeti nadpis »de universalitate religionis« ali pa »de paganismo«, potem se tudi nekatere reči ne bi ponavljale kakor se sedaj.

Sicer je pa knjiga v marsičem poučna. Tudi latinska govorica je krepka in sveža.

F. K.

Die Streitfrage über die physische oder moralische Wirksamkeit der Sacramente nach ihrer historischen Entwicklung kritisch dargestellt von Dr. Georg Reinhold, k. k. Univ.-Prof. in Wien. Stuttgart und Wien. Jos. Roth'sche Buchhandlung. 1899.

Kar nam dr. Reinhold podaja v tej knjižici, ni sicer novo, ne v tvarini, ne v načinu, v katerem nam jo razpravlja, ima pa to zase, da pouči bravca po lahki poti o stanju vprašanja, ki je po svoji naravi tako, da že stoletja beli učenjakom glave, pa še nima odgovora — brez ugovora. Da deli Bog v sv. zakramentih milost, posvečujočo in dejansko, in sicer po zakramentih, to je resnica sv. vere, saj »sadržuje jo milost, ki jo naznanjujejo, in jo podeljujejo« (conc. Trid. sess. 7, can. 6). V šolah jim zato pravimo, da so vzrok milosti božje, ali ker to niso sami iz sebe, ampak tako, da so sredstvo v božjih rokah, zato so milosti božje sredstveni vzrok, causa instrumentalis. Če Bog deli po njih svojo milost, so fizični, če pa jo deli zavoljo ali vsled njih, so moralni vzrok milosti božje. Kaj velja v tem, prvo ali drugo, to je vprašanje in dr. Reinholdu je to »preporno vprašanje« dovolj važno, da spiše o njem precej dolgo razpravo, četudi ve, da ga ž njo ne reši. Sicer pa ne sega to vprašanje v prakso našo. Kar pa dr. R. upa, mislim, da doseže, kajti prav lepo pojasnjuje mnenja učenjakov, naj so že za fizično ali za moralno vzročnost sv. zakramentov, in ker se ta vrste, si jih bravec lažje predstavlja in med seboj primerja. S tem dobi pogled tudi v taka mnenja, ki niso popolnoma razvita in so torej sama zase težko umeti.

Za podlago daje dr. R. svoji razpravi zgodovino imena in pojma »zakrament«. Zlasti pri pojmu je bilo dolgo časa treba, predno se je zožil in je obveljala opre-

delba sv. Avgušтина, da je zakrament »znamenje svete reči« (cf. De civ. Dei, 10, 5), ter je dobila obliko: »zakrament je vidno znamenje nevidne milosti božje v naše opravičenje vpostavljeno« (catech. Rom. p. 2, c. 1, q. 3). Hugo Vikt., Peter Lomb. (Sent. lib. 4, dist. 1. 2. 4) sv. Tomaž Akv. (Sum. theol. 3, qu. 60, a. 2), sv. Bonaventura (Breviloqu. 6, 1), Albert Vel. (In Sent. lib. 4, ct. 1, a. 1), Duns Scotus (In 4, d. 1, q. 2) i. dr. imajo sicer (n. n. m.) več ali manj dobre opredelbe zakramenta, ali učenjaki jih niso sprejeli, češ, da so ali pretesne ali preokorne.

Sedaj preide dr. R. še le na predmet svoje razprave ter v § 1 mimogredoč okrcne G. Nogglerja, ki misli (Institutiones theologiae dogmaticae specialis, tom. 2. Oeniponte 1894 pag. 339), da se trditvi o fizični in moralni vzročnosti zakramentov ločita le še v besedi, ne pa več v bistvu, in obširneje dokazuje, da po flor. in trid. zboru ne velja več mnenje nekaterih bogoslovcev starejše šole, n. pr. V. Durand (in Sert. lib. 4, dist. 1, qu. 4), V. Occam, Petra d' Ally, G. Biel, da so zakramenti pogoj ali tudi le znamenje milosti božje, a zagovarja J. Scota, češ, da ni bil tega mnenja, pač pa je trdil fizično vzročnost zakramentov.

Da je Albert Veliki, Tomaž Akvinski, Tomaž de Vio, Dominik Soto in Frančišek Suarez za fizično vzročnost zakramentov, dokazuje dr. R. iz njih spisov in navaja, kar je hvale vredno, njih dotično besedilo. Tako se lahko vsak bravec prepriča, je li resnično, kar jim dr. R. prilaščuje. Za moralno vzročnost pa so Viljem iz Auxerre, Viljem iz Pariza, Henrik iz Genta, Egidij iz Rima, Melhior Canus, Gabriel Vasquez, I. de Lugo, Evzebij Amort in Ljudevit Billot. Se ve, da sta ti mnenji različni ne samo v besedi, ampak tudi v bistvu, toda dr. R. povdarja z vso pravico, da doslej nima nobene take veljave, da se ga človek naj poprime, a drugo zavrže. Rimski katekizem ima sicer (p. 2, c. 1, q. 18) besede, ki se lahko razlagajo tako, da imajo zakramenti fizično vzročnost, vendar pa če si jih človek ogleda natanko, kakor pravi dr. R. po pravici, podpiše jih lahko tudi, kdor stoji za moralno vzročnost zakramentov. Možno pa je vendarle, da stoji ta katekizem bolj za fizično vzročnost, kajti pisavci so bili po večini dominikanci. Mucij Calini, nadškof v Zadru, Egidij Foscari, škof v Modeni, Lenart Marini, nadškof v Lancianu in Frančišek Forerio, poslanik iz Lizabone. Ali če bi tudi tako bilo, zato bi še naše vprašanje ne bilo rešeno, kajti ta katekizem ima sicer vodivno, nima pa določivne veljave. Kakor fizične vzročnosti zakramentom dr. R. ne priznava, češ, da se ji upira veliko težkoč tako mu pa tudi moralna ni po volji, dasi se le-ta laglje otesa težkoč, toda težkoče so še pri vsem tem in če je možno najti drugo, tako razlago, ki težkoč nima ali vsaj ne veliko, prijeti se boče tega mnenja. Taka pa je, sodi dr. R. h koncu, razlaga dr. Josip Scheebena, kakor se bere v 3. zvezku njegove dogmatike, število 1097 ss.).

Dr. Scheeben imenuje vzročnost zakramentov organično ali mistično ter primerja delovanje delivcev zakramentov delovanju žene, kadar kaj ukrene brez moža, pa velja za oba, ker ima žena tudi moževe oblasti vsled zakona. Scheeben pa izdaja to za mnenje sv. Tomaža in ga opisuje na dolgo in široko v štev. 1098 do 1107, krajše ga podaje dr. R. str. 130–136 in celo kratko Christ. Pesch (Praelectiones dogmaticae, tom. 6, pag. 64), kjer pravi: Scheeben . . . uči, da se po mnenju sv. Tomaža zakramenti vežejo organično z Bogom tako, da prehaja božja moč skozi nje na človeka; ta organična zveza pa se vrši brez vsake notranje lastnosti ali podstatne spremembe zakramentov samo po volji božji in se torej naj imenuje rajši mistična, kakor pa moralna. Dr. R. imenuje jo pa vendarle moralno, a Chr. Pesch dostavlja: Qui potest capere, capiat! Kakor pa že koli jo človek sodi, to se sme reči, da Scheeben ne razlaga tako vzročnosti zakramentov, kakor pa njih delivcev. Kdor se hoče o tem prepričati, naj vzame njegovo dogmatiko v roke, dr. R.

jo priporoča, jaz pa — dr. R.-ovo razpravo. Dobi se za K. 4. Cena je sicer visoka, toda kupcev bo še zanje le med veščaki.

Dr. I. Mlakar.

Cerkvena zgodovina.

Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek. Spominska knjiga ob stoletnici njegovega rojstva. Spisal dr. Anton Medved, c. k. profesor v Mariboru. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1900. 8°, 192.

Tako sijajno in vsestransko se še ni proslavil spomin po nobenem Slovencu, nego se je praznovala stoletnica Slomškova. Najlepše jo je poslavila njegova duhovna liči in gojenka, družba sv. Mohorja z navedeno knjigo. Druge slovesnosti so minule in se utečnejšo pozabiti, a s tem delom se je postavil trajen in njega res vreden, časten spomenik. V njem vidimo celotno duševno sliko slavnega Slomškega.

Prvi del knjige (do str. 96.) obsega življenjepis, drugi del pa nam ga opisuje kot pisatelja, učitelja slovenskega naroda in iskrenega domoljuba. Življenjepis sam je sestavljen res mojstersko. Z veseljem in zanimanjem ga bo bral i priprost kmet i učen gospod. Prav primerno in neprisiljeno so vpleteni v životopis razni nauki za življenje, popolno v Slomškovem duhu. Na mnogih mestih se nam zdi, kakor da bi Slomška samega poslušali. Beseda je priprosto narodna, a pri vsem tem vznese, nekako pesniško nadahnjena. Slovniskih lič ni opaziti nikjer. Lične slike onih krajev, ki vzbujajo spomin na Slomškega, zanimanje za spis zelo pospešujejo.

Drugi del je sestavljen za bolj izobražene ljudi, a vendar ga bo tudi vsak priprost čitatelj lahko razumel. Gosp. pisatelj je prav dobro pogodil, da je posnel razne Slomškove spise, životopise, znanstvene in nabožne sestavke ter doslovno objavil razne značilne odlomke in vzorce njegovih pesmic. S tem se vzbuja želja po Slomškovih spisih tudi v onih, ki jih doslej še niso čitali v celoti. Sodba o Slomšku — pesniku, pisatelju in narodnjaku je objektivna in do cela resnična. Prav, da je g. pisatelj dodal tudi ocene drugih merodajnih domačih in tujih mož o Slomšku. —

Kakor je temeljit in zanimiv pričujoči življenjepis, vendar se mi zdi v njem slika Slomškova kot cerkvenega kneza prepovršna, premedla. Iz lahko umevnih razlogov g. pisatelj ni označil pomena Slomškove osebe in njegovega apostolskega dela za cel slovenski narod, v kolikor je bil tudi on — recimo: otrok svoje dobe, »quem Spiritus Sanctus posuit regere ecclesias Dei!« Menim, da je tu pravo mesto reči tudi o tem par besed v dopolnilo najboljšega Slomškovega životopisa v slovenskem jeziku, kateremu sličen menda ne bo več sledil.

Obrnimo na Slomškega znane besede sv. Pavla Timoteju in Titu: »Oportet episcopum irreprehensibilem esse, ... sobrium, prudentem, ... doctorem, ... non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum« etc. (I. Tim. 3, 2 squ.) In zopet: »Oportet episcopum sine crimine esse, non superbum, non iracundum ... sed sobrium, iustum, sanctum« etc. (Tit. 1, 7.) z drugimi besedami: pravi in popolni škof mora biti ascet, učenjak in diplomat; mož molitve, mož besede ali peresa in mož treznega dejanja. To je škofovski »trinum perfectum«, ker v tem se zrcali njegova duhovniška, učeniška in pastirska služba.

Škof Slomšek je imel vse te potrebne znake: bil je ascet, učenjak in diplomat. Imel je pa te tri znake tudi v pravem redu. Saj so nam dobro znani vzgledi raznih drugih cerkvenih knezov, ki so razpolagali sicer z vsemi tremi znaki, a v obratnem ali zmešanem redu; in to ni bilo v blagor niti njim niti škofijam.

Škof Slomšek je bil pred vsem ascet, mož molitve in zatajevanja. Gosp. dr. Medved piše: (str. 32.): »Ves vnet za svoje dolžnosti, je kopnel doseči svoj najvišji smoter: čast božjo in zveličanje izročeni ovčic. Kakor že prej, ljubil je tudi sedaj

tiho samoto. Bil je resnega značaja, proti samemu sebi oster, neizprosni, proti vdanim vernikom pa poln milobe in prikupljive ljubeznivosti. Vedno je bil vztrajno delaven... Noben trud mu ni bil pretežaven, vsako dolžnost je vestno dovršil. To stran njegovega značaja se mi zdi treba posebno poudarjati, da se prav razume njegovo narodno mišljenje in stremljenje. Ako premostimo Slomškega kot asceta in narodnjaka obenem, potem še le nam živo stopi pred oči njegov pristni narodni značaj. »V Slomšku je bilo vse čisto in pristno: srce in značaj, vera in narodnost« (str. 150). Iz tega tudi jasno spoznamo, kolika krivica se godi njegovemu brezmažnemu spominu, ako se skuša siloma staviti v neko nasprotje s sedanjimi slovenskimi škofi, kakor je to storil ljubljanski župan Hribar (cf. str. 191.) in kakor so ga izvestni ljudje hoteli zlorabiti tudi ob drugih prilikah. Njegovo pristrčno narodno mišljenje se je v polni meri a tudi le v pravi meri družilo s strogo ascetiškim življenjem. Kdor ga v tem pogledu boče od katerekoli strani strankarsko za-se izrabiti, dela mu veliko krivico. Da ni pretiraval in da ni sanjaril o narodnih utopijah, priča zlasti njegov govor v mariborski čitalnici malo pred smrtjo, objavljen v »Drobtinica« leta 1887, o katerem pa je neki list rekel, da bi bilo bolje, če bi se to ne bilo objavilo. Da, da! »Slomšek je bil naroden mož v pravem pomenu besede« (str. 44); a tega sedanji narodni šoviniisti in odpadniki nečejo prav umeti, ker dobro slutijo, kako visoko nad njih nizkotnim mišljenjem je stal vzorni škof. Ako bi Slomšek danes še živel in gledal z nami vred gnjusobo razdejanja med Slovenci, dostavil bi svojemu opetovanemu, pristrčno-milemu klicu: »Priatelji, ne pozabimo, da smo Slovenci!« (str. 173.) tudi drugo srčno željo in prošnjo: »Priatelji, ne pozabimo, kaj je pravi slovenski značaj!«

Slomšek je bil tudi učenjak, čeprav morda ne v tisti in taki obliki, kakor smo dandanašnji vajeni motriti »učenjake«. — O papežu Piju VII. so trdili, da je njegova osebna individualnost tako prevladovala, in da so se lastnosti njegovega srca tako močno in jasno pojavljale, da o njegovi duševni darovitosti ni moči veliko govoriti. Ali ne velja to tudi o našem Slomšku? Kar je kardinal Pacca, spremljevalec in pozneje življenjepisec Pija VII. rekel o tem slavnem papežu, to velja do pičice tudi o škofu Slomšku: »Razpolagal je z bistrim, živahnim duhom, z več nego navadnim bogoslovnim znanjem, zlasti pa s tistim zdravim razumom, ki v poslovnih stvareh, rekel bi, instinktivno prav spozna težkoče in vse opazuje v svoji pravi luči«. Kot učenjak je rabil učenost le za domače potrebe: v slavo Bogu in v blagor narodu. Nikdo ne bo trdil, da so njegova slovstvena dela učenjaški stvori, obenem pa tudi nobeden ne more utajiti, da iz njegovih spisov odseva povsod globoko vsestransko znanje nadarjenega, iskrega duha. Učenost brez gibanja je zlat rudnik — zakopan. In tak zlat rudnik, pa na stečaj odprt, je bil veliki duh Slomškov, in zlat neizcrpljiv rudnik ostanejo Slovencem njegovi spisi vse čase.

Škof Slomšek je bil tudi odličen diplomat, ako s tem splošnim, posvetnim imenom označimo pastirsko oblast škofovsko. Prav ima g. pisatelj (str. 100), da »njegov pomen ni omejen samo na lavantinsko škofijo, temveč njegovo delovanje je obsegalo ves naš narod«; njegova zasluga je (str. 183), da dandanašnji ne govorimo več o Kranjcih, Štajercih, Korošcih, temveč le o Slovencih. Njegov orjaški duh je podrl te meje ter ne le v narodnem, temveč tudi v verskem pogledu uvedel med svoje rojake pravo solidarnost.

Sočasno s Slomškom so vladali na Slovenskem ugledni škofje: Wolf in nekoliko Vidmar v Ljubljani, Lušin in Gollmayr v Gorici, Legat v Trstu. In vendar o kakem trajnem duševnem vplivu teh cerkvenih knezov na celokupen slovenski narod ne moremo govoriti. Škofa Wolf in Vidmar sta s svojim velikim imetjem marsikaj dobrega naredila v ljubljanski škofiji; tudi Gollmayr in Legat sta se v tem

pogledu odlikovala. Vsi ti štirje možje so bili kranjski rojaki, Slovenci, a duševno so stali, recimo: predaleč ali previsoko od našega priprostega ljudstva, nego da bi mogli neposredno vplivati na njegov duševni razvoj.

Slomšek je bil mož druge vrste; on ni imel denarja, a on je cel slovenski narod duševno vodil ne le kot narodnjak, temveč tudi kot — cerkveni knez! Nikakor ne smemo reči, da je on nekako oblastno in vladohlepno posegal v delokrog svojih sosedov. Ne! On je v verskem pogledu prepородil svoj narod, ko najbrže sam v polni meri tega ni slutil. Kako to? Slomšek je bil prvi slovenski škof, ki je po zloglasni jožefinski in janzeniški dobi v Avstriji mislil, delal in vladal v pravem katoliškem duhu. Še o vrlem sekovskem škofu Romanu Seb. Zängerletu († 1848) je izrekel papež Gregorij XVI. značilno opazko: »Unicus est Romanus Episcopus in Austria!« Slomšek si je tega odličnega, apostolskega škofa izvolil kot vzornika. Postal mu je enak v mišljenju, delu in — trpljenju. Le način v postopanju je bil različen: Zängerle je delal in spiritu Eliae, Slomšek pa in spiritu Salesii. Kot velikansko zaslugu Slomškovo moramo smatrati, da je mirnim potem skoraj do cela zatrl med vso slovensko duhovščino ono proticerkveno, nekatoliško mišljenje, katero je v zadnjih sedemdesetih letih pred njegovim škofovanjem napravilo ogromno škodo, in da je slovenske duhovnike iztrgal iz vladine hlapčevske zavisnosti.

Preobširno bi bilo, ako bi na tem mestu utemeljeval te svoje trditve. Kakor je Zängerle l. 1833. pozval v Maribor redemptoriste, da bi med Slovenci in Nemci po ljudskih misijonih razširjali in poživljali pravo katoliško življenje, tako je po njih izgonu l. 1848. škof Slomšek l. 1852. v isto svrhu poklical v Celje lazariste. Kako blagodejno so ti redovniki tekom zadnjih petdeset let vplivali na duševni prepород Slovencev, je dovolj znano. Slomšek je tudi prvi začel poživljati stare pozabljene bratovščine in nove uvajati. Že l. 1845. je hotel ustanoviti »društvo za izdavanje dobrih slovenskih bukev.« Ker mu je pa vlada to zabranila, jel je l. 1846. izdajati zbornik »Drobtinice«. Prvotni smoter je dosegel l. 1852. z ustanovitvijo »društva sv. Mohorja«, katero pa je l. 1860. preosnoval v družbo in pravo cerkveno bratovščino. Razširjal je tudi razne druge bratovščine, n. pr. presv. Rešnjega Telesa, Marijinega Srca, sv. Križa itd. Zlasti nam je imenovati dveh novih, specijelno slovenskih bratovščin: sv. Cirila in Metoda za izpreobrnjenje razkolnih Slovanov, in sv. Uršule za povzdigo katoliškega duha med Slovenci. To bratovščino je ustanovil l. 1850. bivši duhovnik ljubljanske škofije, Gregorij Dolinšek, pozneje kapucin o. Andrej. Slomšek je posredoval, da je bila potrjena od sv. stolice in z odpustki obdarovana. Razširila se je kmalu po vsej slovenski zemlji in to največ po Slomškovem priporočilu. Uprav po pospeševanju cerkvenih bratovščin je dobil škof Slomšek med duhovniki ljubljanske škofije obilno intimnih prijateljev, ki so se držali bolj njegovih navodil nego svojega škofa Wolfa. Zanimiva je n. pr. aféra, kako se je l. 1851. ustanovila pri sv. Petru v Ljubljani bratovščina Marijinega srca vključ Wolfovemu oporekanju! Prošt Arko, Volc, Bl. Potočnik, Hizinger, Holzapfel, M. Svetličič, Zorn, Vončina, Jeran in dr. so imeli v Slomšku zvestega mentorja. Škof Wolf je bil menda že prestar in pri vsi svoji dobri volji se ni mogel več vživeti v nove razmere. Vsako svobodno gibanje katoliške cerkve in nje organizacija po redovih in bratovščinah se mu je zdelo nekaj nenavadnega, nepotrebneega. Zato je vse to bolj oviral nego pospeševal.

Neki nemški cerkven časnik je prinesel uprav tedaj ostro, a resnično kritiko cerkvenih razmer v ljubljanski škofiji, zlasti pa v Ljubljani sami. V hudih izrazih je poprijemal zlasti knezoškofa Wolfa. Obdolžili so nekega stolnega kanonika, češ, da je on to pisal. A kmalu se je zvedelo, da je bil vodiški župnik Arko pisatelj

istih vrstic. Pozvan pred knezoškofa, je vse priznal, a ne preklical. Škof Wolf se je na to res kavalirsko »zmaščeval« nad njim. Ukazal mu je, da mora kompetirati za izpraznjeno proštijo v novomeškem kolegijatnem kapitelju. Arko je želji ustregel in postal prošt l. 1852.

Slomšek so bile ljubljanske razmere prav dobro znane. Ko je l. 1837. potoval po Kranjskem, sešel se je v ljubljanskem gledališču s pesnikom Prešernom, ki mu je šaljivo rekel, češ, »da bo kanoniku Pavšku povedal, da je celovškega špirituala videl v gledališču«. Pavškov pomen za tedanje cerkveno-politične in narodne razmere na Kranjskem je dovolj znan. Po svoji dobrodelnosti je bil ljubljanskemu mestu nekaj Vincencij Pavljanski, po svojih versko-političnih nazorih pa nedosegljiv jožefinski in janzeniški Radamant. Kot vladni presojevavec knjig in vodja na liceju je imel velik vpliv, žal, da le v negativnem pogledu. Le en slučaj! L. 1843. je bogoslovec Jan. Volk¹ kupil knjigo, o kateri je pozneje zvedel, da je na indeksu. Pokazal jo je vodju kanoniku Pavšku in ga vprašal za svet. A ta mu osorno reče: »Lesen Sie nur, was Sie wollen! Was kümmert uns der römische Index? Wir haben einen österreichischen Index, der viel besser ist als der römische!« Par let pozneje sta kanonik K. Zorn in bogoslovni profesor Polc izročila škofu Wolfu nekaj »memorandum« o semeniških razmerah, s prošnjo, naj se vendar enkrat zastavi jez temu kvarnemu vplivu na bogoslovce. Škof je pismo sprejel in položil med akte, storil pa nič! Ta v semenišču podedovana servilnost do vlade in hladnost do rimske kurije se je med nekaterimi duhovniki še dolgo ohranila. Saj so se celo še po Slomškovemu smrti nekateri umazali z zloglasnimi »Stremayerjevimi groši!« To nam dovolj pojasni, zakaj so tedaj mnogi odlični duhovniki na Kranjskem, zlasti tisti, ki so se odlikovali po narodnem mišljenju, servata servanda reverentia erga ordinarium proprium v cerkveno-političnih in narodnih vprašanjih poslušali in ubogali le Slomška. Ko je bilo l. 1848. zaradi političnih prask le sedem kandidatov sprejetih v ljubljansko semenišče, šli so vsi drugi v sosedne škofije; v lavantinsko je stopil tedaj tudi poznejši dekan Lovro Potočnik. Škof Slomšek se je baje kmalu potem izjavil nekemu odličnemu, a vladni prijaznemu ljubljanskemu duhovniku: »Ako imate še kaj takih kandidatov v Ljubljani odveč, le pošljite nam jih; mi jih prav radi sprejmemo«. To ironično mnenje Slomškovo je imelo tak uspeh, da poslej tudi v Ljubljani niso odklanjali bogoslovnih kandidatov iz golih narodnih ozirov. Vendar pa je uprav v naslednjih letih dokaj nadarjenih kranjskih dijakov vstopilo v sosedna bogoslovna semenišča.

(Konec prihodnjic.)

Jos. Benkovič.

Geschichte der katholischen Kirche in Deutschland im XIX. Jahrhundert. Von Dr. Heinrich Brück, Bischof von Mainz. IV. Band. Vom Vaticanischen Concil 1870 bis zur Gegenwart. 1. Abtheil. Mainz, Franz Kirchheim. 1901. Str. 503. Cena 8-16 K.

Tretji del te zgodovine je izšel že l. 1896. Njen pisatelj je med tem postal mogunški škof in vsled tega se je 4. zvez. nekoliko zavlekel. Obsega pa ta zvezek zadnja tri desetletja ravnokar preteklega stoletja. Dasi so nam ta desetletja najbližje in smo dogodka v cerkvenem življenju več ali manj lahko zasledovali neposredno in v vsakdanjem tisku, vendar je zgodovina, ki nam podaja v celoti sliko teh desetletij jako zanimiva in ob enem praktične važnosti, ker obsega bližnje premise razmer in dogodkov, v katerih živimo ali ki se nastopijo v bližnji prihodnosti. Zgodovina zadnjih 30 let je zgodovina trpljenja katol. cerkve, skrivnega in očitnega rovanja sovražnih sil. Po pravici stavljajo zgodovinarji vatikanski koncil kot mejnik novemu razdobju v cerkveni zgodovini. Na političnem in socialnem obnebu so se

¹ Umrl 18. nov. 1863. kot kanonik v Novem mestu.

že prej nakopičili pogubonosni oblaki nad cerkvijo, določba papeževega nezmotljivega učiteljstva je bila le iskra, ki je razplamenila že pripravljeno gradivo.

Pisatelj nam v 1. odseku pripoveduje priprave in tok vatik. koncila ter slika javno mnenje na Nemškem. Nemški škofje niso bili proti nauku o nezmotljivosti, ampak proti temu, da bi se ravno sedaj določil ta nauk. Javno mnenje je pa tudi pri njih pustilo sledove. Tem težje stališče so imeli po koncilu. Trebalo je razglasiti nauk, o katerem je sovražno časopisje popolnoma zmedlo pojme, kot varuhi vere so morali izločiti iz cerkve vplivne a trdovratne može (Döllinger itd.).

Kmalu po koncilu in po končani francosko-nemški vojni se začne na Pruskem hud cerkveno-politični boj, znan pod netočnim nazivom »Kulturkampf«. V pruskem deželnem in v državnem zboru se kuje postava za postavu zoper cerkev. Katoliški odsek v ministerstvu je odpravljen, v prvem zasedanju drž. zbora je sprejeta »lex Lutziana« o zlorabi prižnice in pa zakon o izgonu jezuitov in njim sorodnih redovnikov. V pruskem deželnem zboru se sprejme 4 cerkveno-polit. postav: o vzganjanju in nastavljanju duhovščine, o cerkveni disciplinarni oblasti in pa o izstopu iz cerkve (Maigesetze). Pravi vodja tega boja je bil knez Bismark, njegovo orodje pa minister Falk in liberalna večina deželnega in državnega zbora. Krepko in pogumno so branili v parlamentu pravice katoliške cerkve odlični možje: Mallinckrodt, Windhorst, Reichensperger i. dr., toda fanatični sovražniki so bili slepi in gluhi za resnico in pravico.

Z majniškimi postavami (l. 1873) so bile skovane težke verige za katoliško cerkev; vlada, brezverski liberalci in zagrizeni protestantje so sedaj mislili, da so dosegli svoj cilj, toda kmalu so se prepričali, da so se v svojih nadah varali. Sovražne puščice so se krhale ob trdi skali vesti in živega prepričanja katoliškega ljudstva in duhovščine. Vlada je posegnila za novimi sredstvi. L. 1874 je bil vpeljan civilni zakon, za njim so prišle tri nove postav, ki so spolnile in poostrele majniške postav, potem postava o upravljanju izpražnjenih škofij, postav o izgonu, o pridržanju plače »nepokornih« duhovnikov (Brodkorbgesetz), o prepovedi katoliških redov, o upravljanju cerkvenega premoženja. Vladi in parlamentu je pomagalo časopisje z lažmi in natolcevanjem, sodišča so nalagala za najmanjše ali celo navidezne prestopke drakonske kazni. Škofje so tičali v ječah ali pa iskali zavetja v pregnanstvu; celo molitev je bila državi nevarna. Državna oblast je lastila sebi določevati, kdo je ud ktol. cerkve in kdo ne; policija je segnala celo v tabernakelj po posvečenih hostijah in v spovedno tajnost. A vse zastonj. Sovražno zakonodajstvo ni več moglo zmoči novih sredstev, sovražna gonja je prišla ad absurdum, božanski nepremagljivi značaj katol. cerkve se je očitno pokazal. »Železni kancelar« je moral naposled popustiti in stopiti v dogovore z rimsko stolico. — S tem se sklene ta oddelek. Drugi oddelek, ki izide baje v kratkem, bo obravnaval mirovne dogovore med nemško vlado in sv. stolico, cerkveno-političen boj v drugih deželah nemškega cesarstva in v Avstriji, zlasti boj za šolstvo. V posebnem poglavju bo govor tudi o katoliški bogoslovski in filozofski vedi ter o versko-cerkvenem življenju.

F. K.

Geschichte der christlichen Kunst. Von Franz Xav. Kraus. Zweiter Band. Die Kunst des Mittelalters, der Renaissance und der Neuzeit. Zweite Abtheilung. Renaissance und Neuzeit. Erste Hälfte. Mit 132 Abbildungen. Freiburg, (Herder) 1900.

Krausovo delo ima velike prednosti. Na obširnem polju zgodovine umetnosti je Kraus zgradil za sebe vrtec: krščansko umetnost. Ta pojem je prav za prav šele on ustvaril. Razvoj visokih verskih vzorov v vidni, čutni obliki je vsebina te znanstvene panoge; zgodovina umetnosti mu je zgodovina idealizma. Umevno je,

da Kraus posebno tista poglavja obdeluje z vneto, v katerih se kaže razvoj krščanske misli. To je ikonografija. Tu je Kraus deloma še oral ledino. S tem globokim verskim čutom spaja knjiga drugo lastnost, da je čisto individualen, osebni umotvor. To, kar tu čitaš, je mislil in čutil in pisal tisti slavni Nestor v Friburgu, ki je ob enem bogoslovec, filozof, arheolog, razlagavec Dantejev in cerkveni in umetniški zgodovinar. Iz izmučenega srca mu je ušla kaka opazka o Abaelardu ali Savonaroli ali o drugih, iz istega srca pa je tudi ogenj in mladeniško navdušenje za cerkveno umetnost. Sicer pa ta osebni čut tako redko prodre, da celo nič ne vzame knjigi znanstvene cene. Da, kdor hoče znanstveno pisano knjigo o zgodovini umetnosti, ne najde v modernih slovstvih boljše, kakor je Krausova. Kraus piše tako-rekoč v sredi biblioteke. Pisatelja za pisateljem kliče pred svoj arcopag, posluša in tehta njih razloge, prisoja zdaj temu, zdaj onemu veljavo, včasih zavrže vse razlage in da novo, včasih pa ne odloči ničesar, ker mu je stvar še nejasna. Pod vrsto pa skuša zbrati vso moderno literaturo, tako da je knjiga v tem na vrhuncu.

Pa poglejmo ta snopič malo odblizje! Kraus opiše najprej z mojsterskim persom značaj preporoda, te zibelke modernega človeka. Renaisanca ni začela z oboževanjem in posnemanjem paganskih literatur, ni hotela presaditi paganskega duha v sodobno javno in zasebno življenje — to so hoteli šele koncem te dobe nekateri prenapeti humanisti. Renaisanca po svojem bistvu ni drugega ko naravni razvoj laškega naroda. Severni narodi so bili v XII. in XIII. stoletju že vtelesili svoje ideale v nesmrtnih delih, Lahi pa so šele pričeli živeti kulturno življenje. Dante je pokazal laškemu duhu idealni vzlet, Petrarka je prvi čutil to, kar odlikuje modernega duha — globoko čuvstvovanje s naravo, in se je prvi zavedel, da mora umetnik svojemu delu vtisniti pečat svojega duha, bil je prvi zastopnik individualizma. In to dvojno pot so šli umetniki. Realistično so se vglabljali v naravo in v človeško dušo. Na tej podlagi se je vedno višje povspenjalo slikarstvo: tudi brez antike bi bilo doseglo vrhunec. Antika je le vplivala na razvoj stavbarstva. Brunelleschi, Michelangelo, Raffael so hodili v Rim, kakor na visoko šolo merit ostankov paganskih stavb. Hoteli so prekositi stare Rimljane. Na to so najmanj mislili, da bi oživili staro umetnost, hoteli so si le prisvojiti njene elemente, da bi tem lažje služili moderni dobi.

Kako pa se je mogla kultura tako bogato razvijati? Prvi pogoj je bil premožen narod. Slobodna mesta kakor Siena, Florenca, Piza, Genua, Benedke, so bila s trgovino silno obogatela; ni bilo še skrajnega razločka med silno bogatimi in nemaniči. Zato je bilo lahko živeti umetnosti. Premožne družine so se skušale med seboj, katera bode ustanovila lepše oltarje v cerkvi; in mesta, katero bode postavilo večjo in krasnejšo stolnico. Pa tudi priprosti ljudje so imeli ukus in zanimanje za umetnost; sploh ima Lah veliko bolj razvit čut za lepoto kakor narodi na severu. In koliko je bilo na polotoku slobodnih knezov, ki so vsi skušali biti umetnosti prvi mecenati! Vse pa so prekosili rimski papeži. Sodelovanje papežev z renaisanco je izmed najvažnejših kulturnih dejstev v zgodovini. Ko se je pokazal nov kulturni element, študij klasikov, so bili papeži prvi podporniki humanistov, da Nikolaj V. in Pij II. sta bila sama humanista. Sikst IV. pa je v par letih svojega vladanja ustvaril nov, moderni Rim, Julij II. in Leo X. pa sta dala temu Rimu in cerkvi največje in najidealnejše umotvore, katere sta ustvarila Raffael in Michelangelo. Renaisanca je tako vzrastla na cerkvenih tleh, s cerkveno podporo. Tedanji cerkveni predstojniki so bili prizanesljivi proti njej in so ji marsikaj odpustili, kar bi dandanes žalilo naše oko. Moderni nemški in francoski — verni — pisatelji obsojajo zato vso to umetnost za pagansko. Lahom — in nam — pa je največji umotvor laškega duha in temelj bodočemu razvoju. (Str. 1—82.)

Prve sledove nove umetniške dobe najdemo v južni Italiji, potem pride Piza, potem Siena in Florenca. Zanimivo je, da stoji na čelu kiparstvo. Niccolò Pisano je v svojih prvih reliefih še posnemal paganske tipe, kakor jih je videl na rimskih sarkofagih v Pizi. V podobi Kristusovega rojstva spominja Marija na Junono, sv. Jožef na Herakla. Kmalu pa so se mu odprle oči za naravo. Glavno delo te pizanske šole so bile prižnice, postavljene na stebriščih, z reliefi na ograji. — Na čelu laškega slikarstva stojita Cimabue in Giotto. Prvi se vidi v luči novejših raziskovanj skoro kot legendarna perzonifikacija, tem krepkejša pa stopa drugi pred nas. Giotto je zastopnik nove dobe, realist v prvi vrsti. V Rimu je slikal za cerkev sv. Petra, v Assisiju legendo sv. Frančiška in življenje Kristusovo, Marijino življenje pa v Padovi. Človek ne ve, čemu bi se bolj čudil, ali Giottovi delavnosti, ki je tako velike stene pokrila s svetimi podobami na presno, ali pa dramatičnemu in duševnemu življenju, ki polje v njegovih postavah. In vse te umotvore je ustvaril Giotto sam iz sebe. Res, tu in tam je še okoren, vendar se mora prištevat največjim umetnikom, ki so kdaj živeli na zemlji. Od njegovih učencev ga ni nihče dosegel; šele Masaccio, sto let pozneje, je zopet dajal umetnosti postave (str. 82—117).

Isti čas je cvetlo slikarstvo v Sieni. Giottova dramatika mu je tuja, a ogenj verskega prepričanja in notranjega življenja plamenil tem svetim osebam iz obraza in vžiga tudi v gledalcu hrepenenje po višjem, božjem. To so čutili Sienčani, ko so l. 1310. prenesli Duccijsvo Madono v slovesnem sprevedu in med zvonjenjem zvonov iz umetnikove delavnice v stolnico. Tisti rod je pomenil za Sieno vrhunec slave. Kar Siena dandanes velja, velja le zaradi umetnin iz tedanje dobe. Sienčane so klicali tudi drugam slikat. Njih največji mojster Simone Martini je delal po vsej Italiji, nazadnje je prišel v Avignon, ker je doma politična strast odjedla umetnosti kruh. Le za kratko dobo se je Siena zopet povzdignila in sicer samo iz verskih razlogov, ko je dvakrat zaporedoma praznovala kanonizacijo dveh domačinov, sv. Bernardina (l. 1450) in sv. Katarine (l. 1461). Tedaj so se polegale za nekaj časa politične strasti in zopet so se porajala umetniška dela. Ko je pa pogasnilo versko navdušenje in je vzniknil iznova stari prepir, je bilo konec Sienske veljave. (Str. 118—137.)

Veliki Florentinci so slikali poleg življenja Kristusovega in Marijinega po največkrat legendo sv. Frančiška. Pa tudi dominikanci so hoteli proslaviti velike člane svojega reda. Tam se je rodila nova alegorična struja. Na sredi podobe stoluje navadno sv. Tomaž Akvinski, kot učenjak par excellence, ki je družil versko in posvetno znanost. Žarki, ki prihajajo od zgoraj, kažejo, odkod je Tomaževa modrost, pri nogah pa mu leže premagani nasprotniki, paganski in krivoverski modrijani. Te podobe so kompendij dominikanskega svetovnega naziranja (str. 137—158).

Važnejše za razvoj umetnosti je slikarija na pokopališču v Pizi. Obzidje ima 350 m v obsegu; nad sto let je trajalo, predno je bil zadnji kos poslikan. Nekatere teh slik izražajo najvzvišenejšje krščanske misli, kakor n. pr. znano zmagoslavje Smrti, v katerem so zbrani spomini na kugo l. 1348. Z večšim peresom razpravlja Kraus idealno vsebino teh slik, preveč na kratko pa poroča o novem stavbarstvu, ki se je pojavilo na podlagi študija antike začetkom XV. stoletja. Slišimo imena, kakor Brunelleschi, Alberti, Rosselino, a nobena podoba nam ne pokaže cerkev, katere so stavili. In vendar so med njimi pravi biseri!

Z Masacciom se začne tudi novi rod slikarjev. Ta je umrl stoprav 26 let star, pa ko bi bil vedel tedanji vek, kako so slikali Grki in Rimljani, bi bil spoznal, da je Masaccio te prekosil. Vsi umetniki, ki so hoteli kaj postati, so romali Masaccijskih fresk študirat. Škoda, da je bil med temi marsikateri večji kot umetnik, kakor kot značaj. Tako n. pr. fra Filippo Lippi.

Šele zdaj, ko je slikarstvo v Masacciu izobrazilo vso tehnično znanje in spretnost, šele zdaj pride antika v poštev. Njen mojster je Mantegna v Padovi. Istočasno je slikal v Ferrari Francesco Francia; njegove pobožne, skoro sentimentalne madone nam še dandanes ganejo srca. Na koncu te prve renaissance stoji Domenico Ghirlandajo v Firenci. Med svete osebe v raznih prizorih iz življenja Marijinega je razvrstil vse polno svojih sovrstnikov iz Florence; tako je posvetni portret oskrnil cerkvene stene. Plodovitost pa je bil Domenico tako, da si je želel mestnega obzidja v Firenci, da bi vsega poslikal s svetimi zgodbami.

V sočasnem kiparstvu se odlikujeta idealist Ghiberti in realist Donatello; nad vse zanimiva je tudi rodbina della Robbia, oče s tremi sinovi in stričnik. Ti so znali žganemu ilu vlitu življenje, da se kosa z najboljšimi mramornatimi deli. Najobširnejše kompozicije, kakor n. pr.: vnebohod Kristusov, vnebovzpetje Marijino, prihod sv. Duha, počestitev sv. treh kraljev, cele oltarje, krstne kamene itd. so izdelali v lošani lončevini. Človek se ne more dovolj načuditi laškemu duhu, kateremu je najpreprostejša snov pokorna. — Kiparjem še moramo prišteti oba Pollajuolo in Verrochio-a, ki so svoje kipe lili v bronu, pa Deziderija iz Settignano in Mina iz Fiesol, ki sta bolj ljubila beli mramor.

Po idealni vsebini pa zavzema med sodobnimi umetniki prvo mesto Fra Angelico. V njem prodre koncem prve dobe renaissance ves verski čut in mistični vzlet florentinske in umbriske šole. Fra Angelico stoji sam na vrhuncu. Formalno so njegovi vrstniki znali boljše ko on, nihče pa ni slikal tako dobro, ko on, kako se čista duša zrcali v očeh, kako ponižnost, pobožnost in božja ljubezen sije iz obraza, kako življenje po veri obvlada celo telo. Idealista sta bila tudi Perugino, neprekosljivi mojster v živih barvah in Pinturicchio, a Angelico presega oba po duhu. Pod isto streho pa kakor ta mistik med umetniki je bival tudi mož, ki je hotel uvesti misticizem v življenje. To je bil Savonarola. Kristus je hotel napraviti za kralja v Firenci in teokratizem za vladni princip. Na umetnike, s katerimi je občeval, je vplival blagodejno v verskem smislu, umetnosti pa ni mogel rešiti iz propada, kamor jo je tirala paganska smer. Bilo je prepozno. Renaissance se je bila že vkoreninila s svojimi dobrimi in slabimi stranmi.

To so le nekatera imena, nekatere misli iz te izborne knjige. Škoda samo, da je Herder preveč štedil z ilustracijami! V tem bi bil moral posnemati Benzigerja, ki je Kuhn-ovo »Kunstgeschichte« opremil tako bogato in po tako nečuvno nizki ceni, da se moramo kar čuditi. Zato še tu pripomnim, da Kuhn sicer ni učenjak, ki bi bil sam raziskaval umetniško-zgodovinsko polje, kakor Kraus, a ima bogato, temeljito znanje svoje stroke. Za uk je tudi mnogo bolj pripraven, kakor Kraus, ki ljubi včasih blesteče misli in visoke ideje, ki z duhovitostjo piše zgodovino umetnosti kot umetnik.

A. Stegenschek.

Homiletika in ascetika.

Polifka P. Joh.: *Vorträge über das heil. Herz Jesu*. Str. 273. C. K 220.

Priznati moramo, da nas je ta knjiga zelo razveselila, kajti krasno delo je, vredno, da diči mizo vsakega duhovnika. Med knjigami o pobožnosti Srca Jezusovega spada brezdvomno med najlepše. Imenovati jo moramo tudi izvirno. Vse, kar pove lepega, vzvišenega, nebeskega o Jezusu in njegovem presv. Srcu, izvaja iz plemenitih lastnosti kralja Davida, Jezusove predpodebe iz Starega zakona, o katerem je Bog sam rekel, po preroku Izaiju, »da je bil mož po njegovem srcu, ki je storil njegovo voljo« (Act. 13, 22). Oziraje se torej na Davida, primerja v 12 govorih Jezusa z Davidom; naslovi posameznih govorov ti povejo vsebino: 1. Kraljeva krona, 2. Davidova harpa, 3. Davidova prača, 4. Savlova sulica, (s katero je Savel hotel Davida prebosti), 5. ponižni David, 6. krotki David, 7. usmiljeni David, 8. David

in Mihol, 9. David in Jeruzalem, 10. veledušni David, 11. David v grehu, 12. Davidova ljubezen.

Govori so zelo lepo razdeljeni, n. pr. prvi: Kraljeva krona je znamenje a) vlade b) moči, c) kraljestva. Vsaki del je za-se jasno razložen z izreki sv. pisma, sv. očetov in z dokazi iz zgodovine ter vsakdanjega življenja. V opombah stojé še zgodovinski podatki o različnih navedenih predmetih; raditega knjiga nima samo dogmatično-govorniškega pomena, temveč je i zgodovinska apologija pobožnosti do najsvet. Srca. Ravno to jo posebno priporočuje. Druge knjige o tej pobožnosti so namreč le zgolj izraz srčnih občutkov ter so, posebno za bolj olikane čitatelje in poslušalce malo rabljive, tu najdemo i zgodovinske dokaze, čemur se tudi olikani svet ne more upirati. V govor so vpletene na mnogih krajih najzanimivejše pripovedi iz cerkvene in svetovne zgodovine. Prav pripomni izborni govornik str. 53: »Svet zaničuje to pobožnost iz nevednosti. Nima pojma niti o njenem bistvu, niti o njenem vzroku ter koristi. V 18. veku so jo silovito ovirali janzenisti pod vodstvom škofa Scip. Riccija. Imenovali so častilce presv. Srca Jezusovega Alcoquiste ter so jim predbacivali praznoverstvo in materijalizem. Sramotna sinoda pistojška 1786 je zavrgla to pobožnost. Vendar ne smemo prezreti prizadevanja sv. cerkv. učenika Alfonza Ligu., kateri je vse žrtvoval, da bi to pobožnost razširjal. V Napolju so prepovedali vse knjige Srca Jezusovega, v Veroni so pobožnost sploh prepovedali, v Avstriji je bilo uradnikom cesarja Jožefa II. zapovedano, da morajo vse podobe Srca Jezusovega odstraniti ali jih pa dati preslikati, kar se je zgodilo tudi z zgodovinsko-pomenljivo podobo v jezuitski cerkvi v Inomostu. Sloveči astronom cesarske zvezdarne na Dunaju P. Maks Hell je bil kaznovan na 500 gld. globe, ker je razširjal knjige o Srcu Jezusovem, kanonik Patricij Fast na Dunaju je bil zató celo zaprt, v francoski revoluciji je pa bila pobožnost do Srca Jezusovega zločinstvo, katero so semtertje s smrtjo kaznovali...« In vendar se je pobožnost ohranila ter tako krepko razvila; res, čudež moramo to imenovati. Takih zgodovinskih podatkov je mnogo v knjigi, in ti so neovrgljivi dokazi.

Dr. A. Medved.

Priprava na smrt, ali premišljevanje večnih resnic. Spisal sv. Alfonz Mar. Liguorski. Poslovenil dr. Andrej Karlin. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1900.

Namen knjižice je jasen; veleč. g. prelagatelj premišljevanj sv. Alfonza M. Liguorskega hoče slovenskemu ljudstvu podati najzdatnejši pripomoček, doseči najpotrebnejše: srečno smrt.

Iz tega stališča knjižico razmatrujoč, slobodno trdim, da je zlata vredna, kajti primerna je npravnim potrebam sedanjega časa, zelo potrebna našemu narodu.

Dve reči sta, kateri ljudje, posebno mladina in izobraženci, premalo premišlujejo: kratko življenje in brezkončna večnost; dve reči sta, za kateri ljudje premalo skrbé: za večne zaloge in za srečno zadnjo uro. In ta premajhna skrb za srečno smrt je poglavitni vzrok, da toliko in toliko ljudi živi lahkomišelnó, brezbrizno, ne meneč se, stori-li dobro ali hudo. Temu sledi in mora slediti nesrečna smrt in trpljenja polna večnost. »Človek pojde v hišo svoje večnosti«. (Prid. 12, 15.)

Da bi srečno umrli, se moramo za srečno poslednjo uro vredno in dobro pripravljati. K temu mnogo pripomogajo premišljevanja v omenjeni knjižici; navajajo nas, da pogostoma mislimo na smrt in njene posledice; n. pr. »Podoba ravnokar umrlega človeka«; mrlič še na postelji...; mrlič ko jame trohneti...; pretresljive podobe! A niso kake domišljije, gola resnica je, o kateri se človek lahko prepriča, ako vidi mrliča na mrtvaškem odru, ali če gre h gomili in premišluje prah, pepel, črve. (Ivan. Zlatoust.) — To premišljevanje vzbudi nadnaravne občutke ter sklepe, skrbeti

ne toliko za telo, temveč za dušo, kateri je določena lepša usoda: da se vrne k Bogu. —

Prereditko premišljevanje smrti in večnih resnic dosledno rodi malomarnost in nebrižnost za dušo. Človek lepša svoje telo, nasičuje nezmerno svoj želodec, napolnjuje svoje srce s posvetnimi veselici, a duša je revna in usmiljenja vredna, in uboga in slepa in naga. (Skrivn. raz. 3, 17.)

Premišljevanje smrti in večnih resnic, kakor mu jih podaja navedena knjižica; n. pr. v 14. premišljevanju, mu kaže življenje kot pot v večnost, po katerem naj varno hodi, t. j. naj ga rabi za dobra dela: »Glejte, pred vas sem postavil pot življenja in pot smrti.« (Jer. 21, 8.) Kdor se torej marljivo poslužuje premišljevanj o smrti in večnih resnicah, ne bo pozabil, da ne živi za ta svet, temveč da mu je časno življenje priprava za večno življenje v nebesih.

Knjižica je vredna, da jo prav iskreno priporočam ne le vsem lajikom, temveč tudi duhovnikom, da oni, ki uče druge, tudi za-se, v lasten duševni dobiček premišlujejo večne resnice, ter živijo primerno svojemu vzvišenemu stanu. »Spominjaj se svojih poslednjih reči, in na veke ne boš grešil.« (Sir. 7, 40.)

Glede pisave pa bi želel, da bi nekateri, ljudstvu manj znani izrazi bili zamenjeni z bolj domačimi; n. pr. »dovtipen« z »bistroumen« ali »prebrisan«; »ogrodje« z »okostje« ali fig. »kost in koža«, itd.; kajti znane besede segajo v srce, nepoznane ne ganejo!

Da bi se brala ta knjižica v vsaki slovenski hiši!

P. Nikolaj Meznarič, O. F. M.

Raznoterosti.

Katoliška cerkev in svetovna razstava v Parizu l. 1901¹. Pariz je bil lani prizorišče izvanrednih, ogromnih mednarodnih svečanosti. V tem oziru svet še ni videl enakega podjetja.

Priredil je starodavni Pariz svetovno razstavo.

Francoski odlični pisatelj Daix piše o njej: »Pariška svetovna razstava l. 1900. je nadkrilila vsa pričakovanja, za podjetnike, za razstavljalce in za obiskovalce pomeni enako velik, nenaden, zmagošlaven uspeh«.

Predsednik francoske republike je l. 1892., 12. julija, ko se je prvič javno govorilo o jubilejni razstavi, s ponosom zatrjeval: »Mi Francozi bomo priredili razstavo, ki bo daleč vse prekosila, kar je svet doslej v tej stroki videl. Ob meji dveh stoletij bomo sijajno pokazali svetu, kaj je sploh doslej dosegel človeški napredek. Naša razstava bo pregled in očividni pojav človeške izobrazbe.«

Zakaj so podjetni Francozi odločili ravno leto 1900. za tako razstavo? Trgovinski minister La Roche nam to razodene v svojem načrtu od l. 1892. On pravi: »L. 1900. bo ravno sklep velepomembnega stoletja, čudapolnih znanstvenih in gospodarskih uspehov; prag bo k novi dobi, katere velikost nam učenjaki in modrijani prerokujejo in katere uresničenje bo brezdvomno presegalo sanje naše domišljije. Razstava l. 1900. bo predočevala XIX. stoletje in bo označila njegovo modrost«.

¹ Govor v znanstvenem klubu v Mariboru dne 4. prosinca 1901.

Ko je lani predsednik Loubet slovesno otvoril razstavo, je z nekako samoza-vestjo vzkliknil: »Naj pridejo narodi ter si naj pogledajo, kaj je dosegel človeški um, neutrudna marljivost, vstrajno delovanje na vseh poljih človeške omike!«

Ako te besede niso pretirane, potem je moral Pariz strmečemu svetu res nekaj velikanskega in orjaškega pokazati. Prebivalci pariški so se trudili dovolj, da bi razstavo priredili v tako ogromnem slogu, kakor je sploh mogoče. Darovali so v ta namen 1.030.000 m² najlepšega pariškega sveta za zidanje potrebnih poslopij v osrčju svojega svetovnega mesta; nad 100 milijonov frankov so žrtvovali Parižani složno z drugimi Francozi samo za priprave. Najmanj toliko svoto so poklonile vse večje države na svetu za svoje prostore na razstavi. Velikanske žrtve! Po njih moramo sklepati, da je bila razstava res svetovnega, zgodovinskega pomena.

Kolik razložek v primeri s prejšnjimi razstavami!...

Prva razstava v današnjem smislu je bila v Parizu l. 1798.; vsi predmeti so bili razstavljeni v enem poslopju in peti dan po otvoritvi že ni bilo nobenih obiskovalcev več! Toda letos? Velikanske priprave spremljale so visokoleteče nade in njim so sledili neverjetni uspehi. 55 milijonov ljudi je hitelo v Pariz ogledat si to novodobno čudo; šest mesecev se je ob obalih toli opevane Seine trlo nešteti množic iz vseh delov sveta; vsi evropski narodi so tam med seboj tekmovali, a poleg njih je bilo videti mnogobrojne zastopnike iz Avstralije, Afrike, Amerike in Azije. Smelo se trdi, da pač ni večje ali pomenljivejše dežele na svetu, ki bi ne bila poslala svojih ukaželnih zastopnikov v Pariz.

Tak prizor v Parizu je bil nepopisljiv; ako si šel eno uro okrog po obljudenih, prenapolnjenih cestah, pozdravljal si lahko v različnih narodih ves svet. Zvečer 17. avgusta nas je bilo na razstavi 860.000; srce mi je s strahom utripalo, ko sem gledal to neprimerno množico. Niti Rim, ki se vendar s polno pravico i dandanes imenuje »caput mundi«, ne more ponuditi takih trenutkov. Nobeden glas se isti večer na razstavi ni tolikokrat ponavljal, kakor globokosrčni »ah«! in pa besede: »Cela est inoui! to je nečuveno«!...

Sredi Pariza, na tako zvanih elizejskih in martiških poljih, Champs Elisées in Champs de Mars, nastalo je novo, uprav čarobno mesto. Inženir Daix pravi o njem: »To je čudapolno, bajno mesto, kraljestvo sladkih sanj, napolnjeno s samimi palačami, ki se dvigujejo izmed umetnih drevoredov in cvetočih vrtov. Tvojim očem se odpró povsod dražestni prizori, tako mnogolični, tako omamljajoči, da za nekaj trenutkov pozabiš, da to leži na dolgočasnem planetu, kateremu se zemlja pravi. To je čarobni svet en miniature, to je odsev človeške zmožnosti v vesoljnem pomenu. Karkoli so premogli različni narodi v teku svoje zgodovine, karkoli so ustvarili lepega in vzvišenega, s čemurkoli se ponašajo, vse to vidiš tu pred seboj razprostrto. In glej! iz vsega sveta pridejo obilne množice, da bi to slavno, čudovito mesto obljudile.«

Tako popisuje svoje utiske iz razstave oduševljen obiskovalec v vznesenih besedah. Bodisi, da je govoril hiperbolično, ter je videl razstavo v večjem sijaju, kakor je res bila, a to bode priznal vsak, da je bila razstava velepomembna za razvoj človeške omike. Zgodovinarji bodo deloma po njej sodili XIX. vek; merilo bo vseh uspehov, katere je človek s svojim umom dosegel v trudapolnih naporih dosedanje zgodovine.

Nek drugi vnet obiskovalec piše v izborni rimski reviji »La Civiltà cattolica«: »La storia è entrata per tutte le porte dell' Esposizione di Parigi del 1900... zgodovina je vstopila skozi vsa vrata pariške razstave l. 1900.; tu se je vsela ter je razprostrla svoje roke in šinila s svojim pogledom v vse zbirke, palače in paviljone

ne kot da bi bila zavidna novemu veku, ne! temveč poklicana kot sodnik od sedanjosti in sprejeta s častjo, s svečanostmi ter z odkritosrčnim občudovanjem.

Radi tega so pa že več let časniki s povdarkom klicali: Kdor hoče videti napredek sedanjega veka, ta mora na razstavo v Pariz!

In res! Tisočera vabila niso bila klic vpijočega v puščavi. Iz celega sveta, kakor rečeno, se je napotilo nad petdeset milijonov ljudi gledat orjaški pojav človeškega napredka.

Med nje zašel sem tudi jaz, želč z lastnimi očmi videti, kako daleč je torej v smislu modernih presojevalcev dospelo človeštvo. Čutil sem v sebi nekako nujno potrebo, potovati na razstavo v Pariz. Zakaj-li, bi me kdo utegnil vprašati? Odkritosrčno odgovorim: zato, ker si hočem zavarovati pravico, med modernimi olivkanci tudi nekaj govoriti; če bi kdo se ponašal, kakšna čuda je videl na jubilejni pariški razstavi, se nečem dati od njega prekositi v lastni izkušnji. Prepričan sem, da je tako tekmovanje z lajiki za nas koristno in častno, posebno, ako moramo mnogo občevati z učenimi lajiki. Nikari ne zaostajajmo za njimi, kar zadeva človeški napredek in občno prosveto!

Povem pa, da sem bil ves čas na potu v Pariz in nazaj domov sebičen potovalec, kakršni so bili pač vsi obiskovalci svetovne razstave. To se pravi: Vsakdo je tje kaj potoval s kakšnim posebnim namenom, ki naj bi utešil njegove osebne ali stanovske zahteve. Zdravnik je hitel tje kaj, ogledat si zdravniške uspehe; trgovca je pred vsem mikala pariška trgovina; učenjaka je nagibala njegova stroka; umetnik je hrepenel videti v razstavi svojega truda občudovane plodove.

A jaz, in istotako gotovo vsak katoliški duhovnik, se nisem mogel iznebiti vprašanja: Kaj bom pa jaz videl na razstavi, kar posebno mene zadeva? A kaj mi je bližje, kakor sv. katoliška cerkev, katere skromen služabnik sem? Ali bo na razstavi kaj cerkvenih sledov? Ali bo vel kje cerkveni duh? To je bila misel, ki me je zanimala, predno sem popotno palico v roke vzel, spremljala me je po celem potovanju, vodila me je po vsej razstavi.

Je-li torej bilo na razstavi kaj cerkvenega, nekaj, kar vsaj spominja na katoliško cerkev? Je-li svetovna razstava v Parizu, katero toliko povzdigujejo in katero proglašajo najsijajnejšim pojavom človeške omike, je-li imela, pravim, kakšen cerkven znak? Se je sploh na njej kaj cerkvenega videlo?

Na to vprašanje odgovoriti, je namen mojega predavanja. Ne bom opisoval svojega potovanja, to je snov za kak podlistek, ne bom našteval tisočerihih znamenitosti, katere sem videl. Razodeti hočem tu samo svoje vtise, katere je občutilo moje srcé, če sem premišljeval vprašanje: v kakšnem razmerju je svetovna razstava v Parizu l. 1900. s katoliško cerkvijo?...

Reči moram, da sem bil v tem oziru pred in med potovanjem velik pesimist. Saj se vedno o Parizu in sploh o Francoski čita, kako sovražna je katoliški cerkvi! Bal sem se celó, da bode tu ali tam sv. cerkev s svojimi obredi in ustanovami na razstavi morala služiti obiskovalcem v posmeh. Ironijo, proti cerkvi naperjeno, svet tako čisla!...

A ravno tako odkritosrčno moram priznati, da sem se v tem oziru motil. Videl sem namreč, da je bila sv. cerkev na razstavi tako lepo in tako častno zastopana, da smesponosom in z vzvišeno samozavestjo reči: V nobenem oziru moji delavci ne zaostajajo za drugimi pospeševalci človeškega napredka.

To prepričanje bilo mi je sladko zadoščenje za dolgo potovanje; ako ne bi bil ničesar drugega dosegel, že s tem bi bil popolnoma zadovoljen.

Da se o resničnosti mojih vtiskov prepričate, velespoštovani bralci, stopite z menoj v duhu na razstavo. Ponudim se vam za vodnika. Videli bomo, koliko stvari nas na katoliško cerkev spominja, ali bolje rečeno, koliko dragocenih predmetov svetovne razstave je ravno po prizadevanju in pod vplivom katoliške cerkve nastalo.

Prekrasen, nepozabljiv prizor je očaral gledalca, ako je stal na novem, še le meseca majnika 1900 dogotovljenem mostu, ki pelje preko Seine: »Pont Alexandre»; posvečen je slavnemu spominu ruskega carja Aleksandra III. Tik mostu na desnem pobrezju stojita dve lepi, nalašč za razstavo sezidani palači: Velika in Mala palača lepih umetnosti. Kar bliščita se v sijaju žarne lepote.

Stopimo v ono na severni strani, Velika palača, Grand Palais, imenovani!

V njej je slikarstvo razstavljeno. Tu najdemo neštete slike iz vseh dob, iz vseh krajev, od najrazličnejših umetnikov. Nad 30.000 umotvorov se nam kaže po prostornih sobanah. Laški, francoski, nemški, slovanski, angleški in ameriški, celó kitajski in japonski umetniki ti predstavljajo svoje umotvore. Slovence zastopata dva, Repič in Robida, katerih slik pa, žal, nisem mogel najti. Nepregledne trume radovednega ljudstva so se valile po obširnih hodnikih in dvoranah dne 17. avgusta, ko sem bil tam. Z velikim dvomom sem prestopil prag; poznam namreč mnogo slikarskih zbirk; po Italiji, Avstriji, Nemčiji, sem jih dokaj videl, a marsikatera ne bi v obisk nikomur priporočal, kajti v mnogoterih mora rdečica lice oblit. Kako bo torej tukaj, sem si isti dan mislil?...

Svet je mimo slik naglo drvel, za veliko večino se nikdo niti zmenil ni. Le pri nekaterih slikah je vse obtičalo, le tu in tam je bila gnječa. Le-te slike sem si i jaz bližje ogledal. In glej! Vse take slike predočujejo verske snovi. V vatikanski pinakoteki ni videti bolj nabožnih slik, kakor sem jih tu videl. Najboljši laški slikarji: Rafael, Tizian, Giulio Romano, Leonardo da Vinci, Tintoretto, Domenichino, Caracci, Scagliari, ... vse te znanke najdemo ali v izvorniku ali vsaj v posnetku. Zraven njih pa je francosko slikarstvo prejšnjih in sedanjih časov; tu vidimo slikarje: Dellacroix, Delaroche, Ary Scheffer, David, Gros, Gericault, Gerard, Bomblet, Trainpont, Garen, Toissant itd.

Najkrasnejše slike so verske vsebine, skoraj le nje je tako vneto in zvesto opazovalo občinstvo.

Oglejmo si le nekatere: Uprav presunljiva je slika »Ludovik IX. se v mladosti Mariji zaobljubi.« Pred oltarjem, pred Marijino podobo, kleči v sveto pobožnost vtopljen kraljevič francoski, od Boga poslan svoji domovini, da nekdanj iz zlatega prestola svojim podanikom oznanjuje čednost in versko popolnost kot pravi apostol. Čudovita miloba mu sije iz obraza; v nepopisni ljubeznivosti zre doli na njega nebeška Devica, kakor da bi zrla najmilejša mati na najljubše dete. Kdor je to sliko videl, ni vedel, bi-li bolj občudoval Ludovikovo pobožnost ali pa umetnikovo spretnost, ki jo je tako dražestno izrazil. Moral je biti veren, čuteč umetnik.

Pomenljiva je slika »Križarji pridejo v Carigrad«. Na obrazu se jim bere neizmeren trud, katerega so po dolgem potovanju in bojevanju prestali. Iz oči jim sije neukročeno oduševljenje za sveto krščansko stvar. Tehnika na sliki je občudovanja vredna; kretanje živahno, zdi se, da vidim junaške čete s krepkim korakom stopati po ulicah.

»Peter Amijenski vabi v goreči pridigi na križarsko vojsko«, je isto tako cerkvena slika, z izbornim izrazom verske gorečnosti na Petrovem obrazu. Kdor je to slikal, moral je v svojem srcu čutiti Petrovo versko vnemo.

Tu in tam je bilo najti več slik o Kristusovem trpljenju, ugajale so mi izvanredno. Na njih se ni videla tista moderna površnost, ki iz trpečega in umrlega

Kristusa odžene vse božanstvo. Da, francoski slikarji znajo ohraniti svetim predmetom svet značaj, ki mora biti istim bistvena lastnost.

Nad nobeno sliko pa nisem videl strmeti toliko ljudi, kakor ono, ki je imela naslov »Priprava na prvo sv. obhajilo«. Ah — to je bilo lepo, naravnoč pretesljivo! Marsikatero oko se je zraven porosilo. Kakšna slika pa je bila? Naslikana je bila čedna sobana v samostanu šolskih sester. Zbrano je bilo v njej več rdečeličnih, srečnih gojenk. Sredi med njimi stalo je dekletce, manjše od drugih. Poleg njega je bila šolska sestra v vsej ljubeznivosti skrbne, dobre učiteljice. Merila je dekletcu obleko za prvo sv. obhajilo. To je tej ganljivi sliki priprosta snov. A kako so neprimerno lepo izražena čutila na njej. Dekletce se topi svete radosti, da bo smelo kmalu stopiti k mizi Gospodovi v belem oblačilu nedolžnosti; druga dekleta, ki so že bila pri sv. obhajilu, se ž njim veselijo ter skušajo s svojimi pogledi povečati njegovo radost, a sestra zraven gleda z nekako zadovoljnostjo na celo družbo, češ: prava čustva navdajajo ta-le mladi samostanski svet. To je v istini pogled, ki mora razvneti živce v tajni rajski milobi. Slikar, ki je to slikal, moral je nekda sam čutiti to nebeško koprnjenje po prvem sv. obhajilu. V celi sobani vel je vzvišen, nadnaravni duh vsled te slike. Da, verska moč je i tu na razstavi kazala svoj nepremagljiv vpliv na človeško srce. Večkrat sem čul v dvorinah Velike palače, ako se je kdo čudil, krilate besede: »La foudre est tombée — blisk je vdaril!«! Tukaj sem jih sam ponovil: La foudre est tombée!...

Hitimo dalje! Na nasprotni strani ulice »Avenue Nicolas II.« je Mala palača, Petit Palais. V njej je razstavljeno kiparstvo in najrazličnejši predmeti iz starinoslovja. Tu najdemo toliko obilico znamenitih zanimivosti, da bi bilo treba tedne in tedne ostati samo v tem oddelku, da bi vse videl. Verske snovi zopet brezdvomno nadvladujejo. Michelangelova Pietà in Mojzes, Rafälov Kristus-Zmagovalec so pač v odličnih posnetkih najkrasnejši umotvori. Kristusova statua, namenjena za velikansko cerkev na Mont Martre v Parizu je pa poglavitno delo sedanjih dni.

Več soban je pa prenapolnjenih z izključno samo cerkvenimi stvarmi. Tu vidiš umetne relikviarije, sohe, stare oltarje, kelihe in ciborije iz različnih vekov, najlepše iz 13.—16. stoletja. Dovršeni so tako ukusno, lepo in popolno, da današnji vek kljub svojemu napredku ne more nič lepšega doseči. Stolna cerkev v Aix-u je razstavila mnogo cerkvene obleke, pozlačene z demanti in dragocenimi kameni tako obložene, da dandanes tolikih zakladov po cerkvah več ne najdemo. Najlepša dela so večinoma iz starodavne tovarne za cerkvene obleke in posode v mestu Limoges. Celi prizori iz sv. pisma so v zlato viliti z natančnostjo, kateri se ni moči dovolj na čuditi. Morebiti na celi razstavi ni bilo palače in paviljona, ki bi bil hranil toliko dragocenosti in zakladov, kakor Mala palača. In te vse je darovala — katoliška cerkev, kot spomin krščanske umetnosti.

Dr. A. Medved.

(Konec prihodnjič.)

Književni razgled.

Biblične vede.

Kurzgefasster wissenschaftlicher Commentar zu den hl. Schriften des Alten Testaments auf Veranlassung der Leo-Gesellschaft... Abth. III., Bnd. 3, 1. Hälfte: Das Buch Ezechiel erklärt von P. Schmalzl. Mit 5 Abbild. Wien, Mayer & Comp. 1901. VI + 473. C. 12 K.

Dogmatika in modroslovje.

Grundzüge der kath. Dogmatik. V. Dr. Jos. Bautz. 2. Aufl. Mainz, 1900. I.—II. Th. (VIII + 214 str., VIII + 227 str.)

Lehrbuch der Philosophie auf aristotelisch-scholastischer Grundlage zum Gebrauche an höheren Lehranstalten und zum Selbstunterricht. Von Alf. Lehmen S. J. II. Band 1. Abtheil.: Kosmologie und Psychologie. Freiburg, Herder. 1901. Str. XV + 526

Cerkvena zgodovina.

Die altchristliche Literatur und ihre Erforschung v. 1884—1900. I. Abth. Die vorincianische Literatur. V. Dr. Alb. Ehrhard. Freiburg, Herder. XII. + 644 str. C. m. 15.—

Life and labors of Rt. Rev. Frederic Baraga, First Bishop of Marquette, Mich. (To which are added short sketches of the lives and labors of other Indian Missionaries of the Northwest.) By P. Crysostomus Verwyst, O. F. M. Milwaukee, Wis.: M. H. Wiltzius & Co. 1900. XV + 476.

Obširno oceno te znamenite knjige o našem slavnem rojaku priobčimo prihodnjič.

Nравoslovje.

Göpfert Fr. Ad., o. ö. Prof. a. d. Universit. Würzburg: Moralthologie. 3 Bände, 2. Aufl. Paderborn, Schöningh. 1899. M. 11'60. — Druga izdaja prav dobre in rabne Göpfertove moralke zavzema XII—XIV. zvez. zbornika Wissenschaftliche Bibliothek.

St. Alphons v. Lignori oder Robert Grassmann? Eine Beleuchtung der Broschüre Grassmanns über die Moralthologie des hl. Alphonsus. Von Prälat Dr. Keller, Stadtpfarrer zu Wiesbaden. 1901. C. 30 pf. Prav času primerna in vsega priporočila vredna brošura.

Directorium vitae perfectionis. Edidit P. Tescelinus Halusa, monachus Cisterciensis. Cum permissu Superiorum. Monasterii Guestf. Libraria St. Alphonsi, 1900. 12°, 71. — Duhovniku je neobhodno potrebno zanesljivega duhovnega vodstva. Kdor v to svrhu ne utegne čitati obsežnih knjig, nabavi naj si tu navedeno. V kratkih, jedmatih stavkih se nam podajajo za vsak mesec navodila k notranjemu in zunanemu samozatajevanju. V prvem delu pa so krasne molitve za razne kreposti, duhovnikom zlasti potrebne. Opomniti treba, da je to delce posnetek iz knjig dveh slavnih cistercijanov: sv. Bernarda in kardinala Bona. Duhovnik, ki bo to knjižico rabil vsak mesec, čutil se bo ob letu prerojenega, ker po tem navodilu se stopa polagoma od stopinje do stopinje višje k Bogu. Lično vezana knjiga stane 1 K 62 h.

J. Benkovič.

Cerkveno pravo.

Za redovniško pravo je znamenita knjiga: »De iure practico regularium (auctore Nervegna; Regensburg, 1900. 248 str.). Cerkve je vedno skrbela za redovniški stan. Izdajala je modre naredbe, da ga uredi in povzdigne. To redovniško pravo je bilo dozdaj večinoma razpršeno po raznih pravnih knjigah, kjer se je nahajalo tudi že mnogo neveljavnih določb. Nervegna pa je vse še veljavne določbe redovniškega prava zbral in nam jih podal v posebni knjigi. Izločil je iz nje vse zastarele in neveljavne naredbe ter nam podal le-to, kar še ima v resnici veljavo in česar se tudi res še poslužuje kongregacija »super disciplina regularium«. S tem

je odpravil marsikatero nejasnost iz redovniškega prava. Pisatelj je bil za to delo tudi sposoben, ker je bil dolga leta uradnik v omenjeni kongregaciji in je torej mogel dobro poznati »kurijalni stil« in v kongregaciji veljavne zakone.

O škofovskih volitvah v nemških protestantskih deželah govori knjiga: »Der Einfluss der deutschen protest. Regierungen auf die Bischofswahlen« (Sp. Dr. A. Rösch). Protestantske vlade vedno ovirajo škofovske volitve, ker vedno po svoje zavijajo s silo pridobljene si pravice. Pisatelj želi rešiti to preporno vprašanje. Pri svojem proučevanju skrbno porabi bogato, na to vprašanje nanašajoče se katoliško in protikatoliško slovstvo. Mirno premotriva rezultate dosedanjega raziskovanja in resnico obdrži, zmoto pa odločno zavrne. Pred vsem doslovno navaja tozadavne postavbe, katerih juridični značaj in pomen natančno preiskuje. Ker pa se ravnoiste postavbe od raznih faktorjev različno razlagajo, zato se pri svojih trditvah sklicuje na pogodbene razgovore med cerkvijo in državo, iz katerih se pogostokrat da zanesljivo sklepati na preporni zmisel v papeških bulah in pismih. Pisatelj temeljito pozna cerkveno pravo, sodi mirno in objektivno, išče le resnice in zmagonosno zagovarja cerkveno stališče. O konkordatih se drži čiste pogodbene teorije. Temeljita in jasna Wernzova (Ius decret. I, p. 190—228) razprava o konkordatih bi mu bila tukaj lahko mnogo koristila. Dr. A. Jerovšek.

J. B. Sägmüller, Lehrbuch des kath. Kirchenrechtes. 1. Theil. Einleitung, Kirche und Kirchenpolitik. Quellen d. K.-Rechts. Str. 144. Herder. C. 2 m.

Vzgojeslovje.

Razlaga novega Velikega katekizma, potrjenega od vseh avstrijskih škofov, zbranih na Dunaju 9. apr. 1894. Spisal in založil Dr. Ivan Križanič (sedaj stolni dekan in) profesor pastirne. II. del. V Mariboru 1901. Tiskarna sv. Cirila. Str. 663, c. 3 krone, za poštnino 20 vin. več.

Dr. Krieg Cornel.: **Lehrbuch der Paedagogik**, Geschichte und Theorie. II. bistveno popravljen in pomnožen natis, vel. 8°, 500 str. Cena K 7.20, vez. K 8.65. Založil Ferd. Schöningh v Paderbornu.

Knjiga uči popolnoma pravo krščansko vzgojeslovje. To stališče gotovo priporoča vsako knjigo krščanskim učiteljem in odgojiteljem ravno v naši dobi, ko se šolstvo tako rekoč siloma odtujače veri in cerkvi.

Bobelka Franz: **Religionsunterricht für das zweite Schuljahr**. 8°, 189 str. Cena vez. v kaliko K 2. Založila Ulr. Moser-jeva bukvarna v Gradcu.

Gotovo bo izdal pisatelj kmalu tudi katekeze za III. šol. leto. Iz raznih razlogov bi želeli, da bi izdal katekeze za oba letnika v eni knjigi ter razložil ves mali katekizem. Ne bi pa želeli tej knjigi obširnosti Wiedermayerjeve »Razlage malega katekizma«.

Sladeczek Andreas, Rector: **Das katholische Kirchenjahr** und die gebräuchlichsten kirchlichen Andachten. Zwei Ausgaben. A. Zum Gebrauche der Volksschule (66 str.) Cena 60 h. B. 166 str. Cena K 1.56. Založila in izdala zaloga Herder-jeva v Freiburgu, 1900.

Cerkveno govorništvo in ascetika.

Zur Erinnerung an die von der österreichischen Leogesellschaft in Marburg am 23. und 24. Juli 1900 abgehaltene General-Versammlung. Festrede, gehalten von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant. Marburg, 1900. Im Selbstverlage des Verfassers. Str. 22.

Palliums-Übergabesfest und Inthronisierungs-Feier Seiner Fürsterzbischöflichen Gnaden des Hochwürdigsten, Hochgeborenen Herrn Dr. Johannes Bapt. Katschthaler, Fürsterzbischofes und Metropolit von Salzburg. Festpredigt, gehalten von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant, in der Metropolitankirche zu den hl. Rupert und Virgil, am Epiphanie-Octavfeste, den 13. Jänner des hl. Jahres 1901. Marburg, 1901. Im Selbstverlage des Verfassers. Str. 39.

Das beste sociale Heil- und Rettungsmittel. Der III. Orden des heil. Franciskus, nach seinem Wesen, seiner Wirksamkeit und seinem Werte dargelegt in den Reden des Tertiär-Congresses zu Mecheln 1897. Von P. Rupertus Müller O. F. M. Paderborn, 1900. Junfermannsche Buchhandlung. Str. 124.

Sociale Vorträge. Von P. Georg Freund C. Ss. R. III. vermehrte Auflage. Münster in Westf. Alphonsus-Buchhandlung. 1900. Str. 272. C. 2/40 K.

Venite, adoremus! Der Verein zur beständigen Anbetung des allerheiligsten Altarssacramentes und zur Ausstattung armer Kirchen in der Lavanter Diöcese, dargestellt in seiner achtzehnjährigen segensreichen Thätigkeit. Marburg, 1900. Str. 240, c. 3 K. Po svojem predmetu in po svojem namenu se družba vednega češčenja sme imenovati kraljica cerkvenih društev. V lavantinski škofiji posebej, pod dolgoletnim spretnim vodstvom mil. g. L. Herga, sedanjega prošta lavantinskega, je neizmerno veliko storila v čast božjo in v povzdigo pristne cerkvene umetnosti. Knjiga nam predločuje pomen in razvoj vednega češčenja sv. R. T. sploh ter delovanje družbino v lavantinski škofiji. Med drugim podaja knjiga tudi cerkvene določbe za napravljanje bogoslužne obleke. V kratkem izide tudi slična slovenska knjiga.

Petar Barbarić. Hrvatski uzor mladič. Napisao A. Puntigam D. I. Zagreb, 1900. O tej lepi knjigi nam poroča velečenjeni prijatelj našega lista to-le:

»Petar Barbarić je bil res najuzornejši gojenec, kar jih je doslej imelo Travniško semenišče. Odlični darovitosti je pridružil žilavo vztrajnost v učenju. Posebno pa je bilo izvenredno njegovo prizadevanje, spopolniti se v krščanskih čednostih. Posnemal je mlade svetnike, zlasti svetega Ivana Berchmansa tako, da je bilo težko, na njem opaziti tudi le malo pogrško. In kakršno življenje, taka je bila smrt; zapustil je za seboj nekaj od tega, kar se zove »odor sanctitatis«. Zato se je glavnemu predstojniku v semenišču, P. Puntigamu vredno zdelo, knjižico o njem napisati in izdati. Služila bode, tako se upa, kot dobro vzgojevalno sredstvo za mladež, pa tudi mnoge odrasle bode lahko zanimala. Slike v njej vzvišujejo zanemivost.«

Naslov te knjige je priobčil »Voditelj« že v 1. številu, cena ji je samo ena krona. Dobiva se v tiskarni A. Scholza v Zagrebu. Ista knjiga je med tem izšla tudi v nemškem jeziku. Slovenci naj posegnejo po hrvaški knjigi. F. K.

Molitvenik za gojenke zavoda šolskih sester iz tretjega reda sv. Frančiška v Mariboru. 1900. V zalogi zavoda. Tiskarna sv. Cirila. Str. 210.

Za majniško pobožnost.

1. **Šmarnice.** Mariji, majnika kraljici v venec splel M. Jurkovič, kn. šk. duh. svetovalec in župnik pri Sv. Petru. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1900. Cena mehko vez. 80 v., trdo vez. K. 1/30, v usnje K. 1/60. Po pošti 10 v. več.

2. **Šmarnice.** Marijine čednosti in dobrote po Patistu S. J. in Schepersu opisal p. Ladislav O. S. Fr. Katoliška Bukvarna v Ljubljani, 1900. Vez. v pol usnje K. 1/80, celo K. 2/—, z zlato obrezo K. 2/40. Po pošti 10 v. več.

Versko-nravno stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času.

(Dalje.)

5. Sinedrij.

Po povratu iz babilonskega suženjstva (krog 530 pr. Kr.) se je pri Izraelcih izpremenila državna ustava. Nekdanjo kraljevsko oblast je namreč nadomestil »veliki zbor« ali sinedrij, ki je bil ob Kristusovem času najvišji sodni zbor v verskih, sodnjih in upravnih zadevah judovskega ljudstva.

1. Kdaj in kdo je ustanovil sinedrij, se ne da določiti natančno. Zbor plemenitašev v Jeruzalemu, ki je imel vladno in sodno oblast nad judovskim ljudstvom, moremo za gotovo dokazati šele v grški dobi. Rabini sicer trdijo, da se je začel sinedrij z onimi sedemdeseterimi možmi, katere si je po božjem ukazu izbral Mozes izmed judovskih starejšin, da bi mu pomagali voditi ljudstvo¹. Dalje trdijo rabini, da ta zbor ni prenehal nikdar od Mozesa, kar pa tudi ni res. Starejšine ljudstva namreč, o katerih je tuintam govor², češ, da zastopajo ljudstvo, niso oblastnija, kar pa je bil sinedrij vsekdar.

Tudi v perzijski dobi še ni bilo sinedrija. Rabini sicer govoré o »veliki sinagogi«³ v dobi Ezdrovi in Nehemijevi in pravijo, da je to sinedrij; a motijo se, naópak umevajoč nekatera mesta Ezdrove⁴ in Nehemijeve knjige⁵, kjer je večkrat govor o starejšinah in nekih načelnikih. Dokazati se da *ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰουδαίων*, t. j. sinedrij, šele v grški dobi. Prvič se namreč omenja pod Antiohom Velikim (223—187). Nekateri učenjaki trdijo določno, da se je sinedrij prvič sešel leta 188. pr. Kr.

¹ Num. 11, 16. — ² Prim. I. Reg. 8, 1; 20, 7; II. Reg. 23, 1; Ez. 14, 1; 20, 1.

³ Velika sinagoga (*הַבַּיִת הַגָּדוֹל* ali *בֵּית הַדִּין*) je bil baje kolegij ali zbor 120 učenih mož, ki so — tako trdijo rabini — vladali izraelsko ljudstvo po povratu iz suženjstva. Pripisujejo ji celo vrsto raznih določeb. Ker je bil baje Ezdra predsednik temu slavnemu zboru, zato ga tudi imenujejo *בֵּית דִּין שֶׁל עֻזְרָא*. Udom tega zbora prištevajo rabini tudi preroke Hageja, Zaharija in Malahija, ker so živeli in delovali po suženjstvu. Zadnji ud tega zbora je bil baje veliki duhovnik Simon Pravični, naslednik Onija I. Veliko sinagogo so imenovali Talmudisti ta zbor baje zato, ker je postavil veličanstvo božje (*הַגְדָּלָה*) v prvotno stanje, t. j. ker je zopet vpeljal tri pridevke božje, namreč naslove *הַגְדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַכּוֹרָא* (velik, mogočen, strahovit; prim. Deut. 10, 17).

⁴ Esdr. 5, 5. 9; 6, 7. 14; 10, 8. — ⁵ Neh. 2, 16; 4, 8. 13; 5, 7; 7, 5.

»Voditelj« III.

Po povratu iz suženjstva je načeloval judovski državi, torej tudi geruziji, dedni veliki duhovnik. Velike duhovnike iz rodu Aronovega pa so nadomestili vsled upora junaških Makabejcev proti selevkiškemu trinoštvu veliki duhovniki iz rodu Hazmonejcev, ki so od Simona sem tudi podedovali to službo. Geruzija se v tej dobi večkrat omenja, n. pr. za Juda¹, za Jonatana² in Simona³. Dasi so bili Makabejci sprejeli knežji in kraljevski naslov⁴, se je vendar še ohranila geruzija. Vsaj za Aleksandre se izrecno omenjajo τῶν Ἰουδαίων οἱ πρεσβύτεροι⁵.

Pompej je zopet odpravil kraljestvo. Veliki duhovnik pa je ostal načelnik ljudstva (προστασία τοῦ ἔθνους)⁶. Krog l. 37. pr. Kr., ko je Herod nastopil vlado, se imenuje geruzija prvič συνέδριον⁷. Kaže se, da je oblast tega sodišča takrat segala tudi v Galilejo. Po smrti Herodovi je dobil Arhelaj samo en del očetovega posestva, namreč pokrajino Judejo z Idumejo in Samarijo. In tudi oblast sinedrija se je tedaj omejila na te pokrajine. Tako je bilo gotovo tudi pod prvimi prokuratorji. Vendar pa je imel sinedrij v tem času več oblasti kot za Heroda in njegovih sinov. O Kristusovem in apostolskem času se omenja sinedrij večkrat kot najvišja judovska oblast, zlasti kot najvišji judovski sodni zbor⁸. Namesto συνέδριον nahajamo tudi πρεσβυτέριον⁹ in γερουσία¹⁰. Jožef iz Arimateje, ud tega zbora, se imenuje¹¹ βουλευτής. Jožef Flavij¹² imenuje najvišji jeruzalemski urad συνέδριον ali βουλή; veliki zbor z vsem ljudstvom vred pa imenuje τὸ κοινόν. V Mišni¹³ se imenuje najvišji sodni zbor בֵּית דִּין הַגָּדוֹל (Beth din haggadol) ali po grškem סֵנְהֶדְרִין הַגָּדוֹל (Sanhedrin gedolá), ali tudi samo סֵנְהֶדְרִין (Sanhedrin).

Po razdejanju Jeruzalema l. 70. je moral sinedrij prejenjati. Pač pa so si Judje kmalu spet ustanovili sodni zbor (בֵּית דִּין) v Jabni ali Jamniji. V 3. in 4. stoletju po Kristusu je bil glavni sedež judovskih rabinov in zakonoznanstva v Tiberiji.

2. Gledé sestave sinedrija je pomniti tole: Po Mišni¹⁴ je bilo sinedristov 71, gotovo po zgledu zbora starejšin za časa Mozesovega (Num. 11, 16). Vodilno besedo v sinedriju so imeli veliki duhov-

¹ Prim. II. Mach. 1, 10; 4, 44; 11, 27. Tudi πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ I. Mach. 7, 33. zaznamujejo geruzijo.

² I. Mach. 12, 6: ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους, ibid. 11, 23: οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραήλ, ibid. 12, 35: οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ.

³ I. Mach. 13, 36; 14, 20. 28. — ⁴ Prim. Voditelj l. II., str. 290 in 291.

⁵ Antiq. 13, 6. 5. — ⁶ Antiq. 20, 10. — ⁷ Antiq. 14, 9. 3—5.

⁸ Matth. 5, 22; 26, 59; Marc. 14, 55; 15, 1; Luc. 22, 66; Ioan. 11, 47; Act. 4, 15; 5, 21 sq.; 6, 12 sq.; 22, 30; 23, 1 sq.; 24, 20.

⁹ Luc. 22, 66; Act. 22, 5. — ¹⁰ Act. 5, 21. — ¹¹ Marc. 15, 43; Luc. 23, 50.

¹² Antiq. 14, 9. 3—5; 15, 6. 2 fin. Bell. Iud. 2, 15. 6. — ¹³ Sota IX, 11.

¹⁴ Sanhedrin I, 6.

niki (οἱ ἀρχιερεῖς). Skoro povsod v Novem zakonu, kjerkoli se nava-
jajo posamezne vrste svetovavcev, so ἀρχιερεῖς na prvem mestu. S tem
izrazom se menjava v istem pomenu: οἱ ἄρχοντες¹.

Kakor je težko določiti, kaj je prav za prav umevati pod ἀρχιερεῖς,
tako je gotovo, da je misliti na najimenitnejše med duhovniki, prvo
seveda na dejanskega velikega duhovnika; potem na vse one, ki so
bili kdaj veliki duhovniki, pa so bili odstavljeni, kar se je za kralja
Heroda Vel. in pozneje pripetilo prav pogosto. Gotovo so velikim du-
hovnikom prištevati tudi potomci onih plemiških družin, iz katerih so
se v tem času navadno jemali veliki duhovniki². Take družine so bile
Fabi, Boet, Anan ali Ana in Kamit. — Verjetno je tudi, da so
velike duhovnike imenovali načelnike 24 duhovniških vrst, v katere je
duhovnike razdelil že David³. Morda so med velike duhovnike v si-
nedriju šteti tudi načelniki tempeljskih čuvajev.

Druga vrsta sinedrijskih prisednikov so bili γραμματεῖς, pismouki,
torej pravni strokovnjaki.

Vsi drugi prisedniki, katerih ne moremo porazvrstiti v dve na-
vedeni vrsti, pa so se imenovali πρεσβύτεροι, starejšine.

Veliki duhovniki (ἀρχιερεῖς) so pripadali o Kristusovem času skoro
izključljivo stranki saducejev⁴, pismouki pa skoro ravno tako izključ-
ljivo stranki farizejev. V herodiansko-rimskem času so bili torej v
sinedriju saduceji in farizeji⁵. Največ vpliva v sinedriju so imeli v
tem času farizeji, dočim so bili voditelji sinedrija saduceji⁶.

¹ Nahajajo se naslednji izrazi, s katerimi se zaznamuje sinedrij: I. ἀρχιερεῖς, γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι, zadnji dvoji tuintam v nasprotnem sporedu (Matth. 27, 41; Marc. 11, 27; 14, 43. 53; 15, 1).

II. ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς (Matth. 2, 4; 20, 18; 21, 15; Marc. 10, 33; 11, 18; 14, 1; 15, 31; Luc. 22, 2. 66; 23, 10).

III. ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι (Matth. 21, 23; 26, 3. 47; 27, 1. 3. 12. 20; 28, 11. 12; Act. 4, 23; 23, 14; 25, 15).

IV. οἱ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ὅλον (Matth. 26, 59; Marc. 14, 55; Act. 22, 30).

Glede ἄρχοντες prim. Act. 4, 5. 8 s 4, 23. — Parkrat nahajamo οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες (Luc. 23, 13; 24, 20). Na teh dveh mestih so pod ἄρχοντες gotovo umevati ali οἱ γραμματεῖς, ali οἱ πρεσβύτεροι, ali pa oboji skupaj.

² Prim. Act. 4, 6: Ἄννας ὁ ἀρχιερεὺς καὶ Καϊάφας καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀλέξανδρος καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ. — Act. 19, 14 se navaja »veliki duhovnik« Σκευδᾶς s sedmimi sinovi, ki ga ne nahajamo v zapisniku velikih duhovnikov, katerega so sestavili stari grški pisatelji na podlagi poročil Jo-
žefa Flavija v Antiq. 18, 2. 2. — ³ I. Par. 24, 1—19. Prim. Luc. 1, 5.

⁴ Act. 5, 17. Antiq. 20, 9. 1. — ⁵ Saduceji: Act. 4, 1 ss.; 5, 17; 23, 6; Antiq. 20, 9. 1. Farizeji: Act. 5, 34; 23, 6; Bell. Iud. 2, 17. 3; Vita 38. 39.

⁶ Odtod so razlagati izrazi: ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαῖοι (Matth. 21, 45; 27, 62; Ioan. 7, 32. 45; 11, 47. 57; 18, 3), ali tudi samo οἱ Φαρισαῖοι, ali celo οἱ Ἰουδαῖοι (Ioan. 1, 19) za sinedrij.

»Voditelj« III.

O predsedniku v sinedriju pripoveduje poznejša judovska tradicija, da so zavzemali to mesto farizejski voditelji šol¹. Ali temu izrecno nasprotujeta Novi zakon (Act. 5, 17 ss.; 7, 1; 9, 1. 2; 22, 5; 23, 2. 4; 24, 1) in Jožef Flavij (Antiq. 14, 9. 3—5; 20, 9. 1). Veliki duhovnik, ἀρχιερεύς, je vedno na čelu sinedriju. Kjer se imenujejo imena, je zmeraj dejanski veliki duhovnik predsednik sinedriju. Tako n. pr. Kajafa ob Kristusovem času (Matth. 26, 3. 57), Ananija za apostola Pavla (Act. 23, 2; 24, 1), oba — kar vemo iz Jožefa Flavija — dejanski službujoča velika duhovnika². Edino mesto, katero se lahko navaja zoper našo trditev, je Act. 4, 5. 6, kjer se kaže kot na čelu sinedriju Ana, ki ni bil več dejanski veliki duhovnik. Ali treba imeti pred očmi vzporedno (paralelno) mesto Luc. 3, 2. Na obeh mestih se navaja Ana na tak način pred Kajafom, kakor bi bil res on dejanski službujoči veliki duhovnik, kar pa prav gotovo ni bil. Kakor se torej iz Luc. 3, 2 ne sme sklepati, da je bil Ana tedaj še veliki duhovnik, prav tako se iz Act. 4, 5. 6. ne sme sklepati, da je bil isti Ana predsednik sinedriju, kar bi bilo v očitnem nasprotstvu z Matth. 26, 57—66. V obeh slučajih torej sv. Luka poroča malo nenatančno. Pravi veliki duhovnik je bil tedaj Kajafa; Ana pa se imenuje, ker je bil tast Kajafov in ker je imel na slabotnega Kajafa še velik vpliv³. Po vsem tem torej trdimo, da je bil Nasi prvotno pravi knez ali kralj ljudstva; Ab-beth-din pa prvotno ni bil skoro gotovo nič drugega, kot predstojnik sinedriju. V istem pomenu se nahaja tudi izraz Roš-beth-din. Šele doba po Mišni je prenesla pomen onih besedij na predsednika in podpredsednika sinedriju.

3. Krajevno je bila oblast sinedriju o Kristusovem času omejena na 11 okrajev ali toparhij Judeje v ožjem smislu⁴. Sinedrij ni torej imel nad Jezusom Kristusom sodne oblasti, dokler se je ta mudil v Galileji. V nekem obziru pa je imel sinedrij oblast nad judovskimi občinami po vsem svetu. Dajal je n. pr. ukaze občini v Damasku,

¹ Taki možje se navajajo v Mišni (traktat Aboth p. I.) po dva in dva skupaj. Navedena tradicija omenja, da je bil prvi one dvojice נָשִׁים (Nasi), t. j. predsednik, drugi pa אֲבֵי תַּיִן (Ab-beth-din), t. j. podpredsednik v sinedriju.

² Izpraševanje Jezusovo pred Anom (Ioan. c. 18), — ki takrat res ni bil dejanski veliki duhovnik —, ni protidokaz, ker ono izpraševanje je bilo le zasebno.

³ To menda po pravici sklepamo iz Ioan. 18, 13: »Et adduxerunt eum ad Annam primum; erat enim socer Caiphae, qui erat pontifex anni illius«.

⁴ Po Jožefu Flaviju (Bell. Iud. 3, 3. 5) in Pliniju (Hist. nat. V, 14. 70) je bila Judeja v ožjem smislu v rimski dobi razdeljena na 11 okrajev, imenovanih kleruhije (κληρουχίαι) ali toparhije (τοπαρχίαι), namreč: 1. Jeruzalem, 2. Gofna, 3. Akribata, 4. Tamna, 5. Lida, 6. Emavs (Amwas), 7. Betleptefa, 8. Idumeja, 9. Engadi, 10. Herodij, 11. Jeriha. Prim. Schürer, II. str. 137 ss. — Rimljani so razdelili deželo v teh 11 okrajev zato, da so lažje in vspešneje pobirali davke.

naj zapre tamošnje kristjane¹. Občine po svetu sicer niso bile strogo dolžne, poslušati ukaze sinedrija. Ali veljava njegova je bila tolika, da so se ji občine klanjale radovoljno.

V stvarnem obziru pa oblast sinedrija najboljše določimo tako, če pravimo, da je bil sinedrij v nasprotju s tujo rimsko vlado najvišja domača oblast. Pod to oblast so spadale vse verske, višje sodnje in upravne zadeve, katerih niso smela reševati nižja sodišča in v kolikor sinedrijeva oblast ni bila omejena po Rimljanih. Pod oblast sinedrija so torej spadale tudi vse zadeve, ki so se tikale »postave«. Sinedrij odposlje poslance k Janezu Krstniku, oznanjujočemu »krst pokore«, vprašat, kdo da je, kako poučuje in s kakšno pravico krščuje (Ioan. 1, 19—28). Sinedristi vprašajo Jezusa, izganjajočega o prvi Veliki noči v javnem delovanju kupčevavce in prodajavce iz templja, s kakšno pravico to dela, češ, kaj takega sme razen njih samo Mesija ali preroki (Ioan. 2, 13—25). Sinedrij obsodi Jezusa zaradi navideznega bogokletstva (Matth. 26, 65; Ioan. 19, 7), Petra in Janeza kot kriva preroka in zapeljivca ljudstva (Act. cc. 4 in 5), sv. Štefana kot bogokletneža (Act. 6, 13 ss.), sv. Pavla, češ, da je prestopil »postavo« (Act. c. 23).

Sodil pa je sinedrij tudi v družbinskih ali civilnih zadevah in je kazensko postopal v prestopkih in zločinih (Act. 4, 5—23; 5, 21—40). Imel je lastno policijsko oblast (Act. 4, 3; 5, 17. 18). Smel je obsojati na smrt in sicer smrt s kamenanjem, obglavljenjem, obešenjem in sežganjem. Smrtna kazen, ki jo je odločil sinedrij, pa je obveljala o Kristusovem času le tedaj, če jo je potrdil tudi prokurator. Sinedristi pravijo naravnost (Ioan. 18, 31): ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα: Mi ne smemo nikogar umoriti. Prav isto se da posneti iz poročila sinoptikov o obsodbi Gospodovi. Judovska tradicija pripoveduje, da se je vzela ona pravica sinedriju 40 let pred razdejanjem templja². Verjetnejše pa je, da je izgubil sinedrij ono pravico takoj, ko je prišel prvi prokurator v Judejo (l. 6. po Kr.). Prokurator pa se je navadno oziral na judovsko pravo, če je potrdil obsodbo. Le tako nam je tudi umljivo, kako je mogel Pilat obsoditi Jezusa Kristusa. V nekem posebnem slučaju so se morali soditi celo rimski državljani po judovski postavi. Če je namreč kak nevernik prestopil mejo v templju, katero prestopiti je bilo dovoljeno le Judom³, je bil obsojen na smrt, četudi je bil Rimljan⁴. Kajpada je moral oskrbnik potrditi tudi takšno obsodbo.

Res pa je, da imamo v sv. pismu N. zakona nekaj zgledov, iz katerih bi mogli sklepati, da je smel sinedrij tudi o Kristusovem in

¹ Act. 9, 2; 22, 5; 26, 12. — ² Jer. Sanhedrin I, 1 in VII, 2.

³ Prim. Voditelj I. II., str. 209. — ⁴ Bell. Iud. 6, 2. 4.

apostolskem času izvrševati smrtne obsodbe. Sem štejemo kamena nje sv. Štefana (Act. 7, 1—58) in umor sv. Jakopa ml., bratranca Jezusovega (Antiq. 20, 9. 1; Euseb. Hist. eccl. 2, 23). Ali ta dva in drugi podobni slučajji (Act. c. 5; Luc. 4, 30; Ioan. 8, 59) dokazujejo samo to, da so si sinedristi večkrat tudi sami lastili pravice, ki jih niso imeli in da so si jih včasih tudi res priborili s silo.

Vendar pa so imeli Rimljani pravico, če so hoteli, postopati tudi samostojno. In tako so res storili večkrat, n. pr. ko so vjeli sv. Pavla (Act. 21, 33). Tudi je imel oskrbnik in celo tribun jeruzalemske kohorte pravico, sklicati sinedrij in zahtevati od njega, da preišče in presodi kakšno zadevo po judovskih postavah. (Prim. Act. 22, 30; 23, 15. 20. 28).

4. Krajevna sodišča¹ so imela seje vsak drugi in peti dan v tednu, t. j. v ponedeljek in četrtek. Če se je ravnal tudi sinedrij po tem običaju, ni znano. O praznikih niso sodili, še manj pa o sobotah. Ker se je smela smrtna obsodba razglasiti šele dan po obravnavi in obsodbi, se taki slučajji navadno tudi niso obravnavali na večer pred prazniki ali pred soboto. Seveda so to le teoretične določbe, ki se pa niso zmeraj izpolnjevale v dejanju, ker vemo za gotovo iz obsodbe Jezusa Kristusa, ki je bil obsojen in križan na velikonočni praznik.

Kraj, kjer se je zbiral sinedrij — βουλή — je bil po Jožefu Flaviju² blizu Ksista³, in sicer od tega proti izhodu, proti templju. Ker je bil Ksist z mostom naravnost zvezan s templjem, je βουλή, t. j. sinedrij (βουλευτήριον) iskati na hribu Moriji na zapadni strani templja. Mišna imenuje kot zbirališče sinedrija מִשְׁכַּת הַלִּישָׁת (Liškath haggazith), dvorano ob Ksistu⁴. — Če se je ob obsodbi Jezusovi (Marc. 14, 53 ss.,

¹ Manjši sodni zbori, ki so se pa tudi imenovali po sinedriju סנהדרין קטן, mali sinedrij), so bili po vseh večjih mestih Palestine, n. pr. v Jopi, Jerihi, Seforidi, Gadari, Amatu. Taki sodni zbori so šteli po 23 prisednikov. V Mišni (Sanhedr. 1, 2) se omenja tudi sodni zbor 3 mož (בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה), ki je sodil o prestopkih v denarnih zadevah ali manjših poškodbah. Jožef Flavij pa omenja (Antiq. 4, 8, 14) sodni zbor 6 mož. Ti manjši sodni zbori so umevali Matth. 5, 21 (κρίσις) in Matth. 10, 17 ter Marc. 13, 9. (συνέδριον).

² Bell. Iud. 5, 4. 2.

³ Ksist (Ξυστός) je bil s kamenjem potlakan trg v Jeruzalemu, ki je bil naokrog obdan s pokritimi hodniki. Mišna ga imenuje מִשְׁכַּת הַלִּישָׁת (Gazith). Nekateri eksgetje razlagajo ime Gazith (גַּזִּית) = rezan kamen, češ, oni trg se je tako imenoval, ker je bil potlakan z rezanimi kamni. Prim. LXX, I. Chron. 2, 2, kjer se nahaja prislov ξυστός, Vulg. politus; Am. 5, 11 pa čitamo prislov ξεστός od glag. ξέω, gladiti, Vulg.: quadro lapide.

⁴ Drugi pa predstavljajo: s kamenom potlakana ali mozaična dvorana. Prim. Dr. Nik. Heim, Jesus v. Nazareth, str. 140. Po Heim-u je bila dvorana sezidana v

Matth. 26, 57 ss.) sinedrij zbral v palači velikega duhovnika, je bila to potrebna izjema, katero je zahteval že nočni čas; zakaj po noči so bile duri zaprte, ki so iz mesta vodile na tempeljski grič.

5. Sodnijsko postopanje v sinedriju se v Mišni opisuje takole:¹ Sinedristi so sedeli v polukrogu, da so gledali drug drugega. Dva zapisnikarja sta stala pred njimi, eden ob desni, drugi ob levi polukroga, in sta zapisávala, oziroma označevala govore tistih, ki so se izrekli za osvoboditev zatoženca, in govore onih, ki so se izrekli za njegovo obsodbo². Pred sinedristi so sedeli v treh vrstah rabinski učenci, ki so se poslušajoč učili, kako se obravnavajo sodnje zadeve. Zatoženec je moral priti pred sodnike v žalnem oblačilu ter se je tam moral vesti pohlevno. V slučajih, ko se je šlo za življenje in smrt, se je morala vršiti obravnava po posebej določenih predpisih. Pričelo se je namreč obravnavati z opravičevalnimi razlogi, šele potem so se smele navajati obsojevalne okoliščine. Kdor je že branil in izgovarjal zatoženca, ga ni smel potem obsojati; pač pa je tisti, ki je že govoril za obsodbo, smel premeniti svojo misel in iznova govoriti za osvoboditev. Navzoči učenci so smeli govoriti le na korist zatožencu, ne pa proti njemu. V nižjih sodnjih zborih jim je bilo dovoljeno tudi to. Oprostitev zatoženca se je smela razglasiti že na dan obravnave, obsodba pa šele dan po obravnavi. Glasovali so stoje, in sicer »od strani«, to je: počenši od najmlajšega sinedrista; v drugih sodiščih je prvi glasoval predsednik. Za oprostilni odlok je zadostovala navadna večina, za obsodilni je bilo treba večine dveh glasov. Če je n. pr. sodilo 23 sodnikov — kolikor jih je moralo biti najmanj navzočih za veljavno sodbo — in 12 izmed njih je oprostilo zatoženca, obsodilo pa 11, je bil oproščen. Če pa jih je 12 glasovalo za obsoditev, 11 pa za oprostitev, se je moralo število sodnikov pomnožiti za dva in glasovanje se je moralo toliko časa ponavljati, da se je mogel zatoženec zakonito oprostiti ali pa obsoditi. Najvišje dopustno število sodnikov pa je bilo 71, kolikor je bilo vseh sinedristov skupaj.

podobi bazilike in sicer na južni strani templja. Severna polovica je baje segala med tempeljsko poslopje, južna pa na dvor nevernikov. Stoli za sodnike so bili postavljeni na svetem, tempeljskem prostoru, zatoženci in tožitelji pa so med obravnavo zavzemali posvetni prostor dvora nevernikov. Kot znak veljave in moči sinedrija je viselo s stropa posvetovalnice dolgo palici podobno žezlo. Morda so Judje hoteli tako posnemati Rimljane, pri katerih so liktorji pred konzuli in cesarji nosili »fasces« (sveženj šib s sekiro), v znamenje najvišje oblasti.

¹ Prim. Sanhedrin IV. in V.

² Prim. Matth. 16, 19: ὁἷον in λύειν, kar je isto z rabinskim אָסר in הִתִּיר (asar in hittir), obsoditi in oprostiti.

6. Skrb za rajnike.

Razen resnobnih Egipčanov ni skrbelo nobeno ljudstvo bolj za svoje rajnike, kakor stari Hebrejci. Indi so metali svoje mrlične ribam v valove sv. Ganga, Perzijani so jih izpostavljali jastrebom in krokarjem, Grki in Rimljani so jih — vsaj v gotovih dobah — sežigali. Izraelci pa so vedno imeli tolažilno vero, da bodo mrtvi zopet vstali. Zato so jih pokopávali v skalnatih grobovih, jamah in duplinah, v vrtovih in umetnih rakvah. Med vsemi starimi narodi so zlasti Judje¹ ob Kristusovem času najbolj skrbeli za rajnike. Ni čuda, saj jim je bil vedno pred očmi opomin modrega Siraha²: »Sin objokuj mrliča, in začni se jokati, kakor bi se ti bilo prigodilo kaj prav hudega. Po navadi pokrij njegovo truplo in ne puščaj v nemar njegovega pokopa... Bridko žaluj za njim in potlej utolaži svojo žalost. Žaluj pa en dan ali dva po njega vrednosti zavoljo opravljanja... Spominjaj se poslednjih reči... Spominjaj se moje sodbe; zakaj ravno taka bo tvoja: včeraj meni, danes tebi! Kadar mrlič počiva, daj tudi spominu vanj počivati; tolaži ga pa, kadar gre duh iz njega«.

1. Še preden se je pri bolniku začel smrtni boj, so se zbrali v »hiši žalosti« sorodniki in prijatelji, ki so tolažili bolnika in mu s svojo navzočnostjo izkazovali sočutje. Zgodilo se je tuintam, da so bili sorodniki in prijatelji po več dni pri bolniku, n. pr. Jobovi prijatelji, in da se je takim tolažnikom večkrat moralo bogato postreči.

Bolnika je obiskal eden ali tudi več rabinov. Rabinova naloga je bila, opozoriti bolnika, naj stori testament ali razodene zadnjo voljo glede časnega premoženja. Molil je potem z njim sedem psalmov in ga opominjal, naj ostane stanovit in v veri in v tolažbe polnem upanju na prihodnjega Zveličarja. Bolnik pa se je pred rabinom »izpovedal« svojih grehov in prestopkov, odpustil javno sovražnikom, in poklical prédse otroke, da jih je blagoslovil. Če pa so še živeli bolnikovi starši, so ga ti blagoslovili.

Ko je bolnik med glasnim jokom in stokom navzočih sorodnikov in prijateljev, ki so molili ob gorečih svetilkah, izdihnil svojo dušo, so mu zatisnili najbližji sorodniki oči in usta in mu skrivili prste tako, da so tvorili sv. ime Šaddaj (יְהוָה, Vsemogočni). Nato so položili truplo na tla — navadno na slamo — in pri glavi prižgali »dušno svetilko«. Tako je truplo navadno ležalo tri do štiri ure. Potem se je začelo vse potrebno pripravljati za pogreb. Truplo so umili z gorko vodo in pokrili s tenčicami; krog glave pa so ovili Talit³, od kate-

¹ Prim. Is. 14, 18; Luc. 7, 12; Ioan. 11, 30; Gen. 23, 17; I. Reg. 31, 13; II. Par. 32, 33 et al. — ² Sir. 38, 16—24.

³ Prim. str. 145.

rega so odtrgali nekaj Cicit¹. Nos in ušesa mrličeva so navadno zamašili z bombažem. Bogatci pa so mrliča potresli s stolčeno kafro, posušenim mirinim ali lavorjevim perjem in drugimi dišavami, ali pa so ga poškropili z dišečimi tekočinami. Včasih pa so mrliča celo mazilili, da bi ga čimdalje obvarovali trohnobe. Tako so hotele maziliti tudi Jezusovo truplo Marija Magdalena, Marija Jakopova in Saloma². Nikodem pa je prinesel zmesi mire in aloe okoli sto liber. Z Jožefom Arimatejcem sta potem Jezusovo telo zavila v tenčico z dišavami vred, kakor je pri Judih šega pokopávati³. Tudi glavo, roké in nogé so povezávali s povoji, n. pr. pri Lazarju⁴ in Peter je videl v grobu Zveličarjevem »prt, kateri je bil na njegovi glavi« (Talit) in posebej povoje za roke in noge⁵.

2. Precej po smrti kakega človeka so poklicali sorodniki piskače in žalovavke, da so s piskanjem, tuljenjem in prepevanjem žalnih pesem objokovali mrtveca⁶.

3. Ko se je vse pripravilo za pogreb, so nesli s tenčicami povitega mrliča na nosilnici h grobu. Pri kakem rabinu so položili nanj nekaj knjig, pri vojaku pa kakšno orožje. Možje in žene žalovavke, in piskachi so spremljali urne nosivce, jokajoč in tuleč. Prišedši na pokopališče so spustili mrliča v grob in mu pokrili oči s črepinjami, v znamenje, da je minljivo vse na svetu. Potem so grob zaprli s kamenom, da so truplo varovali pred požrešnimi šakali in drugimi zverinami. Vsak moški je nato odtrgal nekaj trave ter jo vrgel za seboj, govoreč: »Spomni se, o človek, da si prah in da se zopet povrneš v prah«⁷. Tolažec sorodnike rajnega so se potem vsi vrnili v »hišo žalosti«.

4. Dragocenih grobnih spomenikov, kakor n. pr. spomenik Makabejcev v Modinu⁸, nahajamo pri Judih o Kristusovem času primeroma malo. Bogatci so si napravili kot pokopališče zase in družino blizu mesta skalnato votlino. Ob stenah so izkopali ali izdolbli več

¹ Prim. str. 144 s. — ² Marc. 16, 1.

³ Ioan. 19, 39. 40. — Ta tenčica Gospodova (sindon munda) se hrani v Turinu. Dolga je 4,36 m in široka 1,10 m in kaže podobo trupla Jezusovega. — Drugi ali zunanji mrtvaški prt Jezusov pa se hrani že tisoč let v benediktinskem samostanu Cornelymünster pri Cahenu. Dolg je 1,81 m, širok 1,05 m. Pomniti pa je, da je to samo ena polovica; drugo polovico je namreč cesar Karel Plešasti podaril opatiji compiegne-ski na severnem Francoskem. Umetna tkanina je najfinejše indijsko platno (byssus). — V Cornelymünstru se hrani tudi prt (Talit), s katerim je bila v grobu povita glava našega Zveličarja. Večkrat skupaj zganjen je dolg 0,40 m in širok 0,22 m. Tkanina je tako fina, da je — večkrat skupaj zganjena — vendar še prozorna. (Prim. Dr. Nikolaus Heim, Unser Herr Jesus von Nazareth, str. 241.)

⁴ Ioan. 11, 44. — ⁵ Prim. Ioan. 20, 6. 7. — ⁶ Prim. Ierem. 9, 17.

⁷ Prim. Gen. 3, 19. — ⁸ I. Mach. 23, 27 ss.

klopi ali dolbin, kamor so pokladali mrliče¹. Mnogi bogatini in plemiči so imeli rakve v mestih po vrtovih². Reveže — in v velikih mestih tudi tujce — so pokopávali na skupnih pokopališčih³. Spomladi meseca marca vsakega leta so grobove pobelili, da jih je vsakdo spoznal, da se jim torej ni približal, ker bi bil sicer postal »nečist«⁴.

Preprost pogreb so Judje imeli za nečast; največa sramota pa se je storila mrtvecu, če ga sploh niso pokopali, ampak so truplo prepustili živalim. Zato so pokopavanje mrličev prištevali najlepšim delom usmiljenja⁵.

Sežigali Hebrejci niso mrličev. In čeprav vemo, da so n. pr. sežgali truplo kralja Asa⁶, vendar trdimo, da sežiganje mrličev pri Judih ni bilo običajno, in da so je vedno imeli za neverniško šego.

Dandanes pokopujejo palestinski Judje mrtvece v בֵּית הַחַיִּים (Beth Hajim), t. j. v »hiši živih«, izročajoč jih — kot nekdanj — brez rakev materi zemlji.

5. Žalovali so Judje za mrtvecem navadno sedem dni, tuintam tudi dalje. Tretji, sedmi, štirinajsti in štirideseti dan po smrti rajnikovi so prišle »žalovavke« iznova v hišo žalosti, kjer so mrliča objokovale in pomilovale. Moški sorodniki pa so takrat oblečeni v Talit neprestano molili za rajnika, zlasti molitev »Kedušo«⁷, kar je tudi še dandanes navadno.

Tuintam uprizore Judje po pogrebu mrtveca »mrtvaški ali grobni ples«. Pred hišo shodničnega predstojnika Jajira, kateremu je bila umrla dvanajstletna hčerka, so bili »piskači in šumeča množica«, ko je Jezus prišel tjakaj⁸. Piskali in peli so namreč žalno pesem (Ui ui lu lu lu) in plesali mrtvaški ples. Za križ nesočim Zveličarjem »je šla velika množica ljudi in žen, ki so jokale in ga milovale«⁹, t. j. pele žalno pesem. In še dandanes plešejo Judje n. pr. ob grobu Simona Pravičnega v Jeruzalemu in pred grobno jamo Simona Ben Johai v Mironu pri Safetu v Galileji¹⁰.

¹ Starinoslovci ločijo več vrst grobov: a) globina, v katero se je truplo spustilo (tumulus, Senkgrab); b) dolbina, v katero se je truplo potisnilo (Schiebgrab); c) klop, na katero se je mrlič položil (Bank- oder Aufleggrab) in d) korito, v katero se je truplo vložilo (Trog- oder Einleggrab). (Prim. Zschokke, Historia sacra A. T., ed. 2., str. 135 s.).

² Prim. Ioan. 19, 40—42. — ³ Prim. Matth. 27, 7; Ierem. 26, 23.

⁴ Na to šego misli Gospod Jezus Kristus, ko primerja hinavske pismarje in Farizeje »pobeljenim grobovom, ki se ljudem od zunaj lepi zde, znotraj pa so polni mrtvaških kosti in vsake gnusobe«. (Matth. 23, 27).

⁵ Prim. Tob. 1, 21; 2, 9 al. — ⁶ II. Chron. 16, 14. — ⁷ Prim. str. 48.

⁸ Matth. 9, 23; Marc. 5, 38. 39. — ⁹ Luc. 23, 27.

¹⁰ Prim. Heim, I. c. str. 228.

6. Iz opisanih žalnih običajev so hoteli nekateri sklepati, da Judje niso verovali na neumrljivost duše in na plačilo na onem svetu, kar pa ni res. Nasprotno vemo, da so farizeji in esenci in ž njimi skoro vsi Izraelci — izvzemši samo saducejce — verovali to resnico¹. Ni čuda; saj je jasno razodeta v knjigah Starega zakona. Že Job govori²: Vem, da živi moj Odrešenik, in poslednji dan bom vstal iz zemlje; in zopet bom obdan s svojo kožo in v svojem mesu bom gledal svojega Boga. Jaz sam ga bom videl, in moje oči ga bodo gledale, in ne drugi; to upanje je hranjeno v mojem srcu«. In prerok Daniel zatrjuje³: »In veliko izmed teh (vsi), ki spé v prahu zemlje, se bo vzbudilo; eni k večnemu življenju, eni pa k osramočenju, ki ga bodo večno gledali«. In ali ne izpove Marta iste vere, ko pravi⁴: »Vem, da bo (Lazar) vstal ob vstajenju, poslednji dan«. Da je bila vera o vstajenju mrtvih pri Judih splošna, se vidi tudi odtod, ker je Kristus in apostoli v Novem zakonu niso vpeljali iznova, ampak so jo samo potrdili, kakor se lahko prepričamo iz sv. pisma. Dalje dokazuje tudi to, ker se imenuje poseben kraj razen groba, kjer bivajo duše umrlih — (שְׁאוֹל, Šeol, LXX ζῆλος, Vulg. inferi ali infernus) limbus — raj — predpekli, — da so Judje verovali v neumrljivost duše. Najbolj jasen dokaz pa, — ne samo, da je človeška duša neumrljiva, ampak tudi za vstajenje mrtvih, za katoliški nauk o čistilišču na onem svetu ali vica in o koristi in moči sv. daritve, molitve in dobrih del za duše tistih rajnikov, ki so se ločili sicer v stanu milosti božje pa niso še dovolj zadostili za svoje grehe, nahajamo v zgodbah junaškega Juda Makabejca, ko se je bojeval zoper Gorgija, namestnika nevernega kralja Antioha v Idumeji, l. 165. pr. Kr.⁵. »Po Binkošti so šli nad Gorgija, poglavarja v Idumeji. Ta pa je odrinil s tri tisoč pešci in s štiristo konjiki. Ko so se sprijeli, se je zgodilo, da je padlo nekaj Judov... Drugi dan pa je prišel Juda s svojimi, da je pobral trupla pobitih in jih položil k pradedom v grobe očetovske. Našli so pa pod suknjami pobitih nekaj darov jamnijskih malikov, kar Judom prepoveduje postava⁶. Vsem je bilo torej očitno, da so padli zavoljo tega. Vsi so torej hvalili pravično sodbo Gospodovo, ki je bil skrivno storil očitno. In tako so se obrnili k molitvi, in so prosili, da bi se čisto izbrisal storjeni greh. Junaški Juda pa je opominjal ljudstvo, da naj se ohranijo brez greha, ker pred očmi vidijo, kar se je zgodilo zavoljo greha teh, ki so padli. Potem je napravil biro in je poslal dvanajst tisoč drahem⁷ srebra v Jeruzalem, da bi se daritev

¹ Antiq. 13, 23; 18, 2; Bell. Iud. 2, 12; Epiphan. Haer. 16. Prim. Act. 23, 6–9.

² Job 19, 25–27. — ³ Dan. 12, 2. — ⁴ Ioan. 11, 24. — ⁵ II. Mach. c. 12.

⁶ Prim. Deut. 7, 25. 26. Ios. 7, 21.

⁷ Grški izvirnik ima le: dva tisoč drahem = krog 1500 K.

opravila za grehe mrtvih, ker je dobro in pobožno mislil o vstajenju; (ako bi namreč ne bil upal, da bodo ti vstali, kateri so bili pobiti, bi bilo nepotrebno in prazno moliti za mrtve); in ker je premislil, da imajo ti, kateri so umrli v pobožnosti, prihranjeno prav veliko milost. Sveta in dobra je torej misel moliti za mrtve, da bi bili grehov rešeni«.

»Kar pa se tiče vstajenja mrtvih (in torej tudi neumrljivosti človeške duše), pravi Zveličar¹ saducejcem, ki so tajili ti dve dogmi: Kateri bodo vredni spoznani, doseči uni svet in vstajenje od mrtvih, se ne bodo ne možili, ne ženili. Zakaj nič več ne bodo mogli umreti; angelom so namreč enaki, in so otroci božji, ker so otroci vstajenja. Da pa mrtvi vstanejo, je tudi Mozes dokazal pri grmu², ker Gospoda imenuje Boga Abrahamovega, in Boga Izakovega, in Boga Jakopovega. Bog pa ni mrtvih, ampak živih; zakaj njemu vsi žive«. In odgovorili so nekateri pismarji in mu rekli: »Učenik! prav si govoril«.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. J. Léser.

O odpustkih, njih virih in koristi.

(Dalje.)

II. O virih odpustkov.

3. Oblast sv. cerkve do odpustkov.

Vira odpustkov, o katerih sem doslej govoril, sta trpivne narave, zakaj prvi, časne kazni, je tak, da se po odpustkih odpravi, je torej nikaven, liki grehom, ki so tvar zakramenta sv. pokore, ker se v zakramentu odpravi, drugi, zaklad sv. cerkve, pa je vir za odpustke, ker se ž njim odpravi prvi t. j. časne kazni, in je zaklad sv. cerkve torej sicer dejaven, vendar pa trpiven vir za odpustke. Potakem je pa treba, da se jima pridruži še tretji vir, oblast sv. cerkve, ki odpravi časne kazni; opravi pa jih s tem, da obrne zanje zaklad zasluženj za časne kazni in jih torej zbriše pri Bogu, čigar pravici zadosti iz zaklada. Oblast sv. cerkve je torej, če še naj ostanem pri podobi, tvorni vir odpustkov in predmet so ji časne kazni za grehe iz ene, iz druge strani pa zasluženje Kristusa in svetnikov. O tej oblasti sv. cerkve govoreč, trdim, da je *a)* od Kristusa, *b)* po svoji naravi sodna in *c)* v rokah papeža in škofov. Pravim torej, da ima *a)* sv. cerkev od Kristusa oblast deliti odpustke.

¹ Luc. 20, 27—40. Prim. Matth. 22, 23—33 in Marc. 12, 18—27. — ² Ex. 3, 6.

Te oblasti montanovci¹ niso priznavali sv. cerkvi in novacijanci² so ji jo kratili gledé na one, ki so zatajili sv. vero, če so prav le iz strahu to storili. Peter de Bruys (1124), Henrik de Lausanne (1149) in Peter de Veaux (1170) sploh cerkvi niso pustili nobene oblasti, še manj pa torej za odpustke³. Janez Wiclif (1384)⁴ in Janez Hus (1415)⁵ sta jo odrekla papežu in škofom, torej cerkvi. Dr. Martin Luther⁶, Martin Chemnitz⁷ in Janez Chauvin⁸ pa so na vso moč upili, da sv. cerkev nima oblasti za odpustke in so leti torej samo »pobožna goljufija»⁹. M. de Bay in še bolj ti v Pistoji¹⁰ so sicer pritrdili, da more sv. cerkev odpustiti kanonična pokorila, ali tajili so odločno, da se s tem odpusté potlej tudi časne kazni. Se vé, da so s tem vtajili že tudi oblast sv. cerkve do odpustkov. Sv. cerkev pa je v tem oziru na sv. tridenskem zboru¹¹ tako-le izrekla: »Ker je oblast deliti odpustke od Kristusa cerkvi dana in se je te oblasti, od Boga ji podeljeni, ona posluževala tudi v najdavnših časih: zato uči sv. zbor in zapove, da je raba odpustkov, krščanskemu ljudstvu čez vse koristna in po sv. zborov potrdbah priporočana, v cerkvi obdržati, in one z izobčenjem obsodi, ki ali pravijo, da so (odpustki) brez koristi, ali pa tajé, da je v cerkvi oblast, jih deliti.« Potakem je verska resnica, da ima sv. cerkev oblast za odpustke in se je torej poslužuje z vso pravico, že zato, da ne zakoplje zaklada, ki ga ima v zasluženju Kristusa in svetnikov. Njo nam potrjuje

α) Sv. pismo na večih krajih, več ali manj razločno. Sv. Peter je bil v Cesareji krepko izpovedal, da je »Kristus Sin živega Boga«, zato pa mu je Kristus (Matth. 16, 17 ss.) rekel: Blagor ti, Simon, Jonov sin, ker ti meso in kri nista tega razodela, ampak moj Oče, ki je v nebesih. In jaz ti povem: Ti si Peter in na to skalo bom zidal svojo cerkev in peklenska vrata je ne bodo zmagala. In tebi bom dal ključe nebeškega kraljestva in karkoli boš zvezal na zemlji, bode zvezano tudi v nebesih; in karkoli boš razvezal na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih. Lepi izpovedi je sledila lepa obljuba — za vse čase

¹ Prim. Tertulijan, De pudicitia, cap. 22. — Migne PP. lat. tom. 2, 1026.

² P. Eusebij Hist. eccl. lib. 5, cap. 2. — Migne PP. graec. tom. 20 pag. 435.

³ Glej s. Antonin, Summa theol. part. 4, lit. 11, cap. 7 § 2.

⁴ Art. 4. — Denzinger-Stahl, Enchiridion definitionum, ed. 5. num. 518.

⁵ Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 570 in 572.

⁶ De captivitate babylonica. — Opera omnia, tom. 2, pag. 63.

⁷ Examen concilii tridentini. Genevae, 1568, pag. 705 s.

⁸ Institutiones relig. christ. lib. 3, cap. 5. num. 2. Genev. 1569 pag. 706.

⁹ Thes. 18. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 641.

¹⁰ Prop. 40. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 1403.

¹¹ Sess. 25. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 862.

in vse ljudi in čez vse pomenljiva, saj napove tu Kristus ustanovitev in usodo sv. cerkve, pa tudi nje oblast za odpustke. »In tebi«, pravi Petru, »bom dal ključne nebeškega kraljestva«. Kdor ima ključne hiše, jo lahko odpre ali zapre, odpravi ali napravi ovire pri vходу vanjo. Take pa so pri nebesih madež, greha in kazni, časne in večne, kajti »nič omadežanega ne pojde vanje« (Apoc. 21, 27). Sv. Peter, in torej sv. cerkev ima »ključne nebeškega kraljestva«, ima pa s tem tudi oblast, da odpravi tak madež, in zvrši to po naravi madežev. Če so veliki, je zanje treba posvečujoče milosti božje; ta se vlije pa le v sv. zakramentih in zato se smrtni greh, velik madež, odpravi le v zakramentih. Če so pa mali, zanje ni treba nove posvečujoče milosti božje in jih torej sv. cerkev človeku odpravi brez zakramentov: v pokorilih ali odpustkih. Tak madež so časne kazni za grehe; možno je torej, da jih sv. cerkev človeku odpravi izven zakramenta sv. pokore — v odpustkih, saj dostavlja Kristus: »Karkoli boš razvezal na zemlji, bo razvezano v nebesih.« Če torej razveže sv. cerkev in če odpusti časne kazni na zemlji, odpusti jih tudi Bog v nebesih, to pa stori ona z ozirom na neizmerni zaklad zasluženj Kristusa in svetnikov božjih, da se tako zadosti pravici božji, ki terja kazni za grehe. Kar pa je bil Kristus posebej Petru obljubil, to je pozneje (Matth. 18, 18) obljubil po nekem delu poleg Petra še tudi drugim apostolom: Karkoli bote zavezali na zemlji, bo zavezano v nebesih, in karkoli bote razvezali na zemlji, bo razvezano v nebesih. Oblast razvezovati in zavezovati in torej tudi odpustke deliti, so dobili potakem vsi apostoli in zato njih nasledniki, vendar pa ne v taki meri, kakor sv. Peter in njegovi nasledniki, zakaj on je bil to oblast dobil posebej in je prejel sam »ključne nebeškega kraljestva«.

Apostoli pa so se te oblasti tudi posluževali in nam je za to sv. apostol Pavel priča, kakor si je le želimo. V svojem prvem listu do Korinčanov (I. Cor. 5, 5) je nekega meščana, »izdal v pogubljenje mesa«, t. j. izobčil ga je za pokoro, ni mu pa odrekel odveze, sicer bi mu ne otel duha »ob dnevu Gospoda«. Čez leta dni pa piše o njem (II. Cor. 2, 10): Komur ste pa kaj odpustili, (sem mu) tudi jaz, zakaj tudi jaz, če sem kaj odpustil, sem odpustil za voljo vas, v imenu Kristusovem. V teh besedah imamo vsa znamenja odpustkov. Izobčenje je preklical apostol (II. Cor. 2, 6): »Dosti je zanj, ki je tak, ta kaznen, ἡ ἐπιτίμια αὐτοῦ, ki se zvrši od večih.« Apostol pa s tem ni mislil, da prekliče samo izobčenje, saj traja to do preklica, a ga je ž njim že tudi konec. V tem pa, ko pravi apostol: »če sem mu kaj odpustil«, εἰ τι ἀφίξιμι, misli na kaj druga, na to, da je mož v svojem izobčenju trpel veliko in v duhu pokore, torej tudi božji pravici zadoščeval za svojo pregreho. Možno bi bilo celo, da je

v svoji »preveliki žalosti« odslužil vse svoje kazni, in tako bi mu apostol ne imel kaj odpustiti »v imenu Kristusovem«, ἐν προέψει Χριστοῦ, v osebi Kristusa, na mestu Kristusa¹. Kar je torej apostol odpustil možu, oziroma mu hotel odpustiti, so časne kazni in ker je to storil v pismu, ne v zakramentu sv. pokore, je bilo to v polnem pomenu znamenje odpustka². — Za to oblast sv. cerkve so tudi

β) Sv. Očetje priča in izmed njih piše sv. Ciprijan³: »Mislim, da je treba bratom pomoči, ki so prejeli liste od mučencev in jim teh priprošnja more pomoči pri Bogu, če bi jih kaka nevolja ali bolezen prišla, ni treba nas (škofa) čakati, marveč kateremu koli izmed nazočih duhovnikov, ali če bi ne našli duhovnika, ko bi bili blizu že pri zadnjem zdihljaju, tudi dijakonu, lahko izpovejo svojo pregreho, da se jim položi roka za pokoro in oni tako pridejo h Gospodu v miru, ki so mučenci jim ga od nas prosili po svojih listih«. Za preganjanja je bilo več kristjanov zatajilo sv. vero, potlej pa so delali zato očitno pokoro. Zanje so semtertje prosili pri škofu mučenci pomiloščenja in tudi ga pogostoma izprosili tako, da se jim je pokora za nekaj olajšala, ali skrajšala nje doba ali pa tudi celo odpustila. Kar so pa v tem storili škofje, to je, trdi sv. Ciprijan, veljalo tudi pri Bogu — apud Deum adiuvari possunt, venire ad Dominum cum pace — in če bi tako umrli, ne imeli bi več kazni trpeti, marveč prišli bi h Gospodu v miru, v sv. nebesa, ne v vice⁴. — Sv. Ambrož⁵ misli, da »moramo se varovati, da ne postane naše zdravilo kače zmaga. Vkani nas ona, če se vsled prevelike žalosti pogubi (človek), ki bi se mogel rešiti po usmiljenju.« Prevelike ali predolge pokore nalagati ne kaže zato, ker bi utegnil spokorjenec obupati, na veselje hudiča. Ako se mu pa pokora skrajša ali olajša po usmiljenju, per indulgentiam, opravi jo rad in se tako reši pogubljenja. Sv. Gregor⁶ niški sodi, da je škofu gledati »na način pokore« in po njem tudi spokorjencu »dobo pokore skrajšati, da bode namestu devet let v vsaki stopnji (očitne pokore) jih osem ali sedem ali samo pet let, ako z veliko pokoro premaga dobo in preseže po želji poboljšanja nje, ki imajo dolžjo dobo pokoro, pa jo opravljajo zato leno«. Tudi v tem so prava znamenja odpustkov, kajti se skrajša doba očitne pokore, s tem pa tudi doba gledé na časne kazni. — Papež Vigilij⁷ prepušča škofom, »da jim bode odpustka zdravilo blizu, ako

¹ S. Bonaventura, Sent. 4, dist. 20, p. 2, qu. 2.

² Glej W. Wilmers, S. I., Lehrbuch der kath. Religion, Münster 1886, zv. 4, str. 773.

³ Epistula 12. ad clerum de lapsis. — Migne, Patr. lat. zv. 4, str. 259.

⁴ Glej Dr. Nik. Gühr, Die heil. Sacramente der Kirche, zv. 2, str. 250.

⁵ De poenitentia, lib. 1, cap. 17, num. 93.

⁶ Epistula ad Letoium can. 5. — ⁷ Epistula 2. ad Eleutherium cap. 3.

bi preskušali stanje in pobožnost spokorjenca.« To se pravi: če kdo pobožno in srčno opravlja (očitno) pokoro, njemu se naj skrajša, torej podeli odpustek.

γ) Sv. cerkev si prisvaja oblast gledé na odpustke in se je poslužuje vse čase sem. Anciranski zbor¹ (314) določuje, »da imajo škofje, kadar so obnašanje (spokorjencev) preskušali, oblast milejše z njimi ravnati ali jim več časa (za pokoro) pridejati. Pred vsem pa je preskušati njih prejšnje življenje in poznejšnje ter jim tako skazati usmiljenje.« Tudi to usmiljenje, clementia, je odpustek v pravem pomenu. — Prvi cerkveni zbor v Niceji² (325) zapoveduje gledé na očitno pokoro: »Kolikor jih kaže v strahu, v solzah, v potrpljivosti ali v dobrih delih svoje spreobrnjenje v resnici, ne v hinavosti: ti naj šele, ko so prestali dobo poslušavcev (drugo dobo očitne pokore), potlej se v molitvi družijo z verniki«, dobodo torej odpustek za tretjo in četrto dobo očitne pokore, kajti sv. zbor dostavlja: »Potlej sme škof o njih milše, humanius, misliti.« — Na četrtem lateranskem zboru (1215) se določi: »Kadar se posveti cerkev, naj se odpustek ne raztegne nad eno leto... in potlej v obletnici posvečenja časa četrdesetih dni od naloženih pokoril odpustek naj ne prestopi... Zapovemo tudi, da se tega števila dni drže pisma za odpustke, ki se iz katerega koli vzroka podelé, ker rimski papež, ki ima polnost oblasti, se tega merila drži v takih rečéh.« — Da se sv. cerkev poslužuje rada svoje oblasti, ki jo ima za odpustke, posname se lahko še iz tega, kar sem doslej rekel, potrjuje nam pa to tudi stara navada, ki nam jo »rimski red«³ popisuje tako-le: »Najprej mora duhovnik opomniti vse vernike, da naj pristopijo v začetku posta k pravi spovedi in k pravi pokori, čim najhitreje jim je možno. Naposlednje jih je pa opomniti, da se na veliki četrtek (in coena Domini) vrnó k spravi.« Različna pa je bila oblika, v kateri so se v različnih dobah sv. cerkve podeljevali odpustki, pa tudi vzroki zanje so bili različni in tudi delivci niso bili v vseh časih tako vezani, kakor so v poznejših časih, ne nato, kar se tiče vzroka za odpustke, ne nato, kar se tiče dobe, za katero jih morejo ali smejo podeljevati. Sedanje pravo velja v tem oziru od cerkvenega zbora v Lyonu (1274)⁴.

δ) Iz uma se sicer oblast sv. cerkve do odpustkov ne more dokazovati naravnost, kajti tu pride vse na voljo Kristusovo. Ali iz tega, da je v cerkvi sv. zaklad in da velja leta za zadoščenje vernikov, če

¹ Can. 5. — Mansi, Coll. concil. tom. 2, cap. 515.

² Can. 12. — Mansi, Coll. concil. tom. 2, cap. 681.

³ Glej Dr. Ioan. Schwetz, Theologia dogmatica catholica, Viennae 1869, zv. 3, § 112, B. 3.

⁴ Glej J. Schoofs, Die Lehre vom kirchlichen Ablass, Münster 1867, § 2.

ga sv. cerkev obrne v to, sklene se lahko, da je Kristus svoji cerkvi dal oblast, vsled katere podeljuje odpustke, če so zato vzroki, kakor jih terja pravičnost in usmiljenost božja. Leti pa se kažeta prav pri odpustkih v vsej svoji lepoti, kajti usmiljenost božja terja, da se dobrim, pa še slabim otrokom pomaga, pravičnost pa, da se zadoščuje Bogu za razžaljenja, ki so jih krivi postali po svojih grehih¹.

Zgorej (str. 268) sem rekel, b) da je oblast sv. cerkve do odpustkov po svoji naravi sodna ... Zatorej jo pa štejemo v vrsto vladne oblasti sv. cerkve. Leta je dvoje vrsti: zunanja in znotranja. Prva, zunanja, gre na razmere sv. cerkve, kakor je med nje udi do nje in pa nje do njih. Druga, notranja, gre pa, kakor piše sv. Tomaž², na razmere udov sv. cerkve do nebes, ker jim »odpravlja ovire vhoda v nebesa s tem, da odpušča greh«. Leto izvršuje sv. cerkev večinoma v spovednici, ono pa večinoma zunaj nje³. Oblast sv. cerkve je, kar se tiče odpustkov, sodna, pa zunanja. Trditev je v obče gotova, dasi ni verska resnica. To se razvidi

α) Iz narave odpustkov. Odpustki so namreč odpuščenje časnih kazni za grehe, toda to se ne godi s samo odvezo (absolutione), marveč z odplačanjem (solutione), t. j. sv. cerkev vzame iz svojega zaklada, kolikor je treba za kazni, ki jih hoče spokorjencu odpustiti, ne da stori s tem silo božji pravici, ki terja kazni za grehe. Zaklad sv. cerkve pa je občno blago in ona deli iz njega izvun zakramenta sv. pokore. Enako deli tudi svetna oblast iz občnega blaga države ali dežele, ne toliko po sodiščih, kolikor upravnim potem, ako je za to potreba ali pa to terja občna korist, ne da ima do blaga kako pravico, kdor kaj prejme iz njega. »Vsako podeljenje odpustkov«, piše Til Conink⁴, »je čin oblasti ključev, ker izhaja iz javne oblasti, ki odpira kraljestvo božje, ko odpravlja ovire, ki zadržujejo vhod vanj.« Zato pa je tudi apostol pisal (II. Cor. 2, 10): Jaz, če sem kaj odpustil, sem odpustil zavoľjo vas v imenu Kristusovem. Kakor je bil z listom (I. Cor. 5, 3) moža »sodil«, *κέρριζα*, tako je tudi z listom (II. Cor. 2, 10) mu »odpustil«, *κέρριςμι*, časne kazni. — Enako uči, če se ne oziramo še posebej na ustno izročilo, tudi

β) Stara šola. O tej oblasti govori sv. Tomaž⁵ v podobi ključev ter pravi: »Ključev je dvoje. Prvi sega neposredno do nebes samih,

¹ Prim. P. Gottfried Noggler, *Compendium theologiae dogmaticae specialis*. Oeniponte. 1899. pag. 659, 3.

² Sent. 4, dist. 19, qu. 3, sol. 3.

³ Glej Dr. Simon Aichner, *Compendium iuris ecclesiastici*, ed. 9. Brixinae 1900 Typis et sumptibus Wagnerianis. § 105, 2, a.

⁴ *Commentariorum ac disputationum tomi duo*. Antverpiae. 1616. Disp. 12, dub. 2, num. 13. — ⁵ In Sent. 4, dist. 19, qu. 1, a. 1, sol. 3 ad 3.

ker odpravlja ovire vhodu v nebesa s tem, da odpušča grehe, in ta se pravi ključ reda. Njega imajo samó duhovniki, ker se ti samo postavljajo ljudstvu v rečéh, ki gredó premo do Boga. Drugi ključ ne sega neposredno do nebes samih, temveč po vojujoči cerkvi, po kateri človek hodi proti nebesom, dočim se po njem (namreč ključu) izvrže ali pripusti v društvo vojujoče cerkve z izobčenjem ali z odvezo, in ta se pravi ključ sodnosti pri sodišču. Tega morejo pa zato imeti tudi neduhovniki...» Z ozirom na odpustke pa piše¹ o teh ključih: »Ključ reda je nekaj zakramentalnega (spada k zakramentom) in učinkov zakramenta ne določuje človek, marveč Bog in vsled tega ne more duhovnik določiti, koliko po ključu reda odpusti v spovednici dolžnih kazni, ampak odpusti se jih toliko, kolikor je Bog določil. Ali ključ sodnosti ni kaj zakramentalnega (ne spada k zakramentom) in njegov učinek stoji pod voljo človeka in učinek tega ključa je odpuščenje, ki se zvrši po odpustku, saj tako odpuščenje ne terja podelitve zakramentov, ampak razdelitev občnih dobrin cerkve in zato morejo poslanci, tudi neduhovniki, podeljevati odpustke.« — To nam pove pa že tudi, c) da je oblast za odpustke samo α) v rokah papežev in škofov, toda β) ne v isti meri in γ) ne brez vzroka.

V tem stavku se izreče, da oblast za odpustke imajo le papež in škofje, ni pa ona taka za škofo, kakor za papeža, kar se tiče obsega, in papež kakor škofje delé odpustke le iz posebnih vzrokov. Vzamimo najpoprej to, α) da imajo samo papež in škofje oblast za odpustke.

Trditev je katoliški nauk in se dokaže iz sv. pisma. Petru je Kristus obljubil (Matth. 16, 18 s.): Tebi bom dal ključe nebeškega kraljestva. Karkoli boš zavezal na zemlji, bode zavezano tudi v nebesih in karkoli boš razvezal na zemlji, bode razvezano tudi v nebesih. Ta obljuba velja tudi za oblast odpustkov in Kristus jo je dal Petru posebej in prej, kakor drugim apostolom. Tako je potlej (Ioan. 21, 15 ss) tudi njemu izročil »svoja jagnjeta in svoje ovce« t. j. vse ude sv. cerkve², da bi skrbel zanje namestu njega in v tej skrbi so tudi odpustki, saj so sladka paša za dobre a slabe ovčice! — Tudi škofje imajo oblast, da delé odpustke, in nam je zato samo sv. pismo priča. Njo je namreč Kristus obljubil (Matth. 18, 18), pa jo tudi podelil (Ioan. 20, 23) vsem apostolom. Škofje pa so nasledniki apostolov, kar se tiče njih sv. službe, dasi niso taki, kar se tiče njih poedine stolice. Te oblasti se je poslužil apostol Pavel, ko je moža, ki ga je bil izobčil (I. Cor. 5, 5), eno leto pozneje vzprejel nazaj v cerkev, in mu

¹ In Sent. 4, dist. 20, qu. 1, a. 2, sol. 2 ad 1.

² Glej Dr. W. Reischl, nav. del str. 454 op. t).

je odpustil (II. Cor. 2, 10) z izobčenjem vred tudi kazni, ki mu jih je bil naložil (I. Cor. 5, 4) »z močjo Gospoda«.

Zgodovina sv. cerkve nam kaže tri dobe pri odpustkih, kar se tiče njih podeljevanja. V prvi dobi t. j. od apostolskih časov do 8. stoletja so škofje delili odpustke z ozirom na prošnje mučencev¹ ali tudi na gorečo pokoro spokornjencev², se ve, da v mejah svoje škofije. V drugi dobi t. j. od 8. do 13. stoletja so odpustke delili le papeži in sicer tako, da so mesto težkih pokoril nalagali lažja ali celo nobenih, če je človek šel v vojsko za pravice sv. cerkve ali zoper krivoverce, ali pa si jih je odkupil z molitvijo, s postom ali z miloščino, ali je vzel romarsko palico ter potoval v Jeruzalem, v Rim ali v Compostello. Leti odpustki so bili skorej vselej le nepopolni, popolne pa je podelil papež Urban II. na zboru v Clermontu (1095) tistim, ki so vzeli križ ter so šli v vojsko za sv. deželo: »Ta pot naj velja za vso pokoro!« Take je papež Inocencij IV. razpisal na cerkvenem zboru v Lyonu (1274) tudi zanje, ki bi dali križarjem, kar bi koli mogli, za sv. vojsko. Tretja doba seže pa od 14. stoletja sem do naših dni, ko se delé odpustki, popolni in nepopolni, o raznih priložnostih, popolni pa samo od papežev, dočim nepopolne delé škofje v svoji škofiji, nadškofje v svoji pokrajini in kardinali rimske cerkve v svoji cerkvi⁴.

Da imajo le škofje, rimski za vesoljno cerkev, drugi pa za svoje cerkve, oblast za odpustke, to izvira iz narave odpustkov, ker je zanje treba zaklada sv. cerkve. Do njega imajo oblast le predstojniki sv. cerkve, torej papež, ki je predstojnik vesoljne, in škofje, ki so predstojniki večjega ali manjšega dela sv. cerkve. Odpustke deliti potakem »more papež v prvi vrsti, principaliter, drugi (škofje) pa, kolikor dobé od njega oblasti, ali redne ali prepuščene⁵.« Vsled tega, »papež more vsem kristjanom, če so v resnici skesani in se spovejo, iz pobožnega in pravičnega vzroka podeliti odpustke v odpuščenje grehov, najbolj njim, ki obiščejo pobožne kraje, in so takim na pomoč«. Tako pa tudi »poedini škofje morejo svojim podložnikom poleg svetih določb deliti odpustke⁷.« — Če prav pa imajo oblast do odpustkov papež in škofje, vendar rečem, β) da je oblast papeža in škofov do odpustkov, kar se tiče mere, različna.

¹ Glej s. Ciprijan, Epist. 12, opp. t, pag. 35.

² Glej s. Ciprijan, De lapsis, num. 24. opp. vol. 2, pag. 44.

³ Glej Dr. Jos. Schwane, Dogmengeschichte der mittleren Zeit, Freiburg im Breisgau. Herder'sche Buchhandlung. 1882. § 132 op.

⁴ Glej Dr. Fr. X. Wildt, Wetzer u. Weltes Kirchenlexicon, Aufl. 2. Freiburg im Breisgau 1882. B. 1, pg. 99 s. — ⁵ S. Tomaž, Quodlibet 2, qu. 8. art. 16.

⁶ Martin V. čl. 26. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 570.

⁷ Martin V. čl. 28. — Denzinger-Stahl, nav. del. šte. 572.

Trditev je katoliški nauk, a brez nasprotnikov, kakor nam priča zgodovina, ni ostal. V tem nimam v mislih onih, ki papežu sploh ne priznavajo oblasti čez vesoljno cerkev, kajti s tem že tako njemu tudi oblasti za odpustke ne priznajo. Janez Wiclif je papežu odrekel vso oblast do odpustkov¹. Peter de Osma (1479)² je tajil, da ima papež oblast za odpustke gledé na časne kazni v vicah. Dr. Martin Luther pa je sploh papežu in škofom višjo oblast odrekel in torej tudi za odpustke³. Tudi ti v Pistoji mu je niso priznali⁴. Balant Eybel⁵ je trdil, da nima oblasti za popolne odpustke papež večje, kakor škofje. Enako je sodil tudi Vinko Palmieri⁶, da sega papež s tem, da razpisuje popolne odpustke za vesoljno cerkev, v pravico škofov⁷. Tem nasproti pa trdim, da ima papež za vesoljno cerkev oblast za popolne in nepopolne odpustke, škofje pa jo imajo le za nepopolne odpustke in samo za svoje škofije.

Trditev nam po vsem nje obsegu potrjuje razven sv. pisma ustno izročilo, zgodovina odpustkov in določbe sv. cerkve. Kar se tiče sv. pisma, nam pové jasno, da ima sv. Peter in torej njegovi nasledniki vso sv. oblast (Matth. 16, 17 ss) in čez vso sv. cerkev (Ioan. 21, 15 ss), apostoli pa s Petrom (Matth. 18, 18) in torej še bolj škofje imajo jo le v zvezi s papežem. Že Origen razlaga tako Kristusove besede (Matth. 18, 18): Karkoli boste zavezali na zemlji, bo zavezano v nebesih in karkoli boste razvezali na zemlji, bo razvezano v nebesih, ἐν τῷ οὐρανῷ, ter piše: Kristus tu pravi: in coelo; ko je pa bil Petru rekel (Matth. 16, 19), je rekel: in coelis, ἐν τοῖς οὐρανοῖς, tedaj je pokazal, da ima Peter vesoljno oblast. Tu pa pravi: in coelo, ker njim ne gre vesoljna oblast, ampak v kakšnem kraju⁸.

Kar nam zgodovina pové o odpustkih, je med drugim to, da jih tudi škofje delé že od apostolskih časov in kakor se sodi, izkrajajo tudi popolne, toda ne brez, še manj pa zoper voljo papežev⁹. Semtertje pa se trdi, da so škofje delili do 13. stoletja odpustke brez vsake omejitve, se ve, da le po svojih škofijah, kajti, »kdor ni komu sodnik, njega on tudi ne more vezati ali odvezati¹⁰«.

¹ Art. 42. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 518.

² Prop. 6. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 615.

³ Thes. 13 in 18. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 637 in 642.

⁴ Prop. 41. 42. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 1404. 1405.

⁵ Glej knjigo: »Was ist der Papst?«, bulo Pija VI. »Super soliditate« z dne 28. novembra 1766.

⁶ Glej Trattato storico-dogmatico-critico delle Indulgenze. Prato 1787.

⁷ Prim. Dr. Ioannes Perrone, S. I., Praelectiones theologiae. tom. 9. Viennae 1840. šte. 86. — ⁸ Glej C. I. C. Decr. part. 2, Can. 5, Caus. 24, qu. 1.

⁹ Prim. Fr. Beringer, S. I., nav. del. str. 39.

¹⁰ C. I. C. c. 4, X. (5, 38).

Na 4. lateranskem zboru (1215) pa je določil papež Inocencij III.¹: »Ker se vsled nepremišljenih in nepotrebnih odpustkov, ki jih delé nekateri predstojniki cerkvá, zaničuje oblast sv. cerkve in se slabé spokorna zadostila, določimo, da se odpustek, kadar se posveti cerkev, ne raztegne čez eno leto, najsi se (cerkev) posveti po enem ali po večih škofih; in potlej v obletnici posvečenja naj dovoljeno odpuščenje ne preseže 40 dni naložene pokore. Na to število dni tudi zapovemo, da se skrči pismo o odpustkih, ki se kedaj podelé iz katerih koli vzrokov.« To je tudi edino, kar se vjema z vesoljno oblastjo, ki dohaja papežu v vesoljni cerkvi. Vsled tega je popolnoma prav, če papež Martin V.² zahteva, da vsakdo veruje: »Papež more vsem kristjanom, v resnici skesanim in spovedanim, iz pobožnega in pravičnega vzroka podeljevati odpustke v odpuščenje grehov.« Zato pa tudi terja vero, »da poedini škofje morejo svojim podložnikom poleg omejitve sv. določb podeljevati take odpustke.« Meja je zanje 62. določba 4. later. cerkvenega zbora³.

Tako uči tudi šola, smem reči, da v popolnem soglasju. Že Aleksander Haleški⁴, Albert Vel.⁵ in odločno uči to sv. Tomaž, kjer piše: »Papež ima (v sv. cerkvi) polno duhovniško oblast, kakor kralj v kraljestvu. In zato je oblast deliti odpustke polno pri papežu, ker more storiti (v tej svoji oblasti), kar hoče, da je le zato postavni vzrok.« Papeži so potakem pri odpustkih vezani samo na »postavne vzroke« in je zanje le v njih meja. Drugače pa je pri škofih. »Škofje, uči sv. Tomaž⁶ dalje, vzprejmó se od papeža za (neki) del (njegove) skrbi, kakor sodniki, ki jih nastavi v poedinih mestih. Pri škofih se torej oblast, s katero delé odpustke, meri po odločbi papeževi in morejo zato dati (odpustke) po tem, kar se jim odmeri in ne več.« Ker imajo papeži zunanjo sodno pravico za vso cerkev, škofje pa za svoje škofije, te pravice pa je treba za sv. odpustke, zato je jasno, da razven teh nimá nihče oblasti do odpustkov in jih torej ne more nihče drugi deliti. Kardinali so v tem škofom — v nekem smislu — enaki in istotako papeževi poslaniki, zato imajo pa tudi blizu enako pravico⁷. — Ali rekel sem, γ) da je tudi tem, ki imajo oblast do odpustkov, zanje treba gotovih vzrokov.

To je gotova resnica in tudi ne more drugače biti. Resnica je, da imajo papeži in škofje od Kristusa oblast do odpustkov, toda leti so le »služabniki Kristusovi in delivci božjih skrivnosti« (I. Cor. 4, 1). Vsled tega jim je gledati na voljo Kristusovo in ne samo na svojo.

¹ Ibidem. c. 14, X. (5, 38).

² Art. 26. — Denzinger-Stahl, nav. del., šte. 570. — ³ n. n. m.

⁴ Summa theol. 4, qu. 79, m. 6, a. 3, § 1. — ⁵ Sent. 4, dist. 20, art. 17.

⁶ Sent. 4, dist. 20, qu. 3, art. 4, sol. 3. — ⁷ N. n. m.

Kristus pa hoče, da služijo tudi odpustki pravičnosti in usmiljenosti božji (3, a). Tako je že tudi apostol (II. Cor. 2, 7) odpustil spokornjencu, »da se kje ne pogrezne v preveliko žalost«, torej z ozirom na njegovo spokorno življenje in poleg pa še tudi z ozirom na verno ljudstvo, kajti pristavlja (II. Cor. 2, 10): »zavoljo vas«, češ, da jim bode to v zahvalo, ker so mu bili »v vseh rečeh pokorni« (II. Cor. 1, 8).

Tega nas učé pa tudi sv. očetje, ker nam pričajo, da so škofje svoje dni delili odpustke, na prošnje mučencev in le njim, ki so več ali manj že dostali svojo javno pokoro. Tako piše sv. Ciprijan¹ mučencem: »Naznanite te, ki ste jih videli sami, ki jih poznate, pri katerih vidite, da je njih pokora že prav blizu zadoščenja.« Sv. Avguštin² sodi, da »v pokori... ni povdarjati toliko mere časa, kolikor bolesti.« V zboru anciranskem³ se določuje: »Način pokore je na volji škofov, da morejo z ozirom na obnašanje spokornjencev njo ali podaljšati kasnim, ali zmanjšati gorečim.« S časom pa je očitna pokora ponehavalna in o koncu 5. stoletja je več ali manj prenehala. Škofje pa so še vendarle delili odpustke ter so spokornjencem ali skrajševali dobo pokore, ali pa so jim jo olajševali, vselej pa zato, ker so vpoštevali njih gorečo pokoro, torej iz vzroka, ki so jim ga dajali spokornjenci. Leti so namreč se ostro postili, se bičali ali so romali v sv. kraje ter delili miloščine. Z ozirom na ta njih dela so jim škofje podeljevali odpustke ter so jim ta njih dela na dalje spremenili v kako lažjo pokoro n. pr. miloščino. Po enajstem stoletju pa so papeži delili odpustke iz zunanjih vzrokov. Tako je napovedal Urban II. za vojsko v Palestini popolne odpustke, Inocencij IV. (1274) pa za kako pomoč križarjem. Bonifacij VIII. je za leto 1300 razpisal sv. leto in je podelil sploh popolne odpustke za pobožno obiskovanje 4 cerkvá v Rimu⁴. Sist IV. (1483) je določil natanko, kako se dobé odpustki sv. leta, ki se obhaja redno vsako 25. leto⁵.

Papež Klement VI.⁶ piše o sv. zakladu ter pravi, da ga Kristus »ni v robcu shranil, ne v njivi zakril, ampak ga je po sv. Petru, nebeškem ključarju in njegovih naslednikih, svojih namestnikih na zemlji, izročil, da ga vernikom koristno razdeljujejo in iz pobožnih in razumnih vzrokov sedaj za celo, sedaj za delno odpuščenje časne kazni, za grehe dolžne, tako sploh, kakor posebej, kakor bi z božjo pomočjo za dobro spoznali, resnično skesanim in spovedanim podajo...«

¹ Glej Fr. Beringer, nav. del., str. 40 s. — ² Epistula, 10, num. 2.

³ Enchiridion, cap. 65, num. 17.

⁴ Can. 22. — Mansi coll. concil. zv. 9. c. 527.

⁵ Glej Dr. F. Wildt, nav. del., str. 69, šte. 2.

⁶ C. I. C. Extrav. Comm. cap. 4, lib. 5, lit. 9.

⁷ Bula »Unigenitus.« C. I. C. c. 2. X. (5, 9).

Papež Martin V.¹ določuje, »da more papež vsem kristjanom, resnično skesanim in spovedanim, iz pobožnega in pravičnega vzroka podeliti odpustek v odpuščenje grehov.« Tak vzrok so mu romanje v sv. kraje in gmotna pomoč takim romarjem. Pobožni, razumni, pravični vzroki so spreobrnjenje nevernikov, zatrenje krivovercev, mir in edinstvo krščanskih vladarjev, povišanje sv. cerkve... V obče pa velja, da mora tak vzrok Bogu bolj ugajati, kakor pa pokora za časne kazni, ki se odslužijo po odpustkih. Sicer pa nam ni treba preiskovati, so-li vzroki za odpustke pravični ali razumni, pač pa nam je treba odpustkov. »Blagor pač njim, katerim so hudobije odpuščene in katerih grehi so pokriti.« (Ps. 31, 1.)

Dr. I. Mlakar.

(Konec prihodnjič.)

Je-li človeku vrojena ideja božja?

(Konec.)

II.

B. Kako pridemo do ideje božje?

Umsko delovanje se ne konča s tem, da si vstvarjamo ideje, pojme posameznih stvari, ampak se dovršuje s tem, da družimo ali ločimo pojme med seboj. (Intellectus intelligit componendo et dividendo.) Ako si z umom tvorim pojma »človek« in »prosta volja«, dovršim svoje spoznanje šele s tem, ako ta dva pojma združim: človek ima prosto voljo, in to se zgodi v sodbi (iudicium). Sodbe izražajo, ako se vjemajo z istino (Wirklichkeit), resnice. Veliko resnic spozna človeški um neposredno, pa ne vseh; veliko jih spozna le posredno, po potu sklepanja, iz ene znane resnice na drugo, ki nam ni bila znana.

Jasno je, da Boga ne moremo čutno videti in slišati, sploh z nobenim čutom zaznati, torej ne moremo imeti ideje božje naravnost iz čutne predstave, kakor imamo ideje raznih čutnih predmetov. Torej na drug način moramo priti do ideje božje. Zato ne moremo pritrditi naturalistom in Maks Müllerju, ki trdé, da si je človek ustvaril idejo Boga iz čutnih pojavov zunanje narave, oziroma da je poosebil in »pobožil« naravne sile. Pojem Boga je marveč pred obožavanjem narave. Preden je človek začel izkazovati božje češčenje fetišu, je že moral imeti idejo nadsvetovnega bitja, katero je le prenesel na konkreten predmet. »Incommunicabile nomen lapidibus et lignis im-

¹ Bula »Inter cunctas« z dne 25. dec. 1418, prop. 26. — Denzinger-Stahl, nav. del., štev. 570.

suerunt« (Sap. 13, 20). Z druge strani je ideja božja tako globoko zasajena v človeško naravo in tako splošna, kakor malokatera druga. Popolni ateizem t. j. popolno neznanje Boga je nemogoče, in nikjer na svetu se ni našlo ljudstvo, ki bi ne imelo pojma o božanstvu, kakor pravi Cicero: »Nulla gens tam fera est, quae non etiamsi ignoret, qualem deum habere deceat, tamen habendum sciat«¹. Seneka pa: »Mentuntur, qui dicunt se non sentire esse Deum; nam etsi tibi affirmant interdium, noctu tamen et soli dubitant«².

Ker pa pri znatnem delu človeškega rodu komaj zasledimo sledove pravega umstvenega delovanja in vendar je tudi v teh ideja božja globoko utrjena, ni čuda, da so mnogi prišli na misel: ideja božja je človeku vrojena. Kakorkoli je pa ta trditev vabljliva, je vendar ne moremo pripustiti, ako ji natančneje v obraz pogledamo. Razvoj ideje božje se da na drug način lepo razložiti; vrojena ideja nima zadostne opore in vodi k slabim posledicam.

a) Pred vsem je treba razločevati v človeku dvojno naravno spoznanje božje, naravnostno pa znanstveno ali refleksno, na kar opozarja že Janez Damaščan, pristaši vrojenih idej pa premalo vpoštevajo. Kar navajajo oni za svojo trditev in zoper intelektualistično razlaganje, velja pač o refleksnem ne pa o naravnostnem spoznanju božjem. Sv. Tomaž primerja to dvojno spoznanje z vidom³. Če n. pr. nekdo po cesti prihaja proti nam, vidimo za gotovo, da nam se nekdo približuje in da je to človek, ne vidimo pa, da je n. pr. Peter. Enaka je tudi s spoznanjem božjim. Nikakor ni res, da je ideja božja v človeku le posledek pouka ali lastnega napornega raziskovanja in refleksnega znanstvenega dokaza, ali da je gotovost o bivanju božjem odvisna od popolnosti znanstvenih dokazov. Ti dokazi, ki nam jih podaja modroslovje, sploh nimajo namena, da človeka šele seznanijo z idejo božjo in zagotovijo o bivanju božjem, marveč da naravno spoznanje, ki že je v človeku, pojasnijo, spopolnijo, utrdijo, razširijo in zavarujejo proti nasprotnim ugovorom. Tudi logika nas uči zakone, po katerih se mora vršiti naše mišljenje, vendar pa mnogi ljudje tudi brez znanstvene logike pravilno in modro mislijo, dasi ne morejo navesti razloga, zakaj je tako. Ideja božja se nudi razumnemu človeku naravnost, tako lahko in nujno, da se človek niti ne zaveda logičnega procesa, ki se izvrši v umu pri spoznanju ideje božje. Ta naravna samozavest o ideji božji je podlaga indirektnih ali refleksnih dokazov za bivanje božje. Spoznanje božje potem znanstvenih dokazov je tudi naravno, ker ne presega naravne luči razuma in se pridobiva po naravnih zakonih mišljenja, ni pa naravno, marveč umetno, ako se primerja z onim pri-

¹ De nat. deor. I. 2. — ² De ira lib. I. — ³ S. th. I., qu. 2, a. 1.

mitivnim spoznanjem, ki se nekako nehoté in samo po sebi rodi v človeku. Ravno zato pa, ker je to spoznanje, dasi lastno vsem ljudem, vendarle nepopolno in temno, a do jasnega pojma o Bogu se je jako težko povspeti, in Tomaž Akv. prav iz tega ozira dokazuje moralno nujnost razodetja¹, smemo sklepati po vsej pravici, da tudi ono primitivno spoznanje božje ni vrojeno, marveč pridobljeno.

b) Eno najvišjih načel našega uma je načelo vzročnosti (*principium causalitatis*). Že otrok povprašuje odkod, zakaj, k čemu je to ali ono. To načelo je podlaga vsem znanostim, ker znanosti gredo ravno za tem, da preiskujejo vzroke stvarim. Po tem načelu pride človek tudi do ideje božje. Človek, četudi divji, ako ima zdrave čute in normalno pamet, opaža red, skladnost, smotrenost, veličastne in strašne pojave v zunanji naravi. Temu hoče najti zadosten vzrok. A naravna pamet mu vsled načela vzročnosti kaže, da kjer je red, mora biti tudi razumen reditelj, zatoorej mu naravna pamet narekuje, da v naravi in nad naravo mora biti neka inteligentna moč, kateri je vse podvrženo. Ta inteligentna moč je temeljno počelo ideje božje in če se v človeku normalno razvija, vodi do ideje pravega Boga².

Iz spoznanja, da je svet omejen, odvisen ali pogojen, kar nam pove izkušnja, in iz spoznanja, da mora imeti vse, kar je pogojno, vzrok svojega obstanka zunaj sebe (kar je očitno), sklepamo, da je vzrok sveta zunaj sveta, sam neomejen in neodvisen ali nepogojen, in to je ravno Bog. Lepo pravi o tem moderni naravoslovec J. Reinke, profesor botanike v Kielu: »Die Kenntnis der Natur führt unausweichlich zur Gottesidee, und gerade nach den Gesetzen der Causalität sind wir nach meinem Dafürhalten des Daseins Gottes so sicher wie des Daseins der Natur«³.

Bivanje božje torej spoznavamo posredno, sklepaje iz učinka na vzrok, njegovo bit (*essentiam*) pa spoznavamo le nepopolno, v kolikor se razodeva v vstvarjenih rečeh. Ker pa ni nobena stvar prava podoba božja (*Nullus effectus Dei ita adaequatur illi, ut propriam eius similitudinem referat*⁴), je naše znanje o bistvu božjem le nedovršeno. Ker torej Boga ne spoznamo, kakor je sam na sebi, ampak le iz razmerja, ki vlada med njim in med vesmirom, zato imenujemo idejo božjo nalično (*idea analogi*), ne pa *idea propria* (prava), ker je posneta po tvarnih predmetih. (Kleutgen jo imenuje »*uneigentlicher Begriff*«.)

Pa ne samo iz učinkov zunanjega sveta, marveč tudi iz naše notranjosti, duševnosti, samozavesti in glasu vesti pridemo do ideje božje.

¹ Cont. Gent. I. I. c. 4.

² Dr. C. Gutberlet, Lehrs. d. Apologetik str. I. 124.

³ Die Welt als That. Berlin 1899, str. 457.

⁴ Suarez, Disp. metaph., disp. 30, sect. 12 n. 7.

Celo Kant priznava: »Zwei Dinge erregen meine Bewunderung, der gestirnte Himmel über mir und die Stimme des Gewissens in mir«.

Glas vesti ima vsak človek v svojih prsih in ta glas se mu javlja kot glasnik nekje višje avtoritete, pred katero bo moral odgovor dati za svoja dejanja. »Glas božji v tvojem krili vest imenuje se« (Slomšek). Čim se torej v človeku vzbudi glas vesti, se razvije v njem tudi ideja božja, ki je v vesti vsaj temno vključena¹. Na to primitivno dejstvo v znotranjosti človeške narave se opira psihologično-moralni znanstveni dokaz za bivanje božje. Razum po svojem notranjem bistvu in, rekli bi, nagonu, teži po spoznanju zadnjega vzroka; kakor gotovo je torej glas vesti v človeku nekaj dejanskega in kakor gotovo je narava človeška objektivno in istinito razumna, tako mora biti istinito tudi ono, kar razum spoznava kot zadnji vzrok zunanjega in znotranjega sveta. Boga torej iz stvarstva in iz sebe lahko spoznamo in dokažemo. Zato tudi spoznanje božje ni prvo — *primum logicum* — marveč poslednje t. j. od spoznavanja reči in pojmov, ki si jih o njih tvorimo, gremo višje do najvišjega vzroka, Boga, ne pa, kakor hočejo pristaši vrojenih idej in ontologisti, od spoznanja ideje božje doli do spoznanja posameznih tvarnih reči. O resničnosti naše trditve se prepričamo še bolj, ako

c) analizujemo pojem, ki ga imamo o Bogu. Zoper ontologiste, ki svojijo duši neposredno zrenje Boga, in zoper vrojeno idejo božjo govori že to noetično-logično dejstvo, da Boga, ki je vendar najenostavnejša podstat, ne moremo izraziti z enim samim enostavnim pojmom, ampak moramo vzeti na pomoč več pojmov. Ideja, ki jo imamo sploh ljudje o Bogu, obsega tri čine: nikavnost, trditev, presežnost, t. j. z zanikanjem odstranimo iz ideje božje vsakršno nepopolnost in omejenost, trdimo pa o Bogu vsakršno pozitivno popolnost, a to v neskončno višji stopnji, kakor jo zasledujemo v stvarstvu. Ako si ogle-damo glavne sestavine, ki so vključene v ideji božji, se prepričamo, da so vse pridobljene potem abstrakcije, torej je tudi ideja božja pridobljena (*acquisita*) in ne vrojena.

α) Boga pojмимо kot bitje od sebe (*ens a se*). Kako pridemo do te ideje? — V vidni naravi opazamo, da ena stvar postaja od druge, tako si ustvarimo pojem bitja od drugega (*ens ab alio*). Ker pa vemo, da stvari nimajo vzroka svojega bivanja same v sebi, ker se niso same proizvedle, torej če sploh kaj je, mora biti tudi nekaj, kar na-prosto je (*simpliciter est*), kar je od sebe (*ens a se et per se*). Pojem bitja od sebe smo torej dobili, da smo zanikali to, kar o drugih bitjih trdimo.

¹ Kleutgen, *Theologie der Vorzeit* I. 1. n. 418.

β) Boga spoznavamo kot neskončno bitje (ens infinitum). Pojem končnega imamo brezdvomno iz zunanjega sveta. Ako gledam n. pr. polža, ki polagoma lazi, in konja, ki urno teče, vidim, da ima konj večjo brzino kakor polž, ta pa ima vkljub svoji počasnosti več brzine kakor kamen, ki se sploh ne more sam ganiti z mesta. Vidim dalje, da n. pr. rude imajo mnoge žlahtne lastnosti, a nimajo življenja, rastline imajo življenje a ne čutijo, živali imajo življenje in čutenje a ne mislijo, človek pa ima vse ono in povrh še misli, vendar tudi on nima vsakršne popolnosti tako, da ne bi mogel biti še popolnejši. Končno je torej ono bitje, kateremu manjka daljna bitnost in stvarnost, ali od katerega je drugo bitje lahko večje in popolnejše. Ako pa zanikamo to omejenost, dobimo pojem neskončnega, ki ima vsakršno stvarnost, bitnost in popolnost, od katerega ne more biti nič večjega in popolnejšega. Subjektivno je pojem neskončnega sicer nikaven, objektivno je pa povsem stvaren in pozitiven. Najprej imamo pojem končnega, potem šele neskončnega in ne narobe, kakor je Kartezij učil.

γ) V ideji božji je vključena večnost, neskončno trajanje. Tudi pojem večnosti si tvorimo s pomočjo pojma časnosti. Časno je, kar ima začetek in konec, ako to zanikamo, imamo neskončno trajanje; kar je v času, v resnici je, tudi Bog je (trditev), toda na neizmerno popolnejši način kakor so stvari v času (presežnost).

δ) Ideja božja nam predstavlja Boga kot vir vsega bitja, vstvariteljno bitje. Vstvarjenje je proizvajanje iz ničesa. Idejo proizvajanja imamo gotovo iz izkustva. Toda stvari ne morejo iz ničesa proizvajati, ampak le iz nečesa, v tem je omejenost njih delotvornosti. To omejenost moramo iz najvišjega bitja odstraniti, torej Bog vstvarja iz ničesa.

Enako bi lahko dokazali o vseh idejah, ki nam izražajo bistvo ali lastnosti božje: nujno, nespremenljivo, vsevedno, vsemogoče bitje itd. Nobena ni taka, da bi je ne mogli dobiti potem odmišljanja. Da torej dobimo idejo božjo je potrebno: 1. da poznavamo sami sebe ter stvari zunanjega sveta in njih popolnosti, splošno in posamezno; 2. v našem umu mora biti moč, ki pojmi te popolnosti, z zanikanjem odstranjuje iz njih nedostatke in jih tako pojmi kot neizmerne; 3. tako spoznane popolnosti mora umska moč združiti v eden pojem, — v celotno idejo božjo.

d) Vrlo važen kažipot za izvir naših idej so besede, ki so zunanja znamenja naših pojmov. Etimologično raziskovanje posameznih besed nas večkrat pouči, kako smo prišli do dotičnega pojma. Imena s katerimi razni jeziki izražajo idejo božjo, nas pa nikakor ne opravičujejo, da se zatečemo k vrojeni ideji božji, marveč nas potrjujejo v naši trditvi, da do ideje božje pridemo po isti poti, kakor do drugih

idej. Indoevropski jeziki imajo svojo skupno koreniko v sanskritu. Ime božanstva Diaus-pitar se izvaja iz korenike div = svetiti, splendere, zatorej diaus = svetleč, nebo (splendens, coelum). Ker je svetloba princip življenja, se je to ime lahko preneslo na božanstvo, ki je pravzok vsega, kar je. Ista sanskritska korenika se je ohranila v iranščini: daiva, daēva, litvanščini: diēwas in celo v ciganskini: del, devla¹. Grško-klasični naziv za božanstvo, θεός, izvajajo nekateri iz glagola θεῶνθαι, θέειν, kar bi pomenilo vodilno, nadzirajočo modrost. Sicer je pa θεός, kakor tudi Ζεύς v etimologični zvezi s sanskritskim dēva. Enako je z latinskim nazivom deus, Iupiter, Diespiter². S sanskritsko koreniko je v zvezi staro-nordiški Tius, od katerega so Nemci dobili svoje narodno ime (tivar = dii, tiudisc = deutsch). Današnje ime »Gott« izvajajo nekateri od gotskega gud (dober), drugi od zendskega quādāta, perzijski khodā, sanskr. khut = roditi, proizvajati, torej oni, ki je princip rojenja vsemu drugemu in je sam sebi princip bivanja³.

Vsem slovanskim jezikom skupno ime »Bog« izvajajo od sanskritske korenike »ba« = svetiti, odtod bhāga = svetloba⁴. Ko se je prvotno enoboštvo razcepilo v mnogoboštvo, je ime »bog« postalo skupno vsem božanstvom, med katerimi je bil najvišji Svarog, katerega korenika »sur« ali »svar« tudi pomeni svetiti se⁵.

O bibličnih imenih božjih bomo izpregovorili v naslednjem poglavju. Izmed ostalih omenimo še stare Egipčane. Njih prvotno božanstvo je Nutar, moč, proizvajajoč princip, on, ki je iz sebe; torej zopet pojem, ki se dobi iz zunanjega sveta potem odmišljanja.

Tako nam tudi korenike imena božjega v raznih jezikih kot spomeniki iz sive davnine spričujejo ono, kar uči apostol: Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea, quae facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus et divinitas« (Rom. 1, 20).

Še nekaj tehtnih pomislekov zoper vrojeno idejo božjo. Ideja božja je podlaga in izhodišče vere. Da se pa vera utrdi v človeškem srcu, ne zadostuje samo psihološka analiza, marveč v hudih notranjih in zunanjih bojih med nevero in vero, dvomom in gotovostjo je treba tudi metafizičnih (iz sveta) in historičnih (spričevanje človeškega rodu) dokazov. Če bi bila ideja božja vrojena, bi kaj takega ne bilo treba.

¹ Wlislöcki, Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner. Münster 1891. Prim. dr. A. Michelitsch, Philosophia religionis. Graz 1900. Str. 88.

² Qu. Horatii Fl. carmin. l. I., carmen 34: »... namque Diespiter, igni corusco nubila dividens plerumque...«

³ Prim. Scheeben, Handbuch d. kath. Dogmatik. Freiburg 1873. I., 493—494. Dr. Michelitsch, n. d. str. 88.

⁴ Gl. Fr. Valla, Poviest srednj. veka. I. Izd. »Matica Hrv.« 1891. Str. 278.

⁵ Valla, n. d. 282. T. Smičiklas, Poviest Hrvatska I., str. 111.

Zgoraj smo navedli lep izrek naravoslovca Reinkeja, kako nas narava vodi k Bogu, in o slavnem Newtonu se pripoveduje, da je nekoč zagrabil rokove pokošene trave in vzkliknil: Tudi ta trava mi spričuje, da je Bog! Da, res, če sploh kaj je, mora biti tudi prvo bitje — Bog. Zatorej opirati se na vrojeno idejo božjo pa prezirati spoznanje božje in dokazovanje iz zunanjega sveta, se pravi sred odprtega morja vreči veslo iz rok. Empirične vede se zlasti dandanes vedno silneje vzdigujejo in brezbožni ljudje jih zlorabijo v to, da bi odstranili Boga iz sveta, in človek je že tak, da se rajši uda zunanjim utiskom, ki jih s čuti zaznava. Kdor bi torej hotel postanek in razvoj ideje božje odtegniti eksaktnemu izkustvu in ga zapreti v neprodorne globine osebka, bi dal sovražniku le orožje v roke.

Do kako slabih posledic lahko pripelje nauk o vrojeni ideji božji, nam je iz novejšega časa svarilen vzgled monakovski filozof Frohschammer. Hotel je zajezi povoden današnjega materijalizma, a vsled ene pogreške v ideologiji je zašel na čisto kriva pota. Po njem ni človeku prirojena samo umska zmožnost in logični zakoni, marveč razum po svoji naravi ni brez idej, zlasti da je vrojena ideja božja, ne samo potentialiter, ampak tudi realiter. Človeški razum primerja Fr. njivi, ki ima ne samo zmožnost sprejeti vaše seme in ga razviti, temveč, ki že ima seme v sebi. S poukom in vzgojo se ta v razumu vsajena ideja razvija, raste in zori s sodelovanjem umske moči. V ideji božji je pa vključen pojem resnice, dobrote in lepote; če se torej ideja božja razvije, ima človek v sebi merilo za resnico, dobroto in lepoto, vse je le v toliko resnično, dobro in lepo, v kolikor se strinja s človekovo razvito idejo božjo. Torej merilo za istinitost našega mišljenja niso stvari, zlasti pa ne more zunanja človeška avtoriteta človeku narekovati, kaj naj ima za resnico. Vse, kar hoče biti resnično, tudi razodetje, se mora prilagoditi človeku vrojenemu merilu. Na Frohschammerja merijo besede: »recens illa et praepostera philosophandi ratio«, ki jo obsoja Pij IX. v apost. pismu na nadškofa monakovskega in frizinškega dne 21. dec. 1863. Na vprašanje, kaj tedaj, če se razodeta resnica ne strinja z vrojeno idejo božjo, je Frohschammer odgovoril, kar so učili v srednjem veku arabski modroslovci, da človek lahko nekaj kot kristjan veruje, kar mora kot filozof zavreči. Stavilo se mu je tudi vprašanje, kako je vendar to, da se novejši nemški modroslovci skoro v ničemur več ne strinjajo, če ima vsak vrojeno in razvito idejo božjo v sebi? Na to vprašanje Frohschammer ni dal in ni mogel dati povoljnega odgovora. Pozneje je Frohschammer zašel v popolno brezverstvo.

Za svojo trditev o vrojeni ideji božji se je skliceval celo na Tomaža Akvinskega, seveda popolnoma po krivici. Drugi so se sklice-

vali na razne sv. očete ali celo na izreke sv. pisma. V naslednjem poglavju se nam je torej še ozreti na to, kaj uči sv. pismo o spoznanju božjem in kak je nauk sv. očetov o tej točki.

III.

A. Kaj uči sv. pismo o naravnem spoznanju božjem?

Najprej se nam je ozreti na ona mesta sv. pisma, na katere se posebno sklicujejo pristaši vrojenih idej, potem pa je treba razložiti nekatera druga važna mesta, da spoznamo, kaj misli sv. pismo o naravnem spoznanju Boga.

Sklicujejo se na psalm 4. v. 7, ki se po vulgati glasi: »Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: dedisti laetitiam in corde meo.« Dr. Lampe je to vrstico tako-le poslovenil: »Za znamenje je nad nami svetloba tvojega obličja, Gospod; veselje daješ v moje srce¹.« Svetloba obličja Gospodovega t. j. spoznanje božje je torej »signatum« (gr. ἐσημειώθη), povzdignjeno, zasajeno, utrjeno nad nami, ki smo ljudje, torej človek kot človek ima nad seboj, oziroma v svoji duši »svetlobo obličja Gospodovega« t. j. idejo božjo. Ideja božja je potemtakem v naravi človeški, zasajena, vrojena ji je. Zatorej: »dedisti laetitiam in corde meo«; katero drugo veselje bi mogel tu psalmist misliti, kakor ono, ki ga ima duša vsled svetlobe obličja Gospodovega, vsled svojega spoznanja in zedinjenja z Bogom? To veselje pa nam je dano (dedisti), ne pridobljeno, torej nam je dano in ne pridobljeno tudi spoznanje, iz katerega izvira veselje našega srca, kakor bi rekel sv. Avguštin: »Tu excitas, ut laudare te delectet; quia fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te«².

Toda zastoj je na tem mestu iskati dokazov za vrojeno idejo božjo. O tem se prepričamo, ako se ozremo na zmisel celega 4. psalma in pa če vsporedimo besedilo vulgato s hebrejskim izvirnikom. Z ozirom na 9. v. imenujejo razlagavci ta psalm, katerega pisec je gotovo David — »večerno zaupno molitev v stiskah in nadlogah« (dr. Lampe), kakor je 3. psalm zaupna jutranja molitev. V svojih stiskah prosi sv. pevec pomoči Boga, ki mu je že večkrat bil pomočnik. Obrača se na svoje nasprotnike pa omahljive in obupljive sodruge, naj nikar v svojem srdi ne grešijo, ampak naj darujejo daritev pravičnosti in upajo v Gospoda, ne pa v ničemurnost. Omahljivci se nezaupno povprašujejo, kdo jim neki pokaže dobrote, kdaj vendar postane sreča mila Davidu in njegovim pristašem. David pa poln zaupanja v Boga kaže na znamenje božjega obličja ter v miru leže k počitku. Zmisel tega psalma je popolnoma jasen, dasi je sicer težko določiti, o kateri priložnosti je David

¹ Zgodbe . . . snop. 4, str. 475. — ² Confess. I. I. c. 1.

sestavil ta psalm. O spoznanju božjem sploh ni govora v celem psalmu, marveč le o stiski in trdnem zaupanju v božjo pomoč. Svetloba Gospodovega obličja je božja prijaznost in pomoč; Bog obrača k nam svoje obličje, kadar nam pomaga v nadlogi, nas tolaži, nam deli usmiljenje in dobrote. Slično beremo v 66. ps. 2. v.: »Deus misereatur nostri, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.« Zveza besed in misli v tem psalmu ne daje prav nikakšne podlage vrojeni ideji božji. O tem se še bolj prepričamo, ako se ozremo na hebrejski izvirnik. Po zmislu se prevod septuaginte in vulgate strinjata s hebrejskim besedilom, vendar je hebrejski tekst v tem oziru za naše vprašanje odločilne važnosti. Mesto kazalnika je namreč v hebrejskem velevnik, ki izraža prošnjo: $\text{נִשְׁאָלֵנוּ} = \text{»povzdigni čez nas...«}$ Cela vrstica bi se torej morala glasiti po hebrejskem izvirniku tako-le: (1) »Povzdigni čez nas svetlobo svojega obličja, Jehova! (2) »Ti daješ mojemu srcu radost« itd. Prvi stavek: »Povzdigni...« je povzet iz molitve, katero je Bog sam zaukazal Aronu in njegovim sinovom Num. 6, 25, ki se v vulgati glasi: »Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem«, v hebr. pa prvi odstavek: »Povzdigni čez nas svetlobo svojega obličja, Jehova!« — O vrojeni ideji pa ni duha ne sluha.

Za neposredno zrenje božjega bitja, katero zagovarjajo pristaši vrojenih idej, bi se dale navesti tudi besede, ki jih govori prijatelj Jobov Eliu (Job 36, 25): »Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul« (po vulgati). A tudi tu nam hebrejski izvirnik razprši vsako nejasnost, ki bi utegnila biti v prilog vrojenim idejam. Ako se ozremo na zvezo misli v vulgati, vidimo koj, da dotično mesto moramo umevati tako-le: Vsi ljudje vidijo Boga v njegovem delovanju, vsak gleda s svetim spoštovanjem nanj; hebrejski izvirnik nam pa to naravnost pove: »Vsi ljudje jih (njegova dela) občudujejo z veseljem. Umrli zrejo iz daljave.« Da vsak človek vidi in spoznava Boga v njegovih delih, to je res nauk sv. pisma in to uči tudi zdravo modroslovje nasproti sestavom vrojenih idej.

Še manj povoda je, sklicevati se na besede Janezovega evangelija (1, 9): »Bila je prava luč, ki razsvetljuje vsakega človeka, kateri pride na ta svet.« Ta prava luč je Kristus in njegov nebeški nauk, ne pa vrojena ideja božja. Če bi to bila, se ji noben človek ne bi mogel ustavljati, in vendar beremo v istem poglavju, da tema te luči ni spoznala; v 3. pogl. 19. v. pa: »Hoc est autem iudicium, quia lux venit

¹ Prim. Dr. Jar. Sedláček, »Výklad posvátných žalmů«. Praga, 1900. I., 26.

² Prim. J. Langer, Das Buch Job in neuer und treuer Übersetzung nach der Vulgata. 3. Aufl. Freiburg i. Br. 1889. Str. 180—181.

in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera.«

Bolj se strinjajo, kakor se zdi, z vrojeno idejo božjo besede sv. Pavla (Rimlj. 2, 14. 15), ko pravi, da kateri so brez postave grešili, bodo brez postave pogubljeni, in kateri so pod postavo grešili, bodo po postavi sojeni, in potem prvo trditev utemeljuje: »Zakaj če pagani, kateri nimajo postave, po naravi delajo to (φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν), kar je po postavi, so taki, dasi nimajo postave, sami sebi postava; oni kažejo, da je delo postave zapisano v njih srcih (γραπτόν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν), ker jim spričuje njih vest, in se njih misli med seboj tožijo ali tudi izgovarjajo.« Ako je pa naravni zakon zasajen v človeška srca, mora biti zasajena tudi ideja božja, ker nemogoče je naravoma spoznati zakon ne pa zakonodavca.

Preden pojasnimo zmisel navedenih besed sv. Pavla, prestopimo na pozitivni del našega dokazovanja in si oglejmo, kaj li sv. pismo pravi o naravnem spoznanju božjem v človeku. V tem oziru sta veljavna zlasti dve mesti, — pravi »domicilium doctrinae« o naravnem spoznanju božjem — v knjigi Modrosti pogl. 13, 1—9 in Rimlj. 1, 18—25.

Prav krepko in jasno se izrazi sv. pisatelj knj. Modr. koj v 1. vrstici o spoznanju božjem; kara namreč one, ki se od vidnih stvari niso povzpeli do njega, ki je, pravzroka in začetnika vsega. »Vani« — ničemurni prazni, abotni — »autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, et de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnoverunt, quis esset artifex.« V drugi vrstici očita sv. pismo malikovalcem, da so mesto pravega Boga častili razne stvari višje vrste: ogenj, zrak, vodo, zvezde itd.

Sv. pismo govori na tem mestu o spoznanju pravega Boga, torej o jasni in resnični ideji božji; naravnost sicer ni povedano, da bi ideja božja sploh se dala pridobiti iz zunanjega sveta, vendar svetopisemske besede popolnoma jasno izključujejo vrojeno idejo, kakor tudi trditev tradicionalistov in ontologistov. Ako bi namreč kakšnakoli ideja božja bila človeku vrojena, bila bi pač vrojena ideja pravega Boga, ker Bog vendar ni mogel vsaditi v človeško naravo lažnive ideje božje. Zakaj pa potem sv. pismo one, ki so si izopačili idejo božjo, zavrača na svet in ne na njih vrojeno idejo, ki jim je vendar veliko bližja ter je za pravo klica izrazitega spoznanja božjega? Če je lepota in moč stvarstva pagane zavedla, da so stvari častili po božje, morali bi vendar od učinka priti do spoznanja vzroka, ki je neskončno lepši in močnejši (v. 3—4), »ker iz velike lepote stvari se sklepoma lahko spozna njih stvarnik« (v. 5). V 6. in 7. v. je nekako opravičevanje za malikovalce, češ, morda se le motijo, ko Boga iščejo in bi ga radi našli. Ko namreč razmotrujejo

in preiskujejo njegova dela, se prepričajo, da so dobra in veličastna, in zato mislijo, da je v njih božja moč. A tudi ta izgovor se v 8. v. ovrže, »ker (v. 9.) če so mogli toliko znati, da so mogli svet preudarjati (aestimare saeculum), kako da niso toliko lažje našli Gospoda njegovega?«

Sv. pismo torej jasno uči, da človek s svojim naravnim razumom iz stvarstva lahko spozna stvarnika, in to spoznanje božje se vspeja s poznavanjem lepote in moči v stvarstvu, le da je prvo veliko lažje, ker načelo vzročnosti naš razum siloma vodi od učinka k vzroku, od podrejenih vzrokov do pravzroka. Ta prestop od vidnega stvarstva k stvarniku se prav pogostoma omenja v sv. pismu stare zaveze, zlasti kadar opominja stvari k hvali božji ali kadar graja malikovalstvo. K zgoraj navedenim besedam iz knjige Modrosti pripominja lepo sv. Jeronim: »Deum, inquires, Patrem ex magnitudine et pulchritudine creaturarum potest quis intelligere et a conditionibus Conditor consequenter agnoscitur¹.«

Z besedami Modrosti se da lepo vzporediti, kar piše sv. apostol Pavel (Rimlj. 1, 18–25). »Razodeva se namreč jeza božja z neba nad vso brezbožnostjo in krivico tistih ljudi, ki (božjo) resnico s krivico zadržujejo. Zakaj kar se more o Bogu vedeti (τὸ γνωστόν, lat. notum, logična zveza tirja pomen: kar sploh o Bogu more človek spoznati), je znano med njimi; Bog jim je namreč razodel. Kar je namreč nevidljivega na njem, se od vstvarjenja sveta po tem, kar je vstvarjenega spoznava in vidi (νοούμενα καθορᾶται — intellecta conspiciuntur); tudi njegova večna moč in božestvo, tako da nimajo izgovora (ita ut sint inexcusabiles). Zakaj ko so bili spoznali Boga, ga niso kakor Boga častili, ali ga hvalili, temveč so se izgubili v svojih mislih (evanuerunt in cogitationibus suis) in otemnelo (ἐσκοτίσθη — obscuratum est) je njih nespametno srce. Modre so se imenovali in so postali neumni (ἐμωράνθησαν — stulti facti sunt).«

Globoke verske in ob enem filozofske resnice nam tu v lepi logični zvezi razlaga veliki apostol narodov. Če so pagani v nepremagljivi zmoti gledé Boga in njegovih zapovedi, kako se more potem jeza božja razodevati nad njimi? Odgovor imamo v 19. vrstici: Pagani niso bili v taki zmoti, ker kar je o Bogu sploh mogoče človeku doznati, jim je bilo očito. Bog sam jim je razodel. Pa kako? Po pozitivnem razodetju, kakor Judom? Ne, ker apostol natančno razločuje razodetje, ki so ga imeli Judje in pa očitovanje, s katerim se je javil paganom. Ali misli morda apostol primitivno razodetje, ki je lastno vsemu človeškemu rodu in so torej pagani iz njega mogli zadostno spoznati

¹ In Gal. c. 3. v. 2.

Boga? Toda v tem se pagani niso razločevali od Judov in apostol tega razodetja niti z eno besedo ne omenja, marveč v 20. v. naravnost pove, da so mogli spoznati Boga — per ea quae facta sunt. Celo njegove popolnosti se dajo spoznati iz stvarstva, veliko lažje torej njegovo bivanje t. j. ideja božja sploh. Iz stvarstva se pa da pridobiti tudi gotovo in jasno spoznanje, kar apostol prav krepko izrazi, rekoč: »intellecta conspiciuntur«. Kar se samo dvomljivo spozna, se ne more tako hudo všteti. Zadostno spoznanje torej paganom ni manjkalo in za to spoznanje predpostavlja sv. pismo le dva pogoja: medium obiectivum, »quae facta sunt«, in medium subiectivum, razumno zmožnost v človeku, ki od učinka sklepa na vzrok.

Važen nauk obsega tudi kratek govor v Listri na množice, ki so hotele njega in tovariša Barnaba po božje častiti (Act. Ap. 14, 14—16). Zmisel je ta: Bog, ki je ustvaril nebo in zemljo, je v prejšnjih časih pustil ljudstva hoditi svojo pot, vendar »non sine testimonio semetipsum reliquit«. To svedočanstvo pa ni ne razodetje ne kaka vrojena ideja, temveč »benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitiam corda nostra«. Torej dela so ono spričevanje, s katerim se je očitaval Bog paganom. V slovitem govoru na aten-skem areopagu označuje apostol spoznanje pravega Boga kot posledek preudarjanja in razmišljanja, dasi ni daleč od nas: »quaerere Deum, si forte attraherent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, et movemur et sumus: sicut et quidam vestrorum poëtarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus« (Act. Ap. 17, 27. 28).

Z besedo »obtrecent«, opipali (ψηλαψήσαι) pač apostol dovolj jasno kaže, da si misli izkustveno spoznanje, ne kako intuicijo v ontološkem zmislu ali vrojeno idejo, katere pač ni treba iskati. Naslednje besede: »In ipso enim vivimus . . .« ontologisti radi obračajo v svoj prid, toda po krivici. Apostol tu opozarja na psihološki dokaz za bivanje božje. Ni treba dolgega raziskovanja, da najdemo Boga, treba nam je le preudariti našo lastno naravo, pa najdemo Boga. Glas vesti in težnja po pravem blaženstvu je oni sled, ki nas nedvomno vodi k spoznanju Boga. V tem zmislu se besede apostolove lepo strinjajo z drugimi izreki sv. pisma, ontološka razlaga jim dela silo in bi dosledno morala sv. pismo obdolžiti protislovja.

Na podlagi tega lahko uganemo zmisel besed iz Rimlj. 2, 14. 5, katere smo zgoraj navedli in na katere se radi opirajo pristaši vrojenih idej. Ljudstva, ki nimajo zakona, pozitivne, razodete postave kakor Judje, naravoma, pod vodstvom razuma spoznavajo npravne postave in jih izpolnjujejo. Dasi nimajo pozitivne božje postave, so vendar sami sebi postava. V teh besedah je izražena velevažna resnica etičnega

modroslovja. Dveh skrajnosti se je treba tu varovati: 1. zmote onih, ki trdijo, da je človeški razum po sebi nezmožen spoznati etične in verske resnice (tradicionalisti), ampak da jih more doznati le iz razodetja; 2. zmote autonomne etike, kateri je Kant oče in ki uči, da je razum človeški popolnoma samosvoj, kakor v spoznavanju resnice sploh, tako tudi v etičnih načelih. Po Aristotelu, katerega se drže tudi krščanski modroslovci, je objektivna razumna človeška narava etično ravnilo. Razum le priobčuje in tolmači etične postavbe, a jih ne dela, kakor uči Kant, marveč le pripoznava, kakor se javljajo v samem bistvu človekovem. Resničnost aristotelsko-tomističnega etičnega načela nam potrjuje božje razodetje samo. Tudi po tem načelu ni npravnost samo mehanično izvrševanje tuje volje, marveč spoznana npravna postava postane nekako naša last; pokorivši se božji postavi, pokorimo se tudi glasu naše lastne narave in narobe. Po Kantovem načelu pa izgubijo etične zapovedi vso objektivno veljavo. »Sami sebi so zakon« oni, ki nimajo božjega razodetja, t. j. njih razumna narava jim je vodilo, a kakor teoretičnih resnic nima razum vrojenih, tako tudi ne etičnih načel. O najvišjih etičnih načelih velja isto, kar o najvišjih spekulativnih resnicah; razum jih spoznava neposredno in so zato tudi znana vsem bitjem, ki imajo razumno naravo človeško in se jim je razum že toliko razvil, da ga morejo rabiti. Tudi najbolj neolikan in pokvarjen človek razločuje dobro in zlo ter spoznava, da ne sme vsega storiti, kar je v njegovi fizični moči. Kakor ne more človek zanikati ali pozabiti svoje človeške narave, tako tudi ne najvišjih etičnih načel. V tem zmislu so torej najvišja načela naravnega moralnega zakona zapisana v naravo človeško in so človeku nekak kompas v njegovem življenju in delovanju. O njih pravi Tomaž Akvinski, da se ne morejo izdreti iz človeškega srca¹.

Ko torej oni, ki nimajo razodetja, dobro hvalijo in odobrujejo, zlo pa obsojajo, kažejo s tem, da imajo zakon pisan v svoji vesti t. j. v luči naravnega razuma. Gotovo spoznanje npravnega zakona pa vključuje v sebi tudi spoznanje zakonodavca in začetnika narave².

Nauk sv. pisma o naravnem spoznanju božjem se da kratko tako-le posneti: Človek tudi brez razodetja, po svoji razumni naravi pride do spoznanja božjega in do spoznanja npravnega zakona in je zato tudi odgovoren, če ga ne izpolnjuje. V sedanjem položaju, t. j. po grehu, je popolno in čisto spoznanje sicer težavno, vendar elementarno in zadostno spoznanje božje se v človeku razvije naravoma, čim se mu vzbudi razum. Za to spoznanje ni treba globokega, filozofskega raz-

¹ Summa th. I–II., qu. 94 a. 6.

² Prim. Lud. Billot S. I. De Deo uno et trino. Prati 1895. Str. 19.

»Voditelj« III.

glabljanja, ker je neločljivo od človeške duše vključ v nasprotnim vplivom in pokvarjenosti. To spoznanje je v resnici naravno, ker se nehoté, spontano, razvije po nagonu človeškega razuma; ne izvira iz kakega slepega čustva ali slepe nujnosti, marveč je posledek naravnega, lahkega in jasnega umskega spoznanja. Naravno je tudi v tem zmislu, ker se objektivno dobiva iz ustvarjene narave; Boga ne zremo neposredno, ampak spoznavajoč stvari, spoznavamo hkrati njih odvisnost od prvega vzroka — Boga. In ne samo v zunanji naravi, tudi v svoji notranjosti, duševnosti, samozavesti in v težnji po blaženstvu najdemo Boga. Naravno in vrojeno je torej človeku nagnjenje iskati in spoznati Boga, ni pa vrojeno spoznanje samo kot tako¹.

Tudi imena, ki jih daje sv. pismo Bogu, po svojem etimologičnem pomenu potrjujejo nauk, da ideja božja ni vrojena, ampak naravno pridobljena. Izvirno namreč ta imena izražajo ideje, ki si jih človek pridobi izkustvenim putem. Najstarejše in najsplošnejše ime božje je ֵל (él), ki se nahaja tudi v feniškem in sabejskem jeziku. Znači pa mogočni, močni in se prideva pravemu Bogu kakor tudi krivim bogovom. V prvem slučaju ima navadno spolnik (ֵלֹהִים), a ne vselej. Rabi se zlasti v pesništvu, sicer pa skoro vedno v zvezi s pridevnikom (živi, najvišji, vsemogočni Bog)². Temu je po korenini in pomenu sorodno ime Elohim (אֱלֹהִים), aramejski elah (ܐܠܗܐ), arabski 'Allâh, mogočni, bojevnik, on, ki navdaja s strahom in spoštovanjem. Temu imenu odgovarja grško $\acute{\alpha}\ \theta\epsilon\acute{o}\varsigma$. Izključno pravemu Bogu se prideva ime Adonaj (אֲדֹנָי), v gr. $\acute{\alpha}\ \kappa\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma$, $\delta\epsilon\sigma\pi\acute{o}\tau\eta\varsigma$, Dominus per eminentiam. To ime je od korenike אָדָן = gospodovati podvreči si, končnica aj je prvotni sufiks in torej celo ime znači za pravo »moj Gospod«, kakor francoski Monsieur. Tudi v tem imenu ne najdemo ničesar, kar bi kazalo na vrojeno idejo božjo. Naposled neizrekljivo ime Jehova (יְהוָה), za pravo (יְהִי) izvajajo od glagola הָיָה ali הָיָה , kar znači biti. To pa ne izraža prvotno biti ali bistva, marveč zgodovinsko bivanje. To ime torej označuje Boga kot bitje, ki se popolnoma prosto in samostojno v zgodovini očituje in živi ter vse vodi k sebi kot zadnjemu cilju. Iz tega potem sledi pomen trajnosti, nespremenljivosti in zvestobe³. Tudi to ime nam daje več pravice, da imenujemo idejo božjo pridobljeno, kakor pa vrojeno.

B. Nauk sv. očetov o naravnem spoznanju božjem.

Mnoge bogoslovce je k nauku o vrojeni ideji božji nagnil ugled sv. očetov, ki pogostoma trdijo, da je ideja božja človeški naravi vsa-

¹ Gl. Scheeben, Handbuch der kath. Dogmatik. Freiburg 1873. I., str. 466 i. d.

² Gl. Willh. Gesenius, Hebr. u. aram. Handwörterbuch. Leipzig, 1886. X. Aufl. Str. 42. — ³ Gesenius, n. d. str. 326—327.

jena, vrojena, dana po naravnem zakonu vsem, in zato da je splošna in nujna. Tako n. pr. Justin (Apol. II. n. 6) imenuje spoznanje božje po človeški naravi vrojeno (*ἐμρυτος τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων δόξα*). Enako Klement Al., na katerega se posebno opirajo pristaši vrojene ideje božje, splošnost spoznanja enega pravega Boga izvaja iz tega, da je ta ideja vrojena (*ἐμφύτως καὶ ἀδιδάκτως ἀντιλαμβάνεται πάντα πρὸς πάντων*) (Strom. V. n. 14). In Janez Damaščan uči, da nas Bog ni pustil v popolnem neznanju glede sebe, ker spoznanje, da Bog je, je od njega samega izvorno vsajeno (*πᾶσι γὰρ ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεόν ὑπ' αὐτοῦ φυσικῶς ἐγκατέσπαρται*). (De fide orth. I. I. c. 1). Tertulijanu je spoznanje božje »doctrina naturae congenitae et ingentiae conscientiae tacita commissa (de testim. animae c. 5). Znan je tudi njegov izrek: »Anima humana naturaliter christiana« (Apol. 2, 17). O Minuciju Feliksu trdi Staudenmaier, da uči ne le vrojeno idejo božjo, ampak da je brez tega (vrojenega) spoznanja božjega nemogoče zavedati se sveta in samega sebe.

Iz navedenih mest se res na prvi pogled dozdeva, da sv. očetje razločno učé vrojeno idejo božjo. Toda navesti se dajo tudi mesta, ki ravno nasprotno učé. Da se pojasni stališče sv. očetov v tej točki, treba se je nepristranski ravnati po ekseget. pravilu, ki ga podaja sv. Ambrozij: »Sermonem dubium mens non dubia obumbrat et defendit a lapsu«, in pa pravila, ki ga podaja kanonično pravo: »Verba sunt intelligenda non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis« (Reg. Iur. Can.). Neverjetno je, da bi se sv. očetje, tako natančni poznavci in vestni razlagavci sv. pisma, v tem oddaljili od njega, ker sv. pismo vendar tako razločno uči spoznanje božje iz stvarstva. Res je pač, da se sv. očetje nagibljejo k Platonovi filozofiji, v kateri so vrojene ideje doma in deloma pod vplivom te filozofije govore večkrat o vrojeni ideji božji, *λόγος ἐμρυτος*. Nikakor pa ni res, da bi učili vrojene ideje v onem zmislu, kakor Platon ali nekateri novejši bogoslovci in modroslovci. Sv. očetje razločujejo spoznanje božje, ki ga imamo iz razodetja po veri od naravnega spoznanja. To spoznanje je pa zopet dvojno: eno je skupno vsem ljudem in lahko, pridobi se brez pouka, naravoma; drugo spoznanje je pa ono, ki so ga izobrazili modrijani z globokim razmišljanjem in preiskovanjem. Ako naravno spoznanje prve vrste večkrat imenujejo vrojeno, je treba natančno določiti pomen te besede iz zveze in pa iz splošne rabe te besede. Ideja božja predpostavlja mnoge druge ideje, zatorej ne more biti sama vrojena; ako bi tedaj sv. očetje smatrali idejo božjo vrojeno, morali bi to isto trditi tudi o drugih idejah. Tega pa ne more iz del sv. očetov nikdo dokazati. Učijo marveč tudi oni, da v človeku ni drugega (naravnega) spoznanja razven onega, ki si ga duša pridobi z opažanjem stvarstva, in ki se razločuje od filozofsko-refleksnega, jas-

nega, znanstvenega spoznanja. To naravno idejo božjo imenujejo sv. očetje ἀντίληψις, πρόληψις, ὑπόληψις, predpostavo refleksnega spoznanja. Nikakor pa ne trdijo, da je ta ideja objektivno neposredna ali neodvisna od vsakršnega umskega delovanja. Kar je pred vsakim umskim činom že navzoče v človeški duši, ni ideja, marveč le razum sam, ki kot podoba božja ima moč vstvarjena bitja zapopasti v njih odvisnosti od prabitja, in zmožnost, da se povspne do prve in najvišje resnice — Boga. Ideja sama ni ne aktualno, ne habitualno vrojena, marveč vrojena je človeku le dejavna razpoložnost in zakon razuma, da za vidne stvari išče in najde najvišji vzrok.

Izrazi ἔμφυτος, ingenitus, innatus, vrojen, zasajen v naravo, imajo pri sv. očetih širji pomen. Vrojeno, ἔμφυτος, imenujejo večkrat to, kar je v srcu pognalo globoke korenine. V tem pomenu rabi besedo »insitus« celo sv. Jakob (1, 21): Propter quod abiicientes omnem immunditiam et abundantiam malitiae in mansuetudine suscipite insitum verbum (τὸν ἔμφυτον λόγον), quod potest salvare animas vestras. Ali bo kdo iz tega sklepal, da je tudi beseda božja človeku vrojena? Origen pravi, da je pokvarjenost paganom vsadila (ἐμφυτεύσα) prepričanje, da so maliki bogovi. (Contra Cels. l. 3. n. 40.) Arnobij pa vero v malike pripisuje vrojeni slepoti (coecitate ingenita)¹. Vrojeno imenujejo dalje sv. očetje ne samo to, s čemur se neko bitje rodi, ampak tudi to, kar naravoma sledi iz njegove biti, česar ne dobiva od zunanjega vzroka. »Notio insita« je pojem, katerega imamo nekako sami od sebe, brez študij in pouka. Ako torej sv. očetje tu in tam imenujejo idejo božjo vrojeno, je zmisel ta: Ideja božja se razvije iz razumne narave človekove, ne pride šele v nas morda iz razodetja ali napornega proučevanja. Spoznanje božje je prirojeno le v tem zmislu, da človek prinese s seboj na svet vse, kar je potrebno, da pride brez truda do spoznanja božjega. Zato sv. Ciril Aleksandrijski pravi, da je božje spoznanje po naravi v nas, ker se ga ne učimo od drugih, ampak sami pridemo do njega, je torej ἀδίδακτον χρήμα καὶ αὐτομαθές (Contra Iul. l. 2.). Sv. Justin na zgoraj navedenem mestu ne govori za pravo o izviru ideje božje, ker besede oče, Bog, stvarnik na dotičnem mestu ne označujejo toliko biti božje, marveč dobrote in dela; ime Bog je izraz za notranje človekovo prepričanje o nekem neizrekljivem bitju. V ravnokar razloženem zmislu so umeti tudi besede Klementa Aleks., kakor je razvidno iz samih besed: φυσικῶς καὶ ἀδιδάκτως ἀντιλαμβάνεται, naturaliter et sine doctrina percipitur. Kako je umeti njegovo trditev, da je prvotno spoznanje božje vsajeno brez pouka, je

¹ Contra gent. l. 1. n. 7.; prim. Kleutgen, Institutiones theologicae. Ratisbonae 1881. Vol. I., str. 94.

razvidno iz njegovih besed v Strom. (l. 5. c. 14. n. 260), »ker je božja previdnost očitna iz opazanja vsega stvarstva, ki se vidi« in sicer tako, »da še treba ni poskušati to dokazovati«. Tertulijan pa v navedenem poglavju pravi, da je znano po »doctrina ingenitae naturae congenitae et ingenitae conscientiae commissae« ne samo bivanje božje, marveč da so nam na ta način znane tudi lastnosti božje, neumrlost duše, zlobnost in besnost hudičev, torej bi vse to moralo biti vrojeno. Na drugem mestu pa Tertulijan sam izrecno pobija Platonove vrojene ideje (De anima c. 16 et 24). V knjigi de resurrectione carnis c. 2 pa piše, da je Bog (začetnik) sveta vsem po naravi znan iz svedočanstva del¹.

Proti Marcionu zopet piše (l. 1. c. 10.): »A primordio conditor earum (creaturarum) cum ipsis pariter compertus est, ipsis ad hoc prolatis, ut Deus cognosceretur.« Za Boga niso zvedeli ljudje šele iz Mojzesovih knjig — »ante anima quam prophetia. Animae enim a primordio conscientia Dei dos est, eadem nec alia et in Aegyptiis et in Syris et in Ponticis... Nunquam Deus latebit, nunquam Deus deerit: semper intelligetur, semper audietur, etiam videbitur, quomodo volet. Habet Deus testimonium totum hoc, quod sumus et in quo sumus.« Besede, da je duši a »primordio« dana »conscientia Dei«, niso umeti tako, kakor da bi individualna duša od svojega začetka, stvarjenja in spočetja, imela že spoznanje božje, marveč Tertulijan ima v mislih začetek človeškega rodu in hoče reči, da so ljudje že od začetka vedeli za Boga in ne šele po Mojzesovih knjigah.

Vredno je še slišati o tej točki nauk prvaka med sv. očeti, sv. Avgušтина, katerega so ontologisti hoteli na vsak način potegniti na svojo stran. V razlagi Janezovega evangelija (tr. 106) piše: »Haec est vis verae divinitatis, ut creaturae rationali iam ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum mundi huius fatetur auctorem.« Torej ideja božja se ne more prikriti razumni stvari, ki se že poslužuje razuma. Ako bi bila ta ideja vrojena, bi že bila v duši preden bi človek začel rabiti svoj razum, in se tudi v najbolj pokvarjenih ljudeh ne bi mogla zadušiti. V XI. knj. de Civ. Dei lepo razlaga, kako človek od prekrasne podobe vidnega stvarstva pride do začetnika Boga, ki je neizrekljivo in nevidljivo velik ter neizrekljivo in nevidljivo lep. Na psihološki dokaz opozarja v knjigi 83 Quaestiones, qu. 45.; ko namreč človeška pamet preudarja vidno stvarstvo, spozna, da je sama popolnejša in boljša, kakor vse vidne reči. Ob enem

¹ Deum mundi omnibus naturaliter notum (esse) de testimoniis operum.

pa spozna, da je tudi sama vsled nedostatka in napredka v modrosti spremenljiva, zato išče in najde nad seboj nespremenljivo resnico.

Ako tudi pri sv. očetih posamezni stavki in besede navidezno učijo vrojeno idejo božjo, njih celoten nauk to popolnoma izključuje. Soglasen odmev njih nauka o naravnem spoznanju božjem se da najlepše izraziti z vzklikom sv. Hilarija (In ps. 52.): »Quis mundum intuitus Deum esse non sentiat?« Glede posameznih dvoumnih izrazov sv. očetov in nekaterih drugih pisateljev pa prav pripominja Hontheim: »Hodie tamen ab illa locutione abstinendum est propter periculum abusus«¹.

Ontologist Kazimir Ubaghs in monakovski modroslovec Frohschammer sta hotela celo sv. Tomaža Akvinskega zapečatiti za pristaša vrojenih idej. Pazen čitatelj se je že lahko iz te razprave prepričal, da kaj takega pri Tomažu ni verjetno, saj smo ravno iz njega večkrat navajali dokaze zoper vrojene ideje. Ubaghs navaja zlasti pet mest iz Quaest. disp. de veritate, iz Sume theol. in Sume contra gentiles, kjer Tomaž pravi, da je Bog vtisnil naši duši znanje prvih načel, da so ta načela po naravi v nas, da je njih znanje nam vrojeno. Toda Tomaž vrojene ideje izrecno pobija (Summa th. I., qu. 84, a. 3) in uči, da je človeška duša v svojem začetku le v možnosti z ozirom na znanje (Qu. disp. de anima a. 7) in z Aristotelom naravnost trdi, da si um pridobiva ideje s pomočjo čutnih predstav. Principia naturaliter cognita et innata pa jemlje Tomaž v tem zmislu, da jih razum dobiva »subito et sine inquisitione«, a vendar tudi tu razum ne more resnice spoznati »nisi a sensu accipiendo«². (Qu. disp. de verit. qu. 16. a. 1.)

Ideja božja torej človeku ni vrojena, marveč naravoma in lahko pridobljena. Nikakor pa ni to tako umeti, kakor da bi šele znanstveni dokazi morali obuditi in utrditi v človeku idejo božjo. Refleksno spoznanje mora le zavrniti ugovore, očistiti in pojasniti idejo božjo, ki jo nosi človek v sebi kot razumno bitje. A tudi v največjem modrijanu je to spoznanje nepopolno, ker »zdaj gledamo skozi zrcalo kakor v megli«, »kadar bo pa prišlo, kar je popolno, bo jenjalo, kar je le deloma«, tedaj »bomo videli od obličja v obličje«. Zdaj spoznavamo le nekoliko, takrat pa bomo spoznali, kakor smo bili spoznani — od Boga — neposredno. V sedanjem naravnem in nepopolnem stanu, v nekakem somračju, pa nam sveti poleg luči naravnega razuma še nadnaravna luč božjega razodetja ter po sv. Duhu vlite božje čednosti, vera, upanje in ljubezen (I. Cor. 13).

† Dr. Fr. Janežič. — F. K.

¹ Institutiones Theodicaeae, Freiburg 1893, str. 19.

² Gl. Zigliara, Summa philosophica, II. 378.

Arhivalni izpiski za zgodovino lavantinske škofije.¹

Copia literarum Rmi Dni Dni Martini Epi Seccouiensis an den Herrn Commendatoren zu Grossen Sontag vnnnd Fridau.

Unsern freundlichen gruess sambt wolgenaigten willen züüoran — Edler Gestrennger Ritter, sonders lieber Herr. Wir haben dort langest ain Schreiben den 2. Augusti ausgehendt von Euch empfangen, in welchem Ihr Euch wider Vnns beschwerdt, das wir nit allain Eures Ordens angehörige Pfarrer zum Grossen Sontag vnnnd Friedau, sonnder auch die dabei aufgenommen vnnnd bestelten Pfarrer vnnnd Priester gannz vrplötzlichen ohn alle vorgehendte ersüechung Eur Persohn oder dess Commendators visitirt vnnnd examinirt haben, darauf sollen wir Euch nit pergen, das nachdeme der Hochwürdigist Fürst vnnnd Herr Herr Wolf Dietrich Erzbischoüe zu Salzburg Legat dess Stuels zu Rohm, Vnnsrer gdister herr, Vnns gdist auferladen alle Clöster, Pfarren vnnnd derselben Seelsorger seiner Diocaes im Fürstenthumb Steyr zu visitirn, haben Wir vnnns solcher gleichwol müeheseelig, aber doch Vnnsrem Verhoffen nach nuzbaren vnnnd der Khirchen Gottes fürträgenlich arbeit gehorsamblich vnnnderfangen, vnnnd neben anndern auch die Pfarren zum Grossen sontag vnnnd Fridau sambt Ihren Vicariis visitirt, ist aber solches von Vnns gar nit der Mainung, oder mit solchem gemüeth geschehen, alss weren wir bedacht gewest den hochbefreyten Löblich. Teütschen Ritters Orden Eintrag zuthuen, oder wider desselbig. wolhergebrachten Freyheit wass praeiudicierliches oder vnbeaufegtes fürzunehmen, sonnder haben gethan unnd gehandelt, wass wir an stat hochermelten Ihr Erz. Gd. zu Salzburg alss Ordinarii wolebeaufegt, unnd das hochheillig Concilium Tridentinum allen Ordinariis zu volziechen vnnnd ins werkh zurichten zu mehrmahlen (non obstantibus quibuscunque privilegiis.) ernstlich beüolchen vnnnd auferladen. Dann Ihr werdet sonnders Zweifel guetes wissen haben, das nit allain der vorgemelte Löbliche Ritters Orden sonnder auch anndere vil, ja schier alle Orden durch Bäbstl: Heyl: priüilegia befraidt gewesen, auf Ihre incorporirte Pfarren Vicarios zu sezen vnnnd zuentsezen ohn alles dess herrn Ordinarii zuthuen mit welchen die Ordinarii auch nit haben weder zugebieten, noch zuschaffen gehabt, derhalben die Vicarii sowol als die Commendatoren vnnnd Prelaten von der ordinaria Iurisdictione exempt gewesen. Weil aber durch dergleichen Bäbstliche dispensationes, priüilegien vnnnd entziechungen der ordenlichen Iurisdiction

¹ Prim. »Voditelj« I. III., str. 154.

allerlay Vhnrath in der Khirchen Gottes entstand, ist das mehrermelte Hochheilige Concilium Tridentinum verursacht worden, dergleichen von dem Römischen Stuel erüolgte Concesiones vnnd bewilligungen zu cassiren, annullirn vnnd aufzuheben, wie dann solches beschehen ist, vermög der jeztvolgenden Decret, welche wir Euch als vnserm lieben guetten Freundt informationis vnnd berichts halben zuerzellen nit vnnderlassen sollen noch wellen. Dann erstlich sprücht also das Concilium Sess. 7. cap. 8. Locorum Ordinarii Ecclias quascunque de quomodolibet exemptas, auctoritate Apostolica singulis annis uisitare teneantur et opportunitis iuris remediis prouidere, vt quae recuperatione indigent, reparentur, et cura animarum, si quae illis immineat, aliisque debitis obsequiis minime defraudentur: appellationibus, priuilegiis, consuetudinibus etiam ab immemorabili tempore praescriptis, iudicium deputationibus et illorum inhibitionibus penitus exclusis. Durch dis angezogene Capitl ist ye clar, das es auch austruckhlicher nit het mögen gesezt werden, das die Ordinarii Jeden Jahrs alle Khirchen, wie Immer Sye befreyt sein, an statt der Bästl: Heilig: zu visitiern nit allain befuegt, sonnder gar verpflichtet vnnd in Ihrem gewissen verpunden sein, wer also ohn vermelten disen den ordinariis widerumb eingeraumbten gewalt, mit mehrern zuprobieren, aber zum yberfluß wollen wir dergleichen beuelch mehr anziehen vnnd herbringen, vnnd dienet zwar hoch das 15. Capitl in der 23. Sefsion, da wir also lesen: Quamuis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta Synodus, nullum etiam Regularem posse Concesiones Saecularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur, et approbationem, quae gratis detur, obtineat: priuilegiis et consuetudine quaecunque etiam immemorabili non obstantibus.

Da will khurzumb das Concilium das khain Priester, auch khain Ordensman die Sacramenta mög administriern, ja khann khain Priester nit abfoluirn, Er sey dann zuñor von dem Ordinario examinirt, approbirt, vnnd für tauglich erkhennt: Wie wellen dann die bestehen vnnd gegen Gott verantwortten, welche (Vnangesehen das Sy Layen seind) sich vnnderstehen Ihren vicariis curam animarum, vnnd die Seelsorg zuerthailen, welche Sye selber nit haben, Ja wann die Prelaten (so Priester seind) solchen gwalt nit geben khünden, wieñil weniger khann es von denen Jhenigen so nit Priester sein geschehen? Oder wie wellen die Jenig. Priester bestehen, welche die vermainte Seelsorg von Jemandt empfachen, der dessen khaine gwalt nit hat. Ein grosfer Mißbrauch ist das, welcher schwere Verantwortung auf sich hat, dum coecus coecum ducit et ambo cadunt in foueam, vnnd will also das yez an-

gezogne Concilium das solche Priester die Sünder nit khünden abfolüirn sonnder Sye betriegen Aber es redet das oft angezogne Concilium nit allain von allen anndern ingemaine, sonnder gar von den Commendatoreyen in specie, das Sye sollen von den Ordinariis visitirt werden, Sefs. 21. cap. 8. propterea commendatā monasteria etiam Abbatiae, Prioratus et Praepositurae nuncupatae, in quibus non ūiget regularis obferūantia, nec non beneficia tam curata quam non curata, faecularia et regularia qualitercunque commendata etiam exempta, ab Epīs etiam tamqnam Ap̄licae fedis delegatis annis singulis visitentur. Item Sefs. 25. cap. 11 in monasteriis feu domibus ūirorum feu mulierum, quibus imminet animarum cura personarum faecularium praeter eas quae sunt de illorum monasteriorum feu locorum familia, personae tam regulares quam faeculares huiusmodi curam exercentes subsint immediate in iis, quae ad dictam curam et Sacramentorum administrationem pertinent, iurisdictioni, visitationi et correctioni Epī in cuius dioecesi sunt sita. Ja es will khurzumb das Concilium das Niemandt ad curam animarum soll zuegelassen werden, Er sey dann vom ordinario admittirt vnnd approbirt, Wann Sye gleich auch von den Nunciis Ap̄licis solten aufgenommen, vnnd auf die beneficia verordnet seyn: Dann es also sprücht sefs. 7. cap. 12. Praesentati seu Electi vel nominati a quibusvis Eccl̄icis personis, etiam Sedis Ap̄licae Nunciis, ad quaevis Eccl̄astica beneficia non instituantur, nec confirmentur, neque admittantur, etiam praetextu cuiusvis privilegii feu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore praescriptae, nisi fuerint prius a locorum Ordinariis examinati, et idonei reperti. Et nullus appellationis remedio se tueri possit, quominus examen subire teneatur.

ÿber das alles hat gar Babst: Heill: Pius Quintus ein aigne Bullam wider den Euren hochbefreyten Hierosolomitischen Maltheser orden lassen aufgehen, das Ihre Khirchen von den Ordinariis solten visitirt werden, welche Bulla als anfacht: Exposcit pastoralis officii debitum etc. vnnd ist publicirt worden, den 22. Septemb. Aō 1571. Eben also vnnd nit annderst hat dise aufhebung der erthailten freyheiten verstandt die Lobliche Congregatio Cardinalium (so mit Babstl. Heyll. bewilligung das Trientische Concilium in vilen difficultatn erclert.) in Ihrer Declaration yber das 8. cap. Sess. 2. sye disen Sentenz gibt, Episcopus Eccl̄iam parochialem visitare debet, eique de Parocho providere, qui Sacramenta et alia populo administret, Eccl̄iae ubi cura animarum exercetur, uisitari possunt ab Ordinariis etiam si illae essent militum Hierosolimitanorum adhibita tum moderatione, quam in sua Bulla Pius Quintus exprefsit, quae est, vt illa in his duntaxat visitent, quae animarum curam eiusque exercitium et Sacramentorum administrationem respiciunt. Ist also dise sach dermassen so klar, als die

lieb Sohn an scheinet, vnnd bedarff weitterer aufführung gar nit: Da aber Ihr nach gehaltenes Concilio mehrere privilegia vnnd freyheiten habt, das Eure Vicarii den Ordinariis gehorsamb zulaisten nit schuldig, begeren wir das solche aufgewisen werden, alßdann wellen wir Vnnfs dergleichen visitationen, welche nichts dann Mühe und Arbeit auf sich haben, gern enthalten. Lesstlich sollen wir Euch nit pergen, das eben dise strittigkeit zwischen dem Mülstattischen Administratorn Herrn Khobenzel wegen der Mülstattischen Pfarren, vnnd vnnfs entstanden, welche durch die Frl. dhl. Erzherzogen Ernstern vnnsern gdsten herrn vnnd Gubernatorem entschaidet, vnnd hingelegt, vnnd der Sentenz wider gemelten Herrn gefölt worden, wie in diser der Frl. dhl. Schreibens beyligender copia zusehen. — Wann dann genuegsamb erscheidt vnnd überflüssig erweisen vnnd dargethan, das Niemandt sey wer Er wöll nit Macht hat Priester oder vicarios auf curata beneficia vnnd parochias so die Seelsorg auf sich tragen, ohn vorgehendt Examen vnnd approbation defs herrn Ordinarii zu sezen, auch alle dergleichen vicarii dem Ordinario vnnd seiner Visitation vnnderworfen, defsgleichen die Jhenigen Priester so sich auf den Pfarren ohn Approbation defs Ordinarii selber eindringen oder eindringen lassen, nit gewalt haben zu absoluieren, sonnder die Leüth (dum potestate non accepta abfoluunt) betriegen, versechen wir vnnfs zu Euch Ihr werdt alß ein Eifrig Catholischer herr Eur Vorhaben fallen lafsen vnnd nit allain Euren Vicariis zum Vngehorsamb nit treiben, sonnder alle vicarios so Ihr zur Seelsorg werdt aufnehmen, vnnfs ad Examen praefentirn, vnnd erstlichen darob sein, das Sye alle (sowol so yetzt auf den Pfarren sizen oder zuekhunfftig sollen aufgenommen werden) Ihr Frl. Gd. zu Salzburg alß dises orths Ordinario, vnnd vnnfs seiner nachgesetzten obrigkheit schuldige gehorsamb laisten, welches da Sye es nit thuen werden, khünden vnnd sollen wir Euch nit pergen, das wir entschlossen gegen Ihme nit allain mit den cenfuris Eccliäcis aufs volhabenten gwalt zuuerfahren, sonnder auch andere mitl mehr für die handt zunehmen, durch welche Sye alß Rebellige vnnd Ihrer gelübdt (so Sy in fua ordinatione gethon) Vergessne Leuth zue gehorsamb mögen gebracht werden, welches wir Euch also antwortten wellen, vnnd seyn hieryber zu Vnnser Nachrichtung ainer schriftlichen Antwortt gewerttig, die gnadt Gottes sey mit vnnfs allen. Datum Grätz den 7. Octobr. Aõ 93.

Dne 21. decembra 1594. je poslal veliki mojster nemškega reda iz Prage vsem komturjem okrožnico, ki se glasi:

»Uns kommt glaubhafter Bericht zu, wie dafs ein Theil unseres Ordens Personen sowohl alte als junge ein ärgerliches Leben führen wider unseres Ordens Regel und Statuten, in dem dafs sie unehrbare

Weiber und verdächtige Personen bei sich in den Häusern haben sollen, welches nicht allein wider Gott ist, sondern wovon auch bei allen Geistlichen und Weltlichen hohen und niederen Standes überall und ärgerlich geredet und unser Orden dadurch ausgeschrien wird. Derwegen, wie uns aus Schuldigkeit und habender hoher Obrigkeit zeitliches Einsehen zu haben gebührt, thun Wir Euch hiemit ernstlich befehlen, dafs Ihr sammt und sonderlich fleißig inquirirt und wo dergleichen verdächtige Personen befunden werden, an Unser Statt mit Ernst daran seid, solche abzuschaffen und sich Ordens Gebrauch und Statuten nach eines ehrbaren, züchtigen und unserm Orden auferbaulichen Lebens und Wandels zu befehligen. Dafs also geschehe, wollen wir Uns zu Euch sammt und sonderlich versehen.« (J. Voigt, Gesch. des Deutschen Ritter Ordens, 1859.)

Velikonedeljski komtur ni v tem oziru ničesar storil in zaradi tega je našel sekovski škof Martin Brenner pri Veliki nedelji in v Ormožu l. 1607. iste žalostne razmere, kakor l. 1593.

Schreibens Abschrift von Ihro Fr. dl. Erzherzogen Maximilian an Ihr Hochfr. Gnd. zu Salzburg wegen Visitation Grossen sontag vnnd Fridau.

Vnnsr fr. willig dienst, vnnd wafs wir mer liebs vnnd guets vermögen zuuor, Hochwürdiger Fürst besonders lieber herr vnnd freundt. Auf E. Ldn (Liebden) sub dato Salzburg den anndern Augusti nechsthin an vnns gethones Schreiben vnnd fr. begeren die visitation etlicher zue vnnsers Ordens Commenden Grossen Sontag vnnd Fridau gehörig. aber in E. Ld: Dioeces gelegnen Pfarren, welche mit Layen Pristern versehen werden, durch deroselben Geistliche Rāth vnnd Commisarien zuegestatten haben wir nit vnnderlassen nottwendige Information vnnd Bericht ein zuziechen, mögen darauf E. Ldn. fr. meinung anuerhalten, obwollen vnnsr Orden, gleich dem Joanniter Orden, durch Bābstl. Heylligkeit von aller Ordinarien Iurisdiction eximirt, vnnd in spiritualibus allein dem Römischen Stuel immediate vnnderworffen, Auch an obgedachten orthten nit weniger als annderstwo vnnd sowol post als ante Concilium Tridentinum bei solcher Exemption der gestalt ruchigklich erhalten, das die visitation berierter Pfarren seithero Sye vnnd allzeit, durch niemandts annderst, als vnnsere anwesendte Landt Comentheurn der Balley Össterreich oder anndern In sonnderheit von vnnsern am Hoch vnnd Teutschmaisterthumb geherten Vorfahren vnnd unnfs hierzue verordnete visitatores exercirt vnnd vorgenommen ist worden, wir vnnd vnnsr Orden auch billich nochmahls darbey vnper-turbirt gelassen werden, auch guettwillig daraufs nit schreiten solten das vnns doch nit zuewider sein solle, zu mehrer befürderung der

Ehren Gottes vnnnd ernstlicher handthabung der Geistlichen Disciplin, So dann zue Pflanzung vnnnd erhaltung gueter nachbarlicher Correspondenzen vnnnd ainigkheit, das vnnser angeregte mit Leyen Priestern bestellte Pfarren der gestalt allain in Spiritualibus von E. Ld. Commissariis visitirt werden, das Sye die Commissarii sich vor allen ding. deswegen vnnser Ordens Landt Commenthurn, Commenthurn oder Ambtsverwesern zum Grossen Sontag vnnnd Fridau anmelden, vnd die visitation in Ihrem oder Ihrer darzue deputirten Beysein vor die handt nemmen, wafs die auch straffbar oder zuuerbessern befinden, vnnser Ordens Landt Commenthurn, Commenthurn oder Ambts Verwesern hinnenweisen, die sich dann hierin nach deren von Vnnfs habenten Instruction der gebür nach wissen zuuerhalten. So dann mit diser ausstruckhlichen protestation vnnnd refervation das die visitirte Pfarrer durch E. Ldn. Commissarien sonnst in khaine anndere weifs, noch weeg. wider alt herkhommen nit beschwerdt, oder vnnser Ordens wolhergebrachte Gerechtigkeit vnnnd Freyheit E. Ld. selbst en aigenem andeuten nach, sonnst im geringsten nit praeiudicirt vnnnd khein annderer Vorthail oder gewinnen, als allein die Ehre Gottes vnnnd erkhiellung guetter Priesterlichen Zucht vnnnd Erbarkeit gesuecht werde. Im fahl auch wider besser Vertrauen, yber khurz oder lang ein anders hierunder gesuecht, oder vnnser Ordens Leyen Priestern ein anndere beschwernuß vnnnder dem praetext diser visitation solte erzwingen wollen werden, das vnnfs jederzeit frey vnnnd beuor stehen solle, dise vnnser yetzt beschehne Verwilligung zuewiderrueffen, vnnnd die sachen in alten standt zu sezen der fr. Zuuersicht, E. Ld. werden mit disem vnsern freywilligen Nachbarlichen erbieten fr. vnnnd dankh nemich zuefriden sein, deren wir benebens zu aller vnnnd ander geföllig. nachberlichen dienstleistung bereith willig verbleiben. Datum Innsprugg den 13. Novembr. A^o 617.

Maximilian von Gottes Gnaden Erzherzog zu Össterreich Herzog zu Burgundt, Administrator des Hochmaisterthumbs in Preussen, Maister Teutschs Ordens in Teutsch vnnnd welschen Landen Graue zu Habsburg vnnnd Tyrol.

Sv. Benedikt: Poročilo župnika Forchta 1. 1611.

Ich Benedict Forcht, Pfarrer zu S. Benedicten in Wundischen Puchln Thue ihr fr. Gnd. meines Gnadig. vnnnd gepuetunde Fürsten vnnnd Herrn Vnterthenig vnnnd gehorsamb so vill waz meine Pfarkhinder in der Pfar S. Benedicten vnnnd beiden Vicariaten als zu S. Anthoni, vnnnd Neggau ahn belangt, berichten, dß sich Man vnnnd Waib Jung vnnnd alt so vill der Communicanten in diser bemelten Pfarr fein, deren bey einer gleichen zu S. Benedicten 900 fein, bey S. Anthoni 700 vnnnd

zu Neggau bey 500 fein diß 1611 Jar zu Öfterlicher Zeit sich fomentlich mit Paicht vnnd Communion Catholische Ordnung noch gehorfamblich haben ein gestelt aufer weliche ich sonst kheinen waiß fr. Gd. vngehorsam Halber zu berichten alß in der Filial Neggaw, dem Peter Cerentzitsch Fleischackher vnnd Wirdt zu Neggaw mit sambt seinen Weib. Thue mich ihr fr. Gd. vnterthanig gehorfamblich befehlen E

Benedict Forcht

idm q supra m/p.

Jarenina: Poročilo župnikovo od 1. 1611.

»Hochwirdiger Fürst, gnediger vnd hochgebiettunder Herr. Eur für. gd. berichte ich in gehorfamb waß mier von derofelben ist anbeuolhen worden. Erftlichen berichte ich Eur für. gd. dz in dißer meiner Pfar zu wiendisch Jaring in heürigen verwihnen Fasten diß 1611 Jars, Man vnd weibs Perfonen Jung vnd alt Inwoner vnd herberger gebeiht vnd Comunicirt haben bey 15 Hundert. In der Filial kirchen aber S. Ilgn vnd S. Chunigund haben gebeiht vnd communicirt 9 Hundert. Im Filial kirchen S. Jacobi haben auch gebeihtet vnd communicirt Jung vnd alt bey 7 Hundert. Vnd weil ih heuer kein Caplan bey S. Jacob gehabt fondern denselben auf eur für. gd. gd. beuelhem ammuirn mießen fein auß S. Jacob. Filial Irherr viel bey den benachbarten Pfarhen alß S. Jörgen vnd S. Lenhart gebeichtet worden. Sein also die diß 1611. Jars in dißer Pfar wiendisch Jaring vnd zu derfelben geherigen Filial kierchen in genere gebeiht haben vnd communicirt 3 taußent vnd 1 hundert.

Deßgleichen berichte ich eur für. gd. dz der Vncatholischen vnd Vngehorsamen noch ihr etliche in dißer Pfar gefunden werden auch andern beß ergernuß geben. Alß Herr Ferdinand von Ekhenberg sambt feiner Frauen vnd hoffgefind.

Herr Thobias Regall sambt feiner Frauen vnd gefind. Item Mathes Preinli des Herrn Ferdinand von Ekenberg Flegér sambt fein weib ist zuuor zu hernhausen schulmafter gewest. wont bey feinen weingarten. Item Michael Schwiegenstan Noihaußerischer schaffer vnd fein weib nahent bey Jaring wonhafft, welche auch Jarlich inß Vngrisch auff Nouhauß zum predicanten zu der beicht lauffen fein auch von mier oft von follichem abzusthen ermant worden laßen sich aber keines wegs anderst weißen.

Also auh Andre Kermauz bey S. Ilgn wonhafft vnd helt wiertfchhaus des von trautenstorff zu weitensfeld vnterthan ist auh guet luterisch beicht vnd communicirt nie vnd giebt mit fleisch eßen große ergernuß.

Item Petter schmid sambt sein weib vnter S. Ilgn wonhafft haben auh nie catholisch gebeiht, eßen auh fastags redlich fleisch.

Hanß muratin herrn Wolffen von Ekenberg vntertanin die zuuor zu Marburg purgerin gewest ist auh guet lutrisch vnd ghet auh so oft mit der Frau von Ekenberg zu den lutrischen zu d. beiht.

Juri Sallar des herrn Wolffen von Ekenberg vnterthan ob er lutrisch ist od. catholisch weiß ih nicht allein hatt in 11 Jaren nicht gebeicht lebt auh in adulterio den er schon 3 kinder neben sein eheweib mit ein andern gehabt. Kan im keines wegs zu d. correction vnd Pueß bringen.

Ihrer mer Vncatholischen in dißer Pfarr woß ich nicht als herr Simon Jurfitch bey S. Jacob wonhafft, der sich zwar aber vom dißen schuldig Pflicht nach bey herrn Pfarrer zu Marburg auff d. hohleb. N. O. Reg. Vorgenades gnädiges anbeuöhl hatt eingestellt welche Vncatholischen vnd vngehorfaamen sambt den Catholischen die diß 1611 Jars in dißer Pfar communicirt haben ich Eur. für. gd. in gehorfamb hab vbergeben wellen. Mich himit eür für. gd. vnterthenigst beuelhent. Actum Jaring den 17. Augusti 1611 ist

Eur für. gd.

Gehorfamer Caplan

Adam Preprost

Pfarrer dafelbst m/p.

M. Slekovec.

Ljubljanska škofija in škofijske sinode.

(Dalje.)

III.

Na prehodu iz srednjega v novi vek, v dobi renesanse, se je porodila ljubljanska škofija v naročju onemoglega oglejskega patrijarhata. Dobo renesanse imenuje prosluli F. X. Kraus »die Wiegezeit der Gegenwart, ein Stück der besten, ja das beste Stück aus der Jugendzeit des modernen Menschen.... Sie ist die mächtigste Revolution, welche der menschliche Geist und die menschliche Seele seit der Umwandlung der Gesellschaft aus einer heidnischen in eine christliche erlebt haben¹.«

Ko sem nekoliko opisal splošne kulturne razmere na Slovenskem v srednjem veku, treba je vsaj v glavnem obrisu opisati tudi slovensko renesanško dobo. Uprav to nam dokazuje, da slovenski narodni

¹ Fr. X. Kraus, Geschichte der christlichen Kunst. II. Bd., 2. Abthl., 1900. 1.

preporod se ni začel še le z luteranizmom, temveč že dokaj preje — z ustanovitvijo ljubljanske škofije!

Da je bila ta ustanova eminentne važnosti za celokupen slovenski narod, vsakdo lahko uvidi. Če bi mu papeštvo ne postavilo tega duševnega središča in ognjišča, nehalo bi kmalu utripati slovensko srce, stisnjeno med naraščajočo nemško in italijansko politično silo, in ne otela bi ga več nobena moč, najmanj pa nemški protestantizem s svojimi zmotami in slovanski odpadniki s pokvarjenimi biblijami.

Katoliška cerkev je torej rešila Slovence neizogibne duševne propasti. A da zadostno umemo tedanji splošni položaj, treba označiti notranjo cerkveno upravo na Slovenskem.

Parohijalni zistem¹, po katerem je cerkvena uprava zelo priprosta, a v celoti vendar-le velikanski in delaven organizem, se je jel razvijati na Kranjskem, kakor sem že omenil, v dvanajstem, zlasti pa v trinajstem stoletju. Najbolj so ga utrdili redovniki, ki so duševno in gmotno oskrbovali celo vrsto župnij. Razen tega so postavili več cerkvâ graščaki, hoteč svojim podložnikom dati duhovno pomoč in vodstvo. Mnogo cerkvâ pa so postavili tudi verniki sami in eventualno z raznimi doneski vzdržavali svojega dušnega pastirja.

V tej dobi zasledimo na Slovenskem tudi prva božja pota². Romali so Slovenci ne le k domačim svetim krajem, temveč tudi v Stari Oting, Kolin, Cahen in Trevir na Nemškem³, v Kompostelo na Španskem⁴, v Rim in Palestino.

V kranjski cerkveni zgodovini je velepomembna doba takozvane »babilonske sužnosti« papeštva v Avignonu. Francoski vpliv je uvel nekoliko izpremembe v stari italijanski vladni zistem. Patrijarhi Oto-

¹ Prvi sled župnij najdemo že v 7. stoletju na Angleškem. Kronist Thomas de Elmham piše o nadškofu Teodoru Canterburyskem (669—690): »Hic excitavit fidelium voluntatem, ut in civitatibus et villis ecclesias fabricarent, parochias distinguere; et assensus regios his procuravit, ut si qui sufficientes essent super proprium fundum construere ecclesias, earundem perpetuo patronatu gauderent, eiusdem fundi domini notarentur pro patronis.« Albertus, Die Socialpolitik der Kirche, 1881. 307.

² Poleg staroslavnihi milostipolnih krajev na Koroškem: Gospa Sveta, Osoje, M. D. na Otoku; na Štajerskem: Marijino Celje in Ruše že iz dobe pokrščevanja Slovencev, nahajamo na Kranjskem v 11. stol.: M. D. na Jezeru (Bled); v 12. stol.: Stična in Tri fare pri Metliki; v 13. stol.: Velesovo, Marijin studenec pri Kostanjevici, Šmarna gora in Holmec; v 14. stol.: Višarje, Lesce, Stopiče, Cerngrob itd.

³ Luschin, Windische Wallfahrer am Niederrhein. (Schumi, Archiv, II. 72 do 108.) V Cahenu so ljubljanski in kranjski meščani l. 1495. ustanovili pri slovanskem oltarju beneficij za slovenskega duhovnika.

⁴ Narodno pesem o romanju v Kompostelo je objavil Koritko v svoji pesniški zbirki l. 1839. — Cf. Hermann, Gesch. d. Hrzgth. Kärnten, I. 464—467.

bon, Bertrand, Nikolaj in Markvard so v primeri s tedanjimi časovnimi razmerami za Slovence med najboljšimi, kar jih ima zabeležiti naša zgodovina prej in pozneje.

Celo katoliško cerkev sta po božji naredbi v onih skrajno žalostnih časih¹ vodila in varovala dva rešilna angela: neznatni redovnici sv. Katarina Sijenska² in sv. Brigita Švedska³. Cel slovenski narod pa se je obvaroval pred verskim razkolom po razkolu v kartuzijanskem redu in po neustrašeni stanovitnosti lavantinskega škofa Henrika (1363—1388).

Znano je, da so po l. 1378. francoski, španski in angleški kartuzijani priznavali avignonskega papeža Klementa VII. in po njegovi smrti Benedikta XIII.; nemški, italijanski in slovanski njih sobratje pa so se uklonili pravemu rimskemu papežu Urbanu VI., pozneje Bonifaciju IX.⁴ Le-ti so si izvolili kot svoje središče kartuzijo v Žičah, in generalprijor je stanoval tukaj. Ta posel je l. 1398—1410 upravljal Štefan Macon, bivši tajnik sv. Katarine Sijenske, katera mu je svetovala, naj postane kartuzijan⁵.

Dasi je bil avstrijski vojvoda Leopold III. pristaš šizmatičnega papeža, vendar je lavantinski škof Henrik s kartuzijani vred priznaval

¹ L. 1305. je papež Klement V. (Bertrand du Goth) prestavil svojo stolico iz Rima na Francosko, l. 1309. v Avignon, in s tem zabredel v popolno zavisnost kralja Filipa IV. Sv. Brigita je tega nesrečnega, slabotnega in od častihlepnosti zaslepljenega papeža videla v prikazni kot kronanega večnega žida, oblečenega v posvečeno obleko, kot npravno propalega in zato od pekoče vesti preganjanega (*«Religiosus habitu, sed moribus apostata; peregrinus fama, sed intentione gyrovaga.»*)

² Sv. Katarina Sijenska je šla osebno v Avignon in papeža Gregorija XI. ostro karala zaradi potratnosti in omahljivosti, da se ne vrne v Rim. Slednjič se je udal in 17. jan. 1377 došel v Vatikan. Njegovemu nasledniku Urbanu VI., ki je tudi omahoval, je glede razkola pisala krasne besede, v katerih nam odseva sveta nevolja in skrb za cerkev: »Pravica brez usmiljenja je bolj krivica nego pravica. Postopajte zmerno; zakaj nezmernost več pokazi nego sezida, in delajte dobrohotno in z mirnim srcem. Ubлаžite nekoliko zaradi Križanega divjo razburjenost, katero vam narava provzroča. Dajte naravi sunek s sveto krepostjo.«

³ Sv. Brigita je svarila Urbana V., naj se ne vrača na Francosko, ker bo tam kmalu umrl, kar se je res zgodilo (1370). Gregoriju XI. je brez strahu povedala, kako ga je v prikazni videla: »Sicut enim pia mater dilectum videns filium nudum et frigidum in terra iacentem et ad erigendum se vires nullas habentem« etc. *Revelationes s. Brigittae*, l. IV. c. 139. 142. Na vse ugovore papeževe je odgovarjala: »Pojdite proč iz Avignona! Če ne pridete v Rim, bote zgubili ne le časno, temveč tudi duhovno moč. Tudi za mir med Angleži in Francozi morete le iz Italije prav skrbeti.«

⁴ Ta razkol v redu je trajal 1378—1410. Na avignonskem papeževem dvoru pri Benediktu XIII. se je mudil celo sv. Vincencij Fererij, čigar brat Bonifacij je bil kartuzijanski generalprijor (1402—1410).

⁵ Reichenlechner, l. c. 90. 95.

Urbana VI.¹ V priznanje zvestobe je Bonifacij IX. (1389—1404) celo vrsto slovenskih župnij podaril ali vtelesil raznim samostanom, brez dvoma tudi zato, da bi jih tem potem obvaroval pred verskim razkolom. Uprav to je dalo povod, da se je parohijalni zistem na novo uredil in patronat bolj jasno določil.²

Splošni verski razkol je pospešil tudi razpad oglejskega patrijarhata. Neugodne notranje razmere in razni zunanji kvarni vplivi so mu vzeli ves političen pomen. Neizogibna posledica je bila, da se patrijarhi tudi v duhovnem pogledu niso več mogli vzdržati kot vodilna moč, saj so postali le nekaki vazali oblastne in mogočne beneške ljudovlade.

Patrijarh Ludovik Teck (1412—1435) iz švabske vojvodske rodbine in sorodnik ortonburških grofov, je napel zadnje moči, da bi ohranil sebi in svojim naslednikom podedovano pravadno svetno oblastvo; a bilo je že prepozno. Bazilejski cerkveni zbor, ki se je baval tudi s to zadevo, ni dosegel nič ugodnega. Zmešnjava je postala le še večja. Papež Martin V. je l. 1435. sicer izobčil Benečane, ker so oropali patrijarha; toda ko je Ludovik leta 1437. v prognanstvu umrl, dvignili so se poleg legitimnega naslednika Ludovika Scarampo Mezzarota (1439—1465), katerega je Evgenij IV. potrdil in je Benečanom ugajal, nekateri pseudopatrijarhi, zlasti za avstrijski del patrijarhata kot nasprotniki Lahov.

¹ L. 1381. je papež z naslednjim »breve« pohvalil škofa: »De bona et solerti diligentia et constanti fidelitate, quas circum statum et honorem nostrum et Romanæ ecclesiæ ex multorum fide dignorum relationibus fraternitatem tuam habuisse et continuo habere praesertim contra versutias Leopoldi Ducis Austriae et quorundam aliorum Schismaticorum percepimus, grates tibi quam plurimas referentes, fraternitatem eandem rogamus et hortamur attentius, ut, sicut de te firmiter speramus, ab inceptis nullatenus desistas, sed in eis constanter et viriliter perseveres, tenens indubie, quod praeter aeternae retributionis praemium, quod exinde mereberis, nostram ac apostolicæ sedis gratiam tibi uberius perpetuo vendicabis.« Tangl, Bischöfe von Lavant, 126.

² L. 1356, 9. okt. sta se patr. Nikolaj in vojvoda Albreht II. pobotala glede župnij: Sv. Peter v Ljubljani, Št. Vid p. Stičini, Kranj in Mengeš. (Hermann, l. c. 35.) Cerknico je l. 1360. podaril Ludovik kartuziji Bistra, l. 1365. pa jo je papež tje inkorporiral. Stiškemu samostanu so bile inkorporirane župnije l. 1395. Krka, Višnja gora, Št. Vid p. Stičini; l. 1399. in 1400. Doberniče in Žužembreg. Vetrinjski samostan je imel Preddvor in Soro. Kostanjeviškemu samostanu so bile inkorporirane župnije: l. 1393. Trebelno, 1400. Št. Jernej, ki pa je bil l. 1461. podarjen ljublj. kapitolu; namesto te župnije je samostan l. 1466. dobil Križevno pri Kostanjevici; 1400. Čatež za Savo. — Župnije, katerim so bili grofje Ortenburg patroni (vse starejše župnije na Kočevskem, Ribnica, Dobropolje, Leskovec, Fara pri Kostelu, Naklo, Mošnje, Gorje, Kranjska gora itd.) so l. 1421, ko so izumrli, prešle na Celjske grofe, in ko so tudi ti (1456) izumrli, pa na cesarja.

Cesar Friderik III. se je namreč odločno uprl političnemu beneškemu vplivu nad slovenskim narodom. Ravno kar izvoljeni (5. novbr. 1439) pseudopapež Feliks V. mu je hotel s tem ustreči, da je tridentinskega škofa Aleksandra, rodom vojvoda masovskega, imenoval patrijarhom in kmalu potem celo svojim kardinalom. Listine iz one dobe pričajo, da so ga Avstrijci sploh priznavali kot pravega patrijarha, čeprav je bival še vedno v Tridentu, dočim so se Lahi klanjali patrijarhu Scarampo. Po Aleksandrovi smrti (1444) je Feliks V. v soglasju s (šizmatičnim) bazilejskim zborom kot avstrijskega patrijarha postavil častihlepnega in vihravega lavantinskega škofa Lavrencija pl. Lichtenberg¹. Kot generalnega vikarija posebej za slovensko prebivalstvo pa mu je imenoval pičanskega škofa Martina, čeprav je legitimni škof Peter Justinijan v Pičanu še živel.

Lavrencij ni nikdar poskusil osebno zasesti oglejsko stolico. Menda se je zadovoljil le z naslovom in z dohodki². Tem živahneje pa se je gibal in delal v smislu Feliksa V. njegov generalni vikarij škof Martin, ki je sklical v Ljubljani celo neko quasi-sinodo.

Papež Evgenij IV. se je menda potrudil, da bi se mu šizmatična škofa Lavrencij in Martin prostovoljno uklonila in ga priznala kot pravega papeža. Ko pa sta se mu trdovratno ustavila, je oba iz cerkve izobčil 15. junija 1445³. Sta se li pozneje spravila s katoliško cerkvijo,

¹ Tangl (*Reihe der Bischöfe v. Lavant*, 1841. 139 et seq.) meni, da je bil iz kranjske rodovine Liechtenberger (zdaj grofje). Kot avstrijski kancelar je zasedel lavantinsko stolico l. 1424 in jo vodil do l. 1434., ko je baje prevzel krško škofijo quoad temporalia kot kandidat vojvoda Otona. Papež Evgenij IV. pa ga je odklonil in imenoval krškim škofom v oni dobi mnogo imenovanega Janeza Schallermanna. V l. 1438—1444 je bil Lavrencij zopet lavantinski škof in potem do smrti kot pseudopatrijarh še par let upravitelj. L. 1434—1438 menda ni bil niti lavantinski niti krški škof; med dvema stoloma je torej sedel na tla. (Leto njegove smrti 1450 je očitno napačno).

² O treh drugih pseudopatrijarhih: cf. De Rubeis, *Monumenta Ecclesiae Aquileiensis*, 1740, p. 1054, in Tangl l. c. 152—154.

³ Zadnji pičanski škof Aldragus Antonius Piccardi († 1789 kot škof senjski), ki je deset let sestavljal imenik pičanskih škofov (po: Ughellus, *Italia Sacra*; De Rubeis, *Monumenta Ecclesiae Aquileiensis* in Contarenus, *Dissertatio de Episcopis ad Istrianas Ecclesias ex ordine Praedicatorum assumptis*), piše P. Marijanu l. 1779.: »Anno 1445 Martinus Pseudo-Episcopus. Dedi (Aldragus) Bullam Eugenii IV., dum essem Canonicus Tergestinus, Casparo de Nigris, Episcopo Parentino; qua ab Eugenio sub dato 17. Calend. Iulii 1445 Pontificatus sui anno 15to excommunicationis vinculo innodantur: Laurentius Lavantensis et Martinus Petinensis Episcopi qui se gerit pro Vicario dicti Laurentii in Patriarchatu Aquileiensi, contra provisionem factam ab ipso Eugenio, praetextu nonnullarum litterarum per eos, qui in Basilea sub nomine generalis Concilii de facto congregati sunt, emanatarum. Hanc habuit Contarenus a Casparo Episcopo Parentino, qui edidit illam in dissertatione citata in Episcopo Iustiniano et declarat, quod defuncto Alexandro, Massoviae Duce et Epis-

ni dognano. Lavrencij je do svoje smrti 8. nov. 1446 ostal upravitelj lavantinske škofije; škof Martin pa je celo do l. 1463. vladal pičansko škofijo¹. Neki drugi vir² pa pravi, da se je le-ta sprijaznil z oglejskim patrijarhom Ludovikom Scarampo, ki ga je l. 1449. imenoval svojim generalnim vikarijem v Ljubljani, kjer je umrl 8. julija 1456 in bil v stari stolnici pod prižnico pokopan.

Benečani so bili že nekaj let faktično lastniki patrijarhove zemlje; le pravno se jim ta siloma prilaščena posest še ni priznala. A tudi to se je kmalu zgodilo. Uprav tedaj, ko so imeli Avstrijci svojega »patrijarha« in se je že zdelo, da ta razkol končno obvelja, če se šizmatična škofa spravita s papežem, sklenil je patrijarh Scarampo 10. julija 1445 z Benečani pogodbo, v kateri se je za-se in za svoje naslednike odpovedal svetnemu imetju (deželi) s tem pogojem, da mu plačuje ljudovlada 5000 cekinov pokojnine na leto in se mu prizna suvereniteta, ali prav za prav jurisdikcija nad mesti Oglejem, Št. Vidom in Štanjelom na Furlanskem. Ko je papež Nikolaj V. l. 1451. to pogodbo odobril, se je patrijarh stalno naselil v Benetkah. In pri tem so vztrajali vsi njegovi nasledniki tje do l. 1751., ko je bil patrijarhat zatrt³.

Beneški senat pa si je po tej pogodbi vedno lastil tudi pravico, da se je neposredno vmešaval v volitve patrijarhov, češ, ker jih preiskrbuje s časnimi in gmotnimi dohodki. In to je bil vir vsega zla celih tristo let!⁴

Cesar Friderik III. je potrdil ono pogodbo še le l. 1469., ko je bila — že ustanovljena ljubljanska škofija in je bil s tem beneškemu vplivu zastavljen močan jez!⁵

Uprav v tem uvidimo, da je bila ustanovitev te škofije eminentne važnosti za avstrijsko politiko sploh, pred vsem pa za slovenski narod. Od severa je prodiral medenj uporni husitski duh, od zapada so sku-

copo Tridentino, quem Pseudo-Pontifex Felix Patriarcham renuntiaverat Aquileiensem et Basileensem confirmaverat Synodus, idem Pseudo-Pontifex ac Pseudo-Synodus Aquileiensem Patriarcham designarunt Laurentium Lavantium in Carinthia Episcopum Salisburgensis Sedis suffraganeum, cuius vices in Aquileiensi Dioecesi Martinus Petinensis gerebat, qua de causa ambo ab Eugenio excommunicati fuerunt. (P. Marianus, Austria sacra, III. 5. B., 468.)

¹ V imeniku pičanskih škofov je Martin označen kot »schismaticus intrusus«.

² Mittheilungen d. histor. Ver. f. Krain, 1848, 10.

³ Czoernig, Görz u. Gradisca, 354.

⁴ Prav za prav se je ta boj začel že koncem 13. stoletja po smrti patrijarha Gregorija de Montelongo († 1269). (Primeri I. pogl. tega spisa!)

⁵ Leta 1469. je ustanovil tudi dunajsko škofijo, katera je bila še le 1. junija 1722 povzdignjena v nadškofijo. Knežji naslov je dal dunajskim škofom cesar Ferdinand II. l. 1631.

šali Benečani pod krinko duhovne oblasti gmotno do golega izrabiti lepo slovensko zemljo v svoje sebične kramarske svrhe, od juga pa so jo krvoločni Turki leto za letom silneje napadali in pustošili, kakor bi hoteli omagujoči narod iztrebiti z zemlje¹.

V tej skrajni nevarnosti sta postavila papež Pij II. in cesar Friderik III. prav na srce slovenske zemlje novo kulturno moč — novo škofijo. Do cela prozorno je, kake intencije sta imela oba s to prvotno sicer majhno, a velepomembno ustanovo: papež v blagor cerkvi, cesar pa v prid državi.

Pij II., rodом Aeneas Sylvius Piccolomini iz Siene, je bil baje še kot lajik župnik v Starem Trgu pri Slovenjem Gradcu². Kot absolviran pravnik je postal tajnik kardinala Dominika Capranica, pozneje pa brizinskega škofa Nikodema. S prvim je že l. 1432. došel na bazilejski cerkveni zbor, kjer je, dasi še le 27 let star zastopal važno vlogo. Kot tajnik kardinala Nikolaja Albergati³ je obhodil na posla- niških potih velik del Evrope.

Ko se je l. 1437. bazilejski cerkveni zbor razdvojil s papežem Evgenijem IV., potegnil je Piccolomini z opozicijo in postal skriptor in abbreviator na zboru. Pri volitvi pseudopapeža je on služil kot »clericus ceremoniarum« in je bil v deputaciji, ki je vojvodu savojskemu Amadeju naznanila, da je izvoljen papežem. Le-ta je kot Feliks V. sprejel takoj Piccolominija za svojega tajnika, in v tem poslu sta bila dalje časa v tesni zvezi. Pisal je papeževa uradna pisma in sestavljal komentar o bazilejskem zboru. Leta 1442. je šel z bazilejskimi poslanci k državnemu zboru v Frankobrod, kjer ga je cesar Friderik III. kot pesnika ovenčal. Obenem mu je ponudil tajništvo v svoji dvorni pi- sarni, katero je sprejel. Kmalu potem je postal prošt cerkve sv. Lav- rencija v Milanu. L. 1445. je kot zaupnik cesarskega kancelarja Ga-

¹ Parapat, Turški boji v XV. in XVI. stoletju. Letopis Mat. Slov. I. 1871. — Valvasor, XV. 369 id. — Dimitz, Gesch. Krains, I. 270 id. — Hermann, Geschichte Kärntens, I. 180 id.

² Tako pišejo za Valvasorjem Hizinger, Dimiz, Macherl, Costa, Lapajne idr. A meni se to ne zdi verjetno. Vse se opira le na Valvasorjevo bajko; cf. Val- vasor, VIII. 661.

³ Albergati je kot absolviran pravnik stopil v kartuzijanski red l. 1394. Od papeža prisiljen je l. 1417. postal škof v Bologni. Vladał je jako dobro. L. 1426. je bil imenovan kardinalom. Martin V. in Evgenij IV. sta se ga posluževala kot po- slanika v mnogih tehtnih zadevah. L. 1434—1436 je bil kot papežev legat v Bazileji in v tem dostojanstvu je 8. jan. 1438 v Ferari otvoril nadaljevanje bazilejskega cer- kvenega zbora. Umrł je v Sieni 9. maja 1443. Pridevlje se mu naslov »blaženi«. V krogu učenjakov in umetnikov, katere je posebno gojil in cenil, je bil tudi Aeneas Sylvius. Čeprav je le-ta pozneje bil pristaš šizmatičnega papeža, vendar je prija- teljstvo z Albergatijem nanj prav dobro vplivalo. Kolikoga pomena je bilo to za razvoj in delo slovenskih kartuzij, omenim pozneje.

šparja grofa Schlick prišel v Rim, kjer se je v cerkveno-političnih zadevah pogajal s kurijo. To je bilo zanj velikega pomena, ker takoj nato je sprejel višje redove in postal mašnik. Iz nasprotnika je postal najzvestejši pristaš Evgenija IV. Njegova diplomatska modrost je leta 1446. razbila papežu sovražno zvezo nemških volilnih knezov. 5. junija 1447 je postal škof tržaški, in Nikolaj V. ga je imenoval svojim nuncijem za Avstrijo, Ogersko in Češko. Med tem je napravil načrt za konkordat med cesarjem in papežem, ki je bil sklenjen na Dunaju 17. febr. 1448¹. Leta 1450. je postal nadškof v Sieni; vendar je še do l. 1455. ostal v službi cesarja Friderika III., ki se ga je posluževal v mnogih važnih poslanstvih. L. 1452. je spremljal cesarja v Rim h kronanju. L. 1456. je postal kardinal in 19. avg. 1458. je kot Pij II. zasedel stolico sv. Petra. Največ se je trudil zoper Turke, ki so leta 1453. zasedli Carigrad. Pa njegova podjetja niso uspevala. Da bi navdušil kneze za svojo idejo, se je duševno in telesno potrt sam odpravil na pot. A že nekaj tednov pozneje je umrl v Ankoni v noči med 14. in 15. avgustom 1464².

Kot tajni svetovalec in spremljevalec cesarjev je prehodil velik kos slovenske zemlje in se na lastne oči poučil o duševnem in gmotnem stanju Slovencev. Pripovedka pravi, da se je cesarjev dvorni kapelan in miloščinar Sigismund pl. Lamberg rad pošalil s Piccolominijem, češ, da bo še papež postal. Le-ta pa mu je odgovoril: »Kadar bom jaz papež, te bom imenoval za škofa v Ljubljani!« Oboje se je vresničilo³.

¹ Ko je cesar Friderik III. s solnograškim nadškofom in svojim tajnikom svoje podložnike zapeljal v razkol na bazilejskem zboru, skušal je svojo krivdo poravnati in Evgenij IV. mu je šel kar najbolj na roko. Dovolil mu je, da sme oddati sto duhovskih služb v svojem cesarstvu in imenovati škofo za Trident, Briksen, Chur, Trst, Krko in Pičan, kadar se te stolice prvič izpraznijo. Cesar pa je papežu zopet dovolil, da se sme zanj na Nemškem pobirati Petrov denar. Ker sta se papež in cesar o vsem tem po Piccolominijevem posredovanju pobotala, ne da bi državne stanove za svet vprašala, naletela sta na odpor. Zlasti solnograški nadškof Friderik IV. o tem ni hotel nič slišati. Udal se je še le potem, ko ga je papež Nikolaj V. pismeno zagotovil (1. nov. 1448), da konkordat ne bo kratil pravic, katere ima nadškof glede podeljevanja sekovske, lavantinske in chiemsee-ške škofije. Lichnowsky, Geschichte d. Hauses Habsburg, VI. 83. — Zauner, Chronik v. Salzburg, III. 86. — Hefele, Concil.-Gesch., VII. 840 id.

² Aeneas Sylvius je spisal tudi več knjig zlasti zgodovinske in zemljepisne vsebine, pa tudi novele in pesmi. Bil je prej zelo prostega mišljenja in je mnogo zakrivil razkol po Feliksu V. Svoje zmote je preklical in obžaloval v bulah »Execrabilis« (1460) in »In minoribus agentes« (1463). »Aeneam reicite, Pium recipite!« opominja v obeh pismih. V dobi renesanse je on eden najboljših papežev. — Več o njem: Pastor, Gesch. d. Päpste seit d. Ausgang des Mittelalters, II. 1889. — Voigt, Enea Silvio de Piccolomini, 3 Bde. 1856—1863. idr.

³ Valvasor, Ehre, VIII. 653.

Brez dvoma je v tem toliko zgodovinskega jedra, da so na cesarskem dvoru že okoli l. 1440., za časa razkola, mislili na ustanovitev škofije v Ljubljani, in da je to idejo pospeševal zlasti Aeneas Sylvius¹. Uvidel je pač, kako potrebno je Slovincem duhovno središče, in da je med Oglej in Solnograd treba zastaviti neko zagvozdo. Že več let prej so imeli oglejski patrijarhi navadno v Ljubljani enega svojih arhidijakonov. Pičanski škofje so se kot njih generalni vikariji opetovano mudili v Ljubljani. In oni Martin, ki je bil kot šizmatik vrinjen na pičansko stolico, se je potem, ko se je spravil s pravim papežem, mudil v Ljubljani do svoje smrti kot župnik in generalni vikarij². S tem se je postavil nekak »praeambulum« novi škofiji. Morda so hoteli

¹ Valvasor (l. c.) pripoveduje tudi, da se je cesarju malo prej v Celju v spanju prikazal neki svet škof, ki ga je rešil iz skrajne nevarnosti pred Vitovcem. Ne vedoč, je li bil sv. Maksimilijan, patron celjski, ali pa sv. Nikolaj, patron ljubljanski, je na ime prvega krstil svojega sina, drugemu v čast pa je njegovo kapelo v Ljubljani povzdignil v škofijsko stolico, »bevorab weil ihm auch Aeneas Sylvius dazu rieth, welcher vorhin sein Secretar gewest war und nun unlängst den Kardinal-Hut bekommen hatte.« — Kar piše o škofu Rauberju (l. c. 660) je očitno gola bajka, češ, da mu je Aeneas Sylvius pri cesarju izposloval knežji naslov: »Gleich anfangs ward gedacht, dass dieser Bischoff der erste gewest, der von Keyserlicher Majestet mit dem Fürsten-Titel beehret worden. Solchs wollen Etliche für eine Auswürckung der Recommendation Papstes Pii dess Andren, den man vorhin Aeneam Sylvium hiess, halten, und soll durch eine zwischen dem Papst und diesem Christophoro Raubern vormals gefallene Schertz-Rede veranlasst seyn. Derselbe war (wie sie vorgeben) von Jugend auf des Sylvi vertrautester Freund und Dutzbruder, daher sie auch manch vertrauliches Schertz-Wort wechselten. Nachdem nun Beyde in den geistlichen Stand getreten, sagte einsmals Rauber zu dem Sylvio in Schertz: »Wann ich Bischoff zu Laibach würde, so wollte ich dir die beste Pfarr geben.« Darauf versetzte Sylvius: »Und wann ich Papst zu Rom würde, so wollte ich dich zum Fürsten machen.« Pozneje je baje Rauber Aeneju podelil župnijo Stari Trg pri Slovenjem gradu, in ko je le-ta postal papež, šel ga je škof obiskat. »Wie er nun dem neuen Papst den Fuss küssen wollen, hat derselbe aus alter schertzhaffter Vertraulichkeit den Fuss ein wenig aufgezuckt, also, dass der Bischoff drüber einen kleinen Stoss aufs Maul bekommen. Welches ihm aber Herr Rauber mit dieser freyen und brüderlichgemeynten Schertz-Rede verwiesen: »Hui! Papst! Bist du noch ein Narr wie zuvor?« Hierauf haben sie in hertzlicher Vertraulichkeit, wie vormals miteinander conversirt. So hat dieser Papst Pius II. dem Herrn Rauber nun sein Wort auch gehalten; sintemal er an den Römischen Keyser geschrieben und gebeten, dass er den Bischoff von Laybach mögte zum Fürsten machen. Darein auch der Keyser gewillfahrt, und von der Zeit an alle Nachfahren des H. Raubers, nemlich alle Bischöfe zu Laybach, Fürstlichen Stands seynd.« — Škof Rauber je bil rojen l. 1470; a Pij II. je umrl že l. 1464. Knežji naslov je podelil še le cesar Ferdinand 26. maja 1533 Rauberju in njegovim naslednikom. — Verojetno pa je, da je Pij II. že ob ustanovitvi škofije cesarja nagovarjal, da podeli ljubljanskim škofom knežje dostojanstvo.

² Thalnitscher, Hist. cathedr. eccl. Labac., 13. — Mitth. d. hist. Ver. f. Kr., 1848. 10.

cesar, solnograški nadškof in tajnik Aeneas Sylvius uprav na ta način popraviti svojo zmotu, ker so največ le po svoji osebni trmi in vladohlepnosti cel slovenski narod odtrgali od Rima in zapeljali — v razkol!¹

S prvo ustanovno bulo (ddo. 6. dec. 1461) je Pij II. ljubljanskega škofa podredil kot sufragana oglejskemu patrijarhu; a že 10. sept. 1462 je proglasil z drugo bulo ljubljansko škofijo kot eksemptno in papežu neposredno podložno². Da je bilo to za njen razvoj »conditio sine qua non«, pokazalo se je kmalu, ker takoj prvi škof je moral zopet in zopet braniti svojo samostojnost napram vladeželjnosti patrijarha³. Ti

¹ Ako izvzamemo adamite, flagelante in husite, ki so se za nekaj časa tudi med Slovenci zaredili, moramo priznati, da slovenski narod nikoli ni zašel v krivo-verstvo ali vsaj v razkol, niti v 12. stol. za časa cesarja Barbarose, niti v 14. stol. ob splošnem razkolu. Le po letu 1437. so skoraj deset let sledili pseudo-papežu Feliksu V.

² »Pastoralis officii debitum cui disponente domino presidemus exposcit, ut circa statum ecclesiarum omnium precipue Cathedralium quod illarum decus et venustas excrescant, et ne persone in eis iugiter altissimo famulantes indebitis molestiis agentur, quantum cum deo possumus sollicitis studiis intendamus... Nos volentes Episcopum quem ecclesie Laybacensi prefici contigerit, ac Praepositum... ab omni iurisdictionis dominio et potestate Patriarche Aquilegensis et quoruncunque aliorum ordinariarum Iudicum qui pro tempore fuerint eadem auctoritate prorsus eximimus et perpetuo liberamus... Nos enim quascunque excommunicationis et interdicti ac alias sententias, seu quoscunque processus, quos et quas contra tenorem et formam exemptionis huiusmodi promulgari et haberi contigerit irritos decernimus et inanes. Et nihilominus Venerabilibus fratribus nostris Gurcensi et Seccouiensi Episcopis, ac dilecto filio Preposito ecclesie Salczburgensis per apostolica scripta mandamus quatenus ipsi vel Duo aut Unus eorum Episcopum Laybacensem, Prepositum, Decanum, Canonicos, Vicarios, et personas prefatas non permittant contra tenorem exemptionis huiusmodi quomodolibet molestari...« (Listine, tičoč se ustanovitve ljubljanske škofije, je celotno po izvirniku objavil »Zgodovinski Zbornik« l. 1888—1891.) — Eksemptnost ljubljanske škofije je potrdil papež Pavel II. 8. jan. 1468. —

³ V dopisu (ddo. 10. jan. 1475) imenuje patrijarh ljubljanskega škofa svojega sufragana in trdi 1. sept. 1475, da nihče ne sme prositi miloščine v oglejski škofiji, ako ima dovoljenje samo od ljublj. škofa in ne od patrijarha. — Škof sam menda ni dosti varoval svojih pravic in nezavisnosti, ker si je 18. nov. 1480 izposloval od patrijarha pravico, da sme posvetiti tri portatile za savinjsko dolino. — Sto let pozneje (11. maja 1589) je odgovoril škof Janez Tavčar patrijarhu, ki ga je pozval, naj se mu kot sufragani pokori, tako-le: »Quoniam vero in Episcopatus istius Labacensis prima rectione sedes Apostolica ipsam Labacensem Ecclesiam prout et Episcopum sibi ac suae Romanae Ecclesiae immediate subiecit, ac ab omni iurisdictione, potestate et subiectione Patriarchatus Aquileiensis prorsus exemit, quemadmodum pontificiae Bullae expresse testificantur, tum etiam omnes antecessores mei perinde ac ego ipsemet ab eadem sede Apostolica confirmati ac iuramento fidelitatis et obedientiae summo Pontifici saltem obstricti fuerint, non liceat mihi propria auctoritate in Ill. ac Rev. mam D. V., quod proprium sedis est Apostolicae, transferre.« Koblar, Drobthinice iz furlanskih arhivov. Izvestja, 1891. 14—15.

prepiri so se ponavljali dotlej, da je bil patrijarhat zatrt. Prav prijazne razmere med oglejsko in ljubljansko stolico sploh niso nikoli vladale.

Prvi ljubljanski škof je bil Sigismund pl. Lamberg, kranjski rojak (1463—1488)¹. Sicer je bil osebno svet mož; a doba, v kateri je živel, mu ni pustila kaj uspešnega doseči. Skoraj deset let se je prepiral z gornjegrajskimi benediktinci, katerih opatijo je že Pij II. l. 1461. inkorporiral ljubljanski škofiji. Ker se menihi le niso hoteli udati, je papež Sikst IV. l. 1473. samostan popolnoma zatrl in njega dohodke nakazal vsakočasnemu ljubljanskemu škofu².

Komaj je zasedel škofijsko stolico, naročil mu je Pij II. (1464), naj gre oznanjevat in zbirat križarsko vojsko zoper Turke. Menda po njegovem posredovanju so se vršili v to svrho (1469—1470) zbori štajerskih, koroških in kranjskih deželnih stanov in cerkvenih prelatov v Brežah, Št. Vidu in Velikovcu na Koroškem³. Zgodovina spričuje, da se ni nič doseglo, ker v naslednjih letih, zlasti pa l. 1471., so bili turški navali najgroznejši. Nasproti taki sili osamljeni škof seveda ni mogel zastaviti jezu.

Njegov naslednik Krištof Rauber je bil l. 1488. kot 18letni mladenič škofom imenovan. L. 1493. je postal mašnik in l. 1497. je bil posvečen v škofa. Med tem je vodil škofijo kot upravitelj puljski škof Jurij pl. Kirchberg. Rauber, ki niti svoji majhni škofiji ni bil kos, je postal l. 1508. tudi komendatarni opat v Admontu, leto dni pozneje pa še upravitelj sekovske škoflje. Vse tri časti je združeval v svoji osebi do smrti (1536) — v veliko škodo na vse strani. Ognjevit in bojažljiven se je udeležil skoraj vseh tedanjih vojsk. V benečanski vojski l. 1507. je bil najvišji vojni komisar in splošni prehranjevalec. Pozneje je postal še deželni glavar kranjski, namestnik v avstrijskih deželah in dvorni maršal. Bival je najraje v Gornjemgradu, pozneje pa na Dunaju⁴. Njegova lahkomišelnost, ki ga vseh 48 let njegove »vlade« ni zapustila, je napravila Slovencem velikansko škodo. Uprav v tej dobi so se priredila ugodna tla za Lutrove zmote; in nič ni čudno, da so prve pristaše našle v ljubljanskem stolnem kapitolu.

¹ Kot župnik v Šmartinu poleg Kranja je dobil od lav. škofa Lavrencija dovoljenje, da sme iti za tri leta na vseučilišče nadaljevat svojih studij. (Izvestja, 1898, 17.) Pozneje je postal cesarjev dvorni kapelan in miloščinar. (Venec, 1898, 86—89).

² Orožen, Das Benediktiner-Stift Oberburg, 1876. 197—212.

³ Lavantinski škof Rudolf je bil l. 1466. poslan na Češko, Poljsko in v Šlezijo, da oznanjuje križarsko vojsko zoper češkega kralja Jurija Podiebrada. Prideljen mu je bil frančiškan Aleksander, ki je l. 1496. v Ljubljani umrl (cf. Voditelj, t. l. 197). Germania sacra, II. 550.

⁴ Wichner, Geschichte von Admont, IV. 63.

Da prav razumemo protestantovsko dobo med Slovenci, treba je prav poznati one cerkvene in sploh verske razmere, iz katerih se je verski prevrat naravno razvil.

Mlada in po svojem obsegu zelo neznatna ljubljanska škofija je bila še preslaba, da bi sklicala kako sinodo in določila smer svojemu delu in gibanju. In vendar je bilo to tudi nji, zlasti v tej dobi splošnega prenavljanja in presnavljanja, silno potrebno. Nje maloštevilna duhovščina se je ravnala nekaj po tržaških, nekaj pa po lavantinskih diecezanskih statutih.

Tržaški škof Anton Goppo (1451—1487) je na škofijski sinodi v Trstu l. 1460. sestavil in pustil odobriti 44 odlokov, ki so menda še dandanašnji veljavni za to škofijo¹.

Za lavantinsko škofijo pa je škof Henrik pl. Krapff (1363 do 1388) že l. 1383. (19. okt.) objavil neko dušnopastirsko okrožnico (*Constitutiones*), po kateri je določil razne cerkvene obrede, delitev sv. zakramentov, kanonično dostojnost duhovnikov in slične stvari². Škof Erhard Baumgartner (1487—1508) je l. 1494. odobril in pomnožil te določbe; med drugim je ukazal, da se mora vsako leto vršiti škofijska sinoda³.

Zanesljivo in živo sliko tedanjih javnih razmer na Slovenskem nam podaja ona spomenica, katero je lavantinski škof Teobald s svojo duhovščino vred l. 1456. predložil solnograški pokrajinski sinodi v uvaževanje. V 39 poglavjih objavljajo svoje pritožbe, ki se tičejo ne le dušnopastirskih, temveč tudi političnih zadev, in pojasnjujejo razmere svetnih duhovnikov med seboj, njih razmere do redovnikov in lajkov. Iz celega precej obsežnega poročila, katerega objavlja Hanzl⁴ posnamem tu le nekatere bolj važne in zanimive točke.

¹ Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, 1848, 10.

² Ta je bil eden najboljših lavantinskih škofov. Sklicaj več škofijskih sinod in skrbel za duševni in gmotni blagor svojih podložnikov. Sestavil je tudi zapisnik vseh dotlej ohranjenih odlokov svojih prednikov, in nekateri nasledniki so to zbirko nadaljevali. Tangl, l. c. 120.

³ Tangl, l. c. 212. Duhovnikom se prepoveduje točiti vino. Cerkvenim zavetnikom se zažuga z izobčenjem, ako bi se polastili kake duhovniške zapuščine, ali če bi si zavetništvo prisvajali, ne da bi že 40 let imeli do njega pravico. Duhovniki naj se oblačijo stanu primerno in naj ne nosijo rdečega baret. V cerkvah se prepovedujejo »ludi theatrales seu carnevales«. Odpustki ne veljajo, razen ako se njih resničnost izpriča z apostolskim pismom. Brez škofovskega dovoljenja se ne smejo staviti niti cerkve, niti kapele, niti oltarji. Kdor ni birman in dovolj poučen v verskih resnicah, ne sme biti niti krstni, niti birmski boter. Ako ljudstvo pred sovražniki išče v cerkvi varnosti, naj oba stanova ločena v cerkvi spita.

⁴ Germania sacra, II. 163 id., 496 id.

Izobčeni in očitni grešniki hodijo v cerkev, kakor drugi verniki; ako se jim skuša to zabraniti, žugajo s hudim maščevanjem¹. Nabiravci denarja naj si izposlujejo to pravico od škofa dotične škofije, kjer nabirajo (*subsidiū charitativum*). Mnogi izmed njih celo raz prižnico slepe ljudstvo in izpostavijo relikvije med darovanjem². Kardinali dovoljujejo na prošnje lajikov tudi podružnicam odpustke v škodo župnijskim cerkvam, in škofje jih potrjujejo, ne da bi župnike o tem obvestili³. — Redovniki pokopavajo s cerkvenimi obredi očitne oderuhe, ne da bi se le-ti prej spokorili. Ljudstvo hodi raje k njim k izpovedi nego k domačemu župniku. Sv. obhajilo dele, kakor se jim zljubi in ob četrtkih vodijo teoforične procesije po svoji volji⁴.

Grajsčaki nadlegujejo duhovnike s svojimi lovci; kot zavetniki cerkveni nakladajo duhovnikom in vernikom neopravičene opravke; pollaščujejo se cerkvenega imetja in cerkvenih ustanov⁵. Plemenitaši silijo duhovnike, da pridigujejo tako, ka-

¹ Item excommunicati et denunciati non verentur intrare ecclesias stantes scienter ultra annum in eorum protervitate et excommunicatione tanquam suspecti de heresi. Et postquam ordinarii loci iuxta iuris exigentiam contra eosdem processum iuris instaurare volunt, imponunt minas multum formidabiles, que in constantem virum metu concurrente cadere possunt. Per hoc vilipenduntur privilegia et ecclesiastice libertates et magna pericula et gravamina Ecclesiis eveniunt ex illis.

² Item provideatur contra collectores, ne amplius admittantur per Ordinarios locorum, quia nimium gravant plebanum. Et quidem ipsorum ascendunt ambonem et decipiunt populum in suis predicationibus et indulgentiis. Etiam portant secum reliquias, cum quibus stant publice in ecclesiis, quando populus dicit offertorium.

³ Item accusatur Synodus ex parte quorundam Laicorum, qui absque scitu et consensu suorum accedunt curiam Romanam et ibidem a Cardinalibus impetrant indulgentias ad filiales ecclesias in damnum maximum Iurium parochialium et matricum ecclesiarum et eedem indulgentiae ita exorbitantes sunt, quod non solum concessae sunt in diebus festivis sed etiam in diebus feriatis. Postquam vero Laici predicti litteras huiusmodi ad partes istas attulerint, petunt ab ordinariis easdem confirmari, qui domini ordinarii etiam absque scitu et consensu plebanorum in gravamen et iacturam ecclesiarum parochialium confirmant.

⁴ Item manifestos usurarios absque satisfactione condigna, per ipsos vel eorum heredes facta, Religiosi ordinum mendicantium ecclesiastice sepulture tradere non verentur. Ex quo oritur contra clerum maxima suspicio, quia laici dicunt: tales religiosi sunt tante devotionis et intelligentie, qui si huiusmodi usurarii non essent sepeliendi, nunquam eos sepelirent. — Item provideatur, quomodo mendicantes debeant audire confessiones. Et an quilibet fidelis teneatur quolibet anno ad minimum semel confiteri suo Plebano iuxta titulum: Omnis utriusque . . . et plura alia, que conclusa sunt in Synodo provinciali Mogunt. petuntur hic concludi. — Item plebani gravantur per mendicantes, quia sine licentia communicant populum, imo dicunt, quod non sint oves plebanis commisse, sed sunt oves Episcopi. — Item provideatur, quod sacramentum Eucharistiae non fiat nimis commune, quia feriis quintis per certos defertur publice cum processione per Ecclesias et circuitus in ecclesiis absque licentia superiorum. Et hoc quidem fit a religiosis feriis quintis, per hoc attrahentes sibi populum et impediētes iura parochialia.

⁵ Item Principes gravant Clericos per venatores. — Item seculares advocati gravant Ecclesias augendo advocatias diversis modis puta venaticis canibus, vecturis et laboribus variis, et idem faciunt alii Nobiles et principes et eorum locum tenentes. — Item Nobiles compellunt Ecclesiarum colonos ad labores suos vulgariter

kor oni žele, in jih počakajo, da vstanejo od spanja¹; silijo jih, naj obiskujejo njih gostilnice; če se jim ne udajo, pa jim napravljajo sitnosti². Duhovnike tirajo pred svetno sodišče, jih vjamejo in potem svojevoljno škofu prezentirajo³. Glede desetine postopajo oderuško. Za časa vakature se polaste beneficija, da ga mora nov beneficijat od njih kupiti⁴.

»Lex Carolina« naj se oveljavi⁵.

»Scharwerche«, ut in messe, in feno et in fossis. — Item Laici proprio motu se intromittunt de rebus temporalibus Ecclesiarum, facientes de illis rationem; cum sepius, non vocantes ad hoc suum plebanum, vendunt res Ecclesiarum ad placitum; construunt et destruunt Ecclesias. — Item absque scitu plebani auferunt cistas, ad quas etiam soli habent claves. Instituunt et destituunt ad voluntatem suam campanatores et Magistros scalarum; placeat vel displiceat plebanis. — Item acceptant anniversarium defunctorum, et soli deputant plebano et suis sacerdotibus stipendia sicut ipsis Laicis placet, et si non vult plebanus consentire, remittunt ad alias ecclesias puta Monasteria et hospitia, que ipsi regunt. Etiam instituunt predia ecclesiarum et destituunt. Etsi plebanus aliquem restituit, ipsi eundem non admittunt, nisi placeat eis.

¹ Item Nobiles quoque inhihent plebanis, ne predicent nisi ad eorum voluntatem et faciunt eos expectare, quousque surgant de somno.

² Item volunt, quod presbyteri eorum tabernas intrent. Quod si non fecerint, damna et gravamina eis inferunt. — Item de ceteris prediis non volunt dare decimam. — Item Laici usurpant predia, super quibus Ecclesie sunt fundate.

³ Item Clerici gravantur, quod violenter trahuntur ad forum vetitum; imo prohibentur, ne aliquem citent ad iudicium spirituale pro rebus ecclesiasticis, ut super decimis, testamentis et in causis rationalibus. Imo aliqui Clerici sponte se submitunt iurisdictioni seculari absque licentia suorum superiorum. — Item de Laicis, qui auctoritate sua capiunt Clericos et presbyteros presentant Episcopo. — Item laicalis potestas usurpare conatur Iurisdictionem spiritualem omnino suppeditandam contra ius commune, presertim de decimis, que debentur de iure communi et divino Ecclesie, se intromittunt etc. — Item causas dotis, donationis propter nuptias et similes non permittunt tractari in foro ecclesiastico et omnino iudicem Ecclesiasticum excludere conantur etc.

⁴ Item de peculio Clericorum et de rebus relictis per Rectores presbyteros et Clericos post eorum mortem, Laici se intromittunt et de illis disponunt non obstantibus privilegiis et libertatibus Ecclesiasticis et per hec privilegia et libertates Ecclesiastice suppeditantur. — Item quando Clericus beneficiatus moritur, statim Laici intromittunt se de possessione beneficii et bonis per talem relictis, a quibus oportet postea emere possessionem. Et contingit pluries, quod possessio traditur non habenti iustum titulum. — Item iudices et prefecti, precones et ceteri Laici violenter auferunt bona relictas per Presbyteros et Clericos beneficiatos; imo consanguinei eorum pretendunt et volunt talium esse heredes et sic impediunt testamenta et ultimam eorum voluntatem, quamvis de elemosina et beneficiis sint acquisita.

⁵ Item fiat executio Karoline. — Za sv. Venceslavom je bil Karol (kot cesar IV.) najznamenitejši češki kralj. Kake simpatije je imel do Jugoslovancev, sem že omenil. Za njegove vlade je med Čehi prospevalo splošno blagostanje; tudi véda, znanstvo, umetnost so imele v njem najboljšeга podpornika. Pred vsem pa je bil zvest katoličan in iskren prijatelj papežev. Z Inocencijem VI. se je pa nekoliko sprl, ker je hotel kar na svojo roko reformirati duhovščino v svojem cesarstvu. Da

Ta spomenica nam spričuje, da so bile cerkvene razmere že takrat zelo zmešane, disciplina omajana, vmešavanje svetnih zavetnikov v strogo cerkvene zadeve osodepolno. Koliko so cerkveni organi sami zakrivili to žalostno stanje, ni mogoče tu obširneje razlagati. Slovencem je največ škodoval razkol po l. 1437., o katerem smo že omenili, da so ga povzročili solnograški nadškof, Aeneas Sylvius in cesar sam¹.

Ker sinoda l. 1456. ni imelaovoljnega uspeha, sešla se je leta 1461. na prigovarjanje briksenskega škofa, kardinala Nikolaja Cusa nova provincijalna sinoda z namenom, da bi napravila red v cerkvenih zadevah in dvignila zrahljano disciplino. Razpravljalo se je o tem in onem; a kar je bilo najbolj potrebno, to so opustili: skrbeti za naobrazbo, vzgojo in naraščaj duhovščine.

Ako pomislimo, kako malo je bilo v 14. in 15. stoletju srednjih in visokih šol, uvidimo, kako slabo je bilo oskrbljeno za višjo izobrazbo duhovščine. Samostanske šole v Brežah², Vetrinju³, Stičini⁴ in drugod so opešale največ zaradi neprestanih turških navalov. Med Čehi pa je divji husitizem razburil duhove in zajezil duševni napredek. Število menihov se je krčilo vedno bolj.

Sicer sta praška in dunajska univerza (morda tudi italijanske višje šole), imeli blagodejen vpliv na Slovence; a kakšen pomen je mogla imeti šolska učenost tega ali onega kanonika ali prelata na nižjo du-

je papeža potolažil, izdal je l. 1359. tako imenovano »lex Carolina«, s katero je dal duhovščini velike predprave in jo zavaroval pred nasilstvom svetnih mogotcev.

¹ Znano je, da je bila bazilejska sinoda od 26. seje dalje (1437—1447) šizmatična; nadaljevala se je v Ferari, od l. 1439. pa v Florenci. Več o splošnih tedanjih razmerah z ozirom na Avstrijo in tudi na Slovence čitaj: Dñx, Nicolaus v. Cusa, I. Chmel, *Gesch. Kaiser Friedrichs IV.*, II.; Hefele, *Concil. Gesch.*, VII. 770 id. — Solnograška nadškofa Janez II. pl. Reichenberg († 1441) in Friderik IV. pl. Truxen († 1452) sta stala na strani papeža Feliksa V.

² Hohenauer, *Die Stadt Friesach*, 130. — Hermann, *Gesch. v. Kärnten*, II. 161.

³ Weis, *Die Wirren in der Abtei Victring zu Ende des 15. Jahrhunderts*. Cistercienser-Chronik, 1901. 106 id. — Hohenauer, *Kirchengesch. v. Kärnten*, 56. 142. — L. 1468. je ustanovil cesar Friderik III. baje »ex voto« vitezki red sv. Jurija, sličen nemškemu in malteškemu redu, v obrambo Avstrije zoper Turke. V to svrhu je zatrl benediktinski samostan v Millstattu in vse imetje izročil novemu redu. Prvi veliki mojster, Janez Siebenhirter se je hotel polastiti tudi vetrinjskega samostana, a mu je izpodletelo. Vkljub bogatim dohodkom se red nikoli ni razvil, še manj pa dosegel svoj namen. Zadnji upravitelj tega reda je bil ljubljanski škof Janez Tavčar. Po njegovi smrti je l. 1598. jezuitski red prevzel millstattsko posestvo.

⁴ Izvestja muz. društva, 1893. 192. — L. 1497. piše opat Martin patrijarhu, da je »samostan sedaj v hudih stiskah zaradi vednih turških napadov. Odkar so ga Turki razdrli, se ne more povzdigniti, ker so se zmanjšali dohodki. Ker sovražniki vse uničujejo, meni mnogo trpe. Prosiijo torej, da se jim vtelesi šmarijska župnija.« — L. 1463. je bila zatrt opatija v Gornjem gradu in dohodki izročeni ljubljanskemu škofu.

hovščino v dušnem pastirstvu na deželi ali celo na priprosto ljudstvo?! Kje naj bi se dobili sposobni možje za dušno pastirstvo in za oznanjevanje božje besede? Duhovniki na deželi so sami skrbeli za svoje naslednike, kakor so vedeli in znali. Mašne strežnike so za silo naučili latinščine in liturgije, potem jih poslali v Oglej po blagoslove¹. Sprejemali so tudi potujoče klerike (*«clerici vagi»*) kot duhovnike, čeprav so le za silo znali slovenski jezik. Bili so največ Lah, pa tudi Nemci. Arhidijakonatski protokoli iz te in poznejše dobe, zlasti iz 16. stoletja nam pričujejo, kako volkovi so se vrinili v duhovski stan². Nekateri duhovniki so po več let bivali zunaj svoje župnije, ali pa so jo celo dali v najem³; doma pa so gospodarili upravitelji, kakor so mogli in hoteli. Imenovali so se *«mlajši oficijant»*, *«cooperator in divinis»*, *«socius in divinis»*; a da so v takih razmerah skušali postati tudi *«socii in temporalibus»*, si lahko mislimo. Marsikdaj je bila kaka župnija podeljena nezrelemu mladiču, ki je komaj klerik postal; potem je šel studirat, in še le čez leta je prišel v svojo župnijo, ako se je sploh dal v mašnika posvetiti. *«Titulum mensae»* so dajali največ samostani; a tudi zasebniki, zlasti imovitejši meščani so ga preskrbeli svojim znancom in varovancem. Nekateri so dali svoje sinove za silo izučiti, in ko so jim zagotovili *«titulum»*, so bili posvečeni. Mnogi so postali beneficijati v svojem rojstnem kraju⁴. Število beneficijev je bilo v

¹ Zglede navaja Koblar v »Drobtinica« iz furl. arhivov, zlasti Izvestja 1892. 50; 1893. 22, 27 in drugod. — Še celo l. 1644. najdemo tak slučaj! Mengiški župnik Wüz je poslal domačega rojaka Sebastijana Lapa v Videm, da bi ga posvetil v diakona, ker ga hoče vzeti v službo pri svoji župnijski cerkvi in ga sam še vaditi »in divinis«. Izvestja, 1892. 69.

² L. 1485. 18. avg. se je ljublj. škof Lamberg pritožil pri patrijarhu, da izobčeni duhovniki hodijo iz ljubljanske škofije v oglejsko in ondi opravljajo duhovsko službo. Patrijarh je to takoj ostro prepovedal. — L. 1496. 9. marca je pisal deželni glavar Viljem Turjaški iz Ljubljane patrijarhu, naj se nikar ne poteguje za duhovnika Kristana, ker je *«infamatus in patria Carniole, prout quondam fieri solebat»*. Izvestja, 1892. 63, 64. — Primož Pavlič, kapelan na Vačah, je bil pozvan v Videm na zagovor, ker je storil krivico svojemu župniku. Ker ni hotel priti, je bil 27. okt. 1473. slovesno izobčen. Po vseh župnijskih cerkvah v škofiji so med mašo zapeli in utihnili zvonovi, sveče se prižgale in ugasile in potem se je ljudstvu razglasila obsodba. Že 8. dec. se je spravil s cerkvijo. Izvestja, 1891. 32.

³ Izvestja, 1891. 19; 1892. 62, 86; 1893. 22; id.

⁴ L. 1475. je bilo v Kranju poleg župnika Prospera Camulija in vikarja Petra Boldnerja mnogo drugih duhovnikov in altaristov. Izvestja, 1891. 11. — Dimitz. (Gesch. Krains, II. 193) piše: *«Selbstsüchtige Miethlinge statt aufopfernder Hirten setzte der Patriarch über die ihm anvertraute Herde, und so wucherten denn auch unter solchem Regiment alle Laster einer zügellosen Zeit: Habsucht, Schwelgerei, Gewaltthätigkeit.»* Take brezvestnosti patrijarhom očitati ne smemo, saj sem že dokazal, da je manjkalo zmožnejših kandidatov. Nobeden ne more utajiti, da so pa imeli dobro voljo ohraniti disciplino v svoji škofiji. Več nego katerikoli škof so

mestih nenavadno veliko; a dohodki so bili prav skromni. Skoraj vsak ceh ali zadruga je imela svojega duhovnika. Kakor drugod, so tudi na Kranjskem začeli duhovniki kopičiti beneficije. Nekateri so jih imeli po dva, tri, pet ali še več, in to celo v raznih škofijah obenem¹. Med arhidijakoni² so nastali razpori zaradi župnij; nekateri so sami odložili ta naslov menda zato, da bi se iznebili sitnosti in odgovornosti. Drugi so se prepirali zaradi jurisdikcije³; zgodilo se je celo, da so si du-

zakrivili splošno pokvarjenost — svetni cerkveni patroni, plemenitaži in meščani, ki so vdrl v strogo cerkvene in verske zadeve. Tisti duhovniki so bili najslabejši, ki so bili od njih izvoljeni in umeščeni. »Laienregiment« je bil še vedno cerkvi v neizmerno škodo!

¹ Na Slovenskem je menda veljal odlok frankovske sinode iz l. 742: »Unusquisque Presbyter in parochia habitans subiectus sit illi Episcopo, in cuius Parochia habitat.« — L. 1504. 5. dec. piše beneficijak Jakob Sketa patrijarhu: »Pred petimi dnevi je umrl v Kamniku brez oporoke arhidijakon Leonard Seidel. Imetja, gotovo tudi mnogo cerkvenega, sta se polastila kamniški meščan Steirer in njegov sin Erazem Steirer, vnuk sestre umrlega arhidijakona. Ljubljanski škof v takih slučajih pozapré imetje in ne pusti, da bi si ga lastili svetnjaki. S Seidelovo smrtjo so se izpraznili štirje beneficiji, eden v ljubljanski in trije v oglejski škofiji. Beneficij sv. Janeza Krstnika sem zasedel jaz zaradi danega mi reservata. Zvršitelj me je včeraj uvel v posest tega beneficija kakor je navada. Zapeli so vsi zvonovi, dobil sem v roko altarno opravo in knjige; izročila se mi je kapelanija, zapel sem pred oltarjem kolekto, in nihče ni oporekal. Zdaj pa slišim, da bi ta beneficij rad imel Erazem Steirer. Toda rajši naj se mu da beneficij presv. Trojice v Kamniku, kateremu so patroni njegovi stariši; meni pa naj se še posebej potrdi beneficij sv. Janeza. Za-me sta tudi deželni glavar in vicedom kranjski, ker sem njunim otrokom učitelj.« Izvestja, 1892. 48.

² Kakor nam neka listina (ddo. 8. jun. 1475) spričuje, imeli so slovenski arhidijakoni med drugimi te-le pravice: »Durante regimine Tuo absoluere potes a peccato blasphemie in Denm et sanctos, si illud non requirat solemne opnium (?); item a sortilegiis seu diuinationibus, dummodo non sapient heresem aliquomodo, et a per-iurio in iudicio, dummodo periurus damnum resarciat; item a pena falsi in quibus-cunque contractibus commissi; item a quolibet noto facto; item potes absoluere eos, qui ex negligentia seu inaduerentia commederunt carnes in uigiliis, quatuor tempo-ribus, vel quadragesima; item super notis peregrinationum, si non fuerint super duas dietas a domicilio uouentium, et super aliis notis, si non fuerint religionis aut cleri-catus. Vales cognoscere de causis civilibus usque ad summam ducatorum 25; potes mulctare et punire presbiteros et clericos in Archidiaconatu de levibus criminibus in quibus non est pena depositionis a beneficio. Potes absoluere a simonia, si non fuerit in aliquo ordine ecclesiastico vel in assecutione alicuius beneficii, »ab excom-municatione lata propter percussionem, a sacrilegio« etc. Izvestja, 1892. 74.

³ 21. apr. 1500 toži arhidijakon Sterlecker patrijarhu, da nočejo biti župniki, ki spadajo pod komendatorja nemškega reda liše M. B. v Metliki, njemu podložni in se ne zmenijo za njegovo jurisdikcijo. S privoljenjem komendatorja odvezujejo od rezervatov in kazni. Pravijo, da so dobili svobodščino od gen. vik. Bucija de Palmulis. To izjemo hočejo spraviti v navado. A podložni naj postanejo zopet arhidijakonu Slovenske Marke, kakor je bilo nekdanj, ker se tako lažje in bolj go-tovo razglašajo patrijarhovi ukazi in se pobira miloščina (subsidiu charitativum).

hovniki sami izvolili novega arhidijakona¹. Ker oglejski patrijarhi navadno niso osebno obiskavali slovenskih krajev, bili so še vedno pičanski škofje njih generalni vikariji za ta del patrijarhata. Solnograški nadškofje pa so Slovence vladali po lavantinskih škofih.

Patrijarh Dominik Grimani (1498—1517) se je, kot kardinal in obenem škof v Porto, navadno mudil v Rimu. Opazil je menda tudi, da med Slovenci vedno bolj raste vpliv solnograških nadškofov, dočim gine ugled patrijarhov. Zato je l. 1511. tudi on poveril svoj generalni vikarijat lavantinskemu škofu Leonardu Pewrl (1508—1536). Kot svojemu »sufraganu« mu je dal oblast, da sme »tostran gorâ oglejske škofije« ordinirati, posvečevati, blagoslavlјati, samostane in opatije obiskovati, kaznovati, sinode sklicevati², itd. L. 1500. 27. marca je dovolil stiškem opatu Janezu, da sme biti od kateregakoli škofa blagoslovljen, da sme blagoslavlјati kelihe in mašno obleko, ne le samostanu podložnim cerkvam, temveč tudi drugim³.

Da je postal patrijarh v svojih pravicah tako zelo popustljiv, naklonilo ga je najbrže prepričanje, da njegova vlada iz daljave nikakor ne zadostuje⁴, in da tudi njegovi dosedanji vizitatorji niso nobenih

Izvestja, 1892. 75. (L. 1366 in 1374. je bila cela Slovenska Marka vtelešena kranjski vojvodini. Isto se je zvršilo z Reko in delom Istrije po smrti grofov Valsa. Klun, Archiv, I. 21. 22.) — Prepis med gorenjskim in ribniškim arhidijakonom leta 1486. gl. Izvestja, 1892. 86. — Med stiškim in dolenjskim l. 1492. Izv. 1893. 192.

¹ Izvestja 1892. 75.

² Tangl, Reihe d. Bischöfe v. Lavant, 214. — Ta posel bi bil moral pravzaprav poveriti ljubljanskemu škofu, a se ga je izognil najbrže le iz političnih ozirrov. Pravico sinode sklicevati je dal bazilejski cerkveni zbor solnograškim arhidijakonom že l. 1439. Dasi je bil zbor tedaj že šizmatičen, vendar je ta odlok obveljal tudi v poznejši dobi.

³ Izvestja, 1893. 193.

⁴ 2. jan. 1499. je patrijarh kranjskim duhovnikom dal ta-le ukaz: duhovniki ne smejo igrati hazarda, ne na karte in kocke, in sploh nobene igre, katero prepovedujejo sv. kanoni. Nikoli naj ne igrajo z lajki za denar, bodisi javno ali pa na skrivnem. Ne hodijo naj na javne plese ali v maskare, ne nosijo naj krink in nikoli ne oblečejo tuje, neduhovske obleke. Prepove se duhovnikom vsaka trgovina. Nihče naj ne je in ne pije v gostilni, razen če je na potovanju, nihče naj nima gostilne ali javnega hospica, četudi le posredno, sicer plača 25 liber soldov globe. Tuj duhovnik ne sme maševati v patrijarhatu, ako nima dovoljenja od generalnega vikarija, sicer plača globe 8 liber soldov. Mnogi duhovniki nosijo dolge lase kakor ženske. To se prepove. Lasje naj se strižejo, da segajo do spodnjega konca ušes in do srede vratu. Na glavi naj se vidi tonzura, da se ločijo duhovniki od posvetnih ljudi. Pod kaznijo ječe in izgubo beneficija se duhovnikom ostro prepove, brez višjega dovoljenja stopiti v kak ženski samostan, da se zabranijo nespodobnosti. — Velezanimiv je patrijarhov opomin glede gojitve cerkvenega petja: »Quicumque sit, et Regis filius, clericali militie astrictus, non erubescat in ecclesia ad librum accedere et cantare.« — 6. jan. 1500 se je ukazalo klerikom, da naj pod globo ene marke razen tonzure in stanu primerne obleke nosijo v javnosti tudi nadplečne kapuce

ugodnih uspehov dosegli¹. — Prišlo je tako daleč, da je bil zastoj vsak poskus vpeljati strožjo disciplino. Gorenjski arhidijakon Leonard Seidel je l. 1499. tožil patrijarhu, da duhovniki zaradi nekega ostrega ukaza zapuščajo svoje župnije; zato naj bi se ta ukaz zopet preklical². Pri krški škofijski sinodi meseca januarija 1524, ko tam ni še bilo protestantizma, se je pokazalo, da le še štirinajst župnikov in deset kolegijatnih kanonikov prebiva in deluje na svojem mestu; vsi drugi žive drugod in upravljajo župnije po svojih vikarijih³. Oznajevanje božje besede se je skoraj popolno opustilo; upravitelji so med sv. mašo navadno prebrali ali odmolili »očenaš«, »češčenomarijo« in apostolsko vero. Seveda je bila tudi delitev sv. zakramentov skoraj pozabljena⁴. Da bi se odpustki prodajali, ni res⁵; vendar pa so nekateri duhov-

(caputia). Izvestja, 1893. 63–64. — Že patrijarh Nikolaj Donato (1493–1497) je 19. jan. 1495 razglasil oster ukaz zoper konkubinat. Če bi se kdo s tem pregrešil izgubil bi beneficij; kdor pa nima beneficije, dobi v tem slučaju dva meseca zapora. 30. sept. 1496 je patrijarh ta ukaz ponovil in posebno glede sumljivih žensk zabičal naj se izpode v treh dneh. Ibidem.

¹ L. 1489. je Peter, škof kaprulanski, v imenu patrijarhovem vizitiral koroški del patrijarhata. (Hermann, Gesch. v. Kärnten, I. 390.) — 6. julija 1498 je patrijarh Grimani poveril ta posel konovijškemu škofu Sebastijanu de Nasimbonis. Mudil se je največ »in provincia Carniole«. Iz neznanih vzrokov pa ga je patrijarh 28. nov. 1499 odstavil kot svojega sufragana in ukazal arhidijakonom, naj to odstavo razglase. Izvestja, 1893. 63.

² Izvestja, 1892. 47. — 20. jan. 1473 je oglejski gen. vikarij Angelus de Feltre naročil vikariju v Starem Trgu pri Ložu, naj pazi, da se ne bo širilo v fari prešestvo, ker so Turki mnogo ženā odvedli v sužnost. Izvestja, 1891. 26. Tudi v tem se vidijo žalostne posledice turških napadov.

³ Hermann, l. c. I. 438.

⁴ Živo sliko tedanjega življenja nam podaja krški škof Hieronim Balbus (1523 do 1525) v svojih »spominih«. (Iosephus de Retzer: Opera Hieron. Balbi, II. 492 et sequ.) — Solnograška provincijalna sinoda l. 1537. toži tako-le: »Ljudje vseh stanov so zašli s prave poti. Duhovščina toži, da se ji kratijo pravice; a drugi ji očitajo nerednost in izprijenost. Sinoda zahteva sicer natančno izpolnjevanje cerkvenih odlokov in zvestobo in pravnost duhovnikov; a duhovnim oblastvom se jemlje moč in vpliv. Ljudstvo si voli dušne pastirje in pridigarje, ne da bi škofo o tem obvestilo; plemenitaji skrivajo svojevoljno kapelane v gradovih in vabijo ljudi v svoje kapele, kjer vsiljenci učé krive nauke. Krščujejo v nemškem jeziku, obhajilo dele brez izpovedi in tako podirajo vsak red, disciplino in vero. Škofovski ukazi in pozivi so brez uspeha. Patroni puščajo po več let župnije izpražnjene in uživajo njih dohodke; in če koga vmestijo, izročé župnijo nezmožnim in tujcem. Samostani in cerkve so brez vsake vizitacije. Cerkevno imetje se zapravlja; nižja duhovščina pa živi v silnem uboštvi in je popolno zavisna od oblastnih gospodarjev. Povsod prevladujejo strasti, ker nikdo več neče župnikov ubogati; siloma se zahteva od njih, da postopajo milo in prizanesljivo.« Dalham, Concilia Salisburg., 297.

⁵ Zlasti odkar je Bonifacij IX. »sveto leto« tudi nekaterim mestom na severu dovolil, se je zanimanje za odpustke poživilo. Sikst IV. je proglasil »sveto leto« l. 1475., ki se naj obhaja poslej vsakih 25 let. Obā tu imenovana papeža sta dovo-

niki dotične dekrete nalašč ali iz nevednosti krivo tolmačili. Nerednosti so se godile zlasti z nabiranjem miloščine (*subsidiium charitativum*)¹.

Ker so se svetni patroni, največ grajščaki, vmešavali v strogo cerkvene stvari in odsotnost pravih župnikov izkoriščali sebi v gmotni dobiček, ljudje niso več marali dajati desetine in drugih obveznih doneskov. Leta 1526. pa je še vlada posegla vmes in v vojne svrhe pobrala cerkvam vse dragocenosti ter jih prelila in prekovala v denar². S tem brezozirnim činom se je pohlep po cerkvenem imetju le še bolj vzbudil ne le med grajščaki, temveč tudi med priprostim ljudstvom.

Uporni husitski duh, ki se je že sto let prej zanesel med Slovence, ni več popolno izginil, temveč v nekoliko drugačni obliki prošnil skoraj vse kroge ter jih pripravil na protestantizem. Kaj so slovenski kmetijski upori leta 1515. in 1525. drugega, nego nekaj posnetek nekdanjih rovarskih »čeških bratov«³. Kakor se je na Češkem razlegal klic: »Da calicem, calicem sitiens Bohemia clamat!« tako so slovenski utrakvisti in kalikstinci v splošni verski onemoglosti, nevednosti in zmedenosti obhajilo sub utraque smatrali kot bistveno in neizogibno potrebno sredstvo za zveličanje. Saj sta se celo oba ljubljanska škofa Rauber in Kazianer dala na smrtni postelji baje sub utraque prevideti⁴.

lila, da se vsakdo tudi doma more odpustkov »svetega leta« udeležiti, ako opravi vse, kar je v ta namen zapovedano, in ako da za cerkvene potrebe toliko svoto, kolikor bi ga bilo romanje v Rim veljalo. — Posebni odpustki so se delili tudi križarjem, ki so se borili zoper Turke. Take je oznanjeval po naročilu papeževem prvi ljublj. škof Sigismund. — Željo po odpustkih so vzbujale tudi razne božje poti in češčenje sv. relikvij, ki je bilo tedaj zelo razvito. Vpeljale so se nove bratovščine in novi verski obredi, n. pr. predstavljanje Kristusovega trpljenja, božji grobi itd. Solnograška sinoda je dala l. 1490. odpustka 40 dni tistim, ki se pred nedeljsko božjo službo udeležijo kropljenja z blagoslovljeno vodo okoli cerkve. (Dalham, l. c. 244.) Običaj predstavljanja Kristusovega trpljenja se je iz Italije zanesel med Slovence in se je že za časa patr. Otobona razširil. (De Rubeis, Monum. Aquil. l. c.) — Klein (Gesch. d. Christenthums in Österreich, III. 349 et sequ.) pove precej o oznanjevanju odpustkov v Avstriji; a v marsičem brez dvoma pretirava.

¹ Dalham, l. c. 234: »arguitur, quod collectantes hisce litteris ad suum commodum pecunias convertant, et quae ad usum divinum acceperunt, in tabernis consumant. — (Izv. 1892. 47.) Arhidijakon Seidel v Kamniku piše 12. marca 1499 patrijarhu: »Svetna gosposka brani duhovnikom, naj ne dajo miloščine prelatu. Naj se izda ukaz in zagrozi izobčenje, katero razglasim na prihodnji sinodi, da ne bo motenja v rednem dajanju. Tudi Sterlecker je bil včeraj v Ljubljani; a dolenjskim duhovnikom se to toliko ne brani.«

² Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526. Izvestja, 1895. 20 id.

³ Cf. A. Kröss, Die Anfänge des Lutherthums im Königreiche Böhmen, (Zeitschrift f. kathol. Theologie, XXV. 1901. 209—231) kjer dokazuje, da so na Češkem zlasti utrakvisti in »češki bratje« pospeševali protestantizem.

⁴ Elze, Paul Wiener, 1882. — Dimitz, l. c. II. 222.

»Voditelj« III.

Nad slovenskim narodom so se že dolgo zbirali in vlačili grozeči temni oblaki, katerih pa ni mogla več razgnati nobena človeška sila. Prvi blisk in grom iz njih je bil kmetski upor l. 1515.

(Dalje prihodnjič.)

Jožef Benkovič.

Dušno pastirstvo.

A.

Pobožnost svetega križevega pota¹. (Dalje.) Da se verniki vdeležijo obilnih milosti, s katerimi je obdarovana pobožnost svetega križevega pota, se mora križev pot veljavno postaviti in pravilno obiskovati. O tem je sveta kongregacija za odpustke po naročilu svetega očeta Klementa XII. izdala dne 3. aprila 1731 poseben pouk: »*Monita necessaria ad recte ordinandum devotum exercitium viae Crucis.*« Ta pouk obsega devetero pravil, katerim se je po naročilu svetega očeta Benedikta XIV. dodalo dne 10. majnika 1742 še deseto. Teh pravil se bomo držali v svoji nadaljni razpravi o križevem potu in bomo še dostavili novejša določbe svete kongregacije za odpustke².

II. Kako se veljavno postavi križev pot.

K temu je potrebno dvoje: postavna oblast in pravi način.

A. Oblast, postavljati križeve pote.

Cum facultas erigendi vias Crucis concessa fuerit Religiosis subditis Ministro Generali FF. Minorum tam de Observantia, quam Reformatorem, privative quoad alios quoscumque, prohibetur aliis eas erigere, et si aliter erigantur, Christifideles indulgentiis minime gaudent. (Monitum I).

Erigi nequeunt nisi a Superioribus localibus praedicti Ordinis, vel ex eorum commissione ab alio Religioso eiusdem Ordinis, qui tamen sit aut concionator, aut saltem confessarius approbatus. (Monitum II).

¹ Glej Voditelja zvezek 2. za l. 1901, str. 198—208.

² Za to razpravo so se rabile knjige: P. Petri Mocchegiani, *Directorium sanctae viae Crucis*. Ad Claras Aquas, 1897; Fr. Beringer S. J., *Die Ablässe*, 12. Aufl., Paderborn 1900, str. 272 itd.; P. Ign. Schüch, *Handbuch der Pastoral-Theologie*, 8. Aufl., Innsbruck 1889; *Decreta authentica S. Congregationis Indulgentiis sacrisque Reliquiis praepositae etc.*, Ratisbonae 1832; *Rescripta auth. S. Congreg. Indulgentiis sacrisque Reliquiis praepositae etc.* Ratisbonae 1885, in dr.

V teh pravilih se pove kratko, kdo ima redno oblast, postavljati križeve pote. Ker pa sveti oče sam, in glavni predstojniki (generali) frančiškanskega reda to oblast podeljujejo tudi drugim, ki niso udje onega reda, se bode omenilo, kar je treba vedeti o tej zadevi.

1. Glavni predstojniki manjših bratov (frančiškanov) morejo oblast, postavljati križeve pote, podeliti tudi drugim svetnim in redovnim duhovnikom; provincijali ali krajni predstojniki (gvardijani, predstojniki samostanov ali rezidencij), kakor tudi predstojniki misijonov tega reda pa le svojim podložnikom (in sicer onim, ki so pridigarji ali potrjeni izpovedniki)¹. Vsikdar pa se mora ta podelitev ali izročitev izvršiti pismeno; tako je zapovedala sveta apostolska stolica pod kaznijo neveljavnosti².

2. Vsled predprave, podeljene frančiškanskemu redu od apostolske stolice, imajo predstojniki frančiškanov oblast, da postavljajo ali dajo postavljati križeve pote: *a)* v cerkvah, v javnih kapelah, na pokopališčih in na drugih javnih krajih tudi pod milim nebom, na bregovih itd.; *b)* v notranjih kapelah in na drugih skupnih dostojnih³ krajih samostanov, semenišč, konservatorijev, bolnišnic in drugih pobožnih zavodov; *c)* v zasebnih oratorijih ali domačih kapelah (zvnaj onih pobožnih zavodov), ako se sme služiti v njih sveta maša; v takih oratorijih in kape'ah sme ne le redovni general, kakor se je mislilo preje, temveč smejo tudi drugi redovni predstojniki postavljati križeve pote in pooblaščati za to svoje podložnike.

¹ Decr. 26. Sept. 1892 ad 1m., penes Acta Ord. Min. Ann. XI, pag. 183.

² Decr. 3. Aug. 1748, N. 175.

³ To se povdarja tudi v sledečem III. pravilu (str. 333.) in se naroča dotičnim predstojnikom kot vestna dolžnost. Kako strogo postopa v tem oziru sveta kongregacija za odpustke, kaže sledeči slučaj. V samostanu J. je bil postavljen križev pot na štirih krajih. Na enem teh krajev so se redovnice shajale k skupnemu razveseljevanju. Za čas razveseljevanja so se odstranile postaje križevega pota, potem pa so se postavile zopet nazaj. Sveti oče papež Klement XIII. pa je izpovedniku tega samostana naročil kot vestno dolžnost, skrbeti za to, da se križev pot celo odpravi iz onega kraja in da se v prihodnje več ne postavi nazaj. (Decr. 4. Aug. 1767, N. 236. Conf. Directorium, str. 37). — Opomniti je, da so v tem slučaju imele redovnice na omenjenem kraju posvetna razveseljevanja. Z ozirom na navedeni odlok pa je v novejšem času vprašal redoven general sveto kongregacijo za odpustke, ali se redovniki v njegovih samostanih vdeležijo odpustkov, ker so v nekatereh samostanih križevi poti na hodnikih poleg cerkve ali samostanske kapele, in se na teh hodnikih včasih redovniki shajajo k (pobožnemu) razvedrilu. Na to vprašanje se je odgovorilo generalu, naj se ne vznemirja, ker omenjeni odlok ne velja o njegovem slučaju. (Beringer, Ablässe, str. 274). — V spavnicah pa, kjer spijo dečki ali deklice, bolniki itd., se ne sme postavljati križev pot. (Directorium, str. 47.)

V zasebnih oratorijih in v domačih kapelah pa, v katerih se se ne sme maševati, ki so namenjene le za molitev, kakor tudi v privatnih sobah (bodisi lajikov, bodisi redovnikov ali redovnic) omejnjeni redovni predstojniki nimajo oblasti, postavljati križevih potov. Za to je treba prositi dovoljenja pri sveti apostolski stolici. Taka prošnja se v Rimu pošlje navadno visokočastitemu generalu frančiškanov s potrebnimi in primernimi pooblastili vred.

3. Kdor je z apostolskim pismom dobil pravico, imeti križev pot v zasebni sobi ali v zasebni kapeli, kjer se ne sme služiti sveta maša, s tem še nima pravice, da bi dal postaviti ob enem več križevih potov, n. pr. enega v svojem navadnem stanovanju, drugega na svojem letovišču itd., razven, če bi bil prejel za to posebno dovoljenje.

Ker je taka pravica osebna, ugasne s smrtjo oseb, katerim je bila neposredno podeljena, tako, da oni, ki so bili morda v dotičnem apostolskem pismu imenovani na drugem mestu (n. pr. bližnji sorodniki, posli itd.), ne dobijo več odpustkov¹. Ako se pa ta križev pot prestavi iz ene hiše ali sobe v drugo, vsled tega ne preneha pravica, podeljena z onim apostolskim pismom, če le kraj, na katerem je bil postavljen križev pot, ni določen niti v prošnji, niti v apostolskem pismu². Treba je pa v tem slučaju, da se iznova kanonično postavi križev pot³.

Duhovnik, ki je bil pooblaščen, postaviti križev pot v prejšnjem oratoriju, ne sme še zato tudi v drugo ali v tretje postavljati križevga pota v novem oratoriju, temveč mora imeti k temu novo pismeno pooblastilo, kakor je v takih slučajih vselej potrebno tudi novo pismeno dovoljenje škofovo (ne pa župnikovo)⁴.

4. Brez posebnega pooblaščenja od strani svete apostolske stolice ali od strani generala frančiškanov ne more nikdo, ki ni ud omenjenega reda, veljavno postaviti križevga pota⁵.

Tisti redovniki svetega Frančiška, ki niso odvisni od generala frančiškanov (kakor minoriti in kapucini), imajo le takrat pravico, postaviti križev pot, ako so prejeli za to posebno pooblastilo. Tako se je n. pr. z apostolskim pismom od dne 5. marca 1874 vsem provincijalom kapucinskega reda podelila oblast (s pravico, pooblaščati tudi krajne predstojnike), postavljati križeve pote v njihovih redovnih cerkvah (et in adnexis oratoriis) tako, da morejo dobiti odpustke ne le redovni udje, temveč tudi vsi verniki.

¹ Decr. 26. Sept. 1892 ad VIII.

² Decr. 26. Sept. 1892 ad III. apud Acta Ord. Min. ann. XI. pag. 183.

³ Decr. cit. ad IV.

⁴ Decr. cit. ad V. et VII. Acta S. Sedis, XXV., 317 ad 5 et 7.

⁵ Decr. 23. April. 1735, N. 108.

5. Vendar pa daje sveta apostolska stolica, kakor tudi general frančiškanskega reda drugim, ki niso udje tega reda, ne le oblast, postavljati križeve pote, temveč zlasti škofom, apostolskim vikarijem in predstojnikom zunanjih misijonov tudi pravico, omenjeno oblast izročevati svojim podložnikom. Kdor je prejel to pravico, se mora seveda natančno držati besed dotičnega pooblastila¹ in sme (pod kaznijo neveljavnosti) le pisмено pooblaščati druge².

Ako je dobil škof oblast, postavljati križeve pote v svoji škofiji ali v svojem misijonu, ne da bi se mu z dotičnim pismom dalo izrečno dovoljenje, prepuščati to oblast drugim, ne more pooblaščati drugih, tudi ne svojih generalnih vikarijev; kajti oblast, postavljati križeve pote, ne spada k redni oblasti (*potestas ordinaria*) škofov³.

Ako bi se pa škofu podelila oblast, postavljati križeve pote »sive per se sive per parochos«, more to oblast prepustiti vsakemu župniku svoje škofije, ne le, da postavi križev pot v svoji župniji, temveč v vsaki župniji škofije⁴.

Ako škof, ki ima od apostolske stolice dovoljenje, pooblaščati svoje duhovnike za postavljanje križevega pota, duhovnika za to pisмено pooblasti, je dobro, pa ne potrebno, da v dotičnem pismu izrečno omeni od svete stolice mu podeljeno dovoljenje⁵.

Pisma, s katerimi se podeljuje drugim duhovnikom (zvenaj frančiškanskega reda) oblast, postavljati križeve pote, so se glasila in se glase različno, zlasti gledé krajev, na katerih se sme postaviti križev pot. General frančiskanov zdaj v pooblastilu navaja te kraje tako-le: »in ecclesiis aut publicis oratoriis aut coemeteriis aut aliis locis publicis, vel praeterea in oratoriis privatis, Apostolico tamen Brevi erectis; vel demum in conservatoriis et aliis locis piis quamvis indulto celebrandi missam non munitis.« — Bolj omenjena so pooblastila, katera daje sveta apostolska stolica (po rimskih kongregacijah). Da se zabranijo neveljavna postavljanja križevih potov, je torej treba paziti na te-le določbe:

¹ Decr. 23. Sept. 1839, N. 276. — ² Decr. auth. N. 175.

³ Decr. 24. Maii 1843 N. 311. — Ta določba se je zdaj izpremenila s sledečim, od svetega očeta Leona XIII. potrjenim odlokom svetega oficija od dne 17. decembra 1898: »An possit Episcopus dioecesanus subdelegare, absque speciali concessionem, suis Vicariis generalibus aut aliis ecclesiasticis viris generali modo vel saltem pro casu particulari facultates ab apostolica Sede sibi ad tempus delegatas?«

Resp.: Affirmative, dummodo id in facultatibus non prohibeatur, neque subdelegandi ius pro aliquibus tantum coarctetur; in hoc enim casu servanda erit ad amussim forma Rescripti. (Acta S. Sedis XXXI., 384).

⁴ Decr. 23. Sept. 1839, N. 276.

⁵ Acta S. Sedis XXIII., 349 ad III.

a) Ako se omenja v pooblastilu, da se razteza ta oblast na »cerkve in javne ali zasebne kapele dotične škofije«, pooblaščenec ne sme postavljati križevega pota na pokopališčih ali v notranjem samostanov¹. Za zasebne kapele se tukaj smatrajo le one, v katerih je dovoljeno, služiti sveto mašo.

b) Kdor ima pooblastilo za »javne cerkve«, sme križev pot postavljati tudi v javnih kapelah, katere so se ustanovile s škofovo oblastjo in imajo javen vhod², ne pa v kapelah bolnišnic, semenišč, zavodov itd., katere so namenjene le za osebe, tamkaj prebivajoče, pa so zunanjim osebam redko pristopne, n. pr. ob izredni svečanosti³.

c) Ako se glasi pooblastilo le za kraje, kjer se ne nahaja red (ali samostan) manjših bratov, se ga more posluževati pooblaščenec, ako ni takega samostana v dotičnem mestu ali kraju, s predmestji in bližnjimi seli vred. Krivo pa bi bilo mnenje, da se meje, v katerih smejo izključno le frančiškani postavljati križeve pote, raztezajo tako daleč, kakor meje župnije, ali škofije, ali dela škofije, kjer prebivajo; kajti tudi župnija more obsegati več mest ali sel, ki so celo ločena in precej daleč narazen⁴.

V pooblastilih, katera daje general frančiškanski, slove dotični pristavek: »Volumus autem, ut haec facultas pro iis dumtaxat locis valeat, ubi Conventus nostri Seraphici Ordinis desunt aut Patres nostri eo commode vocari non possunt.« Torej ni dovoljeno, posluževati se one oblasti na krajih, kjer se nahaja samostan frančiškanski, ali kjer je lahko dobiti te redovnike; samostan minoritov ali kapucinov pa ne ovira izvrševanja te oblasti.

Ko bi torej v mestu ali v kraju, kjer je frančiškanski samostan (ali kamor se lahko pokliče redovnik frančiškan), postavil križev pot duhovnik, kateri ne pripada temu redu, bi bilo to neveljavno in bi tak križev pot ne imel odpustkov⁵.

Sveti oče papež Pij IX. je sicer z odlokom svete kongregacije za odpustke od dne 14. majnika 1871 preklical dotlej veljavno določbo, vsled katere se na krajih, kjer so bili frančiškanski samostani, niso smeli postavljati drugi križevi poti (zvnaj teh samostanov). Ali ta odlok ima izrečni pristavek, »da njega Svetost s tem nikakor neče

¹ Decr. 14. Aug. 1857, N. 382 ad 3m.

² Decr. 12. Mart. 1855, N. 365 ad 1m.

³ Take kapele se imenujejo zdaj polujavne, da se razločujejo od pravih zasebnih kapel v ožjem pomenu, ki se nahajajo v zasebnih stanovanjih s pravico, da se sme v njih služiti sveta maša. (Prim. odlok svete kongregacije obredov od dne 23. jan. 1899 v listu »Ephemerides liturgicae« 1899, snopič za mesec februarij str. 65). — ⁴ Decr. 14. Decbr. 1857, N. 382.

⁵ Decr. cit. ad 4m.

kratiti izključne pravice, katero ima omenjeni red, postavljati križeve pote¹.«

V krajih torej, kjer je bil frančiškanski samostan, je smel preje, t. j. pred l. 1871, križev pot biti le v cerkvah, kapelah itd. spadajočih k temu samostanu, ne pa tudi v drugih cerkvah ali kapelah tistega kraja. Ta predprava frančiškanskega reda se je preklicala z ravno omenjenim odlokom; velja pa še nadalje druga predprava tistega reda, vsled katere ima on sam izključno oblast, postavljati križeve pote, zlasti v krajih, kjer se nahaja samostan tega reda.

Listine potrebne pri postavljanju križevega pota.

1. Pred postavljanjem so pod kaznijo neveljavnosti predpisane te-le listine²:

a) Pismeno pooblaščenje za duhovnika, ki ima postaviti križev pot.

Le frančiškanski predstojniki ne potrebujejo pismenega pooblastila, ker jim pripada iure ordinario oblast, postavljati križeve pote. Duhovniki frančiškanskega reda, ki niso predstojniki, morajo imeti v svoje pooblaščenje pismeno privoljenje svojega krajnega predstojnika (consensus Superioris localis). Vsak drug duhovnik mora dobiti pismeno to oblast, ali od generala frančiškanov, ali od svete stolice; ali od svojega škofa (ali redovnega predstojnika), razven če se je temu izrečno odrekla »*facultas subdelegandi*«³.

Kdor tega pooblaščenja ni prejel od svojega škofa, temveč od apostolske stolice ali od generala frančiškanov, je mora, predno izvrši postavljanje križevega pota, pokazati škofu, ako se to tudi ne omeni v reskriptu⁴. Ker mora namreč škof, kakor se bode hitro povedalo, pred vsakim posameznim postavljanjem križevega pota dati svoje pismeno privoljenje, se mora po pregledu pooblastila prepričati, kako daleč se razteza itd. Frančiškanom seveda ni treba pokazati pooblaščenja, ker temu redu pripada ona oblast iure ordinario; imeti pa morajo (kakor je bilo že rečeno) pismeno privoljenje svojega predstojnika (ako niso sami predstojniki).

Ako bi pooblaščen duhovnik ne pokazal svojega pooblastila, bi samo zato križev pot ne bil neveljavno postavljen, ker to ni omenjeno v navedenem dekretu. Še manje se zdi potrebno, da to pooblastilo vsakikrat pokaže duhovnik, kateri bi bil dobil splošno poobla-

¹ Ceterum Sanctitas Sua per praesens decretum minime intendit derogare privativae facultati, quam idem Ordo in peragenda erectione stationum viae Crucis habet. (Decr. auth. N. 429).

² Decr. 3. Aug. 1740, N. 175; 25. Sept. 1841, N. 294.

³ Glej 3. opombo na str. 327. — ⁴ Decr. 5. Febr. 1841, N. 286 ad 2m.

ščenje (n. pr. postaviti 25 križevih potov) in bi bil to pooblastilo takoj pokazal škofu.

Kako mora duhovnik, pooblaščen za postavljanje križevega pota, natančno paziti na besede pooblastila, se je omenilo že preje (št. 5. str. 327).

b) Pred vsakim posameznim postavljanjem se mora dobiti pismeno dovoljenje ali privoljenje škofa ali ordinarija one škofije, v kateri se ima postaviti križev pot; splošno dovoljenje za določeno število cerkev itd. ne zadostuje. — Sveti oče Leon XIII. so poveljavili vsa postavljanja križevih potov, za katera je bilo podeljeno celo splošno škofovo privoljenje (ne da bi se bil določno označil dotični kraj); poznejše posebno privoljenje se je imelo za nezadostno¹.

Za one kraje, ki ne spadajo pod škofovo jurisdikcijo, n. pr. za cerkve, kapele in notranje prostore samostanov izvzetih redovnikov, ni potrebno omenjeno škofovo dovoljenje².

c) Nadalje je potrebno pismeno privoljenje župnika, ako se ima križev pot postavljati v cerkvah, kapelah in krajih, ki so popolnoma pod župnikovo jurisdikcijo; še le pozneje dano pismeno privoljenje bi ne zadostovalo k veljavnosti, četudi bi bil župnik preje privolil ustno³.

Ni pa potrebno privoljenje župnikovo, ako se postavlja križev pot na krajih, ki ali pravno (kakor cerkve itd. izvzetih redovnikov), ali vsaj dejansko niso pod župnikovo jurisdikcijo. Tako privoljenje župnikovo ni potrebno k postavljanju križevih potov v bolnišnicah, v cerkvah, kapelah in hišah redovnic, katere sicer niso »de iure« izvzete iz jurisdikcije župnikove, dejansko pa so neodvisne od župnika in imajo za dušnega pastirja kaplana od škofa imenovanega (n. pr. na Francoskem)⁴. To velja tudi, ako se križev pot postavi v privatnem oratoriju, bodisi, da se sme v njem služiti sveta maša, ali ne⁵.

d) Slednjič je potrebno pismeno privoljenje predstojnikov (predstojnika ali predstojnice) cerkve, samostana, bolnišnice ali pobožnega zavoda, kjer se ima postaviti križev pot, tako da bi bilo postavljanje neveljavno, ako bi se to privoljenje ali celo ne bilo dalo, ali bi se bilo dalo le ustno⁶.

¹ Decr. 21. Iun. 1879, N. 445 ad 3 et 4m. — Ko bi bil dal škof svoje privoljenje pred postavljanjem le ustno, bi bil križev pot neveljavno postavljen, dasi tudi bi se dalo takoj po izvršenem postavljanju pismeno dovoljenje. Torej bi se moralo prositi za poveljavljenje, ali pa bi se moral iznova postaviti križev pot. (Prim. Acta S. Sedis XXV, 317 ad 10, in: Linzer Quartalschrift, 1889, str. 379).

² Acta S. Sedis XXV, 317 ad 9.

³ Acta S. Sedis XXV, 317 ad 10 et 11. — ⁴ Decr. 21. Iun. 1879, N. 445.

⁵ Acta S. Sedis, l. cit. ad 6. — ⁶ Acta S. Sedis l. cit. ad 10 et 11.

Vse te dozdej v *a—d* navedene listine so pred postavljanjem križevega pota potrebne in predpisane pod kaznijo neveljavnosti¹.

e) Tudi prošnja za postavljanje križevega pota se mora pismeno vložiti od prestojnika dotičnega kraja²; pa to ni potrebno pod kaznijo neveljavnosti³.

Da pa pismena prošnja za postavljanje križevega pota ni potrebna k veljavnosti, se ne sme umeti napačno; to je na sebi sicer resnično, toda le pod pogojem, da se vse drugo, kar je k veljavnosti potrebno in predpisano, izda pismeno. Ako bi torej n. pr. župnik le ustno prosil za postavljanje križevega pota v svoji cerkvi, mora na vsak način svoje privoljenje spričati s pismom (ker je pismeno privoljenje k veljavnosti potrebno); ako pa pri škofu vloži pismeno prošnjo, more ta listina ob enem veljati tudi za spričevalo njegovega privoljenja.

Sploh se more zgoditi pogosto, da je ena ali druga teh k veljavnosti potrebnih listin jasno obsežena v že izdani listini, tako da potem ni potreba dveh posebnih listin; n. pr. ako škof vsled apostolskega pooblaščenja naroči duhovniku, postaviti križev pot, ima ta duhovnik, kakor že omenjeno, v pismenem pooblastilu, katero je prejel od škofa, tudi potrebno dovoljenje škofovo; ako župnik ali predstojnik pobožnega zavoda pismeno prosi za postavljanje križevega pota, je v tej prošnji tudi že njegovo pismeno privoljenje; ravno tako ima duhovnik frančiškanskega reda, ako je dobil od svojega krajnega predstojnika pismeno naročilo, postaviti nekje križev pot, s tem tudi njegovo pismeno privoljenje.

2. Ko je križev pot postavljen, se mora narediti zapisnik ali spričevalo o izvršenem postavljanju; podpiše naj ga duhovnik, ki je izvršil postavljanje. Ta zapisnik ali to spričevalo naj se založi v arhivu župnije ali kraja, kjer se je postavil križev pot⁴. Naredi se naj ta listina kakor hitro mogoče, da se zabranijo vsi dvomi o praviem postavljanju križevega pota⁵.

Ako se je prošnja za postavljanje vložila pri škofu samem in je križev pot postavil duhovnik od njega pooblaščen, se mora vrhu tega

¹ Decr. 3. Aug. 1748, N. 175. — ² Decr. 6. Aug. 1890, N. 294.

³ Acta S. Sedis XXIII. 349, ad 1.

⁴ V lavantinski škofiji je običajno, da se predloži prepis te listine prečasti temu kn. šk. ordinarijatu.

⁵ Sveta kongregacija je določila: »Non esse determinatum tempus ad documentum erectionis conficiendum; sed ratio per se patet, ut quam citius hoc fiat, ne dubium in posterum oriatur circa praedictam canonicam erectionem.« (Decr. 10. Febr. 1844, N. 325).

prošnja za postavljanje in dovoljenje za to (oziroma pooblastilo dotičnega duhovnika) založiti v škofovi pisarni¹.

Omenjeni zapisnik in shramba navedenih listin v dotičnih arhivih je sicer velike važnosti, vendar se ne zahteva pod kaznijo neveljavnosti².

V zapisniku naj se omeni pooblastilo, vsled katerega se je postavil križev pot, dovoljenje škofovo (ako ni škof sam dal pooblastila), privoljenje župnika ali predstojnika tistega kraja, oseba duhovnika, ki je postavil križev pot, slednjič kraj, dan, mesec in leto postavljanja; najbolje pa je, priložiti zapisniku dotične listine, katere spričujejo podeljeno pooblaščenje in privoljenje, da se morejo pozneje pokazati, ako je potrebno ali se zahteva (post. ob škofovem obiskovanju).

Ako se je podeljeno pismeno pooblastilo nanašalo le na eden, ravno postavljen križev pot, je najprimernejše, da se shrani pri omenjenem zapisniku; ako pa je bilo splošno pooblastilo (n. pr. za postavljanje 20 križevih potov), zadostuje, da se v zapisniku, ali v drugi listini imenuje postavno pooblaščenje³.

3. Ako se morajo v tisti cerkvi ali kapeli, v kateri je bil križev pot postavljen na podlagi vseh od svete stolice predpisanih listin, prenoviti postaje križevega pota, bodisi da so križi že stari in slabi, bodisi iz drugega dovoljnega vzroka, omenjene listine niso iznova potrebne, ako se sme soditi, da še traja privoljenje dotičnikov; zadostuje potem, da postavno pooblaščen duhovnik blagoslovi nove križe. Tako je določila sveta kongregacija za odpustke dne 11. jan. 1896.

Ker se sme v takih slučajih večinoma misliti, da še traja preje podeljeno privoljenje škofa, župnika in predstojnika dotičnega kraja, zadostuje v prihodnje, da pooblaščen duhovnik nove križe (s podobami ali brez podob) blagoslovi po obredu, v obredniku za to predpisanem, ki je del vsega obreda, po katerem se postavlja križev pot⁴. Kar se nahaja v tem obredu pred in za blagoslovom (podob in) križev, sme torej izostati. Ako se ponovi ves obred, kakor pri prvem blagoslavljanju, ne nasprotuje temu gori navedeni najnovejši odlok; glavno je — in to je velika ugodnost — da ni treba novih listin, temveč da listine, izdane ob prvem postavljanju križevega pota, veljajo nadalje za vse slučaje, v katerih se morajo na tistem kraju prenoviti vsi

¹ Decr. 25. Sept. 1841, N. 294.

² Decr. 6. Aug. 1890, ad IV., apud Acta S. Sed. XXIII., 349.

³ Prostor ne dopušča, da bi se pristavili tudi uzorci za prošnje in za listine, zadevajoče postavljanje križevega pota. Nahajajo se v že navedenih knjigah: Directorium S. viae Crucis, str. 145—158; Beringer, Die Ablässe, III. del, str. 55. 56.

⁴ Glej: Collectio Rituum Dioec. Lavant., Marburgi, 1896, str. 337—340.

križi ali njih večina (bodisi s podobami ali brez podob). Svetovati pa je vendar v takih slučajih (v odvrnitev poznejših dvomov), da se kratek zapisnik o izvršenem blagoslavljanju novih postaj ali križev pridene prejšnjim listinam, zlasti takrat, ako se ni javno izvršilo ponovljeno blagoslavljanje.

B. Način, po katerem se postavlja križev pot.

Erigendae sunt (viae Crucis) in forma consueta et hucusque adhibita in supra memorato Ordine, i. e. ut stationes sint numero quatuordecim, et cruces sive aediculae repraesentent mysteria Passionis. Ubi vero via Crucis erigi vellet extra ecclesiam, prout fit in multis conventibus praedicti Ordinis, curandum erit semper, ut ea ab ecclesia vel sacro loco ducat initium, vel usque ad ecclesiam vel sacram locum finem habeat; et omnino attendatur, ut aediculae cancellis tutentur, ne homines vel animalia in eas ingredi queant, utque tam memoratae aediculae, quam cruces collocentur in locis irreverentiis minime obnoxiiis; quodsi decursu temporis loca, in quibus erectae fuerint, minus decentia evaderent, Superiorum erit eas interdicere, super quo eorum conscientiae stricte onerantur. (Monitum III).

Način postavljanja križevih potov, ki se opisuje v tem pravilu in je običajen v frančiškanskem redu, je ta-le:

1. Pred vsem je treba štirinajst križev, kateri imajo predstavljati štirinajstere postaje križevega pota v Jeruzalemu. Le na te križe so navezani odpustki¹. Ko bi ob času, ko se stavi in blagoslavlja križev pot, manjkalo le enega križa, bi bil križev pot neveljavno postavljen².

2. Ti križi morajo biti leseni, kakor izrečno določuje rimski obrednik³. Nikakor torej ne zadostujejo križi iz železa ali iz druge tvarine, dasiravno so jim od zadnje strani vdeleni leseni križci, katerih pa obiskovavci križevega pota ne vidijo⁴. — Leseni križi se smejo pozlatiti ali posrebriti, ali pobarvati, ali tudi olepšati s kovinskimi ali z drugimi okraski in obrobki; ti obrobki pa ne smejo biti tako obilni,

¹ Decr. 30. Ian. 1839, N. 270 ad 2m. — ² Instruct. de stat. Viae Crucis. Quaracchi, 1888, n. 24. — ³ Glej: Coll. Rit. Dioec. Lavant. I. cit.

⁴ Decr. 23. Nov. 1878, N. 442. — Da se morajo križi videti, je sveta kongregacija za odpustke zopet naročila v najnovejšem času z odlokom od dne 21. marca 1901: »Sacra Congregatio vehementer inculcat, ut... antiqua et ubique recepta praxis servetur, quae est: ut cruces supra depictas tabulas integre conspicuae emineant.«

da bi se dozdevalo, da križi niso leseni, temveč iz kovine ali iz druge tvarine¹.

Po splošni navadi naj bodo križi brez podobe Križanega; kajti k veljavnosti križevega pota se ne zahtevajo razpela, temveč križi.

Podobe ali slike, ki predstavljajo širinajstere postaje trpljenja Kristusovega, niso potrebne v zadobitev odpustkov²; vendar pa je starodavna in splošna hvale vredna navada, poleg štirinajsterih križev tudi v štirinajsterih slikah predstavljati skrivnosti križevega pota, kajti take podobe ali slike močno pospešujejo pobožno premišljevanje trpljenja Gospodovega in vnemajo v srcih vernih kristjanov ljubezen do trpečega Zveličarja. Morajo pa predstavljati ravno tiste skrivnosti trpljenja Gospodovega, katere se predstavljajo na postajah Jeruzalemskega križevega pota³. Torej križevi poti, ki imajo manje ali več kakor štirinajst postaj, nimajo odpustkov, pa tudi niso dovoljeni⁴.

Ravno tako je sploh običajno in primerno, da se križi, kot bistveni del križevega pota, stavijo na odlično mesto, torej nad podobe

¹ K temu opaza »Directorium S. viae Crucis« na str. 12: »Quamvis validae ac etiam licitae dicantur et sint huiusmodi cruces inauratae vel inargentate, cum nulla de re inveniatur expressa prohibitio Ecclesiae, non videtur tamen, ut nos opinamur, approbandus talis usus, cum in pio exercitio viae dolorosae Calvarii montis minime referat humilitatem crucis et passionis D. N. Iesu Christi. Nec videtur praefatus usus satis conformis Decreto, quod superius retulimus (Decr. 23. Nov. 1878, N. 442). Eo enim docemur, cruces ita collocari debere, ut ab adstantibus videri possint (quasi diceretur) tamquam cruces lignee.« -- Da morajo križi biti leseni, se je določilo gotovo z ozirom na les svetega križa, o katerem poje sveta cerkev: Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit; in: Regnavit a ligno Deus.

² Decr. 13. Nov. 1837; 20. Sept. 1839, N. 258 et 275.

³ »Ad instar stationum montis Calvariae.« Breve »Exponi Nobis« Papae Clementis XII. de die 16. Ian. 1731. — Te postaje so:

- I. Jezusa obsodijo k smrti.
- II. Jezus vzame križ na svoje rame.
- III. Jezus pade prvič pod križem.
- IV. Jezus sreča svojo žalostno mater.
- V. Simon pomaga Jezusu križ nositi.
- VI. Veronika poda Jezusu potni prt.
- VII. Jezus pade drugič pod križem.
- VIII. Jezus tolaži Jeruzalemske žene.
- IX. Jezus pade tretjič pod križem.
- X. Jezusa slečejo in mu dajo žolča piti.
- XI. Jezusa pribijejo na križ.
- XII. Jezus umrje na križu.
- XIII. Jezusa snamejo s križa in položijo Mariji v naročje.
- XIV. Jezusa položijo v grob.

⁴ Prim. Voditelj 1901, 2. zvezek str. 202.

ali slike. S to navado se strinjajo tudi določbe svete apostolske stolice¹. Vendar pa to ni bistveno za odpustke; križi se morejo pritrditi tudi na zidu, ali nad ali pod podobami, ne da bi se jih držali².

3. Štirinajsteri križi morajo biti blagoslovljeni; to je neobhodno potrebno. Kajti odpustki, podeljeni za pobožnost križevega pota, so navezani le na križe, ki so pravilno blagoslovljeni³. Navadno (dasi ne potrebno) je tudi, da se blagoslovijo podobe ali slike. V rimskem obredniku se nahaja za to poseben obrazec »Benedictio tabularum pictarum si adsunt«⁴.

Veljavno in dovoljeno je, blagosloviti križe ali preje ali pozneje, ko se pritrdijo ali pribijejo na podobe ali na zid⁵. Nikakor pa bi ne zadostovalo, blagosloviti križe privatno doma, potem pa jih izročiti ali poslati dotičnemu župniku ali duhovniku, da jih obesijo ali pritrdijo na določenem kraju; temveč duhovnik, ki postavi križev pot in blagoslovi križe, mora biti (vsaj moralično) navzočen na tistem kraju, na katerem se ima postaviti križev pot⁶.

Križe (in podobe) mora pritrditi ali blagoslavljač duhovnik sam pri blagoslavljanju križevega pota, ali drug duhovnik v njegovi navzočnosti, ali katerakoli oseba, ob vsakem drugem času privatno, brez posebnih obredov, pred blagoslavljanjem ali po blagoslavljanju.

Torej ni potrebno, da duhovnik po onem blagoslavljanju čaka, dokler podobe niso na svojem mestu; tudi ni potrebno, da ima pri blagoslavljanju nagovor, ali da takoj obhodi posamezne postaje in opravi pobožnost križevega pota⁷. V povzdigo slovesnosti in v izpodbudo vernega ljudstva pa je želeli, da se blagoslavljanje križevega pota vrši natančno po obredu, ki je običajen v frančiškanskem redu in se nahaja v dodatku rimskega obrednika, pa tudi v obredniku za Lavantinsko škofijo⁸.

¹ Decr. 20. Junii 1838, N. 261; 21. Martii 1901.

² Decr. 13. Nov. 1845, N. 332 ad 2m.

³ Decr. 23. Nov. 1878 in exord. N. 442.; 30. Ian. 1839, N. 270 ad 2m.

⁴ Coll. Rit. Dioec. Lav. I. cit.

⁵ »Pro validitate benedictionis crucium stationum viae Crucis minime requiritur, ut benedictio detur ante ipsarum affixionem, sed sufficit, ut post affixionem impetietur.« (Decr. 21. Junii 1879, N. 447).

⁶ Ako se postavi križev pot v ženskem samostanu, zadostuje, da dotični duhovnik ob omrežju stoječ, blagoslovi križe, ne da bi vstopil v zapor (klavzuro). »Non est opus erigentem ingredi clausuram, sed sufficit, ut . . . benedicat cuces ad crates« (Directorium S. Viae Crucis, pag. 8). Vsekako pa se zahteva navzočnost (moralična) na kraju, kjer se ima postaviti križev pot.

⁷ Decr. 22. Aug. 1842, N. 311; 26. Sept. 1892, apud Acta Ord. Min. ann. XI. pag. 182.

⁸ Str. 337–340.

4. Postaje križevega pota ne smejo biti ena tik druge, temveč mora biti med njimi nekoliko prostora; sicer se ne morejo dobiti odpustki¹. Daljava med posameznimi postajami ni določena; ni pa potrebno, da bi bila enaka daljavi med postajami v Jeruzalemu². Vendar naj se postaje križevega pota ne delajo na tako tesnih krajih, da bi se ves križev pot obhodal z dvema ali s tremi stopinjami. Tedaj bi se moglo dvomiti o zadobitvi odpustkov³.

Postaje križevega pota za verno ljudstvo naj se postavijo, kolikor mogoče, v cerkveni ladji, nikakor pa ne preblizo velikega oltarja, da svetni ljudje, zlasti ženske, pri obiskovanju križevega pota ne hodijo na kraj, ki je s pregrajo odločen za duhovnike.

Ako se križev pot postavi v cerkvi ali kapeli, ni zapovedano, da se začne na evangelijski in da se konča na epistelski strani; nahaja se tudi nasprotna navada. Umestno je, paziti pri tem, na katero stran so obrnjene osebe (zlasti oseba Kristusova), ki se predstavljajo na podobah⁴.

Ako se postavlja križev pot zunaj cerkev, je gledati na to, da se začne ali konča pri cerkvi ali pri svetem kraju; da se postaje (kapele in križi) z ograjo varujejo onečeščenja, in da se delajo vseskozi na dostojnih krajih; sicer bi bili predstojniki zavezani v svoji vesti, prepovedati nadaljno rabo postaj.

Dostavi se naj še, da je sveta kongregacija za odpustke, posebno pooblaščená od svetega očeta, dne 31. julija 1883 in zopet dne 7. aprila 1894 poveljavila v sedotle neveljavno postavljene križeve pote in je popravila vse nedostatke in pogoške, ki so se do tega časa prigodili pri postavljanju križevih potov⁵.

¹ »Requiritur aliqualis distantia inter unam et aliam stationem.« (Decr. 28. Aug. 1752, N. 194 ad 1m.)

² Decr. 3. Dec. 1736, N. 119. — ³ Decr. 28. Aug. 1752, N. 194.

⁴ Postaje križevega pota v slavni cerkvi božjega Zveličarja v Jeruzalemu se začenjajo na evangelijski strani. (Directorium s. Viae Crucis, str. 23).

⁵ Seveda je potrebno tudi pri takem poveljavljenju, da se, kolikor mogoče, popravi, kar je pomanjkljivega: da se n. pr. postaje denejo narazen, kolikor to pripuščajo krajevne razmere; da se postavijo leseni križi (ne da bi bilo treba blagoslova) na mesto železnih; ali če bi sploh ne bilo križev, da se privatno blagoslovijo in postavijo. To je razvidno iz odloka od dne 20. junija 1838, s katerim je sveta kongregacija za odpustke poveljavila postaje križevega pota, dotle postavljene brez križev, s tem-le pristavkom: »... ac mandavit, ut Episcopus orator sive per se, sive per eius Vicarium cruces ligneas privatim benedicat easque benedictas stationibus sic iam erectis superponat meliori quo fieri potest modo, ne scandalum oriatur (Decr. auth. N. 261).

5. Iz tega, kar se je omenilo o načinu postavljanja križevega pota, zlasti o križih in podobah, kakor tudi iz raznih določeb svete kongregacije za odpustke se podajajo še sledeča

Pravila glede prememb pri že postavljenih križevih potih.

a) »Ker v zadobitev odpustkov križevega pota ni nikakor potrebno, da se postavijo slike ali podobe, temveč se zahtevajo le križi, ostanejo odpustki tudi takrat, ako se odstranijo slike, ker so morda že prestare, in se, četudi brez pooblaščenja od strani svete apostolske stolice, nadomestijo z novimi¹.« Morejo se celo, brez izgube odpustkov, popolnoma odstraniti ali nekatere, ali vse slike, ako ostanejo le križi². Tudi se smejo križi vzeti od starih slik in dejati na nove, da se le ne izpremeni kraj, (n. pr. cerkev, kapela itd.), kjer je bil postavljen križev pot³.

b) Ako so blagoslovljeni križi, ali vsi ali do poli, pohabljeni ali se odstranijo (bodisi ob enem ali polagoma), se ne morejo več zadobiti odpustki, temveč je treba, da se iznova kanonično postavi križev pot. Ako se jih pohabi ali odstrani manjša polovica (ne več kakor šest), se morejo nadomestiti z novimi, ne da bi se izgubili odpustki, ali da bi se moral na novo postaviti križev pot⁴.

c) Ako se križi (ali s slikami ali brez slik) vsi ali deloma za nekaj časa odstranijo iz kraja, kjer je postavljen križev pot, pa se pozneje zopet postavijo na prejšnje mesto, se ne izgubijo odpustki⁵; vendar pa se ne morejo dobiti med tem časom, dokler so odstranjeni križi ali vsi ali do poli. Ako bi pa manjkalo le enega ali drugega križa za nekaj časa (n. pr. kadar se belijo cerkveni zidovi), ostanejo odpustki⁶.

d) Na tistem kraju ali v tisti cerkvi se smejo križi vsak čas primernejše razdeliti ali razstaviti brez prikrajšanja odpustkov. Da celo ves križev pot se sme v tisti cerkvi prestaviti iz enega na drug kraj (n. pr. iz ene kapele v drugo), ne da bi odpustki trpeli škodo⁷. Ako se pa križev pot prestavi v sakristijo ali v kapelo, katera ima drugo streho (ločeno od cerkve), je dvomljivo, ali ostanejo odpustki ali ne; treba je torej vprašati sveto kongregacijo za odpustke⁸.

¹ Decr. 13. Nov. 1837, N. 258. — ² Decr. 20. Aug. 1844, N. 328.

³ Decr. 15. Nov. 1845, N. 332 ad 1m.

⁴ Decr. 30. Jan. 1839, N. 270 ad 5m; 20. Sept. 1839, N. 275 ad 2m; 20. Aug. 1844, N. 328. — ⁵ Decr. 20. Sept. 1836, N. 257 ad 1m.

⁶ Decr. 28. Sept. 1838, N. 264 ad 4m; 30. Jan. 1839, N. 270 ad 5m; 26. Dec. 1760, N. 223 ad 2m; 20. Jun. 1836, N. 257 ad 1m.

⁷ Decr. 20. Sept. 1839, N. 275 ad 3m; 22. Aug. 1842, N. 311 ad 4m; 20. Aug. 1844, N. 328. — ⁸ Decr. 16. Decb. 1760, N. 223 ad 3m.

e) Ako se postaje križevega pota prenesejo na drug kraj (n. pr. v drugo cerkev), nehajo odpustki in je treba na novo postaviti križev pot. »Si stationes viae Crucis per cruces erectae a loco removeantur, ubi canonice erectae fuerint, et in alium (intellige: extra locum primitivum, sive ecclesiam sive oratorium etc.) transferantur, indulgentiae nec primo loco affixae remanent, nec cruces sequuntur, sed nova canonica erectio requiritur¹.«

f) Isto velja tudi o križevih potih v privatnih stanovanjih (str. 326); ako se križev pot prestavi iz ene sobe ali hiše v drugo, ne ostanejo odpustki, temveč je treba na novo postaviti in blagosloviti križev pot, dasi je novi oratorij tik prejšnjega. Tako je sveta kongregacija določila večkrat, zlasti dne 30. jan. 1839².

6. Na istem kraju se sme postaviti več križevih potov.

»In eadem ecclesia aut pio loco ad maiorem populi commoditatem utile erit duas vias Crucis erigere, unam nempe pro viris, alteram vero pro feminis; cum vero una extra ecclesiam erigitur, altera quoque erigatur semper in ecclesia, ita tamen ampla, quae sufficiat ad vitandam confusionem; ut tempore pluviae aut alterius impedimenti peragi nihilominus possit tam sanctum exercitium«. (Monitum IV.).

Dovoljeno je torej, ne le v istem mestu ali selu, temveč tudi v isti cerkvi, v istem pobožnem zavodu, v istem samostanu itd. postaviti po več križevih potov, n. pr. v cerkvi, na koru, v novicijatu in na drugih dostojnih krajih takih hiš, da je prebivavcem samostana ali pobožnega zavoda bolje priročno in jim ni treba hoditi vsakikrat v cerkev opravljat pobožnosti križevega pota. V Rimu se nahajajo samostani, v katerih je troje, čvetero, da sedmero križevih potov.

(Konec prihodnjič.)

K. Hribovšek.

¹ Decr. 30. Ian. 1839. N. 270 ad 4m; 16. Dec. 1760, N. 223 ad 3m. — Iz sličnega odloka svete kongregacije za odpustke (Decr. auth. N. 323) je sklepal pisatelj knjižice »Instructio de Stationibus S. Viae Crucis erigendis visitandisque (ad Claras Aquas ed. altera 1888)«, da ostanejo odpustki križevega pota, ako se podere stara cerkev, v kateri je bil postavljen križev pot, in se pozida nova cerkev skoraj na tistem mestu in pod tistim imenom. Za to mnenje bi se dal navesti tudi odlok omenjene kongregacije od dne 30. jan. 1839, št. 270 ad 5, ki se glasi: »Si Cruces primitus benedictae . . . penitus tolluntur aliqua peculiari ratione, et ad tempus tantum, ut deinde eidem loco restituantur, nec erectione nec benedictione opus est ad indulgentias lucrificandas.« Nasproti pa trdi pisatelj že večkrat omenjene knjige »Directorium S. viae Crucis«, da to mnenje nikakor ni gotovo. Dejansko bo torej najvarnejše, da se v takem slučaju na novo postavi križev pot. — Cfr. Directorium etc. str. 30. 31; Beringer, Die Aqlasse, str. 286.

² Decr. auth. N. 270 ad 2. 3. 4m.

Pred mašo. O pripravi na sv. mašo govore moralne in pastoralne knjige. Duhovnik, ki ni pozabil meditacije, se bo vestno pripravljaj na presv. daritev, vedno se spominjajoč človeške grešnosti in duhovske vzvišenosti. Radi pa prezremo bolj zunanje reči. O teh par opomb.

Ko sem bil novomašnik, mi je dal dober duhovnik to-le navodilo: Vstanite vsako jutro vsaj eno uro pred mašo. Potem lahko opravite jutranjo molitev, kratko meditacijo in preparacijo. Ena ura, pač minimum, a ta minimum bodi stanoviten.

»Sodalitas sacerdotum dioeceseos Labacensis in honorem SSi Cordis Iesu ad conservandum et promovendum spiritum sacerdotalem« ima v pravilih ta-le stavek: Utrumque (priprava in zahvala) aedificationis fidelibus praestandae causa, non in sacristia, sed, si possibile, in ipsa ecclesia fiat. Lepo pravilo. Ako ne vselej, vsaj včasih naj bi se duhovnik po njem ravnal.

Nekaka priprava za mašo je snažna sakristija, kjer je vse v lepem redu. Domačemu duhovniku — saj on je odgovoren za red v sakristiji, ne cerkovnik — je praeparatio remota, ko skrbi za red in snago v sakristiji. Tujega duhovnika pa nekako povzdigne, ako pride v snažno, prav urejeno sakristijo. Pravijo, da gospodinji poglej v kuhinjo, duhovniku pa v cerkev in sakristijo, pa boš videl, koliko veljata.

Pri maši je ukazani talar. V domači cerkvi je to lahko, težje pri podružnicah ali na poti. No, pri podružnicah menda ne bo tako težko hraniti kak talar. Za popotne duhovnike pa imajo nekatere cerkve pripravljene posebne talarje. Ponekodi imajo poltalarje, da si ga duhovnik priveže okoli pasa. Praktično.

V nekaterih sakristijah imajo menda pripravljene tudi čevlje za duhovnike, ki pridejo z blatno obutvijo. Tako se bere v Alfonzovem »Liber de Caeremoniis Missae«, izdal Schober 1888., str. 10. op. 18. A vsaj kako pripravo za obrisanje čevljev (ne le obdrženje) naj bi imela vsaka sakristija.

Ko je mašnik odmolil, mu vleva Ritus servandus in celebratione Missae tako: accipit Missale, perquirat Missam, perlegit, et signacula ordinat ad ea, quae dicturus est. Postea lavat manus, dicens orationem inferius positam. Deinde praeparat calicem.

To je pravi red, katerega se pa mnogi duhovniki ne drže.

Najpoprej poišče mašo. Nekateri imajo navado, da že poprej zvečer poiščejo mašo in jo prebero. Hvale in priporočila vredna navada. Tako je delal n. pr. sv. Ignacij. Z mislijo na jutrišnjo mašo mašnik zaspi, zjutraj lahko o njej premišljuje, potem pa zbrano in pobožno mašuje. Rubrika naravnost pravi: perlegit. Zmerni moralisti teh rubrik res ne štejejo k preceptivnim, ampak le k direktivnim, ven-

dar naj bi jih mašnik izpolnjeval. Vsaj partije, ki se manjkrat ponavljajo, naj bi prebral, že radi tega, da jih bo pri oltarju bral pravilno. Pred peto mašo naj bi pa tudi prepel one dele, ki jih bo moral peti. Nikakor pa naj ne posnema onih, ki iščejo mašo šele pri oltarju et saepe non inveniunt.

Da bo pa mogoče mašo lahko in hitro poiskati, naj bi si vsaka cerkev omislila novih misalov. Nekateri gospodje se izgovarjajo, da bi bilo treba vsako leto kupiti nov misal, ker dobimo skoro vsako leto par novih mašnih formularjev. No, nekaj listov se že vloži in pritrdi. A rabiti misal, natisnjen še pred Pijem IX., ali celo v prejšnjih stoletjih, ni prijetno. Kako treba včasih skladati mašo! Premalo signakulov imaš, pomagati si moraš s papirčki. Naš (goriški) direktorij se ozira na stare misale. Napove ti n. pr. mašo; a kolekta je druga, epistola druga, evangelijska morda spet drugačen. Naj pridejo še komemoracije, katere moraš iskati na več krajih, potem si pa pomagaj! V novem misalu pa je maša skupaj, mnogokrat so pridejane še komemoracije. Le hranite stare misale, a hranite jih v arhivu!

Signakulov bodi dovolj. Naj opomnim neko malenkost. Naj bo določen svoj trak za proprium de tempore, svoj trak za prefacije, svoj trak za svetnike itd. ter naj se preklada po potrebi. Ne pa zaznamovati s trakom, ki je pritrjen pri proprium de tempore, strani pri commune sanctorum, ali podobno! Trakovi napravijo tam, kjer so pritrjeni, celo pentljo in trgajo liste.

Postea lavat manus. Lavat: za to pa treba čiste vode. V neki sakristiji sem dobil le umazano. Odvzdignem pokrov. V dnu posode samo blato. Pokrov se je slabo zapiral, pa je prihajal prah v vodo. Cerkvenik ni imel oči, rector ecclesiae pa menda — tudi ne.

Manus, torej celo pest, ne samo prstov na konci, kakor pri ofertoriju. Vendar naj bi mašnik pri umivanju rok pogledal zlasti na konce prstov, na nohte. So predolgi, je še čas jih porezati; je črno za njimi, jih še lahko otrebiš. Spet »malenkost«, katere pa ne prezreti. Sv. Alfonz piše v Theol. Mor. lib. 6. n. 409: Lotio manuum, ante Missam debet fieri saltem sub veniali, et sub gravi, si manus sint valde immundae, propter reverentiam sacrificii. Gotovo! Poleg tega bo morda treba obhajati vernike. Pa naj ljudje vidijo dolge mašnikove nohtove in za njimi še črno!

Deinde praeparat calicem. Kdo? Mašnik, ki bo maševal. Torej ne cerkovnik! Kaj imajo cerkovniki sploh opraviti s svetimi posodami? Ako hočeš, da se bo cerkovnik pri oltarju obnašal, kakor se spodobi, ne daj mu v roke svetih posod. Saj lahko sam opraviš, pri velikih cerkvah so pa tako sakristani.

Ko pripravljáš kelih, poglej, je-li čist. Zlasti v zanemarjeni sakristiji tega ne pozabi!

Dali so mi nekje kelih, v katerem sem našel celi požirek — tekočine, dno pa je bilo razjedeno. Torej neraben kelih! Videl sem pozneje maševati duhovnika, ki je rabil tisti kelih. Obrisati ni znal. Seveda ni treba preveč drgniti, kolikor je treba, je pa treba.

Purificatorium mundum. Kako pa ga ohraniš čistega? Ako si daš naliti pri abluciji več vode nego vina¹. Potem boš ohranil purifikatorij dolgo čist², in pa opere se lahko in čisto.

O hostijah bi se dalo mnogo napisati. Pa če je rector ecclesiae le količkaj skrben, bo pazil, da bodo hostije res iz pšenične moke in ne prestare. Omenim nekaj drugega. Dobé se tuintam hostije z vtisnjeno podobo Kristusovo, narejeno tako »neznano«, da bi bilo boljše, ako bi je ne bilo. Dobé se tudi premajhne hostije. Schober piše v omenjeni knjigi na str. 6. v op. 9.: *hostiae quae hodie Romae in usu sunt, diametrum habent octo centimetrorum, et particulae trium cum dimidio*. Lanski goriški Folium ecclesiasticum pa pravi, naj bi imele partikule v premeru okoli 4 cm. Premajhne partikule res ne smejo biti. Težko je s premajhnimi obhajati, ker si le prelahko omočiš prste. Pa nevarnost je, da verniki še prav za prav obhajani niso, ker se jim premajhna hostija lahko v ustih raztopi. Partikule, ki naj imajo v premeru okoli 4 cm, se nam pa zdé vendar malo prevelike, zlasti za mlade obhajance. Starejši pa potem radi preveč zevnejo. Torej srednje velike, pač ne nad 3½ cm, pa ne pretenke!

Corporale mundum. Pač spodobi se, a ni vselej in povsod. Neki dekan je dobil, ko je maševal zunaj na vizitaciji, umazan korporal. Zahteval je čistega. Pa ga niso imeli. Zakaj ne daste prát? »Kam?« je bil vprašujoči odgovor rectoris ecclesiae. A bil je tisti gospod tam že 27 let! Komaj verjetno, a res! — Kmalu po novi maši sem maševal v župnijski cerkvi v nekem mestecu sosednje škofije (pa ne na Laškem). Ko na oltarju razgrnem korporal, vidim, da je ves zamazan. Pokličem

¹ Jemlji pri abluciji precej več vode nego vina tudi zato, da ne ostane kaka kapljica posvečenega vina, kateri bi se lahko zgodila nečast. Zelo verjetno (opinio probabilissima), ali morda splošnejše (o. communior), ako ne celo gotovo (certa) je mnenje: vel unicam guttam vini consecrati permixtam cum qualibet quantitate vini, saltem eiusdem speciei, non amittere consecrationem (secus si misceatur cum maiori quantitate diversi liquoris). S. Alphonsi de caer. M. 117. 33.

² V sestavku »Purificatio ciborii«, gl. Voditelj 1900. str. 171., je v zadnjem stavku pač izpadla nikalnica pred besedo »rabi«. Ta stavek bi se moral glasiti: Purifikatorij, s katerim se ciborij izbriše, naj se ne rabi dalje pri sv. maši, dokler se ne opere. Tako zahtevajo rubricisti, pa tudi stavkova konstrukcija. Citiran je »Herat«, pa je treba brati: Herdt. Herdt pa zahteva, naj se ne rabi, dokler ni opran.

strežnika, pa fantek ni vedel, kje imajo čiste korporale. Cerkvenik pa je zbežal iz sakristije, da mi je le plašč vrgel na rame. Kaj storiti? Tam na kraju korporala sem dobil nekaj napol čistega prostora. Sklenil sem pa takrat, da bom zanaprej pogledal korporal že v sakristiji, pa bodi zraven deset rektorjev ecclesiae.

Kdor pazi, ohrani korporal precej časa čist. Imej torej tvoj kelih čisto stojalo. Pazi, da ti ne štrkne pri abluciji kaka kaplja vina na korporal. Zato stopi po predpisu na epistolsko stran, zato si prste obriši, preden se vrneš v sredo. Strežnik naj ti vlije v kelih in naj ne kane na kelihovo stojalo. S pateno poberi drobce, ako so na korporalu, ni pa treba drgniti po njem z vso močjo.

Trd ali mehke korporal? Nekaterim so ljubši trdi (pošterkani), drugi imajo rajši mehke. Meni so ljubši mehki. Ohranijo se dalje čisti. Trd korporal se hitro zamaže. Koder drgneš po njem s pateno, dobi tisto svinčeno barvo. Pa škrob se lušči, da ne veš, je-li hostije drobec, ali luskina škroba. Poleg tega je prvo pranje takih korporalov neprijetno.

Korporal pride v burso, ne pod burso na velum. Sv. Alfonz pripominja (o. c. pag. 26): *Notandum, corporale sine dispensatione apostolica non posse portare extra bursam super velo*. Zato pa je bursa, da se korporal vtakne vanjo, drugega namena nima. Položi se na kelih tako, da je odprta proti mašniku.

Kelihov velum naj bi bil dovolj velik, da res pokrije kelih od vseh strani. Da bursa in velum ostāneta čista, ju položi na oltarju tako, da jih ne bodo sveče pokapale.

Na burso ali na velum se nič ne dene, to se pravi: se ne bi smelo nič devati. Devljejo pa: tabernakljev ključ, kake papirje, očala, robec, tobačnico. Imajo še kaj drugega?

Ko je kelih pripravljen, se mašnik obleče. Med tem moli. Nekateri molijo na glas, da se celo v cerkev sliši. Sv. Alfonz zahteva (o. c. p. 14.): *quilibet attendat, ut dictas orationes cum spiritu et submissa voce dicat et mysteria paramentorum sacrorum recogitet* (a ne z drugim govoriti, n. pr. s cerkovnikom, kaj je novega itd.).

Kako obleči amikt? Navedimo zopet sv. Alfonza (o. c. pag. 11.): *Amictum super caput ponat, elevando eum versus manum sinistram, non directe iaciendo super caput. Postquam amictum super caput posuerit, eum descendere faciat super collum*.

Kazula naj bi bila prav urezana (vkrojena). Posebno neprijetno je, ako sili za vrat. Zavratni del se tako ves zamaže, posebno ako nosi duhovnik dolge lase. Temu se lahko opomore, ako jih da postriči. Ponekodi pripenjajo na zavratni del kazule košček platna, sčipkami obrobljenega. Ali je to prav?

Videl sem duhovnika opravljenega v črne paramente. Že je držal kelih, kar prisopiha žena, ki ga poprosi, da bi jo vpeljal. In res se dubovnik sleče ter ženo vpelje. Tudi postrežljivost — nisi erat pecunia cupiditas — ima svoje meje.

K oltarju gre mašnik s pokrito glavo. Ponekodi to pravilo malo izpolnjujejo, kakor da bi bireta ne poznali.

V naši škofiji imajo nekateri duhovniki navado, da rečejo poklonivši se križu, ako je kak duhovnik pričujoč: Benedicite. Dotični duhovnik odgovori: Deus. — Memento, si tibi placet. A celebrans na to: Deus te exaudiat. Ali podobno. Odkodi ta navada, nisem mogel izvedeti. Le to vem, da rubrike je ne predpisujejo, pač pa velevalo: nihil addatur. — Nekateri zopet molijo po poti k oltarju Miserere. Sv. Alfonz to šteje med defekte. Sploh naj mašnik ustno nič ne moli, ko gre k oltarju, rajši naj premišljuje, kam gre. Morebiti pa se lahko molče pokloni pričujočim duhovnikom, kakor piše sv. Alfonz o. c. pag. 15.: Vult Tonellius, ut, antequam calicem accipiat, alios sacerdotum capite detecto salutet.

Pripovedujejo o r. goriškem nadškofu Andreju Gollmayerju, da je naročal novoposvečenim mašnikom, naj vsako leto prebero Ritus servandus in celebratione Missae in de defectibus. Res koristno in potrebno! Koliko bolj natančno bi izpolnjevali predpise, ako bi jih natančneje znali. Iz tega namena so napisane te-le vrstice. *Goričan.*

Kako se naj obhaja osmi dan župnega patrocinja? O tem nam lavant. direktorij l. 1901. stran 13. šte. 5. pove to-le: Dies octava est ritus dupl. Officium fit ut in festo praeter II. 1. Noct. quae sunt de Scriptura occurr. Ll. 2. et 3. Noct. ut in Octavario Romano vel in festo. Nič natančnejega ne pove ta rubrika, kaj se naj zgodi z officijem, ki pride po brevirju isti osmi dan, pač pa imajo Rubricae generales de Translat. Fest. X. no. 2. to-le: Si in die octava alicuius festi habentis octavam occurrat aliquod festum duplex ex maioribus supra in Rubrica de commemorationibus enumeratis, fiat de festo cum commemoratione diei octavae excepta octava Nativitatis Domini et Epiphaniae. Si autem non fuerit ex praedictis festis, fiat de octava et festum transferatur. Schüch pravi: »Verlegt werden: 3. Jedes Fest (mit Ausschluß der Feste I. und II. Cl.) wenn es auf irgend eine Octav (dies octava) fällt«¹ — na drugem mestu pa: »Innerhalb der Octav aber und in die octava dieses Festes (Titularis) findet die Commemoration anderer nicht privilegirter Octaven, nicht privilegirter Vigilien und einfacher Feste statt«².

¹ Handbuch der Pastoral. Linz, 1879. 4. Aufl. pag. 339.

² " " " " " " " 577.

Po teh predpisih treba festum duplex in semiduplex, ki pride na dies octava z nekaterimi izjemami preložiti na kak prosti dan; nič pa rubrike ne razločujejo med festum duplex maius et minus. Rubrike »de Translatione festorum« so bile sicer ob priliki vpeljanja novih votivnih oficijev per annum nekaj spremenjene n. pr. da se duplicia minora ne prenesejo za slučaj, ako na isti dan pride kakšen večji praznik, ampak simplifikujejo; ni pa verjetno, da mora festum duplex minus ali semiduplex za vselej postati simplex, ker je festum Titularis in ž njim dies octava dies fixus. V tem slučaju, ako pride na dies octava kot dies fixus, kak duplex minus ali semiduplex, se ta za vselej prenese na prosti dan in ta je zanj dies fixus. To nam potrjujejo tudi različni direktoriji in sicer novejši, n. pr. sekovski, ljubljanski in slovenske frančiškanske provincije. Pač pa se duplex minus ali semiduplex, ki pride na dies octava, simplifikuje, ako se festum habens octavam premika, n. pr. Festum SS. Trinitatis, Dedicatio Eccl., Patrocinium S. Joseph ali Solemnitas SS. Rosarii.

Ako se mora kak (god) festum zavoljo višjega praznika za vselej premakniti na drugi dan kot dies fixus, to ni več »Translatio« ampak »Transmutatio«.

Čudno je, da sloveči liturgik And. Schmid v svoji knjigi¹ ne dela razločka v tej stvari, ampak sploh piše: »Ein mit der dies octava concurrirendes festum duplex maius wird transferirt, ein fest. duplex minus und semiduplex commemorirt, ein fest. I. und II. cl. aber wird gefeiert und die octav commemorirt.«

Dobro bi bilo, ako bi se v direktoriju pristavil še dodatek za obhajanje farnega patrocinija, kakor se to godi v sekovski, menda tudi v ljubljanski škofiji, ali pa se sprememba za različne patrocinije pri dotičnih godovih pripomni, kakor v direktoriju naše frančiškanske provincije.

F. Dovnik.

Je-li greh opustiti jubilejski odpustek? Brezdvomno in sicer smrtni greh, ako se to zgodi ex contemptu ecclesiasticae potestatis vel indulgentiarum. V tem slučaju je vključena v preziranjtu tudi hereza, četudi morda ne vselej formalno. Ako pa kdo zanemari jubilejski odpustek brez zadostnega vzroka iz zanikernosti ali odlašanja pa brez zaničevanja, tedaj je mali greh. Greh je vsekako, ker človek odbija ponujano milost in zveličavno delo, ni pa smrtni greh, ker če je izključen »contemptus«, manjka materia gravis in pa tudi cerkev ne zapoveduje sub gravi, marveč goreče želi, priporoča in opominja, da se verniki poslužijo te milosti. »Minime vero dubitamus, quin novum hoc salutis praesidium omnes Ecclesiae filii eo sint animo accepturi,

¹ Caeremoniale, Kempten 1897. pag. 197. d.

quo est a nobis exhibitum», pravi Leon XIII. v okrožnici, s katero je raztegnil jubilej na celi katoliški svet. Gl. Bastien P. O. S. B. Tractatus de Iubilaeo anni sancti aliisque iubilaeis. Rollarii Flandrorum 1901. Str. 53 i. d. F. K.

Vprašanja pri župnijskem izpitu v Mariboru meseca majnika 1901. Dogmatika: 1. Religionis christianae veritas ex ipsa eiusdem dogmatum indole demonstratur. 2. Spiritum S. ex Patre Filioque tamquam uno principio et unica spiratione procedere, explicetur et e sacra scriptura ac ratione theologica probetur. 3. Quae contritionis perfectae efficacia et ad sacramentum Poenitentiae relatio sit, positive et speculative ostendatur. — Parafraza: Ioan. 16, 5—14.

Nravoroslovje: 1. Quid compensatio occulta? quid de ea tenendum? quid a confessario in praxi observandum circa compensationem occultam? 2. Quomodo agendum in confessionali cum confitentibus occasionariis et recidivis. 3. Quanam obligationes incumbunt sacerdoti, in quantum est minister conficiens, dispensator et custos sanctissimi Sacramenti?

Cerkveno pravo: 1. In causis mixtis agit unaquaeque potestas modo fini suo conveniente; ostendatur quidnam de scholis ecclesia catholica generatim ordina-verit, et quae circa hanc causam in quadragesimo septimo protocollo finali de conferentiis pastoralibus pro dioecesi Lavantina statuta sint. 2. Ob quamnam causam urget ecclesia residentiam beneficiatorum, et quid statuit synodus dioecesis Lavantina 1896 celebrata de animarum pastoribus peregrinari volentibus? 3. Quanam in litteris supplicibus pro dispensatione matrimoniali obtinenda secundum instructionem s. Congregationis de Propaganda fide de die 9. Maii 1877 de iure, consuetudine et stylo Curiae exprimenda sunt, ita ut si etiam ignoranter taceatur veritas, aut narretur falsitas, dispensatio nulla efficiatur?

Pastirna: 1. Pridiga o potrebi molitve. 2. Kateheza o vprašanju: Zakaj je šel Jezus Kristus v nebesa? 3. Pregreški, katerih se je treba spovedniku varovati v spovednici. 4. Kaj so votivne maše, njih razdelitev, kdaj se smejo opravljati?

B.

Priprave za biblične katekeze.

34. Velikonočno jagnje in izhod iz Egipta.

I. Uvod. Vse nesreče in stiske, ki jih je Bog čudežno poslal, niso mogle upogniti in nagniti Faraona, da bi bil izpustil Izraelce. Še le deseta, najhujša, ga je ukrotila, in Izraelci so šli iz Egipta.

II. Pripovedovanje. a) Napoved zadnje, najstrašnejše šibe; b) velikonočno jagnje; c) napovedana (deseta) kazen pride v pretresljivi grozovitosti. Izraelci so šli iz Egipta.

III. Pojašnjevanje. a) »Drobnica« (izgovarjaj: dróbnica; drobnica je divja hruška ali nje sad) = ovce in koze. — »Kar parklja ne bo ostalo tukaj« = nobene živali, ki ima parklje, t. j. goved, ovce in koze (živinorejci radi govoré tako podobensko ter pripovedujejo, koliko imajo v hlevu glav ali repov = živinčet). — »Pes ne bo zalajal«, s tem je dvakrat zatrjena velika tihota: psi sami bodo mirni

in vse drugo bo tiho, ker psi takrat začno lajati, kadar slišijo kaj ne-
navadnega ali sumnega. — »Loči Egipčane in Izraelce« = raz-
lično ravna ž njimi.

b) »Tega meseca«, sedmega v letu, t. j. Nizana (v začetku spo-
mladi, konec marcija in začetek aprila). Bog je tudi naročil, naj se
zanaprej leto začenja s tem mesecem. Poprej so Judje novo leto pri-
čenjali v jeseni z mesecem, ki so ga imenovali »tišri« (nekako od 15.
septembra do 15. oktobra); odslej je imel torej ta mesec biti sedmi.
Še sedaj imajo Judje dvojno leto: sveto ali cerkveno, ki se prične
spomladi, in navadno leto, ki se prične v jeseni meseca »tišri«.
(Tudi mi imamo cerkveno in navadno leto; kako se loči?) — »Jagnje
brez madeža« = brez vsake napake, lepe rasti. To jagnje je imelo
biti darovano, živali za daritev so pa morale biti brez napake. Tudi
je še o njem rečeno: »eno leto staro«, torej popolnoma doraslo, v naj-
lepši dobi, ker Bogu se mora darovati najboljše. — »Vsak«, pač ne
vsak Izraelec, marveč vsak gospodar, in če je družina majhna, naj
privzame še svojega soseda. (Po poznejši judovski navadi je moralo
biti skupaj 10—20 ljudi.) — »Kosti naj mu nobeden ne zlomi«,
naj se popravi tako-le: »kosti naj mu nobene ne zlomi.« Sicer pa je
to povelje Gospod dal še le po izhodu iz Egipta, ko je zaukazal vsako-
letno obhajanje velike noči. — »Podboja« = oba stebriča, ki vzdr-
žujeta naddurje pri vratih. — »Opresen kruh« = nekvašen kruh,
brez kvasu ali droži; deloma zato, ker se je mudilo, deloma pa tudi
zato, ker velikonočno jagnje se ni vživalo le kot navadna jed, marveč
ta večerja je imela biti tudi sveta daritev. Kvas provzroči v moki neko
premembo, ki je slična gnilobi, in je vsled tega podoba greha, dušne
gnilobe. Zato nas še sedaj vsako veliko noč opominja sv. cerkev v
listu: »Bratje, postrgajte stari kvas itd. Tudi je še rečeno, da
naj jedó jagnje z grenkím zeliščem v spomin velikih britkosti, katere
so prestali v Egiptu. — »Svoja ledja prepašite«. Judje so nosili
dolgo, do tal segajoče oblačilo; torej so se morali prepasati, kadar so
šli na pot, da so lažje hodili. — »Črevlje imejte na nogah.«
Doma navadno niso bili obuti; kadar so pa kam šli, privezali so si z
jermení sandale. — »Palice držite v rokah.« Judje so navadno
jemali na pot palice, in sicer daljše, kakor so pri nas v navadi, zato,
da so se opirali, pa tudi zato, da bi se branili, ko bi trebalo. Vse to
pomeni: bodite popolnoma pripravljeni za odhod! — »Mimohod«,
zakaj, razloži Gospod sam v nastopnem.

c) »Blagoslovita me« = prosita svojega Boga, ki nas je tako
hudo obiskal, naj nam bo dobrotljiv in milostljiv. — »Bilo jih je
kakih 600.000 mož«, t. j. za vojsko sposobnih mož; ako jim prište-
jemo še druge (mlajše) može, smemo reči, da je bilo le moških eden

milijon; torej z otroci in ženami vred pač dva milijona. Koliko jih je pa bilo, ko so prišli v Egipt?

(Za srce). Otroci, na dve reči vas moram danes še posebej opozoriti: ena je strašna, grozovita! druga pa vesela, veličastna! Za Egipčane je bila ta velika noč — strašna noč. Kar nenavadno, v sredi noči, je prišla deseta — najhujša šiba. Po noči se že itak vsaka nesreča zdi še strašnejša, ker hipoma prebudi ljudi iz trdega spanja. In pa nesreča v tolikem obsegu! Saj je že tako tužno, ako vidimo, da je enega samega človeka zadela nagla smrt; saj prosimo v litanijah: »Nagle in neprevidene smrti — reši nas, o Gospod!« Tukaj je pa taka nagla smrt zadela toliko ljudi po vsem Egiptu po vseh družinah! In sicer so pomrli najvplivnejši, ker prvorojenci so imeli posebne pravice, so bili v obče družinski načelniki... Grozovit je bil tudi nemir pri živalih — najlepše so poginile in gotovo ne kar mirno — razburjena je bila brez dvoma ob tem tudi zdrava živina. (Morda je ravno z ozirom na to rečeno, da pri Izraelcih ni niti pes zalajal). In če se med človeški jok pomešava še tuljenje živali, to je po noči kaj presunljivega. Res je bilo, kakor pravi naša knjiga, veliko vpitje po vsem Egiptu! Pa saj lahko sami sodite, kako strašno je moralo biti, že iz tega, ker je tako zakrknjeni kralj vendar ves omehčan, da kar po noči pokliče Mojzesa in Arona, in ker je vse ljudstvo kar sililo Izraelce, da najbrž zapusté deželo.

Druga stran današnje zgodbe je pa vesela in jako vzvišena. Konec je trde sužnosti — konec tlake — konec neznosnega hlapčevanja! Bog je tudi tako naklonil, da so od Egipčanov dobili obilno zlata in srebra (kot neko odškodnino); ne kakor plašni ubežniki, marveč kot ponosni zmagovalci zapusté Egipt. Voditelji posameznih rodov so bili gotovo zgovorjeni in ob določenem znamenju se vzdigne ves narod — dva milijona ljudi — v najlepšem redu ter zapusti kraj, kjer je pretrpel toliko krivic in britkosti — kako veličastna procesija! Vsi so navdušeni vsled čudežne božje pomoči, vsi radostni vsled dobljene tako zaželjene prostosti, polni najlepših upov! Oj, kako velika, kako nedopovedljivo velika je ljubezen neskončno dobrotljivega Očeta nebeškega! Te dobre te nikdar niso mogli pozabiti Izraelci. (Primeri tudi očitane velikega petka).

IV. Razlaga. 1. Tudi v tej zgodbi se kaže več lastnosti božjih: a) neskončna pravičnost se vidi še očitneje nego v poprejšnji zgodbi. Ker Faraon ni maral za milejše kazni, prišla je slednjič najstrašnejša... Nihče se ne more ustavljati Bogu (Est. 13, 14). b) Vsevednosti božje. Bog vé, kateri so prvorojenci pri Egipčanih; vé, koliko vsak star in kje je ono usodno noč. — c) Neskončna zvestoba. Katere obljube so se izpolnile?

2. Bog je gospod življenja in smrti; v poprejšnjih čudežih se kaže bolj, da je gospodar vse narave.

3. Beri, kar je ob koncu drobno tiskano. Tudi to vam moram nekoliko pojasniti. Poprej moram pa še to poudariti, da tu ni govorenje le o tistem jagnjetu, katero so Izraelci še v Egiptu morali zaklati, marveč Bog jim je dal zapoved, da so morali potlej v hvaležni spomin rešitve iz Egipta vsako veliko noč enako jagnje (a'i tudi kozliča) na isti način zaklati (kri so razlili ali razškropili okrog oltarja) in jesti. Pa to ni bil le hvaležen spomin, marveč tudi trojna predpoda: a) velikonočno jagnje je predpoda Jezusa Kristusa. 1. Jagnje je moralo biti brez madeža — o Jezusu pravi sv. Peter (I. 1, 19): »Veste, da ste rešeni z drago krvjo Kristusa, kakor neo-madežanega in nedolžnega Jagnjeta.« 2. 10. dan prvega meseca (nizana) se je to jagnje odbralo in odločilo v dar, 14. dan popoldne ob treh je bilo zaklano — Jezus je 10. dan istega meseca prišel v Jeruzalem, da bo — kakor je sam napovedal — umorjen, 14. dan ob treh popoldne pa je umrl na križu. 3. Jagnjetu niso smeli polomiti kosti — Jezusu tudi niso polomili kosti, kakor je bilo sicer običajno pri križanih. 4. Jagnje so darovali, Gospod sam reče Mojzesu (II. 12, 27): »Daritev mimohoda Gospodovega je« — Kristus je za grehe vsega sveta zaklana daritev, »Jagnje, katero odjemlje grehe sveta.« 5. Kri velikonočnega jagnjeta v Egiptu je rešila prvorojence pri Izraelcih časne smrti — kri Jezusa Kristusa nas reši, ako le hočemo, večne smrti.

b) Uživanje velikonočnega jagnjeta je predpoda sv. obhajila: 1. Velikonočno jagnje so morali zavžiti (ni bilo le daritev, marveč tudi jed) — Jezus Kristus nam daje v presvetem Rešnj. Telesu v živež svoje meso in kri, katero je daroval svojemu nebeskemu Očetu. 2. Jagnje so morali jesti z opresnim kruhom in grenkim zeliščem — Zveličarja v presv. Zakramentu moramo sprejemati s čistim srcem in kesaje se svojih grehov. 3. Jagnje so jedli Izraelci, že popolnoma pripravljeni za odhod — sveto obhajilo nam daje moč in vztrajnost na potovanju proti nebesom (zadnje obhajilo = popotnica). 4. Prva daritev velikonočnega jagnjeta, ki je naklonila Izraelcem toliko dobroto, se je imela ponavljati vsako leto — tudi daritev božjega Jagnjeta na križu se ponavlja vsak dan pri sv. maši.

c) Judovska velikonoč je predpoda krščanske Velike noči: 1. Judom je Bog ukazal praznovati veliko noč v spomin rešitve iz egiptovske sužnosti in časne smrti prvorojencev — krščansko Veliko noč je zaukazala sv. cerkev v spomin Kristusovega vstajenja, s katerim je dopolnil rešenje vesoljnega človeštva grešne smrti, sužnosti satanove in večnega pogubljenja, pa tudi premagal telesno smrt.

2. Judovski velikonočni praznik je imel Izraelce vsako leto prav živo spominjati prihodnjega odrešenja in je torej moral s smrtjo božjega Jagnjeta izgubiti ves pomen — krščanska Velika noč je pa praznik dopolnjenega odrešenja in torej najveselejši praznik.

4. Le v Kristusu je zveličanje. Morda se bode komu čudno zdelo, da je Bog zato prizanesel Izraelcem, ker so z jagnjetovo krvjo pomazali obdurje. To se je zgodilo le z ozirom na prihodnjega Odrešenika; saj so sploh judovske daritve le zato posredovale mišosti božje, ker so bile predpodobe Kristusove daritve; Judje so milost in odpusčenje dobivali le v veri in zaupanju na obljubljenega Odrešenika. Zato se Kristusovo odrešenje večkrat primerja veličastnemu drevesu, ki svoje sadunosne veje razširja na novo in staro zavezo.

V. Uporaba. 1. Že sem povedal, kako zelo so se Izraelci veselili svojega oproščenja; kako so bili hvaležni. Zahvaljuj se tudi ti vsak dan trojedinemu Bogu za največjo dobroto — odrešenje: Bogu Očetu, ker je poslal svojega lastnega Sina ... Jezusa, ker je hotel zate kot najkrotkejše Jagnje pretrpeti na križu rešilno smrt ... Sv. Duhu, ki posvečuje tvoje srce z milostmi, ki jih je zaslužil Jezus — božje Jagnje ... Pokaži pa v dejanju svojo hvaležnost, da nikdar ne zabredeš v sužnost satanovo, v sužnost greha! ... 2. Lepo porabi dragoceni čas, ko si pri sv. maši ... Pojdi tudi ob delavnikih, če le možno, k sveti maši.

3. Lepo se vselej pripravi za sv. obhajilo, zlasti pa o Veliki noči. Kateri pojdete letos prvičkrat k mizi Gospodovi, pripravljajte se z vso vnemo za ta presrečni dan, s pobožnostjo, pokorščino, pridnostjo, zatajevanjem ...

35. Izraelci gredo skozi Rdeče morje.

I. Uvod: Izraelci so torej oproščeni egiptovske sužnosti. Veselo kot prost narod se napotijo proti obljubljeni deželi. Toda božja volja ni, da bi šli kar naravnost v svojo domovino. Ko bi šli kar naravnost, morali bi iti skozi deželo mogočnih Filistejcev; teh bi pa sedaj ne mogli premagati, ker niso za vojsko pripravljeni in boja ne vajeni. Bog je imel pa še druge namene, da jih je vodil na okrog po puščavi. Spremljevali jih bomo še torej na 40-letnem potovanju v puščavi. (Zemljevid!) Danes jih spremimo do postaje ob Rdečem morju, kjer se je zgodil zopet velik čudež.

II. Pripovedovanje. a) Faraon preganja Izraelce; b) Faraon in njegova vojska potone.

III. Pojašnjevanje. a) »V oblačnem stebru«. Nenavaden oblak se je vzdignil pred Izraelci in ker je imel podobo velikega stebra, se imenuje oblačen steber. Pokazalo se je, da je bil to čudežen

oblak: 1. ker je bil na eno stran svetel, na drugo pa temán; 2. ker ni bil navezan na naravne zakone, marveč se je prikazal, obstal in se dalje pomikal, kjer in kakor je Bog hotel, in 3. ker se je pozneje spustil na škrinjo zaveze ter naznanjal pričujočnost božjo. — »Vozove«, to so bili bojni vozovi na dveh kolesih, raz katere so streljali s pušicami ali se borili z drugim orožjem. — »Vso vojsko«, nad 200.000 mož. — »Silno se prestrašijo«. Strah je bil opravičen: od spredaj morje, od zadaj sovražniki, ob straneh pečevje in skalovje! — »Gospod se bo bojeval za vas.« To se je zgodilo v trojnem oziru: 1. Egipčane je zadrževal, da niso mogli do Izraelcev; 2. po Mojzesu je storil čudež, da se je morje razdelilo ter so šli Izraelci po osušenih morskih tleh; 3. Faraon je bil v morju ukončan z vso egipško vojsko.

b) (Za srce). Mislite si grozno stisko kralja Faraona in njegove vojske! Vojska je že sama ob sebi strašna reč; posebno če se morajo premagani vojaki urno umikati, nastane lahko nepopisen nered. Egipčanskih vojakov je bilo ogromno število, kakor sem vam že povedal; kakšen polom je moral nastati, ko so se hipoma začeli vračati! V skrajni stiski so bili pešci, kaj pa še le konjiki s težkimi vozovi in zdivjanimi konji! Vse je bilo zbegano, vse v neredu! Saj že navadni, naravni vihar silovito deluje, kaj še le vihar, ki ga Bog pošlje nalašč v kazen svojim nasprotnikom! Saj se ljudje že tresejo ob navadnem gromenju in v strahu prekrižavajo, če se hudo bliska in treska, kaj še le grom in blisk in strele iz bližnjega, čudežnega oblaka, ki suje kazen božjo na krute preganjalce izvoljenega ljudstva! Slednjič pa še začne morsko valovje od obeh strani zagrinjati obupno preplašene egipčanske vojake — nepopisno gorje! — morska gladina se zopet zaravna — en sam velikanski grob krije toliko tisoč vojakov in kralja, kateri je menil, da ni nikjer nobene moči nad njim! Glejte, tak je konec drzne prevzetnosti, ki se do skrajnosti ustavlja božji volji — sv. Duhu! Izraelce so krivično stiskali, sedaj se jim povračuje; izraelske fantiče so neusmiljeno potapljali v Nilu, sedaj so potonili najmočnejši junaki egipčanski s kraljem vred v morskem valovju!

IV. Razlaga. 1. Lastnosti božje. a) Spoznaj vsemogočnost božjo. Velika izvežbana vojska pridere za Izraelci, ki niso bili boja vajeni, pa tudi brez orožja. In vendar so Egipčani premagani, ker je Bog pomagal Izraelcem. Vsa narava je v njegovi službi. — b) Spoznaj dobrotljivost božjo: Izraelce vodi in varuje v oblačnem stebru in se vojskuje zanje; usliši zaupno molitev. — c) Spoznaj kaznujočo pravičnost božjo, ki se tu kaže s pretresljivo močjo in ostrojtjo.

2. Prehod skozi Rdeče morje je predpodoba sv. krsta: a) Izraelci so morali iti skozi Rdeče morje, da so prišli v obljubljeni deželo — po krstni vodi smo vsprejeti v sv. cerkev, da se moremo v njej zveličati in priti v nebeško domovino. b) Ob tem prehodu so bili Izraelci rešeni iz Faraonove sužnosti — po sv. krstu smo rešeni iz satanove sužnosti. c) Palica Mojzesova je dala valovom Rdečega morja moč, da so bili rešeni Izraelci — sv. križ Jezusov (zaslužnje njegove smrti) daje krstni vodi zakramentalno moč. d) Izraelci so bili sicer rešeni, a so morali še marsikaj pretrpeti v puščavi, predno so prišli v obljubljeni deželo — pri sv. krstu nam je odpuščeni izvirni greh, ostanejo pa njega nasledki (hudo nagnjenje, trpljenje, smrt...)

3. Povrnitev v greh. Faraon se je bil poboljšal v hudi stiski, ko je pa minil prvi strah, se je zopet povrnil v prvotno trdovratnost. Njemu so podobni vsi tisti grešniki, kateri ob času božjega obiskanja (v bolezni, nesreči...) ali vsled kake posebne milosti (sv. misijona, pretresljivega govora...) za nekaj časa poboljšajo, potlej pa zopet zabredejo v poprejšnje ali še hujše hudobije. Drugi padec je pa zmiraj nevarnejši mimo prvega; zato se največ takih pogubi, kateri posnemajo v nestalnosti Faraona. Nastal je že pregovor za take omahljivce: »Pot do pekla ima tlak iz samih dobrih sklepov«, seveda takih, ki se ne izpolnjujejo.

V. Uporaba. Po sv. krstu si postal otrok božji; oj, skrbi, da tudi zmiraj ostaneš otrok božji, t. j. v milosti božji. Tudi tebe vodi dobrotljivi Bog s svetlobo sv. vere; nikdar ne obrni očesa od te svetle in zanesljive voditeljice. Isti oblak je bil Izraelcem rešenje, Egipčanom pa poguba; sv. vera bo le tistim v zveličanje, kateri živé po njenih navodilih, onim pa, kateri nečejo po njej živeti, bo le še kazen poostrila v večnem pogubljenju. (Pomisli, v kateri reči je tvoje vedenje veri nasproti... Kakšni so tvoji sklepi pri spovedi...) *A. Kržiž.*

(Dalje prihodnjič.)

C.

Nekaj misli o volitvi stanu.

(Dalje.)

4. Med katerimi rečmi smemo izbirati?

1. Izbirati smemo, ako smo drugač prosti, med vsemi rečmi, ktere niso grešne. Karkoli samo na sebi ni grešno, ker ni zlo ali navadam krščanskega življenja protivno, se sme poželeti, izbirati in izvoliti. Človek pa je sebičen in koristoljuben, nikdar ne voli in ne bo volil brez lastne koristi. Ljubezen do sebe je podlaga in mera vseh naših opravil. Zveličar naš sam pravi, da moramo bližnjega ljubiti »kakor samega sebe«. Ker pa je koristi več vrst, razlikujemo

po njej tudi več vrst reči, med katerimi moremo izbirati, in več vrst izbiranja med njimi. Posebno važen je razloček med koristjo, katero uživa človek samo na tem svetu, katera mu le malo ali nič ne premeni dušnega življenja ter nima nobene posebne važnosti za večno zveličanje, in med koristjo, katera se tiče edino ali skoraj edino le dušnega življenja na zemlji in večnega zveličanja po smrti. Tako je za tvoje dušno življenje malo ali nič razločka, da li si zidar ali tesar, kovač ali mizar, ali poljedelec. Če je tudi morebiti za tvojo čast in za tvojo denarnico znaten razloček, je vendar za tvoje dušno življenje in večno zveličanje malo na tem ležeče, da li sedi v poštnem uradu, ali pri davkariji, ali v kaki drugi pisarni. (Zavoljo osebne slabosti, ali posebne grešne priložnosti, utegne biti tudi v tem znaten razloček.) Navadno pri takih volitvah odločujejo le zunanje (gmotne) potrebe in naravne zmožnosti, katerih tukaj ne moremo razlagati, in za to tudi upravno o takih volitvah ne govorimo, akoravno so naša pravila pri takih odločbah koristna.

2. Pri volitvi stanu, o kateri tukaj govorimo, je prvo vprašanje: hočeš li ostati sam, ali stopiti v zakonski stan? Ako stopiš v zakon, s katero osebo? Ako ostaneš sam, hočeš li v svetu živeti, ali se hočeš službi božji posvetiti? Ali hočeš biti sveten mašnik, ali redovnik? To so vprašanja, na katera mora odrasla mladina misliti, da more svoj čas tudi dejansko dobro odgovoriti. Kdor na ta vprašanja svoj čas dejansko dobro odgovori, ta je duševno zrel, ta sme pričakovati, da bo tudi druga važna vprašanja v življenju dobro rešil in po smrti zrel za nebesa spoznan. Kdor pa v tem zabldi, ima križe in težave povsod.

5. Kaj smejo stariši zapovedati?

Nekateri trdijo, da imajo stariši kot namestniki božji pravico in dolžnost odločiti stan svojih otrok, in da imajo otroci po četrti zapovedi božji biti njim pokorni ter stopiti v stan, katerega sta jim oče in mati odločila, drugi pravijo, da stariši pri volitvi stanu nimajo čisto nič govoriti, da je vse to opravilo in skrb vsakega človeka posebej. Poglejmo, kdo ima prav.

1. Vsak človek je otrok božji. Bog pa daje svoje otroke starišem kakor v rejo; stariše postavi On za svoje namestnike čez nje. Stariši imajo tedaj toliko oblasti čez otroka, kolikor jim je Bog pripustil in tako dolgo, dokler Bog hoče. Ako hoče Bog sam koga v svojo skrb vzeti in sam voditi, morajo stariši odstopiti. Bog starišem nikdar ni dal oblasti čez življenje njih otrok, ampak jim je naložil dolžnost za življenje otrok skrbeti kakor za svoje, in brigati se, da bodo njih otroci enkrat človeštvu v korist, ne v nadlogo. Stariši morajo tedaj svoje otroke privaditi na dela in opravila, da bodo mogli pošteno živeti, in

otroci jim morajo v tem pokorni biti. Tako morejo stariši mnogokaj glede svojih otrok odločiti, mnogo je že odločeno po okoliščinah. Mnogi otroci morajo starišem pomagati pri delu in postati, kar so stariši. Večja naobrazba ni mogoča.

2. Stariši morajo skrbeti tudi za dušo svojih otrok, in zato morajo brigati se za krščansko življenje. Stariši morajo otroke varovati greha in grešne priložnosti; oni jih morajo v nevarnosti svariti in od grešnih potov odvrčati ne le majhne, ampak tudi odrasle. To je dolžnost starišev in otroci jim morajo biti v tem pokorni. K večji popolnosti in k posebnim pobožnostim jih pa ne morejo siliti, ker te niso potrebne k zveličanju, in Bog jih od vsakega ne terja. Stariši pa tudi ne smejo otrokom braniti, ko bi jih Bog k večji popolnosti klical, in Bog ni dolžan poprej stariše vprašati ali prositi. On pokliče, katerega hoče in kamor hoče.

3. Ko je dvanajstletni Jezus ostal v Jeruzalemu, je dobro vedel, da bosta Jožef in Marija žalostna, pa jima vendar ni nič naznanil, kaj da misli storiti. On je ostal v Jeruzalemu, in ko sta ga tretji dan našla v templju sedečega sredi učnikov, jima reče: »Kaj je, da sta me iskala? Nista li vedela, da moram v tem biti, kar je mojega Očeta?« (Luk. 2, 49.) Kakor da bi bil rekel: Stariši morajo vendar vedeti, da imajo otroci, ko jih Bog kliče, tudi proti volji starišev ostati v templju ali pri službi božji. Stariši tedaj nimajo pravice siliti otroke v zakonski stan, ne braniti jim, ako imajo priložnost in hočejo v Gospodu pošteno stopiti v zakon. Ne smejo jih siliti ne odvrčati jih od duhovskega ali redovniškega stanu, odrasli otroci se smejo v tem protiviti, posebno ako so prepričani, da jih Bog kliče. Tukaj velja pravilo: Boga je treba bolj slušati, kakor ljudi, če je tudi starišem neugodno. V resnični potrebi jih pa vendar ne smejo zapustiti, ker to bi bilo gotovo proti volji božji. (To pa se ne more reči, kadar stariši le v prihodnosti od tebe pomoči pričakujejo, sedaj pa jim še ne moreš pomagati.)

Ko otroci niso v srcu prepričani o posebnem poklicu božjem, naj izpolnjujejo pametno voljo svojih starišev s prepričanjem, da spolnjujejo voljo božjo, katero jim on po svojih namestnikih razodeva. Tako je ravnala sv. Frančiška Romana; ona je sklenila deviški živeti in v kak samostan iti, po volji starišev pa (ker ni bila prepričana o poklicu božjem) je stopila v zakonski stan in je v zakonu postala svetnica. O drugih svetnikih vemo, da so jih stariši že v zibelki odločili za kak samostan, in Bog je te njih želje uslišal, dobili so otroci poklic božji in so srečno in sveto živeli v samostanu. Ali čudoviten je Bog v svojih svetnikih« (Ps. 67, 36)! On daje moč in krepost svojim izvoljenim, da se imamo marsičemu čuditi v njih življenju, česar pa brez posebne milosti ne smemo posnemati.

4. Ko smo že govorili o dvanajstletnem Jezusu v templju, moramo pri tem dogodku premišljevati še nekatere resnice, katere morejo vznemirjeno srce tolažiti. — Jezus se ni pred Marijo in Jožefom skrnil, ne nalašč od nju odločil, on se je resnično izgubil (med množico oddaljil). Namesto da bi ju poiskal ali se drugim Nazarečanom pridružil, je po volji Očeta nebeškega ostal v Jeruzalemu. Krivoverci dolžijo Marijo nemarnosti in neskrbnosti, ker je brez njega šla na pot; ali ona ni nič grešila, akoravno bi se Jezus ne bil izgubil, ko bi bila bolj pazila (mogla bi, ali ni bila dolžna, bolj paziti kakor je pazila). Tedaj ko si izpolnil svoje dolžnosti, bodi miren, če tudi spoznaš, da bi bil mogel več storiti in kake nesreče obvarovati se.

5. Jožef in Marija nista vedela, da je Jezus v Jeruzalemu ostal; mislila sta, da je v društvu Nazarečanov in sta šla dan hoda. To mnenje ni bilo resnično, ali bilo je pametno. Pametno je misliti, da bo dvanajstleten mladenič po dokončani pobožnosti, ko se vsi domov vračajo, tudi ž njimi šel; Jožef in Marija sta se po tem ravnala, in nista grešila. Tako naj bo tudi tebi dovolj, bodi miren da si le pametno ravnal, če tudi pozneje spoznaš da v resnici ni bilo tako. Večkrat se moramo po pametnem mnenju ravnati, ker gotove resnice ne moremo vselej spoznati. Tako posebno ko skrbimo za prihodnost svojo ali drugih. Stariši morajo skrbeti za svoje otroke, akoravno ne vedo, kaj da bodo potrebovali. Bog je dopustil, da sta se Jožef in Marija motila, da sta se (brez greha) ravnala po mnenju, ki ni bilo resnično, tedaj more on tudi dopustiti, da se tebi tako zgodi. Ako si pametno delal in svoje dolžnosti izpolnil, boš od Boga plačilo prejel, če tudi na zemlji nisi svojega namena dosegel, ali bi bil drugače delal, ko bi bil resnico spoznal.

6. Kdaj je čas volitve?

Kadar more človek grešiti, more tudi odločiti, kako da hoče Bogu služiti, more voliti svoj stan. Mnoge je sv. Duh že mlade poklical, za nekatere stanove se je treba dalj časa pripravljati, oni si morajo že pred pripravo izvoliti, ali dolžnosti ni, izbirati si stanu, dokler ni potrebno. »Vsak naj ostane v stanu, v katerem je,« piše sveti Pavel, in naj skrbi da dobro, pošteno živi. Ako te tedaj ne silijo zunanje okoliščine na premembo stanu, in ne čutiš v sebi nobenega nagona ali posebnega mikanja na volitev, ni treba na njo misliti. Sveti Ignacij Lojolski pravi, da so za volitev stanu trije časi:

Prvi čas je, kadar Bog tako kliče, da pobožna duša nič ne sumnja in ne more sumnjati o poklicu božjem, ter prosto in z vsem prepričanjem spolnjuje voljo božjo, ko premeni stan. Tako je Bog poklical sv. Matevža, sv. Pavla in druge. Ali to so nenavadna pota mi-

losti božje, kaj takega se sicer še more zgoditi, ali mi ne smemo take milosti pričakovati, ne za njo prositi.

Drugi čas je, kadar zunanje še ni potrebno premeniti stanu, vendar pa je mogoče, in ti čutiš v sebi nek nagon, neko mikanje, rekel bi, neko silo, ki te goni in naganja k volitvi, k premembi stanu. Ko ti take misli in želje prihajajo (četudi le proti tvoji volji), je pravi čas volitve, prava dolžnost resnobnega premišljevanja. Take želje sicer morejo biti posledica domišljije, navadno pa so od Boga, ki kliče k volitvi. Kliče resnično k volitvi, k resnobnemu premišljevanju življenja, če tudi morebiti neče premembe stanu, ampak le za to kliče, da bi te lahkomišljenosti in greha obvaroval. (Poslušaj njegov glas in premišluj, voli, če tudi ne izvoliš.) Ako te pa take misli navdajajo, ko imenovanega stanu še ne moreš nastopiti, so tudi dobre, če te odvrčajo od greha in ti dajejo moč k dobremu, ali čas prave volitve ni. Nisi dolžan resnobno voliti.

Tretji čas je, ko je duša mirna, ko ne čuti želje k volitvi, ko bi še rada ostala kakor je, pa jo silijo zunanje okoliščine na volitev. Tako se mora dijak srednjih šol, gimnazijalec v zadnjem letu gimnazije za nekaj odločiti. Sicer more biti tudi nagnjenje k enemu stanu (glej § 13. 3.) ali ne popolnoma odločno, na odločno volitev silijo te zunanje razmere. Dekle ne misli na zakon, za deviški stan se tudi ni odločila, najrajši bi še ostala pri stariših kakor je, ali pošten mladenič jo snubi, ona se mora odločiti, mora pomisliti, da li je to snubenje klic božji ali le skušnjava. Tedaj je čas resnobnega premišljevanja, da se lahko-mišljeno ne obveže za celo življenje, pa tudi pravega ženina ne odbije. Tako bodo tudi drugi večkrat zunanje prisiljeni na važen korak, od katerega zavisi sreča ali nesreča celega življenja. Treba se je za nekaj odločiti, ali odločiti po volji božji; za to pa potrebujemo vodila.

(Konec prihodnjič.)

J. Vrhovec. S. J.

Cerkveni letopis.¹

Pastirski list premil. kneza in škofa lavantinskega, ki je izšel o Veliki noči, nam v vznesenih besedah razlaga najsijajnejšo zmago Kralja veličastva na zemlji po njegovi resničnosti in visoki pomenljivosti. Uvod nam — deloma z besedami prelepe velikonočne pesmi »Exsultet« — pove, kako se cerkev in narava vjemata, povzdigujoč veselje in veličast velikonočnega praznika.

Na to v razpravi sledijo najvažnejši dokazi za resničnost 5. čl. apost. vere: »Tretji dan od mrtvih vstal.« Podlaga celemu nauku o vstajenju je kratko, mirno,

¹ Prvi del »cerkvenega letopisa« smo v tej številki morali nekoliko skrajšati zaradi pretesnega prostora. Op. ur.

preprosto poročilo 4 evangelistov o smrti in vstajenju Gospodovem, za katero niso sv. pisatelji dobili nikakšnega haska, ampak so umrli mučeniške smrti. Zoper to neovržno poročilo je nevera najprej rekla, da so učenci truplo ukradli, ko so stražniki spali; ker je pa ta trditev vendar preneumna, si je nevera izmislila navidezno smrt Kristusovo. A tudi ta podmena je na lončenih nogah; zoper njo govori stotnik kot uradna priča, govorita Jožef in Nikodem, ki sta ga pokopala, naravnost nemogoča je ta podmena z ozirom na stanje, v kakršnem je bil križani Kristus. In če je res oživel, zakaj ga niso vjeli in poiskali njegovega poznejšega groba? Resničnost vstajenja in ničevnost nasprotnih podmen nam potrjujejo vse okoliščine pri pokopu, pri grobu, pri vstajenju in po vstajenju. Značaj svetopisemskega poročila, duševno razpoloženje učencev, njih prepričanje in poznejše delovanje izključuje tudi najnovejšo podmeno, da so prikazni vstalega Zveličarja bile le prevare. Zlasti odločen zagovornik Gospodovega vstajenja je apostol Pavel, ki vso veljavo evangelijskega oznanjevanja stavi ravno v resničnost vstajenja. Porok za resničnost vstajenja so dalje neštествilni mučenci in spoznavalci naslednjih časov. To isto potrjuje judovski zgodovinar Jožef Flavij, potrjuje glasno naprava Kristusova, katoliška cerkev s svojim obstankom, spričuje nam to tudi krščanska umetnost od najstarejših časov.

V drugem delu razprave je razložena velika važnost vstajenja Kristusovega. Ono je pečat krščanske vere, je višek Kristusovih čudežev, obsežek starozakonskih in Kristusovih prerokb. Vstajenje Kristusovo nas krepi in utrjuje, ker kdor trpi z Jezusom, bo z njim vstal in bo z njim kraljeval vekomaj. Ono je dalje predpoda in zagotovilo našega telesnega vstajenja kakor tudi duhovnega iz groba pregreh. Zato naj slušajo verniki cerkveno zapoved, ki veleva o velikonočnem času sprejeti zakrament sv. pokore in sv. Rešnjega Telesa. Le za vernega kristjana je Velika noč v istini vesel praznik. Vstajenje je naposled za Kristusa samega največje zmagoslavje nad vsemi njegovimi sovražniki. Zatorej, beremo v sklepu, »res je spodobno in pravično, primerno in zveličavno, da tebe, Gospod, sicer vsaki čas, vendar pa ta dan slovesneje hvalimo, ko je bil darovan Kristus, naše velikonočno Jagnje.«

† **Ludovik Hudovernik.** Dne 16. majnika t. l. je v Mariboru zatisnil oči stolni vikar L. Hudovernik v 42. l. svoje dobe. Rodil se je v Zatičini na Kranjskem dne 15. avgusta l. 1859, duhovnik je pa postal 10. julija 1882. Rajni je bil jako nadarjen mož in dobro podkovan v raznih bogoslovskih vedah. Njegova prava stroka je pa bila cerkvena glasba in v tem oziru si je za povzdigo cecilijanskega petja v lavantinski škofiji pridobil znatnih zaslug. Dasi je zadnja leta neprestano bolehal, je vendar še nekaterekrat pisal tudi v »Voditelja«. R. I. P.!

† **Dr. Andrija Jagatić.** Dne 24. majnika t. l. je Hrvatom ugrabila smrt tega odličnega in vzglednega duhovnika in rodoljuba. Rodil se je od kmetijskih starišev v župniji Martinska ves l. 1850. Po izvrstno dovršenih študijah je l. 1875. postal duhovnik zagrebske nadškofije. Služboval je najprej kot prefekt v nadškof. sirotišču v Požegi in kot suplent na tamošnji gimnaziji. V kratkem so ga poklicali v Zagreb, kjer je postal sourednik »Katoliškega Lista« in profesor veronauka v nadšk. liceju. Od l. 1877 do 1882 je sam vodil uredništvo »Kat. Lista«. Ko je l. 1882 bila urejena cerkv. hierarhija v Bosni, je dr. Jagatić postal kanonik novega vrhbosanskega kapitola in je kot tak bil desna roka nadškofu Stadlerju v upravljanju in urejevanju bosanske cerkve. Kot večer pedagog je neumorno deloval pri uvajanju raznih učnih zavodov. Posvečeval je vse svoje moči v blagor zapuščenega naroda v Bosni v verskem, kulturnem, socialnem in narodnem oziru. Bil je prvi urednik »Vrhbosne« in je vanjo napisal celo vrsto lepih člankov. L. 1896 je postal predstojnik usmiljenih sester

v Zagrebu, kjer se je zopet odprlo novo širno polje njegovi neumorni delavnosti. Zaradi mnogih zaslug ga je sv. oče imenoval za apostolskega protonatorja. Delal je res kakor mravlja, sedaj v cerkvi, sedaj s peresom, pa zopet v zavodu in v raznih društvih. Naporno delo mu je tudi pred časom strlo življensko moč. Naj počiva sladko od svojega truda!

F. K.

Misijonski obzornik.

Azija.

Palestina. Usmiljeni bratje so v Nazaretu postavili bolnišnico, ki ima prostora za 34 bolnikov. Ker še imajo precej dolga, prosijo pomoči. Njihovo požrtvovalno delo usmiljenja vzbuja pri drugovercih vedno večje spoštovanje in zaupanje in tako se nadeljuje pot misijonarjem.

Vrlo dobro so obiskani zavodi šolskih bratov v Palestini. V Jeruzalemu poučujejo 235 otrok, v Nazaretu 160, v Kajfi 309, v Jafi 327, in zdaj so ustanovili v Betlehemu šolo, v kateri bi se naj domačini pripravljali za učiteljski stan.

Armenija in Mezopotamija. Ljudstvo je vedno bolj revno. Misijonarijo tukaj bosi karmeliti. Njih postaja in središče je Bagdad, kjer je 5 karmelitov in 12 duhovnikov domačinov. Karmelitski kolegij je na jako dobrem glasu, kajti njega gojenci so se v vseh panogah oskrbnitva in trgovine povzpeli na visoka mesta. Izšolalo se je tukaj že 5 redovnikov, med temi 1 kaldejski škof in 7 duhovnikov. V novejšem času so združili s kolegijem še obrtno in rokodelsko šolo. Upati smemo, da bo gmotno blagostanje katoličanov dobra podlaga za misijonsko delovanje pri sila ubogem ljudstvu. Šolstvo se dobro razvija. Tri ljudske šole štejejo 60 oučencev in kaldejska šola posebej 180 otrok, arabska pa 300. 15 francoskih redovnic poučuje 470 deklet.

V Perziji misijonarijo lazaristi. Gmotne razmere so skrajno slabe. Apostolski delegat msgr. Lesné poroča, da je lani v okolici mest Urmiah in Khosrova-Salmas ujma vzela $\frac{2}{3}$ žetve in vsled tega tare ljudstvo huda beda. Lazaristi ne morejo mnogo pomagati, nasprotniki pa, osobito ruski popi, katere je pozval nestorijanski škof, ne štedijo denarja za svoje namene. Deluje tam 16 evropskih duhovnikov in 67 bratov, ki so večinoma domačini, 24 sester in 34 katehistov. Katoličanov je 900. Splošno pozornost je vzbudilo, da se je Der-Avedis-Šagvijan, generalni vikarij armensko-shizmatičnega škofa v mestu Tavis, povrnil v naročje sv. katoliške cerkve.

Sirija. Maroniti ob Libanonu so dobili novega patriarha msgr. Huayeka, ki se je kot vikarij prejšnjega patriarha posebno priljubil ne le katoličanom, marveč tudi drugovercem. V Siriji je začel poganjati korenine tudi protestantizem. V mestu Abej so protestanti otvorili svoj kolegij, ter nastavili ponajveč domačine za učitelje. Nato so pa kapucini ustanovili kolegij, ki je v kratkem času štel 50 internih in 40 eksternih gojencev.

Indija zahodna. V mestu Stara-Goa so prenovili staro cerkev Bom Jezu, kjer počivajo telesni ostanke sv. Frančiška Ksaverija. Zaslugo za indijsko cerkev si je pridobil apost. delegat msgr. Zaleski, ker je izborno opisal življenje častiv. oratorijanca o. Jožefa Vaz; ta »apostol Ceylona« je ohranil krščanstvo na otoku za žalostnega vladanja holandskega. Msgr. Zaleski se močno zavzema za to, da bi sv. oče proglasil Vaza za svetnika. To bi bil prvi indijski svetnik, domačin, — rojen iz brahminske družine — ki bi dobil čast oltarja. Nadškof in patriarh Goe, msgr. Antonio Sebastio Valente, primas Indije, je povabil dne 3. decembra 1900, na praznik sv. Frančiška Ksaverija vse škofove svoje provincije k evharističnemu shodu v svojo metropolo. Kakor slovejo poročila, je bil ta shod dotedaj najveličastnejša krščanska manifestacija v Indiji.

V vladikovini Maissur se je dal krstiti eden izmed najuglednejših brahminov. Ime mu je M. Meenasshiyra. Dve leti je proučaval katoliško vero in je imel dalje časa duhovnika pri sebi. Ko je po sv. krstu prejel tudi sv. obhajilo, njegovi sreči ni bilo ne konca ne kraja, dasi ga je časnó zadela huda izguba radi tega koraka. Novorojeni Karol je obljubil, da postavi na svojem posestvu kapelo. Če bo mož beseda, bo se vsled tega marsikdo spreobrnil. — Maissur je domačinska kneževina, in krščanstvo je celo na dvoru dobro zastopano. Prvi svetovalec, namreč, T. R. A. Thumboo Chetty, je dober katoličan.

Ceylon. Na »bisernem otoku« so misijoni v bujnim cvetu, tako da človeku srce igra veselja, ko bere poročila tamošnjih misijonarjev. Število kristjanov raste od dne do dne. Pred kratkim se je vrnilo v Mantotti (Džafna) 200 shizmatičnih jakobitov v naročje svete katoliške cerkve. Oblati brezmadežnega Spočetja so krstili v preteklem letu 6909 krščanskih, 470 paganskih in protestantskih otrok, 1098 odraslih paganov in 135 protestantov. Posebno razvito je tukaj šolstvo. V celem pohaja 3963 šol 111.164 otrok. Od teh odpade na katoličane 308 šol (33.131 otrok.)

Kitajsko. Veliko »kraljestvo solnca« obrača nekaj časa sem pozornost vsega sveta na se. Iz poročil misijonarjev je bilo že prej razvidno, da bo na Kitajskem izbruhnila revolucija ter pogrnala tujce iz teritorija. In lani so prinesli časniki vest o vstaji bokserjev. Namen prekucije, ki je imela svoj izvir v tajnih družbah, h katerim štejejo većinomá omikanci, je bil prevrat vsega obstoječega, osobito pa izpodriniti dinastijo Mandžu ter izpoditi tujce. Ubogo ljudstvo so pridobili s tem, da so jim kazali, kako ogromno je premoženje tujcev, ki se bogatijo na škodo domačinov. Sevé tudi vera tujcev se mora zatreti, ker je sovražna domači, podedovani veri. Kakor vsaka revolucija, je tudi ta začela z napadom na misijone in jih v svoji divji krutosti skoro docela uničila. Da bomo mogli pojmiti škodo, ki jo je trpela vojskujoča se cerkev na Kitajskem, hočemo si ogledati nje položaj pred revolucijo.

Leta 1879. so se razdelili katoliški misijoni na Kitajskem v pet cerkvenih provincij, ki obsegajo 36 apostol. vikarijotov in 2 prefekturi. 9 vikarijotov se je izročilo vodstvu frančiškanov, ki že od 13. stoletja misijonarijo tam. Zdaj je bilo 122 frančiškanov in 18 kitajskih duhovnikov. V dobro pomoč so jim povsod sestre frančiškanke. 8 vikarijotov pastirujejo duhovniki pariškega semenišča, 6 lazaristi, 5 očetje presl. Srca Marijinega, 3 milansko semenišče, 2 jezuiti, 2 dominikanci, 1 avguštinci, 1 semenišče sv. Pavla v Rimu, 1 misijonska hiša Steyl. — Število katoličanov pred revolucijo je bilo približno 763.000 in 10.000 katehumenov; misijonarjev 942 iz Evrope in 445 domačinov, nad 100 bratov, 3700 katehistov in učiteljev, 339 sester iz Evrope in 710 domačink. Imeli so 434 cerkev in kapel, 47 bogoslovnic (869 bogoslovcev), 47 kolegijev in deških semenišč (2263 gojencev), 4054 elementarnih šol (66000 učencev), 239 sirotišnic (26.835 otrok), 395 bolnišnic in lekarn in še mnogo drugih dobredelnih zavodov. Koliko dela, skrbi in požrtvovalnosti je bilo to!

Zdaj pa prekucija! Kdo bi mogel opisati vse grozovitosti razjarjenih paganov, ki so ropali, požigali, morili, skrunili žene in device! Poročilo za poročilom je bilo strašnejše! Človeku se lasje ježijo nad temi vestmi. Dolgo še bodo odmevale krutosti paganov po vsem krščanskem svetu, zlasti njih ravnanje proti misijonarjem in sestram, ki je mnogokrat bilo naravnost nečloveško, bestialno!

Predno podamo pregled opustošenja, hočemo povedati, kako so se kristjani držali v preganjanju.

Kristjani so se večkrat prav hrabro vojskovali in pobijali nasprotnike. Da se ne bi kaka slaba duša pohujšala nad tem, pravi lazarist Planchet (misijonari v Vzhodnem Čeli): »Ako bi se spočetka izrecno naznanilo preganjanje kristjanov vsled

ukaza cesarjevega, potem brezdvomno nikdo ne bi mislel na odpor in brambo. V resnici pa so začeli kristjane preganjati roparji, ki so trumoma z noži oboroženi napadali, ropali in klali kristjane. Šele pozneje so se jim pridružile redne čete. Umevno je, da kristjani tudi zdaj niso opuščali samoobrambe. Bilo bi vendarle preveč heroično (recimo jasno: neumno), da bi se dali kar potolči od divje drhali. Oficijelni akti so se tudi izražali prizanesljivo napram kristjanom, in mandarinini so se v svojih uradnih odlokih oproščali, da radi onemoglosti ne morejo braniti kristjanov. Mnogo mandarinov je bilo tudi res naklonjenih kristjanom; obžalovali so žalostne homatije in vsodbujali kristjane, naj se oboroženi postavijo v bran.

Milostno nebo, v katerem so se pleli nevenljivi venci mučeništva in delile lavorike zmage, je včasih očitvidno podpiralo kristjane. Mnogokrat se je neznatna truma kristjanov trdno držala in hrabro borila zoper tisoče paganov. Banditi zatrjujejo, da kristjane napadati ni varno, ker jih brani očitvidno božja roka. Bokserji so v bojih in naskokih večkrat videli v zraku bele može na lepih konjih in to jih je tako motilo, da so začeli streljati v zrak, ne pa na kristjane. Ako so oblegali trdnjave krščanske, si niso upali naskakovati, ker so videli plamen švigati ob zidovju. Sevé resničnost teh poročil, ki je zasledimo v mnogih misijonskih pismih, podpira le spričevalo paganov in to Kitajcev, ki gledé svoje resnicoljubnosti niso na dobrem glasu.

Na Kitajskem so se ponavljale zdaj svetle in temne strani prvih preganjanj kristjanov v rimskem cesarstvu.

Večinoma so bili kristjani stanovitni, nekateri so očitvidno kot svetniki umrli. Žal, tudi na Kitajskem je bilo nekaj plev med pšenico. Nezvestoba se je pojavila na različne načine. 1. so bili kristjani, ki so odpadli kar zlahka. To so kristjani po imenu, pleva, katere razprši veter. Odpad jih pa nikakor ni rešil smrti, kajti morili so jih zato, ker so prej bili kristjani. Očitnih odpadov je bilo sila malo, to so le izjeme. 2. Drugi so hoteli ostati odkritosrčni kristjani. Ko so pa bili pred alternativo, ali zatajiti Kristusovo vero ali izgubiti svoj imetek, da celo življenje, so se ali tako izražali ali dajali taka znamenja, ki se smatrajo in se vsekakor morajo smatrati za odpad. In skoro vsak slučaj je drugačen. Nekateri so izjavili, da niso več kristjani, drugi so poslali mandarinom spričevala svojega odpada, katerih pa niso pisali sami, ampak drugi. Tretji so se v pagodah klanjali malikom — sevé pod pestmi paganov, in spet drugim so pribijali hudiče na duri, a niso imeli dovolj poguma, da bi se uprli. Vsi pa zatrjujejo, da niso hoteli odpasti od krščanstva. Sevé krivda jih teži in vest jim to očita, ker se spovedujejo. Hudobni niso tako, marveč to je bolj zakrivila njih nevednost, zmedeni pojmi, zmešnjava in strah in zloglasna kitajska razvada, da radi lažejo in govorijo in delajo nasprotno svojemu mišljenju in prepričanju. Mnogo jih je priznalo, da so se bili vrgli na tla pred malikom, v srcu pa so protestirali in namerjali počastiti pravega Boga in v resnici jih je veliko mislilo, da ta vnanja formalnost ne more imeti zlih posledic gledé vere. V dokaz jim služi dejstvo, da pagani sami večkrat niso verjeli odpadnikom, ali jih je resna volja ali ne. O. Liefvooghe pripoveduje, da so umorili nekega kristjana, ki je odpadel od vere, pod pretvezo, da tega ni mislil resno; saj tudi res ni hotel počastiti malika v pagodi. 3. Nekateri so se odkupili z denarjem. Večkrat so morali eksorbitantne vsote plačati paganom, da so prizanesli njih posesti in življenju, in župani so potem poročali mandarinom, da v njih občinah ni več kristjanov. Tudi tukaj ne smemo soditi preostro. Eni so res dali paganom denarja za to, da so sporočili mandarinom njih odpad, drugi pa so si kupili mir, da so bili rešeni nestrpne nadlegovanja. Prvi so si kupili spričevalo odpada, drugi so se oprostili krivičnega pritiska, kar ni isto.

Ogromna večina jih je ostala stanovitna. To je cvet krščanstva, ki se je presadil v nebeške vrtove, kjer ga oživlja biserna rosa. Z vso odločnostjo so zrlí bridki smrti v obraz ter izvabljali paganom spoštovanje. Marsikateri je rešil s svojo neustrašeno odločnostjo življenje.

Iz vseh dosedanjih misijonskih poročil se da sestaviti pregled, dasi še precej nepopoln, o opustošenju misijonskega vinograda. Kako žalostno, kako nepopisno žalostno je, kakor če bi najhujša toča se vsipala na cvetočo gorico! Tako so štirje apostolski vikarijati Čelija popolnoma uničeni; ravnotako trije apostol. vikarijati v Mongoliji, kjer so misijoni najhujše prizadeti. V vzhodnem delu Mongolije je razdejanih 6 rezidenc, 55 krščanskih občin, 40 šol, 4 sirotiščnice in vse cerkve in kapele. Pomorili so tudi vse redovnice. LAVORIKO mučeništva sta očitno utrjala misijonar o. Segers in kitajski duhovnik Vu. Misijonarja so bili ujeli in dne 24. julija je slišal iz ust mandarina svojo ironično obsodbo: »Zdaj boš se vrnil v svojo domovino!« Zvečer so ga odpeljali iz mesta. Ob reki Lanho je bila skopana jama, v katero so ga pahnili, krohotaje se: »Glej, tu svojo domovino!« Dasi so ga bili že na pol zadavili, se je vendar še branil instiktivno, da ga ne bi živega pokopali. Zato se je hotel vzravnati. Tu pa ga udari nečloveški rabelj z motiko po glavi, da se zvrne v jamo. Za 6 dni ga ukaže mandarin izkopati ter vreči v reko. Kristjani najdejo njegovo telo, ki je kazalo sledove grozovitega ravnanja; na čelu je zijala globoka rana. Paganski župan naznani mandarinu in ta brž ukaže vzeti mrliča kristjanom ter ga potopiti na dno reke. — Ko je mandarin zahteval od duhovnika Vu, naj zataji svojo vero, ga ta zavrne heroično: »Ako odrežeš vsak dan od mojega mesa eno unco, bo v 14 dneh en funt; a jaz bom tudi takrat, kar sem, kristjan!« V centralni Mongoliji (Ortos) je padlo pri obrambi rezidence Hupa 5 misijonarjev. 60 krščanskih občin — 8000 kristjanov — je pokončal meč, ogenj, in tudi deloma lakota; 12 rezidenc, 6 sirotiščnic in 72 šol je popolnoma zrušenih. V južnozahodni Mongoliji je prekucija pomela vse sadove misijonskega truda. Bilo je 68 krščanskih občin, katere bi zdaj zastonj iskali, podrtih je 18 rezidenc, 5 sirotiščnic, nad 50 šol, vse cerkve in 15 molivnic. Grozovite mučeniške smrti je umrl tukaj sivovlasi nadpastir msgr. Hamer. O njegovi smrti poroča holandski list »Katholieke Missiën (1900, št. 155). Bil je škof v mestu Erh-tso-šing-ti. Ko so se razmere hudo poostrele, je odposlal vse svoje misijonarje v varno zavetje, sam pa je iskal pomoči, tolažbe, dobrega sveta pri Najsvetejšem. Pokrepčan s presv. zakramentom, se je odločil ostati pri svojih vernikih. Trikrat je napadla divja drhal njegovo občino. Dne 21. avgusta so sovražniki vzeli vas in pomorili 500 kristjanov. Škofa so dobili v žagredu, ravno ko je odmaševal in še bil v mašniškem ornatu. Prebodli so mu ramo, potegnili vrv skozi rano, vrgli mu verigo okol vratu ter ga pretepali in vlekli v 20 ur oddaljeno mesto Tus-tsj'eng. Le-tam so ga obesili na oster železen klin, polili njegovo telo z oljem ter ga sežgali živega. Ves čas je glasno, srčno izpovedoval svojo vero in molil rožni venec. Tako je umrl veteran Scheutveltskega misijona.¹ Da ne bi pagani uničili vsega misijonskega delovanja, zato je ukazal nekaterim misijonarjem umakniti se v 8 dni oddaljeno San-tao-ho, 15 pa jih je poslal domu v Scheut (pri Bruselju), kamor so dospeli po 3 mesečnem nevarnem, pustolovskem potovanju. Da bi se domačini prepričali, ali so res vsi do slednjega zapustili deželo, je spremljalo 400 vojakov »tuje hudiče« do meje. Zdaj čakajo doma težko trenutka, da bi mogli spet iti sejat v Mongolijo seme Kristusove

¹ V Scheutveldu v Belgiji je leta 1863. Teofil Verbist ustanovil kongregacijo brezmadežnega Srca Marijinega, ki bi naj misijonarila med pagani, zlasti Kitajci. Prim. Heimbucher, o. c. II. B. pag. 392.

vere. — Gmotna škoda na premičnini in nepremičnini je toliko, da se resno misli na to, prisiliti kitajsko vlado, da plača odškodnino.

Severni Šanži. Samo en dan so pomorili 2 škofa, 2 misijonarja, 7 sester, 10 semeniščanov in 200 Bogu posvečenih devic in sirot. Cerkve in misijonske hiše so večinoma razdžane. Iz najdenišnic so odpeljali 700 deklet.

V Mandžuriji so gmotne razmere obupne in misijonsko delo skoro docela uničeno. Cerkve, kapele, sirotiščnice in šole so razvaline. V severnem delu so napravili mir Rusi.

Najveselejše poročilo je prišlo iz južnega dela provincije Šantung. Revolucija je sicer tudi tukaj zahtevala nekaj žrtev, vendar je razmeroma prav malo oškodovala misijone. Tukaj so kristjani še varno dihal, ko je v severnem Kitajskem krščanska kri tekla že v potokih. Šele takrat, ko je cesarski edikt veleval z najostrejšimi izrazi, izgnati tujce in izkrciti krščanstvo, so se misijonarji morali zateči v morska mesta. Vsekakor je smelo še 6 evropskih in 10 kitajskih duhovnikov ostati med kristjani, da so opravljali najsilnejše dušeskrbje, vernim v veliko tolažbo. Misijonar ni noben umorjen, le 5 ali 6 kristjanov je moralo dati življenje za svojo vero. Tudi misijonsko premoženje je malo trpelo, skoro nič.

Friburške »Katholische Missionen« so priobčile imena umorjenih misijonarjev; 5 škofov in 36 duhovnikov je prešlo svojo kri za Kristusa. Koliko kristjanov je bilo umorjenih, še dozdej ni možno natanko zvedeti, vendar pa je število toliko, da še leta in leta ne bo moglo krščanstvo na to stopinjo, tudi pod najugodnejšimi pogoji. Vojska in opustošenje drhali je pahnilo cele pokrajine v skrajno bedo. Ljudje nimajo ne doma, ne posesti, primanjkuje jim živeža in zima na severnem Kitajskem je bila tako ostra, da jih je na tisoče žalostno končalo.

»Katoliški misijoni na Kitajskem in obstanek starega kraljestva sredine, mi je velika, nerešena uganka,« sklepa neki misijonar svoje poročilo.

Afrika.

Izmed vseh delov sveta je Afrika dozdej rodila najlepše sadove. V začetku prejšnjega stoletja je bilo le nekaj katoliških misijonov v severni Afriki, posebno v Egiptu. Zdaj so uspehi toliki, da bi mogli s samim pregledom napolniti knjigo.

Egipt. Misijon med Kopti, punčica sv. očeta Leona XIII. cvete in se lepo razvija, in pričakovati smemo najboljših sadov.

Nemška vzhodna Afrika. Misijonska družba sv. Benedikta deluje požrtvovalno. V mestu Nyangao se pripravlja 300 katehumenov na sveti krst. Mnoge zapreke branijo razširjanje sv. vere. Razdalje med posameznimi ljudstvi, ki govorijo različne jezike, je veliko. Podnebje je silno nezdravo in tirja mnogo žrtev. Sestre oskrbujejo bolnike in pripravlja se bolnišnica.

Apostolski vikariat Severni Sansibar. Misijonarijo očetje sv. Duha. Lani je udarila to deželo huda šiba. Deževje je izostalo in vsled tega je nastala huda lakota. Mnogo jih je gladu umrlo, drugi so se izselili. Misijon je kupoval živeža za otroke in kristjane svoje občine. Tudi pagani so iskali pomoči pri misijonarjih in hvaležnost kažejo s tem, da prav marljivo zahajajo h krščanskemu pouku. Ta misijon je podpore zelo potreben. Do novejšega časa je bil ves otok zasušjen. Izmed 80.000 prebivalcev je bilo 65.000 sužnjev. Odkar so dobili prostost, si ne vejo pomagati. Misijonarji jim dajajo zaslužka na svojih posestih, toda le 100 jih dela na udinj.

Apost. vik. Južni Sansibar ima 9 misijonskih postaj. Povsod stavijo nove cerkve, kapele in šole. Vsaka postaja je ne le središče krščanskega življenja, marveč

tudi žarišče krščanske omike. Prebivalstvo se peča v vedno večji meri s poljedelstvom in živinorejo.

Ekvatorijalna Afrika. Apost. vik. Severni Nyanza. Paganski poglavar se je dal krstiti in ta vzgled je mnogo njegovih podložnikov pripeljal v naročje svete katoliške cerkve. V deškem semenišču, kjer se Baganda — dečki pripravljajo za učiteljski in nekateri tudi za duhovski stan, so vzgojitelji prav zadovoljni z uspehom v znanstvenem in verskem oziru. — Južni Nyanza. Msgr. Hirth je napravil ekspedicijo v bregovito deželo Ruanda (med jezeroma Tanganjika in Viktorija-Nyanza), kjer prebiva 2 milijona od arabske kulture še nepokvarjenih zamorcev. Blizu kraljeve palače je ustanovil postajo in si obeta mnogo uspehov.

Iz misijonov »belih očetov« poročajo »Missions d'Afrique« vedno veselejše vesti. O. Couffignat v Marienbergu (na zahodni strani jezera Viktorija-Nyanza) piše: »Naši kristjani pristopajo pogosto k sv. zakramentom, večina vsakih 8 dni, vsi pa v 14 dneh ali v 3 tednih. O Božiču in Veliki noči je generalno sv. obhajilo. — Vsak dan jih pride mnogo k sv. maši, zlasti v soboto, na čast preblažene Device Marije. Med daritvijo molijo in pojejo celo sveto mašo v latinskem jeziku, sicer ne izborno, vendar je že to velik uspeh, ker črnici ne morejo lahko izgovarjati nobenega evropskega jezika, in tudi nimajo pesmaric. Melodije in teksta se morajo naučiti na izust, kar ni tako malenkostno. Sicer so črnici nadarjeni za muziko, radi pojejo, vendar pa ne dobro, ker nosljajo. — Posebno častijo svoje patrone. Podobica godovnikova ima častno mesto in vedno povprašujejo, kdaj bo god. Na svoj imendan se zamorec spove, pristopi k sv. obhajilu, premišljuje o čednosti svojega godovnika, obdaruje gratulante, jih pogosti, in piše ali kaj drugega dobi misijonar. Ker je v koledarju več imen sličnih, zato obhajajo tudi večkrat na leto god. — Z otroškim zaupanjem časté preblaženo Devico Marijo. Majnika in oktobra molijo vsak dan rožni venec skupno, večina pa še jih moli zasebno. — Ko večer zazvoni »Zdravo Marijo«, je delopust in vsi gredó molčé domu in molijo rožni venec. Če ga ogovoriš, pomoli ti rožni venec pred oči, češ, med molitvijo ne bova kramljala. To vpliva tudi na pagane; kakor hitro zazvoni »Zdravo Marijo«, vse utihne. — Zamorec naredi vsakokrat križ, predno kaj povžije, dasi je le sad. Kakršni so stariši, tako učijo tudi otroke. O. Couffignat je naletel pri nekem grmu na triletnega zamorčka. »Kako ti je ime?« — »Ne vem.« — »Kdo je tvoj oče?« — V odgovor je zkomizgnil, ter se nerodno trudil, napraviti znamenje sv. križa. »Kdo je ustvaril nebo?« — »Bog!« — »Kako se imenuje naš oče v nebesih?« — »Bog.« — Ta mali črnc osramoti marsikaterega krščanskega otroka, ki zna vse prej, kakor se prekrižati in moliti, pa tudi mati zamorka uči kaj lepo krščanske matere, kako se mora v mlado srce cepiti vera.

Južna Afrika. V deželi Basuto misijoni niso trpeli vsled angleško-burske vojne. Oblati brezmadežnega Spočetja delujejo z velikim uspehom. »Kako lepo in vspešno je videti, kako se na vseh postajah na stotine mož in žen pripravljajo po tridnevni duhovni vajah na velikonočno sveto obhajilo, in kako na veliki četrtek, tudi po noči molijo pred Najsvetejšim!« vzklikne poročevalec v listu »Missionary Record« (str. 410). Otroci imajo skrbno krščansko odgojo. Kakor večina črncev imajo tudi Basutos dar petja in se z velikim veseljem uče cerkvenih pesmi. Koder greš, po vseh vaseh slišiš cerkeno petje, kakor pri službi božji.

V apost. vik. ob reki Oranje misijonarijo oblati svetega Frančiška Sal. Bušmani in Hotentoti so še na silno nizki stopinji. O. Malinowski pripoveduje, koliko potrpežljivosti je treba, da se izkleše iz takega lesa civiliziran človek, kristjan. Ti ljudje nimajo niti pojma o naši pravdnosti. Skoro vsi so popolnoma nagi in po 30 jih je naphanih v kaki kolibi. Oče, mati, babica, dedek, otroci vse živi v medsebojnem razmerju, kakor — živali. Žalostno, a nikakor pretirano. Ne da se opisati njih

nravnost, če bi sploh smeli rabiti ta izraz. — Njih nezaupnost do misijonarjev dela velike zapreke. Nekateri so navdušeni za krščanstvo in prihajajo k sveti maši. Ko duhovnik podeli ob koncu sv. maše blagoslov, ga posnemajo vsi; vsak naredi velik križ, kakor da bi hotel mašnika tudi blagosloviti. Kadar molijo lavretanske litanije, še po končanih litanijah nekaj časa kličejo: »Prosi za nas!«

Vzhodna Afrika. V Angoli je krščanstvo v polnem cvetu. Pred 7 leti so ustanovili v Kabindi ob reki Lukula postajo sv. Marije od zmage. Dolgo se jim ni hotelo posrečiti, da bi razširili svoj delokrog. Bog se je hotel poslužiti neznanega sredstva. Nek krščen zamorski deček je hotel domu k svojim starišem. Z veliko skrbjo so ga konečno spustili. Dolgo ni bilo o njem ne sluha ne duha. Nekega dne pa pripelje 13 mladeničev, ki so prosili za sv. krst. Bili so tako dobro poučeni, da so misijonarji mogli takoj ustreči njihovi prošnji. Deček je spet odrinil in za nekaj mesecev je pridobil 60 katehumenov, ki v svoji gorečnosti prihajajo vsako nedeljo 25 kilometrov daleč k službi božji.

Kongo. Očetje sv. Duha imajo glavno postajo Huilla ob reki Kuilu-Niari. Razvitek krščanskega življa zabranjujejo skoro nepremagljive zapreke. Ne da se pojmiti, kako divje je še tukaj ljudstvo. Fetišizem in coprnija najgršega kroja sta tukaj doma. Iz poročil misijonarjev bralec nemara bere med vrstami: »Tukaj ima v svojih krempljih stari zmaj ljudstvo, omamljeno od njegovega hlapečega strupa!« V belgijskem delu, kjer misijonarijo duhovniki »presv. Srca Jezusovega,« so še najhujši ljudožrci doma. Misijonarji vzgajajo 400 otrok in med temi ni menda enega, ki ne bi bil jedel človeškega mesa. Ravno tako so kanibali prebivalci apost. vikarijata Ubangi. Misijonarji so vkljub vedne smrtne nevarnosti vstrajni in bodočnost obeta mnogo sadu, dasi šele v 2. ali 3. rodu. Škof Argonard je lani srečno dokončal svojo kanonično vizitacijo, ni prišel v roke kanibalov.

Apostolska prefektura Kamerun. »Pobožna misijonska družba«¹ deluje 10 let v ti deželi blagoslovo. Trudijo se zdaj Pallottinci zasejati krščanstvo med zamorce Yaunde, ki prebivajo za mestom Kribi. To bi bilo velikega pomena. Kajti ta zamorski rod nadkriljuje vse druge po svoji nadarjenosti. Živi miroljubno, se peča s poljedelstvom in hrepeni po krščanski luči. Že nekaj let sem zahajajo otroci in sploh mladina k misijonarjem v mesto Kribi. Podučeni v krščanskih resnicah vplivajo doma na stariše — vpliv kateheta na stariše po otrocih. — Zdaj pa prosijo zamorci že kar najiskrenejše za misijonarje. Dobili jih bodo, dasi je to podjetje vsled žalostnih gmotnih razmer jako težavno. Prosijo pomoči.

Apost. pref. Zlata obal. Ta misijon je hudo skušan. Na postaji Kvittah so dodelali lepo cerkev. Par tednov pozneje udari strela dvakrat v stolp in razkolje stavbo. Huda burja prekucne stolp na cerkev in vse je končano. Škoda je velika. A še večja je duhovna škoda. Praznoverni pagani razlagajo to dejstvo tako, da je to očitvidna kazen iz neba in dokaz, da je Kristusova vera ničevna. Kristjani so potrli vsled tega udarca, vendar pa hočejo na novo postaviti cerkev in stolp. Ker pa jih tare beda, ne morejo spraviti 4000 K, da bi imeli tako lepo hišo božjo kakor prej. Res, tukaj bi bilo častno za katoličane, da bi jim segli pod rame s svojimi darovi in varovali Kristusov nauk zasmehovanja.

Apost. pref. Dahomey. Odkar so vrgli krvoločnega kralja Behanzina, misijon uspešno napreduje in šteje že 2500 vernih, ki se vrlo dobro držijo katoliški cerkvi v čast. Zapreke so, kakor povsod, tudi tukaj. V najbridkejših časih so bili katoliški

¹ Imenujejo se tudi Pallottinci po svojem ustanovitelju Vinc. Pallotti † 1850. Pallottija je sv. oče Leon XIII. osebno poznal in po njegovi smrti ga častil kot škof v Perugi. Prim. Heimbucher, o. c. II. B. pag. 397 sq.

misijonarji edini, ki so ostali v deželi in gledali smrti vedno v obraz. Ko so se razmere zboljšale, so tudi protestantski pridigarji povzdignili svoj glas. Še bolj se vriva izlam, ki ljudstvu dokaj ugaja s svojim priličnim naukom in človeški slabosti prilagodjeno mravnostjo. Postaja Uidda še nima cerkve. Božjo službo obhajajo v ilovnati kolibi, ki služi tudi pouku 210 otrok. Apost. prefekt je zadnja 4 leta postavil 3 cerkve in 4 misijonske hiše, 2 kapeli in 8 šol; zdaj pa je misijonska mošnja — suha.

Senegal. O. Esvan (iz družbe oo. sv. Duha) je lani, spremljan od francoskega vicenamestnika in colninarja, potoval ob reki Casamance in prišel na tla, katerih se se ni dotaknila evropska noga. Dežela je krasna, močno obljudena, ljudstvo lepega pokolenja. So poglavarji, ki imajo po 10.000 podložnikov. Stanovanja so prostorna, lepa, imajo stebrišča, ki spominjajo na Etruske in so priče visoke stopinje kulture. Samo poglavarji žive v poligamiji. Tukaj bodo rodovitna tla za krščanstvo.

Amerika.

Angleška severna Amerika. Brata oo. Viljelm in Albert Kulawy O. M. I. sta postavila v mestu Winnipeg ob istoimenem jezeru cerkev. Tukaj bo zdaj glavna postaja, središče misijonskega delovanja. Longevin, škof pri sv. Bonifaciju, ki je cerkev konsekriral, ima veliko veselje, da se je tako utemeljilo redno misijonsko delovanje.

V Kaliforniji je polovica prebivalstva katoličanov. Njih iskrena pobožnost je ganljiva. — Na Božič in v osmini daje duhovnik na obhajilni mizi kip božjega Deteta, da ga verni počaste; med tem se prepevajo božične pesmi. Človek se nehoté spomni pastirjev v Betlehemu. Mlado in staro, matere z otroci se kar tarejo k obhajilni mizi, da počasté božje Dete.

Južna Amerika. V združenih državah Brazilije prospeva katoliška stvar dobro. Udeležba službe božje v mestu in na deželi je vedno večja in rednejša. Indijanci prihajajo od daleč iz svojih gozdov. Na mesto kapelic stopajo prostorne cerkve. Beuronski benediktince o. Mihael Kruse, misijonar v Ecuadoru, je ustanovil 1. veliki katoliški časnik »O Estandarte Catholico« v Braziliji.

Lani so katoličani v Braziliji obhajali I. občni katoliški shod. Udeležencev je bilo sicer samo 150, vendar pa so bile skoro vse države zastopane. Razun mašnikov, njim na čelu 5 škofov, so prišli odlični lajiki: inženirji, odvetniki, častniki, celo poslanci. Razpravljalo se je posebno o šolskem vprašanju, o podpori katoliških dijakov, o društvenem življenju, o tisku, o razmerju med cerkvijo in državo, o civilnem zakonu, o socialnem vprašanju. Ta shod je zlata zora boljše bodočnosti za Brazilijo, dasi še je vlada skrajno nenaklonjena cerkvi.

Chile. Na prošnjo škofa Jaza vladikovine Aucud je poslala Steylska misijonska hiša oo. Albersa in Langensteina iz Argentiniije tje, da sta prevzela dušno pastirstvo v Vladiviji. Iz Steyla so prišli na pomoč še oo. Wilde in Kaufhold in br. Claver. Začeli so staviti cerkev in šolo.

Za deželo Peru, kjer še so nepregledne daljine obljudene z divjimi ali poldivjimi Indijanci, je sv. oče Leon XIII. ustanovil 3 apost. prefektore, da bi tudi temu revnemu ljudstvu zasijalo solnce Kristusove vere.

Ecuador ječi pod težo kulturne borbe. Framasonska vlada hoče vse urejevati v cerkvi. Škofe je izgnala, ker niso prisegli na cerkvi sovražne zakone in vse zveste duhovnike je oropala vseh dohodkov. Dasi je vlada dekretirala, da se morajo opustiti vsi kolegiji, sta vendar 2 jezuitska ostala, namreč v mestih Quito in Riobamba, ker je ljudstvo hudo demonstriralo proti vladni odredbi.

Avstralija in Oceanija.

V velikem mestu Sidney, kjer katoličani vzgledno živé, so pozidali krasno katedralo. Dne 9. sept. so jo slovesno blagoslovili in ob enem posvetili celo Avstralijo božjemu Zveličarju. Naslednje dni so obhajali I. občni katoliški shod. Slovesnosti se je udeležilo: 1 kardinal, 3 nadškofi, 11 škofov in 200 duhovnikov; 3 angleško-protestantski namestniki, uradniki, elite iz najvišjih stanov in nešteto množica brezmejno veselih vernikov. V slavnostnem govoru je R. R. Redwood, nadškof v Wellingtonu, risal v lepi besedi čudovito vladanje božje Previdnosti v avstralski cerkvi. Zdaj je v Avstraliji 6 nadškofov (med temi 1 kardinal), 17 škofov, 3 apost. vikariji, 1 opat, 1455 cerkev in kapel, 969 svetnih duhovnikov in 413 redovnikov, 745 bratov, 3975 redovnic, 5 bogoslovnic, 25 kolegijev, 127 dekliških penzionatov, 158 višjih šol, 912 elementarnih šol (111.629 otrok) 81 zavodov usmiljenja. Število katoličanov znaša 860.000. Večina katoličanov se peča s poljedelstvom in živinorejo. Avstralija je prav rodovitna in ima milo podnebje. Gmotne razmere so tedaj dobre in katoličani darujejo radi za cerkve in šole. Pastirovanje je zelo težavno, ker so posamezne rodbe zelo raztresene. Tu in tam imajo po 12—16 milj do cerkve. Katoliško mašništvo se jako spotojuje in škofi imajo velik vpliv na javno življenje. Kardinal Moran nadkriljuje v javnosti vse angleške dostojanstvenike in ima tehtno besedo v vseh javnih vprašanjih. Samo ena točka še je, ki ni ugodna katoličanom, namreč zistem brezverskih šol. Plačevati morajo dvojni davek: vzdrževati katoliške šole in brezverske. In njih naloga v novem stoletju je, da to breme vržejo od sebe.

V zahodni Avstraliji so francoski trapisti opustili naselbino Beagle Bay, in na njih mesto so stopili Pallottinci. Več se ni zvedelo.

Apost. vikarijat Novo pomorje. O. Fromm, misijonar presv. Srca Jezusovega piše v mesečnih poročilih (izhajajo v Salicogradu) o razmerah v Malaguni. Prebivalci Malagune so skoro vsi krščeni, toda vzorni kristjani niso, ker je rastlo ž njimi paganstvo s svojimi napačnimi nazori in navadami. Dobro je vsaj to, da zapajo misijonarjem in da spolnujejo poglobitve krščanske dolžnosti. Šole so v Malaguni, Ralni, Vunabeki in Valuni. Vodi vse te šole brat Weber, ki je kot nadzornik daleč znan, kakor tudi njegov konj. — V celem Novem pomorju je 24 postaj, 14 duhovnikov, 23 bratov, 15 sester, in 5 katehistov-domačinov. 17 šol obiskuje 730 otrok.

Apost. vikarijat Hawai (Sandwich-otoki). Molokai, naselbina gobovih, je delokrog o. Vendelina, ki se je mnogo trudil, da bi gobovi dobili prostorno, zračno cerkev. Prosil je po vsi Evropi denarja in tudi gobovi so naprosili pri svojih znancih 4000 K. Lani je bila cerkev dogotovljena. Glavni oltar je izdelan iz čistega mramorja v Rimu — dar neke angleške dame. Veselje o. Vendelina je bilo nepopisno. Lani je bilo na otoku 988 gobovih. Povprečno jih umrje na leto 125.

J. E. Kociper.

Ocene.

Biblične vede.

Výklad posvatných žalmů, obsahující překlad z latinské vulgaty i z původního znění a úplný výklad žaltáře. Přidán výklad biblických chvalozpěvů breviáře. Napsal dr. Jaroslav V. Sedláček. Díl I. Úvod a ž. 1—71. Díl II. ž. 72—150 a bibl. chvalozpěvy. V Praze 1900—1901. Str. LVIII., 568, 569—1284.

V obsegu slovanske znanstvene književnosti je to delo v zadnjih dveh letih brezdvomno eno najznamenitejših. Češki kakor nemški listi so mu soglasno pripo-

znali zasluženno pohvalo. V dveh obilnih zvezkih nam podaja veleučeni profesor praškega vseučilišča prevod in razlago vseh 150 psalmov in drugih bibličnih slavo-spevov, ki so sprejeti v rimski brevir. To je pa le začetek velikega načrta, po katerem misli g. pisatelj razložiti vse starozakonske sv. knjige. Metoda, po kateri dr. Sedláček obdeluje psalme je ta-le: V 1. zvezku nas v uvodu najprej pouči o imenu, razvrstitvi, obsegu, nadpisih, pisateljih psalmov, o dobi, kadar so nastali, o hebrejskem izvirniku in prevodih, o rabi psalmov v judovski in krščanski liturgiji, o važnosti in lepoti psalmov ter razlagi. Potem začne z razlago samo. Najprej postavi število psalma po vulgati in v oklepaju hebrejsko število, kjer se latinski prevod in izvirnik v številjenju ločita. Na to z enim stavkom naznani glavno misel psalma, napove njegovo vsebino, razdelitev, priložnost, ob kateri je psalm nastal, in stik. Za tem pride prevod psalma in sicer v stilih. Na prvem mestu je prevod po vulgati, potem po hebrejskem izvirniku, v oklepajih pa so razne inačice. Za posameznimi odlomki dvojnega prevoda sledi jasna in dokaj popolna razlaga, v kateri je prav večje in umerjeno uporabljena kritika, filologija in biblična zgodovina. Potem nas pouči pisatelj pri vsakem psalmu o njega važnosti v cerkveni liturgiji in naposled nam odkrije preneseni, duhovni in ascetično-nravni zmisel psalma.

Pisatelj opravlja svoj nelahek posel z neko naravno lahkoto in milobo, saj je pa tudi eden najučenejših biblicistov na Avstrijskem, poleg tega izveden orientalist. Vzhodne kraje je prepotoval večkrat in dalj časa se je mudil v Palestini, kjer je natančno in neposredno opazoval jutrovske šege. Nežni čut za svetopisemske resnice je pa prinesel že iz roditeljske hiše; njegovi pobožni češki stariši so z otroci radi prebirali sv. pismo in molili psaltir. Zato je tudi učenjak-sin posvetil to delo spominu svojih starišev. — Psalme imenuje Tomaž Akvinski srce sv. pisma, katoliškemu duhovniku bi morali preiti v meso in kri. Imamo pač na razpolago več razlag psalmov — seveda nemških — a novemu delu moramo dati prednost. Naj bi krasno delo češkega učenjaka ne ostalo med slovensko duhovščino španska vas. Za drag denar kupujemo in s široko odprtimi ustmi večkrat občudujemo kake nemške knjige, poskusimo enkrat s slovanskimi knjigami! Cena nam, žal, ni naznanjena, toda obžaloval ne bo nikdo, če si omisli to knjigo. Dobiva se v nadškof. knjigo-tiskarni v Pragi, a tudi v drugih bukvarnah.

F. K.

Biblische Studien. V. Band, 4. u. 5. Heft. Barhebräus und seine Scholien zur heiligen Schrift. Von dr. Joh. Göttberger, Doc. der Theol. am erzb. Klerikalseminar in Freising. Freiburg i.Br. Herder. 1900. S. 183.

Janez Gregor Abulfarag se je rodil l. 1226. v Meliteni, obmejnem mestu južno-zahodne Armenije. Njegov oče Aron je bil zdravnik in najbrž židovskega pokolenja, kar moremo sklepati iz priimka Barhebräus = sin Hebrejca, ki ga je nosil njegov sin Janez. Ker je bil Aron veččak v svoji stroki, užival je mnogo ugleda ter si nabral dokaj bogastva, ki mu je dalo potrebna sredstva, da je svojim otrokom oskrbel dobro odgojo. Sinovi imenitnih sirskih obitelji so se se takrat poučevali v bogoslovju na podlagi sv. pisma in grških očetov, v filozofiji na podlagi Platona in Aristotela, in čestokrat tudi v zdravilstvu, ki se je smatralo kot nekaka pritika znanstvene izomike. Tako je postal tudi Barhebräus izvedenec v zdravilstvu ter ga je pozneje tudi kot visok cerkveni dostojanstvenik pridno izvrševal. Kajpada ni v svoji mladosti zanemarlj temeljitega pouka v jezikih, posebno v sirskem, ki mu je bil materinski, in v arabskem, ki je bil občevalni jezik; priučil se je bil tudi grškemu jeziku. Ker Melitena ni več mogla dati dovolj zavetja zoper mongolske navale, zapusti jo Aron ter gre s svojo obitelji v Antijohijo, ki je takrat še bila v oblasti evropskih križarjev pod vodstvom Bohemunda IV. Tukaj je bil tudi sedež

jakobitskega patrijarha. Med tem je bil Janez toliko dorastel, da se je moral odločiti za kakšen poklic. Odločil se je za duhovniški stan. Da bi se za visoko zvanje boljše pripravil, se zateče v samoto, kjer preživi celo leto v strogi askezi. Komaj 20 let star postane škof v mestu Guba. Naslednje leto se preseli v Lakabeno, in l. 1264. ga patrijarh Ignacij III. Jozue povzdigne za »mafrijana za vzhod«.

To dostojanstvo je bilo v jakobitski cerkvi prvo za patrijarhatom ter je tistemu, ki ga je nosil, dalo takšno oblast na vzhodu, kakršno je imel na zapadu v Antiohiji vladajoči patrijarh čez celo monofizitsko cerkev. Barhebraüs pa je tudi bil kos svoji visoki nalogi. Pred vsem si je moral nakloniti nove mongolske mogotce, ki so bili zrušili bagdadski kalifat ter ustanovili lastno državo. To se mu je tem lažje posrečilo, ker je stal na višku tedanje omike, imponujoče tudi barbarskim duhovom, in ker je bil vedno izbranega in previdnega vedenja, ki mu je ugladilo pot tudi do src mongolskih samodržcev. Ko si je tako osigural zahrbtje, začel je urejevati zelo zavožene cerkvene razmere svoje sekte. Njegov glavni sedež je bil samostan Mar Matthai blizu Mozula. Mnogo je potoval po svoji širni provinci, in kamorkoli je prišel, povsod je skrbel za to, da so se pozidale ali popravile hiše božje, da so mladi kleriki dobili dobre šole, in pred vsem da so se posamnim škofijam postavili na čelo možje, ki so po znanju in značaju bili sposobni za to težko čast. Mafrijanu se je posrečilo s svojim umerjenim postopanjem in ljubeznivim vedenjem pridobiti si ne samo srca svojih cerkvenih podložnikov in naklonjenost vlade, ampak tudi prijaznost cerkvenih svojih nasprotnikov, nestorijancev. Nestorijanski katolikos mu je bil vedno dober sosed, deloma prijatelj. Tako je monofizitska cerkev na vzhodu za njegovega vladikovanja zopet okrevala ter se krepko poživila. Mafrijanu pa so med neumornim delom polagoma obnemogle moči. Njegovi astrološki kalkuli so ga utrdili v tem, da mu je smrt blizu. V svoji avtobiografiji, ki nam jo je podal v cerkveni kroniki (*chronicon ecclesiasticum*) napove na koncu svojo bližnjo smrt. Ob njegovem rojstvu — tako računa — sta bila v konjunkciji Saturn in Jupiter v znamenju vodnega moža; pri 2. konjunkciji čez 20 let je postal škof; ko je zopet preteklo 20 let, je pri 3. konjunkciji postal mafrijan; torej bo v tistem letu, v katerem bosta ta dva planeta stopila v isto konjunkcijo, umrl. In res ga zgrabi mrzlica, ki mu vzame zadnje moči. Čeprav 'je sam bil zdravnik, vendar ni hotel vzeti nobenega zdravlila, temveč se je udal v božjo voljo ter je vedrega in mirnega duha umrl 30. julija l. 1286. Pokopan je bil v samostanu Mar Matthai, kjer se še vidi njegov grob. —

Zgodovina je spomin velikega mafrijana ohranila kot moža, ki je z vsemi izrednimi darovi svojega duha in z vso energijo svoje volje služil cerkvi, katero je smatral kot pravo. Njegovo življenje je torej prav zanimivo ter že iz tega ozira zasluži, da smo se nekoliko dalje pomudili pri njem. Barhebraüs pa je bil velik ne samo in solio, ampak tudi in folio. In ravno njegovo znanstveno delovanje je njegovo ime ovekovečilo za vse čase. S svojim duhom je obvladal vse stroke, ki so se gojile v sirski literaturi. Mnogo je spisal o filozofiji in teologiji (n. pr. »*Liber candelabri sanctuarii*«, ki je sistematika monofizitskega bogoslovja, »*Liber ethicorum*«, kjer je vse zbral, kar mu je pamet, sv. pismo in tradicija podala kot sredstvo duhovnega napredka, »*Nomokanon*«, ki je temeljna pravna knjiga monofizitske cerkve). Izmed njegovih zgodovinskih spisov je najvažnejši »*Chronicon*«, ki je kronološko urejena občna zgodovina od začetka sveta do njegovih časov. Spisal je tudi mnogo o drugih predmetih, o medicini, gramatiki itd., in da mu ni nič manjkalo k literarni popolnosti, bil je tudi poet.

Najvažnejše njegovo bogoslovno delo ali vsaj izmed najvažnejših je brezdvomno »*Horreum mysteriorum*«, ki je razlaga celega sv. pisma (z malimi izjemami)

v obliki sholij. Barhebräus je tukaj vse svoje obsežno znanje posvetil sv. pismu. Delo je že sredi 17. stoletja bilo znano v Evropi ter se nahaja v mnogih rokopisih. Večkrat se je že storil poskus skupne kritične izdaje, pa zaman. Kar je veliki Jakobit spisal v kratkem času, to v celem obsegu obelodaniti se ni posrečilo stoletjem. Od 8. decenija 19. stoletja so se izdajale sholije k posameznim knjigam, in tako je zdaj celo delo obelodanjeno v posamnih izdajah, pri katerih je sodelovalo nič manj nego 25 izdajateljev. Tekst, na katerega se Barhebräus opira pri svojem tolmačenju sv. pisma, je tisti sirski prevod, ki je takrat bil v občni porabi ter je znan pod imenom pešittho. Ni pa imel posebnega spoštovanja do te prestave, temveč jo, s fino ironijo razlagaje njeno ime, imenuje simplex. Zato je treba ta »trhli temelj« utrditi in v to svrhu se poslužuje drugih prevodov, posebno siroheksaplaškega, ki ga smatra kot veliko boljšega nego je pešittho, heraklejskega, filoksenijanskega, prevodov Akvile, Simaha, Teodotiona i. dr.

Göttsberger na dolgo razpravlja o tekstu pešitthinem, ki ga rabi Barhebräus pri svoji razlagi, o razmerju tega teksta do raznih izdaj prvega sirskega prevoda in pride do zaključka, da je sirski tekst pri Barhebrejcu čisto dober in velikega pomena za kritiko in sestavo pešitthinega teksta. Do istega zaključka pride tudi pri Syroheksapli.

Priznati se mora, da je pisatelj temu predmetu posvetil veliko pridnosti in razboritosti. Kajpada se, kakor je že to navada pri tekstni kritiki, dokaj njegovih izvajanj in trditev ne more višje označiti nego: podmena in konjektura. V primeri s temi poglavji, ki so tako obsežna, da se večji del te knjige sme imenovati uvod v tekstno kritiko Barhebrejčevo, je poglavje o njegovi stvarni razlagi izpadlo precej kratko, in kakor se nam zdi, deloma slabotno. In ravno to bi marsikaterega bolj zanimalo, ker bi ga bolje seznanilo z možem, o katerem je obžalovati, da ni bil katoličan, ker mu v spoznavanje pravega krščanstva niso bili na razpolago čisti viri, ampak samo taki, ki so bili po hereziji popačeni.

Jos. Hohnjec.

Apologetika.

Haeckelismus u. Darwinismus. Eine Antwort auf Haeckels »Welträthsel« v. Dr. Anton Michelitsch, Professor der Philosophie und Apologetik an der Universität, Graz. Verlagsbuchhandlung Styria. 1900. Str. VI + 140. C. 2 K.

Jenski profesor Ernst Haeckel je eden najstrastnejših zagovornikov darvinizma in monističnega svetovnega naziranja. V svojem najnovejšem, l. 1899. izdanem delu »Die Welträthsel, gemeinverständliche Studien über monistische Philosophie«, skuša svojemu monizmu z brezozirno drznostjo utreti pot v širje sloje. V prilog svojih podmen navaja vse mogoče reči: razne naravoslovne stroke, državopravne vede, šolstvo, modroslovje, zlasti dušeslovje, in celo bogoslovje.

Proti tej knjigi, polni sumničenja in podlega zasramovanja, zasukavanja in nedokazanih, samovoljno izmišljenih trditev, se je v učenjaških in sploh književnih krogih vzbudil odločen odpor.

Med drugimi sta protestantska teologa Friedr. Loofs (Anti-Häekel. Halle 1900) in A. H. Braasch v Berolinu, pristaš Kantovega modroslovja, do dobrega zavrnila »senem loquacem«. V katoliških krogih je dunajska »Kultur« v 5. štv. l. 1900 osvetlila Haeckelovo »znanost«.

Natančneje se pa ž njim peča zgoraj naslovljena knjiga. Prav pregledno sleduje g. pisatelj Haeckelove poglobitve nazore in kaže njih uboštvo. Razdeljena je knjiga v 4 dele. Prvi, »antropologični« del (ki bi se lahko imenoval tudi naravoslovni) nam predstavlja darvinističen nauk o samoploditvi (generatio spontanea), biogenetičen zakon, razvojno teorijo in zlasti postanek človeka iz opice. Iz izjav

najznamenitejših naravoslovcev zvemo, da Haeckel svojih najvažnejših trditev ni dokazal, marveč dejstva ravno nasprotno govore, vprašanja o postanku življenja in vrst, zlasti človeka, Haeckel ne more rešiti, tu in tam je nalašč prezrl, kar mu ni v prilog ali pa se je poslužil celo goljufije, kakor so mu dokazali imenitni naravoslovci. Sploh darvinizem in hekelizem ni znanost, marveč kopa nedokazanih in fantastičnih podmen, katere je Haeckel podprl s precejšnjo merico fanatizma in psov. Njegova metoda ni znanstvena, marveč samovoljni apriorizem.

V drugem, psihologičnem delu, zagovarja pisatelj iz zavesti in samozavesti, ter duševnega delovanja duševnost duše, prosto voljo, podstatnost in nesmrtnost duše. Mesto dokazov rabi Haeckel zopet samovoljne trditve ter dela sklepe iz svojih izmišljenih premis ali pa skuša na zloben način stvar osmešiti, kar mu je zlasti proti nesmrtnosti najzdatnejši dokaz.

V tretjem, kozmologičnem delu je govor o t. zv. podstatnem zakonu (Substanzgesetz), o začetku gibanja in vstvarjenju ter osebnosti božji. Značilno je, kako si Haeckel tu pomaga iz škripcev. Clausius je dokazal, da se pri vsakem delovanju en del energije pretvori v gorkoto, a nikdar se cela gorkota ne povrne v drugo energijo. Iz tega sledi važen sklep: vse sile, ki delujejo v vesoljstvu, prehajajo deloma v gorkoto, ki se razplina v svetovnem prostoru, tako pride enkrat čas, ko bodo vse sile = 0 in gorkota se bo enakomerno razdelila po vsem svetovju, tedaj bo zavladalo absolutno ravnotežje in mirovanje t. j. sedanjega sveta bo konec. Če bo pa svet imel konec, mora imeti tudi začetek, priznava Haeckel sam. S tem je Haeckelov sestav obsojen. Kako si torej Haeckel pomaga iz zagate? Na prav naviven način: Clauzijev neovržno dokazan in od vseh naravoslovcev priznan zakon — zanika, češ, Clauzijev zakon zahteva začetek in konec sveta, po mojem sestavu pa to ne sme biti, torej proč s tem neprilичnim zakonom!

Zadnji, teologični del se peča s Haeckelovimi napadi na teizem in krščanstvo, zlasti katolicizem.

V najprimitivnejših verskih rečeh kaže Haeckel grozno neznanje; ni si dal truda pogledati vsaj v kako resno protestantsko teologično knjigo, ampak kot virov se poslužuje najgнусnejših pamfletov. Njegova brezstidnost in zloba presega tukaj vse meje. Človek bi mislil, da piše kak propadel pouličnjak in ne vseučilišni profesor. —

Gorostasne laži in napade zavrača g. M. kratko pa krepko. Sploh je cela knjiga pisana živahno in poljudno ter je vredna, da si jo človek prebere. Tu in tam se kaže malo naglica pri spisovanju. Sodbi o spiritizmu (str. 119), kakor bi vse bilo le prevara, pač ne moremo v celem obsegu pritrditi. — Divje razsajanje Haeckelovo pa samo najbolj spodbija njegov lasten sestav. Ako poleg tvari ni ničesar in če je vse podvrženo le kemičnim in mehaničnim zakonom, je Haeckel zelo nedosleden, ko se z divjim srdom zaganja v krščanstvo, saj vendar isti tvorni možgani po istih zakonih delujejo v glavi jenskega zoologa, kakor rimskega papeža ali kakega srednjeveškega dogmatika! Česar se tako strašno brani, nehoté sam priznava: razliko med tvarjo in duhom pa prostost človeške volje in moč idej. Res, »mentita est iniquitas sibi«.

F. K.

Almanah spisali slovenski bogoslovci. Uredil Fr. Ks. Grivec. V Ljubljani 1901. Tiskala Katoliška Tiskarna. Str. 316. Lep šopek so nam za letošnje binkošne praznike položili na literarno mizo naši nadepolni gg. bogoslovci. Sklenili so, da po svojih močeh postavijo ob začetku novega stoletja spomenik nesmrtnemu Kralju vseh vekov, katerega poslanstvu in službi se hočejo posvetiti. Vsebina naše knjige priča, da so naši bogoslovski akademiki zavzeti za solidno, resno delo, da jim srce napolnjuje čisto navdušenje za sveto stvar. Poleg beletrističnih sestavkov je devet

poučnih razprav, ki so večinoma vse apologetične vsebine in smeri, zato smo tudi »almanah« postavili pod zaglavje »apologetika«. Zunanja oblika je prav lična in čisto moderna. Tudi to ima svoj pomen, naj se tudi moderni svet pokloni Kristusu — »omnis spiritus laudet Dominum«. Z vinjetami je knjigo okrasil sedaj, žal, že umrli ljublj. bogoslovec Fr. Dobnikar. Iz tega dela lahko razvidimo, da se v vrstah naše bogoslovne mladeži nahajajo izvrstni talenti, ki lahko mnogokaj ustvarijo, ako se vspodbude in med seboj združijo. Za njih je seveda sedaj še čas priprave in vaje, a ravno tega bi ne smel prezreti noben bogoslovec in zakopati svojih zmožnosti. Ni sicer vsak za vse, ne morejo vsi slovstveno delovati, vendar vsak omikan bogoslovec, ki ima nepopačeno srce, bo našel v sebi nagnjenje, veselje in posebno zmožnost za to ali ono delo. Pridobivši si za srce in pamet ono, kar tirja duhovski stan sploh od vsakega, naj le ono posebno zmožnost v sebi neguje in spopolnjuje. Tako bo eden postal dober pesnik, drug izvrsten cerkven govornik, tretji spreten voditelj društev, četrti vešč vzgojevalec in katehet, peti poljuden pisatelj, šesti resen učejak v tej ali oni stroki itd. Na ta način se bo versko-kulturno delo razdelilo, polovičarski diletantizem bo izginil in naše delovanje bo veliko solidnejše.

Mladim gospodom priporočamo, da še naprej spisujejo mične spise za mladino in naj skrbijo, da se v pedagoškem oziru njih spisom od nasprotni strani ne bo moglo nič očitati. Ustregli bodo zelo tudi s poljudnimi igrami, katerim naj snov zajemljejo iz časov prvih kristjanov, iz naše zgodovine in pristnega narodnega življenja. Če bomo imeli dovolj dobrih iger, morda vendar izginejo iz bralnih društev polzke ljubavne predstave, ki so brez vsakega jedra in pohujšujejo pošteno ljudstvo. V »almanahu« se večkrat opozarja na krasoto cerkvenega pesništva; hvaležno delo bi bilo, ko bi se naši pesniki-bogoslovci lotili slovenjenja nekaterih cerkvenih slavospevov. Nekaj jih imamo že prestavljenih, pa večinoma slabo; trebalo bi popravila. Ko sem prebiral IV. zvezek Baumgartner-jeve »Geschichte der Weltliteratur«, kjer so odlomki nemških prevodov raznih cerkvenih pesmi, se mi je ta želja nehoté vzbudila. Kažimo lepoto in bogastvo krščanstva ne samo s kreganjem in javkanjem, marveč s pozitivnim delom. Gg. bogoslovci bi nam sčasoma lahko podarili tudi prevode nekaterih izvrstnih spisov sv. očetov in drugih krščanskih klasikov. »Voditelj« še dostavlja skromno željo, da bi ti gospodje, ki so sedaj izdali »almanah«, in njih tovariši tudi zanj včasih nabrusili pero, vsi skupaj pa da bi kot bogoslovci in duhovniki realizovali v sebi one ideje, ki nam jih na str. 180—190 podaja članek »Življenska moč svetosti.«

F. K.

Cerkvena zgodovina.

Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek. Spisal dr. Ant. Medved. (Konec.)¹ Uprav za Slomškovega škofovanja se je zvršil v Avstriji preobrat v cerkvenopravnem oziru. Pod vodstvom solnograškega nadškofa kardinala Friderika

¹ Sprejeli smo od odličnega gospoda v Ljubljani naslednjo opombico: »Voditelj« II. str. 243 se bere, da je l. 1848 bilo sprejetih le sedem kandidatov v ljubljansko semenišče, kar se ne strinja popolnoma z resnico. V šematizmu za l. 1849 marveč beremo, da je bilo »ineunte anno 1849« prvoletnikov v semenišču 15 in poleg teh 2 externistā. Sprejeti so bili tudi še drugi, ki niso potem vstopili ali še pred novim letom odšli. Med temi tudi sedanji notar g. Luka Svetec. Od onih 15 jih je ostalo do četrtega leta 7 in izmed teh je premradi Miha Wurner šel na Dunaj, in se kasneje ni dal ordinirati. † Lovro Potočnik je dovršil fiziko (8. razr.) l. 1849 — takrat je bilo sprejetih precej v jeseni 12. Da več dobrih ni bilo sprejetih, je zagrešil drug gospod, ne škof. Ur.

Schwarzenberga se je 29. aprila 1849 otvoril na Dunaju sestanek avstrijskih škofov. Leto dni pozneje je cesarska vlada njih izjave in predloge deloma odobrila. *Placetum regium* je bil odpravljen, občevanje škofov s papežem in z verniki olajšano, duhovno sodstvo oproščeno tesnih okovov, vpliv škofov na verski pouk v šolah in na vzgojo bogoslovcev zagotovljen itd. Definitivno in v celem obsegu naj bi se razmere med cerkvijo in državo uredile z bližnjim konkordatom med papežem in cesarjem. V odbor, ki naj sestavi potrebno gradivo in stopi v dogovor z vlado ter v to svrhu med tem časom na Dunaju biva, je bil poleg kardinala Schwarzenberga, sekovskega škofa Rauscherja in brnskega škofa grofa Schaffgotsche imenovan tudi ljubljanski škof Wolf. Kmalu potem, ko je Rauscher postal dunajski nadškof, se je vršil na Dunaju sedmi občni zbor katoliških društev, ki je indirektno tudi na Slovence močno vplival. Ko se je Rauscher do pomladi 1855 mudil v Rimu kot pooblaščenec avstrijske vlade zaradi konkordata, ki je bil 18. avg. 1855 ratificiran, so se šli l. 1856. vsi škofje izpod habsburške krone, (tudi ogerski in laški) vseh skupaj 60, k škofijskim konferencam (6. apr. do 17. jun.).

Škof Slomšek je imel bistvene zasluge pri razvoju vse te velike akcije v probujanje in prospah katoliškega mišljenja in dejanja v Avstriji. Stal je na strani zavednih katoliških cerkvenih knezov kot iskren zaupnik velikega Schwarzenberga. Da je pri njem užival neomejeno zaupanje, priča nam to, da ga je imenoval za vizitatorja benediktinskih samostanov v Avstriji. Leta 1849. so škofje tudi sklenili reformirati nekatere propadle meniške redove. Že l. 1852. je kard. Schwarzenberg naročil Slomšku, naj vizitira opatije reda sv. Benedikta, a zaradi bolehnosti je to naporno delo odložil na poznejši čas. V letih 1856. in 1857. je obiskal vseh 15 avstrijskih opatij tega reda. S kolikimi duševnimi in telesnimi žrtvami je bilo to delo združeno, ve le tisti, komur je znano, kako je redovna disciplina bila v mnogih krajih propadla. Slomšek je bil mož, poln pravega apostolskega duha, in zato sposoben za tako težavno delo. Prevelika milôba enako kakor prevelika oostrost bi mogle v tem poslu napraviti veliko škodo. Slomšek je nalogo častno izvršil, kolikor je bilo v onih razmerah mogoče.

Škof Wolf se je l. 1856. baje potrt vrnil s škofijskih konferenc v Ljubljano. Priznal je: »Zdaj še le vem, kaj se pravi biti katoliški škof!« Njegovo pogostno občevanje z vratislavskim škofom in poznejšim kardinalom Melh. Diepenbrockom in vzgled raznih mlajših škofov, zlasti Slomškega, vse to ga je privedlo ob robu groba do tega spoznanja. Ta izjava nam mnogo pojasni, kako počasi se je Wolf otresal starega, cerkvi sovražnega, svetnega duha. Bil je pač otrok svoje »antidiluvijske« dobe! Slomškovo pristno katoliško naziranje, katero je vselej in povsod brez ovin-kov pokazal, je bilo sprva poleg Schwarzenberga precej osamljeno. Njegov skromni nastop med trdimi, skoraj odrevenelimi birokrati ni hotel vsakemu ugajati. Še leta 1852. je sloveči karmelit o. Sartori, ki je vodil tedaj prve duhovne vaje v ljubljanskem Alojzijevišču za duhovnike te škofije, deputaciji, ki se mu je zahvalila, tako-le označil Wolfa in Slomškega: Prvi mu je bil »ein guter Bischof«, drugi pa »ein ausgezeichneter Landpfarrer«. Dvomim, da je o. Sartori dotlej mnogo občeval s Slomškom, torej je to sodbo povzel od drugod. A Slomškova dela po l. 1849. pač dovolj spričujejo, da je bil poleg »dobrega škofa Wolfa« Slomšek ne le izvrsten župnik, temveč tudi — izvrsten škof in knez!

Kakor je bil Slomškov vzornik škof Zängerle na Dunaju pri vladi in sploh pri vseh slutvo-katoličanih »persona ingrata«, tako je zadela slična usoda škofa Slomškega. Ni nam treba tukaj opozarjati na njegovo iskreno narodno mišljenje, dovolj je, ako vpoštevamo njegovo odločno in neustrašeno katoliško, cerkveno zavest. Ako trdimo, da je bil Slomšek že v življenju popularen mož, moramo to »popularnost«

prav umeti. Večina duhovnikov to- in onstran Save je res s sinovsko zvestobo in hvaležnostjo slušala njegova navodila in jih v svojem delokrogu udejstvovala, a mnogim med kleriki in laiki je bil isti blagi škof Slomšek nekaj »enfant terrible« — non plus ultra! Bali so se ga, kakor ne kmalu koga; mnogi so ga vkljub temu vendar-le spoštovali, a nekateri tudi sovražili. O tem se pripoveduje še marsikaka zanimiva anekdota. Saj je baže celo njegova glasovita »beraška pridiga« med auditorijem tako silen vtis naredila, da so ga nekateri hujši kolovodje po pridigi žugajoče čakali s — povzdignjenimi bergljami . . .

Slomšek je bil vzoren mož, apostolski duhovnik, obdarjen z bistrim razumom in vedrim duhom, junak, opasan z jekleno voljo. V vseh častnih službah, v vseh veselih in bridkih skušnjah si je ostal vedno enak in dosleden v mišljenju in delu. »Slomšek je bil rahlo občutljiv, ognjevit narave, nagle jeze«, piše dr. Medved str. 90. »Kri se mu je pri najmanjšem dogodku hudo vnela; taki ljudje kaj lahko zajdejo na kriva pota . . . Bil je strog proti sebi in proti drugim . . . Slomšek se je bil polagoma notranje ves izpremenil. Strast, ki je razsajala nekaterekrat v njegovem srcu, je izpremenil v ravno nasprotno čednost; . . . bila ga je sama dobrotljivost.« — Sam navdušen za vse dobro, podjeten in delaven na vse moči, je mislil, da se mora vsak drug ž njim v tem strinjati; zato je bil včasih prenačel, presilen, agresiven. V kreposti in delavnosti je napredoval neprestano z velikanskimi koraki, a tega prva leta ni dovolj pomislil, da ga v tem ne more vsak dohajati in ž njim vspretno naprej stopati. Zato je bil v svojem življenju priljubljen le tistim, ki so ga umeli in se v nazorih ž njim strinjali. Bil je mož, ki je znal sam stati, in zato od svoje okolice niti v višjih niti v nižjih krogih ni sprejel nobene barve, pač pa je sam v vseh, ki so ga poznali ali ž njim občevali, zapuščal globoke, neizbrisne, blagodejne sledove.

Slomškega nam je dala božja previdnost, kakor nam je poslala dve-sto let prej slavnega škofa Hrena. Hren je rešil slovenski narod popolne propasti s tem, da je bil »kladivo luterancev«; Slomšek ga je rešil iz nova, ker mu je, zdobivši okove jožefinizma in janzenizma, otrsela z ramen jarem stoletne duševne sužnosti ter mu zlasti z družbo sv. Mohorja prižgal luč prave katoliške omike. Duhovnik v svojem vzvišenem, nadnaravnem poklicu doseže le toliko, kolikor deluje z milostjo božjo. V tem prepričanju je Slomšek vse delal, in odtod njegovi velikanski uspehi za cel narod!

»Slomšek je bil mučenik v najgroznejšem pomenu le-te besede« (str. 93.). Ob stoletnem slavlju njegovem pomnimo slovenski duhovniki v pogledu na vzvišeni ta svoj uzor besed sv. Avgušтина: »Solemnitates Martyrum exhortationes sunt martyriorum: ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat.« Priložnosti v to bomo imeli vedno več. Bodi torej tudi nam geslo: »Malo govoriti, veliko delati, vse trpeti!«

Jos. Benkovič.

Einweihungs-Feier der neuerbauten Pfarrkirche zur heiligen Maria, Mutter der Barmherzigkeit, in der Grazer Vorstadt zu Marburg. Von Dr. Michael Napotnik, Fürstbischof von Lavant. Marburg, 1901. Im Selbstverlage des Verfassers. St. Cyrillus-Buchdruckerei. Str. 106.

O novi frančiškanski cerkvi v Mariboru je že izšlo precejšnje število knjižic in knjig v slovenskem in nemškem jeziku. Med njimi zavzema odlično mesto le-ta ravnokar omenjena. Pove nam najprej zgodovino nove cerkve in čudežne podobe Marijine, potem nam poda slovesno pridigo mil. nadpastirja o priliki posvečenja, potem nagovor pri pojedini v frančiškanskem samostanu in naposled življenjepisne in literarne podatke o kartuzijancu zajčkega samostana, bratu Filipu, navdušenem slavitelju Marije device.

Za te skrbno zbrane podatke, kakor tudi za one o slovečem misijonarju 18. veka, Ignaciju Parhamerju, bo prevzvl. pisatelju prav hvaležen vsak čitatelj. F. K.

Life and labors of Rt. Rev. Frederic Baraga, First Bishop of Marquette, Mich. (To which are added short sketches of the lives and labors of other Indian Missionaries of the Northwest.) By P. Chrysostomus Verwyst, O. F. M. — Milwaukee, Wis.: M. H. Wiltzius & Co., 1900. — Imprimatur: F. X. Katzer, Archiepiscopus Milwanchiensis. P. Theodorus Arentz, O. F. M., Minister Provincialis. 8°, XV + 476.

To je častna knjiga slovenskega naroda, kateri slične doslej še nismo imeli. V angleškem jeziku je sicer spisana, a seznanila bo omikane narode s Slovenci po najblažjem, najbolj svetem našem rojaku. Podaje nam opis življenja in dela v sluhu svetosti umrlega misijonskega škofa Ireneja Friderika Baraga.

Slovenec je spisal njegov življenjepis takoj po njegovi smrti ljubljanski bogoslovni profesor dr. Leon Vončina. Poklonila ga je družba sv. Mohorja l. 1869. svojim udom. V drugem nespremenjenem natisu smo ga prejeli leta 1896. A ta življenjepis je vkljub precejšnji obsežnosti vendar le zelo površen in nepopoln. Stavil ga je pisatelj v naglici po raznih pokojnikovih pismih in ustnih obvestilih¹.

Že l. 1856. je pisal Baraga svoji sestri, Amaliji, omoženi Greseljevi: »Zvedel sem, da ima po moji smrti na svetlo priti popis mojega življenja. Še tega se mi manjka! Ali mi mislite podaljšati in pomnožiti moje trpljenje v vicah? Zarotim te pri svetem imenu Jezusovem, da vržeš v ogenj vse, kar bi utegnilo služiti v dosego tega namena. Gorje tebi, ako tega ne storiš... in ako mi koj ne sporočiš, da si res vrgla vse v ogenj!« Z Amalijo si je Friderik mnogo dopisoval, a vse to je bilo uničeno. Vončina vendar pravi, da je imel nekaj teh pisem v rokah in jih je nekoliko prepisal. Posamna njegova pisma, katera je pisal svojim prijateljem na Kranjsko, n. pr. župniku Luk. Dolinarju, so se porazgubila. Preostala so le še tiskana poročila Baragova v misijonskih izveštjih dunajske družbe sv. Leopolda.

Pisatelj pričujoče knjige je frančiškan o. Krizostom Verwyst, holandski rojak, ki je kot svetni duhovnik postal menih in misijonar. Nad sedem let je pastiroval uprav v onih krajih, ki so bili nekdanj delokrog Baragov. Od pokristjanjenih Indijancev in drugih ljudi je slišal toliko hvalnega, nenavadnega in naravnost čudovitega o njem, da je začel nabirati gradivo za njegov življenjepis. S tem delom se je trudil več let in se o vseh dejstvih prepričal, da so popolno verodostojna. Porabil je tudi vse tiskane vire v angleškem, indijanskem in nemškem jeziku. S posamnimi važnejšimi odlomki iz Vončinove knjige mu je v angleškem prevodu postregel slovenski misijonar J. Čebulj. Ustmena in pismena obvestila so mu podali tudi nadškof Friderik Katzer (gorenjeavstrijski rojak, katerega je Pirc l. 1864. vzel seboj v Ameriko), škofa Ign. Mrak in Janez Vertin (ki mu je dal na razpolago tudi Baragov dnevnik), Rihard Elliott v Detroit, profesor O' Brian v Št. Pavlu, misijonarji Gerhard Terhorst v mis. postaji L' Anse Fr. Jacker in Edv. Edgerton v Jacobsville, Mich. in

¹ Ta življenjepis spopolnjujejo moji članki: K životopisu škofa Barage. »Slovenec«, 1893. šte. 15—17. — Irenej Friderik Baraga. »Venec«, 1897. str. 83—87; »Dom in Svet«, 1897. str. 367. 407 id.; »Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1898. str. 35—40. »Venec«, 1900. str. 6—7. — Razen tega so o njem pisali: Jos. Marn, Baraga, svetla zvezda na slovstvenem nebu kranjsko-slovenskem in očipve-indijanskem. V knjigi dr. Vončine, str. 186—198. — Ign. L. Burger, Irenej Frid. Baraga, oče indijanske književnosti. »Dom in Svet«, 1899. 346 id. — »Amerikanski Slovenec« je že l. 1897. poslovenil posamezne odlomke Verwystovega in Elliottovega rokopisa o Baragi.

drugi. O njegovem delu v domovini slovenski sem mu poročal jaz (str. 72—301 in 468—469).

Pisatelj pravi v predgovoru, da s tem delom, katero imenuje v preveliki skromnosti le kompilacijo, želi služiti veri, cerkvi in sploh katoliški misli. Ž njim hoče dokazati, da je bil Baraga res »svet škof« (saintly Bishop Baraga), »a truly Apostolic man, a Christian gentleman in the full sense of the word, a model Indian missionary and bishop. He united in himself the activity of Martha and the contemplativeness of Mary, being wonderful in both.«

Delo se je marljivemu pisatelju izvrstno posrečilo, in lahko upamo, da bo dosegel svoj smoter. Navaja le sama dejstva, a tako prepričevalno in mikavno, ob enem pa v neki vznešeni obliki, da bo angleškimi katoličanom služilo kot krasno duhovno berilo.

Knjiga je razdeljena v 59 poglavij str. 1—377. V prvih desetih poglavjih (str. 1—71) pripoveduje o severno-ameriških Indijanih, o njih narodnih običajih, jeziku in veri. Obširno opisuje tudi misijonsko delo prvih katoliških misijonarjev med Indijani in Wisconsinu in Michiganu od začetka 17. stoletja dalje. Največ jih je bilo francoskih jezuitov. Jogues, Brebeuf, Lallemant, Rasle, Menard in Goupil so umrli celo mučeniške smrti. Razen teh navaja še celo vrsto drugih, n. pr. Raymbault, Allouez, Martin, André, Dreuilletes, Garreau, Du Jaunay, Nouvel, Pierson itd. Najznamenitejši med njimi je slavni Marquette († 1675), ki je prodril do Mississippija in dosegel v kulturnem oziru sploh velike uspehe. Po njem se še sedaj imenuje mesto in škofija, katero je Baraga prvi vodil. Zanimivo je tudi, kar pripoveduje pisatelj o indijanski katoliški devici, katero so sploh imenovali »la bonne Catherine Tegahkonita« in ji postavili krasen spomenik. Zadnja misijonarja pred Baragom v teh krajih sta bila Gabriel Richard in S. Dejean. — Deseto poglavje razpravlja o cerkveno-političnih razmerah v Zedinjenih državah pred Baragovim prihodom.

Ker je življenje Baragovo že od drugod znano, omenim tukaj njegov »curriculum vitae« le v glavnih obrisih. Porodil se je v gradu Malavas v doberniški župniji na Dolenjskem 29. junija 1797. Imel je še dve sestri Amalijo in Antonijo. Starši so jim kmalu pomrli. Sirotam je postal ljubljanski profesor dr. Jurij Dolinar skrben dušni oče. Friderik je po dovršeni gimnaziji postal jurist na Dunaju, kjer se je seznanil z bl. Klementom Hofbauerjem, ki mu je bil izpovednik. Po njegovi smrti je hotel sam postati redemptorist, prepustivši svoje posestvo in vse imetje Amaliji. A ljubljanski škof Gruber mu ni hotel dati izpustnice; zato je postal leta 1823. duhovnik v domači škofiji. Štiri leta je bil kapelan v Šmartinu poleg Kranja in dve leti v Metliki. V pastirstvu se je držal popolnoma navodil sv. Alfonza in si pridobil zaupanje ljudi daleč na okoli. Vse je drlo k njemu celo po več ur daleč. V delu in požrtvovalnosti je bil neugnan noč in dan. S tem si je pa nakopal besno sovraštvo svojih stanovskih tovarišev, ki so bili do malega vsi prepojeni z janze-niškim in jožefinskim duhom. Po njih intrigah je bil premeščen daleč doli na hrvaško mejo. A tam je trpel še skoraj več, ker so njegovi tovariši hoteli ljudi zoper njega naščuvati; ljudstvo je pa vendar enoglasno potegnilo ž njim. Videč, da mu je pastirsko delovanje v domovini popolno onemogočeno, se je oglasil l. 1830. v ameriški misijon, za katerega je bila pred enim letom na Dunaju ustanovljena družba sv. Leopolda.

Došedši v Ameriko se je kmalu naučil Chippewa-indijansčine; francoščine, angleščine in laščine se je učil že kot jurist na Dunaju. Potem je šel med paganske Indijane, katerih je v Michiganu in Wisconsinu pokristjanil veliko tisoč. Bilo bi preobširno, ako bi tukaj opisaval način njegovega učenja, njegove misijonske težave, nevarna pota in strašno trpljenje dušno in telesno, katero ga je kot pravega učenca

Jezusovega spremljalo povsodi. Čudovito je res, kako ga je vodila roka božja, ki mu je pomagala vselej iz največjih nevarnosti, kadar je bila vsa človeška pomoč zastonj, kako je njegove preproste, a goreče besede povsod spremljal očividni božji blagoslov z velikim uspehom. Sprva je bil sam; a kmalu se mu je pridružilo več sotrudnikov, med njimi mnogo slovenskih rojakov, n. pr. Fr. Pirc (1835), Ign. Mrak in Andrej Skopce (1845), pozneje še Jurij Godec, Andrej Andolšek, Jožef Buh, Lovro Lavtižar, Janez Čebulj, Jožef Reš, Jurij Reš, o. Oton Skola, o. Ivo Levec in drugi. Na torišču njegovega apostolskega dela se razteza zdaj več škofij.

Leta 1853. je postal naslovni škof amiconski in apostolski vikarij v Michiganu. Za stolnico si je izvolil cerkvico Matere Božje (Sault Ste. Marie). Ko je bila l. 1866. ustanovljena nova škofija v Marquettu, preselil se je tje kot prvi škof in tukaj blaženo umrl 19. januarja 1868.

Čuditi se moramo, da je poleg neprestanih težavnih opravil misijonskih, našel še čas, da je napisal toliko knjig. On je prvi spisal slovnico in slovar Chippewa-indijščine ter to l. 1854. osebno poklonil papežu Piju IX. v Rimu. V tem jeziku je napisal še mnogo nabožnih knjig, ki so doživele že več natiskov. Pri vsem tem pa tudi na svoje slovenske rojake ni pozabil ter jim za nedosežno »Dušno pašo« (1830) poklonil še »Zlata jabelka« (1844) idr. Po pravici ga imenujejo »apostola severno-ameriškega!«

Kot nekako vzpopolnilo Baragovega življenjepisa slede kratki življenjepisi njegovih sotrudnikov: Frančišek Pirc (str. 379—393); Oton Skola O. F. M. (str. 393—409); Lovro Lavtižar (str. 416—423); Edv. Jacker (str. 409—416) in Teodor Van den Broeck, Ord. Praed. (str. 423—429). V teh življenjepisih se omenja misijonsko delo tudi drugih slovenskih misijonarjev¹. Omenjajoč štiri slovenske škofo v Ameriki² zakliče pisatelj: »Vsa čast tako verni deželi!«

Jos. Benkovič.

(Konec prihodnjič.)

Homiletika.

Johann Nepomuk Tschupick, Doctor der Theologie, Priester der Gesellschaft Jesu, Domprediger in Wien. Sämmtliche Kanzelreden. Neubearbeitet und herausgegeben von Johann Hertkens, Oberpfarrer.

¹ Frančiškan o. Florentin Hrovat je spisal življenjepise prej omenjenih treh misijonarjev: Fr. Pirc, l. 1887. dala na svetlo družba sv. Mohorja v posebni knjigi; Lovro Lavtižar v »Drobtinica« l. 1891. in o. Oton Skola v »Cvetju«, IX. l.

² Baragov naslednik na Marquettski škofijski stolici je bil Ignacij Mrak, rojen 16. okt. 1810 v Poljanah, posvečen 13. avg. 1837. Bil je dve leti domač učitelj pri obitelji barona Birquet de Cesenatico na Laškem, potem dve leti kapelan v Ribnici, tri leta pa v Slavini. L. 1845. je šel v Ameriko. Baraga ga je (1859) imenoval svojim generalnim vikarijem, in 7. febr. 1869 mu je bil posvečen v naslednika. Leta 1879. je resigniral in se za nekaj mesecev kot naslovni škof antinoeški preselil v Rim v propagando. Vrnivši se nazaj, je misijonaril še deset let med Indijani, potem pa se naselil kot bolniški kurat pri redovnicah sv. Jožefa v Marquettu, kjer je 90-letni starček umrl 2. januarja 1901. — Kot škof v Marquettu mu je sledil Janez Vertin, rojen 17. julija 1844 v Dobličah pri Črnomlju, posvečen v Ameriki 31. avg. 1866, v škofa posvečen 14. sept. 1879, umrl 26. febr. 1899. Sledi mu škof Eis. — Jakob Trobec je bil rojen 10. julija 1838 v Polhovem Gradcu, kot bogoslovec je šel v Ameriko in bil posvečen 8. sept. 1866. Služboval je več let v St. Paulu, kjer je bil generalni vikarij nadškofa Irlande. L. 1897., 21. sept. je bil posvečen škof v St. Claudiu.

a) I. Band. Sonntagspredigten. Erster und zweiter Jahrgang. Mit kirchlicher Approbation. Paderborn, 1898. Druck und Verlag der Bonifacius-Druckerei. (J. W. Schröder.) 3°. Str. VIII + 500. Cena 3 marke.

b) II. Band. Sonntagspredigten. Dritter und vierter Jahrgang. Paderborn. 1899. 8°. Str. 514. Cena 3³⁰ marke.

c) IV. Band. Festpredigten. Erster und zweiter Theil. Paderborn, 1900. 8°. Str. 512. Cena 3³⁰ marke.

V cerkveno-govorniškem slovstvu je Tschupik znano in sloveče ime. Njegove pridige se mnogo prebirajo in rabijo. Izšle so že v več izdajah. Ker so pa starejše že popolnoma pošle, je Hertkens začel vsa Tschupickova dela zopet znova izdajati.

Rojen je bil Tschupick dne 7. m. travna 1729. l. na Dunaju. Ime nam priča, da je brez dvoma slovanskega pokolenja. V dvajsetem letu je stopil v red oo. jezuitov ter se je v njem izobrazil posebno za ljudskega govornika. Ker je pri različnih slovesnih pridigah, na Dunaju samem in v okolici pri mnogoterih misijonih, dosegel zelo lepe uspehe, ga je l. 1760. cesarica Marija Terezija imenovala dvornim pridigarjem na Dunaju. Tako je marljivi jezuit dobil ugodno priliko, na svetovno slavnem dvoru kot cerkveni govornik se posebno odlikovati. Cesarja Franc I. (1740—65) in Jožef II. (1780—90), pred vsem pa plemenita cesarica Marija Terezija, so ga radi in z navdušenjem poslušali. Njegovo govorniško delovanje je pa še bistveno podpiralo njegovo uprav uzorno redovniško življenje. Ko je bil l. 1773. jezuitski red zatrt, postal je Tschupick posveten duhovnik ter je i nadalje, do svoje smrti l. 1784. opravljal težavno službo dvornega pridigarja.

Po njegovi visoki službi bi morali sklepati, da so njegove pridige Bog ve kako učene, polne govorniškega vznosa in omamljajoče poezije. A o tem ni skoraj niti sledu ne. V njih ne najdemo nikakega učenega razlaganja temveč le čisto poljudna moralična opominjevanja in dogmatična premišljevanja. Kolik razloček med Tschupickom in med drugimi dvornimi pridigarji iste dobe, kakršni so bili Segneri, Bossuet, Massillon, Bourdaloue!

Pripomniti je tudi treba, da so vse Tschupickove pridige, akoravno ne samo osnovane, temveč popolnoma dovršene, jako kratke, skoraj ne daljše, kakor Slomškovke posamezne pridige osnovane. Prva dva zvezka prinašata nedeljske pridige in sicer za četrni letnike, torej za vsako nedeljo po četrni pridige. Kako priproste so in ob enem kratke, kaže naj nam takoj uvod prve pridige za prvo adventno nedeljo. Glasi se: Motto: Coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Matth. 24, 35. — Das ist der eigentliche Character des göttlichen Gesetzes, dass es sich niemals und in keinem Punkte ändert. Himmel und Erde werden sich ändern und vergehen, aber mein Gesetz ändert sich nicht, es wird niemals vergehen. Unsere Eigenliebe will uns einreden, die Strenge des göttlichen Gesetzes richte sich nach den Umständen, und in drohenden Gefahren, bei großen Schwierigkeiten, bei bedenklichen Hindernissen müsse man das Gesetz nicht in aller Strenge nehmen. Nein, sagt der Herr, meine Worte ändern und mildern sich nicht; sie bleiben allezeit eben dieselben unter allen Umständen. Diese Wahrheit behandle ich heute in diesem einzigen Satze: Das Gesetz des Evangeliums bleibt allezeit gleich streng, auch unter den schwierigsten Umständen...

Nekoliko obširnejše in po govorniški vrednosti gotovo višje so pridige za praznike vsega cerkvenega leta. Za vsaki praznik so po dve, tri celó četrni ali pet. Marijine pridige so jako lepe; lastnosti Marijine so jasno razložene in opomin na vernike je povsod zelo ganljiv in prisrčen.

Razdelitev je pri vseh pridigah dobra, zato so posamezne pridige za uporabo posebno pripravne. Žal, da so vsopodbudne pripovedi tako redke! Zdi se nam to pomanjkljivo, ker ravno one pomen cele pridige lahko izborno razjasnijo in v srcih pobožnih vernikov trajno utrdijo.

S temi tremi zvezki Tschupickova govorniška dela še niso dovršena, sledilo bo še nekaj snopičev. Ker je izdaja v tiskarskem oziru vse hvale vredna ter je tudi cena primerno nizka, je delo res priporočila vredno. Zaradi obilnosti v razlaganju in mnogoličnosti v tvarini, bo vnetim pridigarjem dobro služilo.

Dr. Ant. Medved.

Der hl. Johannes der Täufer in seiner hohen Würde und Bedeutung bei Gott und aller Welt. Von Johann Peter Reidt, Priester der Erzdiocese Köln. Münster in Westfalen. Verlag der Alphonsus-Buchhandlung. 1900. Mala 8°. Str. 80. Cena 48 h.

Malo, pa zanimivo delce. V 31 poglavjih razlaga Reidt vse, kar nam svetopisemska in cerkvena, kakor i posvetna zgodovina pripoveduje o sv. Janezu Krst. Kakor znano, se sv. pismo mnogokrat ozira na sv. Janeza; prerokuje njegovo rojstvo, opiše njegovo detinstvo in prvo mladost. Posebne važnosti je delovanje sv. Janeza v puščavi; njegove pridige so bile vzorne za vse stanovce. Kjer so nekdanj Izraelci šli skozi Jordan, po mnenju Origenovem in Hieronimovem poleg vasice Bethabara, je krstil Zveličarja. Blizu Bethlehema je tedaj, kakor pripoveduje sloveči jeruzalemski romar Jos. Schiferle, samostan sv. Janeza K., a vas se zove Ain Karim, kjer je rojstni kraj sv. Janeza. Že sv. Helena je bila tam sezidala lepo cerkev, katero so pa mohamedanci razdrli, Ludovik XIV. jo je pa zopet krasno postavil, v kripti je na oltarju napis: *Hic praecursor Domini natus est!* Pokopan je pa sv. Janez v Sebastihu, v nekdanji Samariji. Kako priljubljen je sv. Janez, kaže ogromno število ljudi obojnega spola, ki nosijo njegovo ime. Tudi cerkev je njemu na čast zelo mnogo posvečenih. Med narodi se je izcimila celó prazna vera, da bo konec sveta, kadar bo praznik sv. R. Telesa na dan sv. Janeza, od tod tiste besede, ki jih je v verze zložil zdravnik Ludovika IX., Nostrodarno: *«Quand Georges Dieu crucifiera, — Que Marc le ressuscitera — Et que Saint-Jean le portera, — La fin du monde arrivera.»* Vendar so se ti prazniki že sešli l. 1666., 1734. in 1886. ter se zoper bodo 1943., 2043., 2117. in 2266. — Ako bi bil to knjižico o sv. Janezu K. pisal Slovenec, bila bi gotovo še bolj zanimiva, kajti pri nas ima sv. Janez K. še večji pomen, kakor pri Nemcih. Kdo ne pozna pri nas slovesnega kresa? Komu ni znano, kako važna oseba je Janez Krstnik v jugoslovanskih pesmih?

Dr. Ant. Medved.

P. Andreas Hamerle, C. Ss. R. Religion und Brot. Sechs Vorträge. Zweite Auflage. Münster in Westfalen. Verlag der Alphonsus-Buchhandlung. (A. Ostendorff). Mala 8°. Str. 130. Cena K. 1'10.

Vrli redemptorist o. A. Hamerle je po vseh avstrijskih deželah priljubljen; ko je bil še mlajši, je po misijonih na stoterih krajih zbiral lavorike kot izboren cerkveni govornik. Sedaj, v starejših letih, zaprl se je v tihotno celico; a nikakor ne miruje, — neprenehoma piše. Obdeluje v kratkih, a jedrnatih in temeljitih brošuricah dnevna pereča vprašanja, iste so razširjene v stotisoč izvodih med ljudstvom. Ravno lani in tudi letos že je izdal več spisov, v katerih s proroško resnobo svari proti gibanju *«Los von Rom»*; Lutra je v posebni knjižici okrcal, da je bilo joj za ošabnega krivoverca. Med volitvami l. 1897. je pa izdal zgoraj navedeno delo, ki je potem čez dve leti izšlo v drugi izdaji. Vsebina je polemična. Pisatelj hoče ovreči nazore socijaldemokratične, po katerih naj človek le skrbi za svoje telo, za svoj

ljubi kruhek, — vera je privatna, postranska stvar. V šesterih govorih dokazuje oduševljeni branitelj katoliških načel, da kruh sam človeka ne osreči, ako ni vere zraven:

1. Kruh brez vere, ne nasiti. 2. Vera pomaga h kruhu. 3. Vera kruh varuje. 4. Vera kruh blagoslovi. 5. Vera oslajša pomanjkanje kruha. 6. Vera daje upanje v pomanjkanju kruha.

Kakor se vidi, je to mična in zanimiva knjižica. Posebno vsem tistim, ki se pečajo s socialnim vprašanjem, bo jako dobrodošla.

Dr. A. L. Meuland.

Betrachtungen für Priester und Cleriker über den Inhalt der heiligen Evangelien von Dr. Alois Schlör. Neu herausgegeben von Dr. Alois Stradner. B. I—III. 2. Auflage. Graz, 1900. Ulr. Moser. Cena 10 K., vezanim 15:40 K.

Kdo ne pozna imena Schlörvega? V ozki zvezi je bil tudi s štajersko slovensko duhovščino kot špiritual sekovske bogoslovnice. Deloval je ta bogoljubni mož v resnih časih, ko je krščansko življenje vsled jožefinizma med ljudstvom in duhovščino zahiralo in odrevenelo in ko je na Avstrijskem vendar nastopila tudi za katoliško cerkev nova doba. Preteklo je že petdeset let, kar so izšla njegova premišljevanja (1847—1849), spisalo se je med tem mnogo več ali manj dobrih ascetičnih knjig za duhovnike, vendar Schlörvim premišljevanjem se ni zmanjšala cena. Ker sta tudi poznejši izdaji od l. 1864 in 1889 že popolnoma pošli, je Moserjeva bukvarna priredila novo izdajo, ki se le v malenkostih razločuje od prejšnjih. Spopolnjeno je zlasti stvarno kazalo. S tem se ponuja zlasti mlajšim duhovnikom ugodna prilika, da dobé zanesljivega vodnika v duhovnem življenju. Če kedaj, dandanes je duhovniku treba vzglednega življenja, to pa je le mogoče, če se popolnoma vglobi v vzvišeni vzgled nebeškega učenika. Duhovnika brez molitve in premišljevanja zadevajo besede prerokove: *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est, qui recogitet corde* (Ier. 12, 11).

F. K.

Vzgojeslovje.

Razlaga novega velikega katekizma, potrjenega od vseh avstrijskih škofov, zbranih na Dunaju 9. aprila 1899. Spisal in razložil dr. Ivan Križanič, kanonik sen. lavantinski, profesor pastirne. Drugi del l. 1901¹. 8°. Str. 336 + 328.

Odkar imamo novi katekizem, se čuti sploh potreba ali vsaj velika korist dobre razlage zanj, kajti katekizem uči resnice sv. vere v kratkih pa določnih besedah in je torej treba, da se jih človek priuči, ne samo po besedilu, temveč tudi po pomenu in obsegu. To mu je zlasti še treba, če mu je katekizem razlagati v šoli ali v cerkvi. To za duhovnika večkrat ni mala težava, pri novem katekizmu še jo čuti tudi starejši, že sicer izkušen duhovnik. Dobra razlaga pride torej tudi njemu prav in jo vzame z veseljem v roke, kadar se pripravlja, naj že bo za šolo ali za cerkev.

Tako razlaga mu nudi stolni dekan dr. Križanič v svoji knjigi, ki služi lahko za šolo, pa tudi za cerkev, kajti razlaga se drži tesno besed katekizma, razkazuje potlej redoma, kaj nam povejo, včasih pa tudi, česa ne povejo. Dr. Križanič piše n. pr. na strani 114: »Jezus je šel v nebesa; ne kakor se hodi vkreber na goro, ali kakor po lestvici kvišku, ampak kakor se ptica vzdiga in dviga višje in višje; tako je Jezus šel z lastno močjo v nebesa.« Na strani 116 razlaga, kaj pomeni: »Jezus sedi na desnici Boga Očeta vsemogóčnega«, kažoč na navado pri gospodi, ki počasti s tem gosta, da mu dá sedež na desni strani, potem pa pristavi: »Sicer Bog nima ne desnice ne leve, ker je Bog čisti duh.« Jezus sedi na desnici Boga Očeta

¹ Oceno 1. dela glej »Voditelj« l. 1900. Str. 95.

vsegamogočnega torej pomeni samo, »da ima Kristus tudi kot človek najvišjo oblast v nebesih in na svetu, in navišjo čast in slavo pri Bogu.«

Kadar dr. Kr. razjašnjuje besedilo katekizma, pa rad seže v naravo, v bližnje obzorje pripróstih ljudi. Da razjasni čast in oblast, ki gre gosposki, kaže na strani 268 na to, kar se godi, če pride škof obiskat kake župnije, ter piše: »... vse je na nogah, dekleta vence pletejo, fantje mlaje stavijo, vsi jih pričakujejo v prazničnih oblačilih. Topovi pokajo, zvonovi zvonijo, pesmi se razlegajo. In zakaj? Iz ljubezni in spoštovanja do svojega višjega pastirja.« — Da milost božja (dejanska) ne sili človeka, razjašnjuje dr. Kr. na str. 347 takole: »Ljubi Bog trka t. j. grešniku ponuja milost spreobrnjenja, toda vrat noče odpreti ali celo s silo vlomiti, ampak čaka, da mu človek vrata lepo odpre in ga prijazno sprejme.«

Nauk sv. vere pa ni samo zato, da ga človek pozna, ampak zato, da po njem živi. Pri tem pa mu je treba nagibov in teh ne toliko v besedah, kakor pa v vzgledih in dr. Kr. navaja takih redoma, skorej pri vsaki resnici sv. vere. Kar je zelo hvale vredno, jemlje jih rad iz sv. pisma (na str. 39), iz življenja svetnikov (na str. 29), iz zgodovine sv. cerkve (na str. 71), pa tudi iz vsakdanjega življenja (na str. 292).

Če še naj rečem kaj o načinu, ki se ga dr. Kr. drži v svoji »razlagi«, rad priznam, da je »razlaga« to, kar hoče biti, »pomožna knjiga za kateheze«, ne daje pa katehez ne takih za šolo, pa tudi ne za cerkev, pomoči pa najde duhovnik za obé — »priproste, poljudne in porabne«, kakor piše dr. Kr. v predgovoru.

Da se gledé na verske resnice dr. Kr. drži nauka sv. cerkve, pač ni, da še posebej omenim, saj razlaga prav tu nauk, kakor se nahaja v katekizmu. Beseda je gladka in domala pravilna. Ne vem pa, če ga bode ubogati, kjer piše (na strani 29): »Vselej se pobožno križaj.« Jaz tudi ne podpisem rad stavka (na str. 140): »Papež je dobil svojo oblast od sv. Petra, škofje od drugih apostolov.« Preveč se obljubi na strani 117: »Vse slave, oblasti in blaženosti, katere uživa glava (Kristus v nebesih), bomo tudi mi deležni, ki smo udje njegovega telesa, če bomo vredni.«

Hvale vredno je delo tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Tisek je pregleden, črke so čiste in tiskovnih hib se nahaja razmeroma malo. Knjiga je vredna svojega denarja ter zasluži, da si jo naroči ne samo duhovska, marveč tudi vsaka premožnejša kmetska hiša. Stane 3 krone, po pošti 20 vin. več.

Dr. I. Mlakar.

Raznoterosti.

Katoliška cerkev in svetovna razstava v Parizu l. 1901. (Konec.) Ko sem bil stopil v obojno palačo lepih umetnosti, sem se bal, da v njih ne bo videti drugega, kakor vse polno poltenih nagot in secesijonistiških sanjarij. A kako zadovoljen sem bil, ko sem palači zapuščal! Prepričal sem se namreč bil, da so strogo versko-cerkvene snovi v tem oddelku svetovne razstave tako nenadno lepo zastopane, da sem jih moral odkritosrčno občudovati. Obiskovalci, tako različni po stanovih in po domovini, so taka dela najbolj čislali in opazovali.

Nekaj dni pozneje sem obiskal sloveči muzej Louvre. Ni sicer stal v ograji svetovne razstave, a vlada ga je prepustila razstavnemu odboru na razpolago; radi tega ga je smel vsakdo, kakor posamezne palače v razstavi, obiskati.

Le-ta muzej me je popolnoma presenetil. Toliko mnogoličnosti, toliko dragocenosti, toliko krasote v njem nisem pričakoval! Tu so si lepe umetnosti postavile najslajnejši slavalok.

Louvre hrani v sebi neizmerne zaklade. Po obilici svojih shranjenih predmetov mu ni nobeden muzej na svetu kos. Tudi v samo slikarskem oddelku nadkriljuje ogromno galerijo Pitti v Florenciji.

V pritličnih velikanskih sobanah so razstavljene starožitnosti iz predkrščanskih časov; častno so zastopani Grki in Rimljani; stari Egipčani, Perzijanci, Babilončani, Asirci, Kitajci, Japonci, Kelti, Feničani in Izraelci imajo tukaj toliko važnih spomenikov svoje kulture, kakor nikjer drugod ne na vsej zemlji. V I. in II. nadstropju orjaške palače pa so prebogat zbirke slikarske, kiparske, rezbarske in tiskarske. Pri ogledovanju sem imel zopet prijetno priložnost, kako se tu v prvi vrsti odlikuje krščanska umetnost. V vsaki dvorani te pozdravi kakšen odličen umotvor s pristno krščansko snovjo. V dvorani, ki nosi ime Salon Carré, se ti zdi, kot da bi stopil v sveto kapelo; verske podobe te zazibljejo v tajno-sveta čustva. Takoj pri vходу visi dragocena slika »Sveta družina« od Rafaela samega, poleg nje »Sv. Mihael« od istega preslavnega umetnika; na nasprotni steni visi izborna slika »Jezusa v grob položijo« od Tiziana. Neizmerno lepa je zraven podoba »Marija brez madeža spočeta« od Murilla, katero je francoska vlada kupila z veliko svoto 615.000 frankov! Paul Veronese, izvrsten tekmelec Rafaelov, ima v tem salonu svoje najlepše, najslavnejše delo, »Svatba v Kani galilejski« imenovano; Rembrandt ima svoje dragoceno delo »Dva učenca gresta v Emavse«. Zelo zanimiva je sobana, Grande Gallerie; v njej ima nesmrtni Murillo svojo prelepo sliko »Brezmadežna Devica«.

Louvre hrani res zaklade neverjetne vrednosti. Najbolj dragocena dvorana v njem je Salon Apollo; cenijo predmete v njej na 85 milijonov frankov. A tudi tu najdemo verske stvari silne vrednosti. Poleg najlepšega demanta, ki je velik, kakor oreh ter je sedaj vreden 15 milijonov frankov, vidiš s križi okrašen bojni meč sv. Ludovika IX.; zraven zreš s križem okrašeno žezlo cesarja Karola Velikega, katero mu je na božični dan leta 800. v roko podal papež Leon III. in katero je tudi v roki držal Napoleon I., ko ga je za cesarja mazilil Pij VII. l. 1804. v cerkvi Notre Dame. Vidimo tudi več molitvenikov od znanih francoskih kraljev, kakršni so bili Ludovik IX., Franc I., Ludovik XIV., kateri molitveniki so vezani tako dragoceno, da njih vrednost doseže več stotisoč frankov. . .

Louvreja ne pozabim nikdar; v srcu ga bom nosil celo življenje v najlepšem spominu. V njem sem videl in čutil, česar ne bi bil nikdar pričakoval. Da je pa bil moj verski čut tako razveselil, mi je bilo posebno sladko zadoščenje za obisk. Pred veličastno palačo sem slišal peti pesem, v kateri so se večkrat ponavljale besede: »Cela est bien étrange! — to je nekaj posebnega!« Rekel sem — res je takó! . . .

Toda — pojdimo v razstavi naprej!

Vsi razstavljeni predmeti so bili razdeljeni v 10 razredov: 1. zidarstvo, 2. elektrika in strojeslovje, 3. umetnost, 4. obrt, tisek, rokodelstvo, 5. tkanine, 6. kemija, 7. slovstvo, znanosti in šolstvo, 8. poljedelstvo in vinoreja, 9. vojna in mornarstvo, 10. kolonije.

Vse, kar sem videl, le površno popisati, bilo bi nemogoče, vse je tudi malo-kdo videl, k temu je bilo treba časa do 6 in še več mesecev. A v tistih oddelkih, katere sem si bližje ogledal, sem imel priložnost opazovati, koliko so storili ravno služabniki sv. katoliške cerkve!

Postavim: v oddelku za obrt in tisek.

Znano je, da so Francozi gledé na tiskovne proizvode na vrhuncu današnje popolnosti. Hitrosti in umetniške lepote francoskega tiska ne doseže nobeno podjetje v drugih deželah. Upoštevati je posebno treba ogromno množico različnih tis-

karskih del na Francoskem. Na stotine listov se na Francoskem tiska v več stotisoč izvodih. Najbolj razširjen list je vrli katoliški dnevnik *La Croix*, ki vsaki dan iz Pariza v eden in pol milijona iztisih roma po Francoskem in po inozemstvu, v številu torej, ki je naravnoč nečuvno in nedosegljivo. Kako lep je francoski tisek, vidiš na vsaki mali podobici, ki nosi francosko tvrdo; naše tiskarne v tem oziru ne morejo niti približno s francoskimi podjetji tekmovati.

Na svetovni razstavi je bil le-ta tiskarski napredek očividni. Tiskarski stroji, občudovanja vredni po svoji neverjetni velikosti in tehnični popolnosti so delali i tu noč in dan. Obširen članek si dal lahko takoj v tisek in v nekaterih minutah bil je že gotov. Stroji so bili tako umetni, da so izvršili po stotisoč izvodov v eni uri; raditega je izšlo vsaki dan na razstavi silno obilo število raznovrstnih listov. Med najpopolnejšimi podjetji pa so se odlikovale strogo katoliške tvrdke; med tiskarskim osebjem bilo je opazovati mnogo redovnikov, kateri slovijo kot bakroin kamnoredci, litografi in navadni stavci.

S tiskarnami v zvezi je bilo knjigovezje. Francoski izdelki so tudi v tem pogledu svetovnoznan; odlikuje jih neka posebna eleganca in umetniška lepota. A najboljše bili so od katoliških tvrdk, ter so bili v tesni zvezi s cerkvenimi predmeti. Bile so videti molitvene in mašne knjige v vsakojakih oblikah in velikostih, toda vse v vezéh, katerim se nisi mogel dovolj načuditi zaradi blesteče krasote...

Najslavnejše bila je katoliška cerkev zastopana v oddelku za znanost, slovstvo in šolstvo. A kar je bilo tukaj najslavnejšega, skoraj vse, vse so vstvarili katoliški duhovniki, bodisi posvetni ali pa redovniki.

Tu so bile videti sobane ljudskih šol z vsemi novodobnimi potrebščinami in udobnostmi. Karkoli moderna pedagogika in higijena zahteva od uzorne učilnice, bilo je vse razstavljeno. Toda prva darila so v ogromni večini odnesli v vsaki stroki le francoski šolski bratje. Med 115 predmeti, ki so bili na razstavi v oddelku za ljudske šole, je bilo že do 20. avgusta 57 s prvimi darili (*grand prix*) obdarovanih, ki so jih razstavili šolski bratje; pozneje so si priborili še 29 prvih daril, tako da so torej imeli izmed 115 daril šolski bratje 86 prvih daril, kar pomeni za nje izboren napredek in neprecenljiv uspeh.

V le-tem oddelku bilo je mnogo vzorcev za klopi, za šolske deske, za peresa, in peresnike, same iznajdbe šolskih bratov, ki so dobili od francoske vlade patent, ter se radi tega še ne smejo posnemati in razširjati.

V silno zanimivi razstavi starodavnih rokopisov bila so skoraj izključno sama duhovska dela. Bili so videti rokopisi vsakovrstnih listin počenši s tretjim stoletjem po Kristusu. Pisani so na izvrstnem pergamentu s črnilom in z različnimi barvami, ki so do dandanes ohranjene popolnoma sveže. Pisava je tako lepa, posebno inicijale tako dražestno in umetno dovršene, da ni mogoče v sedanjem veku kaj enakega izvesti. Da! srednjeveški menihi so bili v pisavi in v risanju nedosegljivi mojstri; pri brleči svetilnici so z neumorno marljivostjo delovali za povzdigo svetne prosvete in omike, dokler niso izgubili luči svojih trudnih oči ter so morali iskati ob večeru svojega življenja zavetja v — samostanih za slepce, *monasteria caecorum*.

Najkrasnejši rokopisi so iz viharne dobe križarskih vojsk, torej iz onih časov, ko so bili katoliški redovi najbolj razviti ter so v znanstvenem delovanju slavno drug z drugim tekmovali. Na razstavi smo morali uprav strmeti nad izbornostjo in čudovito vstrajnostjo, s katero so vrli menihi svoje neštevilne rokopise dogotovili. Utiska v tem oddelku ni moči popisati, to bi bil moral videti vsakdo sam; želel bi bil, da bi si bili to stroko posebno dobro ogledali tisti podli obrekovalci, ki zaničujejo katoliško redovništvo ter proklinjajo »srednjeveško mračnjaštvo«.

ne vedoč, da današnji vek v marsičem one dobe niti doseči ne more! Tam bi jih bila zgodovina na laž postavila.

Med razstavljalce v tem oddelku šel je bil celó — Leon XIII. Iz vatikanskih knjižnic in iz svojih arhivov je bil poslal najbolj zanimive predmete na razstavo. Pooblastil je bil poseben odbor odličnih učenjakov, da so izbrali prve znamenitosti ter jih prepeljali na razstavo. Razume se, da so tam vzbujale največjo pozornost.

V zemljepisni sobani so bili videti najstarejši pripomočki za proučevanje vesoljnega vesmira. Videl si zelo zanimive zemljevide iz 15. in 16. veka; bili so večinoma od duhovnikov. Moji radovednosti so najbolj ustrezali atlanti za ozvezdje; kaj enakega še nisem nikdar videl; najboljši so bili od obeh jezuitov Riccija († 1610) in Schalla († 1666), ki sta bila plodovita misijonarja na Kitajskem in ob enem občudovana zvezdoslovca na tamošnjem cesarskem dvoru. Mnogoteri obiskovalci so se divili tudi veleslavnim delom najboljšega zvezdoslovca sedanjega veka, jezuita Secchija.

Mimogredé pogledimo v razstavo lekarnarjev. Čudno, koliko so tam razstavili francoski usmiljeni bratje, ki imajo na stotine uzornih lekarn; na njihovih proizvodih vidiš toliko napisov — grand prix, prvo darilo!

Pojdimo še v razstavo za vinorejo. Ogromna je; že ta oddelek zasluži ime svetovne razstave. Od vseh strani ti ponujajo najboljših francoskih kapljic, grozdje neverjetne velikosti visi po stenah, mislil bi, da si v obljubljeni deželi. Med razstavljalci pa opaziš tukaj mnogo samostanov in najlepše pridelke so razstavili Lavigeriejevi bratje iz vinogradov, katere so si postavili v sami — puščavi Sahari. Kjer je pred 10 leti še divjal besni samum ter je strahovite oblake pekočega peska drvil po puščavi, tam se sedaj razprostirajo plodonosne vinske gorice; kjer je še pred nedavnim časom rjovel krvoločni afriški lev, tam že sedaj nevtrudni čriček prepeva. Raditega je vzbujala razstava saharjskih vinskih pridelkov največje zanimanje, Lavigeriejevi bratje so bili središče neomejenega priznanja. Res, vsa čast takim pionirjem prave omike!

Nedosegljivi so bili francoski redovi v oddelku za žgane pijače, likerje. Kako nekatere proizvajajo, je neznano, kajti to je samostanska tajnost. Kako fine so različne vrste izbornih likerjev, je razvidno iz ogromne cene, — zakaj pri nekatereh velja liter 80—100 frankov. Razume se, da so tu bili redovi prvaki pri razdeljevanju mnogobrojnih daril.

Nasproti južnemu vходу na Eifelov stolp bila je ogromna palača za najrazličnejše proizvode obrti v najširšem pomenu. Kakor v »Mali palači«, bilo je i tukaj videti neštevilnih mašnih oblek, kelihov, monštranc, zvonov, uzorcev za cerkvene stavbe itd. Zastopani so bili vsi veki in vsa večja svetovna mesta. Bile so videti umetnosti strogo cerkvenega značaja, neprecenljive po svoji vrednosti, kakršnih nisem našel nikjer, ne v dunajski zakladnici, ne v rimskih muzejih! Izdelki 13. in 14. veka so nadkriljevali vse druge, bodisi po najčistejši snovi, bodisi po mojsterskem izdelovanju!

Jako zanimiva je bila razstava tkanin in čipkarij. Kdo bi si bil mislil, da bo tudi tukaj najti toliko vznesenega cerkvenega duha! Znano je, da proizvajata Francoska in Belgija največ in sicer najiminitnejših tkanin. A nisem prej vedel, da so povsod najboljše umetnice v tem oziru samostanske sestre. Marsikatero se pečajo razven z nabožnimi opravili samo s to umetnostjo in dosežejo res prekrasne uspehe.

V le-tem oddelku videl sem tudi umotvor, ki mi bo ostal vse žive dni v najlepšem spominu. To je delo, nad katerim je vsakdo strmel. Kakšno pa je, boš vprašal? Ime mu daš takoj: Kristus pred Pilatom. Podoba je iz najizvrstnejše

tkanine. Dolga je kakih 8 in visoka kakih 6 metrov. Iz najlepše belgijske svile je, zeló svitle, višnjeve barve. Na tako podlago so sestre vezle in tkale in čipkale z rujavkastimi nitmi iz kitajske svile prizor: Kristus pred Pilatom. Osebe so vse v naravni velikosti. Obličja, kretanje mnogoterih oseb, nad 30 jih je, — vse je tako dovršeno in krasno, da na prvi pogled ne bo nikdo mislil, to je tkanina, temveč vsakdo bi rekel, to je slika od najboljšega mojstra! Nad vse mil, ljub, veličasten, rajsko vzvišen je Kristus! Do solz ginjeni ga gledajo tisočeri obiskovalci. Ne vem, če sem kje videl tako čudno lepo Kristusovo podobo! Le nekoliko primerjati se da s to Kristusovo postavo in z vsem osebjem prizor, kakršnega smo z ihtečim srcem gledali v pasijonski igri v Oberammergauu, kjer je sloveči Anton Lang Kristusa istinito divno predočeval. Ne bo menda nobeno umetno delo na razstavi neštetim obiskovalcem svetovne razstave ostalo v tako prijetnem spominu, kakor ta Kristus pred Pilatom. Žal, da zgodovine tega umotvora nisem mogel popolnoma zvedeti. Povedalo se mi je samo to-le: Nastala je ta podoba v Bruselju, v samostanu Sacre Coeur. Dvajset let je delalo vsaki dan povprečno pet nun na njej. Vrednost se ceni na pol milijona frankov. Namenjena je podoba za neko cerkev v Bruselju, kamor je bila takoj po sklepu razstave odpeljana. Sicer pa, — naj bo kjer si bodi, gotovo je, da je bila izvanreden kras svetovne razstave v Parizu; a ravno tako gotovo je tudi, da jo bom jaz nosil vedno v svojem srcu, — in z menoj na milijone drugih obiskovalcev!...

Hitimo dalje! Pojdimo kar spodaj pod orjaškim Eifelovim stolpom naravnost naprej mimo algrskega paviljona in ruske palače gori do slapov. Ozrimo se nazaj! Zadej za Eifelovim stolpom se blišči električna palača, poleg nje se igrajo laskajoči valovi v solnčnem svitu — to je vodna palača, Chateau d' eau. A vse take čarobne prizore opustimo ter stopimo tu nad slapovi v palačo Trocadéro. V njej je razstava francoskih kolonij. Neizmerno bogata, mnogolična je! Ni čuda. Francozi imajo naselbine v vseh delih sveta, vsa morja z nebrojnimi otoki jim morajo služiti. V takih naselbinah pa delajo za vse Francoze skoraj izključno le — katoliški misijonski redovniki in redovnice. Raditega ni v nobenem oddelku vesoljne razstave mogočen vpliv katoliške cerkve tako očividni, kakor ravno tukaj. Trocadéro s svojimi posebnimi čudeži je bil najbolj zanimiv, — a tudi najbolj cerkven oddelek svetovne razstave.

Tu vidimo kulturo v različnih naselbinah, v raznoterih pojavih, od najsurovejših divjakov iz Afrike in Azije do evropsko izobraženih zamorcev iz otoka Madagaskar. Misijonarji so razstavili cele vasi iz francoskih naselbin. Videti je borna kočica, spletena iz rogozja in nekoliko z blatom ometana; okrog nje se vlačijo lene zamorke z otroci v naročju. Tu vidiš ribiče, tam lovce, zopet drugje pastirje s suho čredo ovac in oslov, vse iz tujih krajev. V tej vasi vidiš zamorce strastno plesati, v onej jih pa vidiš pri resnem delu, žene predejo, tkejo in vezejo, možje pa brusijo školjke, režejo palice, pletejo koše in jerbaze. V eni vasi vidiš celo misijonarja jezuita, ki veselo deco v krščanskem nauku poučuje. Tu je toliko zanimivosti, da bi človek najrajši kar cele tje dni gledal ter proučeval ptuja ljudstva ž njihovimi običaji, opravi in osebnostmi.

Po celi palači Trocadéro visijo slike slovečih mož, ki so si pridobili posebne zasluge za francoske kolonije; poleg vojskovodij vidiš redovnike, poleg trgovcev in zemljepiscev ponižno-skromne redovnice. Junak Marchand, ki je sedaj na Francoskem najbolj poljuden vojak, ima poleg sebe vstrajnega jezuita Rigota.

Mnogo redov ima posebne paviljone ali vsaj večje oddelke v razstavi. Le nekatere si oglejmo: Najbogatejši paviljon imajo »Missions Catholiques«; v njem vidiš najrazličnejše pridelke, naravne in umetne, iz Kitajskega, Japonskega, iz

obeh Indij, od Zambesija in Nigra, od Laplate in Misisipija; razstavljeni so uzorci za cerkve, šole in bolnišnice v onih krajih, vsakojake stroke v obrti imajo kaj pokazati. Zelo ličen je oddelek, ki so ga razstavile redovnice »*Dames auxiliatrices*« iz mesta Seng-Mu-Jö; tu so najti otroci, katere so nune po Kitajskem pobrale, ker so bili zavrženi. Drugi otroci so bili rešeni od grozne gobove bolezni v izhodni Indiji; le-ti otroci se igrajo »po svoje«, jedó, pijejo, se vadijo v godbi in lovu, vse lahko opazuješ. Nekaj enakega je v oddelku uzornih redovnic »*Tilles de la Charité*«, naših usmiljenih sester; pri njih so pa razložena pred vsem različna zdravila, sploh vse, kar potrebujejo požrtvovalne mučenice v bolnišnicah za okužene siromake. Mimogrede povem, da sem po tem oddelku hodil s solznimi očmi, gospé sem pa slišal glasno plakati, tako nas je ganilo neprecenljivo delovanje teh redovnic! Da, da! Krščanska charitas, ti si nedosežna! V Atenah deluje v prosep katoliške vere vnetá bratovščina »*Filles du St. Joseph de l'Apparition*«, ki je bila tudi na razstavi s svojim orijentaliskimi pridelki zelo častno zastopana...

Toda dovolj! Obhodili smo vse važnejše dele svetovne razstave. Neizmerno mnogo zanimivosti smo videli. Kdo bi se dovolj mogel načuditi najraznovrstnejšim umotvorom človeškega duha. V taki ogromni množici jih svet še nikdar skupno ni gledal in jih menda nikdar več ne bo, ker bojda države ne bodo več prirejevale enakih podjetij. Za nas je bilo silno prijetno zadoščenje, da smo povsod videli katoliško cerkev navzočo s tako mojsterskimi proizvodi. Smelo se trdi, da je bila katoliška cerkev na svetovni razstavi v Parizu leta 1900 proslavljena nad vso mero. Raditega zapuščamo Pariz s tako sladkimi spomini. Nepozabljive mi ostanete, vi bajne, krasne, čudovite palače na martiškem in elizejskem polju! Iz svoje domovine vas bom blagroval in pozdravljaj!

A še nekaj! Ravno se vračamo prek Seine na trg L'Étoile; gremo mimo velikanskega paviljona francoskega vojnega ministerstva. Vstopimo še va-nj. Notri vidimo strahovite topove, med njimi največjega na svetu, ki nese 21 kilometrov daleč. Tu vidimo strahovite stroje za vojsko na morju in na kopnem. Vendar — glej na desno in na levo, kamorkoli hočeš, tukaj katoliške cerkve ne najdeš. Kjer so stroji za razdiranje in umor, tam cerkve naše ni. Ona le zida, stavi, popravlja; donaša narodom pozitiven blagor, ne pa uničenja.

Tudi to je kaj pomenljivo in značilno!...

Dr. Ant. Medved.

Versko-nravno stanje judovskega ljudstva ob Kristusovem času.

(Dalje.)

B. Kaj je oviralo versko-nravno življenje?

1. Pismouki.

Judovska postava je bila v mnogih točkah težko umljiva. Kdor si je torej hotel v njej pridobiti strokovnega znanja, se je je moral učiti. Za Ezdra in gotovo tudi še dolgo potem je bilo poučevanje v postavi dolžnost prerokov in duhovnikov. Ezdra sam je bil oboje, duhovnik in učenjak ter učitelj postave (סוֹפֵר, Sofer). Tekom časa — in sicer že pred Kristusovim rojstvom — pa so se začeli tudi drugi Izraelci — neduhovniki — pečati s postavo in zrasel je nov stan pismoukov ali pismarjev, t. j. pismoznalcev iz poklica. V grški dobi, ko so tudi nekateri duhovniki širili napredek v grški omiki, zato pa zanemarjali postavo, se je izcimilo celo neko nasprotstvo med duhovniki in pismouki. Ne več duhovniki, marveč pismarji so postali sedaj goreči varuhi postave. Zato so bili pismarji od tega časa pravzaprav učitelji ljudstva in voditelji njegovi v duhovnem življenju.

1. V dobi Novega zakona nahajamo že poseben stan pismoukov. Imenujejo se v svetopisemskih knjigah Novega zakona γραμματεῖς, pismouki, pismoznalci, učenjaki (סוֹפְרִים, Soferim)². Razen tega splošnega izraza se nahaja za judovske učenjake še ime νομικοί³, t. j.

¹ Luc. 20, 27—40. Prim. Matth. 22, 23—33 in Marc. 13, 18—27. — ² Ex. 3, 6.

² Prvotno je סוֹפֵר vsakdo, ki se peča s knjigami (סֵפֶר), n. pr. tudi pisar ali knjigovez.

³ Νομικός je v poznejši grščini pravi izraz za pravdoznalca (legis peritus, iuris peritus). S tem grškim izrazom se označujejo namreč tudi rimski pravdoznanci (Strabo, p. 539: Οἱ παρὰ Ρωμαίων νομικοί). Gotovo ne slučajno, ampak namera se poslužuje te besede sv. Luka, ki je hotel rimskim čitateljem svojega evangelija prav označiti judovske pismouke.

postavoznalci, pravdoznanci (Matth. 22, 35; Luc. 7, 30; 10, 25; 11, 45 sq. 52; 14, 3). In ker pismouki niso samo poznali postave, ampak so jo tudi učili, se imenujejo tudi νομοδιδάσκαλοι, učitelji postave (Luc. 5, 17; Act. 5, 34). Jožef Flavij jih imenuje¹ πατρίων ἐξηγηταὶ νόμων (razlagavce očetnih postav), ali² po grški navadi σοφισταί (modrijane) in³ ἱερογραμματεῖς (pismoznalce ali pismouke). V Mišni⁴ se zovejo samo starejši učenjaki סוֹפְרִים (Soferim), pismouki; sodobni pa se nazivljejo חֲכָמִים (Chakamim), modrijani.

2. Velika veljava, katero so imeli ti učenjaki pri ljudstvu, se kaže že v častnih naslovih, katere so jim dajali ljudje. Navadno so jih nagovarjali z רַבִּי (Rabbi)⁵, moj gospod, (Matth. 23, 7 in drugod). Iz tega spoštljivega nagovora se je polagoma razvil naslov: rabi (rabi Jozua, rabi Eliezer, rabi Akiba itd.)⁶. Pred Kristusom se še ne more dokazati, da bi se bili Judje že posluževali naslova rabi. Hillel in Šamaj se nikdar ne imenujeta rabi. Tudi v Novem zakonu nahajamo ῥαββί samo kot nagovor. Kaže se torej, da je šele po Kristusu iz nagovora rabi nastal naslov rabi. Višja stopnja⁷ naslova רַב (rab) je רַבָּן (raban), ali — kakor se je tudi izgovarjala beseda — רַבֹּן (rabon). Prva oblika je bolj hebrejska, druga pa bolj sirokaldejska. Prva oblika se nahaja zlasti v Mišni kot naslov štirih imenitnih pismoukov v dobi od l. 30—150. po Kr.⁸ Druga oblika pa se nahaja zlasti v Novem zakonu, kjer se glasi ῥαββονί (Marc. 10, 51) ali tudi ῥαββουνί (Ioan. 20, 16) kot spoštljiv nagovor za Gospoda Jezusa Kristusa.

V grščini Novega zakona se rabi včasih zamenjuje s χήριος (Matth. 8, 2. 6. 8. 21. 25 in drugod), ali z διδάσκαλος (Matth. 8, 19 in drugod večkrat). Sv. Luka se poslužuje tudi izraza ἐπιστάτης = praeceptor (Luc. 5, 5; 8, 24. 45; 9, 33. 49; 17, 13). Kot častna naslova pismoukov se v sv. pismu N. z. še navajata izraza πατήρ = pater in καθηγητής = magister (Matth. 23, 9. 10). Zadnji izraz je bržkone sirski מוֹרֶה (Moreh) = učitelj, prvi pa sirokaldejski אבא (Abba) = oče, ki se v Mišni večkrat nahaja za rabi⁹.

¹ Antiq. 17, 16, 2; prim. 18, 3. 5. — ² Bell. iud. 1, 33. 2; 2, 17. 8. 9.

³ Bell. iud. 6, 5. 3. — ⁴ N. pr. Orla, III. 9; Sanhedrin, XI. 3.

⁵ רַב (rab) je pravzaprav gospod nasproti sužnjiku. Ker so pa s tem naslovom nagovarjali pismouke kot učitelje, je beseda dobila polagoma pomen učitelj. — ⁶ Prim. francoski: Monsieur.

⁷ Aruch: גְּדוּל מַרְבִּי וְגְדוּל מַרְבִּי רַבִּי = Višji kot rab je rabi, a višji kot rabi je rabán.

⁸ Ti štirje so: 1. raban Gamaliel I., 2. raban Johanan ben Sakkai, 3. raban Gamaliel II. in 4. raban Simon ben Gamaliel II.

⁹ N. pr.: Abba Saul, Abba Gurjan, Abba Jose ben Chanan, Abba Jose ben Dosai, Abba Judan.

3. Od učencev so zahtevali rabini neomejeno spoštovanje, ki je moralo biti še večje, kot do očeta in matere. »Spoštuj prijatelja skoraj kakor učitelja in učitelja skoraj kakor Boga«¹. »Učitelja moraš bolj spoštovati, kakor očeta; zakaj sin in oče sta dolžna spoštovati učitelja«².

Sploh so zahtevali rabini záse prva mesta: »Ljubijo prva mesta na gostijah in prve sedeže po shajališčih in pozdrave«³ po ulicah in da jih ljudje imenujejo rabi!« (Matth. 24, 6—7. Prim. Marc. 12, 38—39; Luc. 11, 43; 20, 46).

4. Vsako delovanje pismoukov, učenje in sojenje, bi moralo biti brezplačno. Rabi Sadok uči: »Postava ne bodi rabinu ni za krono, da bi se povzdigoval, ni za matiko, da bi z njo kopal.« Hillel pa

¹ Aboth IV, 12. — ² Kerithoth VI, 9 fin.

³ Judovski pozdravi so bili silno obširni. Prišlec je želel tistemu, ki ga je pozdravil, miru, rekoč: שָׁלוֹם לְךָ (Šalom lak, Mir s teboj!). Ta pa je odgovoril onemu v slovo: לְךָ שָׁלוֹם וְרָחֵם (Leki lešalom, Hodi v miru!).

Drugi navadni pozdravi so bili te ali podobne vsebine: »Gospod te blagoslovi!« »Pozdravljen bodi!« kakor latinski: »Ave!« S poslednjim pozdravom je vstopil nadangel Gabriel v tiho sobico Marije prečiste Device (Luc. 1, 28). Tudi Jezusovi učenci so tako pozdravljali Učenika, ki pa se je tudi posluževal pozdravov: »Mir z vami!« ali: »Pozdravljeni!« (Marc. 14, 45; Matth. 28, 9; Luc. 24, 36 idr.) Koga »pozdraviti« je pomenjalo pri Izraelcih toliko kot »voščiti mu miru«. Tako pravi Gospod apostolom, ko jih pošlje na misijonsko pot: »Kadar pridete v kako hišo, jo pozdravite, rekoč: Mir bodi tej hiši! In ako je tista hiša vredna, bo prišel vaš mir nad njo.« (Matth. 10, 12 sq.).

Sorodniki in prijatelji so se drug drugega pozdravljajoč tudi poljubljali. Zato pomenja v sv. pismu koga poljubiti toliko kot pozdraviti ga. Celo Gospod Jezus Kristus je pričakoval, da ga bode prijazen gostitelj sprejel s poljubom; kajti farizeju Simonu očita (Luc. 7, 45), da mu ni dal poljuba. Tudi apostoli so Kristusa pozdravljali s poljubom (Marc. 14, 45). Poljubljali so Judje prijateljeva usta ali brado. Plemenitnikom in mogočnejšem so poljubljali roko ali noge.

V starih časih je bilo pri pozdravih običajno poklekniti in skloniti se na zemljo. (1. Reg. 24, 9), tako da so se z obrazom dotaknili zemlje. Ob Kristusovem času so tako pozdravljali bržčas samo Boga. Pač pa so se Judje v tem času pri pozdravih globoko pripogibali in polagali — kakor še današnji Orientalci — desno roko na prsi. Mladina je pred starejšimi vstajala s sedežev. Jezdec, hoteč koga počastiti, je sedel s konja ter se dostojno priklonil pred pozdravljenim prišlecem.

Goste so Judje častili zlasti s tem, da so jim ob prihodu z vodo umili zaprašene noge (Luc. 7, 44), in da so jim ob slovesu dajali darove (Matth. 2, 11). Ljubljene kneze in mogočnjake so sprejemali slovesno in jih vodili po okrašenih in s cveticami potresenih ulicah. Tako beremo tudi o Zveličarju, da so ga Jeruzaleščani cvetno nedeljo (10. Nizana) slovesno sprejeli: »Učenca sta pripeljala oslico in žrebe in so položili oblačila nanji in so Ga gori posadili. Silno veliko ljudi pa je razgrinjalo oblačila po potu; drugi pa so veje sekali z dreves in stlali na pot. Mnogi pa, katere so šle spredaj in zadaj, so vpile, rekoč: Hozana sinu Davidovemu« (Matth. 21, 6—9).

trdi¹: »Kdor se poslužuje krone postave v vnanje namene, dere v pogubljenje.« Kakor je v postavi sodnikom prepovedano darila sprejemati (Ex. 23, 8; Deut. 16, 19), prav tako naj bi tudi pismouki zastonj poučevali ljudstvo v postavi. Rabini so si morali torej vse za življenje potrebno sami oskrbovati. Nekateri so bili iz premožnih družin; drugi so se živili s kakim obrtom. Rabi Hillel je bil dninar, rabi Jozua je igle delal, rabi Izak je bil kovač, rabi Johanan črevljar itd. Raban Gamaliel III., sin rabi Juda ha Nasi, toplo priporoča, naj pismouki družijo učenje postave s kakšnim telesnim delom, češ, da oboje váruje človeka grehov².

Znano je, da se je tudi apostelj Pavel še kot oznanjevalec sv. evangelija pečal s šatorskim obrtom (Act. 18, 3; I. Thess. 2, 9; II. Thess. 3, 8). Vendar opominja že Siracid, da bodi učenost v postavi rabinu prva in najimenitniša naloga; obrt pa mu bodi šele druga, postranska skrb. »Pismarjeva modrost potrebuje miru, in kdor ima malo (vnanjih) opravkov, si pridobiva modrost. S kakšno modrostjo bo napolnjen oni, ki drži za drevo, in ki se s šibo baha, z ostnom vole goni, in se peča s takimi deli, in ve govoriti le od telet«³... »Modri preiskuje modrost vseh starih in premišljuje preroke... Veliko jih hvali njegovo modrost, in ona ne bode nikdar pozabljena. Njegov spomin ne bo izginil in po njegovem imenu se bo popraševalo od roda do roda. Njegovo modrost bodo pripovedovali narodi in njegovo hvalo bo oznanjevala srenja.«

Kaže pa se, da so rabini le sodili brezplačno, težko da so tudi učili brezplačno. Celó v evangeliju beremo, da je delavec vreden plačila (Matth. 10, 10; Luc. 10, 7), dasi je Gospod tudi dejal: Δωρεάν ἐλάβετε, δωρεάν δότε: Zastonj ste prejeli, zastonj dajajte! (Matth. 10, 8). Na to pravico, zahtevati živež od tistih, katerim oznanjuje evangelij, se sklicuje tudi apostelj Pavel (I. Cor. 9, 3—18), četudi se je je posluževal le izjemoma (II. Cor. 11, 8—9; Phil. 4, 10—18. Prim. tudi Gal. 6, 6). Če je Pavel postopal v duhu tedanjega časa, kar je več kot verjetno, potem smemo trditi, da tudi judovski pismouki niso zmeraj zastonj učili postave. V svarilnem govoru očita Gospod Jezus Kristus pismoukom in farizejem celo lakomnost. »Gorjé vam, pismarji in farizeji, hinavci! Objedate hiše vdov, dolge molitve opravljaje« (Matth. 23, 14; prim. Marc. 12, 40; Luc. 16, 14; 20, 47). Znali so si torej v slučaju, da so morali poučevati zastonj, pomagati drugače. Sploh jim daje Jezus Kristus jako slabo nravnostno izpričevalo. »Vsa svoja dela opravljajo, da jih ljudje vidijo; delajo si namreč širje listke in večí

¹ Aboth IV, 5; I, 13. — ² Aboth II, 2.

³ Eccli. 38, 25. 26; 39, 1. 12. 13. 14.

robove v krilu« in »hodijo v dolgih oblačilih«. »Vse torej, karkoli vam reko, izpolnjujte in delajte; po njih delih pa nikar ne delajte, ker pravijo, pa ne storé«¹.

5. Glavni sedež delovanja pismoukov je bila seveda do l. 70. po Kr. Judeja. Pa tudi v Galileji jih nahajamo (Luc. 5, 17). Celo v daljnem Rimu so se našli grobni spomeniki z imeni, katerim je pridejan naslov γραμματεὺς, pismouk. Pa saj so babilonski Judje v 5. in 6. stoletju sestavili najimenitnejše rabinsko delo: Talmud.

6. Rabini so se v svojem delovanju ozirali zlasti na postavo in pravo. V prvi vrsti so bili torej pravdoznanci; njih delokrog pa je bil trojen.

a) Skrbeli so za teoretiški razvitek prava s primerjanjem posamnih slučajev s postavo. Ravno s tem kazuistiškim postopanjem so postali pismouki zlasti po razdejanju Jeruzalema v nekem zmislu celo postavodajavci.

b) Učence so prava učili. Slavni pismouki so zbirali v posebnih hišah (בֵּית הַמִּדְרָשׁ, Beth hammidraš, učilnica) ali tudi v tempeljnu (ἐν τῷ ἱερῷ) učence, imenovane תַּלְמִידֵי הַחֲכָמִים (Talmide chakamim, učenci modrosti), večkrat tudi oženjene može. V Jeruzalemu je bilo ob Jezusovem času mnogo takih šol, pozneje pa v Jabni in še pozneje v Tiberiji. Učitelji so z učenci vedno ponavljali tvarino; zato pomenja izraz »ponavljati« (שָׁנָה, Šanah, δευτεροῦν) toliko kot učiti in od tod je izvajati beseda מִשְׁנָה (Mišna, nauk)². Učenci so med poukom sedeli na tleh; učitelj pa je stal na vzvišenem prostoru. Zato pomenja izraz »sedeti pri nogah koga« to kot biti njegov učenec³.

c) Pismouki so pravo izvrševali tudi dejanski, oziroma sodili v pravnih zadevah.

Vendar pa rabini niso samo učili postave, tudi ne samo sodili po postavi, pečali so se tudi sploh z vedo o postavi, proučevali so pa tudi zgodovinske in poučne (didaktiške) knjige sv. pisma. Bili so zato najbolj sposobni za predavanja po sinagogah, dasi so tudi drugi Izraelci smeli predavati, če so hoteli. Morali so pa tudi skrbeti, da se sv. pismo ni pokvarilo. Zato so šteli poznejši rabini vrste, besede in črke posameznih sv. knjig, pristavljali so sv. tekstu pravopisne in kri-

¹ Prim. Matth. 23, 5; Marc. 12, 38; Luc. 20, 46; Matth. 23, 3; primerjaj tudi str. 144 in 145.

² Prim. Hieronymus, Epist. 121. ad Algasia, quaest. X. (Opp. ed. Vallarsi I, 884 sq.): Doctores eorum σοφοί hoc est sapientes vocantur. Et si quando certis diebus traditiones suas exponunt discipulis suis, solent dicere: οἱ σοφοί δευτεροῦν, id est sapientes docent traditiones.

³ N. pr. Dej. ap. 22, 3: Pavel je sedel pri nogah Gamalielovih.

tiške opomnje in delali vse ono, kar dandanes imenujemo מַסֹּרֶת, (Masoreth, Mazoro)¹.

6. Delovanje rabinov ali pravzaprav že plod njih truda v razlaganju in razvitku postavnega in običajnega prava se imenuje הִלְכָּה (Halakâ, običaj)². Skupina vseh zgodovinskih in versko-nravnih razlag, ki so jih rabini polagoma zbrali, pa se imenuje הַגְּדָה ali אֲגָדָה (Haggadâ ali Agadâ)³.

Skupna podlaga obojemu je raziskavanje in pojasnjevanje sv. pisma, kar se imenuje s širokaldejsko besedo מְדַרְשׁ (Midraš)⁴. Halaški Midraš je torej razlaga postave in običajev; hagadiški Midraš pa je razlaga versko-nravnih in zgodovinskih mest sv. pisma⁵.

Vpliv pismarjev na ljudstvo ob Gospodovem času ni bil najboljši. Ohraniti bi bili morali med ljudstvom duha postave in prerokov. Učili so sicer ob sobotah v sinagogah, ali učili so namesto postave večkrat svoja mnenja, ali so vsaj po svoje presukavali postavo. Simeon Pravični (krog l. 320. po Kr.) je postavil načelo: Bodi v sodbah premišljen in zgradi si krog postave ograjo. Vsako dejanje bodi natančno preudarjeno in storjeno po strogih predpisih zakona.« Seveda ti predpisi pogostokrat niso bili zakon. Večkrat niso bili nič drugega kot samo volja pismoukov in mnogokrat jih ljudstvo ni moglo izpolnjevati. Talmud sam jih imenuje »muko farizejev«. Ni čuda torej, da pravi Kristus o farizejih⁶: »Navezujejo težka bremena, ki jih ni moči nositi in jih nakladajo ljudem na rame, pa jih sami s prstom nočejo ganiti«. In na drugem mestu⁷ jih vpraša resnobno: »Zakaj prestopate vi zapoved božjo zavoljo svojega izročila?« To je ono zlo človeških postav, ki je postajalo vedno večje in nazadnje prepreglo vso postavo, v mnogih točkah premenilo, izpridilo ali jo celo izpodrinilo.

2. Nekateri imenitni pismouki.

O pismoukih, ki so živeli pred razdejanjem Jeruzalema, imamo prav malo zanesljivih poročil. Imena in vrsto najimenitnejših rabinov

¹ Od širokaldejskega glagola מָסַר (Mesar), izročiti; torej je Mazora to kot izročilo. One rabine, ki so se pečali z opisanim obdelávanjem sv. pisma, so imenovali Mazorete.

² Od glagola הִלַּךְ (Halak, hoditi. (Prim. nemško rečenico: was gang und gäbe ist).

³ הַגְּדָה (Haggadâ) je povest, legenda, pravljica.

⁴ Od glagola מְדַרְשׁ (Daraš) = razlagati.

⁵ Hagadiške rabinske pravljice so se ohranile v spisih Helenistov Demetrija, Evpolema in Artapana, dalje pri Jožefu Flaviju in Filonu aleksandrijskem in v raznih apokalipsah. Marsikaj se nahaja v targumih in talmudu, največ pa v »Knjigi jubilejev«. — ⁶ Matth. 23, 4. — ⁷ Matth. 15, 3.

nekako od drugega stoletja pr. Kr. pa do l. 70. po Kr. nam je ohranil Talmud v prvem poglavju traktata Aboth (ali Pirke Aboth), kjer so navedeni učeni možje, po katerih se je širilo izročilo postave od Mozeza pa do razdejanja jeruzalemskega mesta. Glavni podatki iz tega poglavja z dodanimi nekaterimi opombami so naslednji:

1. **Mozes** je prejel postavo na sinajski gori in jo izročil Jozuu; ta starejšinam; starejšine prerokom, in preroki so jo izročili možem velike sinagoge¹.

2. **Simon Pravični**, t. j. veliki duhovnik Simon I. v začetku 3. stoletja pred Kristusom, ki je imel pridevek *δίκαιος*, kakor poroča Jožef Flavij².

3. **Antigon** iz Soha je prvi rabin, katerega ime nam je ohranila tradicija. Več kot imena pa tudi ne vemo z gotovostjo.

4. **Jose ben Joeser** iz Cerede.

5. **Jose ben Johan**an, doma v Jeruzalemu.

6. **Jozua ben Perahja**.

7. **Nittai** ali **Matevž**³ iz Arbele⁴.

8. **Juda ben Tabbai**.

9. **Simon** ben Šetah je živel ob času Aleksandra Janeja⁵.

10. **Šemaja** je menda tisti, katerega imenuje Jožef Flavij⁶ *Σαμέας*⁷. Ko je namreč l. 47. pr. Kr. mladi Herod radi svojega postopanja v Galileji kot zatoženec stal pred sinedrijem in so vsi prisledniki iz strahu pred njim odstopili od zatožbe, si je upal povzdigniti svoj glas edini Šemaja, ki je prerokoval tovarišem, da bode Herod še vse pomoril. Prerokba se je izpolnila 10 let pozneje, ko je dal Herod, osvojivši si l. 37. Jeruzalem, vse svoje nekdanje tožitelje umoriti. Samo farizeju Polionu in njegovemu učencu Šemaju je Herod prizanesel, ker sta bila someščanom nasvétovala, naj puste kralja v Jeruzalem.

11. Šemajev učitelj je bil po gorenji trditvi Jožefa Flavija Polion ali — po Talmudu — **Abtaljon**⁸.

¹ Prim. str. 259. — ² Antiq. 12, 2. 4.

³ Namesto Nittai (נחאי ali נחיי) bero drugi viri מתי ali מתאי, torej Matevž.

⁴ Domovina Matevževa ארבל je današnji Irbid, severozapadno od Tiberije. Tu se še nahajajo razvaline neke stare sinagoge, ki jo je baje sezidal Matevž.

⁵ Prim. »Voditelj« II. str. 291. — ⁶ Antiq. 14, 9. 4.

⁷ Ime שמעיה, ki se večkrat nahaja tudi v St. zakonu, zlasti pri Nehemiju in v Kroniških bukvah, pišejo LXX Σαμαία, Σαμαίας, Σαμείας, Σεμείας.

⁸ Ime Πολίων je latinski Pollio. Ker so si Judje v tej dobi radi nadévali razen domačega imena tudi še grška ali latinska imena (n. pr. Jezus in Jazon, Saul in Pavel), je prav verjetno, da si je nadel tudi naš אבטלון (Abtaljon) še latinsko ime Pollio, ki se grški glasi Πολίων.

12. Hillel in 13. Šamaj sta bila najimenitniša rabina te dobe. Obeh se je oklenila posebna šola učencev, ki se je ločila po razlaganju postave. Glede njunih osebnih razmer pa tudi ni znanega veliko več, kakor o drugih rabinih te dobe.

Hillel, imenovan, da ga ločimo od drugih učenjakov istega imena, הלל (Hazzaqen, Stari)¹, je bil rojen v Babiloniji iz neke plemenite pa obubožane rodovine, ki se je izvajala naravnost od kralja Davida. Takih potomcev Davidovih je bilo mnogo v Babiloniji. Ko si je bil namreč Nabuhodonozor osvojil Jeruzalem, je prepeljal v Babilonijo mnogo družin iz kraljevega rodu, ki so ostale veljavne skozi cela stoletja. Krog l. 50. pr. Kr. je prišel Hillel z bratom Šebna v Jeruzalem. Tu se je začel učiti postave pri načelnikih sinedrija, Šemaju in Abtaljonu. Potrebni živež si je moral sproti zaslužiti z delom svojih rok. Kot dninar je zaslužil na dan krog 40 h. Učil se je z veliko vnemo. Ko nekikrat ni mogel plačati šolnine, je splezal med okno učilnice ter tam poslušal. Ker se je to zgodilo po zimi, je otrpnel vsled mraza. Napol zmrznjenega so ga našli učitelji in tovariši. Priučil si je, kakor pravi Talmud, »vso modrost in vse jezike«. Razumel je jezik gorâ, holjmov in dolin, dreves in zelišč, divjih in domačih živali in hudobcev². Priučivši si modrost judovske postave, se je vrnil v Babilonijo. Čez nekaj let pa je zopet prišel v Jeruzalem, kjer je otvoril imenitno šolo. Poznejši rabini so Hillela zelo čislali³. Imel je 80 učencev; 30 med njimi je bilo vrednih, da bi počivala nad njimi Šekina, kakor nad Mozesom; 30 pa vrednih, da bi se po njih ukazoval solnce, kakor na ukaz Jozuov. Od enega izmed 20 ostalih, manj nadarjenih, Jonatana ben Uziela, pa pristavlja Talmud, da je vsak ptič, ki je letel čezenj, takoj zgorel.

Hvaleč Hillela omenjajo rabini, da je bil čez mero krotak in silno spravljiv. Hodil je srednjo pot med herodijsko, Rimljanom prijazno dvorno stranko in med farizejsko ljudsko stranko. Da je bil Hillel velik mislec, kažejo mnogi njegovih izrekov, n. pr.: »Gosta imam doma, je rekel večkrat svojim učencem, moram hitro domov, da ga pogostim. Ta gost je naša duša, ki je danes še v nas, jutri morda že ne več.« S tem izrekom je pokazal, kako moramo skrbeti, da si ohranimo čisto dušo.

Hillel je živel v Jeruzalemu do l. 10. po Kr. V tej dobi se je »postava« veliko milejše tolmačila kot so jo tolmačili farizeji. V Šamaju ki ima tudi pridevek »Stari« (שטרי, Hazzakén), pa je imel Hillel

¹ Nekateri družijo z izrazom »Stari« pomen veljavnega učitelja. »Stari« (prim. Matth. 5, 21. 27. 33.) so namreč priznani starejši učitelji in שטרי (Zaken) je bil nekaj časa častni naslov sinedristov.

² Sanhedrin, 16. — ³ Succa 28a.

trdovratnega nasprotnika. V zmislu starih farizejev si je prizadeval Šamaj za strogo razlaganje in izpolnjevanje »postav«. Zato so bili prepiri med Hillelanci in Šamajci na dnevnem redu. Prepiri so se tikali davščin v verske namene, praznovanja sobote in praznikov, zakonskih postav ter predpisov o levitski čistosti. Dan (9. Adar), ko so se začeli ti prepiri, se je mnogim zdel tako imeniten, da so ga postavili kot postni dan.

Pa ne samo vrstniki, tudi Judje v poznejši dobi, so zelo cenili ljubeznivega in modrega Hillela. Imenovali so ga učenca in posnemavca Ezdrovega. Drugi so trdili, da je prejel sv. Duha, ker le z njegovo pomočjo je bilo mogoče vzbuditi zamrlo zanimanje za »postavo«, ki jo je bila mlačnost postavila pod mernik.

Neka krščanstvu nasprotna judovska stranka novejša dobe ima Hillela za reformatorja kakor Samuela in Ezdra. Nekateri so ga hoteli — celo blasfemično — primerjati z Jezusom Kristusom¹. Seveda pa je treznim — ne rečem vernim — duhovom vsako primerjanje Hillelovo z Gospodom Jezusom Kristusom nemogoče.

15. Po judovskih in krščanskih virih je imel Hillel imenitnega naslednika v sinu **Simonu**, kar pa ni gotovo².

16. Gotova zgodovinska oseba pa je šele **Gamaliel I.**, ali — po Mišni — רַבִּי גַמְלִיֵּאל הַזָּקֵן, raban Gamliel hazzaqen, Starejši, da ga loči od Gamaliela II. ali Mlajšega. Znano je, da je bil njegov učenec sv. apostelj Pavel³; znana je tudi njegova sodba v sinedriju⁴ o krščanstvu: »Če je od ljudi ta naklep ali to delo, se bo razdrlo; če je pa od Boga, ga ne boste mogli razdreti«. Krščanska legenda ga je vsled tega napravila za kristjana⁵. Pa tudi judovska tradicija ga je slavila med prvimi judovskimi učitelji. »Odkar je mrtev raban Gamaliel Starejši, ni nikogar več, ki bi spoštoval postavo, kakor se spodobi; obenem je pa tudi izginila čistost in zdržnost«. Talmud pripoveduje, da je imel 1000 učencev; 500 izmed njih se je pri njem izučilo v postavi, 500 pa v grški modrosti.

17. Zelo sloveč je bil tudi njegov sin **Simon**. Živel je za rimsko-judovske vojne ter je zavzemal v prvi njeni polovici (66—68 po Kr.)

¹ Geiger, Das Judenthum u. s. Geschichte, 2. Aufl., Breslau 1865, I, 117; Renan, Vie de Jésus, Par. 1863, 35; Grätz, Geschichte der Juden, III., Leipzig 1863, 225.

² Prim. Schürer, Geschichte des jüd. Volkes, II., Leipzig 1886, str. 299.

³ Act. 22, 3. — ⁴ Prim. Act. 5, 34—39.

⁵ Prim. Clement. Recogn. I, 65, sqq. Prim. tudi povest jeruzalemskega duhovnika Luciana, kako so našli svetinje mučenca sv. Štefana (lat. pri Surius, Vitae Sanctorum IV, 502 sqq.) Obenem s svetinjami sv. Štefana so našli baje tudi ostanke Nikodema, Gamaliela in njegovega sina Abibona, ki so bili po tej legendi vsi kristjanje. Prim. rimski breviarij 3. avg. — Prim. tudi P. Nilles S. J., Kalendarium Manuale (1879) str. 232.

odlično mesto med voditelji. Jožef Flavij¹ ga slavi kot silno modrega in spretnega narodnega voditelja.

* * *

Velike pomembe za daljnje razvijanje rabinske vede je bilo razdejanje Jeruzalema in konec judovske države. Sinedrij, kateremu so načelovali saducejski veliki duhovniki, so Rimljani odpravili. Farizejski pismouki, ki so imeli tudi že v minulem stoletju v sinedriju odločilno besedo, so postali edini voditelji ljudstva. In o rabinih te dobe imamo več in zanesljivejših poročil, kot o pismoukih prejšnje dobe.

Glavni sedež rabinske učenosti po razdejanju Jeruzalema je bila Jamnija ali Jabna. Tu so se naselili najimenitniši pismouki, ki so preživeli razdejanje Jeruzalema. Tuintam se imenuje tudi Lidda (Lud) kot bivališče imenitnih pismoukov. Od srede drugega stoletja pa je bila Tiberija središče farizejske učenosti.

1. Najimenitniši pismouk v prvih desetletjih po razdejanju Jeruzalema je bil raban **Johan**an ben Sakkaj. Bival je navadno v Jamniji, nekaj časa tudi v Berur Hail in Arabu v Galileji. Pripisujejo se mu nauki, katere so po ustnem izročilu ohranili prejšnji rabini od Mozesa. Legenda pripoveduje, da je tudi on, kakor Jožef Flavij, prerokoval Vespazianu, da bode postal cesar.

2. Skoro v tistem času kakor raban² Johanan ben Sakkaj je živel r. **Sadok**, ali — kakor bi ime pravilneje izgovarjali — Sadduk. Živel je baje že pred razdejanjem Jeruzalema, občeval je pa tudi še z Gamalielom II., Jozuom in Eliezerjem.

3. V prvih desetletjih po razdejanju templja je živel neki plemenit pismouk iz duhovniškega rodu, r. **Hananja**, »predsednik duhovnikov« (סגן הכהנים). Pripoveduje namreč, kaj je delal v templju njegov oče in kaj je še on sam videl v templju.

4. K prvemu rodu po razdejanju templja je prištevati tudi r. **Eliezer** ben Jakob. Njegov stric je še služil v templju kot levit.

5. Za kakih 20 let mlajši kot Johanan ben Sakkaj je raban **Gamaliel II.**, sin Simonov in nečak Gamaliela I. Bil je prvi učenjak na koncu 1. in ob začetku 2. stoletja (90–110 po Kr.) Sodišče v Jabni, kateremu je načeloval, je bilo v tej dobi splošno priznано kot najvišja

¹ Vita 38: Ὁ δὲ Σίμων οὗτος ἦν πόλεως μὲν Ἱεροσολύμων, γένους δὲ σφόδρα λαμπροῦ, τῆς δὲ Φαρισαίων αἱρέσεως, οἱ περὶ τὰ πάτρια νόμιμα δοκοῦσι τῶν ἄλλων ἀκριβεῖα διαφέρειν. Ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ πλήρης συνέσεως τε καὶ λογισμοῦ, δυνάμεός τε πράγματα κακῶς κείμενα φρονήσει τῇ ἑαυτοῦ διορθώσασθαι.

² Naslov »raban« se navadno piše cel, »rabi« pa navadno okrajšujemo s črko »r.«

izraelska oblast. Tu so se zbirali krog njega prvi učenjaki in med njimi je imel Gamaliel vedno prvo besedo. Zlasti sta bila v tesni zvezi z njim r. Jozua in r. Akiba. V svojem postopanju se je ravnal po milejših načelih Hillelovih, le v 3 točkah je soglašal s Šamajem.

6. Najimenitniša vrstnika Gamalielova sta bila r. **Jozua ben Hananja** in

7. r. **Eliezer** sin Hirkanov, oba učenca Johanana ben Sakkaj.

R. Jozua se je rodil iz levitske rodovine. Bil je krotek in popustljiv značaj. Rekli so: Odkar je r. Jozua mrtev, ni več na svetu dobrega srca. Ravnal se je po geslu: Zavist, poželjivost in sovraštvo končajo človeka. Legenda pripoveduje, da se je razgovarjal s cesarjem Hadrianom o raznih verskih zadevah.

Trd, neupogljiv značaj pa je bil r. **Eliezer**. Držal se je vedno ustnega izročila. Ker je bil silno učen in je imel izredno dober spomin, je mogel v vsakem slučaju takoj pravo pogoditi. Njegov učitelj Johanana ben Sakkaj ga je hvalil, da je bil kot z apnom ometan vodnjak, ki prav nič ne pušča. Kar pa je enkrat spoznal kot ustno izročilo, to mu je veljalo kot resnica, od katere se ne sme odstopiti.

8. Častno mesto med rabini te dobe zavzema tudi r. **Eleazar ben Azarja** iz plemenite in bogate duhovniške družine, ki je bila v sorodstvu z Ezdrom. Bil je tako bogat, da so rekli: Odkar je on mrtev, ni več bogastva med učenjaki. Deloval je v Jabni. Občeval je z r. Izmaelom in r. Tarfonom, vrstnikoma Akibovima.

9. Vrstnik Gamalielov in Jozuov je bil dalje r. **Doza** sin Arhinov.

10. Mlajšim možem v tem rodu je prištevati r. **Eleazar ben Sadok**, sin že imenovanega r. Sadoka. Kakor oče je bil tudi sin v tesni zvezi z Gamalielom.

11. Samostojno mesto med učenjaki te dobe pa zavzema r. **Izmael**. Sicer je prišel tuintam tudi v Jabno. Tudi je občeval s slavnimi vrstniki r. Jozuom, Eleazarjem ben Azarja, Tarfonom in Akibom. Navadno pa je živel v južni Palestini ob edomljanski meji v vasi Kefar-Aziz, kjer ga je obiskal nekoč Jozua. Bil je iz duhovniškega rodu; nekateri celo trdijo, da je njegov oče še opravljal službo velikega duhovnika, kar pa ni gotovo. Sv. pismo je razlagal v besednem zmislu in ne tako svojevoljno kakor Akiba. Postavil je baje tudi 13 pravil, po katerih naj se razlaga sv. pismo. Kakor pripoveduje legenda, je umrl Izmael kot mučenec o Barkohebovem uporu.

12. Med učenjaki, ki so še občevali z Gamalielom, Jozuom in Eliezerjem pa bili bolj njegovi učenci, je najimenitnejši r. **Akiba ben Jozef**. Deloval je zlasti med l. 110—135 po Kr. Bil je predstojnik rabinskih šol v Lidi in Jabni. Talmud se največkrat nanj sklicuje. Rekli so o njem: »Kar ni bilo razodeto Mozesu, je bilo razodeto Akibu«;

ali: »kdor se loči od Akiba, ravna tako, kakor bi se ločil od življenja«. Imel je mnogo učencev. Sv. Irenej trdi¹, da je bil tudi učitelj prevajavcu sv. pisma Akvilu. Največjo zaslugo si je stekel s tem, da je začel zapisovati tradicionalno razlago postave ter tako položil temelj Mišni. Spisal je baje tudi imenitno knjigo »Jecira«, t. j. en del »Kabale«². Pozneje se je r. Akiba pridružil uporniku Barkohebu. Rimljani pa so ga zato umorili³.

13. Vrstnik Akibov je r. **Tarfon**, pismouk iz duhovniškega rodu, ki je izpolnjeval duhovniške dolžnosti, kolikor je mogel, tudi še po razdejanju templja. Živel je v Lidi. Občeval je največ z Akibom. Poznejša legenda ga je napravila, kakor večinoma vse rabine te dobe, za mučenca vsled Barkohebovega upora. Nekateri učenjaki imajo našega Tarfona za onega Trifona, s katerim je imel pogovor sv. Justin⁴.

Razen r. Tarfona so kot vrstniki občevali z r. Akibom še r. Johanan ben Nuri, r. Simon ben Azai, r. Johanan ben Beroka, r. Joze Galilejec in r. Simon, Nanov sin. R. Simona, sina Aza-jevega, slavé rabinski viri zlasti radi vstrajnega učenja. »Odkar je mrtev ben Azai, pravijo, ni več vstrajnih učencev.«

V to dobo spadata tudi še Abba Saul in r. Juda ben Betheria.

Večkrat kot vsi dosedaj imenovani pa se omenjajo v Mišni: r. Juda, r. Joze, r. Meir in r. Simon, ki so živeli krog srede 2. stoletja. —

* * *

Ker se v eksegeških in drugih bogoslovskih knjigah večkrat omenjajo tudi nekateri imenitni rabini srednjega veka, naj na tem mestu o njih dostavimo nekaj podatkov, dasi strogo ne spadajo v okvir te razprave.

Arabska veda, ki se je razcvela deloma na vzhodu, deloma pa tudi na zapadu, na Španskem in Južnem Francoskem, je dobro vplivala tudi na Jude. Njih rabini so se namreč iznova začeli zanimati za hebrejščino in za izvirnik sv. pisma St. zakona.

1. Sem je prvi prištevati **Saadia Gaôn** (arab. Sa'īd ben Jūzuf). Rodil se je l. 892. v Dalāzu v Egiptu. Ker je kmalu prišel v Fajjūm

¹ Adv. haer. 3, 24.

² Kabalā (קַבָּלָה, Qabbala) je neki judovski skrivnostni način razlaganja sv. pisma in obenem skupina takih skrivnostnih razlag. Nahajajo se v dveh knjigah. Prva se imenuje »knjiga stvarjenja« (סֵפֶר יְצִירָה, Sefer Jecirā), druga pa »knjiga svetlobe« (סֵפֶר זוֹהַר, Sefer Zohar), kratko »Zohar«. — ³ Prim. »Voditelj« III. str. 241.

⁴ Justin. Dial. c. Tryphone c. 1: Εἰμὶ δὲ Ἑβραῖος ἐκ περιτομῆς, φυγὼν τὸν νόον γενόμενον πόλεμον, ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Κορίνθῳ τὰ πολλὰ διάγων. — Ime טַרְפוֹן (Tarphon) in Τρόφων je isto.

v Zgornjem Egiptu, je dobil priimek al Fajjûmi. Drugi viri pa trdijo, da je bil rojen v Fajjûmu. Pozneje so začeli njegovemu imenu pristavljati še ha-Gaôn, ker ga je bil imenoval predstojnik izgnancev v Babiloniji, David ben Sakkai, l. 928. za gaôna, t. j. predstojnika šole v Suri. Z Davidom pa se je Saadia kmalu sprl; zato ga je David odstavil in pregnal. Nato pa Saadia odstavi Davida in s svojo stranko izvoli drugega kneza. Prepirl je rešil kalif Kahir l. 933. in sicer neugodno za Saadia. Potrdil je odlok Davidov: Saadia je bil odstavljen in David je ostal knez izgnancev. Pozneje sta se nasprotnika zopet sprijaznila in Saadia je zopet dobil prejšnjo službo. Umrli je l. 942. Z obsežno vednostjo je bil brezdvomno eden najznamenitejših judovskih rabinov po talmudski dobi. Preložil je sv. pismo na arabščino in mnogo knjig sv. pisma je razložil¹. Sicer se je še pečal z verskim modroslovjem, s hebrejskim jezikoslovjem in talmudo-znanstvom². Pomenljiv je Saadia za Jude zlasti zato, ker je prvi v arabskem jeziku razlagal sv. pismo ter tako postal predhodnik mnogih arabsko-judovskih pisateljev. Zaslug si je tudi pridobil v polemiki s Karejci.

Za Saadiem sta razložila samo nekatere dele sv. pisma Gaôn Samuel ben Hofni v arabskem jeziku in Hananel ben Hušiel v hebrejščini.

2. Na koncu 10. in v začetku 11. stoletja je živel v Kordovi na Španskem **Jehuda** ben David Hajjug, ki je začel prvi trditi, da ima vsaka hebrejska korenika tri soglasnike. To trditev je dalje razvijal in dokazoval Abulvalid Mervan ibn Ganah, ki je največ živel v Saragosi, in sicer v prvi polovici 11. stoletja. Najimenitnejši učenjak te šole pa je bil Moze ben Samuel ibn Chiqitilla v Kordovi. Razložil je arabski vse sveto pismo (od l. 1050—1080). Ohranilo pa se je njegovih spisov le malo.

Izmed poznejših rabinov navajamo naslednje:

3. R. **Salomon** Jicchaqi ali Raši (רש"י), nastalo iz začetnic imen יצחקי (רבי שלמה יצחקי) je najbolj znan med vsemi rabinskimi učenjaki. Tuin-tam ga imenujejo Judje in kristjanje tudi Jarki. Rodil se je l. 1040 v Troyes v Šampanji (Champagne) na severnem Francoskem. Sedem let je potoval in se učil pri imenitnih rabinih, zlasti tudi v Speier-ju, Worms-u in Mogunciji, kjer se je razlegala Geršomova talmudska modrost. V Worms-u kažejo še dandanes zraven sinagoge Rašijevo kapelo in Rašijev stol.

Povrnivši se domov je postal 25 let star rabin v domačem

¹ Judje ga zato imenujejo »razglavca« $\alpha\alpha\tau'$ ἑξοχῆν.

² Tiskan je Pentatevch v carigrajski tetragloti (1546), v pariški in london-ski poligloti ter v izdaji Newcastla upon Tyne (1811) ter nedavno kot: Version arabe du Pentateuque de Saadia etc. par I. Derenbourg, Paris 1893 (s hebrejskimi črkami).

mestu. Z učenostjo je kmalu privabil k sebi mnogo učencev. Tako je postala njegova hiša središče rabinske učenosti na severnem Francoskem. Spisal je mnogo slovniških in eksegeških del. Stari zakon je skoro ves razložil (izvzemši Kroniški in Ezdrovi knjigi), in je pri razlagi pazil zlasti na literalni zmisel. Kristjane večkrat pobija in zato razlaga mesijanske prerokbe zanje neugodno, dasi so jih razlagali starejši rabini tako kakor kristjanje¹. Njegov komentar v Pentatevh, ki je izšel l. 1475. v Reggio, je prva hebrejska tiskana knjiga. Celih 700 let je služil ta komentar kot šolska knjiga v judovskih šolah. Umrl je Raši l. 1105. Zapustil je tri hčere, ki so se vse tri omožile z imenitnimi judovskimi učenjaki. Rašijeve težnje je za njim razširjal nečak r. Samuel ben Meir, navadno imenovan Rašbam (רשב"ם = ר' שמואל בן מאייר). Po njegovem vplivu je nastala na severnem Francoskem in celo na Nemškem posebna šola, ki je sv. pismo razlagala po načelih Rašijevih. Iz spoštovanja pa so ti učenci imenovali svoja dela samo »dostavke« (tossaphoth) Rašijevih del. Vsled tega so se imenovali Tosafisti. Najimenitniši med njimi je bil Rašbamov mlajši brat Rabbeun Tam.

4. R. **Abraham** ben Meir, imenovan tudi Aben Ezra, se je porodil neki imenitni rodovini v Toledu krog l. 1093. Bil je učenec in pozneje zet rabina Juda Hallevi in starejši vrstnik Majmonidov, ki ga je zelo spoštoval. Krog l. 1150. je šel Aben Ezra na dolgotrajno potovanje po raznih evropskih deželah. Potem je potoval v Palestino, mudil se dalj časa v Tiberiji, kjer se je razgovarjal s tamošnjimi učenjaki o mazoretskem tekstu sv. pisma. Umrl je leta 1167. na otoku Rodu. Popolnoma je bil večšč hebrejskemu in arabskemu jeziku in priznan kot slovničar, modroslovec, pesnik, zvezdoznanec, zdravnik, kabbalist in zlasti kot ekseget. Njegova eksegeška dela mnogi še bolj cenijo kot Jarkijeva.

5. R. **David Qimchi**, imenovan tudi Radaq (רד"ק iz ר' דוד קמחי), se je rodil v Narboni na Francoskem l. 1170. in je tam tudi umrl krog l. 1230. Nadkrilil je visoko po učenosti in spisih očeta Jožefa Qimchi in brata Mozesa. Odlikoval se je kot slovničar, leksikograf in ekseget. Njegovega slovarja so se posluževali dolgo časa v judovskih šolah in po njem so pozneje pisali druge slovarje. Razložil je skoro vse knjige St. zakona. Njegov komentar so Judje cenili tako visoko, da so ga sprejeli v rabinsko biblijo². Sovraštvo zoper krist-

¹ Prim. Klofutar, Commentarius in evangelium s. Matthaei, ed. 2. ad 1, 23, pag. 36.

² Rabinska biblija (Biblia rabinica) se imenuje hebrejsko sv. pismo St. zakona z zbirko raznih starejših rabinskih komentarjev. Do sedaj imamo 7 izdaj. Prve tri se imenujejo Bombergove (Bombergianae) po Danielu Bombergu, ki jih

jane je sicer prikrival, kaže je pa dovolj očitno v načinu, kako da razlaga mesijanske prerokbe³. Razlagujejoč išče in kaže zlasti literalni zmisel, ne zameta pa tudi tipičnega ali duhovnega.

Do sedaj navedeni Judje so marsikaj crpali iz arabske vede, a nič iz arabskega modroslovja. Rabinsko učenost pa so začeli družiti z arabskim modroslovjem naslednji:

6. **Samuel** ibn Gabirol († krog l. 1070. v Valenciji) je zlasti znan po knjigi: »Vir življenja«. V njej druží judovske ideje z novoplatonskimi in aristotelovimi.

7. **R. Mozes ben Maimon**, navadno imenovan **Maimonid**, časih **Rambam** (רמב"ם), je bil rojen v Kordovi na Španskem l. 1135. V rabinski učenosti ga je poučeval oče r. Maimon, imeniten učenjak in sodnik v Kordovi. Arabščine, matematike, astronomije in zdravilstva pa se je učil mladi Mozes pri Averroesu, Ibn Tofailu ter Ibn Zaidu. Ko je l. 1160. Mohamed ben Tomrut, vladar severne Afrike in Španije začel Jude preganjati, je vsa družina Maimonova odpadla k Izlamu. Trideset let star zapusti Maimonid domovino, potuje najprvo v Palestino, potem pa v Egipt, kjer se naseli v Aleksandriji, pozneje pa v Fostatu (Stari Kairi). Da si je prislužil vsakdanji živež, je kupčeval z dragocenostmi, pa z zdravilstvom se je pečal. L. 1179. je postal Maimonid domači zdravnik Saladinov. V tej službi je ostal tudi še pri dveh Saladinovih naslednikih. Ker je stalno bival v Egiptu, je dobil pridevek: Egipčan. Dasi pa mu je izvrševanje zdravilstva vzelo precej časa, ni vendar nikoli popolnoma opustil vede. Dovršil je mnogo slovstvenih del. Ustanovil je tudi v Aleksandriji akademijo, kjer so se vzgajali mnogi mladeniči iz Egipta, Palestine in Sirije. Umrli je l. 1204. Pokopali so ga na lastno željo v Tiberiji v Galileji.

Maimonidovo najimenitniše delo je **מורה הנבוכים** (Moreh hannebochim, učitelj zmešanih), ki ga je spisal v arabskem jeziku za učenca r. Jožefa. Arabski izvirnik pa je prevel na hebrejščino Abu Tibbon in prevod je Maimonid potrdil.

8. Tej modroslovski šoli pripadajo še judovski eksegeti: **Tanchum Jerušalmi** (13. stol.), **Levi ben Geršom** († 1340), **Jožef**

je natisnil v svoji beneški tiskarni l. 1517, 1525, 1548. Četrta je izšla v Benetkah l. 1568 in peta ravnotam l. 1617. Šesto je izdal J. Buxtorf v Bazileji 1618—19 in sedmo Mozes Frankobrodski v Amstelodamu l. 1724. Nimajo pa vse vseh komentarjev. Misel za take izdaje sv. pisma je spočel **Feliks iz Prata** (Felix Pratensis), Ord. Aug. († 1539), rojen Jud, ki se je izpreobrnil h krščanstvu ter postal mašnik in redovnik. Dolgo časa je Feliks načeloval Bombergovemu zavodu v Benetkah. Pozneje je prišel v Rim, kjer je Judom oznanjeval krščanske resnice — po hebrejski.

³ Prim. opombo 1. str. 398.

Albo (1388—1444) in **Abarbanel** (1437—1508), Portugalec, hud nasprotnik kristjanov.

9. V 16. in 17. stoletju so mnogi Judje, n. pr. Elia Levit, Salomon Norci, Azar. Rossi in dr. napisali kritičnih opazek glede hebrejskega teksta sv. pisma.

Elia Levit (Elihu ben Ašer Hallevi) se je rodil l. 1472. v Novem mestu ob Ajši (Aisch na Nemškem). Od mladih nog se je pečal s hebrejščino. L. 1504. je moral ob nekem preganjanju Judov zapustiti rojstno mesto. Pribežal je v Padovo, kjer se je kmalu proslavil s komentarjem slovnice r. Davida Qimchi. L. 1509. je prišel v Benetke, l. 1512. pa v Rim. Tu je bil 13 let gost kardinala Egidija Viterbskega. V kardinalovi gostoljubni hiši so se zbirali mnogi slavni možje, ki so se učili pri Eliju hebrejščine. Od l. 1527. do 1540. je zopet bival v Benetkah. Tega leta ga je povabil Pavel Fagij na Nemško, da mu je vodil hebrejsko tiskarno v mestecu Isny. Ko je Fagij opustil tiskarno v Isny, se je preselil Elija l. 1547. zopet v Benetke, kjer je umrl leta 1549. Ker je toliko občeval s kristjani in z mnogimi celo sodeloval, so ga njegovi judovski soverniki sumničili, da je prikrit kristjan; in zato je moral od njih veliko pretrpeti.

Elija Levita je spisal mnogo del, ki so v kritičnem, slovničnem in slovarskem obziru velikega pomena.

3. Veliki duhovniki.

Veliki duhovniki (הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, Hakkohen haggadol, ἀρχιερεύς) je imel po povratu iz babilonskega suženjstva nele najvišjo duhovniško ampak tudi veliko politiško čast in veljavo. Bil je namreč glavar tudi v državnih zadevah. Vsaj od začetka grške dobe pa do rimsko-herodianske vlade je bilo tako. Kakor predmakabejski, tako so bili tudi hazmonejski veliki duhovniki nele duhovniki, ampak tudi svetni knezi. Četudi je bila po grških poveljnikih in judovskem sinedriju omejena njih moč, je bila vendarle še dokaj velika, ker je bila služba dosmrtna in dedna. Največa moč velikih duhovnikov se nam kaže v poznejšem hazmonejskem času, ko so bili veliki duhovniki obenem tudi kralji. Ob času rimskih oskrbnikov so stanovali veliki duhovniki v nekdanji Herodovi palači na Sionu ter so imeli tako prav kraljevski dvor. Veliko oblasti so sicer izgubili pod Rimljani in še bolj pod Herodiani, ko se je pokončala hazmonejska dinastija in odpravila dosmrtnost in dednost velikih duhovnikov. Herod in Rimljani so jih namreč nastavljali in odstavljali svojevoljno. Volili so jih navadno samo iz nekaterih slovečih družin (Fab ali Fabi, Boet, Anan ali Ana, Kamit). Naravno je bilo, da je pri tem rasla moč rabinov ali pismo-

ukov. Vendar so si veliki duhovniki ohranili dokaj veljave prav do l. 70. po Kr. Bili so vseskozi načelniki sinedriju. Bili so torej vplivno plemstvo pod rimsko in herodiansko nadvlado.

Kako imenitni so bili veliki duhovniki, spoznamo tudi od tod, ker nam je Jožef Flavij tako natančno ohranil njih imena in vrsto, v kateri so službovali, od Aleksandra Velikega pa prav do razdejanja Jeruzalema po Titu¹. Vsaj za-čas od Heroda Velikega dalje se je Jožef Flavij posluževal uradnih zapisnikov velikih duhovnikov samih.

V naslednjem zapisniku navajamo 28 velikih duhovnikov, ki so službovali od Heroda Velikega dalje pa do razdejanja Jeruzalema.

Ko je bil vjet zadnji judovski kralj in veliki duhovnik Antigon in obglavljen vsled Herodovih spletek po ukazu Antonijevega l. 37. pr. Kr., je poklical Herod za velikega duhovnika nekega do tedaj malo poznaneža moža iz duhovniškega rodu v Babilonu, imenom

1. **Ananel** (37—36)². Čez leto in dan pa ga je zopet odstavil. Na njegovo mesto je postavil

2. **Aristibula III.**³, nečaka Antigonovega, torej Hazmonejca, leta 35. Ker ga je ljudstvo zelo ljubilo, ga je dal Herod v kopeli siloma utopiti.

Povzdignjen je bil v drugo

3. **Ananel** (l. 34. ss.)⁴.

4. **Jezus** ali Jozua, sin Fabijev, mu je bil naslednik⁵.

5. **Simon** (24—5 pr. Kr.)⁶, sin Boetov, oče Herodove najbolj ljubljene žene Marijame, je bil Aleksandrijec. Herod ga je odstavil, ker je sumil, da je bil sokrivec pri uporabi Antipatrovega in Ferorovega.

6. **Matija** (5—4 pr. Kr.)⁷, sin Teofilov. Herod ga je odstavil malo pred smrtjo, torej l. 4. pr. Kr. Na en spravi dan je opravljal službo velikega duhovnika Jožef, sin Elemov⁸, ker je bil Matija takrat levitsko nečist.

7. **Joazar**-ja, sina Boetovega, torej brata Marijaminega, je nastavljal še Herod; odstranil pa ga je Arhelaj še tisto leto, torej leta 3. ali 2. pr. Kr.⁹.

8. **Eleazar**-ja, brata Joazarjevega, je imenoval Arhelaj, ko se je vrnil iz Rima¹⁰.

9. **Jezus**, sin Sietov ali Seetov¹¹.

10. **Joazar**, drugič¹². Odstavil ga je Kvirinij, dasi je miril Jude, ki so se ustavljali ljudskemu popisávanju.

¹ Antiq. 20, 10. — ² Antiq. 15, 2. 4; 3, 1. — ³ L. c. 15, 3. 1. 3.

⁴ L. c. 15, 3. 3. — ⁵ L. c. 15, 9. 3. — ⁶ L. c. 15, 9. 3. — ⁷ L. c. 17, 4. 2; 6, 4.

⁸ L. c. 17, 6. 4. — ⁹ Antiq. 17, 6. 4. — ¹⁰ L. c. 17, 13. 1. — ¹¹ L. c. 17, 13. 1.

¹² L. c. 18, 1. 1; 2. 1.

11. **Anan I.**, sin Setov (6—15 po Kr.), nastavljen od Kvirinija, odstavljen od oskrbnika Valerija Grata¹. Sveto pismo (Luc. 3, 2; Ioan. 18, 13—24 in Act. 4, 6) ga imenuje Ana.

12. **Izmael** (15—16), sin Fabijev, nastavljen in odstavljen od Valerija Grata, je bil obglavljen ob meščanski vojni v Kireni².

13. **Eleazar** (16—17), sin Anana I., nastavljen in odstavljen od Valerija Grata³.

14. **Simon** (17—18), Kamitov sin. Tudi on je bil nastavljen in odstavljen od Valerija Grata⁴.

15. **Jožef**, imenovan **Kaifa** (18—36 po Kr.), je bil nastavljen še od Valerija Grata in odstavljen od Vitelija spomladi l. 36.⁵. Tast njegov Ana je živel še za službovanja Kaifovega. (Prim. Matth. 26, 3. 57; Luc. 3, 2; Ioan. 11, 49; 18, 13 ss.; Act. 4, 6.).

16. **Jonatan**, sin Anana I., nastavljen od Vitelija spomladi l. 36. po Kr., odstavljen od istega o Veliki noči l. 37.⁶. Veliko veljavo v javnem življenju je imel še pod oskrbnikom Ventidijem Kumanom (48—52 po Kr.)⁷. Na skrivaj ga je dal umoriti oskrbnik Feliks⁸.

17. **Teofil**, Jonatanov brat, nastavljen od Vitelija l. 37., odstavljen l. 41. od kralja Agripa I.⁹.

18. **Simon** Kantera, Boetov sin, nastavljen, pa kmalu zopet odstavljen od kralja Agripa I.¹⁰.

19. **Matija**, sin Anana I., Agripa ga je odstavil malo pred svojo smrtjo l. 43.¹¹.

20. **Elionaj**, nastavljen še od Agripa I., torej l. 43.¹²; odstavil pa ga je Herod halkiški.

21. **Jožef**, sin Kamejev (Kemedov, Kamitov), nastavljen in odstavljen od Heroda halkiškega¹³.

22. **Ananija**, sin Nedebejev, nastavljen še od Heroda halkiškega, torej pred l. 48. po Kr.¹⁴. Ob času, ko je bil vjet apostelj Pavel (Act. 23, 2; 24, 1), je bil Ananija še veliki duhovnik. Kedaj da je bil odstavljen, se ne da natančno določiti. Živel pa je potem še daljša

¹ L. c. 18, 2. 1. 2; prim. 20, 9. 1; Bell. iud. 12, 2.

² L. c. 18, 2. 2. — ³ L. c. 18, 2. 2. — ⁴ L. c. 18, 2. 2.

⁵ Antiq. 18, 2. 2. — Ime Kaifa (Καϊάφας) ni = כִּיפָא (Kefa), ampak קַיִיָּא (Qailaf). — ⁶ L. c. 18, 4. 3; 5. 3; prim. 19, 6. 4.

⁷ Bell. iud. 2, 12. 5—6; prim. »Voditelj« III., str. 13 s. — ⁸ Bell. iud. 2, 13. 3; Antiq. 18, 5. 3.

⁹ Antiq. 18, 5. 3. — ¹⁰ L. c. 19, 6. 2. — ¹¹ L. c. 19, 6. 4.

¹² L. c. 19, 3. 1. — Ime Elionaj יְהוֹנָתָן (Eljeho'enaj, moje oči so obrnjene na Gospoda) ali יְהוֹנָתָן (Eljo'enai) se nahaja tudi v St. zakonu (Esdr. 8, 4; 10, 22. 27; I. Chron. 3, 23; 4, 36; 7, 8; 26, 3. — ¹³ Antiq. 20, 1. 3; 5. 2.

¹⁴ L. c. 20, 5. 2; prim. 20, 6. 2; Bell. iud. 2, 12. 6.

kot zasebnik. Ker je bil zelo bogat pa skop, ga je ljudstvo sovražilo, zažgalo mu v začetku rimsko-judovske vojne hišo in ga kmalu nato umorilo¹.

23. **Izmael** (59—61), sin Fabijev, nastavljen in odstavljen od kralja Agripa II.². Umorili so ga v Kireni³.

24. **Jožef Kabi** (61—62), sin velikega duhovnika Simona⁴.

15. **Anan II.**, sin Anana I. Nastavil ga je Agripa II. Opravljal je službo velikega duhovnika samo tri mesece⁵. Po smrti oskrbnika Porcija Festa, preden je došel v Palestino novi oskrbnik Albin, je dal samovoljno umoriti jeruzalemskega škofa, sv. aposteljna Jakopa mlajšega, brata Gospodovega, 27. dec. l. 60. po Kr. Zato ga je Albin takoj odstavlil. Ob rimsko-judovski vojni pa ga je umorila bojaželjna drhal⁶.

26. **Jezus** (61—63), sin Damnajeve, nastavljen od Agripa II.⁷

27. **Jezus** (63—65), sin Gamalielov, nastavljen še pod Albinom⁸. Ob rimsko-judovski vojni se je družil z Ananom. Zato pa ga je doletela Ananova žalostna usoda⁹. Žena, ki jo je snubil kot vdovo, mu je bila Marta, hči Boetova¹⁰.

28. **Matija**, sin Teofilov¹¹, l. 65. ss. Nastavil ga je Agripa II. Zelot Simon ga je dal umoriti l. 70.

Med vojno so uporniki protipostavno izžrebali za velikega duhovnika nekega Fanija, sina Samuelovega, iz nizkega rodu. Jožef Flavij ga zato ne prišteva v vrsto zakonitih velikih duhovnikov¹².

Veliki duhovnik je zastopal vse verske in narodne nade judovske. Vanj so stavili največje zaupanje. Razen Boga jim je bil on edina tolažba. To njih mišljenje o velikem duhovniku je prelepo izraženo na koncu Ekleziastika¹³:

»Kakor se sveti zgodnja danica sredi megle, in kakor polna luna ob svojih dneh, in kakor solnce v svoji svetlobi: tako se je on svetil v božjem templju. Kakor bliščeča mavrica med veličastnimi oblaki

¹ Antiq. 20, 9. 2—4; Bell. iud. 2, 17. 6. 9.

² Antiq. 20, 8. 8. 11. — ³ Bell. iud. 6, 2. 2.

⁴ Antiq. 20, 8. 11; prim. Bell. iud. 6, 2. 2. — ⁵ Antiq. 20, 9. 1.

⁶ Bell. iud. 2, 20. 3; 22. 1—2; 4, 3. 7 — 5. 2; Vita 38. 39. 44. 60.

⁷ Antiq. 20, 9. 1 & 4. Prim. Bell. iud. 6, 2. 2. — ⁸ Antiq. 20, 9. 4. 7.

⁹ Bell. iud. 4, 3. 9; 4, 3. 5. 2; Vita 38. 41. — ¹⁰ Iebamoth VI, 4.

¹¹ Antiq. 20, 9. 7; Bell. iud. 5, 13. 1. pa se nazivlje Matija kot sin Boetov.

¹² Bell. iud. 4, 3. 8; Antiq. 20, 10.

¹³ V Eccli. 50, 1—23 je govor o velikem duhovniku Simonu II. (krog 217—197 pr. Kr.). Egiptovskemu kralju Ptolemeju Filipatorju je ubranil, da ni ulomil v tempelj. Veliko je zidal in popravljal pri tempeljskih poslopijih.

»Voditelj« IV.

in kakor cveteče cvetlice v spomladanskih dneh, in kakor lilije ob potokih, in kakor dišeče kadilo ob poletnih dneh, kakor svetel ogenj in kadilo užgano na ognju, kakor posoda iz čistega zlata, ozaljšana z vsakršnimi dragimi kameni, kakor rodovitna oljika, kakor cipresa, ki se kvišku dviga: tak je bil on, kadar je oblekel častno oblačilo in je bil napravljen z vso lepoto. Kadar je šel k svetemu oltarju, je razsvetlil vse svetišče (z bliščečo obleko). Ko je pa prejemal darove iz rok duhovnov, in stal sam pri oltarju, krog njega pa njegovi bratje: je bil kakor vsajen ceder na libanski gori, in vsi Aronovi sinovi so stali okoli njega v svoji časti, kakor palmove veje. Gospodove darove pa so oni držali v svojih rokah pred vsem Izraelovim zbirališčem; in ko je pri oltarju opravljal svojo službo, da bi dokončal daritev najvišjega Kralja, je stegnil roko k pitnemu daru, in je daroval kri grozdja; izlil jo je pri oltarju v dišavo božjo najvišjemu Poglavarju. Tedaj so vpili Aronovi sinovi, in trobili z dolgimi trobentami, in dajali slišati velik glas v spomin pred Bogom. Tedaj je padlo vse ljudstvo nagloma z obrazom na tla, da je molilo Gospoda, svojega Boga, in prosilo vse-mogočnega visokega Boga. In pevci psalmov so ga poveličevali s svojimi glasovi in v veliki hiši je bilo polno prijetnega glasu. In ljudstvo je v molitvah prosilo Gospoda Najvišjega, dokler ni bilo dokončano češčenje Gospodovo, in dokler niso opravili svoje službe. Potem je šel doli in je vzdignil roke nad vse zbirališče Izraelovih otrok, da je Bogu čast skazal s svojimi ustnicami, in se razveselil v njegovem imenu, ter je ponovil svojo molitev, in je hotel pokazati božjo moč.

Kakor je mislil in čutil Siracid za sirske nadvlade, tako je mislilo ljudstvu o velikem duhovniku tudi še za prvih dni Herodovih. Spoštovanje, ljubezen, vdanost, ki so jo gojili Judje v tem času do tempeljna, so prav tako gojili tudi do osebe velikega duhovnika. Ko je l. 35. pr. Kr. na praznik šatorov zadnji hazmonejski veliki duhovnik, mladeniško-lepi sedemnajstletni Aristobul, opravljal službo v tempeljni, je bilo ljudstvo, videč ga, nepopisno navdušeno in je glasno vzklicalo, ko je v krasni službeni obleki stal pred oltarjem. Zato pa je sklenil Herod mladeniča umoriti. In res ga je dal v kopeli utopiti v Jerihi¹.

Prav ta vtisk, ki ga je napravljala na ljudstvo oseba velikega duhovnika in krasota in svit njegove službene obleke, je bil vzrok, da so imeli Rimljani službeno obleko velikega duhovnika od l. 6. pa do l. 36. po Kr. pod ključem. Hranil jo je namreč načelnik posadke v gradu Antoniji ter jo izročal velikemu duhovniku le štirikrat na leto, namreč na tri glavne praznike in na Veliki spravni dan. L. 36. pa je

¹ Prim. Antiq. 15, 3 3.

na judovsko prošnjo oskrbnik Vitelij izročil obleko velikemu duhovniku samemu. Ko so si Rimljani Jeruzalem osvojili, prisvojili so si tudi službeno obleko velikega duhovnika¹.

Misliti si moremo torej, kako slabo je vplivalo na versko življenje Izraelcev, ko je postala kupljiva visoka služba in čast, ko se pri izbiranju velikih duhovnikov ni več gledalo na zakonita določila, ampak na to, kdo da več plača, ali kdo da bolje pospešuje politične težnje Rimljanov, oziroma Herodiancev. Jasno je tudi, da je to silno slabo vplivalo na velike duhovnike same. Izgubiti so namreč morali plemenitost mišljenja. Veliki duhovniki niso več čutili z ljudstvom. In res se prepričamo iz zgodovine, da so bili veliki duhovniki v tem času naravnost nasprotni judovsko-narodnemu duhu.

4. Duhovniki.

Kar se tiče navadnih duhovnikov, so v Gospodovem času precej veljave izgubili na pismouke. Prej so bili namreč duhovniki učitelji in voditelji ljudstva. Od makabejskih bojov sem pa so postali pismouki duševni voditelji ljudstva.

Vendar pa duhovniki niso izgubili vsega vpliva. V političnem in socialnem oziru so duhovniki tudi še sedaj načelovali ljudstvu. Ker so bili tudi premožni in kot potomci Aronovi tesno združeni, lahko previdimo moč, združeno v njih vrstah. Seveda je bila ta moč veliko manjša kakor pred makabejsko dobo.

1. Jasno je, da so morala biti med duhovniki razna dostojanstva.

Prvi za velikim duhovnikom je bil שָׂגָן ali שֵׁגָן, aram. שָׂגָן (Sagan ali Segen). Njegove pravice in dolžnosti pa nam niso popolnoma znane. Mnogi menijo, da je bil namestnik velikega duhovnika. Drugi pa verjetneje trdijo, da je sagan prav tisti kot στρατηγός τοῦ ἱεροῦ, t. j. tempeljski glavar, ki je imel vrhovno nadzorstvo nad templjem in nad vsem, kar se je v njem godilo.

Razen sagana se navajajo pa tudi סֵגָנִים (Seganim), στρατηγοί (v množnem številu). Pri sv. Lukežu (22, 4. 52) se namreč omenjajo οἱ ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγοί. V ἀρχιερεῖς so brez dvoma umevati duhovniki iz onih imenitnih družin, iz katerih so se navadno jemali veliki duhovniki. Seganim ali στρατηγοί pa so tempeljski glavarji, nižji od sagana.

Za saganom in sagani so bili med duhovniki posebno imenitni še načelniki onih 24 vrst, v katere so bili od časa Davidovega razdeljeni vsi duhovniki², in načelniki pododdelkov, katerih je bilo

¹ Bell. iud. 6, 8. 3. — ² Prim. Act. 4, 1; 5, 24. 26.

³ Ločitev duhovnikov v 24 vrst se je ohranila prav do razdejanja Jeruzalema. To jasno izpričuje Jožef Flavij, pišoč (Antiq. 7, 14. 7): Διέμενεν οὖν ὁ μερισμὸς

po Talmudu v vsaki vrsti po pet do devet¹. Ti načelniki in njih oddelki so morali seveda po redu opravljati službo božjo; razen tega pa še upravljati tempeljsko premoženje ter skrbeti za red in varnost v tempeljskih poslopjih in prostorih.

Veljava in vpliv raznih duhovniških vrst in oddelkov sta bila zelo različna. Najveljavnejše so bile seveda one vrste, iz katerih so se navadno jemali veliki duhovniki in drugi vplivni tempeljski načelniki. Po pravici trdi torej Jožef Flavij², da je velika prednost pripadati prvi duhovniški vrsti, t. j. Jojaribovi, iz katere so bili hazmonejski veliki duhovniki in knezi. Tudi v posameznih vrstah so bili posebni bolj ali manj vplivni krogi. V Jeruzalemu bivajoče družine so znale poskrbeti, da so se oddajale njim najvplivnejše tempeljske službe. Zlasti so prištevati družine, iz katerih so se v herodiansko-rimski dobi jemali veliki duhovniki³, najvišjemu duhovniškemu plemstvu. V družabnem oziru so se ti krogi silno razlikovali od drugih duhovniških vrst. V zadnjih časih pred razdejanjem templja so »veliki« duhovniki celo siloma jemali nižjim duhovniškim vrstam desetino, tako da so nekatere med njimi morale stradati⁴. Zato pa je bilo tudi politično mišljenje duhovnikov v raznih vrstah zelo različno. V začetku judovskega upora so se n. pr. duhovniki, ki so bili takrat v službi, pridružili upornikom; »veliki« duhovniki pa so si vse prizadejali, da bi zadušili upor⁵.

Kakor duhovniki so bili tudi leviti, ki so bili zlasti pevci in tempeljski vratarji, razdeljeni v 24 vrst⁶.

2. O bivališčih duhovnikov in levitov imamo prav malo zanesljivih poročil. Stara postava navaja 48 levitovskih mest (Num. c. 35, Ios. c. 21.). Po povratu iz babilonskega suženjstva je dobil samo en del duhovnikov in levitov bivališča v Jeruzalemu. Drugi so se morali naseliti po mestih in vaseh Judeje⁷, ne daleč od templja. V Nehemijevem zapisniku (11, 10—19) se navaja v Jeruzalemu bivajočih duhov-

ἄχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. Vita 1: Ἐμοὶ δ' οὐ μόνον ἐξ ἱερέων ἐστὶ τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἐφημερίδος τῶν εἰκοσιτεσσάρων (πολλὴ δ' ἂν τοῦτω διαφορά), καὶ τῶν ἐν ταύτῃ φυλῶν ἐκ τῆς ἀρίστης. — Prim. I. Par. 24, 7—18; I. Mach. 2, 1; Luc. 1, 5.

¹ Ier. Taanith IV. fol. 68a ter Tosefta, Taanith c. II. — V grščini se zaznamuje glavna vrsta s πατριά (Antiq. 7, 14, 7) ali ἐφημερία (Luc. 1, 5, 8) ali ἐφημερίς (Vita 1), pododdelki pa s φυλή (Vita 1).

² Vita 1: Πολλὴ δὲ ἂν τοῦτω διαφορά. Prim. str. 405, op. 3.

³ Prim. str. 400. — ⁴ Antiq. 20, 8, 8; 9, 2. — ⁵ Bell. iud. 2, 17, 2—4.

⁶ I. Par. c. 25. — Antiq. 7, 14, 7: Ἐποίησε δὲ καὶ τῆς Λευιτιδος φυλῆς εἴκοσι μέρη καὶ τέσσαρα, καὶ κληρωσαμένων κατὰ τὸν αὐτὸν ἀνέβησαν τρόπον ταῖς τῶν ἱερέων ἐφημερίαις ἐπὶ ἡμέρας ὀκτώ.

⁷ Več selišč, v katerih so se bili naselili pevci, je navedenih Neh. 12, 27—29. — Makabejci so bili iz Modina (I. Mach. 2, 1). — Duhovnik Zaharija je bival v po-

nikov 1192, levitov in pevcev 284, vratarjev 172. Vseh duhovnikov in levitov skupaj pa je bilo krog 6000¹.

3. Imenitna duhovniška služba je bilo oskrbovanje tempeljskega premoženja. V tempeljskih zakladnicah je bilo namreč mnogo raznih dragocenosti. Že posode, ki so služile pri daritvah, so bile veliko vredne: zlati in srebrni kotli, skleda, vrči in druge podobne posode². Sem so šteli razne preproge, duhovniška oblačila in razne tkanine, iz katerih so se napravljala oblačila.

Tu je bilo zlasti tudi mnogo natornih pridelkov: moka in olja za jedilne daritve, vina za pitne daritve, dišav za kadilne daritve ter razne davščine za duhovnike in levite. Pred vsem pa so bile v tempeljskih zakladnicah velike vsote denarja, ki so neredkokrat privabile nepoklicane pohlepne goste, da so jih tuintam siloma izpraznili³. Narodova gorečnost za čast božjo pa je zakladnico zopet in zopet napolnila. Vse te denarje in dragocenosti so hranili v raznih zakladnicah (γαζοφυλάκια)⁴ v velikem ali notranjem dvoru templja. Določeni čuvaji so jih morali radi varnosti vedno nadzirati in upravljati posebni upravitelji, katere so imenovali γαζοφύλακες. Hranili so ti čuvaji svete posode, preproge in duhovniška oblačila, prevzemali so moko za jedilne in vino za pitne daritve ter sprejemali razne druge darove. Kupovali so upravniki drva za žgavni oltar in pobirali tempeljski davek⁵.

4. Kot čuvaji javnega reda v templju so bili postavljeni zlasti leviti. Za red na notranjem dvoru pa so morali skrbeti duhovniki sami. Ti čuvaji so seveda zopet imeli posebne nadzornike in načelnike.

Redarji so imeli tudi dolžnost, zapirati in odpirati vrata na dvorih in v templju, ki so bila po noči zaprta. Tudi vratarji so imeli svojega glavarja. Zapiranje tempeljskih vrat je oskrbelo vsakokrat 200 vratarjev⁶. Samo težke bronaste duri na vzhodni strani zunanjega dvora

gorju judovskem (Ain Karê) (Luc. 1, 39.). — Kakor Origen trdi (Comment. in Matth.), je bila duhovniška vas tudi Betfaga ob Oljiski gori. — ¹ Esdr. 2, 36—39 in 8, 2.

² Po Tamid III, 4 so potrebovali za vsakdanjo službo 93 srebrnih in zlatih posod. Po Chagiga III, 8 jih je bilo v templju po troje od vsake.

³ Poizkus Heliodorov (II. Mach. 3); Antioh Epifan ropa (I. Mach. 1, 21—23); Pompej se zaklada ne dotakne (Antiq. 14, 4, 4; Bell. iud. 1, 7, 6); Kras (Crassus) ropa 2000 talentov (Antiq. 14, 7, 1; Bell. iud. 1, 8, 8); Sabin ropa po Herodovi smrti (Antiq. 17, 10, 2 fin.; Bell. iud. 2, 3, 3 fin.); Pilat ropa (Antiq. 18, 3, 2; Bell. iud. 2, 9, 4); Flor ropa (Bell. iud. 2, 14, 6.) — Prim. o svetem zakladu tudi evangelij sv. Matevža 27, 6.

⁴ Marc. 12, 41, 43; Luc. 21, 1 beseda γαζοφυλάκιον ne pomenja zakladnice, ampak veliko skrinjo, sestavljeno iz 13 manjših skrinjic, ki so imele podobo piščali. Zato se hebrejski imenujejo סִינְפִּיִּשׁ (Šofarot), piščali. Ker je stala ta skrinja na dvoru ženâ, zaznamuje γαζοφυλάκιον Ioan. 8, 20: dvor ženâ, torej javen kraj.

⁵ Šekalim II, 1. — ⁶ Contra Apion II, 9.

je zapiralo vsakokrat 20 vratarjev¹. Tempeljske duri so baje vsled teže tako škripale, ko so jih odpirali ali zapirali, da se je slišalo škripanje do Jerihe².

5. Prava bogoslužbena opravila, t. j. daritve in kar je bilo ž njimi v zvezi, so opravljali seveda vsi duhovniki, ločeni v 24 vrstā. Za posebna opravila pa so bili nastavljeni stalni duhovniki-uradniki. Kako raznovrstna so bila ta opravila, vidimo iz nekega mesta v Mišni³, kjer se navajajo imena duhovnikov-uradnikov, ki so opravljali tempeljske službe nekaj let pred razdejanjem Jeruzalema in templja. Poseben uradnik je bil postavljen »nad srečkami«; vsak dan je namreč vodil srečkanje opravil posameznih duhovnikov. Drugi, »nad znamkami«, in tretji, »nad pitnimi daritvami«, sta oskrbovala pitne daritve. Darovavec je kupil namreč pri uradniku »nad znamkami« znamko ali »marko«, jo izročil uradniku »nad pitnimi daritvami« ter prejel od njega zanjo določeno količino vina za pitno daritev. Na podoben način je bilo oskrbljeno tudi glede perotninskih daritev. Določeno vsoto denarja ali posebno znamko je darovavec izročil uradniku »nad perotninskimi daritvami«, pa je dobil zahtevano žival. Nekatere za daritve potrebne reči so oskrbovale posebne družine od roda do do roda. Družina Garmu je n. pr. pekla »ogledne kruhe«, družina Abtina je pripravljala lepo dišeče kadilo. Tudi za petje je bil postavljen poseben pevovodja, kakor tudi nad bobnarji, ki so s cimbaliz iz medenine (כִּנֹּר, Celacal, neka vrsta cimbal) dajali znamenje za petje, poseben »nadbobnar«. Dalje je bil nastavljen poseben tempeljski zdravnik, poseben studenčar in klicar, ki je imel tako močan glas, da ga je bilo slišati baje do Jerihe⁴. Ker so se morale preproge v templju večkrat prenavljati, je bil nastavljen poseben »preprogar«, ki je moral skrbeti za nove preproge in nadzirati stare. Naposled je moral tudi za duhovniška oblačila skrbeti poseben uradnik.

6. Zelo številna vrsta tempeljskih služabnikov pa so bili pevci⁵, ki so spremljali vsakdanjo žgavno daritev in druga bogoslužbena opravila s petjem in sviranjem. Pripadali so trem rodovom ali družinam: Heman, Azaf in Etan ali Jedutun⁶. Razdeljeni so bili tudi oni v 24 vrst⁷.

Njih glavna naloga je bilo petje. Z godbo so le spremljali petje.

¹ Bell. iud. 6, 5. 3. — ² Tamid III, 8.

³ Šekalim V, 1. — ⁴ Tamid III, 8.

⁵ Hebrejski se imenujejo מְשֹׁרְרִים (Mešorerim), grški pa ψαλτωδοί, ιεροψάλται, ὕμνοδοί, κινηρισταί τε καὶ ὕμνοδοί; n. pr. Eccli. 47, 9; 50, 18; Antiq. 12, 3. 3; 20, 9. 6; Bell. iud. 2, 15. 4.

⁶ I. Par. 6, 16—32; 15, 16—19. 25; II. Par. 5, 12. — ⁷ I. Par. 25.

Godbeno orodje¹, s katerim so spremljali petje, je bilo zlasti trojne vrste: a) za udarjanje na ploče, b) za brenkanje na strune, pa c) za pihanje na pihala.

a) Cimbali (מִצְבָּחִים, Mecilettajim ali צֶלָצֶל Celacal, ζύμβαλα) so bile votle poloble iz kovine, ki so se udarjale s kladivom, ali pa sta se dve cimballi tolkli druga ob drugo.

b) Orodje druge vrste je bilo na strune. Največkrat se imenujejo citre (נָבֶל, náβλα in נָנֶר, nánora). Bile so nekoliko podobne našim citram. Na votlo stvar — na les ali črepinjo — so bile napete strune, po tri ali po več, in z malim kladivcem ali s paličico se je nanje udarjalo. Náβλα je imela po poročilo Jožefa Flavija² dvanajst strun, nánora pa deset. Na »nabla« so brenkali s prsti, na »kiniro« pa v Jožef Flavijevi dobi s paličico, v starih časih pa so brenkali tudi na »kiniro« s prsti³. Pri službi božji so rabili veliko citer: po Mišni⁴ dve do šest »nabla«, pa najmanj devet »kinir«. — Znana je »Davidova harfa« ali »glasbeno orodje Davidovo«, kakor jo imenuje sv. pismo⁵, ker jo je ali David izumil ali pa vsaj izročil levitom za božjo službo. Harfa je bila velika, trioglata in je imela 24 ali tudi manj strun napetih na votlem lesu. Igrali so s prsti od desne in leve. Rabili so pri službi božji vselej najmanj po dve, a ne več kakor po šest harf.

c) Razen opisanih glasbil so stari Izraelci o največjih praznikih (Velika noč, Binkošti, Šatorski praznik) prav pogostoma rabili tudi piščali (הַלֵּיל, Halil). Delali so jih iz votlega bičja ali iz lesa. Izprva je bila piščal brez luknjic, na katere se pritiska, da se glas preminja. Radi so devali po dve in po več piščalk skupaj, da so imele več glasov.

Na ta glasbila so udarjali, brenkali ali pihali leviti, s trobento (חֲצוֹצֶרֶת, Chacocerot) pa so pihali duhovniki. Že Mozes je dal narediti dve trobenti iz srebra, s katerima sta trobila dva duhovnika⁶. Trobenti sta bili podolgasti, ravni, komolec in morda še več dolgi. Trobenta ima krepak, doneč in veličasten glas, zato je bila posebno pripravna za službo božjo. Rabili so vsaj po dve trobenti vedno v templju, n. pr. kadar so odpirali vrata predvora, pred soboto in pri vsakdanji daritvi. Trobili pa so tedaj, ko je ponehalo petje.

7. Nižja dela v templju so v dobi Serubabelovi, Ezdrovi in Nehemijevi opravljali tempeljski sužnjiki (נֶתִינִים, Nethinim). V Talmudu⁷

¹ Prim. Dr. Fr. Lampe, Zgodbe sv. pisma, 4. sn. str. 470 s., kjer je opis godbenega orodja pojasnjen z lepimi slikami. — Prim. tudi Cerkveni Glasbenik, XXIII, 1900, str. 26 ss.

² Antiq. 7, 12. 3. — ³ I. Reg. 16, 23; 18, 10; 19, 9.

⁴ Arahin II, 3. 5. — ⁵ II. Par. 29, 26. — ⁶ Num. 10, 1—10.

⁷ N. pr. Jebamoth II, 4.

se sicer tudi še omenjajo »netinim«; da bi pa bili v templju opravljali kakšno lužbo, se ne da dokazati. Namesto njih pa se omenjajo služabniki (חֲזָנִים, Chazanim). Filon¹ pravi celo, da so tempelj pometali in snazili leviti. Nekatera lažja dela so opravljali tudi dečki in mladeniči, sinovi duhovnikov.

Dr. J. Lésar.

Ljubljanska škofija in škofijske sinode.

(Dalje.)

IV.

Ljubljanska škofija je bila rimski stolici neposredno podložna, ko je od severa prihrul nad njo krivoverski vihar. V tolikih in takih verskih in političnih zmešnjavah je bila osamljena, skoraj popolno sama sebi prepuščena. Sicer je imela živahnega, podjetnega škofa Rauberja; a on se je za vse prej briga nego za svojo cerkev. Po svetu na okoli je ščinkovce lovil, doma so mu pa golobje uhajali ali pa so mu jih kradli. Škofija prav za prav ni imela ne glave, ne srca, ker je Gornji grad kot stolica menda bolj ugajal nego Ljubljana.

Sicer je celjski grof Friderik že 3. febr. 1449 napravil ustanovo, katere dohodki naj bi se porabili za vsakoletno sinodo v Gornjem gradu², a nikjer ne najdemo kakih ukrepov ali zapisnikov iz teh duhovskih zborov, dasi nam viri pravijo, da se je duhovščina shajala po ustanovi tje do časov škofa Hrena. Kakih sinodalnih odlokov ali drugih škofijskih konstitucij, kakor so jih imeli skoraj povsod, ljubljanska škofija ni imela.

Oglejski vpliv je propadel. A patrijarhi v svoji stolici niti niso tako živo čutili kvarnega protestantizma, kakor so ga čutili njih podaniki z duhovščino vred na Slovenskem, in zato se mu tudi niso uprli s tisto odločnostjo, kakor bi je bilo treba.

Ker je bil škof Krištof Rauber obenem upravitelj sekovske škofije in cesarski namestnik in je v tem poslu največ na Dunaju stanoval, prišla je ne le ljubljanska škofija, temveč tudi oglejski del slovenske zemlje popolnoma pod solnograški in dunajski vpliv. Dasi je upravo to razmerje sprva mnogo škodovalo, ker je luteranizmu med Slovence pot odprlo, vendar je ta zavisnost pozneje, odkar je Urban Textor (1544) zasedel ljubljansko stolico, tem blagodejnejše vplivala.

¹ De praemiis sacerdotum § 6.

² Orožen, Benediktiner-Stift Oberburg, 187.

Prve sledove luteranizma v Ljubljani najdemo že l. 1525¹. Kranjski deželni glavar Kazianer je 17. jul. 1530 dal povelje, naj se zapro nekateri luterani, »welche neben andern ketzerischen Artikeln wider das hochwürdige Sacrament unseres Seligmachers und wider die hochgelobte Königin Jungfrau Maria in Winkeln heimlich predigen«². Kmalu potem (1531) pa je začel mladi ljubljanski stolni pridigar Primož Trubar v stolni cerkvi javno oznanjevati temeljno Lutrovo zmoto, da vera sama zadoščuje za večno zveličanje. Obenem je udaril na tisto struno, ki je v tedanjih razburkanih razmerah mogla najti med narodom najglasnejši odmev: gromel je zoper duhovski celibat in zoper obhajilo pod eno podobo. Kmalu so se mu pridružili: kanonika Pavel Wiener in David Hasiber ter špitalski kapelan Andrej Latomus³.

Abyssus abyssum invocat: tako je šlo dalje. Wiener se je že l. 1536. oženil. Sledila sta mu stolni prošt dr. Leonard Mertlič⁴ in generalni vikarij Jurij Dragolič. Meščan za meščanom se je oklenil nove vere; zlasti pa je med plemiči našla obilno strastnih pristašev. Ko se je Trubarju prepovedalo oznanjevanje Lutrovih zmot v stolnici, trosil jih je nadalje v špitalski cerkvi sv. Elizabete, ki je bila pod patronatom mestnega sveta. Še le l. 1540. se je moral zaradi trdovratnosti umakniti iz Ljubljane kot župnik v Loko za Savo.

Cesarska vlada na Dunaju se je precej pozno zganila z odloki zoper luteranizem. In uprav dva kranjska rojaka sta mnogo zakrivila to usodepolno počasnost. Dunajski škof Jurij Slatkonja⁵ († 1522) je bil že onemogel starček in kot bivši dvorni pevec pač ni umel resnobe svoje dobe. Stolni prošt Pavel plem. Oberstein⁶ (1518—1544) je bil

¹ Škof Hren pravi: »Primi haeresis Lutheranae in Carniolia autores ex Laicis erant: Mathias Klobner, E. E. Landschaft Landschreiber, Mathias Zweckl, Andreas Forrest; primi seductores laici: Leonardus Budina, Christoph. Prunner, Adam Bohorič, Barthol. Picus.« Mitth., 1864. 2.

² Elze, Die Superintendenten der evang. Kirche in Krain während des sechzehnten Jahrhunderts. Wien, 1863. 2.

³ Mitth. l. c. — Elze, Paul Wiener, 1882. 3.

⁴ Slekovec (Odlični Kranjci) navaja, da je bil Leonard Mertlič de Stein leta 1515. posvečen v subdijakona, l. 1516. pa v dijakona. Najbrže je ta identičen s poznejšim proštom Mertličem.

⁵ Bil je tudi prošt ljubljanski (1499—1522), prošt novomeški (1500—1514) in škof pičanski (1513—1522. — A Kröss (Der sel. Petrus Canisius, 1896. 27.) pravi o njem: Der Bischof Georg von Slatkonja, ein haltloser, schwacher Greis, und sein Coadjutor Konrad Remer sahen ruhig zu, wie selbst in der Burgkapelle der religiöse Umsturz gepredigt wurde, und gestatteten, dass Paul Speratus, ehemals Domprediger in Würzburg und Salzburg, jetzt ein beweideter Apostat, im Januar 1522 die Kanzel in der Stephanskirche bestieg und gegen den Priestercölibat und die Klostergelübde eiferte.

⁶ Oberstein (Valvasor, XI. 427) se imenuje grad (zdaj razvalina) nad Kamnikom »Stari grad«. Albertus de Oberstein je bil l. 1315. župnik v Ljubljani (Hist.

obenem vseučiliški kancelar. L. 1519. se je med njim in med rektorjem zaradi precedence vnel prepir, ki je trajal celih deset let. Zaradi take nesložnosti v vodstvu in po luteranizmu je vseučilišče tako propadlo, da je l. 1530. štelo le še 30 dijakov.

Prvi cesarski ukaz, imenoma zoper Lutra, Zwinglija, Oekolampadija in druge herezizarhe, je bil objavljen v Budi 21. avg. 1527. Sledili so v kratkih presledkih edikti zoper »prekrščevavce« (23. decbr. 1527 in 4. febr. 1528) in 24. jul. 1528 zoper tiskarje, ki so s tiskovinami širili novo vero. Ukaz se je glasil, naj se njih tiskovine sežgo, in kdor bi se še s tem pregrešil, naj se vtopi³. Prepoved je bila res zelo stroga, a pomagala ni nič, ker so bili uprav tisti že novoverstvu udani, ki bi jo morali izvršiti.

Ferdinand I. je na to (1528) imenoval vizitacijsko komisijo iz duhovnih in svetnih mož, katerim je načeloval ljubljanski škof Rauber. Le-ti so prehodili obe Avstriji, Štajersko, Koroško in Kranjsko ter preiskovali versko stanje. Njih poročila so se glasila zelo neugodno in se strinjala v tem, kar smo omenili že v prejšnjem poglavju. Na to je cesar (27. nov. 1528) pozval na pomoč škofjska sodišča zoper uporne in nezveste duhovnike⁴.

Stvar je bila sicer precej dobro napeljana, a l. 1529. je siloviti turški napad na Dunaj vse preprečil.

Poslej se je ponavljalo vedno staro pogajanje: razni deželni stanovci so obetali cesarju pomoč zoper Turke, ako se jim dovoli svobodno versko, seveda protestantovsko izpovedanje. In cesar, ki je njih pomoči v bojih nujno potreboval, je imel s tem v verskem pogledu zvezane roke. Nastopal je milo in previdno. L. 1534. (1. jan. in 5. apr.) je le v splošnem ponovil svoje odloke zoper krivoverstvo; 10. marca 1537 pa je opozoril na veliko nevarnost pred Turki ter priporočal, naj ljudje vestno izpolnjujejo božje zapovedi ter opravljajo velikonočno izpoved in se držé postov. A kaj je to pomagalo v splošni podivjanosti!

eccl. cathedr. Labac. 13). — Stiški nekrolog piše: »Paulus de Oberstein, Praepositus Viennensis, Archidiaconus Reifnicensis, Canonicus Frisingensis, Brixinensis, Veronensis, Labacensis et Rudolfswertensis, Supremus et perpetuus Cancellarius Archiducatus Austriae, Caes. Maiestatis Consiliarius et Secretarius, fundator et collator Parochiae Samariensis in Harlandt.« — Andreas von Oberstein je bil v drugi polovici 16. stol. stolni dekan v Speieru. Minucci je l. 1582. poročal o njem v Rim da je »ein Mann, der in ganz Deutschland wegen seiner seltenen Frömmigkeit und Heiligkeit und seines wahrhaft gottseligen Wandels einen geachteten Namen besitzt. Card. Steinhuber, Gesch. d. Colleg. Germanic. in Rom, I. 1895. 220.

³ Hermann, I. c. 193.

⁴ Obširno poročilo o tej vizitaciji ima Loserth: Die Reformation und Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im XVI. Jh., Stuttgart 1898. 38--56.

Cerkvena vizitacija l. 1544. je imela isti rezultat kakor prva, le krivoverstvo je bilo še globlje in dalje razširjeno.

Solnograški nadškof in kardinal Matevž Lang je sklical sinodo l. 1522. in 1537., da bi napravil red v svoji metropoliji¹. Sinodalni zapisniki pričajo o veliki moralni propalosti vseh stanov. Na drugi sinodi (1537) je duhovščina krške škofije predložila svoje želje in tožbe, katere je prej na domači škofijski sinodi sklenila. Poročali so, da v oglejski škofiji nastajajo nove sekte in se razširjajo krivoverske knjige, da se pri obhajilu hoče tudi kelih vpeljati in da se dokazuje, češ, da se v izpovedi ni treba vseh posamnih grehov izpovedovati; duhovščina pa da je lena in pokvarjena².

Sinodi l. 1548. in 1549. sta razpravljali o cesarskem reformacijskem načrtu, kakor je bil predložen tridentinskemu cerkvenemu zboru, a je začasno ostal nekaj provisorium, ker se je zborovanje prekinilo. Predmet razpravam druge sinode je bil med drugim: vsiljevanje župnikov in pridigarjev po lajiki; obhajilo sub utraque specie; zguba dohodkov raznih beneficijev po krivdi patronov, ki o pravem času ne prezentirajo; motenje volitve prelatov po lajiki; predrzna vsiljivost lajikov, ki si prisvajajo pravico, da klerike in menihe vizitirajo; prodajanje cerkvenih posestev ter kratenje duhovskih pravic in svobodščin po lajiki itd. Sinode so se vdeležili slovenski duhovniki n. pr. Antijoh Slamnikar, župnik z Eržnega; Mohor, župnik velikovski; Matija Dular, župnik od sv. Marjete pri Wolfsbergu; Krištof Dolenčnik, župnik pri Malem Št. Vidu, opat vetrinjski itd. Sinodalni odloki (ddo. 28. febr. 1549) so se poslali cesarju v odobrenje, a brez ugodnega uspeha, ker se je skoraj vse plemstvo uprlo in poslalo celo deputacijo v Solnograd, naj se sklepi preklicajo. Njih želji se seveda ni ugodilo; vendar pa so sinodalni ukrepi dobili pravno veljavo še le po sinodi l. 1569.³

Začetkom 1561. leta se je sešla v Solnogradu sinoda, da bi se posvetovala o točkah, katere so se razpravljale uprav tedaj pri tridentinskem cerkvenem zboru, ki se je 18. jan. i. l. zopet sešel. Meseca

¹ Pred Langom je vladal solnograško metropolijo nadškof (Ord. S. Aug.) Leonard Hodiščan (1495–1519), rodom koroški Slovenec. Posebne zasluge si je pridobil, ker je l. 1498. »um dem immer mehr um sich greifenden Wucher zu steuern«, pregнал vse žide iz svoje škofije, tudi s Koroškega, čeprav ga je zadela s tem velika gmotna škoda. (Hohenauer, Die Stadt Friesach, 117.) Dal je kovati drag denar, kateremu so Slovenci rekli »repar«, ker je bila repa na njem vpodobljena. Zidal je grad Tanzenberg nad Gospo sveto, ki je zdaj olivetanski samostan. Več o Leonardu Hodiščanu je pisal dekan Jos. Rozman, glej: Cvetnik slovenske slovesnosti, 1870. 346–349. — ² Dalham, Concilia Salisburgensia, 281.

³ Germania sacra, II. 616 et seq. — Loserth, Die Reformation etc., 1898. 78–92.

aprila je poslala sinoda v Trident deputacijo, kateri je načeloval lavantinski škof Rettinger. Deputacija je ostala tam do 4. dec. 1563, ko se je zbor definitivno zaključil¹.

Najznamenitejša je sinoda, ki se je vršila v Solnogradu 14.—28. marca 1569, ker nje odloki tvorijo nekak corpus iuris sacri za solnograško metropolijo. Obsega statute prejšnjih nadškofov, katere deloma razlaga in razširja, in v kolikor treba, tudi omiluje; obenem je nekak posnetek in dostavek statutow tridentinskega cerkvenega zbora, ki so se na tej sinodi progasili. Na tej podlagi se je cela uprava metropolije na novo uredila; svetna in redovna duhovščina je dobila trajno navodilo za-se in za vernike, da se ohrani katoliška vera in zatre krivoverstvo. Ker so ti statuti celo papeževo odobrenje dosegli, pozval je nadškof Janez Jakob baron Kuen 24. avg. 1583 svoje sufragane zopet k sinodi, kjer jim je prečital papeževo pismo in naznanil, da bo dal te odloke natisniti in med duhovščino kot za vso metropolijo obvezne razdeliti. Sinoda l. 1576. je bila le dodatek prejšnje in se je sešla na izrečno željo nadvojvoda Ferdinanda Tirolskega in vojvoda Alberta Bavarskega, da se pospeši reformacija duhovščine².

Eminentne važnosti za notranji pa tudi zunanji razvoj ljubljanske škofije je bil tridentinski cerkveni zbor (1545—1563). Dočim se je moral prvi škof Sigismund boriti z vsakovrstnimi težavami, s kakršnimi se mora boriti vsaka važna nova ustanova, sta se njegova dva naslednika Rauber in Kazianer preveč udajala duhu časa in bila dejansko vse prej nego dobra višja pastirja. Še le z Urbanom Textorjem (1544—1558) je dobila ljubljanska škofija pravega apostolsko gorečega škofa, ki je vse moči zastavil, da reši, kar se še more rešiti med zapeljanimi Slovenci. On je Hrenu pot pripravil in uravnal s tem, da je stopil v najtesnejšo zvezo z merodajnimi krogi od cesarja Ferdinanda I., čigar izpovednik je bil, doli do zadnjega meniha, v katerem je še klila prava katoliška zavest. Ko je bilo na zunaj vse uravnano, potem še le je mogel Hren doma vse v pravem redu in smislu organizirati.

Vesoljni cerkveni zbor, katerega so vsi reformatorji tako silno želeli, je sklical Pavel III. že l. 1537. v Mantuo, pozneje (1538) v Vičenco, a brez uspeha. Prva seja se je vršila še le 13. dec. 1545 v Tridentu. 11. marca 1547 je papež preložil zborovanje v Bolonjo, a cesar in nekateri škofje so zoper to protestirali, in papež je meseca septembra 1549 sinodo prekinil. Njegov naslednik Julij III. jo je zopet sklical v Trident, in se je sešla 4. marca 1551 k 13. seji, a 25. jan. 1552 je bila

¹ Germ. sacra, II. 626. — ² Hermann, I. c. 202.

po 15. seji zaradi protestantovskih političnih intrig zopet preložena. Med papežem in cesarjem je prišlo celo do razpora, ker zbor ni ustregel njegovim željam, naj se dovoli obhajilo sub utraque in naj se odpravi celibat. Protestantje pa so stavili take zahteve, da o kaki spravi v teh točkah sploh ni moglo biti govora. Njih knezi in teologi pa so se še vedno sklicevali na ekumenično sinodo, ki naj razsodi o prepor-nih stvareh. A ko se je na poziv Pija IV. sinoda 18. jan. 1563 zopet sešla, so škofje in kardinali zastonj čakali luteranskih teologov. S 25. sejo se je sinoda 4. dec. 1563 slovesno zaključila, ko je po dvakratnem presledku trajala celih 18 let. Pij IV. je 26. jan. 1564 odobril sinodalne sklepe, ki so se kmalu proglasili v posamnih kraljestvih in škofijah. Le po nekod vlada tega ni dovolila¹.

Razpravljalo in sklepalo se je n. pr. v 4. seji o tolmačenju sv. pisma, v 5. seji o vzgoji in pouku duhovnikov po deških in bogoslov-nih semeniščih, v 6. seji o vizitaciji škofov v njih škofiji, v 7. seji o krstu in sv. birmi in o upravi beneficijev, v 13. seji o evharistiji in o sodstvu škofov, v 14. seji o zakramentu sv. pokore in sv. poslednjega olja. V 18. seji se je prepovedalo čitanje pohujšljivih knjig in se je imenovala komisija, da sestavi »index librorum prohibitorum«. V 21. seji se je razpravljalo o obhajilu sub utraque in o nastavljanju mašni-nikov, v 22. seji o sv. maši, v 23. seji o mašniškem posvečenju in o rezidencijalni dolžnosti, v 24. seji o zakonu, o edinosti in slogi med duhovniki, ki naj se pospešuje zlasti po škofijskih in pokrajinskih sino-dah, katera sklicevati je vestna dolžnost škofov, v 25. seji o redovnih in samostanskih zadevah, o zunanjem nastopu duhovnikov, o zlorabi izobčenja in o dvoboju, itd. itd.²

Z dekreti tega cerkvenega zbora se je obdala katoliška cerkev, kakor trdnjava z neporušljivimi stolpi. Zlasti za duševni razvoj slo-venskega naroda je to velike važnosti.

Preden pa splošno opišem dobo »reformacije« in protireformacije v ljubljanski škofiji, treba od Solnograda in Tridenta obrniti pogled na južno metropolo, v Oglej, da uvidimo, kako so se v tej kritični dobi v njenem okrilju razvijale verske in versko-politične razmere. Ne-znatna ljubljanska škofija je kot samostojna šibka mladenka jadrالا skozi burne viharje in se ozirala zdaj na severno, zdaj na južno stran, upajoč pomoči in tolažbe od svojih dveh staroslavnihi duhovnih mater; obenem pa je morala čuvati svoja prava in nezavisnost od obeh.

Omenil sem že, da se je patrijarh l. 1451. stalno naselil v Be-netkah in zabredel v popolno zavisnost od Benečanov. Dočim je Ni-kolaj V. cerkve nevredno pogodbo med patrijarhi in ljudovlado le po-

¹ Brück, Kirchengeschichte. Mainz, 1888. 686. — ² l. c. 682.

trdil, dal jej je Julij III. sto let pozneje (1552) celo pravno veljavo. Tako je postal patrijarhat le mastna in častna domena nekaterih oblastnih beneških rodbin¹. Ko je l. 1500. umrl zadnji goriški grof Leonard, prevzel je deželo po dedni pogodbi cesar Maksimilijan I. A zaradi tega se je (1509) vnela vojska z Benečani, ki so to ozemlje še le leta 1544. prepustili Avstriji.

Dušno pastirstvo patrijarhov v tej dobi je bilo silno slabo. Vsak patrijarh si je privzel za koadjutorja kakega sorodnika, kateremu v korist je še pred smrtjo resigniral. Ta kričeč nepotizem je otvoril patrijarh Marino Grimani (1523—1546)². Disciplina med duhovščino je v celem patrijarhatu strahovito propadla, najbolj pa v Ogleju in okolici.

Patrijarhi so bili popolno v oblasti oholih Benečanov, ki so si na njegov naslov lastili gospodstvo nad avstrijskim delom patrijarhata in tako kratili dedne pravice nadvojvoda. Zato je Ferdinand I. l. 1560. rimski kuriji stavil predlog, naj se avstrijski del izloči od patrijarhata in naj se eventuelno ustanovi na Goriškem nova škofija. A Benečani so vse predloge avstrijske vlade ovrgli, ker je kurija vztrajno stala na njih strani.

Da bi patrijarh vsaj navidezno nekaj storil v blagor cerkve ter nekoliko dejansko izvel odloke tridentinskega cerkvenega zbora, obvestil je nadvojvoda Karola, da namerava na Goriškem vizitirati cerkve. Kmalu potem pa mu je sporočil, da želi v smislu tridentinskega zbora sklicati v Oglej škofijsko sinodo. V to je določil 10. nov. 1565. Nadvojvoda je bil s tem jako zadovoljen; tudi čas zborovanja se mu je zdel ugoden. Živo mu je opisal propalost nekaterih duhovnikov, zlasti v oglejskem kapitolu³, in ga zagotovil, da bo kaznoval one duhovnike, ki bi se sinode nalašč ne udeležili⁴. Ko je nekaj dni potem nadvojvoda želel izvedeti, o katerih stvareh se bo pri sinodi razpravljalo, odgovoril mu je patrijarh 18. avg., da hoče ugoditi željam deželnega kneza, sicer pa da so viharji časi krivi, da ni vselej dosegel svojih pastirskih smotrov. Pri bližnji sinodi pa hoče svojim bratom in sinovom predložiti razprave in sklepe tridentinskega zbora ter jih priporočiti kot navodilo k pravemu krščanskemu življenju. Kar je za občni blagor graje ali svarila vredno, bo popravil. Nadvojvodu bo vsak dan

¹ Od l. 1471. do 1751. je vladalo šestnajst patrijarhov, ki so bili le iz šestih rodbin: Barbo in Donato po eden, Gradenigo, Delfin in Barbaro po trije, Grimani pa celo šest.

² Prva dva koadjutorja sta bila tudi iz rodovine Grimani. Njegov naslednik patr. Janez Grimani (1546—1550) je resigniral v korist Danielu Barbaro. Ko je pa le-ta l. 1576. umrl, zasedel je zopet prejšnji stolico in vladal še do l. 1593.

³ Več o tem glej: Hurter, *Gesch. K. Ferdinands*, II.; I. 77; II. 155.

⁴ Pismo ddo. 17. jun. 1565.

poročal o obravnavah in ga prosil nasvetov v tem, kar smatra potrebno v svojih deželah, zakaj prepričan je, da tako miroljuben knez kakor je on, bo poslal k sinodi take zastopnike, ki bodo znali varovati ugled in svobodo sinode in ne bodo posegali v patrijarhove pravice, kakor tudi njemu samemu nič ni tako pri srcu nego ustreči željam knezovim in pospeševati mir v njegovih deželah. Obenem mu pošilja list, s katerim sklicuje sinodo, in ga prosi, naj skrbi za to, da se določeni dan snidejo vsi duhovniki, ki so k temu obvezani; zakaj nekateri se bodo najbrže ustavljali, ako jih pokorščina do deželnega kneza ne bo k temu prisilila.

Isti dan (24. sept.), ko je nadvojvoda sinodo razglasil, imenoval je tržaškega škofa Janeza Betta, O. S. B. in svojega glavarja v Gorici Vida Dornberskega, ki je bil pozneje cesarski poslanik v Benetkah, svojima komisarjema. Naročil jima je, naj še enkrat izrazita patrijarhu njegovo zadovoljstvo s sinodo, in naj mu gresta kar najbolj na roko, da se odpravi vsak nered. O obravnavah naj mu točno poročata in brez njegovega soglasja naj ne pustita nič sklepati. Ker se nemški knezi še niso določno izjavili, v koliko naj se sprejmejo tridentinski odloki, zato naj se te zadeve ne dotikajo. Zlasti pa naj pazita, da se njegove pravice ne bodo kratile. Zoper prav slabe duhovnike naj se takoj začne preiskava, zlasti zoper stolnega kanonika Frančiška Croco (*«tot scelerum et flagitiorum insimulato»*). Papež je patrijarhu naročil, naj ustreže iskreni želji nadvojvoda in proglasi dovoljenje obhajila sub utraque. Glavar gradiščanski pa je dobil nalog, naj skrbi med sinodo za javno varnost in red ter naj zlasti oglejski zvonik noč in dan skrbno varuje.

Nadvojvoda si je torej vse prizadel, da bi se zborovanje moglo redno in uspešno vršiti. A patrijarhova vladohlepnost je vse skazila. Že v okrožnici, s katero je sinodo sklical, si je samooblastno nadel knežji naslov. Nadvojvoda se je zadovoljil le z rahlim protestom po svojih komisarjih. A malo dni pred otvorjenjem sinode je došla ne-ljuba vest, da ne bo patrijarh osebno vodil sinode, temveč ga bo namestoval njegov generalni vikarij Jakob Maracco, baje silovit in vihrav človek (*«la furia dal Maracco»*). Patrijarh se je izgovarjal, da zaradi papeža ne more sam voditi sinode; a v Gradcu so bili sploh prepričani, da se odteguje le zato, ker nima resne volje kaj storiti zaboljšanje cerkvene discipline. Kar je tržaški škof že naprej slutil, to se je vresničilo: oba komisarja sta odrinila iz Ogleja v zavesti, da je patrijarh s to sinodo skusil le svoj ugled utrditi in ga tudi na lajike raztegniti. Sicer sta bila v Ogleju slovesno sprejeta, a vsa ta prijaznost je bila le navidezna. Sinoda je trajala od 14. do 20. novembra 1565. Uprav ta dan je dal nadvojvoda v Gradcu povelje: ker patrijarh osebno

ne vodi sinode, čeprav je to opetovano obljubil, naj komisarja in vsi duhovniki iz avstrijskih dežel takoj odpotujejo domov. A prepoved je došla prepozno.

Komisarja sta takoj v začetku sinode predložila prav ostre tožbe zoper nekatere oglejske kanonike, ki so se tega silno ustrašili. A izjava, da v odsotnosti patrijarhovi o tej stvari ni moč obravnavati, jih je zopet pomirila. Nato so se cele tri dni čitali sklepi tridentinskega cerkvenega zbora. Potem stopi Maracco h komisarjema ter jih pozove, da te sklepe podpišeta in s prisego zagotovita, da se bodo izvajali v nadvojvodovih deželah. A onadva sta se uprla, češ, da se bodo ti odloki še le potem objavili, ko se bo nadvojvoda z državnimi stanovni o tem posvetoval in zedinil. Maracco je potem umaknil dostavek »pod prisego« in se zadovoljil le s pritrdilom, katero so mu avstrijski duhovniki z nekimi pogoji vendar le dali. Izjava komisarjev je merila zlasti na one odloke tridentinskega zbora, ki so govorili o lastnikih cerkvenega imetja in o svetnem sodstvu duhovnih oseb. Slučajne prestopke oglejskih kanonikov so namreč doslej sodili goriški glavarji. Po tem pojasnilu je več duhovnikov svoj podpis preklicalo, češ, da nečejo kratiti nadvojvodovih pravic. To je generalnega vikarija zelo osupnilo, ker je že v začetku sinode prepovedal vsako vmešavanje svetnih sodišč v duhovske zadeve. Obenem pa je nalašč preslišal zahtevo komisarjev, naj patrijarh v nadvojvodovih deželah imenuje sodišče, pred katero bodo duhovniki brez ugovora hodili. Ponudba, da se proglasi dovoljenje obhajila sub utraque, se je komisarjema zdela brez važnosti, ker bi nje izvajanje ljudstvu več škodovalo nego koristilo.

Ko so bili nato imenovani poročevalci o razmerah raznih dežel, predlagal je arhidijakon iz savinjske doline, naj se razpravlja o ženitvi duhovnikov. Generalni vikarij pa je nasvetoval, naj se obnove strožje določbe patrijarhov Bertranda in Marina Grimani. S tem je preplašil stolne kanonike, ki so ta predlog označili kot novotarijo, s katero se prevračajo pravice in svobodščine kapitola, in zažugali, da bodo zoper to vložili protest pri patrijarhu. A Maracco se za njih oporekanje ni zmenil in dal vendarle iste konstitucije prečitati. Nato so kanoniki in kapelani demonstrativno zapustili sejo. Komisarja sta sicer zoper nekatere točke izrazila pomisleke, a dala sta upanje, da bo nadvojvoda sam ukrenil, kar je njegovim podložnikom najbolj koristno. To se je govorilo v zadnji seji, ker je generalni vikarij takoj nato hitro intoniral »Te Deum«, da bi odposlanci s kakim novim predlogom ne mogli priti na dan.

Še isti večer je obiskal komisarja in se jima opravičeval, da je marsikaj prehitro obravnaval, to pa, da je nasledek bolezni, ki ga je ne-

davno v Vidmu napadla. Onadva sta mu ponovila to, kar sta že preje povedala, da je v tridentinskih odlokih marsikaj, kar bi v nadvojvodih deželah nemir povzročilo, ako bi se takoj izvedlo. Obžalovala sta razpor v kapitolu. Ko pa sta od generalnega vikarija zahtevala sinodalne akte, izgovarjal se je le-ta, da ima le en izvod, katerega mora patrijarhu izročiti in bo zato še to noč odrinil. Komisarja sta ga zavrnila češ, ker se je sinoda vršila v patrijarhovem imenu, zato on ne more več sklepov izpremeniti. Torej tudi ni tako nujno njemu predložiti zapisnik. Nadvojvoda pa, kateremu doslej še nista nič poročala o sinodalnih obravnavah, pričakuje hitrega obvestila, sicer jima bo očital vnemarnost. Prihodnji dan je generalni vikarij zahteval odloga štirinajst dni, da vendar prej patrijarhu pokaže akte, ker to in ono mu najbrže ne bo ugajalo. Končno pa je komisarjema vendarle takoj izročil oni del zapisnika, ki govori o reformaciji duhovščine. Tadvu sta nadvojvodi poročala, da je med določbami veliko prav dobrih in vzpodbudnih, pa tudi nekaj takih, ki niso več umestne ali pa nasprotujejo njegovim pravicam. Ako jih misli v svoji deželi razglasiti, ga samo nato opomnita, da bi se duhovnikom naložila prehuda bremena po vizitacijah in patrijarhových odlokih, ako bi se le temu in njegovemu vikariju prepustilo izvajanje sinodalnih dekretov. Glas o oglejskem vizitatorju je njegovim podložnikom baje tako neljub, da jima je Maracco sam priznal, da so ga pri neki vizitaciji na Kranjskem hoteli zastrupiti in si zato v tem poslu več tje ne upa. Te sovražne razmere so nastale največ zaradi velikih troškov ob vizitacijah in zaradi kazni, katere se duhovnikom nakladajo. Ako bodo vizitatorji tudi proti plemičem, ki so si cerkveno imetje prilastili, tako postopali, potem bukne gotovo vihar. Red v njegovih deželah bi se najložje vpeljal in zdržal, ako bi se škofije pomnožile; zakaj oglejska je tako velika, da patrijarh tudi pri najboljši volji ne more svojih dolžnosti zadostno izpolnjevati, zlasti pa v zelo oddaljenih krajih. Nadvojvoda naj prosi papeža, da se v Gorici začasno ustanovi nov arhidijakonot, kateri naj se čim preje poviša v škofijo. Izvajanje sinodalnih sklepov naj se poveri najbližnjemu škofu.

Tržaški škof je iz besed generalnega vikarija in drugih oseb spoznal, da je patrijarh s to sinodo želel le svoj ugled in svojo moč razširiti ne le nad duhovniki temveč tudi nad lajiki. Sicer je oglejski kapitol pri patrijarhu naperil tožbo zoper škofa, a to je bilo brez pomena; nevarnejše bi bilo, ako bi se sinodalni akti objavili v smislu patrijarhovem. Patrijarh pa je takoj na to nadvojvodu pisal (ddo. 1. dec. 1565): Ko se je proglasil disciplinarni red glede duhovnikov, sta komisarja takoj izjavila, da se te določbe še le potem oveljavijo, kadar jih nadvojvoda potrdi.

Kmalu potem je nadvojvoda poslal v Rim obtožbo zoper oglejske kanonike in prosil papeža, naj pošlje zanesljivega moža, da reformira njegovo duhovščino. Za ta posel mu je priporočil grofa Jerneja Porzia, komendatarnega opata v samostanu Plodia. Toda krivoverstvo se je že tako vkoreninilo, da se je vizitatorju nasvetovalo, naj obiše le tržaško in goriško okrožje, ker onstran kranjske meje si on in njegovi spremljevalci niso svesti življenja pred krivoverci¹.

Odnosaji med nadvojvodom in patrijarhom so se zelo poostrili. Ko je tri leta pozneje prišel v Gorico in ga je generalni vikarij pozdravil v imenu »patrijarha in kneza oglejskega«, je Karola ta smelost tako užalila, da bi bil patrijarhovega zastopnika takoj izpred sebe zapodil, če bi Vid Dornberški ne posredoval. Rimska kurija pa se je vkljub patrijarhovim intrigam toliko udala, da je bil l. 1570. v Gorici pri cerkvi sv. Petra ustanovljen nov arhidijakonot za Slovence. Prvi arhidijakon je bil Janez Tavčar, poznejši knezoškof ljubljanski. Patrijarh je še le 24. dec. 1574 odobril to ustanovo in celo tedaj le za bližnjih pet let.

Avstrijska vlada je nato (1570) zahtevala, naj patrijarh kakega Avstrijca imenuje svojim koadjutorjem. Benečani so se namreč od l. 1445. obnašali kot pokrovitelji patrijarhov in posezali v pravice Habsburžanov. Tudi cesar Maksimilijan II. je v tem oziru izrazil svoje želje papežu. Rimska kurija se je seveda zmerom nagibala na benečansko stran; Avstrijci pa so imeli med tem drugod čez mero dela, da se je tako ta stvar zavlekla do l. 1579.

Med tem se je hotel cel oglejski kapitol preseliti za stalno v Videm, s čimer bi se tem bolj odtegnil avstrijski oblasti. Nadvojvoda Karol je iznova predložil Gregoriju XIII. svoje pravice in zahteve, češ, da tirja v političnem pogledu ono pokroviteljstvo, kakršno so prej imeli Benečani. A nič ni pomagalo. Ko je l. 1585. umrl koadjutor Alojzij Giustiniani, postal je Frančišek Barbaro njegov naslednik.

Iz tega se je razvidelo, da ni več upanja, da bi sploh še kdaj kak Avstrijec zasedel oglejsko stolico. S tem je dozorela misel, da se v Gorici ustanovi nova škofija. Že osem let prej je bil duhovnik Jeronim Catta poslan le-sem, da proučuje to vprašanje, in kako naj bi se cel avstrijski del patrijarhata na novo razdelil in uravnal. Predlagal je, naj se ustanove tri nove škofije: v Gorici, v Beljaku in v Celju.

Za sedaj se je zadovoljil nadvojvoda s prvo škofijo in je že leta 1585. poslal dotične predloge v Rim. Skliceval se je na to, da zaradi sličnosti jezika se utegne krivoverstvo dalje na jug zatrositi. Papež

¹ Hurter, l. c. I. 76 id.

je nato naročil graškemu nunciju, naj gre v Gorico in se tam posvetuje z Jeronimom Catto. Koncem l. 1586. je stvar že toliko dozorela, da je tudi ljubljanski škof Tavčar iz Rima dobil naročilo, naj se izjavi, kako bi se mogla škofija na novo urediti. Sicer se je tudi Karolov naslednik z vso energijo potegoval za to stvar in se v Ferari osebno s papežem o tem razgovarjal in dve leti pozneje (1600) jezuita Alfonza Cariglio v tem poslu poslal v Rim, pa vse skupaj ni nič pomagalo¹. Oglejski patrijarh je v zvezi z Benečani zopet vse preprečil; a ne dovolj temu! Celo ljubljanskega škofa je l. 1589. pozval k pokorščini kot svojega »sufragana«².

Vsakdo mora priznati, da si je blagi nadvojvoda Karol vse prizadel, da bi v svojih kronovinah zaježil pot krivoverstvu in ohranil katoliško vero. Žal, da so se ti njegovi vrli nameni v Ogleju in v Rimu krivo tolmačili in niso našli tiste opore, katero so zaslužili in potrebovali. Čudno se nam mora zdeti, da je vkljub temu papež Klement VIII. že dva tedna po svoji izvolitvi (1592) pismeno opozoril nadvojvoda Ernesta, naj napne vse moči, da ustavi razširjanje protestantizma. Kmalu potem je ukazal tudi oglejskemu patrijarhu in solnograškemu nadškofu, naj priredita vizitacijo teh dežel. Prvi je poveril ta posel svojemu koadjutorju Francišku Barbaro, drugi pa krškemu škofu Krištofu Andreju baronu Spauer. Papež je priporočil oba nadvojvodu, naj jih varuje in podpira, da se te dežele, ki od Turkov toliko trpe, zatečejo zopet k Bogu, da jih reši pogube; zakaj iz mnogih poročil uvidi, da so tod cerkve marsikje popolno zapuščene in prazne, da ljudstvo ne uživa nobenega krščanskega nauka. V dolžnost si smatra, da on poseže vmes in da ta nalog. Oba vizitatorja sta dobila velike pravice in oblasti, da preiščeta stanje svetne duhovščine in samostanov ter z vsemi sredstvi delujeta na to, da se oveljavijo v teh krajih sklepi tridentinskega zbora³. Nadvojvoda je bil vizitacije zelo vesel in jej je obljubil svoje zavetništvo; opomnil je patrijarha tudi na nekatere plemiče, ki so s svojimi blodnjami mnogo zla zakrivili, imenoma tudi na kamniškega in celjskega župnika, da jih vizitator spravi na pravo pot⁴.

Barbaro je najprej vizitiral Goriško, in sicer cele tri mesece. Potem je sklical duhovnike v Gorico k mali sinodi, kjer jim je objavil svoje naredbe⁵. Takoj nato (1593) je Barbaro vizitiral cel oglejski del kranjske dežele⁶. Nadvojvoda pa se je 23. jul. 1593 patrijarhu

¹ Hurter, I. c., II. 172 id. — ² Izvestja, 1891. 15.

³ Rubeis, Monumenta Aquilej., 1095, 1097. — ⁴ Hurter, I. c. II. 471.

⁵ Constitutiones promulgatae ab Ill. Rev. D. D. Francisco Barbaro Visitatore Ap. in publica Congregatione Goritiae habita post peractam Comitatus Goritiae et Capitaneatus Gradiscae visitationem. 4. Utinae, 1593.

⁶ Rokopisno poročilo o tej vizitaciji je objavil Della Bona. Odlomek navaja Dimitz, Gesch. Krains, III. 323 id.

zahvalil za vizitacijo in ga obvestil, da je goriškemu glavarju naročil, naj z vsemi silami pospešuje patrijarhovo delo.

Frančišek Barbaro je l. 1593. postal patrijarh. Ker je malo prej potom kanonične vizitacije prehodil vso slovensko zemljo, nameraval je l. 1594. sklicati pokrajinsko sinodo. Po posredovanju papeževem je nadvojvoda Maksimilijan, naslednik Ernestov, v to privolil. Zaradi novega turškega navala je bila sinoda preložena in sklicana na dan 16. avgusta 1595 v Štanjel. Goriški glavar ga je vprašal, ako dovoli ta zbor na tujem ozemlju. Nadvojvoda je pa 2. jun. 1595 poslal vsem arhidijakonom okrožnico, s katero je njim in vsem duhovnikom prepovedal, da se ne smejo udeležiti sinode, razen ako se bo vršila v patrijarhatski cerkvi v Ogleju. Patrijarh se je izgovarjal, da je v Ogleju premalo prenočišč za tujce; a ker se njegovemu smotru oporeka, obeta, da skliče prihodnjo sinodo v Oglej. Nadvojvoda pa mu je odgovoril, da se sicer načelno s sinodo strinja in da jo bo v Ogleju kar najbolj pospeševal; a sinoda v Štanjelu se mu zdi nekaj novega. Tudi v Rimu je zoper to vložil protest, ki pa ni nič pomagal. Vendar se sinoda tudi to leto ni vršila, temveč se je odložila na l. 1596.

Patrijarh je poslal svojega teologa Blaža Mandovija v Gradec k nadvojvodu, da ustmeno posreduje v tem oziru: češ, da v Ogleju ni prostora za 1500 duhovnikov, temveč komaj za 40; l. 1565. so se duhovniki zaradi tega zelo pritoževali, in vendar je bila tedaj le quasi-sinoda; sv. stolica se sklada s sinodo v Štanjelu, kdor pa temu nasprotuje, kaže s tem, da sploh ne mara sinode.

Nato je kranjski arhidijakon 3. julija menda iz lastne inicijative prosil papeža, naj njegovo duhovščino odveže dolžnosti udeležiti se sinode. Opiral se je na to, da so duhovniki zaradi davkov ubogi, in mnoge župnije imajo le enega dušnega pastirja; ako tudi ta odide, bo služba božja dalje časa zanemarjena. Razen tega preti še vedno nevarnost pred Turki.

Sv. stolica je razsodila v smislu cerkvenega prava: duhovščina naj sluša svojega višjega pastirja, in ta sme sklicati sinodo kjerkoli v svoji škofiji. A v Gradcu vkljub temu niso odnehali. Sumljivo postopanje patrijarhovo jih je v tem slučaju le še bolj utrdilo v misli, da le-ta skuša celo svojo škofijo polagoma spraviti pod beneško oblast. Vlada je celo patrijarhalnemu kapitolu prepovedala, da se ne sme nikjer drugod udeležiti sinode nego v domači cerkvi. A kapitol je 2. sept. odgovoril, da se v svetnih zadevah rad pokori nadvojvodu, a pokorščine, katera ga veže do patrijarha, ne sme odrekati, ker v tem slučaju bi jih zadela cerkvena kazen; nadvojvoda naj jim torej oprosti.

Ferdinand se je o tej stvari posvetoval s cesarskim svetovalcem Berwizem; cesar Rudolf II. pa je obljubil, da bo posredoval pri papežu,

ki je tudi začel duhovnikom žugati s cerkvenimi kaznimi. Tržaški škof Janez Bogorin (Wagenring), bivši vzgojitelj Ferdinandov, je hotel le temu ustreči, a prosil je vlado, naj njega in njegove duhovnike pri patrijarhu opraviči. Cesar je opozoril papeža na neprijazne razmere z beneško ljudovlado in na eventuelna sumničenja, katera bi deželni stanovi še bolj gojili do duhovščine, ako bi se na tuji zemlji shajala k zborom; v bojnem času, kakor je sedanji, naj se duhovi ne razburjajo.

Nadvojvoda je še enkrat naročil svojim uradnikom, naj ne pusté duhovnikov k sinodi; oglejskemu kapitolu je celo zažugal, da jim vzame dohodke, ako ga ne ubogajo. Skliceval se je na obljubo patrijarhovo prejšnjega leta, češ, da bo prihodnja sinoda v Ogleju, kakor da bi sinoda l. 1595. res zborovala. Dalje je očital, da se njegovi komisariji ne morejo udeležiti sinode v Štanjelu, in vendar je to potrebno, ker se razpravlja in sklepa tudi v marsikaki posvetni stvari. V sedanjih razmerah pa je vse v oblasti Benečanov, katerih pohlepnost je znana, da mora cesar povodom vsake nove volitve patrijarha protestirati. Tridentinski kardinal je vse te pomisleke sicer pojasnil papežu, a zopet brez uspeha.

Med tem se je približal čas, da bi se morala sinoda sniti. Patrijarh jo je sklical z novo okrožnico v Videm, kjer je zborovala od 19. do 27. oktobra 1596.

Par dni pred sestankom je vlada zopet naročila gradiščanskemu glavarju, naj pojasni patrijarhu stališče, ker se prezirajo njih pravice. Sinoda je že zborovala, ko pride sél z naročilom, naj kanoniki zapusté zborovanje, sicer se jim odtegnejo dohodki. Patrijarh pa jim je zažugal z izobčenjem, ako mesto zapusté. Ostali so. A takoj po zavrstitvi sinode je glavar zaplenil kapitolska zemljišča, katera pa jim je nadvojvoda že 10. nov. t. l. »iz milosti« povrnil in jim obenem zapovedal, da se v bodoče ne smejo udeležiti nobene sinode razen v Ogleju.

K sinodi se je sešlo osebno deset škofov, pet njih pa je poslalo svoje pooblaščenice. Pičanski Jurij Rautgartler in koperski Janez Ingenerij sta došla, a tržaškega in tridentinskega ni bilo. Le-ta je bil uprav tedaj v Rimu, tržaški pa je slušal naročilo nadvojvodovo. Patrijarh je z vso ostrostjo nastopil zoper njega. Takoj ob otvoritvi sinode mu je dal obrok treh dni, naj opraviči svojo odsotnost. Dasi je bil obrok ob toliki oddaljenosti zelo kratek, vendar je na večer tretjega dne došel škofov sel iz Trsta z dotičnim pismom. A tu razsodi patrijarh, da je obrok — že potekel! Škofa je kontumaciral in mu sploh dal čutiti vso svojo jezo. Brez dvoma se je hotel s tem zmaščevati tudi nad nadvojvodom samim, ki je bil škofu najbolj hvaležen prijatelj¹.

¹ Hurter, l. c. II. 175 id.

Dasi se je ta sinoda vršila v tako neugodnih razmerah, vendar je sklenila mnogo važnega in koristnega v prosepah katoliške cerkve na Slovenskem. Slovesno je objavila dekrete tridentinskega cerkvenega zbora za cel patrijarhat. Največ se je bavila z duhovskimi disciplinarnimi zadevami. Posvetovalo se je, kako bi se mogla katoliška protireformacija uspešno nadaljevati in dovršiti, kako in kje naj se ustanove nove župnije, kako pridobiti dovolj zmožnih duhovnikov. V smislu tridentinskega zbora se je sklenilo v posamnih škofijah ustanoviti bogoslovna in deška semenišča. Da se omogoči dušno pastirovanje, naj se pokličejo novi redovniki v deželo, oziroma naj se oni povabijo nazaj, ktere je protestantizem pregnal, oziroma njih samostane opustošil in izpraznil. Zanimiv je tudi odlok te sinode, naj se napravi imenik onih krajev, kjer se daritev sv. maše opravlja v staroslovenskem (ilirskem) jeziku, in naj se dotične mašne knjige pregledajo in popravijo; vendar pa naj se vpelje bogoslužje v latinskem jeziku, kjer je to mogoče.

Čez tri leta (1599) je bila zopet napovedana pokrajinska sinoda. Napetost med patrijarhom in nadvojvodom se je med tem zelo ublažila, menda le po krotkosti in bogoljubnosti blagega Ferdinanda, ker poznejši dogodki pričajo, da patrijarh Barbaro je ostal trd laški šovinst prej ko slej. Vrli tržaški škof Janez Bogorin, ki je slučajno postal žrtev tega prepira, je umrl, žal, še le 37 let star l. 1597.¹

To pot je bila sklicana sinoda v dveh oddelkih: za laške kraje v Videm, za avstrijske pa v Gorico. Nadvojvoda je 11. avg. 1599 imenoval svojima komisarjema ljubljanskega škofa Hrena in goriškega glavarja. Zaradi kuge, ki je tedaj morila zlasti po Kranjskem, je patrijarh sinodo v Gorici preložil na 11. nov. 1599. A tudi tedaj se še ni vršila. Še le 6. maja 1601. je patrijarh prosil nadvojvoda, naj dovoli nameravan zbor. Le-ta je prav rad dovolil v to in prosil le, naj se mu naznani dan in program sinode. Škof Hren je prejel par mesecev pozneje naročilo, naj gre patrijarhu kar najbolj na roko v vsem, kar bi moglo vero in duhovsko disciplino pospeševati. Sinoda si je stavila nalogo: pravilno ureditev bogoslužja, navod za delitev sv. zakramentov, poziv k dostojnemu duhovskemu življenju, proglasitev tridentinskih dekretov. 15. avg. 1601 je patrijarh nadvojvoda prosil, naj vpliva na arhidijakone, da se gotovo snidejo, in naj opomni komisarje, da se ne vtikajo v duhovno sodstvo. Glede tridentinskih določil je vojvoda izjavil, da za svojo osebo jih odobrava in jih smatra

¹ Več o njem pove kardinal Steinhuber: *Gesch. d. Colleg. Germanicum-Hungaricum in Rom*, 1895. I. — Primeri: *Izvestja*, 1898. 64.

kot svete sklepe, a zaradi znane izjave svojega deda ima pomisleke, je-li umestno objaviti jih v polnem obsegu¹.

Ko je par let pozneje (ddo. 3. febr. 1603) patrijarh želel zopet prirediti vizitacijo na Slovenskem, nadvojvoda ni oporekal, ker je čul, da disciplina med duhovniki ni še urejena. Le to je zahteval, naj se ta posel izroči kakemu avstrijskemu rojaku in da se mu prideli vladni komisar².

Z oglejskima sinodama l. 1596. in 1601. ter s solnograškima l. 1569. in 1576. se je vložil temelj katoliški reformaciji med Slovenci.

V.

Ko je l. 1544. Urban Textor³ zasedel ljubljansko škofijsko stolicu, je krivoverstvo okužilo že velik del ljubljanskih meščanov, zlasti pa kranjskih plemičev. Primoža Trubarja, ki se je moral zaradi očitne apostazije umakniti iz Ljubljane, je škof Kazianer l. 1542. pozval nazaj kot stolnega kanonika in slovenskega pridigarja. Tudi Textor je takoj po svojem nastopu potrdil Trubarja v tem poslu⁴; njegovega tovariša in somišljenika Pavla Wienerja pa je postavil zopet kot nemškega pridigarja, čeprav se je že pred osmimi leti oženil. Najbrže je hotel oba s prizanesljivostjo in dobroto pripeljati nazaj v katoliško cerkev. Upal je brez dvoma, da bi vesoljni cerkveni zbor, na katerega so se apostatje z Lutrom vred vedno sklicevali, in ki se je koncem l. 1545. sesel v Tridentu, na oba ugodno vplival.

A prav kmalu se je pokazalo, da tudi slovenski apostatje ne mislijo več na spravo s katoliško cerkvijo, da so vsi njih izgovori le sle-

¹ Czoernig, Das Land Görz und Gradisca, I. 894.

² Hurter, I. c. II. 181—182.

³ Bil je rodom slovenski rojak s Krasa (iz „Klausich“) in se je pisal pravzaprav Tkalec ali Weber. Bil je nekaj let župnik v Brucku ob Muri, potem pa dvorni kapelan, pridigar in izpovednik Ferdinanda I. Škofom je bil imenovan 19. dec. 1544. Gams, Series Episcoporum. Ratisbonae, 1873.

⁴ Posebno mu je tudi naročil, naj pridiguje zoper prekrščevavce, ki so se že pred l. 1530 prikazali v Hrušici pod Ljubljano in so se med tem namnožili. Ta divja sekta je bila luteranom še veliko bolj zoperna nego katoliška vera. Vladi so delali velike preglavice, ker so si Turkov želeli v deželo in ž njimi imeli tajno zvezo. Ferdinand I. je naročil škofu Urbanu, naj si prizadeva, da jih pridobi za katoliško cerkev. In uprav Trubarju je poveril ta »misijon«, misleč si pač, da bo le-ta kot glasovit govornik največ uspeha imel; obenem pa bo imel toliko posla s prekrščevavci, katere je strastno sovražil, da katoliške vere ne bo mogel direktno pobijati. Pa sekte z besedami ni bilo moč zatreti. Njih kolovodje so l. 1545. v Gradcu usmrtili. Dimitz (II. 210.) pravi, da je sekta potem zginila; a to ni res. Še leta 1548. in 1549. so jih mnogo nalovili, kateri so bili obsojeni v dosmrtno ječo. (Vrhovec, Prekrščevavci na Kranjskem. Izvestja, 1893. 117.) Pozneje (ok. l. 1575.) se je ta sekta spojila s »sakramentirarji«, stranko flacijanov. — Cf. Elze, Paul Wiener, 5 id.

pilne pretveze, s katerimi skušajo končno odločitev kar najdalje zavlačevati, med tem pa v kalnih razmerah delati propagando za svojo stvar. Trubar in Wiener sta še vedno z besedo in vzgledom pohujševala svoje poslušavce; Wiener se je po smrti svoje »soproge« celo drugič oženil. Na skrivnem pa sta delila obhajilo sub utraque. Še le po takih izgrelih je bilo škofove potrpežljivosti konec. L. 1546. je premestil Trubarja kot župnika v Št. Jernej na Dolenjsko. Prav ugodno mu je kmalu potem došla vest o katoliški zmagi v šmalkadski vojski, kjer so se Kranjci hrabro borili na cesarski strani. To mu je dalo pogum, da je storil odločen korak. Kakor strela je udaril med ljubljanske apostate škofov ukaz, naj se vržejo v ječo: prošt Mertlič, generalni vikarij Dragolič, Wiener, Trubar in par meščanov¹. Zoper nekatere druge krivoverstva sumljive duhovnike pa je začel preiskavo. Meseca oktobra 1547 so bili vpričo cesarskega notarja zaslišani: stolna vikarija Jurij Jurešič in Kašpar Rakovec, stolni levit Janez Varaždin, gornjegrajski župnik Jakob Scherer in kapelan Filip Strauss². Priče so soglasno potrdile, da zaničujejo češčenje M. B. in svetnikov, sv. mašo, post in litanije vseh svetnikov, da se norčujejo iz izpovedi, da po luteranskem običaju dele obhajilo brez izpovedi, da razširjajo krivoverske knjige Spangenbergga, Brencija in drugih. Baje so zasmehovali tudi procesije, ki so se vršile za cesarja, in zasramovali škofa, ko je mašnike posvečeval.

Razsodba nam ni dovolj znana. Trubar je še o pravem času pobegnil; Mertlič in Dragolič pa izgineta poslej iz zgodovine. Najbrže sta bila z Wienerjem vred zaprta v kak samostan³; a dočim sta se onadva spokorila, je Wiener ušel iz minoritskega samostana na Dunaju in postal protestantovski škof na Solnograškem, kjer je umrl 16. avg. 1554⁴.

Po posredovanju deželnih stanov se je Trubar kmalu vrnil na Kranjsko (pravzaprav le zopet očitno nastopil iz svojega skrivališča), menda s tem pogojem, da opusti krivoversko propagando. A ker je iznova trosil zmoto med ljudi, moral je (1548) bežati. Šel je čez Tirolsko v Rottenburg, kjer so mu poverili pridigarško službo. Kmalu po dohodu se je oženil.

V njegovi odsotnosti so apostazirani grajščaki nadaljevali med Slovenci njegovo delo. Omenil sem že, da so plemiči izrabljevali cesarjevo zadrego pred Turki ter skušali s tem doseči koncesijo v prilog luteranizmu. Ko je l. 1541. Buda padla v turško oblast, ponovili

¹ Elze, Superintendenten, 4. 5. — ² Mitth. d. hist. Ver. f. Kr., 1864. 4.

³ Dimitz (II. 212.) pa pravi: »Wo sie geblieben, darüber könnten vielleicht die Acten der Inquisition Aufschluss geben.« — ⁴ Elze, Paul Wiener, 38.

so ta poskus. Ferdinand je poklical meseca decembra istega leta deželne stanovne v Prago, da bi dosegel pomoč zoper skupnega sovražnika krščanskega imena. A luteranski deželni stanovi so mu izročili prošnjo, naj dovoli njih pridigarjem popolno svobodo. Podpisali so to spomenico med drugimi baron Janez Ungnad, mesta Gradec, Radgona, Št. Vid in Ljubljana. Kralj jim je prošnjo odločno odbil. A grajščaki so še vedno podpirali odpadle duhovnike in jih skrivali v svojih gradovih¹. Obenem so se brezozirno vsiljevali v strogo cerkvene zadeve. Duhovniške službe so puščali prazne kar najdalje; njih dohodke pa so uživali sami. Kadar se jim je zljubilo, so poverili pastirovanje kakemu okoli se klatečemu apostatu, ki je v duhovnem oziru uničeval to, kar so oni v gmotnem.

Ferdinand je 20. marca 1548 v Augsburgu objavil edikt, s katerim je ukazal cerkvenim patronom in lastnikom, da morajo v slučaju, ako se beneficij izprazni, v dveh mesecih škofa o tem obvestiti, da on nastavi tje zvestega in zmožnega duhovnika. Sicer je celo zažugal, da bo izgubil patronatsko pravico, kdor bi tega ne storil, a vendar je tudi ta odlok kakor drugod tako i na Kranjskem ostal le glas vpijočega v puščavi. Enaka usoda je doletela glasoviti »interim«, katerega je po dolgem pogajanju objavil cesar Karol V. 15. maja 1548. Hotel je z njim duhove pomiriti, pa jih je le še bolj razburil, protestante sicer bolj nego katoličane, češ, da jim dela krivico. Zaradi tega je že 14. junija izdal samo za katoličane veljavni reformacijski red v 22 poglavjih, s katerim določuje volitev in ordinacijo duhovnikov, dolžnosti prelatov in drugih dignitarjev, upravo sv. zakramentov, cerkvene obrede, vizitacije, sinode, ekskomunikacijo, red v samostanih, šolah, bolnicah, molitve v koru in sploh dolžnosti duhovnikov. A tudi to ni imelo pravega uspeha, ker sv. stolica ni mogla potrditi cesarske naredbе, katera je posegala globoko v strogo cerkvene pravice. Da bi pa vendar vse prizadevanje ne ostalo brez sadu, ukazal je 9. julija naj se nemudoma skličejo škofijske, oziroma pokrajinske sinode, ki naj se bavijo z izvršenjem reformacijskega reda².

Na ta poziv se je že 13. novembra 1548 sešla v Solnogradu škofijska sinoda, ki je v 85 členih sestavila svoje sklepe. Ko so se tudi v drugih škofijah te metropolije vršile slične sinode, sklical je nadškof pokrajinsko sinodo na 11. febr. 1549., o kateri pozneje več povem.

Iz tega se razvidi, da je i cerkev i vlada želela in se trudila, da se počasi izvede reformacija na celi črti v katoliškem duhu. A uprav to ni ugajalo odpadlim plemičem in duhovnikom. Vedeli so, da se jim ni bati cesarskih groženj,

¹ Hermann, l. c. II. 195. — ² Loserth, l. c. 78.

ker mu Turki delajo čez mero preglavice, škofom pa manjka dobrih in zvestih duhovnikov, pa tudi ugleda in sredstev, zlasti pa šol¹, ki bi skrbele za boljši duhovski naraščaj.

Ko je bila sila največja, približala se je pomoč božja po jezuitskem redu. Ljubljanski škof Textor je bil eden najbolj zaupnih prijateljev sv. Ignacija Lojole samega, s katerim sta si dopisovala². Avstrija se ima največ njemu zahvaliti, da so jezuitje primeroma kmalu došli na pomoč onemogli katoliški cerkvi. Kot Ferdinandov izpovednik je imel velik vpliv na razvoj vse katoliške reformacije in organizacije. Tovariš sv. Ignacija Claudius Jajus bi že leta 1546. na željo Ferdinandovo moral postati tržaški škof; a ponižni redovnik je to odklonil in se s tem vladarju zelo zameril. Ko pa je leta 1550. prišel na državni zbor v Augsburg kot teolog kardinala in škofa Otona grofa Truchses, priredil je škof Textor nalašč prijateljski sestanek, pri katerem sta se zopet sprijaznila. Ferdinand mu je zaupno povedal o svojem načrtu, da namerava na Dunaju ustanoviti jezuitski kolegij in ga tje povabil. Koncem maja 1551 je došel Jajus z dvanajstimi tovariši na Dunaj³, »da bi mlade ljudi poučevali v svetih znatnostih in vzgojevali v spodobnem življenju«, kakor piše sv. Ignacij.

Začeli so takoj delati z vsemi močmi v mestu in po okolici. Blaženi Peter Kanizij je bil l. 1554—1555, čeprav nerad, celo upravitelj dunajske škofije. Ker v Avstriji ni bilo primerne kraja, kjer bi se moglo ustanoviti osrednje semenišče za duhovski naraščaj, ustanovil je sv. Ignacij l. 1552. v Rimu »Collegium Germanicum«. A niti bogoslovcev ni mogel dobiti: dokaz, kako strašno je nrvnost propadla. Kanizij mu je še le l. 1554. naznanil enega Štajerca in obljubil, da mu jih ljubljanski škof več pošlje⁴. Leta 1553. je sv. Ignacij sprejel prva dva Slovence, leto dni pozneje pa že pet. Bili so: Jernej Philiuslaufer, Janez Kobenzl, škofova nečaka Marko Textor in Jurij Bogatec, Kašpar Krieger, Janez Gabriel baron Gall in Janez Bogorin⁵.

Z ustanovitvijo nemškega zavoda v Rimu in s prihodom jezuitov na Dunaj je zasijala katoliški cerkvi v celi Avstriji prva zarja boljše

¹ Dunajska univerza je od l. 1529. dalje časa imela le dva doktorja. L. 1549. pa je celo začasno prenehala. Škof Urban poroča, da v zadnjih dvajsetih letih na Dunaju nobeden ni bil posvečen v mašnika. Kröss, *Der sel. Petrus Canisius*, 1898. 32.

² Štiri pisma Ignacijeva škofu Textorju objavlja Schroeder: *Monumenta, quae spectant primordia Collegii Germanici et Hungarici*. Romae, 1896. (Ddo. 27. iun. 1553, 27. febr. 1554, 25. iun. 1554, 12. febr. 1556).

³ Kröss, l. c. — Hurter, l. c., I. 253. — ⁴ Braunsberger, *Beati Petri Canisii epistulae et acta*, I. Brisgoviae, 1896. 440, 445, 457.

⁵ Več o tem čitaj Steinhuber: *Gesch. d. Colleg. Germanic. in Rom*, I. c.

bodočnosti¹. Zaupajoč na pomoč jezuitov, je Ferdinand že 30. marca 1551 ponovil svoj edikt iz l. 1548. glede izpraznjenih župnij in drugih beneficijev ter dostavil, naj se oni kraji, kjer ni mogoče najti sposobnih duhovnikov, oglase v to svrho pri merodajnem cerkvenem oblastvu ali pa na dunajskem vseučilišču, »kjer bodo dobili učenih in zmožnih mož«. Ko pa tudi to nič ni pomagalo, je 8. marca 1553 poslal svoje komisarje h kranjskemu deželnemu zboru in v spremnem pismu ostro grajal deželne stanove, češ, da z ene strani tožijo vedno o pomanjkanju duhovnikov, z druge pa duhovnike kruto zatirajo, jim nakladajo ogromne troške in se vsiljujejo v njih stanovska opravila in jih zasramujejo, da so mnogi prisiljeni prijeti za beraško palico in odriniti drugam. Zato se vsak boji postati duhovnik. Stanovi so odgovorili, da so posvetnjaki kakor duhovniki enako obremenjeni, razen tega pa morajo oni še za svoje družine skrbeti in se boriti zoper sovražnike domovine. Nekateri samostani v deželi so tako bogati, da bi lažje ti pomagali; zakaj samostani s preobilnimi svojimi dohodki ne priskočili na pomoč svetnim duhovnikom, ki so v sili? Sposobnih duhovnikov pa manjka zaraditega, ker patroni najboljše župnije in beneficije podeljujejo na dražbi navadno tistemu, ki največ ponudi. Kdor več obljubi, ta postane župnik ali vikarij. Ta cena je postala dva- do trikrat večja nego je bila prej. Ako bi se odpravilo kopičenje beneficijev in njih najemina in bi se oziralo le na vrednost dotičnih prosivcev, našlo bi se dovolj učenih in sposobnih duhovnikov, ki bi tudi davke radi plačevali. Na očitanje, da zasramujejo duhovnike, odgovarjajo stanovi, da nikomur ne jemljejo časti, »wenn sich aber etliche mit ärgerlichem Leben und Exempel bei dem gemeinen Mann selbst unehren, das besteht an ihrer selbst Besserung«².

¹ Kanizij je ustanovil na Dunaju jezuitski kolegij z gimnazijo. Čez deset let je bilo v njem že 70 jezuitov z novicijatom. Nekateri so delali kot profesorji na svoji gimnaziji, dva pa na univerzi; drugi pa so misijonarili po deželi, kjer je manjalo dobrih duhovnikov. L. 1554. je škof Textor nasvetoval vladarju, naj izroči jezuitom zapuščeni celestinski samostan Oybin na Češkem. Ferdinand je takoj v to dovolil; a sv. Ignacij je menil, da je ta kraj preveč osamljen, naj se jim dovoli naselitev v Pragi. Tudi to so dosegli l. 1555. (Kröss, l. c. 81–82.) — L. 1555. je pisal Kanizij Textorju, naj stopi v dogovor z jezuitoma Laynezom in Natalisom, da se ustanovi kolegij v Inomostu. (Braunsberger, l. c.) To leto so se naselili tudi na Goldbergu. (Kröss, l. c. 61.) V Gradcu je l. 1570. jezuit Štefan Reul govoril postne pridige. Ugajal je tako, da se je tri leta pozneje tam ustanovil jezuitski kolegij z gimnazijo, ki je dobro vplival tudi na Kranjsko in Koroško. V Ljubljano so došli prvi jezuiti l. 1589; stalno pa so se tu naselili l. 1597. Na Koroškem jim je nadvojvoda Ferdinand l. 1602. izročil bivšo benediktinsko opatijo v Millstattu. Par let pozneje so se naselili v Celovcu.

² Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr., 1867, 45 id.

Dimitz¹ pravi o tej izjavi: »Mit dieser schlagenden Replik schloss die Verhandlung für diesmal, um in den folgenden Landtagen zu einem stehenden Programmpunkt zu werden.« Liberalnega našega zgodovinarja je tudi v tem slučaju mržnja do katoliške cerkve tako oslepila, da ni razvidel, kako hudo pljusko so s tem odgovorom dali luteranski stanovi sami sebi. Sicer se je moglo res šest kranjskih samostanov v oni dobi po svojih obsežnih zemljiških kosati s civilnimi veleposestniki. A vsi ti samostani so bili po neposredni ali vsaj posredni krivdi svetnih plemičev, zlasti patronov, do vratu zadolženi in skoraj prazni, zato tudi brez pravega vodstva. Kako naj bi pomagali drugim, ko je njim samim pretil dušni in gmotni pogin. In da so se beneficiji sploh tako sramotno prodajali: kdo je to vodil, če ne njih apostazirani patroni? In kdo jih je kupoval, nego le moralno propali duhovniki, ki so bili le slepo orodje oblastnih plemičev in zato njim najljubši prijatelji in zaupniki. Saj imamo o tem več nego en vzgled! Duhovniki, ki so imeli še kaj vesti in se niso hoteli njim pokoriti in zato tudi ne mogli shajati, umaknili so se rajši drugam, da vsaj sebe rešijo splošnega duševnega potopa! Svarila naj bi dajali stanovi svojim privržencem, ki so vsi od prvega do zadnjega grozno pohujševali narod; a dočim so nje skrivali pred pravico v svojih gradovih, ometavali so zveste katoliške duhovnike n. pr. škofa Textorja in Sebacha, prošta Montagnano in druge z najgršimi psovkami in peklenskim obrekovanjem, ki je segalo i na cesarski dvor i v patrijarhovo palačo, kjer so sredi najhujšega boja »veliki duhovni« čakali in dremali².

Sicer se pozneje vrnem na razpravo tedanjih splošnih razmer, a tu sem to omenil, ker je uprav ta zadeva »postala stalna točka v razgovorih deželnega zbora«. Vlada je menda dobro poznala te ljudi, da jim ni mar za dokaze in resnico, temveč le za lastni dobiček iz duhovske blagajne; zato se je že tedaj (7. jan. 1555) »značilno zavarovala«, kakor pravi isti Dimitz. Ako se bodo namreč stanovi hoteli veliko prepirati, naj jim komisarji povedo, da v to niso pooblaščen, in ako jim bodo izročili pismeno pritožbo, naj jo sprejmo z zagotovilom, da jo izroče deželnemu knezu, ki bo vse potrebno ukrenil, kar se tiče verskega vprašanja. »Stalna točka«³ deželnozborskih obravnav pa je postalo to duhovniško-ekonomično vprašanje pač le zaradi tega, ker so luteranski mogočnejši slutili, da se zadnjih par let pristna katoliška reformacija prav ugodno in normalno razvija, ki utegne kmalu

¹ I. c. II. 218.

² Ako primerjamo te spletke s sedanjimi odnošaji, moramo pač reči: »Nihil sub sole novum!« (Ecles. I. 10.)

³ Ali se ne vračajo take »stalne«, stokrat ovržene točke še sedaj v raznih zborih, kjer nastopajo liberalci zoper katoliško cerkev?

vse njih sebične reformatorične načrte popolnoma uničiti. Opetovano so iskali »verske svobode« ali prav za prav nadvlade nad katoličani, saj versko svobodo so itak že imeli, kolikor so si je le sami hoteli prisvojiti. Ko jim je cesar zagotovil, da se bodo v državnem zboru v Reznu vsi verski prepiri ugodno rešili, in jih je obenem opomnil, naj nekoliko razbremenene samostane in župnije od davkov, odgovorili so mu, da glede verskih zadev so poslali svoje pooblaščenca na Dunaj k shodu, ki se bo vršil meseca januarja 1556, gledé davkov pa ne morejo odnehati, ker jih patronati preveč stanejo¹. Nadvojvoda jim je končno dovolil obhajilo sub utraque, a prejemati bi je morali le od katoliških duhovnikov. Oni pa so hoteli vztrajati »pri čistem evangeljskem nauku« dotlej, da vesoljni cerkveni zbor o tem razsodi. Le-ta se je 1562 zopet sešel v Tridentu, povabivši k sejam najbolj glasovite protestantske teologe, katere je dolgo časa nalašč čakal in zaradi njih odlagal tehtnejše razprave. Pa ni jih bilo blizu!

Vkljub ljutemu nasprotovanju krivovercev, katoliški cerkvi sovražnih državnikov in tudi nekaterih propalih duhovnikov so se začeli odloki kmalu dejanski izvajati². Cesar Maksimilijan II., čeprav je bil po mišljenju polluteran, jih je dal takoj po Ferdinandovi smrti (1564) z nekaterimi opombami objaviti. Nemški državni knezi so jih sprejeli na državnem zboru v Augsburgu l. 1566³.

Žal, da je po Textorjevi smrti (1558) zasedel ljubljansko stolico mož, ki ni imel niti moči niti volje kaj storiti v blagor tako silno napadene cerkve. Škof Peter pl. Sebach (1559—1568) je bil prej župnik v Moravčah in v Russbachu na Avstrijskem. Že l. 1560. ga je cesar opomnil, naj stanuje v Ljubljani in skrbi za nemškega pridigarja, da stanovi ne bodo imeli povoda iskati si luteranskega duhovnika. Škof je na to 27. dec. 1560 poslal list svojim vernikom, naj ostanejo zvesti katoliški cerkvi, sicer bodo izobčeni; ako pa to ne bo pomagalo strahoval bo jih cesar sam⁴. Ostal je še dalje »procul negotiis« v Gornjem gradu, dočim je vodstvo škofije prepustil svojemu generalnemu vikariju Nikolaju Škoficu⁵.

Luteranskim stanovom je odsotnost škofova zelo ugajala. V zboru 10. jun. 1560 so sklenili Trubarja poklicati nazaj v domovino in so mu

¹ Mittheil. für Krain, 1867. 49.

² Dimitz (II. 216—217, 277) govori, sklicujoč se na strankarskega Theinerja (*Acta genuina S. S. Oec. Concilii Tridentini. Zagrabiae, 1874.*), porogljivo o tem cerkvenem zboru, ki je brez dvoma eden najznamenitejših izmed vseh, češ, »von einer aufrichtigen inneren Reform, von einer Verbesserung der Kirche war nicht mehr die Rede... das war der wenig befriedigende Verlauf des ersehnten allgemeinen Concils.« — Samo ta prostodušna Dimčeva izjava nam jasno priča, s kakega stališča je on pisal zgodovino! — ³ Brück, l. c. 686.

⁴ Mittheil. d. hist. Ver. f. Kr., 1864. 5. — ⁵ Mittheil., 1861. 67.

takoj poslali pismo, v katerem tolmačijo svoje želje, češ, da vera vedno bolj peša, da se niti škof niti stolni kapitol ne brigajo za dušno pastirstvo, da v stolni cerkvi že celo leto ni bilo nobene pridige, da se niti v smrtni uri bolnikom ne deli obhajilo sub utraque itd.

Trubar, ki je med tem z luteranskimi knjigami preplaval celo deželo, se ni slutil varnega, ako se prikaže na Kranjskem. A opetovanim prošnjam svojih pristašev se je vendar-le udal in sredi junija 1561 došel v Ljubljano. Sv. Petra dan je prvič zopet pridigal v špitalski cerkvi.

Škof Peter je že 3. julija pisal Trubarju¹, naj pove, je-li povabljen ali iz lastnega nagiba prišel v deželo, ali se misli vrniti v katoliško cerkev, ali hoče nepoklican svoj srp v tujo žetev vtakniti², ko je vendar za pridige dovolj preskrbljeno, ker vsak praznik trije duhovniki slovensko pridigujejo: v nemški cerkvi, v cesarskem špitalu in v stolnici; stolni dekan pridiguje v nemškem jeziku, on sam (škof) pa v obeh deželnih jezikih.

Trubar je odgovoril 8. julija popisujoč³, kako je pred trinajstimi leti pobegnil iz domovine, kjer je prej kot kanonik uspešno delal. Na povabilo se je vrnil v deželo, kjer hoče le čast božjo pospeševati, pokoro in pravo živo vero v Kristusa oznanjevati in se v vsem držati stare, prave krščanske cerkve in augsburškega veroizpovedanja in kakor že doslej 31 let tako tudi v bodoče v svojih pridigah izogibati se vseh novih nauk, vseh ločinj in blodenj. Tudi stanovi so njemu v prilog (10. julija) poslali prošnjo škofu⁴, češ, da sta oba prejšnja škofa do njih smrti Trubarja rada imela in cenila kot pridigarja, da je to skromen mož, da jim sicer nedostaje krščanskega nauka, da jim duhovniki nečejo deliti obhajila sub utraque itd.

Škof je na to iskal pomoči pri cesarju, ki mu je stavil vprašanje, priznava-li augsburško veroizpovedanje; v tem slučaju namreč ne sme pridigovati. A čeprav mu je deželni glavar reš pridigovanje prepovedal, znal se je Trubar vendar-le zopet pred škofom opravičiti, da mu je le-ta zopet dovolil »zmerno« (bescheidenlich) pridigovati⁵. S tem je nemarni in kratkovidni škof sam odprl zatvornico, da se je izlila luteranska povodenj čez celo deželo. Srca so bila po knjigah že pripravljena, treba je bilo le še semena, da je začelo bujno rasti in roditi sadove, kakršne more obroditi le tako seme. Sejali so veter, a želi vihar!

¹ Bibliothek des litterarischen Vereins in Stuttgart. CCXV. Tübingen, 1897. Primus Trubers Briefe etc. von T. Elze, 122. — podaje doslovno celo pismo.

² l. c. 124–127. Zanimive so opombe, katere dostavlja Elze temu pismu o ljublj. škofih. — ³ l. c. 128–132. — Cf. Dimitz. II. 250 id.

⁴ Elze, Superintendenten, 13.

Trubar se je čutil popolno varnega, zato je hitel organizirati protestantovsko cerkev na Kranjskem. Deželni stanovi so mu šli kar najbolj na roko. Razen tega je našel v nekaterih novih apostatih marljive sotrudnike. V Kranju je razširjal novi nauk Kašpar Rakovec, v Kamniku Jurij Juričič, na Bledu Krištof Fašang, v Radečah Jurij Maček, na Krasu Gregor Stradiot, v Metliki in Novem mestu Gregor Vlahovič itd. — sami apostazirani duhovniki.

Le deset tednov je Trubar organiziral svojo cerkev in v tem času je brez posebnega truda več podrl nego je škof Textor v desetih letih s tolikim naporom naredil ali vsaj rešil. Tudi med Hrvate se je zatosil luteranizem. To ugodno priliko je Trubar izrabil v najširšem obsegu. Meseca avgusta 1561 je s hrvaškima duhovnikoma Janezom Maleševcem in Matevžem Popovičem odrinil zopet na Nemško, da uredi tisek slovenskih knjig in si zagotovi nemško gmotno pomoč.

A na Nemškem je uprav tedaj grozno vrelo med protestantovskimi teologi. Prav po Lutrovem načelu o svobodnem razlaganju sv. pisma so se izcimile najrazličnejše verske sekte, ki so se med seboj smrtno sovražile in soglašale le v besnem sovraštvu do katoliške cerkve, zlasti do papeža¹. Tudi kranjski protestantje so bili v verskem oziru jako nesložni med seboj. Največ jih je bilo flakcijanov in luteranov; a že l. 1560. sta se dva zwinglijana polastila cerkve sv. Krištofa v Ljubljani, kjer sta za svojo sekto delala propagando². Na katero stran se je nagibal Trubar, skoraj ni moč dognati, ker njegovi lastni somišljeniki tega niso vedeli. Jeseni l. 1560. so nekateri pastori in meščani v Nürnbergu vprašali njegovega tovariša Štefana Konzula, rodom Istrana je-li Trubar zwinglijanec ali kalvinec ali švenkfeldovec ali pristaš kake druge sekte. Na to se je l. 1561. v predgovoru svoje knjige »Register und summarischer Inhalt aller der windischen Bücher« zopet opravičeval pred takim sumničjem, ki se je iz nova izcimilo zoper njega³.

¹ Več o tem pozneje. — ² Mittheil., 1861. 67.

³ Glavni intrigant zoper Trubarja je bil Štefan Konzul, bivši njegov sotrudnik. Izneveril mu je celo Ungnada. Trubar je zaradi tega tako zbesnel, da je Filipu Guggerju rekel: »herr Steffan hab gegen ime gehandelt, das er ursach hett, ain messer in leib zu stechen.« »Item, er welt herrn Steffan zu ain schelmen machen.« (Ain general verzeichniss, was herr Primus noch weiter beschwerlichs geredt.) — Dotična pisma Trubarjeva, s katerimi se opravičuje kralju Maksimilijanu in Ungnadu ter Ungnadove in Konzulove odgovore in zagovore čitaj v Elze: Primus Trubers Briefe, 1897. 140—161. Elze pravi o teh Trubarjevih izbruhih: »Diese Äusserungen klingen stark, und es mag ja sein, dass Truber tief verletzt und beleidigt in seiner sittlichen Aufregung und Empörung sich zu heftigen, zornigen Ausdrücken hat fort-reissen lassen . . . So gut und wohlgemeint diese Worte, so richtig die Anordnungen für die Zukunft waren, so konnte doch damit weder das Vorhergegangene ausgeglichen noch das Zerwürfnis wirklich geheilt werden . . .«

Došedši (1561) zopet na Nemško, menda sam ni vedel, katere sekte naj bi se oklenil. Po Melanchtonovi smrti (1559) je siloviti M. Flacius Illyricus za kratko dobo vse svoje klevetnike nadkrilil, a saksonski volilni knez Avgust, ki mu je bil dalje zaščitnik, se je kmalu s studom obrnil od njega in l. 1562. baronu Ungnadu, najboljšemu zavezniku Trubarjevemu, podaril 200 tolarjev za natisek slovenskih knjig z opombo, naj se Slovencem poda Lutrova postila in biblija, ne pa »des Rottengeists Illirici Schwärmerei«¹.

Trubar, videč, da gre kakor na Nemškem tako tudi doma vse navskriž, je po Lutrovem načelu pravo zadel, ker je iz raznih veroizpovedanj skoval neko zmes, da jo poda svojim rojakom. Ako od vsakega nekaj vzami, boš vsem ustregel, tako si je mislil, ko je l. 1562. poslal v domovino brošuro: »Articuli oli Deili te praeue stare vere kerszhanske is S. Pysma poredu postauleni, inu kratku sastopnu islosheni itd. (Drey Christliche Confessionen, namlich Augspurgische, Wirtembergische vnd Sächsische wie die eine dem Grossmächtigsten Römischen Kaiser Carolo etc. im 1530. Jar vnd die andern zwo dem Concilio zu Trient Anno 1552. von etlichen von Gott erleuchteten Chur, Fürsten, Stett vnd Theologen überantwortet etc.) V predgovoru na vojvoda Krištofa Würtemberškega se zadira na slovensko katoliško duhovščino (»vermeinte Gestliche«), ki je »ono dobro priprosto ljudstvo« svarila pred njim. Nemškemu predgovoru sledi dolg slovenski nagovor kristjanom na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem, kjer iz Sleidana in drugih novejših zgodovinarjev, brez dvoma iz zloglasnih meziborskih centurijatorjev pripoveduje, kaj je Lutra nagnilo, da je nastopil zoper papeža, kako je vsako izmed tu navedenih treh veroizpovedanj nastalo in katere točke je treba brezpogojno zoper papiste poudarjati in se jih držati². Kranjskim deželnim stanovom pa je 11. apr. 1562 ponosno pisal: »Nun wollt' ich auch gern etwas für unsere crainerische Kirchen mit mir pringen, deswegen hab' ich also die Augsburgische Confession transferirt und paraphrasirt, mit den andern wirtembergischen und sächsischen Confessionen, auf dass auch wir Crainer ein ganz corpus und fundamentum der ganzen christlichen Lehr kurz bei einander klar und verständig haben, dawider kein Jesuwider, Staphylus oder Asotus mit Grundt der Wahrheit reden, predigen oder schreiben wird mögen«³.

¹ Schnurrer, Slav. Bücherdruck in Württemberg. Tübingen, 1799. 55 id.

² l. c. 99–101. — Cf. Elze, Pr. Trubers Briefe, 167–175.

³ Elze, l. c. 109. — Friderik Staphylus je studiral v Wittenbergu kot Melanchtonov učenec, 1546 je postal profesor v Königsbergu, kjer se je sprl zaradi verskih vprašanj z Osiandrom. L. 1549. je postal katoličan in kot tak je v Avstriji in na Bavarskem neizprosno podiral vsa protestantovska dela. Vergar ga imenuje: »sum-

Za časa njegove odsotnosti je v domovini njega setev šla v klasje: število krivovercev se je množilo, njih oholost in surovost od dne do dne rasla, da katoličani, zlasti duhovniki, niso bili več varni pred njimi. Žugali so, da »bodo vse menihe in farje pobili, ako bo Trubar še kdaj iz dežele pregnan«¹. Seveda je zopet več duhovnikov apostaziralo. Pisar Klombner je 20. dec. 1561 pisal Ungnadu na Nemško: »Es warten viel Priester auf ihn (Truber), die wollen erst zu seiner Ankunfft frumb werden.« Tulščak in Juričič sta se oženila in drug drugega poročila².

Veliko veselje je zavladalo v luteranskem Izraelu, ko je Trubar meseca junija 1562 s soprogo in otroki zopet prišel v Ljubljano³. Njegova oblastnost je tako narasla, da je svetoval stanovom, naj se polaste izpražnjenega avguštinskega samostana v Ljubljani, ker špitalska cerkev njih potrebam več ne ustreza. V svojih nadah je šel celo tako daleč, da je upal, da bo ljubljanski škof celo svojo škofijo v njegovem smislu reformiral, t. j. poluteranil, kakor so to storili nekateri škofje na Nemškem. Zanašal se je na to, ker mu je bilo znano, da je kot župnik v Russbachu delil obhajilo sub utraque.

A prišlo je drugače. Škof je cesarju Ferdinandu ovadil Trubarja in njegove pristaše ter mu opisal vse njih ostudno rovanje zoper katoliško cerkev, zaničevanje sv. maše, psovanje zoper katoliške duhovnike, nasilstvo plemičev zoper katoliške podanike itd. In cesar je že 30. jul. 1562 ukazal deželnemu glavarju Jakobu plem. Lambergu, deželnemu upravitelju Joštu plem. Gallenbergu in vicedomu Juriju Höferju, naj zapro Trubarja in njegove privržence, ker se norčujejo iz sv. krsta in sv. maše, zasmehujejo cerkvene obrede in sploh staro katoliško cerkev z besedo in s spisi, ker kratijo škofom jurisdikcijo in se sploh kašnivo in pohujšljivo vedejo⁴.

A stanovi, ki so se sami nagibali na krivoversko stran, povelja niso izvedli, temveč s pismom (ddo. 21. avg. 1562) svojega ljubljenca

mus hic in papatu tyrannus atque acerbissimus.« — Asotus je Petrus de Soto, dominikanec, Španec, svetovalec in izpovednik Karola V., pozneje prof. bogoslovja na jezuitskem kolegiju v Dillingenu; prisostvoval je trid. zboru in umrl 1563. Pobijal je Lutrove zmote na celi črti. — Dimitz (l. c. II. 254) pravi: »Jetzt unternahm Truber ein grösseres selbständiges Werk.« — »O sancta simplicitas!« bi zaklical človek nad tem modrovanjem Trubarjevim in Dimčevim. Torej ta zmes vseh mogočih zmot, katere je naš slovenski Luter skupaj zvaril, da bi v sili duhove pomiril in utešil, naj bi ostala dušna paša slovenskega naroda za vse čase: »nekak corpus in fundamentum vsega krščanskega nauka za našo kranjsko cerkev?!« Ni treba nič več! Iz teh besed pač dovolj spoznamo Trubarjevo bogoslovno in modroslovno znanje ter njegovega verskega in narodnega duha!

¹ Mittheil., 1864. 52.

² Elze, Superintendenten, 13. — Elze, Pr. Trubers Briefe, 173.

³ Elze, Superintendenten, 14. — Elze, Pr. Trubers Briefe, 178 id.

⁴ Elze, l. c. 195—197.

zagovarjali in se zanj potegnili. Le-ta je bil celo toliko srčen, da je šel v Ribnico oznanjevat svojo vero. Stvar se je zavlekla. Po cesarjevem naročilu je na to škof pozval Trubarja pred se, naj se zagovarja¹. Stavil mu je enoindvajset vprašanj, tičočih se veroizpovedanja, na katera je 6. in 20. decembra odgovarjal v protestantovskem smislu, da priznava augsburško konfesijo, da povabljen od stanov pridiguje in zakramente deli, da krščuje kakor Janez Krstnik s čisto vodo brez obredov in brez liquores, da smatra katoliške pogrebne obrede za nepotrebne, da maša ni daritev za žive in mrtve, temveč le spomin smrti Jezusove itd.²

Stanovi so zopet prosili zanj in ob enem škofa obdolžili ostudnih stvari, zaradi česar je on sam prišel v preiskavo³. Ovadil ga je tudi pičanski škof Daniel Barbo, dominikanec in kakor pravi Elze, „päpstlicher Oberketzermeister“. Kmalu se je pokazalo, da je vse le grdo obrekovanje. Ko se je škof Sebach povrnil z Dunaja, raznesel se je glas, »da je pri cesarju zopet zadobil milost«. In zagrebški škof, ki se je o Binkoštih 1563 v tej zadevi mudil v Ljubljani, se je opetovano izrazil: »ako bi ljubljanski škof imel še večje grehe in strasti na sebi, bi mu cesar in papež vse odpustila, če bi le krivoverskemu Trubarju ne pustil vgnezditi se v deželi«⁴.

Laž, prevara in hinavsko klečeplastvo luteranskih mogotcev pred Maksimilijanom II., ki je sam prijateljsko dopisoval z Ungnadom in Trubarjem, je vzdržalo njih versko propagando. Kar pridigovanje ni izdalo, pomagala naj bi šola in tisek. Trubar je baje že pred enim letom pripeljal seboj iz Nemčije knjigoveza, ki naj bi vezal »unprobirte Schmachlieder«⁵. Leta 1563. je bila otvorena prva deželna šola pod vodstvom Leonarda Budina, kateremu je bil zlasti za plemenite gojence prideljen pridigar Sebastijan Krelj⁶.

Meseca septembra pa je došel od cesarja Ferdinanda I. nov ukaz deželnemu glavarju, naj Trubarja pokliče pred se in ga vrže v ječo. A deželni upravitelj in stanovi so ga zopet vzeli v svoje varstvo ter

¹ I. c. 199–280. — ² Elze, I. c. 289–318. navaja doslovno vse dotične listine.

³ Elze, I. c. 313. — Elze, Superintendenten, 17.

⁴ Besede Trubarjeve Ungnadu. (Kostrenčič, Urkundliche Beiträge zur Gesch. der protest. Literatur der Südslaven. Wien, 1874. 186.) Vsakdo lahko vidi, da se je škof s temi besedami ironično izrazil, ker na škofu Petru ni našel druge krivde, nego da je bil sprva do Trubarja in njegovih pristašev prepopustljiv. Elze, Trubers Briefe, 337–341.

⁵ Deželni stanovi se cesarju opravičujejo, da o kakem knjigovezu v deželi nič ne vedo, tudi Trubar tega nikoli ni »izvedel«. A vendar v istem pismu natančno poročajo o nekem knjigovezu, ki je došel iz Nemčije, a že tudi odšel. Menda so ga odslovili, da bi zaradi njega ne imeli večjih sitnosti. Imenoval se je Leonard Stegmann. Elze, Trubers Briefe, 342–344. — ⁶ Elze, Superintendenten, 18. 30.

od cesarja celo zahtevali, naj jim imenuje tistega, ki je Trubarja ovadil, češ, da sumnja leti na glavarja samega, ki se je pobratil s pičanskim škofom, ki je vodil preiskavo zoper škofa Petra. S tem drznim korakom so sicer iznova oteli svojega učitelja, a uprav tedaj so mu začeli njegovi lastni tovariši v Nemčiji delati neprilike, očitajoč mu zopet, da je zwinglijanec, in da je v tem smislu spisal »cerkveni red« za kranjsko deželo. Trubar se je toliko opravičil, da se je natiskovanje nadaljevalo, a vendar so ga opozorili, naj v pridigah in spisih več ne rabi »ambigua et flexiloqua vocabula«¹. A s tem njegov razpor z lastnimi sotrudniki, zlasti s Štefanom Konzulom in z Ungnadom, nikakor še ni bil definitivno poravnan; kmalu so mu provzročili še hujše bridkosti².

Po smrti cesarja Ferdinanda I. († 25. jul. 1564) je zasedel cesarski prestol Maksimilijan II.; upravo notranje-avstrijskih dežel (Štajersko, Koroško in Kranjsko) pa je prevzel nadvojvoda Karol, kateremu so se kranjski stanovi 28. apr. 1564. v Ljubljani osebno poklonili in ga obenem prosili svobode v bogoslužju in v to svrho grozno udarili po katoliški duhovščini, češ, da je moralno popolnoma propadla, da je versko življenje v samih obredih odrevenelo, da se izpodtikajo nad romanjem, darovanjem itd.³.

Trubarjev cerkveni red⁴ je bil med tem vkljub oporekovanju nekaterih ortodoksnih protestantov vendar le dotiskan, a 6. sept. 1564. je došla iz Gradca prepoved, da se ne sme ljudstvu objaviti. Nato je Trubar porastel in nasvetoval deželnim stanovom, na kak način naj pred deželnim knezom opravičijo njegovo delo, češ, nobena vera se ne more ohraniti brez določnega reda v strogo duhovskih stvareh; njegove knjige naj se izroče v preiskavo pobožnim in sposobnim možem, ki naj razsodijo o njegovi pravovernosti. Ako troši kako zmoto med ljudi, naj ga kot goljufa iz dežele preženo, in ako v njegovih spisih najdejo kaj, kar bi bilo zoper božjo besedo, naj ga papežu izroče. »Sploh, — pravi Trubar v tem pismu, — gospodje, ako hočete biti stanovitni kristjani in ne mameluki, ako hočete to deželo pobožno vladati in ne pustiti, da vas vrag vzame, morate sedaj, takoj ob nastopu nove vlade, temeljito, glasno, na vsa usta (»mit offenem Maul«) pismeno, ustno in javno spričati svojo vero, četudi bi svoje imetje, življenje in družino v nevarnost postavili«⁵.

¹ Elze, I. c. 19—20. — ² Elze, Trubers Briefe, 347—429.

³ Staro obliko prisege: »Kakor mi Bog pomagaj in vsi svetniki!« so izpremenili v izrek: »Kakor mi Bog pomagaj in sv. evangelij!«

⁴ Cerkouna ordninga: Kirchenordnung. Cf. Elze, Die slov. protest. Ritual-, Streit-, Lehr- und Bekenntniß-Schriften des XVI. Jahrh. — Jahrbuch d. Gesellschaft f. d. Gesch. d. Protest. in Oesterr. 1894. 135—151.

⁵ Dimitz, Gesch. Krains. III. 5 id.

Čeprav so stanovi Trubarja zelo radi imeli in mu vse verovali, tako daleč pa njih 'pravovernost' vendar ni segala. Poročali so vladi, da se Trubarjevo delo sklada do cela z augsburškim veroizpovedanjem in je le poslovenjeno; sicer pa je razumnim ljudem v presojo na razpolago. Nadvojvoda jim je odgovoril 15. dec. 1564., da nimajo pravice sestavljati si svoj cerkven red, naj že bo kakršenkoli, ker s tem posegajo v pravice deželnega kneza. Zaradi njih 'trmastega napuha' jim je izrazil 'svoje začudenje in nevoljo' ter si pridržal kazensko postopanje zoper tiste, ki so objavljenje cerkvenega reda zakrivili. Ob enem je ukazal, da se morajo vsi izvodi te tiskovine nemudoma izročiti deželnemu glavarju Jakobu plem. Lambergu; nje pisatelj Primož Trubar pa mora v par mesecih deželo zapustiti, če ne odide sam, naj se vrže v ječo. Opetovanim prošnjam se je nadvojvoda končno toliko udal, da je obrok za izgon Trubarjev določil na konec julija s tem pogojem, da ne pridiguje in da se potem nikoli več v deželi ne prikaže.

Meseca julija 1565 je Trubar odšel s svojo družino na Nemško. Par let pozneje meseca junija 1567 se je s posebnim dovoljenjem nadvojvodovim mudil nekaj dni v Ljubljani, da bi mohamedance pridobil za svoj evangelij, a se mu seveda ni sponeslo. Nato je v hišo svojega naslednika Sebastijana Krelja sklical 'sinodo' svojih pristašev, kjer jim je menda raztolmačil svojo versko-politično oporoko. Potem je odrinil nazaj na Würtemberško, odkoder se ni nikoli več povrnil v svojo domovino¹.

Njega sicer res ni bilo, a zapustil je za seboj celo vrsto učencev, največ apostaziranih duhovnikov, ki so na raznih krajih nadaljevali od njega začeto delo: v Novem Mestu Gregorij Vlahović, v Krškem Janez Weixler, v Kranju Jernej Knafelj, na Bledu Krištof Fašang, v Radovljici Peter Kuplenik, v Kamniku Jurij Juričič, v Višnji Gori Janez Hočevan, na Turjaku Andrej Savinec, v Kočevju Janez Schweiger, v Radečah Jurij Maček in drugi. Čeprav je dal nadvojvoda tudi zoper nje izgonski ukaz, vendar so jih znali grajščaki varovati in skrivati v svojih gradovih, da se jim ni žalega zgodilo.

Ko je nadvojvoda vsaj navidezno pometel iz dežele protestantovske predikante, lotil se je resno tudi katoliške reformacije. Že 9. maja 1565. je sporočil deželnemu glavarju, da je ukazal ljubljanskemu škofu, naj reformira svojo duhovščino in zlasti skrbi za sposobne pridigarje. L. 1568. pa se je obrnil na papeža, ad corrigendos mores clericorum in locis temporalis ditionis ad Aquileiensem ecclesiam pertinentibus².

¹ Elze, Superintendenten, 25—26.

² Radics, Herberd VIII. Freiherr zu Auersperg. Wien, 1862. 169.

Pij V. mu je obljubil, da bo ukazal vizitacijo; a ta se je vršila še le tri leta pozneje. Škof Peter Sebach je umrl l. 1568., a sledil mu je Konrad Glusič še le l. 1571. Tedaj je nadvojvoda zahteval od stolnega kapitola poročila o verskem in nravnem stanju v škofiji. V to svrho je šel stolni prošt Tomaž Reutlinger vizitirat posamne župnije. Tudi briksenski škof je strogo nastopil zoper svoje podložnike na Bledu.

Novi ljubljanski škof Konrad Glusič (1571—1578)¹ je 5. apr. 1571 obljubil deželnemu glavarju, da bo pri stolni cerkvi in župnijah nastavil zmožne katoliške duhovnike, ako se odpravijo govori in petje pri pogrebihi luteranskih mrličev v katoliških cerkvah. 21. dec. 1572 pa je nadvojvoda škofu naročil, naj anulira vse prodajanje cerkvenega imetja po stanovih in naj poizveduje, kje in koliko so si luteranski patroni prisvojili katoliške beneficije. Seveda je ta ukaz zadel na ljut odpor v prizadetih krogih.

Ker se je med tem tudi na Goriškem začelo krivoverstvo razširjati, poslal je nadvojvoda po nasvetu papeževega vizitatorja Porcia duhovno komisijo tje, kateri je načeloval škof Glusič (1574). Delo se je kmalu posrečilo, a par let pozneje so se krivoverci zopet namnožili, da jih je moral goriški arhidijakon Tavčar uprav pred svojim premeščenjem na ljubljansko škofijsko stolico več izgnati².

Strogo postopanje nadvojvoda in škofov je luteransko propagando začasno zaježilo, da si niso upali tako drzno in izzivajoče nastopati. Razen tega je pacifikacija (1572)³, kmetski upor (1573)⁴, nevarnost pred Turki⁵ in kuga⁶ napravila kratek odmor v neprestanih verskih prepirih. Ko je 12. oktobra 1576 umrl cesar Maksimilijan II., padla je tudi slovenskim luteranom najmočnejša opora. S tem bi bila moč novoverstva menda vsaj na Kranjskem trajno ulomljena⁷, če ne bi nevarnost pred Turki prisilila nadvojvode do večje popustljivosti.

¹ Bil je rodom Kraševcevec in je bil župnik na Vrhniki, pozneje v Kamniku. *Series Episc. Labac., Catal. Cl. Lab.* 1843.

² Valvasor, *Ehre*, VIII. 666. — Czoernig, *Gürz und Gradisca*, 889.

³ Obširno poročilo o njej glej: Loserth, l. c. 177—204. — Cf. Dr. Fr. M. Mayer, *Der Brucker Landtag des Jahres 1572*. Wien, 1888.

⁴ Dimitz, *Gesch. Krains*, III. 30—36. — Parapat, *O kmečkih puntih sploh in o uporu 1573*. l. posebej. *Letopis*, 1869. 97—110.

⁵ Dimitz, l. c. 40—58. — Bitka pri Budočkemu je bila 22. sept. 1575. V nji je padel slavni junak Herbard Turjaški. *Radics*, l. c. zlasti 316 id.

⁶ Na Kranjskem je morila kuga v l. 1564, 1572, 1576—1580, 1584—1586, 1590 in 1599. Valvasor, l. c. XI. 199. 488; XV. 306, 467, 484, 499, 505—506. — Primeri tudi: Koblar, *O človeški kugi na Kranjskem*. *Izvestja*, 1891. 39—55.

⁷ V to so pripomogle sinode v Solnogradu l. 1569. in 1576., v Ogleju l. 1565., v Zagrebu 8. marca 1574, ki so začele izvajati dekrete tridentinskega cerkvenega zbora.

Po želji cesarja Rudolfa II. je nadvojvoda Karol prevzel skrb za varstvo južne meje svojih dežel pred Turki. V skrajni sili je sklical štajerske, koroške in kranjske stanovne 1. jan. 1578 v Bruck na Muri k skupnemu posvetovanju. Sešlo se jih je 45. To priložnost pa so v najširšem obsegu izrabili, da izsilijo od nadvojvoda svobodo v bogoslužju in enakopravnost luteranov s katoličani. Le-ta pa je že opetovano skusil, kako protestantje vsako njegovo dobroto zlorabijo, da le morejo škodovati katoliški cerkvi. Tudi po verski pogodbi (1572) so opetovano žugali, da se polaste ustanov svojih katoliških dedov, zahtevali, da se jim pusti svoboda v cerkvah in šolah in da se jim zagotove duhovna pokroviteljstva in patronati. V skrajni sili je 9. febr. 1578 ustno dovolil svobodno bogoslužje za mesta Gradec, Judenburg, Celovec in Ljubljano ter za gradove plemenitažev. Terjali so pismeno zagotovilo, a nadvojvoda jih je tolažil, češ, naj zaupajo njegovim besedam; oni pa so mu predložili v podpis izjavo, da versko svobodo dovoljuje „za-se in za svoje dediče in potomce“. On se je zavaroval pred takim nasiljem, črtal dostavek in sploh izjave ni podpisal. Ustna pogodba njegovih tajnih svetovalcev z luteranskimi stanovni se je zabeležila in v enakem prepisu poslala dotičnim kronovinam¹.

Protestantje so bili tega tako veseli, da so dali v spomin na to celo svetinje kovati. Ko so dosegli pravno podlago svoji cerkvi, lotili so se takoj organizacije cerkvâ in šol. Posamne dežele so sklenile med seboj pogodbo v obrambo verskih pravic nasproti katoličanom. V vsaki kronovini naj bi se sestavilo cerkveno svetovalstvo, kateremu bi načelovalo skupno upraviteljstvo v Gradcu. S tem je tudi Trubarjev cerkven red bil razglašen. Pri tem zboru so tudi sklenili, da se celo sv. pismo prevede na slovenski jezik.

Protestantje so si tolmačili pravice po svoje. V bližini svojih gradov in mest so postavili molivnice, kamor so vabili svoje podložnike ali pa jih celo siloma zganjali. Polastili so se tudi nekaterih podružnic, kjer so njih pridigarji svojevoljno gospodarili. Iz nekaterih župnij so grajščaki pregnali katoliške župnike in jih namestili s svojimi privrženci.

Sredi te krivoverske povodnji čez deželo je umrl škof Glusič (1578). Za naslednika mu je bil imenovan vrli stolni dekan Baltazar Radlič, rodom Višnjegorec, izboren govornik, »kranjski Cicero« imenovan; a le-ta je že par mesecev po svojem imenovanju umrl 19. jul. 1579, preden je bil v škofa posvečen.

Rimska kurija ni bila vesela prijenljivosti nadvojvodove. Menda je posredovanjem jezuitov, ki so se l. 1573. naselili v Gradcu, izvedela

¹ Valvasor, Ehre, VII. 439 id. — Hurter, l. c. I. 321—356.

o intrigah protestantovskih stanov zoper katoliško cerkev. Nadvojvoda je z veseljem sprejel predlog, da se v Gradcu naseli poseben papežev nuncij. Prvi v tem poslu je bil Germanik Malaspina, ki je takoj krenil odločno in zato trnjevo pot, katero so hodili jezuitje.

Karol je kmalu izvedel, v kako širokem obsegu izvajajo protestantje njegove obljube, katere jim je dal v Brucku. Z novimi odloki jih je skušal spraviti nazaj v prave meje, a zadel je na ljut odpor. Deželni stanovi koroški in kranjski so sklenili skupno nastopiti zoper njegovo vlado. V deželnem zboru, ki je meseca novembra 1579 zboroval (zaradi kuge) v Kranju, so ponovili svoje pritožbe glede verske svobode, in nadvojvoda jim je obljubil, da se bo natančno držal verske mirovne pogodbe, sklenjene v Brucku¹.

Leta 1580. je zasedel škofijsko stolico v Ljubljani Janez Tavčar (1580—1597), bivši goriški arhidijakon in po smrti škofa Glusiča tudi načelnik reformacijske komisije na Gorenjskem. Nadvojvoda mu je že prej naročil, naj skuša zlepa spraviti odpadnike s katoliško cerkvijo. Ko pa so ti le še brezobzirneje nastopali zoper katoličane, da jim je Karol pri deželnem zboru (1580) po vsej pravici očital javen upor zoper njega samega, tedaj se je škof Tavčar pogodil z briksen-skim in brizinskim škofom, ki sta imela svoje podložnike tudi na Kranjskem, da so vsi trije vzajemno zatirali krivoverstvo. Ljubljanski škof je l. 1581. vizitiral vso svojo škofijo². Kot vizitator oglejskega ozemlja pa je patrijarhov generalni vikarij Pavel Biganzius, naslovni škof katarski, prehodil v istem letu Koroško in Kranjsko ter med drugim zažgal kakih dve tisoč krivoverskih knjig³.

Katoliška duhovščina je s tem iz defenzive stopila v ofenzivo. Seveda je ta vzajemen naskok na celi črti vzbudil velikanski vihar. A tedaj so bili že tudi slovenski novoverci v toliko ločin razcepljeni, da so izgubili celo tisti ugled, kolikor so ga doslej imeli. Med njimi samimi je vladalo besno sovraštvo; složni so bili le še v napadih na katoličanstvo. Flakcijanizem, ki je imel največ pristašev, se je prelevil v manihejizem in tudi na Slovenskem delil žalostno usodo svojega začetnika.

Med lajiki je bil prvoboritelj za katoliško stvar deželni glavar kranjski Ambrož baron Thurn, katerega je nadvojvoda Karol uprav zaradi njegove katoliške odločnosti imenoval svojim dvornim maršalom⁴. V deželnem zboru meseca januarija 1583 so luteranski stanovi še enkrat poskusili prodreti s svojimi verskimi predlogi. Stopili so na dan z mnogimi tožbami in Francišek plem. Scheyer, ki je bil 17 let pred-

¹ Mittheilungen, 1867. 58. — ² Dimitz, l. c. III. 84.

³ Hermann, l. c. II. 207. — ⁴ Dimitz, l. c. III. 99. — Hurter, l. c. I. 470.

sednik deželnega zbora, je govoril ostro filipiko zoper katoliško duhovščino. Sicer so v seji 25. januarija protestantje zmagali z večino glasov, a to jim ni nič pomagalo¹. Pod vodstvom ljubljanskega stolnega prošta Kašparja Freidenschuss (1580–1603) se je katoliška reformacija vztrajno in uspešno nadaljevala. Predikantje so se morali umakniti iz mest in cerkvâ v gradove, kjer so na skrivnem nadaljevali svoje delo in pokopavanje krivovercev v katoliških cerkvah se je ustavilo. Sicer je tudi v tej dobi odpadlo nekaj katoliških duhovnikov in so bile dejanske razmere med duhovščino še zelo neugodne, vendar ob smrti nadvojvoda Karola († 1. jul. 1590) je bila protestantovska premoč zlomljena. V svoji oporoki je položil svojim dedičem in naslednikom na srce, naj varujejo in ohranijo katoliško vero, in jim naložil kot vestno dolžnost, »das schändliche Sectenwesen soviel wie möglich auszurotten, überhaupt keine andere als die katholische Religion zu dulden, indem sie durch seine, den Landleuten aus Gnaden gegebene Concession in Religionssachen nicht gebunden, noch verpflichtet wären«².

Ker je bil njegov sin Ferdinand ob njegovi smrti še le 12 let star, vodil je vlado začasno nadvojvoda Ernest, in za njim (1593) nadvojvoda Maksimilijan do Ferdinandove polnoletnosti l. 1596. Oba sta vladala v smislu svojega prednika Karola; nadvojvodinja Marija pa jih je z besedo in dejanjem podpirala in bodrila.

Ker so ljubljanski meščanje nekega laškega prihajača Aleksandrina, ki je bil protestant, izvolili mestnim sodnikom, in polagoma tudi vse katoliške meščane izrinili iz mestnega sveta, ter jih namestili s protestanti, pisala je Marija že 6. avg. 1590 kranjskemu vicedomu, naj skrbi, da pridejo zopet katoličani v mestno svetovalstvo; obenem naj ovadi kolovodje »te zmešnjave in nagajanja«. A meščanje so zopet izvolili istega Aleksandrina mestnim sodnikom in po smrti katoliškega župana (1591) protestanta Marka Stettnerja njegovim naslednikom. Ernest je na to po vicedomu zopet ukazal, naj volijo katoliške moze, a meščanje se niso udali. Še le, ko jim je zažugal, da jim bo sam postavil župana in sodnika, so meseca avgusta 1592 izvolili županom katoličana Trevisana, sodnikom pa špitalskega oskrbnika Steklino. Občinski tajnik Renkh je bil še protestant. V naslednika mu je bil imenovan Urban Mišna, a Renkh mu ni hotel izročiti aktov dotlej, da mu je vicedom zažugal s kaznijo 50 cekinov³.

Ko drugače niso mogli zmagati, jeli so se protestantovski meščanje posluževati prav nizkih sredstev, da žalijo katoličane z ostudnim

¹ Dimitz, l. c. III. 102. — ² Hurter, l. c. II. 275.

³ Mittheilungen, 1867. 80–82, 84, 88, 90, 92.

izzivanjem in sramotenjem njih verskega prepričanja, n. pr. l. 1594. med procesijo sv. R. Telesa¹ in še pozneje.

V naslednjih treh letih (1592—1595) se je izvedla reformacija tudi v manjših mestnih svètih n. pr. v Metliki, Črnomlju, Novem Mestu, v Krškem, Radečah, Kočevju, Kamniku, Postojni, Vipavi in drugod. Protestantovski župani, ki so bili po tedanjem običaju ob enem sodniki, so se morali umakniti katoliškim možem. Sicer so stanovi opetovano protestirali in se bridko pritoževali, češ, da se jim prepoveduje pokop v cerkvah in na pokopališčih, da sta jim papežev nuncij in patrijarh vzela patronatske pravice in upraviteljstvo duhovskega imetja (!), da jih katoličani insultirajo, da pač priznavajo deželnega kneza kot gospodarja v deželi, nikakor pa ne duhovščine itd., a vse skupaj ni obveljalo, ker je skušnja prešlih let dovolj učila, koliko se sme njih tožbam verovati, kake 'pravice' si lastijo in kako jih tolmačijo in izvajajo².

Leta 1596. so se po oglejski sinodi jeli izvajati dekreti tridentinskega cerkv. zbora; to leto je prevzel vlado vzorni nadvojvoda Ferdinand, kot cesar (od l. 1619. dalje) Ferdinand II.; l. 1597. so se jezuitje stalno naselili v Ljubljani in l. 1598. je bil Tomaž Hren imenovan ljubljanskim škofom. S temi štirimi dejstvi je nastopila po vihartni in osodepolni dobi protestantovske deformacije — blagodejna doba katoliške reformacije! *Jožef Benkovič.*

Dušno pastirstvo.

A.

Pobožnost svetega križevega pota³. (Konec.) V zadnji razpravi so se podala potrebna pravila za veljavno postavljanje križevih potov; treba je še razjasniti:

III. Kako se opravlja in kako koristna je pobožnost križevega pota.

A. Kako se opravlja pobožnost križevega pota.

Hoc exercitium ubique sit uniforme, nil prorsus immutando, quod hactenus servatum fuit in conventibus Ordinis; i. e. via Crucis peragatur vel processionaliter ab universo populo sub ductu unius vel plurium sacerdotum,

¹ Mittheil., 1367. 88—89. — ² Dimitz, l. c. III. 262.

³ Glej: »Voditelj« za l. 1901 zvez. 2., str. 198—208 in zvez. 3., str. 324—338.

vel privatim ab unoquoque ex fidelibus. Si primo modo, processio ita disponatur, ut viri incedant separati a feminis, i. e. illi praecedant, hae vero sequantur, uno aut pluribus sacerdotibus inter eos incedentibus, et ad singulas stationes aliquis clericus vel sacerdos alta voce legat considerationem mysterio seu stationi respondentem, et recitato *Pater* cum *Ave*, et actu contritionis elicitio ulterius procedatur, inter unam aliamque stationem interposito cantu *Stabat Mater* vel alterius orationis; curentque omnes summa se gerere modestia, silentio animique attentione; compertum enim est, hoc sancto exercitio pie ac devote peracto, paulatim assuescere fideles quoscumque ad meditandum, eosque excitari ad mores reformandos. (Monitum V).

Si vero privatim peragatur, non est necesse recitare sex *Pater* cum *Ave* ad singulas stationes, ut putant nonnulli, sed sufficit meditari, quantumvis breviter, passionem Domini, quod est opus iniunctum ad lucrandas sacras indulgentias, et iuxta morem iam inductum recitare unum *Pater* cum *Ave* ad singulas cruces, actumque contritionis elicere. (Monitum VI).

Si via Crucis erecta fuerit in ecclesia, ab ea peragenda abstineant fideles tempore divinorum Officiorum, Missae, uti etiam quando talis sit in ecclesia populi concursus, ut ea peragi nequeat absque tumultu ac perturbatione, eo vel magis, quod, ubi nullum adsit impedimentum, singulae stationes singillatim sunt visitandae. (Monitum VII).

Si via Crucis erigenda sit in aliquo sanctimonialium monasterio, vel conservatorio, non est opus erigentem ingredi clausuram, sed sufficit, ut religiosus eiusdem Ordinis maturae aetatis et qualificatus, ut dictum est in tertio monito, de licentia Ordinarii benedicat cruces ad crates, breviterque Moniales aliasque in monasterio vel conservatorio degentes instruat circa modum, quo visitandae sunt cruces ad lucrandas indulgentias, fructumque exinde pro animabus referendum. (Monitum VIII).

V teh pravilih se naroča, kaj je treba opraviti pri obiskovanju križevega pota, da se zadobijo odpustki, s katerimi je obdarovana ta pobožnost.

1. Prvič je potrebno, da se obiščejo vse postaje zaporedoma, da se torej res gre od postaje do postaje. Pravilo VI. pravi jasno, da »kjer ni ovire, se morajo obiskati vse postaje zaporedoma«;

še določnejše zahteva to sveta kongregacija za odpustke, ko odgovarja na vprašanje: »Ali morejo verniki pri obilni množici ljudstva, zlasti ako je cerkev celo polna, zadobiti odpustke križevega pota, ne da bi šli od postaje do postaje?« Odgovor je: »Ne, ako se ni dalo zato posebno dovoljenje (indult); kajti vse določbe rimskih papežev izrekajo, da je poleg drugih pogojev potrebno tudi telesno gibanje, kakor je tudi ta sveta kongregacija celo jasno izrekla z besedami: Treba je iti od postaje do postaje, kolikor dopušča množica vernikov, ki opravljajo pobožnost križevega pota, ali tesnoba prostora, kjer so postaje¹.«

To velja zlasti, ako verniki posamezni in zasebno opravljajo križev pot; da, pravilo VII. veleva: »Ako je križev pot v cerkvi, naj ga verniki ne obiskujejo ob času svetih opravil, ali svete maše, tudi ne, ako je cerkev tako polna, da se to ne more opraviti brez nereda.«

Pa tudi, ako verniki skupno in javno opravljajo pobožnost križevega pota, je potrebna hoja od postaje do postaje, kolikor to, kakor omenjeno, pripušča množica vernega ljudstva in prostor, in se vsled tega ni bati nereda ali motenja.

Ako pa se je pri skupnem, javnem obiskovanju križevega pota vsled hoje od postaje do postaje bati motenja in nereda, se je po naročilu svete kongregacije za odpustke ravnati po načinu, nasvetovanem od svetega Leonarda a Porto Maurizio, »da namreč ostane vsak na svojem mestu in da gre le duhovnik z dvema strežnikoma ali pevcema od postaje do postaje, in postoji pri vsaki postaji ter moli navadne posebne molitve, med tem ko drugi odgovarjajo¹. Svetovati pa je vernikom, kakor pristavlja sv. Leonard, da se vsaj obrnejo proti posameznim postajam in da vselej z duhovnikom pokleknejo in vstanejo.

Ako bi se, ker je cerkev prevelika, ali zaradi drugih krajevnih okoliščin težko slišala duhovnikova molitev, sme duhovnik brez posebnega nadaljnega dovoljenja opraviti običajne molitve iz pridiznice, kjer ga slišijo vsi, da le drug duhovnik z dvema strežnikoma ali pevcema hodi od postaje do postaje in postoji pri vsaki².

V zadnjem času so pa posamezne škofije in cele cerkvene provincije dobile od svete stolice dovoljenje, da smejo verniki ostati pri starodavni in v dotičnem kraju sploh običajni navadi, ki bi se dala le težko odpraviti, vsled katere vsakdo, bodisi da se vdeleži javne pobožnosti križevega pota, bodisi da jo opravlja za sebe v cerkvi, vedno ostane na svojem mestu in tam kleče opravlja svojo pobožnost, in k

¹ Decr. 26. Febr. 1841, N. 287.

² Decr. 6. Aug. 1757, N. 210. — ³ S. C. de Prop. Fide de die 1. Mart. 1884, penes Instruct. de Stat. viae Crucis, pg. 65.

vsaki postaji vstane pa zopet poklekne, ali če stoji, da k vsaki postaji nekoliko poklekne¹.

2. Drugič je potrebno v zadobitev odpustkov, da se obiščejo štiri-najstere postaje ob enem brez znatnega prestanka. Kratki prestanki, ki ne motijo enote tega svetega opravila, ne ovirajo zadobitve odpustkov. Kdor bi torej prenehal križev pot, da je pri sveti maši, ali da opravi izpoved, ali da prejme sveto obhajilo, potem pa bi nadaljeval, kjer je bil nehal, bi se vdeležil odpustkov². Ako bi pa križev pot opravil sicer tisti dan, toda ne ob enem, temveč z večjim ali manjšim prestankom med postajami, bi ne dobil odpustkov³. Ko bi se torej križev pot prenehal za dalje časa, zlasti zaradi posvetnih opravil, bi bilo v zadobitev odpustkov potrebno, da se začne opravljati od kraja.

3. Tretjič je potrebno v zadobitev odpustkov vsaj kratko pre-mišljevanje trpljenja Kristusovega; to je pobožno opravilo predpisano v zadobitev odpustkov. Že v V. pravilu se večkrat omenja premišljevanje Kristusovega trpljenja. Ustna molitev, n. pr. moliti pri vsakem križu eden Očenaš in eno Česčenomarijo in obuditi kesanje, je pobožna, hvalevredna navada, zlasti pri skupnem, slovesnem opravljanju križevega pota; ta navada se priporoča tudi v VI. pravilu; toda niti ta, niti druge ustne molitve med križevim potom

¹ Rescr. 10. Mart. 1868, apud Rescr. auth. pg. 407. — Za Monastirsko škofijo je sveta kongregacija za odpustke z odlokom od dne 7. marca 1888 dovolila za vselej »de speciali gratia in exemplum non afferenda«, da se v cerkvah, v katerih duhovnik zaradi tesnega prostora ali zaradi obilne množice ljudstva ne more hoditi brez velikega motenja od postaje do postaje, kakor tudi v velikih cerkvah, v katerih daleč stoječi težko slišijo duhovnika, ako moli pri posameznih postajah, opravlja križev pot takole: duhovnik ne hodi okoli, temveč opravlja iz pridžnice navadne molitve, verniki pa odgovarjajo; pri tem pa morajo, duhovnik (ali klerik), ki moli, kakor tudi verniki, vsak na svojem mestu, k vsaki postaji vstati in poklekniti. — Enak indult se je podelil kolinski nadškofiji z odlokom imenovane kongregacije od dne 30. junija 1893; skoraj enak pasovski škofiji z odlokom od dne 24. januarja 1896. Cfr. Beringer, Die Ablässe, str. 288.

² »An qui exercitium viae Crucis peragunt et illud ad modicum tempus interrumpunt, puta ad audiendum Sacrum, ad sumendam Eucharistiam, ad Confessionem faciendam etc., indulgentiam lucruntur, si illud prosequuntur, vel ad indulgentiae acquisitionem oporteat in iis casibus illud ab initio reassumere?« Resp.: »Affirmative ad primam partem, dummodo notabiliter et moraliter exercitium non interrumpant; negative ad secundam; et ideo non oportet in his casibus illud ab initio reassumere.« (Decr. 16. Dec. 1760; N. 223 ad 4m.).

³ Na vprašanje: »An fideles lucruntur indulgentias viae Crucis, dummodo quatuordecim stationes visitent in uno eodemque die, etsi non uno tractu, sed interposito maiori minorive inter stationes temporis intervallo?« je odgovorila sveta kongregacija za odpustke: »Negative«. (Decr. 22. Ian. 1858, N. 385 ad 1m.).

ali ob sklepu križevega pota (n. pr. 6 Očenašev in 6 Češčanamarij na namen svetega očeta) niso potrebne v zadobitev odpustkov¹.

Ravno tako je hvale vredno, pa v zadobitev odpustkov nikakor ne potrebno, moliti pri vsaki postaji: *Ÿ. Molimo te, Kristus itd., ali Ÿ. Usmili se nas, o Gospod itd.*².

O edino potrebnem premišljevanju trpljenja Kristusovega omenja VI. pravilo: »Zadostuje premišljevat, četudi še tako kratko, trpljenje Gospodovo;« in IX. pravilo (glej pozneje str. 448) pravi: »Vsak, kdor pri tem svetem opravilu premišljuje trpljenje Gospodovo, dobi odpustke, katere bi dobil, ako bi osebno obiskal postaje križevega pota v Jeruzalemu.« Že omenjena »Raccolta« pa opaža (str. 111) kratko: »Pri obiskovanju križevega pota naj verniki premišlujejo trpljenje božjega Zveličarja, vsak po svoji zmožnosti«³. Iz tega sledi:

a) Ni potrebno (dasi je naravno in primernejše), premišljevat o vsaki štirinajsterih postaj posebno; temveč zadostuje premišljevanje trpljenja Jezusa Kristusa sploh⁴. Zato sveti Leonard a Portu Maurizio na vprašanje: »Ali bi dobil odpustke, kdor bi pri celem križevem potu premišljeval le skrivnost ene postaje?« odgovarja: »Da, ker po določbah papežev zadostuje, premišljevat o trpljenju ljubega Zveličarja«⁵. Da se sploh od vernikov ne zahteva premišljevanje vsake posamezne postaje križevega pota, sledi sicer že iz tega, da se v zadobitev odpustkov križevega pota nikakor ne potrebujejo slike ali podobe štirinajsterih postaj, temveč le štirinajsteri križi⁶.

b) Samo ustna molitev ne zadostuje; zadostuje pa, da prosti verniki, ki ne morejo premišljevat, le vedo, da križi in podobe, katere obiskujejo, predstavljajo one svete kraje, kjer je naš Gospod Jezus Kristus toliko trpel za nas, in si, premišljeva je to, prizadevajo, obuditi v svojem srcu sočutje s trpečim Odrešenikom. Tako uči isti sv. Leonard a Portu Maurizio⁷.

Opraviti sveto izpoved in prejeti sveto obhajilo ni predpisano v zadobitev odpustkov; potrebno pa je stanje posvečujoče milosti. Zato se priporoča vsakemu, ki želi opraviti pobožnost križevega pota, da preje obudi popolno kesanje, kakor to nasvetuje VI. pravilo.

¹ Decr. 2. Iun. 1838, N. 259; 20. Iun. 1836, N. 257 ad 2m.

² Raccolta, str. 111. (Cfr. Directorium, str. 85).

³ »Nel visitare la Via Crucis si vada considerando la passione del nostro divin Redentore Gesu Cristo secondo la propria capacita.« (Directorium, str. 87). — Enako slove odlok, ki se nahaja v knjigi »Rescripta authentica« (str. 504): »Ad lucrandas indulgentias viae Crucis requiritur iuxta Constitutiones Apostolicas, ut visitando sanctam viam Crucis recogitur Passio divini nostri Redemptoris Iesu Christi iuxta uniuscuiusque capacitatem« — ⁴ Directorium, str. 86.

⁵ Beringer, Die Ablässe, str. 290. Cfr. Directorium, str. 87.

⁶ Glej »Voditelj« I. 1901 zvezek 3., str. 333. — ⁷ Cfr. Directorium, str. 87.

Kar omenja VIII. pravilo o postavljanju križevega pota v ženskih samostanih, se je povedalo kratko že pri razlaganju III. pravila¹.

B. Odpustki križevega pota².

Non publicentur ex pulpitis, aut alia forma, multoque minus scribatur in aediculis sive stationibus certus et determinatus numerus indulgentiarum lucrandarum, quia pluries innotuit, indulgentiarum veritatem sive ex inadvertentia aut aequivocatione, sive ex devotionis impetu alterari ac confundi; et propterea sat erit dicere, quemcumque Dominicae passioni meditandae hoc sancto exercitio daturum operam, ex concessione Summorum Pontificum consecuturum easdem indulgentias, quas consequetur, si personaliter visitaret stationes viae Crucis in Ierusalem. (Monitum IX).

To pravilo govori o odpustkih, s katerimi je obdarovana pobožnost križevega pota. O njih velja sledeče:

1. Z opravljanjem pobožnosti križevega pota se dobijo vsi odpustki, kateri so od rimskih papežev podeljeni onim, ki osebno obišejo postaje križevega pota v Jeruzalemu.

Nekateri trdijo, da verniki, ki opravijo pobožnost križevega pota, ne dobijo le odpustkov križevega pota v Jeruzalemu, temveč tudi vse popolne in nepopolne odpustke, podeljene vsem krajem svete dežele brez razločka. To svojo trditev opirajo na besede že omenjenega apostolskega pisma od dne 3. marca 1726: »...frui et gaudere indulgentiis ac privilegiis, quae Romani Pontifices Locis sanctis ac illorum stationibus intra et extra Ierusalem largiti fuerunt, perinde ac si exercitium praedictum ibidem peragerent.« Pomen teh besed pa je razjasnila sveta kongregacija za odpustke, ko je po naročilu papeža Klementa XII. izdala poseben pouk ali posebna pravila o križevem potu, zlasti ravno navedeno IX. pravilo, katero govori določno le o odpustkih postaj križevega pota v Jeruzalemu.

2. Prepovedano je oznanjati ali na postaje križevega pota napisovati določeno število teh odpustkov. Gotovo je sicer in razvidno iz bularija svete dežele, da so se obiskovavcem

¹ »Voditelj« l. 1901, zvezek 3., str. 335, 6. opomba.

² Zgodovinske črtice o odpustkih križevega pota glej v Voditelju za l. 1901, 2. zvezek, str. 201—204.

svetih krajev v Jeruzalemu delili jako obilni, popolni in nepopolni odpustki¹; ni pa dovoljeno, jih posebej naštevati.

Pred nekaterimi leti se je prosila sveta kongregacija za odpustke, naj določi odpustke svete dežele natančno po dotičnih listinah, toda sklicavala se je takoj na prepoved svetega očeta Benedikta XIII., zadržano v navedenem IX. pravilu in je še dostavila: »Nedavno se je izposlovala izjava Jeruzalemskega patrijarha, katera se konča tako-le: naj se o tej zadevi ne določuje nič novega, zlasti z ozirom na negotovost in na popolno nezanesljivost dotičnih podatkov v knjigah, ktere se delijo v Jeruzalemu«². Kakor znano, so namreč sveti kraji v Jeruzalemu večinoma v oblasti razkolnikov.

3. Vsi odpustki križevega pota se morejo nakloniti vernim dušam.

To je dovolil že sveti oče papež Benedikt XIII. z večkrat navedenim apostolskim pismom od dne 3. marca 1726³; sledi pa tudi iz tega, da je pobožnost križevega pota sprejeta v rimsko zbirko odpustkov »Raccolta« in se v uvodu te zbirke omenja izrečno, da se morejo vsi odpustki, navedeni v tej zbirki, nakloniti vernim dušam v vica.

4. Ako je križev pot kanonično postavljen v cerkvah, v javnih kapelah, na pokopališčih ali na drugih javnih krajih, morejo odpustke dobiti vsi verniki, ki ga pobožno obišejo. Na nejavnih krajih pa se odpustkov vdeležijo le osebe, imenovane v reskriptu, s katerim se je podelilo dovoljenje postaviti križev pot. V samostanih, v bolnišnicah, v konservatorijih in enakih pobožnih zavodih torej zadobijo odpustke vsi, ki tam stanujejo in, ako reskript ne določuje drugače, tudi oni, ki zahajajo tje k pouku ali k pobožnim vajam. V privatnih oratorijih ali zasebnih sobah pa morejo dobiti te odpustke le lastniki in njih sorodniki, kakor tudi v hiši stanujoči služabniki. Sicer

¹ V avtentičnem zapisniku odpustkov serafskega reda se o teh odpustkih nahaja sledeče: »Religiosi et moniales ordinis Minorum, qui devote visitabunt stationes viae Crucis, sive in ecclesia, sive in quocumque loco monasterii, lucratur easdem indulgentias, quas lucratur illi, qui eas visitant in locis sanctis Hierosolymorum, quaeque sunt fere innumerabiles, cum liberatione unius animae e purgatorio.« Rescr. authent., str. 395, 36°.

² Beringer, Die Ablässe, str. 292. — Poleg vzroka, ki ga navaja za to prepoved omenjeno IX. pravilo, dostavlja sveti Leonard a Porto Maurizio še tole: »Po pravici in jako previdno se je izdala ta odredba, ker so ob požaru, ki je nastal v svetem grobu za papeža Pija V., pogoreli zapisniki, kateri bi mogli to zadevo razjasniti natančno in verodostojno, tako da se brez nevarnosti za resnico ne more trditi gotovo in določeno število odpustkov; zadostuje vam naj vedeti, da so ti odpustki številni in obilni.« (Via Sacra spianata, pag. 14). — Kakor se je omenilo že na drugem kraju, so bili tudi nekateri teh odpustkov podeljeni le ustno.

³ Glej: »Voditelj« 1. 1901, 2. zv., str. 204.

pa se je vselej ravnati natančno po besedah dotičnega apostolskega reskripta.

5. Treba je odgovoriti še na vprašanje, ali je mogoče vdeležiti se odpustkov križevega pota večkrat na dan? Doslej je bilo skoraj splošno mnenje, da je to mogoče. Z odlokom od dne 10. septembra 1883 pa je sveta kongregacija na vprašanje, ali se morejo odpustki križevega pota dobiti tolikokrat na dan, kolikorkrat se opravi ta pobožnost, odgovorila, da to iz listin ni gotovo. Na drugi strani pa je določila sveta kongregacija za odpustke z dekretom »*Delatae saepius*« od dne 7. marca 1678¹, da se popoln odpustek, podeljen onim, ki ob določenem dnevu obiščejo cerkev, kakor tudi odpustek, podeljen za katerokoli pobožno delo, more zadobiti le enkrat na dan. Izvzeti so le: porcijunkulski odpustek, pa še nekateri drugi odpustki (n. pr. na praznik svetega rožnega venca), za katere se je izrečno podelila ta ugodnost.

Omenjeni najnovejši odlok svete kongregacije za odpustke se glasi: »*Ex documentis non constant, indulgentias pro pio exercitio viae Crucis concessas toties lucrari posse, quoties praefatum pium exercitium iteratur*«². — Pisatelj knjižice »*Directorium sanctae viae Crucis*« trdi, da sveta kongregacija s temi besedami ni hotela izreči ali določiti, da bi verniki ne mogli večkrat na dan dobiti odpustkov križevega pota, temveč je le izjavila, da to iz listin ni gotovo; zato morejo verniki opravljati pobožnost križevega pota po večkrat na dan z namenom, vdeležiti se odpustkov³. — Temu se sicer ne da ugovarjati, vendar se pogreša gotov dokaz, da bi se bila za pobožnost križevega pota res podelila v prid vsem vernikom izjema od dekreta z dne 7. marca 1678. Ker so pa, kakor že znano, za pobožnost križevega pota podeljeni mnogi ne le popolni, temveč tudi nepopolni odpustki, ravno navedeni dekret pa govori le o večkratni zadobitvi enega in istega popolnega odpustka, velja glede odpustkov križevega pota vsekako to-le:

a) Kdor pobožnost križevega pota opravi le enkrat na dan, dobi vse za njo podeljene popolne in nepopolne odpustke tako, da more eden popoln odpustek obrniti za sebe, vse druge pa za verne duše v vicah.

b) Kdor opravi križev pot večkrat na dan, se more vdeležiti gotovo ravno tolikokrat vseh za to podeljenih nepopolnih odpustkov, ali sebi, ali vernim dušam v vicah v prid. Po splošnem nauku se morejo

¹ Decr. aut. N. 18 ob koncu.

² Decr. 10. Sept. 1883, apud Rescr. auth. N. 443.

³ Directorium etc., str. 77. 83.

namreč nepopolni odpustki zadobiti večkrat na dan, ako se ni določilo drugače¹.

6. Odpustki križevega pota se morejo dobiti ob vsakem času, bodisi po dne, ali po noči. Tako je izjavila sveta kongregacija za odpustke z odlokom od dne 1. marca 1819².

Kadar se obhaja v Rimu jubilejsko ali sveto leto, se morejo odpustki križevega pota dobiti le za verne duše v vicah; kajti tačas se ustavijo vsi odpustki, podeljeni v prid živim³.

Zarad popolnosti pouka o pobožnosti križevega pota se dostavi še X. pravilo, katero je sveta kongregacija za odpustke dodala po naročilu svetega očeta Benedikta XIV. iz njegovega apostolskega pisma od dne 30. avgusta 1741.

Tandem Sanctitas Sua feliciter regnans, exoptans, ut ad fidelium utilitatem magis magisque hoc pium exercitium propagetur, hortatur parochos cuiuscunque oppidi aut civitatis, etsi in aliquo oppido plures exstent paroeciae, ut populos sibi commissos ditent hoc tam insigni thesauro, introducentes in suis paroeciis vel in earumdem districtu tam proficuum exercitium, quin ullus habeatur respectus maioris vel minoris distantiae inter unam et aliam viam Crucis, dummodo tamen erectio peragatur a Fratre Minore, qui sit subiectus Ministro Generali Observantiae et antedictis qualitatibus praeditus, ad hoc, ut populi edocti de magna utilitate, quam affert pium viae Crucis exercitium, istud ferventius amplexentur, ipsisque magis proficuum evadat. Hinc est quod in citato Brevi (*Cum tanta*) arbitrio parochorum relinquatur electio religiosi viri, quem aptiorem iudicaverint, ut cum licentia sui Superioris localis benedicat cruces et assistat erec-

¹ Pobožnosti križevega pota vdeleževati se zaradi mnogih odpustkov, za njo podeljenih, je gotovo sveto opravilo. Vendar naj se opominjajo verniki, da te pobožnosti ne opravljajo le zavoljo odpustkov. Ko bi tudi pobožnost križevega pota ne bila obdarovana s tolikimi milostmi, moral bi jo opravljati vsakdo z največjo gorečnostjo; kajti »ta pobožna vaja — uči sv. Leonard a Portu Maurizio — je starodavnejša od drugih, je čistitljivejša, odličnejša od vseh, da se more imenovati vseh pobožnosti mati in kraljica.« Pa tudi zato moramo pogosto opravljati to pobožno vajo, da vnemamo v svojih srcih ljubezen in sočutje do božjega Odrešenika, da kažemo svojo hvaležnost do njega, ki je toliko trpel iz ljubezni do nas, da se po njegovem vzgledu izpodbujamo k voljnemu prenašanju vsakdanjih bridkosti in da se vdeležujemo neizmernih milosti, katere nam je Jezus Kristus zaslužil s svojim trpljenjem.

² Decr. auth. N. 245. — ³ Decr. 16. Dec. 1749, N. 182.

»Voditelj« IV.

tioni, quae in illa paroecia aut alio pio loco fieri contigerit; exceptis tamen locis, ubi reperiuntur Conventus praedictorum Fratrum Minorum, cum hoc in casu non debeat erigi via Crucis in aliis ecclesiis eidem Ordini minime subiectis, dummodo tamen dicti Conventus non ita distent ab oppido vel civitate, aut ad eos iter ita sit arduum, ut sine gravi incommodo, ab Ordinario diiudicando, percurri nequeat a fidelibus pro pio exercitio peragendo. (Monitum X).

Kar se v tem pravilu nanaša na oblast, postavljati križeve pote, se je natančno razpravljalo že preje pri I. in II. pravilu¹. Omejitev, izražena ob koncu tega pravila (exceptis tamen locis, ubi reperiuntur Conventus praedictorum Fratrum Minorum), se je odpravila z dekretom svete kongregacije za odpustke od dne 14. majnika 1871².

To so pravila glede pobožnosti križevega pota. Poznati jih, je potrebno dušnemu pastirju; kajti ljubezen do živih in usmiljenje do rajnih mu vелеva, da ne prezre ničesar, kar je potrebno k pravilnemu postavljanju križevega pota, da pa tudi poučuje vernike, kako naj opravljajo to pobožnost, da se udeležujejo njenih bogatih milosti.

Na mnogih krajih se nahajajo posebne ustanove za opravljanje milosti polne pobožnosti križevega pota; torej duhovniku ni le dolžnost ljubezni in usmiljenja, temveč tudi dolžnost pravice, da zvesto izpolnjuje vse, kar je predpisano v zadobitev odpustkov križevega pota.

Dodatek.

K sklepu te razprave naj se še dostavi kratek pouk o pobožnosti križevega pota s takozvanim postajnim razpelom in o pobožni družbi vednega križevega pota.

I. Pobožnost križevega pota s postajnim razpelom³.

Postajna razpela so se začela rabiti za papeža Klementa XIV., kateri je na prošnjo očetov frančiškanov samostana svetega Bonaventure v Rimu z apostolskim pismom od dne 26. januarja 1773 dovolil predstojnikom frančiškanskega reda, blagoslavlјati taka razpela⁴. Sveti oče Pij IX. je s pismom od dne 11. avgusta 1863 zopet potrdil dovo-

¹ Glej »Voditelj« 3. zv. l. 1901, str. 324—333.

² Glej »Voditelj« 3. zv. l. 1901, str. 328., 329.

³ Prim. Beringer, Die Ablässe, str. 354 itd.; Directorium s. viae Crucis, stran 100 itd. — ⁴ Decr. auth. N. 387.

ljenje papeža Klementa XIV. in je razširil dotično oblast predstojnikov frančiškanskega reda.

1. Oblast, blagoslavljati postajna razpela, imajo vsled svoje službe vsi generali, provincijalni in krajni predstojniki frančiškanskega reda, kakor tudi njih pravni namestniki (vikarji). Le general (oziroma generalvikar in generaldelegat) omenjenega reda pa ima pravico, pooblaščati za to druge (ude ali neude tega reda).

Seveda mora sveta apostolska stolica to oblast izročati tudi drugim cum facultate subdelegandi. To se je zgodilo n. pr. dne 5. julija 1885, ko se je na prošnjo frančiškanskega generala apostolskim vikarjem in prefektom imenovanega reda, komisarjem svete dežele itd. podelilo na pet let dovoljenje, pooblaščati podložne duhovnike za blagoslavljanje postajnih razpel.

Oblast, blagoslavljati taka razpela, je vselej posebna in ni obsežena v splošni oblasti, postavlja križeve pote; tako tudi z oblastjo, blagoslavljati ta razpela, ni združena oblast, postavlja križeve pote.

Ta oblast se dobi od prečastitega očeta generala frančiškanov na pet let za neomejeno število postajnih razpel. Daruje se za to $\frac{1}{4}$ lire miloščine za sveto deželo.

2. Razpela se blagoslovijo s tem, da naredi pooblaščen duhovnik nad njimi znamenje svetega križa, z namenom, navezati na ta razpela odpustke križevega pota¹. Ni potrebno, da se blagoslovi vsako razpelo posebej; more se jih blagosloviti tudi več ob enem, potem pa se razdelijo dotičnim osebam². Odpustki križevega pota se morejo dati tudi na razpela, na katera so navezani že drugi odpustki³.

Ako ima duhovnik potrebno oblast, more celo z enim blagoslovom t. j. z znamenjem svetega križa (ako ni predpisan poseben obred) navezati na razpela različne odpustke (n. pr. papeževe in svetega križevega pota); imeti pa mora ta namen.

3. Postajni križi morajo biti:

a) Prava razpela, t. j. križi s pritrjenim kipom ali vsaj s privižno (relief) rezano podobo križanega Odrešenika. Izključeni so torej križi brez podobe Kristusove, kakor tudi križi, na katere je slikana, ali v katere je vrezana podoba Križanega. Zadostuje pa, da je podoba Križanega le nekoliko vzvišena, četudi se ne da ločiti od križa⁴.

¹ Decr. 11. Apr. 1840, N. 281 ad 5m; 7. Jan. 1843, N. 313 ad 2m.

² Decr. 12. Mart. 1855, N. 363.

³ »An uni et eidem rei ... possint applicari indulgentiae diversae? — Resp. affirmative, dummodo ad eas lucrandas renoventur opera iterabilia.« Decr. 29. Febr. 1820, N. 249 ad 3m.

⁴ »Utrum Crucifixi, quorum imago divini Redemptoris est aere cusa, ita tamen, ut tantillum sit prominens, quin e cruce solvatur aut separetur,

b) Vsako, še tako majhno razpelo se more veljavno blagosloviti za odpustke križevega pota; vendar pa je skoraj neprimerno, blagoslovljati s temi odpustki razpela tako majhna, da tako rekoč zginejo v rokah tistih, ki jih rabijo¹.

c) Po prvotni določbi bi morale razpelo biti medeno, vendar je sveta kongregacija za odpustke odgovorila na posebno vprašanje o tej zadevi, da je izključena le krhka tvarina². Krhkim tvarinam pa prišteva omenjena kongregacija tudi svinec in kositer³. Pripuščena so torej razpela iz trdega lesa.

Omenjeno pa velja le o podobi Križanega, ne o križu (ako se da podoba Križanega ločiti od križa). Križ bi smel biti iz krhke tvarine, ker blagoslov z odpustki zadeva le podobo Križanega, katera se more torej dejati na drug križ, ne da bi se izgubili odpustki⁴.

4. Odpustkov, navezanih na postajna razpela, se morejo vdeležiti bolniki, mornarji, jetniki, kristjani, ki prebivajo med neverniki, in sploh vsi, ki so postavno zadržani, ali katerim je res nemogoče, obiskati križev pot⁵.

Torej ne zadostuje vsak malenkosten vzrok, kakor da bi se vsakemu dalo na voljo, ali da opravi križev pot, ali da se vdeleži odpustkov križevega pota z razpelom, v ta namen blagoslovljenim. Še manje se morejo postajnih razpel posluževati oni, ki bi le iz lenobe, ali iz praznega strahu pred ljudmi itd. ne hoteli obiskati križevega pota; kajti ta milost se ni podelila v podporo lenobe, temveč v duhovno korist in v tolažbo vernikom, kateri so postavno zadržani obiskovati postaje svetega križevega pota.

Ne zahteva se pa absolutna nemogočnost, temveč zadostuje moralična nemogočnost, ali postaven zadržek: »ut legitimo impedimento prohibeantur«⁶.

possint nihilominus omnes indulgentias viae Crucis suscipere? Resp. Affirmative. Decr. 24. Maii 1883.

¹ V avdijenci, katero je imelo l. 1867 več nemških duhovnikov, je izjavil papež Pij IX., predno je blagoslovil pobožne spominke, da nima namena, blagosloviti razpel, na katerih Kristus nima človeške podobe. Beringer, Die Ablässe, str. 356.

² »Per verbum ottone (Messing) intelligendam esse exclusam materiam fragilem dumtaxat.« Dec. 16. Sept. 1859, N. 387 ad 2m.

³ Rescr. auth. pag. 345.

⁴ Ad dubium: Utrum indulgentia concessa cedat in solum Christum ex aere, ligno, vel ex alia quaque materia confectum, ita ut possit ex una cruce in aliam transferri absque periculo amittendi indulgentiam ipsi collatam? S. Congregatio respondit: Affirmative. Decr. 11. Apr. 1840, N. 281 ad 6m.

⁵ Decr. 8. Aug. 1859, N. 387.

⁶ Decr. cit. — O tem govori primerno »Instructio de stat. s. viae Crucis« (edit. 2, n. 52): »Quoniam vero ex adagio iuris favores sunt ampliandi, non nimis

Popotnikom ali onim, ki prebivajo daleč od cerkve, v kateri je postavljen križev pot, ali ki iz drugih tehtnih vzrokov ne morejo lahko obiskovati postaj križevega pota, je tako mogoče, da sami za sebe s svojim razpelom opravljajo pobožnost križevega pota. Koliko kristjanom torej ti križi odpirajo zaklade odpustkov svetega križevega pota! Kako malo jih je, ki bi imeli med tednom čas in priložnost, obiskati križev pot; mnogi še ob nedeljah in praznikih nimajo časa za to. Mnogim, ki prebivajo v hribih ali daleč od cerkve, je, zlasti ob neugodnem vremenu, le malo kedaj ali celo nemogoče, vdeležiti se ob nedeljah in praznikih popoldanšnje službe božje. Ako pa imajo postajno razpelo, morejo ali doma, ali kjerkoli želijo, opraviti pobožnost križevega pota in dobiti odpustke ali za sebe ali za uboge duše v vicah.

Da se pa ravno imenovani verniki s postajnim razpelom vdeležijo odpustkov križevega pota, je potrebno:

a) Moliti saj s kesanim srcem in pobožno 20 Očenašev, Češčenamarij in Čast bodi Očetu, namreč: 14 Očenašev, Češčenamarij in Čast bodi Očetu namesto obiskovanja štirinajsternih postaj križevega pota; 5 Očenašev itd. v čast peterim svetim ranam in 1 Očenaš itd. na namen svetega očeta¹.

Te molitve se morajo opraviti ob enem, t. j. brez znatnega prestopka. — S tem, da se morajo te molitve opraviti pobožno in vsaj s kesanim srcem, se ne naklada posebna nova dolžnost; prvo izpolnimo po splošnih pravilih s tem, da se med molitvijo varujemo prostovoljne raztresenosti, da se zdržimo vsakega drugega opravila, katero bi nas moglo raztresti in da si prizadevamo, vsaj popolno in dobro izgovarjati besede; drugo pa pomenja le, da moramo biti v stanu milosti božje, ali da se moramo postaviti v stan milosti božje s tem, da obudimo popoln kes nad storjenimi grehi²; izpoved in obhajilo se ne zahteva, tudi premišljevanje Kristusovega trpljenja ni potrebno, dasiravno je priporočati³.

b) Med to molitvijo se mora razpelo držati v rokah. Zato je doslej mogel le tisti, ki je imel svoje razpelo, dobiti ž njim odpustke

severe procedendum videtur in admittendo huiusmodi legitimo impedimento; sufficere putamus incommodum mediocriter grave seu motivum vere rationabile, quacumque demum ex causa proveniat, quod aliquem impedit, a visitandis hic et nunc stationibus canonice erectis. (Directorium, pag. 112).

¹ Od začetka je bilo zapovedano, moliti samo 19 Očenašev, 19 Češčenamarij in 19 Čast bodi, pozneje pa je prišlo v navado, moliti še 1 Očenaš, 1 Češčenamarijo in 1 Čast bodi. Sveti oče papež Pij IX. je to navado potrdil z dekretom od dne 8. avgusta 1859. Decr. auth. N. 387.

² Glej str. 447. — ³ Acta Ord. Min. Inl. 1893, pag. 127.

križevega pota; kajti privilegij je bil oseben¹ in to velja tudi v prihodnje, ako posameznik za sebe opravlja to pobožnost.

Ako pa več oseb, ki so postavno zadržane obiskati postaje križevega pota, skupno opravi omenjenih 20 Očenášev itd., zadostuje, da le ena teh oseb ima v rokah blagoslovljeno postajno razpelo, da se le ostale zdržijo vsakega drugega opravila in se zberejo k skupni molitvi. To olajšavo je dovolil sedanji sveti oče Leon XIII. z dekretom od dne 19. januarija 1884. Ta indult se glasi tako-le:

Beatissime Pater! Fr. Bernardinus a Portu Romatino, Minister Generalis totius Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci, ad pedes Sanctitatis Tuae provolutus humiliter exponit, saepe saepius fideles, qui exercitium S. viae Crucis peragere legitimo impedimento prohibentur, etiam impediri, quominus indulgentias viae Crucis exercitio adnexas lucrifaciant adhibendo crucifixum ad hunc effectum benedictum, eo quod huiusmodi crucifixum non possident, sicuti accidit in familiis pauperum, in hospitalibus aliisque huius generis locis piis.

Hinc, ut devotio erga Passionem D. N. I. Chr. magis magisque augeatur, neve fideles, imprimis animae in purgatorio detentae, ob expositum Crucifixi defectum a participatione praedictarum indulgentiarum arceantur, Orator enixis precibus supplicat, ut Sanctitas Tua ad crucifixos viae Crucis vulgo nuncupatos benigne extendere dignetur Indultum a s. m. Pio PP. IX. in ordine ad rosarium sub die 22. Ian. 1858 concessum, ita ut omnes utriusque sexus Christifideles praescripta viginti Pater, Ave et Gloria in communi recitantes lucrari valeant indulgentias viae Crucis exercitio adnexas, licet manu non teneant Crucifixum benedictum, ac sufficiat, ut una tantum persona, quaecumque ea sit ex communitate, illum manu teneat ceterique omnes, ceteris curis semotis, se componant pro oratione facienda una cum persona, quae tenet Crucifixum. Quam gratiam etc. — SSmus D. N. Leo PP. XIII. in audientia habita 19. Ianuarii 1884 ab infrascripto secretario Sacrae Congregationis Indulgentiis sacrisque Reliquiis praepositae benigne annuit pro gratia iuxta petita ad tramitem Indulti iam concessi pro recitatione SSmi Rosarii, ut nimirum Christifideles, de quibus in precibus, ita se componant pro pio exercitio viae Crucis peragendo unacum persona, quae tenet Crucifixum, ut viae Crucis indulgentias lucrari queant. Praesenti in perpetuum valituro absque ulla Brevis expeditione. Contrariis quibuscumque non obstantibus. Datum Romae ex Secretaria eiusdem Sacrae Congregationis die 19. Ianuarii 1884.

Al. Card. Oreglia a S. Stephano, Praef.
Franciscus Della Volpe, Secret.²

O zadevi onih opravil, katerih naj se verniki zdržijo med omenjeno molitvijo, je pa sveta kongregacija za odpustke z ozirom na skupno molitev svetega rožnega venca določila že z reskriptom od dne 13. novembra 1893, da se imajo verniki zdržati le onih vnanjih opravil, katera ovirajo notranjo pozornost na pobožno molitev svetega rožnega venca, predpisano v zadobi-

¹ Decr. 29. Maii 1841, N. 291 ad 12m.

² Rescr. auth. N. 447, pag. 682.

tev odpustkov¹, ne pa onih lahkih ročnih del, ki so večkrat, n. pr. po samostanih in pobožnih zavodih v navadi med skupno molitvijo svetega rožnega venca. Ker se je indult za skupno pobožnost s postajnimi razpeli podelil celo primerno onemu indultu za skupno molitev rožnega venca, kakor je razvidno iz ravno navedenega latinskega besedila, se sme gotovo ta najnovejša določba svete kongregacije za odpustke uporabljati tudi v tem slučaju.

6. V prid onim bolnikom, ki vsled težke bolezni ne morejo moliti 20 Očenašev, Češčenamarij in Čast bodi Očetu, je bil papež Pij IX. takratnemu očetu generalu frančiškanov na njegovo prošnjo z apostolskim pismom od dne 18. decembra 1877 podelil oblast, da (dokler je redovni general), more omenjene molitve premeniti v drugo kratko molitev.

Vsled tega je bil oče general določil, da taki hudo bolani pred blagoslovljenim razpelom obudijo enkrat kesanje, ali opravijo molitvico: *Te ergo quaesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti* — Tebe torej prosimo, pridi v pomoč svojim služabnikom, katere si odrešil s svojo drago krvjo.

Vsled nove volitve frančiškanskega generala (dne 3. oktobra 1889) je bilo potrebno, prositi za obnovitev te oblasti. Sveti oče Leon XIII. jo je podelil s pismom od dne 9. septembra 1890 tudi novoizvoljenemu generalu za čas njegovega službovanja, toda pod sledečimi premenjenimi pogoji:

a) da je bolnik celo nezmožen, moliti 20 Očenašev itd.;
b) da ustno opravi kesanje in molitvico: *Te ergo quaesumus etc.*;

c) da vsaj v srcu moli 3 Očenaše, 3 Češčenamarije in 3 Čast bodi Očetu za drugim, ki jih moli na glas vpričo njega².

Ker reskripti »in forma gratiosa« ne izgubijo veljave, ako podelitelj umrje ali odloži svojo službo, in ker se v novem apostolskem pismu ne omeni z nobeno besedo, da se prekličejo preje podeljene oblasti, ostanejo glede razpel, preje blagoslovljenih, kakor tudi glede pooblastil, podeljenih od prejšnjega generala, v veljavi prejšnje določbe; le pri razpelih, po zadnjem apostolskem pismu od dne 9. sept. 1890 blagoslovljenih od novega generala samega in od duhovnikov, od njega pooblaščenih, se morajo opravljati na novo predpisane molitve³.

¹ »Fidelibus ab iis tantum occupationibus externis esse abstinendum, quae internam attentionem impediunt ad devotam Rosarii recitationem pro lucrandis indulgentiis.« Acta S. Sedis XXIII. pg. 310. — ² Acta Ord. Min. 1890, pag. 148.

³ Prim. Directorium S. viae, Crucis, str. 117.

7. Blagoslovljena razpela se ne smejo drugim posojevati, podariti ali celo prodati; tudi se namesto izgubljenega ali poškodovanega razpela ne sme rabiti drugo, ne blagoslovljeno¹.

Blagoslov pa se ne izgubi, ako se stere križ in podoba Kristusova ostane cela; v tem slučaju se naj podoba Kristusova dene na drug križ. Ako pa se stere podoba Kristusova, nehajo odpustki, tudi ko bi križ ostal cel².

8. S temi postajnimi razpeli se dobijo tisti odpustki, kakor z obiskovanjem postaj križevega pota. O teh odpustkih se je govorilo že obširno³.

Očetje redemptoristi so imeli preje (do l. 1887) oblast (zunaj Laškega), blagoslavljanje celo križe brez podobe Križanega z odpustki križevega pota, v prid onim, ki so postavno zadržani, obiskati križev pot, in sicer pod lažjimi pogoji, kakoršni so gori omenjeni. Dne 29. novembra 1887 pa jim je sveta kongregacija za odpustke to oblast podelila za 10 let (in l. 1897 podaljšala zopet za 10 let) pod enakimi pogoji, kakoršne predpisujejo generalni predstojniki frančiškanov. Te oblasti se smejo očetje redemptoristi, katerim se podeli od njihovega generala ali dotičnega predstojnika, posluževati povsod, ne smejo pa je podeljevati drugim zunaj njihovega reda.

Slednjič so ob svojem času nekateri duhovniki dobili od svetega očeta Pija IX. oblast, odpustke križevega pota dajati na razpela pod pogojem, da se pred takim razpelom opravijo nekatere ustne, od dotičnega izpovednika predpisane molitve; to pa vselej le za slučaj, ako je moralično nemogoče, obiskati postaje križevega pota v cerkvi ali v javni kapeli. — Sploh je glede vseh indultov, o katerih se trdi, da so podeljeni za pobožnost križevega pota, kakor tudi glede oblasti, deliti take blagoslove, treba velike previdnosti, posebno ako so oni indulti ali one oblasti podeljene brez pogojev, ali s takimi pogoji, ki so znatno različni od indultov in oblasti očetov frančiškanov.

II. Pobožna družba vednega križevega pota⁴.

Ta pobožna družba se je ustanovila v mestu Bordeaux (Bordó) in se je od ondot razširila po vsej Francoski. Z apostolskim pismom od dne 21. januarja 1879 so jo sveti oče Leon XIII. priporočali in obdarovali z odpustki. Z reskriptom svete kongregacije za odpustke od dne 15. marca 1884 je bil glavni sedež te družbe prestavljen v Rim v cerkev »Ara coeli«.

¹ Rescr. auth. pars II., Summar. indulg. 1, pg. 348.

² Decr. 11. Apr. 1840, N. 281 ad 6m. — ³ Glej str. 448 itd.

⁴ Cfr. Directorium S. viae Crucis, str. 127 itd.; Beringer, Die Ablässe, str. 604.

a) Družbi je namen, izpodbujati vernike, da s prav pogostim opravljanjem pobožnosti križevega pota sebi in drugim v obilni meri vprid obračajo zasluženje trpljenja in smrti Jezusa Kristusa. Posebno pa želijo udje: 1. zadoščeovati za razžaljenja, katera se godijo vsak dan Bogu in našemu božjemu Zveličarju; 2. prositi za spreobrnjenje grešnikov; 3. zadoščeovati za duše v vicah, zlasti za rajne društvenike; 4. moliti za povišanje svete matere katoliške cerkve.

b) Središče in glavni sedež družbe je, kakor že rečeno, v Rimu; podružnice se morejo ustanoviti po vseh cerkvah in javnih kapelah, združenih s samostani, z rezidencijami in s hišami, ki so kakorkoli pod jurisdikcijo frančiškanskega generala.

c) Oblast, sprejemati in vpisavati v družbo, imajo vsi predstojniki imenovanega reda (ali v njih odsotnosti njihovi namestniki) ali sami, ali po svojih podložnikih.

General frančiskanov more pa z dovoljenjem ordinarijev to družbo ustanoviti tudi v cerkvah in v javnih kapelah tistih krajev, kjer se ne nahajajo samostani, rezidencije ali hiše tega reda. Voditelji takih družeb so pravno vsakokratni župniki ali kapelani onih cerkev, v katerih je družba postavno vpeljana. Duhovniki, kateri želijo ustanoviti to družbo, naj prosijo omenjenega generala dotične oblasti¹.

d) Redovni generali, provincijali in kustodi morejo v obsegu svoje jurisdikcije imenovati gorečnike ali gorečnice (zelatores vel zelatrices) tudi svetnega stanu, in jim izročati oblast, da sprejemajo v družbo. To imenovanje se naj vrši pisмено po določenem vzorcu; opomnijo pa se naj take osebe, da, kolikor mogoče, sprejemajo v družbo le take, kateri imajo namen, izpolnjevati društvene dolžnosti in vdeleževati se odpustkov.

e) Za sprejem v družbo je potrebno, da se ime dotične osebe vpiše v društveni zapisnik, ki se nahaja povsod, kjer je družba ustanovljena; ali da je ime te osebe, zapisano vsaj od pravilno izvoljenega gorečnika ali gorečnice. Ti pa naj imena novih udov naznanijo vsaj vsako leto ali glavnemu sedežu družbe, ali pravilno ustanovljeni podružnici.

f) Društveni voditelji naj skrbijo za to, da se vsaj dvakrat na leto, namreč tiho nedeljo in prvo nedeljo novembra slovesno opravi križev pot v dotični cerkvi in da se priporočajo in pospešujejo društveni nameni.

g) Glede društvenih dolžnosti se udje razločujejo v dve vrsti ali v dva odseka: eni se zavežejo, opravljati križev pot po en-

¹ Naslov je: Rmno. P. Ministro Generali Ordinis Minorum, Roma, Collegio di S. Antonio, Via Merulana, 124.

krat na teden, drugi pa po enkrat na mesec, to pa na dan, kateri se jim je odkazal, ali katerega so si sami izvolili ob sprejemu.

Svetuje se udom, ki stanujejo na tistem kraju, da se razdelijo v male skupine po sedem ali po trideset oseb, ki potem posamič po eden dan na teden, ali na mesec opravljajo križev pot¹. Kdor bi bil pa postavno zadržan, v resnici obiskati postaje križevega pota, bi zadostil svoji dolžnosti, ako se posluži postajnega razpela in moli za to predpisane molitve².

h) Sveti oče Leon XIII. je z apostolskim pismom od dne 21. januarja 1879 podelil tej pobožni družbi sledeče odpustke:

Popoln odpustek: 1. na dan vstopa v družbo, po opravljeni izpovedi in prejetem svetem obhajilu; 2. ob smrtni uri, kdor prejme zakrament svete pokore in presvetega Rešnjega Telesa, ali če to ni mogoče, vsaj s skesanim srcem pobožno kliče ime Jezusovo z ustmi ali če tega ne more, v srcu; 3. na god 7 žalosti preblazene device Marije (3. nedeljo septembra), kot glavni društveni praznik; 4. na god svetega Frančiška Asiškega (dne 4. oktobra), in 5. na god svetega Leonarda a Porto Maurizio (dne 26. novembra). Za zadnje tri odpustke je treba po izpovedi in svetem obhajilu od prvih večernic imenovanih godov pobožno obiskati cerkev, v kateri se hrani presveto Rešnje Telo in tamkaj moliti na namen svetega očeta; tudi se morejo zadnji trije odpustki darovati vernim dušam v vicah.

Seveda se morejo udje poleg navedenih društvenih odpustkov udeležiti še vseh drugih obilnih odpustkov, podeljenih za pobožnost križevega pota³.

K sklepu te razprave naj bo dovoljeno izraziti še srčno željo, da duhovniki, zlasti dušni pastirji, vernikom njihovi skrbi izročeni o vsaki primerni priliki priporočajo pobožnost svetega križevega pota, pa jih poučujejo tudi o blagonosni pobožni družbi vednega križevega pota, katero naj, ako pripuščajo okoliščine, vpeljejo v svojih župnijah. Prepričani naj bodo, da opravijo s tem delo, Bogu posebno prijetno, dušam v vicah prekoristno, vernikom nad vse zaslužljivo. Zares, razven svete maše ni lahko svetejšega in zveličavnejšega opravila, kakor je pobožnost križevega pota. Ta pobožnost ima v sebi posebno moč, da razsvetljuje um, da nagiba voljo, da prešinja srce, da povzdiguje duha k pobožnemu premišljevanju. Kristjan, ki opravlja to pobožnost z živo vero, z zbranim duhom in s pobožnim srcem, zajema iz nje pomoč in tolažbo v britkostih in težavah, upanje milosti v tem, in večnega ve-

¹ Ta dolžnost nikakor ne veže pod grehom. Kdor je pa dalje časa ne izpolnjuje, se za ta čas oropa podeljenih odpustkov. — ² Glej str. 455, a.

³ Glej gori str. 448.

selja v prihodnjem življenju. »Ker je Kristus trpel za nas v mesu, oborožujte se z revno to mislijo.« (I. Petr. 4, 1). »Ako ž njim trpimo, bodemo ž njim poveljani.« (Rimlj. 8, 17). *K. Hribovšek.*

Širimo dobre tiskovine, zatirajmo protiverske! Ni bilo morda dobe med Slovenci, da bi se brezversko, proticerkveno tiskarstvo tako šopirilo, kakor dandanes. Zato je za vsakega v dušeskrbju delujočega duhovnika sveta dolžnost, da na eni strani odstranjuje slabe spise, na drugi strani pa pozitivno podpira dobre tiskovine.

V tem smislu se je izrazila tudi leta 1896 lavantinska škofijska sinoda: «Neque vero solum negative, pravis ephemeridibus reprimendis, sed etiam positive, bonis foliis edendis pericula spiritualia et socialia damna a fidelibus arcere decet (Gesta et Statuta 1897. pag. 261).«

Kako pa naj to storimo? Brezdvomno je dober pomoček pridiga, krščanski nauk itd., da previdno in bolj splošno delujemo v obojnem navedenih smislov. Kjer še ni društev, ki imajo namen širiti dobro berilo, jih je treba ustanoviti. Kjer pa so društva, pa v svojih pravilih nimajo tega smotra, skrbimo, da se pravila v tem smislu spremenijo. Uredništva naših dnevnikov in drugih krščanskih časnikov so gotovo pripravljena, v tem oziru dati vsakemu primernih nasvetov.

Nasprotniki so pri razširjevanju proticerkvenih časnikov in tiskovin zelo delavni in se mnogokrat ne brigajo za cesarski zakon, ki prepoveduje delati nepostavno kolportajo. Dobro je, da ta zakon dobesedno poznamo: »Das Hausieren mit Druckschriften, das Ausrufen, Vertheilen und Feilbieten derselben ausserhalb der hiezu ordnungsmässig bestimmten Localitäten und das Sammeln von Pränumeranten oder Subscribenten durch Personen, welche nicht mit einem hiezu von der Sicherheitsbehörde (ces. kr. namestnija pri tiskovinah politične vsebine, drugače ces. kr. okrajno glavarstvo) besonders ausgestellten Erlaubnisscheine versehen sind, ist verboten.« § 23 Pressg.

Nepostavno razširjajo torej vsi brošure, časopise, ki jih po trgovinah, ali na cestah zastonj delijo. Kdor jih pa prodaja, sme to le v to določeni sobi ali prodajalnici storiti. V takih slučajih skrbimo, da to izve bližnja žendarmarija. Sami nikoli ne vlagajmo tožb, tudi ne s pomočjo kakega advokata, ker imamo zelo neugodne skušnje pri sedanjih razmerah.

Brezverski nasprotniki tu pa tam dobijo koncesijo, da sme kdo njihove tiskovine v župniji prodajati. Kaj naj takrat storimo? Ako zgorej navedena sredstva ne zadostujejo, porablajmo tudi mi pravice državnega zakona! V smislu § 3 al. 5 dobi lahko vsak avstrijski državljan, ki je poštenega vedenja, trideset let star, dovoljenje, da sme prodajati tiskovine, časopise, katekizme, koledarje, podobice, molitvenike, ne da bi bil obrtnik, ali moral plačevati obrtni davek.

Vsak dušni pastir ima gotovo v župniji primerno osebo, katera naredi za politične časnike na namestništvo ali deželno vlado, pri drugih tiskovinah do okrajnega glavarstva prošnjo (kolek 2 K), dodane krstni in domovinski list in primerno utemelji svojo željo. Po dobljeni koncesiji lahko po nizki ceni prodaja v določenem prostoru, ki si ga sam izbere, razne dobre časopise, koledarje itd. Bodimo neutrudljivi v razširjanju dobrih tiskovin!

Jos. Somrek.

Nedostatki med sv. mašo. Sv. cerkev opominja: »Sacerdos celebraturus omnem adhibeat diligentiam, ne desit aliquid ex requisitis ad Sacramentum Eucharistiae conficiendum.« (Rubr. gen. Miss., de defectibus.) Zaradi tega pa tudi liturgiki sploh svetujejo, naj bi vsak duhovnik vsako leto vsaj enkrat pazljivo prebral dotične rubrike. Ščasoma namreč se vrinejo vsakemu duhovniku, hote ali nehote razne posebnosti pri izvrševanju mašnih obredov. Zatorej »est consilium commune, ut omni anno qualiscunque sacerdos attente legat rubricas, et, si minus peritus sit, eisdem sub aliquo experto sacerdote exercendo percurrat, quia quilibet regulariter habet aliquem modum particularem in caeremoniis, et semper, decurrente tempore, novi assumuntur defectus, qui non corriguntur, si non adhibeatur studium et diligentia«¹.

Najbolj navadni nedostatki pri sv. maši so:

1. Ako se ne dela razlika pri poklonih glave in telesa. Priklon telesa je dvojni: inclinatio corporis profunda — corpus ita inclinandum est, ut ambabus manibus genua tangere possit. (»Confiteor«, »Munda cor meum«, »Te igitur« itd.) Media est dimidia profundae. (»Deus tu conversus«, potem pri darovanju in obhajilu.) Priklon glave se razločuje trojen: incl. capitis maxima, cum caput ita profunde inclinatur, ut aliquantam humerorum inclinationem secum trahat; napravi se pri izgovoru božjega imena (Iesus — Gloria Patri) — potem v gloriji, v »Credo«, »oremus«, »sanctus« in kadar se gre od srede oltarja ali pride itd. »Incl. cap. minor, cum caput notabiliter, sed absque humerorum attractione inclinatur«; ta se napravi edino pri izgovoru imena Marijinega. — Minima, quando caput leviter flectitur; mora se storiti pri izreku imena svetnika, katerega praznik ali spomin se tisti dan obhaja in če je osmina, tudi v osmini in pri imenovanju vladajočega papeža. (Aertnys l. c. pag 2.) Ako se pa v naslovu lista ali evangelija nahaja ime svetnika, katerega praznik se obhaja, se opusti priklon. »Excipitur tamen titulus Epistolae et Evangelii.« (S. R. C. 13. Febr. 1892. ad 26.)

¹ Manuale Rit. in ss. sacrif. Missae, Chr. Hoeflinger, Ratisbonae, 1886, pg. 7.

2. Ako se znamenje sv. križa prav ne napravi, t. j. če se ne dotakne čela, prs in ramen v ravnih črtah, ne pakrožno ali eliptično.

3. Ako se pri poklekovanju ne dotakne tal.

4. Če se obredi ne izvršujejo o določenem dejanju, n. pr. začeti »Kyrie«, »Munda cor«, preden se pride v sredo oltarja; izgovarjati sklep zadnje poobhajilne molitve (Postcommunio) gredé v sredo oltarja; mašno knjigo listati ali zapirati med izgovarjanjem sklepa molitve; s hostijo na pateni križ napraviti, preden se skonča »Suscipe«; začeti »Deus qui humanae«, ko se vino vlija v kelih; začeti »Te igitur« v kanonu prej, ko se sklenjeni roki položita na oltar, itd.

5. Ako se oči ne povesijo, kadar se gre k oltarju, ali od oltarja, ali kadar se duhovnik obrne k ljudstvu; gledati mora pred se toliko, da vidi bližnje okoli stoječe; »est error, inquit S. Alph. cap. 17. n. 11., si Celebrans, cum ad altare procedit vel ab eo recedit, vel ad populum se vertit, ut dicat Dominus vobiscum vel Orate fratres, oculos ad terram non demittit, sicut Rubrica praescribit dicens: demissis ad terram oculis.

6. Ako se samo prsti položijo na oltar, kadar rubrika zahteva, da se roke položijo — usque ad pulsum; ali če se sklenjeni roki položita na korporale, ko rubrika zahteva, da se samo mezinca dotakneta prednjega roba oltarja.

7. Ako se pri poljubovanju oltarja ne stopi nekoliko nazaj; če tedaj duhovnik oltar na strani poljubi.

8. Če pri začetku evangelija ne napravi križa, kakor se mora, t. j. ne razločno razdeliti, ampak samo eno vijugasto črto (anguineam lineam) od čela do prs.

9. Ako se roki ne skleneta, preden se začnejo delati križi nad hostijo in kelihom.

10. Med konsekracijo hostije lakte položiti na oltar, med tem ko mora samo polovica roke od pesti do lakta sloneti na oltarju.

Ako se pri poklekovanju — adoraciji sv. hostije roke ne potegnejo nazaj — usque ad pulsum, ako pri povzdigovanju niso oči ne-prestano obrnjene na hostijo in kelih. Če ne povzdigne tako visoko, da morejo ljudje videti; če se med povzdigovanjem izgovarja kakšna molitev ali stori vzdihljaj.

11. Če se pri »Domine non sum dignus« duhovnik na stran drži proti listni strani; ali če močno — vehementer — trka na prsi.

12. Ako moli »Quid retribuam Domino« itd. ali »Calicem salutarius accipiam« med tem ko se drobci pobirajo.

13. Če se pri pobiranju drobcev predolgo gloje s pateno po korporalu ali predolgo s prsti briše patena.

14. Sv. krv srebaje in zdihovaje zavžiti cum aspiratione et strepitu; purificationem et ablutionem sumendo labium calicis in ore circumducere.

15. Če se od oltarja gre in prej vzame bired, preden se poklekne ali prikloni. (Aertnys l. c. pag. 58. 59.)

16. Če se pri oltarju stoji, ne da bi se peti lahko dotikali, ampak drži eno nogo naprej, drugo nazaj. (Caeremoniale Dr. Andr. Schmid, Kempten 1897, 2. verm. Auflage, pag. 46.)

17. Ako maša prekratko ali predolgo traja; ne manj od 20 minut, ne čez pol ure. (Decr. Innoc. XI. 18. Oct. 1681.) Sv. Bonaventura pravi: »Qui praecipitat Missam, praecipitat se in infernum«. Opazilo se je, da so tisti, kateri so prenašlo opravljali sv. mašo, nagle in nepredvidene smrti umrli. Liturgiki pravijo, da se mora maša služiti s petimi črkami A. B. C. D. E. peterim ranam Jezusovim na čast, t. j. Alte, ut audiat, tako da okoli stoječi morejo slišati besede, katere rubrike zapovedujejo glasno izgovarjati; breviter, ne čez pol ure; clare, da se vsaka beseda popolnoma — integre — izgovori; devote, da se pazi na to, kar se izgovarja; exacte, da se vse tako godi, kakor rubrike zapovedujejo. (Christ. Hoeflinger l. c. pag. 3.) J. Hribernik.

Domum Dei decet sanctitudo. To bi moral imeti pred očmi zlasti vsak duhovnik, ki mu je izročeno varstvo hiše božje. A ravno nasprotno; duhovniki preradi pozabijo na to, ker so sv. kraju vajeni, quotidiana pa vilescunt. Italijanski zgodovinar Sismondi pripoveduje, da se je l. 1478 skovala v Florenciji zarota proti Lorenzu in Giulianu Medici. Zarotniki so se dogovorili, da ju bodo med slovesno sv. mašo v stolnici umorili. Za vodjo pri tem činu je bil določen stotnik Giovanni Battista de Montesecco, a on se je branil, češ, da je pri gostiji pač pripravljen izvršiti ta čin, nikakor pa ne v cerkvi na svetem kraju. Mesto njega so tedaj zarotniki najeli dva propadla duhovnika, češ, ta sta svetemu kraju vajena in se torej ne bosta zgrozila! Napad se je tudi res izvršil in je eden bil umorjen, drugi je pa ušel.

Tako daleč lahko navada človeka pripelje!

Ne mislimo pa tu govoriti o takih strašnih prestopkih na sv. mestu, ampak o neki drugi grdi razvadi in to je šepetanje in govorjenje v cerkvi. Nekateri duhovniki res mislijo, da je zakristija ali tudi cerkev kovačnica, kjer se lahko prerešetajo vse dnevne novice.

V neki župniji na Štajarskem je bila inštalacija novega župnika. Nekaj duhovnikov je streglo pri oltarju, drugi so pa ostali v zakristiji in ti so tako glasno govorili, šale zbijali in se smejali med sv. opravilom, da so se ljudje, ki so stali v cerkvi pri vratih zakristije, nejevoljno ozirali v zakristijo, kaj tam imajo gospodje. In taki naj potem svarijo mladino, da se v cerkvi spodobno vede!

Drug slučaj. Bil je pogreb jako čislane duhovnika. Cerkev je bila polna ljudstva, ki je ihtelo žalosti. Med sv. mašo dva dekana nista imela pametnejšega

posla, kakor da sta se celi čas v cerkvi ob strani velikega oltarja pomenkovala! Bog ve, o čem, o psalmu Miserere menda ne. In to na očigled cele cerkve!

Tretji slučaj. Bila je neka narodna slavnost, ki se je začela s sv. mašo. Ker je bila v cerkvi velika stiska in sparina, je več odlične gospode svetne in duhovne bilo v prostorni zakristiji. Vsi so se vedli mirno in resno, le dva duhovnika je jezik tako srbel, da sta ga morala glasno počohati, da se je slišalo ven v cerkev.

Kaj ne, jako vspodbudno!

Nikdo naj ne misli, da je zakristija sejmišče. Ceremoniale Episc. (I. 6) veleva, naj v zakristiji vlada mir, spodobnost, red in čistota, ker je tudi svet kraj zaradi bližine oltarja, sv. posod, oblačil, molitev in drugih svetih činov, ki se tam večkrat opravljajo.

Govorjenje v zakristiji ali v cerkvi naj bo torej omejeno le na to, kar je neposredno nujno za sv. opravilo. φ.

Oproščenje mitnine za dekane. Piše nam neki dekan: Peljal sem se pokopat nekega v dekanatu umrlega župnika. Na mitnici sem omenil mitničarju, da sem mitnine prost, ker imam službeno pot. Vsi ugovori niso nič izdali, plačati sem mu moral mitnino. Pritožil sem se na c. kr. finančno ravnateljstvo in dobil sem odlok, da sem imel jaz prav. Razlog se glasi: Po § 17. p. 16. mitniškega zakona z dne 26. avgusta 1891 drž. zakonik št. 140 so vožnje duhovnih pastirjev pri njihovih potih, kadar v svojih uradnih okrožjih izvršujejo službene dolžnosti, mitnine proste. Vsled naznanila ljubljanskega knezoškofijstva so po § 12. škofijskega navodila iz l. 1882. dekani v ljubljanski škofiji dolžni pokopavati v dekaniji umrle duhovnike. V tem oziru je tedaj za dekana vsa dekanija uradno okrožje in zato so vožnje dekanov, kadar isti gredo pokapat v dekaniji umrlih duhovnikov, mitnine proste.

A. K.

Benedictio mulieris post partum. 1. Se li pregreši žena, ki ne pride k vpeljavanju? — Graviter ne, ako tega ne opusti ex contemptu ritus; venialiter, ako to zanemarja iz lahkomišljenosti ali nebrižnosti.

2. Sme duhovnik vpeljavati žene, ki so pred civilno oblastjo ali pred krivoverci poročene? — S. R. C. od dne 18. junija 1859 pravi: »Ad benedictionem post partum ius tantummodo habere mulieres, quae ex legitimo matrimonio pepererunt.« Kakor je iz teh besed razvidno, duhovnik sme vpeljavati take osebe, ako ni pohujšanja, ali ako to ni po škofijskih določbah prepovedano, in ako duhovnik zaradi posebnih okoliščin spozna to za koristno; pravice pa take matere nimajo do vpeljavanja in duhovnik jim ga lahko odreče. Prim. delo: Dissertatio de non introducenda solemnī benedictione in templum puerpera catholica, cuius proles non est a catholico parrocho baptizata. Lowanii, 1837. — Conc. prov. Colon. 1860 pg. 110.

»Voditelj« IV.

3. Sme duhovnik vpeljati mater, kateri je otrok poprej umrl, predno je bil krščen? — Da, samo »benedictio infantis« se takrat izpusti, kakor tudi, ako otroka doma pusti. S. R. C. dne 12. sept. 1857.

Jos. Somrek.

B.

Priprave za biblične katekeze.

36. Božji čudeži v puščavi.

I. Uvod. Čudežno je Bog izpeljal Izraelce iz Egipta, čudežno jih rešil iz rok krutega Faraona, ki je žalostno končal z veliko vojsko v Rdečem morju. A čudežno je pa ljubi Bog še dalje vodil izvoljeno ljudstvo po puščavi, predno je prišlo v obljubljeno deželo. Taka dva čudeža (oziroma štiri) vam bom danes povedal.

II. Pripovedovanje. [Grenek studenec.] *a)* Lačno ljudstvo godrnja; Bog pošlje prepelice in mano; *b)* Mojzes privabi vode iz skale. [Vojska z Amalečani.]

III. Pojašnjevanje. *a)* »V puščavo«. Oni kraji, po katerih so Izraelci potovali, se imenujejo puščava, ker je sicer semtertja rastla trava, a zemlja ni bila obdelana; bili so le pašniki, ni pa bilo polja. Izraelci so bili že štiri tedne na potovanju in so povžili, kar so bili s seboj vzeli iz Egipta. Nastala — je lakota; a zaupati bi bili morali na Boga, ki jih je tako čudežno rešil in vodil, ne pa godrnjati. — »Zakaj sta nas pripeljala...« Kdo? (Mojzes in Aron.) Godrnjali so sicer zoper Mojzesa in Arona, a ker sta bila božja poslanca in sta v božjem imenu vodila ljudstvo, bilo je godrnjanje zoper Boga. Pa še predrzno sodbo so izrekli zoper nju, češ, da sta jih nalašč privedla v to zadrego; iz katere besede se to vidi? (»Pomorit«.) — Česa so tako težko pogrešali Izraelci v puščavi? (Mesa in kruha egiptovskega.) Dobri Bog jim da obojega. — »Toliko prepelice...« Spomladi se v onih krajih vrača mnogo ptic selivk iz južnih krajev, in so večkrat tako utrujene vsled dolgega letanja, da jih lahko lové z rokami. Vendar se mora tudi to imenovati čudež, ker so prepelice nenavadno in ravno takrat prišle v toliki množini, ko je Bog napovedal. — »To je kruh, ki vam ga je dal Gospod jesti«, torej ne naravni kruh, kakor se prideluje iz zemlje, marveč čudežen živež, ki ga je Bog sam naravnost pripravil. — »Vsak si ga naberí...« Sv. pismo nam še pové, da je Bog pristavil: »Šesti dan pa naberite za dva dni;« zato ker je bil sedmi dan sobota, dan počitka, in ta dan ni padala mana. Če je pa kdo drug dan nabral za več dni, se mu je izpridila, črvi so se zaredili v nji.

b) »V drugem kraju puščave«, že bolj proti jugu, »v puščavi Sin«. (Zemljevid!) — »Tukaj ljudstvo zopet godrnja.« Bili so še silnejši; iz katerih besed spoznaš to? (»Zakaj se prepirate z menoj?« in še bolj iz nastopnega: »Še malo, in kamenjalo me bo.«) — »Horeb«. (Zemljevid!)

[Koliko čudežev ste danes slišali? Poslušajte, povem vam še dve prav lepi in podučni dogodbi: eno, ki se je zgodila še pred tem, kar nam pripoveduje naša knjiga, in eno, ki se je zgodila potlej. Pristavimo torej še eno v začetku in eno ob koncu. Prepričan sem, da, vsaj kar vas je pridnejših, mi boste znali prihodnjič povedati še poleg tega, kar se boste naučili iz knjige. — »Od Rdečega morja so kmalu prišli Izraelci v neko puščavo, kjer ni bilo pitne vode. Čez tri dni dobijo studenec, čigar voda je bila grenka in nepitna. Ljudstvo je godrnjalo zoper Mojzesa, rekoč: »Kaj naj pijemo?« Mojzes je molil in Bog mu pokaže kos lesa; tega vrže v vodo in voda je bila sladka« (pitna, ne kakor morska, ki je grenka in nepitna). — Ob koncu pa: »Ko so bili Izraelci še v istem kraju, prišli so jim nasproti Amalečani¹. Mojzes je poslal Jozueta, da bi se vojskoval z njimi; sam pa je šel z Aronom in Hurom na goro, da bi molil. Ko je Mojzes povzdigoval roke v molitvi, so zmagovali Izraelci; ko je pa popustil, bili so Amalečani močnejši. Zato sta mu Aron in Hur podpirala roke, dokler ni Jozue v beg zapodil sovražnika.«]

IV. Razlaga. 1. Božja vsemogočnost. [Les, ki ga je Mojzes na božje povelje vrgel v studenec, ni imel že po naravi take moči, da bi osladil toliko grenke vode, marveč božja vsemogočnost je vodi odvzela neprijetno grenkoto.] Da je na udarec Mojzesove palice iz suhega skalovja hipoma pritekel močan studenec, kaj takega je mogla storiti le božja moč, ne pa sam Mojzes s palico. Isto je reči o prepelicah in še posebej o čudežni mani, ki je bila 40 let zadosten in okusen živež v nerodovitni puščavi. — 2. Dobrotljivost in usmiljenost. Gospod je bil neizmerno dobrotljiv in prizanašljiv slabovernemu ljudstvu: z vidnim znamenjem jih je spominjal na svojo vedno pričnočnost, z oblačnim stebrom jih je varoval solnčne pekočine v vroči puščavi, odpustil jim je večkratno mrmranje ter jih obsipal z novimi dobrotami (prepelice — mana — voda, — [pomoč zoper sovražnike]). Tako dober je Bog tudi do nas. Le pomisli, kolika dobrota je hladna voda! kruh! To bi še le potlej prav spoznali, ko bi morali obojega stradati.

¹ Amalečani so bili potomci Izakovega sina Ezava, jako divji, nestalen (ničvreden) paganski narod, ki se je potikal po Arabiji med Kanaanom in Rdečim morjem. Hotel je ukončati izvoljeno ljudstvo.

3. Molitev: Mojzes ni povzdignil k Bogu le svojih rok, marveč tudi srce. — Ne Jozuetova hrabrost, marveč Mojzesova molitev je zmaga sovražnika. »Veliko premore stanovitna molitev pravičnega« (Jak. 5, 16). — [Moli in delaj! Izraelci se niso zanašali samo na Mojzesovo molitev, marveč so se tudi sami vojskovali. V potrebah in nadlogah moramo tudi mi sami vse storiti, kar je v naših močeh, in Boga prositi pomoči.]

4. Predpodobe. *a)* Mana je bila predpoda presv. Rešnjega Telesa. Mana je padala vsak dan zjutraj — krepčala Izraelce na potovanju — bila je bela — sladka — velik čudež božji. Povej, kako se to vjema s presv. Rešnjim Telesom? (Jezus, ki je pričujoč v presv. Rešnjem Telesu, je prišel iz nebes — še sedaj pride pri vsaki sv. maši ob povzdigovanju na oltar — v podobi belega kruha — nas krepča na potovanju skozi puščavo našega življenja — je sladka hrana vsem, kateri ga ljubijo. »Kruh z nebes si jim dodelil — kateri ima vso sladkost v sebi.« Presv. Rešnje Telo je največji čudež božje ljubezni.) — *b)* Voda iz skale je predpoda Jezusovih milosti, katere sam imenuje »živo vodo«. — *c)* Les, ki je osladil grenko vodo, je bil predpoda svetega križa. Kristusov križ nam oslajšuje vse grenkosti in britkosti, ker nam daje milost krščanske potrpežljivosti in nas uči, voljno prenašati vse nadloge iz ljubezni do Jezusa, ki je toliko trpel za nas. — *d)* Mojzes, ki je molil na gori z razprtimi rokami, je predpoda Jezusa Kristusa, ki je na križu razpet molil za rešenje sveta; pa tudi predpoda duhovnika pri sv. maši, ki z razprtimi rokami moli za ljudstvo.

V. Uporaba. Presveto Rešnje Telo. (**Za srce**). Izraelci so se »neizrečno čudili«, ko so zagledali mano v puščavi, in strmeč popraševali »manhu? — kaj je to?« Še vse bolj moramo strmeti mi, ako pomislimo, kolik čudež ljubezni božje, ki ga niti najvišji angeli — kerubi in serafi — ne morejo razumeti in ga z največjo ponižnostjo in spoštljivostjo molijo, namreč zakrament presv. Rešnjega Telesa, ko se v podobi belega kruha Jezus Kristus sam daje v našo dušno hrano, da koprneč ne omagamo na težavnem potovanju skozi zemeljsko puščavo. Štirideset let so vsako jutro hvaležno pobirali to nebeško hrano; oj, kolika nehvaležnost, pa tudi kolika škoda bi bila za nas, ko bi zanemarjali najboljšo oporo na svojem težavnem potovanju proti obljubljeni deželi, nebeškemu raj! Ne, večje nespameti si ne morem misliti, kakor bi bila ta; če po eni strani spoznamo, da je naša pot proti nebesom tako nevarna in težavna, da je ne moremo zmagati brez tega angelskega kruha, in če po drugi strani dobro vemo, kako ljubeznivo nam Jezus ponuja to krepko nebeško hrano, — pa bi vendar zanemarjali sv. obhajilo, ga le malokrat sprejemali in morda še takrat le mrzlo in slabo pripravljeni!

Oh, otroci, kakor je bila mana Izraelcem edina opora, da so ostali živi in se pomikali čimdalje bližje svojemu namenu, — ves čas, da so prišli do Jerihe v Sveti deželi — (»Tukaj so obhajali velikonočni praznik in jedli pridelkov te dežele. Odsehal je nehala mana.« Str. 58.) — enako bo tudi presveto Rešnje Telo veličastno središče vseh naših pobožnostij in sv. obhajilo najsvetejše opravilo med vsemi našimi opravili, dokler ne bomo — zadnjikrat ob smrti pokrepčani z nebeško mano, sveto popotnico — začeli v svetih nebesih obhajati velikonočne radosti in veselo prepevati večne aleluje! (Kako se vedeš vpricho presvetega Rešnjega Telesa? Kako in kolikrat se pripravljáš za sv. obhajilo? ...)

37. Bog dá deset zapovedi na gori Sinaj.

I. Uvod. Zadnjič smo se učili, kako je ljubi Bog Izraelcem pripravil potrebno hrano v puščavi. Sedaj so zopet potolaženi mirno in zaupno dalje potovali ter prišli do gore Sinajske. Tukaj so se zopet ustavili in tu jim je bil najimenitnejši postanek vsega potovanja, ker jim je Bog na veličasten način dal 10 zapovedi.

II. Pripovedovanje. *a)* Izraelci pridejo do Sinajske gore; *b)* Bog govori prvič z Mojzesom, ki naznani ljudstvu njegove besede; *c)* Bog govori z Mojzesom vdrugič in mu naroči, kako naj se ljudstvo pripravi; *d)* Bog da zapovedi; *e)* ljudstvo trepeče, Mojzes daruje in potrdi zavezo s krvjo.

III. Pojašnjevanje. *a)* »Tretji mesec po izhodu«. S tem ni rečeno, da so bili Izraelci že nad dva meseca na potovanju, marveč umeti je tako-le: v sredi prvega meseca so izšli; torej so v prvem mesecu potovali le 15 dnij, potem ves drugi mesec = 30 dnij, in če prištejemo še tri dni, je bilo vsega dosedanjega potovanja 48 dni, dobro poldrug mesec. — »Do gore Sinajske«. Ločiti je Sinajsko gorovje in posebej še višji hrib v tem gorovju, ki ima tudi ime Sinaj. (Zemljevid!) *b)* »Mojo zavezo« = moje zahteve, moja postavo. Zavezo, katero je bil Bog sklenil z Abrahamom, hoče sedaj ponoviti z vsem ljudstvom. — »Izvoljeno ljudstvo« = izmed vseh drugih narodov posebej odbrano ljudstvo, ki bo deležno njegove posebne ljubezni, milosti in skrbi.

c) »Naj se posvečujejo«, z obžalovanjem svojih grehov in z molitvijo. — »Operejo svoja oblačila;« zunanja snažnost bodi izraz notranje čistosti, obenem pa tudi znamenje spoštovanja do zapovedi Gospodovih.

d) »Trobentni glas«. Tu ni misliti na navadni trobentni glas, marveč na mogočen, trobentanju podoben — podaljšan nadnaraven glas, ki je razločen od groma. Ta naj bi sklical razkropljene Izraelce

v obližje gore. Naštej, v katerih rečeh se je kazalo božje veličastvo ob tem pripravljanju?

e) »To je kri zaveze« = ta kri je v potrjenje zaveze. Zaveza je bila v tem, da je ljudstvo obljubilo zvestobo Bogu, Bog pa ljudstvu svojo milost in posebno naklonjenost.

IV. Razlaga. 1. Neskončna svetost božja. Ker je Bog neskončno svet, zahteva, da bi se tudi vsi ljudje varovali hudega in delali dobro, da bi bili vsi sveti.

2. Božje veličastvo. Bog je tudi na zunanje pokazal svojo moč in veličastvo, da bi ljudstvo, kolikor je mogoče umrljivim in omejenim stvarjem, spoznalo njegove najimenitnejše lastnosti in se ga balo. Črni oblak, ki pokriva vso goro, pomeni, da je Bog neskončno popolno bitje, ki ga ne more razumeti človeški um; grom in bučanje trobentnega glasu razodeva božjo moč in veličastvo; bliski in plameni, v katerih je žarela gora, oznanjujejo božjo svetost in pravičnost; tresenje plamteče goré resnobno spričuje božjo oblast in božje gospostvo. Vse to naj bi Izraelce in nas prešinilo in pretreslo s svetim strahom, da bi natanko izpolnjevali božje zapovedi.

3. Božje zapovedi na Sinajski gori so le glasen izraz iste božje volje, katero nam je Bog zapisal v naše srce in nam jo javlja naša vest. (Vpr. 346.)

4. Nova in stara zaveza: Bog je staro zavezo ustanovil po Mojzesu, novo po Jezusu Kristusu. Razloček: 1. Stara zaveza je bila sklenjena le z enim narodom, nova velja za vse ljudi; 2. Stara zaveza je bila le za nekaj časa, nova traja do konca dni in kot zmagovalna cerkev vekomaj; 3. St. z. je bila potrjena z živalsko krvjo, nova z Jezusovo krvjo. (»To je moja kri, kri nove zaveze«); 4. St. zav. je bila nepopolna in tudi ni dajala moči za izpolnjevanje strogih zapovedi, nova je popolna in daje dovolj pomočkov za izpolnjevanje njenih milih zapovedi.

5. Binkoštni praznik je ustanovni dan stare in nove zaveze: 50. dan po izhodu iz Egipta je Bog dal 10 zapovedi; 50. dan po Kristusovem vstajenju je prišel sv. Duh in se je pričelo kraljestvo nove zaveze — sv. kat. cerkev. (Katere sličnosti so med obema?)

V. Uporaba. Strah božji. (**Za srce**). Izraelci so imeli mnogo lepih lastnosti, a v vsem pa niso hvale vredni. Posebno zato mi niso kaj všeč, ker so tako radi pozabili na Boga, božjo pričujočnost, božjo dobrotljivost... Kako so se tresli, kako ponižno molili, kadar je Bog občutno pokazal svojo vsemogočnost! Potlej so ga pa zopet pozabili, in posvetno živeli. Toda ah! kako zelo smo jim tudi mi katoliški kristijani podobni v tej omahljivosti! Kadar hudo grmi in treska, kadar je potres, kužna bolezen, skratka: kadar tudi mi čutimo tako blizu in

čutno pričujočnost božje vsemogočnosti kakor Izraelci ob Sinajski gori, takrat se tudi nam začno topiti naša omehčana srca, takrat smo tako voljni in pripravljeni »vse storiti, kar je Bog zapovedal«. A pozneje tako radi pozabimo na svoje obljube, svoje sklepe. In vendar je Bog vedno isti, vedno nam enako pričujoč! — Otroci, naj nam bo današnja svetopisemska naloga nekakšno središče vseh drugih nauk iz stare zaveze. Kakor Izraelcem, tako tudi nam velja oni veličastni, velikomaj nepozabni blisk in grom, ognjeni žar in presunljivi trobentni glas na tresoči se Sinajski gori! Kakor dober oče pokaže šibo v kotu ali za ogledalom, predno kaj zaukaže svojim otrokom, tako je tudi naš nebeški Oče najprej pokazal, kako občutno nas lahko kaznuje, potlej pa nam je naznanil svojo voljo. Oh, govorimo odločno tudi mi: »Vse kar je Bog zapovedal, hočemo izpolnjevati!« Pa ne tolikanj iz strahu pred kaznijo, marveč iz ljubezni do svojega najboljšega Očeta. Saj je Bog tako dobro želel, ko nam je dal zapovedi. Saj ljudje, kateri natanko izpolnjujejo njegove zapovedi, so kakor angeli že tukaj v zemeljski puščavi. In ko bi vsi ljudje brez izjeme natanko izpolnjevali božje zapovedi, mahoma bi izginile vse hudobije s sveta: rop, tatvina, goljufiga, obrekovanje, jeza, sovraštvo, krivica, nezmernost, nečistost itd.; naša solzna dolina bi se nakrat izpremenila v rajski vrt! Ker pa drugih ljudi ne moremo izpremeniti, poboljšajmo sami sebe in vsak naj danes obljubi pred živim, povsod pričujočim Bogom: »Vse, kar nam je Bog zapovedal, hočemo izpolnjevati!«

A. Kržič.

C.

Nekaj misli o volitvi stanu.

7. Priprava k volitvi stanu.

1. Po besedah sv. Tomaža Akvinskega Bog posebno v tem svojo modrost kaže, da ne dela vse sam, ampak da se poslužuje vstvarjenih pomočkov in sicer vedno primernih vsaki naravi. Človek je prosto in razumno bitje, za to ga Bog tako vodi, da človek sam svoj razum rabi in prosto voljo, prosto se odloči; prosto in razumno postopa, misli in premišljuje in se po lastnem spoznanju ravna. Mi pa smo slabi, v svojem spoznanju omejeni, čutimo potrebo pomoči. Bog jo bo dal, ako ga prosimo. Za to moramo tudi pri volitvi stanu sicer svoje moči rabiti in truditi se, ali z lastnimi močmi ne moremo pravega poklica božjega spoznati, kamoli v dejanju izpolniti. Torej moremo Boga prositi za razsvetljenje in pomoč. — Dobro je v ta namen opraviti kako posebno pobožnost: devetdnevnicu k presv. Srcu Jezusovemu, ali k bl.

D. Mariji, k sv. Alojziju, k angelu varihu... kakor ima kdo ravno priložnost ali osebno zaupanje. Ker pa »modrost ne gre v hudobno dušo, in ne prebiva v telesu, ki je udano grehu (Mdr. 1. 4), se mora najprej duša očistiti greha, grešne navade se morajo odpraviti, potrebna je prava pokora, resnično poboljšanje življenja, ako je bilo prej grešno. Potem je treba premišljevati večne resnice, ker one so edino pravo svetilo pri volitvi stanu, one so splošno razodenje volje božje, temelj in podlaga vsake pobožnosti, one poslednji nagib k spolnjevanju stanovskih dolžnosti. Za vse to pa je treba dobre volje in nekoliko časa: v enem ali dveh dneh se to važno opravilo ne more končati. Sv. Ignacij svetuje, za to delati celi mesec duhovne vaje in premišljevati večne resnice.

2. Bog hoče, da človek pri človeku išče pomoči. Za to je on nekatere postavil za svoje namestnike. Savla je poslal k Ananiju, da mu pove, kaj ima storiti. Bl. D. Marija je ukazala sv. Alojziju s spovednikom se posvetovati. Ali »pred svojimi prijatelji bodi previden« in »izmed tisoč imej le enega svetovalca« (Sir. 6), ki je izurjen v duhovnem življenju, ki nima lastnih želj, ampak le želi, da ti voljo božjo spolnjuješ. Ako te kdo nagovarja ali odvrča, ako težave zmanjšuje in zakriva, ako hoče da le njemu zaupaš, ako ti hoče zapovedati, ne poslušaj ga! Vsaka setev, ki je ni sejal Oče nebeški, vsako drevo, ki ga ni Bog zasadil, bo s korenino izruvano. Svetovalec ali vodja nima nič sejati ali saditi, on te ne sme nagovarjati, on ti ima le pokazati voljo božjo. (To si pa tudi v spominu ohrani, ako ti drugim svetuješ, ali jih vodiš pri molitvi.) Za Bogom je vsak človek sam svoje sreče kovač, ako mu jo hoče drugi kovati, mu bo le nesrečo skoval. Le ko se kdo že spoznani volji božji protivi, ali se obotavlja v dejanju spolniti, naj se nagovarja ali nagiba, da stori, kar Bog od njega terja.

3. »Naraven človek ne razume tega, kar je božjega duha; zakaj to mu je nespamet, in ne more spoznati, kar se po duhovno preudarja.« (1. Kor. 2, 14.) Zato se ž njim ne posvetuj! Ne govori o volitvi stanu z ljudmi, kateri ne skrbijo za zveličanje duše. Čitaj pa knjige, katere govore o različnih stanovih, ali razlagajo dolžnosti stanu, katerega misliš nastopiti. Kar te je ganilo, kar si posebno spoznal, ali kar ne razumeš, česar se bojiš, vse to zapiši, da moreš pozneje še premišljevati in z drugimi se posvetovati.

4. Ne voli in ne misli na volitev stanu, kadar je tvoje srce nemirno in razburkano, kadar strastno kaj želiš ali se bojiš, kadar imaš neurejene želje in se ne čutiš udanega v voljo božjo! V ognju poženja in v viharju strasti ne govori Bog, in ko bi govoril, ga ne moreš razumeti. Bog govori prijateljski le k pobožnemu srcu, le mirna, čista duša more njegov glas spoznati. Kakor se Bog Eliju ni prikazal

ne v močnem pišu, ne v potresu, ne v ognju, ampak v šumljanju tanke sapice, tako bo tudi pri tebi. Tanko sapico milosti le mirna duša opaža. »Kateri želijo obogateti (če tudi le na dovoljen način, veliko čast in slavo doseči, ali mesene sladnosti uživati), padejo v skušnjavo in zadrego hudičevo in v veliko nepridnih in škodljivih želj, katere potope človeka v pogubljenje.« (1. Tim. 6. 9.)

5. Nekateri so se že odločili za en stan, pa še nekaj premišlujejo, kakor da bi stan volili z željo, naj bi Bog njih volitev potrdil. Tako premišljevanje utegne biti dobro, ali ni volitev. Je že po volitvi, ko bogoslovec premišluje, kako da bo kot mašnik živel, ali ko si samec išče osebo, s katero bi se zaročil. Pri pravi volitvi stanu je prvo in edino vprašanje, da li je ta stan za te ali ne?

8. Premišljevanje o delu.

1. Preden je bil človek ustvarjen, je bila zemlja že pripravljena, tako ustvarjena, da bi jo človek »obdeloval«. Ko je pa Bog človeka ustvaril, ga je postavil v vrt veselja, »da bi ga obdeloval in varoval«. Po grehu je Bog zemljo preklel in rekel, da bo človek le v trudu od nje živel in v potu svojega obraza kruh jedel. Delo je postalo težavno in nujno potrebno za življenje. Akoravno pa je težavnost dela posledica greha, prava pokora, ki nas opominja na greh (in v tem nekako sramotna), vendar ni sama v sebi sramotna, temveč v sedanji nujnosti upravo častna. Hrana, obleka, stanovanje, vse kar človek potrebuje, se more le s trdom, s težkim delom pripraviti. Kdor hoče te reči brez truda uživati, terja, da bi se drugi zanj trudili, on dela krivico, ni pošten. Kdor hoče, pošteno živeti, se mora za to, kar potrebuje, sam potruditi. In še več. On mora to, kar so v otročjih letih drugi zanj storili, povrniti in skrbeti, da ne bo na stare dni od truda drugih živel. Pa tudi tako še ni zadostil vsem dolžnostim človeštva. V človeštvu (med vsemi ljudmi) so nekateri, ki morajo celo življenje od truda drugih živeti, nekateri so pohabljeni, bolehní, slabi, ali jih prezgodaj smrtna kosa pokosi. Za te morajo drugi skrbeti, kateri so zmožni. Naj nam to pojasnijo vzgledi.

2. V neki kmečki hiši je dvanajst ljudi: stari oče in stara mati, gospodar in gospodinja in osem otrok, za delo jih je pa samo šest. Tedaj se mora vsak za dva truditi, ako hočejo vsi živeti. Oni pa ne potrosijo vsega, kar pridelajo; potrošili bi lahko, pa si pritrgujejo in hranijo, da jim ne zmanjka, ko bi prišla slaba letina ali kaka druga nesreča. V drugi hiši sta oče in mati, dobra pridna delavca, pa komaj preredita svojih petero otrok. Ko nemila smrt pokosi očeta in mater, mora občina za otroke skrbeti, vsakdo v občini si mora, kakor pravimo, zavoljo njih nekaj od ust odtrgati.

Pomislimo si sedaj, da je cela dežela, ali cela država le ena družina ali zadruga: vse kar se pridela, je skupno za vse. Od tega morajo živeti ne samo delavci in njih otroci, bolniki, starci, in tisti, ki skrbijo za red, učitelji in učenci, pa še nekateri drugi. Zakaj ljudje bi ostali ljudje kakršni so, nekateremu bi se ne ljubilo delati, pa bi ga morali siliti, drugi bi hotel bolj ugodno živeti, pa bi kradel. Potrebovali bi orožnikov in beričev, kaznilnice in ječe. Če pa tudi ni vsa država ena zadruga, je vendar le neka zadruga, in vse to se mora preskrbeti: nekaj se preskrbi iz poedinih družinskih blagajn, nekaj iz občinskih, deželnih in državnih. Blagajna pa se hitro izprazni, ako se nič notri ne deva. Tedaj si mora vsak zmožen človek nekaj pritrirati z avtoriteto drugih. Pomisli še, koliko pridelkov človeškega truda propade po nesreči. Vse to nadomestiti je prava dolžnost človeštva, vseh zmognih ljudi.

S tem bi bilo naše premišljevanje končano, ali avtoriteto godrnjavcev moramo še nekaj povedati za dijake in učenjake.

5. V trgu D. sta bila Jaka in Janez, otroka sosednjih hiš, velika prijatelja, ko sta v domačo šolo hodila, in sta prijatelja ostala celo življenje. Janez je postal zdravnik, Jaka pa je ostal kmet. Nekega dne (bilo je proti koncu sušca 1875), popraša Jaka Janeza, kako da ima on zdaj tako veliko plačo, in da mu vsi radi tudi mali trud dobro plačajo. Ko bi bil doma ostal, bi bil njegov trud gotovo tako slabo čislán, kakor drugih kmetov. Na to odgovori Janez: Ti si se pri kmetiji z lastnim trudom preživil in morebiti še kaj prihranil. Ko pa sem jaz v šolo hodil, so stariši za me plačevali, vsako leto več kot dvesto goldinarjev. Od teh denarjev niso imeli nobenih koristi, bili so naloženi v moji glavi, kakor pravijo učeni, na amortizacijo, to se pravi tako, da se glavnica kot glavnica ne bo povrnila, in tudi obresti ne, dokler se ne izšolam. Ko pa se izšolam, imam dobivati obresti in nekaj glavnice. Ko bi bil umrl, bi bilo vse izgubljeno. Ko bi se bil ta denar (vsako leto le 200 gld.) v hranilnici naložil, bi hranilnica v trinajstem letu več kot tri tisoč goldinarjev izplačala. Ta glavnica je še vedno naložena v moji glavi. Ljudje to vejo ali vsaj nekako čutijo, in zato mi radi odplačujejo trud poprejšnjih let. Trud pa tudi ni tako majhen, kakor ti misliš. Ti poznaš le delo z rokami, ne veš, kaj se pravi učiti se in z glavo delati. Glej! učiti se, je tako težko in neugodno, da mnogi opešajo, ali začnejo hirati in ne morejo šol dovršiti. Vsak stan ima svoje težave, svoja težka in neugodna opravila. Jaka mu na to ni vedel kaj odgovoriti, le gledal ga je, ker Janezov odgovor je imel neko čudno resnico v sebi, namreč razloček med vrednostjo in posledki telesnega in duševnega napora. Ako pa hočemo še bolj na-

tanko preračunati, koliko da stane učena glava, in koliko da se ceni učenost, moramo računati vse, kar se na dijake troši: plačo učiteljev in vse vzdrževanje šol. Ali to ni naš namen. Mimogrede naj bo le rečeno, da bi se mogel res vsak gimnazijalec in visokošolec (vsaj ako vzamemo vseh dvanajst let skupaj) s trudom, ki ga potroši za vedo, pošteno prehraniti in še kaj prištediti. Res je tedaj, da se denar, ki se na dijake troši, nekako nalaga na glavnico, katera ima svoj čas koristiti. Ali kako in komu? Koristi ali obresti te glavnice se gotovo ne dajo s številkami zapisati, in tudi noben pravi prijatelj dijakov ni tako sebičen, da bi pričakoval sam za se od dijakov gmotno korist. Od dijakov se pričakuje, da bodo enkrat s svojo vedo človeštvu koristili. To je namen tistih, ki dijakom pomagajo; za to skrbeti, je tudi prava dolžnost dijakov. Kdor pa uživa kako podporo pod pogojem ali s pristavkom, da vstopi v kak odločen stan, je dolžan stopiti v ta stan in v tem stanu človeštvu koristiti. Ako bi brez važnih vzrokov tega ne storil, bi grešil, ako bi podporo še užival, ko se je že odločil za drug stan, bi nekako kradel. Kakor mladenič po zaroki ali resnobni obljubi, stopiti s kako osebo v zakon, težko greši, če brez važnih vzrokov odstopi, tako se more tudi dijak z izrecno ali sporazumljeno obljubo (s prejemo podpore) težko obvezati, stopiti enkrat v odločen stan. Ali dotičniki mislijo na to? Malopriden dijak, ki je nanj vloženo glavnico zapravil, bo ostal dolžnik, dokler ne plača vsega dolga do zadnjega vinarja. Kateremu se je mnogo dalo, se bo tudi mnogo terjalo od njega. Za marsikaterega bi bilo boljše, da bi vse žive dni koze pasel, kakor da je hodil v šole. Če misliš, da je tebi šola prižgala posebno luč, katera drugim ne sveti, da ti ni treba več po stari šegi živeti, nikar ne misli, da boš brez truda pošteno živel in »ne sovraži trdih del in kmetovanja, katerega je Najvišji vstvaril.« (Sir. 7, 16.) »Kdor neče delati, naj tudi ne je.« (2. Tes. 3, 10.) »Kdor svojo zemljo obdeluje, bo kruha sit, kdor pa lenobo pase, je pravi neumnež.« (Preg. 12, 11.)

Tedaj je po volji božji, katero nam je razodel po naravi, in tudi naravnost vsakega človeka dolžnost delati; s trudom in naporom svoj kruh jesti. Akoravno si more človek s svojim umom naravne in živalske moči podvreči in svoja telesno-naporna dela olajšati, je vendar misel in želja, vedno ugodno, brez zoprnega in naporenega dela živeti, da najmanj rečemo, neurejena. Prej je delo, potem plačilo, kdor prej plačilo terja ali zaužije, nego zasluži, se gotovo ne ravna po pravem redu. Ugodno življenje je plačilo, ali naše pravo plačilo bo še le v nebesih, pa le »po mnogih nadlogah moramo iti v nebeško kraljestvo.« (Ap. 14, 21.) Tukaj na zemlji smo v dolini solz, tukaj so težave in bridkosti.

9. Volitev.

1. Pri volitvi stanu moraš dobro premisliti vse, kar se tiče prihodnjega stanu, ali ne vsega na enkrat, tudi ne smeš skakati od ene reči k drugi. Ko si eno resnobo na vse strani pretresel in pretehtal, začni z drugo. Pa tudi sam nase ne pozabi! Pomisli na svoje zmožnosti in na dolžnosti, katere si že nase vzel. Ako imaš veljavne zaroče, kako obljubo, ali druge dolžnosti, ki te vežejo pod greh, ne moreš nič voliti, kar bi bilo njim protivno. Ako pa ti meniš, da moraš kaj tacega voliti, pomisli najprej, kako da se boš teh vezi pošteno znebil. Dokler te vežejo take vezi, je vsaka njim protivna volitev neveljavna, in ako bi bila resnoba, greh.

Poedine reči, katere pri volitvi preiščuješ, preglej od vseh strani, kakšne da so, same na sebi, kakšne posebe za te: ali so mogoče, ali si ti še prost voliti jih itd. Kar ti je zapovedano, ali k zveličanju nujno potrebno, to moraš sprejeti. Kar ti je prepovedano, kar se protivi dolžnostim, katere si že sprejel, kar je samo na sebi grešno, ali krščanskemu življenju protivno, moraš pustiti. Pri takih rečeh ni volitve. Tukaj veljajo besede sv. evangelija: »Ako hočeš v življenje iti, spolnuj zapovedi« (Mat. 19, 17), spolnuj vse dolžnosti svoje.

2. Volitev kake reči se začne, ko si dobro spoznal, da moreš ž njo in tudi brez nje zveličan biti. Prvo volivno vprašanje je: Kako bom bolj lahko, ali bolj gotovo zveličan, s to rečjo ali brez nje — v tem stanu ali v kakem drugem? Tu posebno pazi, da se ne prenaagliš, da te poželjivost ne zaslepi. Poglej kakšna da je tvoja volja pri tej reči, da li je k njej nagnjena ali jej protivna, da li jo želiš, ali se bojiš? Prizadevaj si in prosi Boga, da boš ravnodušen, da ti bo čisto vse eno, da li služiš Bogu s to rečjo, ali brez nje, v tem stanu ali v kakem drugem, kakor je volja božja.

3. Ko se čutiš do te reči tako hladnega, kakor da bi ti za njo nič mar ne bilo, in da hočeš le kakor od prijatelja naprošen čez njo svoje mnenje izreči, prosi Boga za razsvetljenje in začni to reč preiščevati in pretresati. Poišči, koliko da ima v sebi dobrega in koliko slabega, koliko ugodnosti in koliko težav; pa si zapiši vsako posebej. Potem poglej svoja lastna svojstva, svoje strasti in svoje zmožnosti, svoje moči in svoje slabosti, pa misli, kaj bo, če bo taka narava skupaj s to rečjo. Pomisli tudi, kaj je bistveno, kaj le slučajno, kaj se le more zgoditi in kaj se bo skoro gotovo zgodilo; kaj je le telesno ali časno, dobro ali zlo, kaj dušno ali čeznaravno. Bolj ko vse to premisliš in preudariš, boljše je. Vse, kar bi te od molitve in tega preiskovanja odvrčalo, je gotovo skušnjava. Duh božji se nikjer spoznanju potrebne resnice ne protivi.

4. Volitev še ni končana, ko si spoznal, koliko da ima kaka reč v sebi dobrega in koliko slabega; tudi še ne, ko si spoznal, koliko da ima več dobrega ali slabega. Voliti mora volja, volja pa je prosta in ima svoje muhe. Večkrat najde razum mnogo dobrega in le malo slabega, volja se pa za dobro ne zmeni, le hudega se boji, včasih pa vidimo le malo dobrega in mnogo hudega, volja se pa ne plaši hudega, ona čuti v sebi neko srčnost, hudo premagati, hoče ravno ono dobro in se z nekim veseljem spusti v boj proti hudemu. Ali mi ne smemo voliti po nagnjenju lastne volje; dobra volitev mora biti po volji božji. Le takrat volimo resnično dobro, kadar volimo to, kar Bog hoče. Bog pa ne terja od nas, da bi volili vselej to, kar je samo na sebi boljše. Vemo, da je devištvo boljše, kakor zakonski stan, in vendar Bog mnoge kliče v zakon. Tako more On tudi tebe klicati k temu, kar je samo na sebi sicer dobro, ali vendar manj dobro. Kakor je v nebesih mnogo stanovanj, tako vodijo tudi mnoga in različna pota v nebesa. Bog najbolj ve, kake zmožnosti da imaš, in po katerem potu ali v katerem stanu da se lahko zveličaš, za to ga prosi in izroči se njegovi volji.

5. Kadar si popolnoma ravnodušen, da ti je vse eno, po kateri poti da hodiš, ali v katerem stanu da Bogu služiš, poglej in premisli vse dobro in slabo onega stanu in pazi, kam da se tvoja volja nagiblje. Ako sam od sebe resnično nimaš nobenega nagnjenja, in vendar čutiš neko nagnjenje; o katerem moreš reči, da ni poželenje mesa, ne poželenje oči, ne napuh življenja, tedaj smeš zaupati, da je to nagnjenje od Boga, pravi poklic božji. Včasih se pokaže takó nagnjenje močno in s takimi znamenji, da se pametno ne more dvomiti o poklicu božjem, včasih se komaj opazi. Kadarkoli pa si opazil tako nagnjenje in si vsaj nekoliko prepričan, da je od Boga, zahvali se mu in prosi ga popolnoma udan v njegovo sv. voljo, da on to volitev prejme in potrdi, ako je njemu na čast in slavo. (To se more med volitvijo večkrat zgoditi.)

6. Včasih ostane človek pri takem premišljevanju res bladen, ne čuti nobenega nagnjenja, ali pa se nagiblje enkrat na eno, drugič na drugo stran, enkrat je ves vnet za kako stvar, drugič ga obhaja groza in strah, ko na njo misli. — Ne obupaj! Jezus je »zapovedal vetrovom in morju, in bila je velika tihota.« (Mat. 8, 26.) On bo tudi vihar tvojega vzburkanega srca pomiril. Le moli in prizadevaj si spoznati, od kod da prihaja strah in nemir, od kod veselje. Večkrat je skrito kako samoljubje; kaka neurejena želja, katera te vznemirja. Za to moraš ponavljati prošnjo in trditev, da iščeš le čast božjo in zveličanje duše. Posebno po sv. obhajilu je ugoden čas za take prošnje in premišljevanja. Misli si človeka tebi nepoznanega, ki se nahaja v ravno takih težavah, kakor si ti, in te prosi za svet. Kar bi njemu svetoval, to

stori sam! Drugokrat si misli, da si na smrtni postelji, ali celo že pri sodbi božji, pa preudarjaj, kaj bi takrat želel, da si storil. Pazi, kako da ti je pri srcu, ko to premišljuješ, in ravnaj se po tem! Ohrani si v spominu, in zapiši si, pri kateri priložnosti da si bil vesel in pri kateri poln strahu, posvetuj se s pobožnim, v dušnem življenju izurjenim spovednikom, odkrij mu svoje srce in ravnaj se po njegovem napeljevanju. Koristna je tudi telesna pokora iz tega namena, da se umiri srce in spozna volja božja. Varuj pa se storiti kako obljubo ali kako drugo dolžnost na se vzeti ob času veselja in vnetosti, kakor tudi ob času velike žalosti in otožnosti. Ne obveži se na nič, dokler nisi popolnoma miren.

10. Primer.

Mnogi ne vedo, kako bi pričeli, kaj in kako da bi premišljevali pri volitvi stanu, pa premišlujejo marsikaj brez vsega reda in tudi brez prave koristi. Že več kot pred sto leti je nek Ljubljčan tako-le postopal, tako-le premišljeval: gimnazijo moram zapustiti, v nebesa hočem priti, iti moram na nevarno pot življenja, vidim mnogo razpotij. Odprta so mi razna pota svetnega življenja, pristop k oltarju mi ni zabranjen, ako potrkam na samostanska vrata, se mi bodo tudi vsaj za poskušnjo odprla. Kam naj se obrnem? O Bog! pokaži mi pot, po kateri imam k Tebi priti, razsvetli Ti mene, da prav spoznam:

1. Dobro in zlo, prijetnosti in težave svetnega življenja. Mnogi so bili, ki so v svetu živeli in so postali svetniki. Tedaj se lahko tudi ti v svetu zveličaš. (Ali se pa boš?)

Zdi se mi, da bom v svetu še bolj lahko zveličan, kakor v duhovskem ali samostanskem stanu. Svetnim ljudem so mnoge ugodnosti dopuščene, katere so duhovnikom prepovedane in za to greh. Pobožno živeti in druge k pobožnosti spodbujati je gotovo dobro delo in to ni težko. Ako le sam pošteno živiš, že z vzgledom druge k dobremu napeljuješ, ti si jim pridigar in apostol!

V svetu lahko v zakon stopiš, kot duhovnik pa se boš moral vedno vojskovati zoper grešno poželjivost. V svetu lahko mnogo dobrega storiš, kar duhovniki ne morejo; v svetu lahko greš, kamor hočeš n. pr. na božjo pot, duhovniku je to bolj težko, redovniku nemogoče. V svetu moreš delati dela usmiljenja po svoji volji, moreš voditi krščanska društva, bolj skrbeti za svoje zdravje itd. S slabostmi bodo imeli ljudje več potrpljenja, ne bodo te tako ostro sodili. — Ali kaj pomaga, če te svet blago sodi, Bog pa te obsodi!

Svet ima tudi svoje zlo: mnogo grešnih priložnosti, mnogo raznih dražil in zapeljivosti na greh. Če se jih ogibaš, nimaš nič od sveta, živiš v svetu kakor v samostanu, če pa s svetom živiš, te bo svet pre-

magal. Le pomisli, kako si slab! Želja po ugodnem življenju, telesno poženje po jedi in pijači te bo premagalo, pa bo joj! Vse posvetno dobro je le napeljevanje v greh. Katerega revščina tare, skrbi in se trudi, da se preživi, komu pa Bog da v časnih rečeh blagoslov, zopet skrbi, da si premoženje ohrani in še poveča. Kako bo pri tebi? Vsi, ki v svetu živijo, vedno hrepenijo po časti in po premoženju, vedno se nekako natezajo in preganjajo med seboj. Koliko je nevošljivosti, jeze, prepira in sovraštva med ljudmi! Ali boš ti drugačen, ali boš voljen tudi krivico trpeti?

Vedna briga za posvetne reči s časom človeka odvrne od skrbi za dušo. Zgodilo se bo, da dalj časa na dušo ne boš mislil. Ako postaneš pravnik, si navezan na postave, še ganiti se ne moreš; ako ne plešeš kakor drugi godejo, moraš sedeti v kotu, ne prideš naprej. Učitelj, profesor mora mnogo sedeti, prebirati in popravljati vsakovrstne čečkarije, mnogo govoriti in ukvarjati se s sibirskimi dijaki, pa še slišati, da tega ali onega (lenuha) ne more trpeti. Ako zdravniku prvi bolniki umrjejo, je zgubil vse. In koliko težav, koliko skušnjav na vseučilišču!

V svetu samski živeti je skoraj nemogoče (rajši postanem mašnik), in v zakonskem stanu koliko križev: smrt, ločitev od mile žene in neoskrbljenih otrok, kako bridko!

2. Dobro in zlo, blagost in breme duhovskega stanu. Ljudje spoštujejo duhovski stan, in tistim, ki ga črnijo, se lahko dokaže, da ga črnijo iz hudobije. Tedaj mora biti spoštovanja vreden stan. Duhovnik ima mnogo priložnosti skrbeti za svojo dušo; vsa dela njegova so le dela usmiljenja. Ko on drugim besedo božjo oznanjuje, ne more sam na se pozabiti, pri bolnikih, pri umirajočih ima vedno zveličanje duše pred očmi. Ko gre k bolniku : nalezljivo boleznijo, kako zaslužno je to! »Večje ljubezni od te nima nihče, da kdo da svoje življenje za svoje prijatelje.« (Jan. 15. 13.) Ako duhovnik le svoje dolžnosti spolnjuje, mora biti svetnik. Koliko mora on moliti, koliko pobožnih knjig brati; ko se za pridige pripravlja, le za nebesa živi in dela. Duhovnik se nima bati telesnega pomanjkanja, on lahko živi brez skrbi za časne reči, in še drugim dobrote deli. Ali sv. Avgustin pravi, da naj nihče ne stopi v duhovski stan zavoljo časne koristi. Tedaj tega ne smem preveč ceniti, to je zgolj časen in naraven nagib.

V sv. cerkvi je še vedno tako, kakor je bilo ob času apostolov. Učenci so šli za Jezusom, Jezus pa je izmed »njih dvanajst izvolil, katere je tudi apostole imenoval, katere je on hotel.« Ravno tako je zdaj, ako postaneš mašnik, ti bodo poglavarji odločili službo in ti boš spolnjeval voljo božjo, ne bo ti treba več voliti, v najtežavnejših rečeh

bodo imeli vso odgovornost drugi, ako si le pokoren. Ali to je težavno. Tudi duhovski stan ima svoj križ.

Ako hočeš spoštovan biti, si moraš spoštovanje zaslužiti. Mašnik mora ne le dobro, temveč sveto živeti, če hoče svojemu stanu primerno živeti. On mora učiti in svariti, dolgo v spovednici sedeti, večkrat pozno (in se ve da tešč) službo božjo opravljati, pri vsem tem pa ostati miren in krotek, uljuden in prijazen do vseh sitnežev. On se mora z njimi razgovarjati, kakor da ne bi imel nič drugega opraviti. Za to pa je potrebno veliko telesnih in duševnih moči. (Ali jih imaš?)

Nekatere duhovnije so samotne, oddaljene od naobraženih ljudi, njih duhovni pastir še k spovedi ne more iti, kadar bi hotel, in vendar mora svoje življenje v nevarnost postaviti za svoje ovčice. On mora z vsemi občeovati in vedno čisto živeti.

Duhovni pastir ima veliko odgovornost pred Bogom, on bo moral enkrat odgovor dati za vse sebi izročene duše in za vsa opravila svoja. Gorje mu, ako pri delitvi sv. zakramentov ne ravna po volji božji in po predpisih sv. cerkve. Gorje mašniku, kateri je drugim v pohujšanje!

Pri porabi svojih dohodkov tudi ni prost, mora se ravnati po cerkvenih predpisih; pa naj stori kar hoče, vedno ga bodo nekateri ogovarjali; nikdar ne more vsem ustreči: če je vesel, jim ni prav, če je žalosten, tudi ne.

Mnoge službe in večje časti so večkrat odvisne od raznih slučajev človeške slabosti, katerih se sv. Duh posluži, tako da duša brez prave žive vere lahko v skušnjavo pade, poslužiti se sumljivih ali še celo grešnih pomočkov. Ako je koga upanje goljufalo, koliko sumničenja, natolcevanja in ogovarjanja!

3. Dobro in zlo, ugodnosti in neugodnosti redovniškega življenja. Redovniku ni težko izpolnjevati svoje dolžnosti, ker ima mnogo pomočkov. Za to skrbijo predstojniki, ki so mu namestniki božji, na to drug drugega spodbuja in z vzgledom vabi. (Ali je pa res?) Pogosto prejemanje sv. zakramentov, pobožno branje in premišljevanje večnih resnic ga mora utrditi v dobrem, dražil na greh je malo ali nič, nobene skrbi za časne reči. Redovnik živi le v Bogu in za Boga, kakor poseben prijatelj božji. Bog prošnje redovnikov rad usliši, in tako oni s svojimi molitvami mnogo koristijo. Kakor je Job prosil za svoje prijatelje, da jim ni bila njih neumnost všteta, tako molijo tudi sedanji redovniki za ljudstvo in pridržujejo jezo božjo. Ko bi bilo v Sodomi ob času Lota le deset pravičnih (dobrih redovnikov), bi Bog mesta ne bil pokončal. Kolika dobrota za nje bi bila, ko bi imeli le en samostan! V samostanu ni nič prisiljenega, vsak mora poprej poskusiti, brez poskušnje ali novicijata ne more nihče redovnik postati. (Ali ne

smeš le na poskušnjo vstopiti, moraš se resnobno odločiti, preden vstopiš. Poskušali te bodo drugi.)

V samostanu je smrt lahka, redovnik se je že ločil od sveta, in mu je tudi, če ostane stanoviten do konca, večno zveličanje zagotovljeno. »Resnično vam povem, slehern, kateri zapusti hišo in brate in sestre in njive zavoljo mojega imena, bo stotero prejel in večno življenje dosegel.« (Mat. 19, 29.) »Ako hočeš popoln biti, idi prodaj, kar imaš, in daj ubogim, in boš imel zaklad v nebesih.«

Ali obleka sama še ne stori redovnika. Redovnik mora tudi redovniški živeti, samega sebe zatajevati, svojo poželjivost mrtviti, pod pokorščino biti. To pa ni za vsakega, posebno ne za trmaste svoje glavce, ne za take, ki so lahke ali vnete čudi. Kako bo?

Človek se vsega naveliča ter želi vedno kaj novega, kako premembo, redovniško življenje je pa enolično, nima prememb; za to so mnogi nezadovoljni, obžalujejo, da so šli v samostan in v dejanju pokazujejo, da redovniško življenje ni več po njih volji, čutijo se nesrečne.

Obljube prelomiti je težek greh, bogoskrunstvo, in kako lahko se zgodi. Sv. apostol Pavel piše Korinčanom (I. 7, 9), da je za mnoge boljše v zakon stopiti, kakor pa goreti (tukaj v ognju poželenja in tamkaj v ognju pogubljenja). Imenuje se sicer samostansko življenje pozemeljski raj ali nebeško življenje na zemlji, utegne pa biti tudi začetek pekla.

Kogar mika redovniško življenje, naj pretrese po tem primeru poedine redove in samostane, h katerim čuti nagnjenje, kdor pa ni za redovniško življenje, naj premišluje okoliščine onih stanov, med katerimi izbira in to dalj časa, večkrat in vsestransko (pri poedinih vprašanjih naj se ravna po t. 9.) Ali ne samo pri volitvi stanu, pri vsaki volitvi, pri vsakem važnejšem koraku življenja boš pametno postopal, ako ne boš samo na dobro mislil, ampak tudi na slabo in se pripravljaj na dotične težave in ovire.

11. Še nekatera pravila in znamenja.

1. »Iščite najprej božjega kraljestva in njegove pravice in vse to (česar potrebujete) vam bo privrženo« (Mat. 6, 33), pravi Zveličar naš. Za to mora biti čast božja in zveličanje duše prvi namen vsake volitve, vse drugo mora biti podrejeno temu namenu. Ko preudarjaš časne reči, ne misli, da je vsa sreča človekova v ugodnem življenju ali v časti in dobičku; prava (časna) sreča je tam, kjer je zadovoljnost. — Mnogo dohodkov, mnogo opravil in dolžnosti, katerim ni vsak kos, malo opravil, malo dohodkov, vedna nevarnost poslužiti se manj poštenih pomočkov.

Ne voli nič samo za to, ker so bili nekateri v tem srečni; in za »Voditelj« IV.

to, ker so bili nekateri nesrečni, se pameten človek ne plaši. Kjerkoli jih je mnogo, bodo nekateri prezirani in v kot potisnjeni. Pomisli pa vendarle, da li bo v čast božjo in za zveličanje duše, ako se tebi to zgodi?

2. Bog se nikdar ne posluži nesposobnih ali neprimernih sredstev. Ako nisi zmožen, gotovo nimaš pravega poklica, Bog je sicer mogočen in more »Abrahamu iz tega kamenja otroke obuditi.« (Mat. 3, 9) in je tudi izvolil, kar je nespametnega pred svetom, da bi osramotil modre, in kar je slabo, je izvolil, da osramoti, kar je mogočnega, in kar je neimenitno in zaničljivo pred svetom, in kar ni nič, je izvolil Bog, da bi razdejal kar je, da se noben človek ne hvali pred njegovim obličjem. On je tudi apostole, na sebi slabe ljudi, storil »pripravne služabnike nove zaveze«. (2. Kor. 3, 6.) In tako stori on vsakega pripravnega za to, za kar ga izvoli. Sposobnost in zmožnost je tedaj potrebna k pravemu poklicu, vendar pa moramo razločevati med sposobnostjo in sposobnostjo; drugo je biti sposoben za vsa opravila kakkega stanu, drugo biti sposoben za nekatera opravila v tem stanu, tako da moreš v tem stanu živeti, če tudi ne moreš častnih služb opravljati. Da ne moreš priti do zaželene časti, ni znamenje, da nimaš poklica — (imaš poklic, pa ne za čast.) Majhne zmožnosti se morejo z resnobno vajo razviti in zboljšati, največje sposobnosti pa zahirajo in izginejo, ako se zanemarijo. — Najboljša priprava in Bogu najprijetnejša prošnja za kak stan je, vaditi se v čednostih, katere so v tem stanu potrebne, in prizadevati si postati sposoben za ta stan.

Ko pa govorimo o sposobnosti in zmožnosti, ne mislimo samo na eno ali drugo potrebno lastnost, ampak na vse, česar človek potrebuje pri svojih opravilih. Tako je za učenje dober spomin potreben ali ni zadosten. Učenjakov dobrega spomina, ki mnogo vejo, pa ne znajo pravilno misliti in dobro razsoditi, naj nas Bog obvaruje.

3. Dobro znamenje poklica božjega je, ko sposoben mladenič čuti že od mladih nog neko željo in nagnjenje k enemu stanu; posebno ako se ta želja vzbuja pri molitvi in nagiba k čednostim stanu potrebnim ter odvrča od greha. Ni potrebno, da bi bilo to nagnjenje veliko in občutljivo, zadostuje, da se gotovo opaža. Ako je bilo tako nagnjenje stanovitno in ne iz zgolj časnih ozirov, in nimaš sedaj nobenega resnično važnega vzroka, ki bi se protivil, smeš brez dalnje volitve s polnim zaupanjem biti prepričan, da te je Bog klical, in mirno stopiti v dotični stan.

Nezanesljivo je tako nagnjenje, ako še ni dolgo časa, ali ni stanovitno, ako je postalo le vsled uljudnega občenja s člani imenovanega stanu, ali po nasvetu prijateljev.

Sumljivo in slabo znamenje je, kadar ima tako nagnjenje neko

skrito hrepenenje po časti ali po meseni ugodnosti, ako vzbuja razuzdano, nečimerno in posvetno veselje ali odvrča od molitve. Zato se ne sme takoj vsakemu duhu verjeti, temveč treba je poskusiti in preiskati, da li je od Boga.

Strah, ki včasih obhaja človeka pri volitvi ali po volitvi, ko misli na dolžnosti izvoljenega stanu, je navadno le posledica domišljije in krivih nazorov, neka groza v telesnih občutkih in boj mesa zoper duha. Jezus Kristus je postal »žalosten in otožen« in še celo smrtne bridkosti so ga obšle, ko je mislil na trpljenje, katero je imel po volji svojega Očeta trpeti. Tedaj tudi velik strah pred težavami ni protiven pravemu poklicu božjemu. Utegne pa tudi biti ta strah glas božji, ki opominja, ne nastopiti (slabo izvoljenega) stanu. Zato, dokler te tak strah obhaja, ne prejmi stanovitih dolžnosti nase, nego moli in prosi, da spoznaš odkod ta strah izvira. Ako opaziš nek glas v sebi, ki govori, kakor je govoril Mojzes (V. 31, 8) Josuetu: »Gospod bo s teboj, on te ne bo zapustil in ne bo odstopil od tebe, ne boj se in ne prestraši se«, le zaupaj v Boga. Če pa čutiš tolažbo v tem, da se boš težav ogibal, da te ne bodo tako ostro zadele, ali kaj takega, je slabo znamenje. Ako moreš to, česar se plašiš, v dejanju poskusiti, poskusi! Marsikaterega je plašilo samostansko življenje, ko pa je začel mrtviti se in svoje telo tretji in ga v sužnost devati, je našel tudi v trdi pokori duševno tolažbo.

4. Težave, katere imajo mnogi pri nastopu izvoljenega stanu, so največkrat skušnjave, katere Bog dopusti. Za to le srčno na delo in zaupaj v pomoč božjo, pa bo šlo. Če ti jih je pa Bog poslal, ker nisi za izvoljen stan, se bo tudi pri resnobnem trudu najprej vse pojasnilo in tako zasukalo, da ti bo resnično nemogoče stopiti v ta stan. Ali težave, ki so le skušnjave, utegnejo dolgo trpeti. Sv. Alojzij se je tri leta vojskoval, preden je zmagal. Tedaj ne obupaj prehitro. Ako imaš take težave od ljudi, bodi popustljiv, ravnaj se po njih volji v vsem, kar ni poklicu protivno, pri svojem sklepu bodi stannoviten, ne trmast. Glej! dokler kalno vodo mešaš, se ne bo sčistila, ko pa jo mirno pustiš, se kmalu sčisti. Tako je tudi človeško srce. Dokler dregaš v svoje protivnike, ne spoznajo tvojih vzrokov ter se protivijo, ko pa nekoliko časa pametno miruješ, se njih srce pomiri, in se ne protivijo več. Čakaj in pazi na zgodno priložnost, vse ima svoj čas, blagor mu, kdor ga spozna in porabi.

Dodatek za tiste, ki drugim svetujejo in pomagajo pri volitvi.

Akoravno se Bog lahko posluži tudi strasti in slabosti človekovih, da doseže svoj namen, se vendar v strasti in v zgolj naravnih nagibih

nikakor ne more spoznati glas božji in pravi poklic. Ako hočeš komu pri volitvi prav svetovati, moraš biti sam prost strasti in neurejenih želj, in moraš tudi volivca, vsaj za čas volitve na toliko popolnost povzdigniti, da išče resnično le čast božjo in zveličanje svoje duše, ter voli brez strasti. Če tega ne moreš doseči, ne govori ž njim mnogo o volitvi, ker se ne bosta razumela. Priporoči mu, da moli, in pusti ga, naj si sam kuje svojo srečo ali nesrečo.

Mnogi poprašujejo za svet, ko so že izvolili svoj stan, pa bi le radi, da njih volitev potrdiš. Nekateri niso odkritosrčni, ali ne znajo svojih misli in notranjih občutkov prav povedati, nobenemu ne vidiš v srce, ne veš, da li bo stanoviten ali ne. Za to ni dobro naravnost kaj odločiti ali nagovarjati. Pove naj se resnica ali vrednost kakega mnenja, voli naj pa vsak sam, da ne bo potem tebe dolžil ali ti kaj očital.

12. Po volitvi.

1. Vse na svetu je časno, minljivo; vse se spreminja in mine, le Bog je nespremenljiv, od vekomaj do vekomaj vedno ravno isti in Gospodova resnica ostane. Človek kot bitje tega sveta je tudi premenljiv, od premenljivih reči odvisen in raznim premembam podvržen, vendar pa čuti v sebi nagnjenje k nespremenljivi resnici in spozna, da je za resnico ustvarjen, da je odstopiti od resnice nekaj hudega. Kdor svoje nazore premeni, vedno trdi, da je prišel k boljšemu spoznanju. Ako si tedaj pametno volil in resnično spoznal, po kateri poti da imaš hoditi, ostani stanoviten, ne odstopi od te poti, če je tudi težavna, le skrbi, da svoj poklic in večno zveličanje z dobrimi deli bolj in bolj zagotoviš. Že sama beseda stan te opominja na stalnost ali stanovitnost, in Bog hoče, da človek ostane v stanu, v katerem je, nekatere stanove je on še celo s sv. zakramenti tako posvetil in utrdil, da človeški volji ni več dopuščena prememba. Tedaj ne misli več na premembo ali na novo volitev.

2. Ako imaš, kakor ljudje pravijo, nesrečo, ako imaš v svojem stanu mnogo križev in težav, misli si, da ti jih je Bog poslal. »Kogar namreč Gospod ljubi, ga pokori, in tepe vsakega otroka, katerega sprejme.« Glej, sv. Pavel, izvoljen apostol Jezusa Kristusa, je bil stiskan čez moč, tako da se je živeti naveličal. (2. Kor. 1, 8.) Tako Bog tudi tebe pusti trpeti, ali on je zvest, in te ne bo dal skušati bolj kakor premoreš. On ti bo pripomagal, da jo konečno premagaš. »Kdor bo stanoviten do konca, bo zveličan«, ali »kateri se bojuje na premaganje, ni kronan, ako se ni po postavi vojskoval.« Tvoje postave so tvoje dolžnosti, glej da jih spolnjuješ, da stanoviten ostaneš, pa ti je krona zagotovljena.

3. Kakor Bog ne kliče vseh k enaki popolnosti, tako tudi ne kliče vseh enako, ne vseh na enkrat. Kakor je Jezus nekatere učence večkrat poklical, prvič da so poslušali njegov nauk, potem pa, da so vse zapustili in pri njem ostali; tako tudi še sedaj nekatere večkrat kliče, enkrat, da mu zvesto v svetu služijo, drugič da bi spolnjevali tudi evangelijske svete v samostanskem življenju. (Nikdar pa ne reče: odstopi od popolnosti, pomakni se nazaj).

Tedaj ako po dobri volitvi še lahko premeniš stan in se povspneš na večjo stopinjo popolnosti, in če čutiš v sebi neko mikanje, ti vedno prihaja želja po redovniškem življenju, voli še enkrat, ali le z ozirom na to mikanje (glej t. 7. o drugem času volitve).

Ako si lahko misljen stan nastopil, le po svoji strasti in po časnih nagibih volil, sedaj pa moreš še kaj premeniti in popraviti, si dolžan resnobno vse še enkrat premisliti, dobro voliti in popraviti, kolikor je mogoče.

4. Če pa po slabi volitvi ne moreš nič več spremeniti, če si že pod greh navezan ostati v nastopljenem stanu, moraš pa le misliti, kako da se v tem stanu zveličaš. Bodi prepričan, da se je to zgodilo z dopuščanjem božjim, da Bog že ve iz tvoje slabe volitve nekaj dobrega storiti, in da je za te še vedno (dokler živiš) v nebesih mesto pripravljeno. Prenašaj tedaj težave in nadloge v duhu pokore in ne pozabi, da smo vsi v dolini solz, da je pot zveličanja ozka in trnjeva. Če si tudi ti malo bolj globoko v trnje zablodil, boš vendar enkrat rešen, če ne poprej, pa po smrti. Enkrat te bo smrt nemilo zgrabila pa te bo milo preselila v večnost, postavila te bo, ako ne naravnost v nebesa, gotovo v vice, že blizu nebeških vrat.

5. Ti pa zdihuješ in obžaluješ svojo volitev, ker so te zanjke grešnikov obdale, tvoje noge so se vtaknile v njih mrežo in hodijo sedaj po njih zapletah. Imaš še dopadenje nad božjo postavo, ali čutiš drugo postavo v svojih udih, katera te deva v sužnost pod postavo greha. Ti živiš v grehu, vest te peče, pa nimaš moči, raztrgati grešne vezi. To je res žalostno, pot greha ni pot zveličanja, ali ne obupaj! Glej, ravno v tem, da te vest še peče, da imaš še spoznanje in neko dopadenje nad postavo božjo, je še znamenje, da sv. Duh še k tebi govori, kakor je govoril enkrat po Izaiju (52, 1): »Vstani in obleci svojo moč (obleci moč molitve, katero še imaš), in obleci veličastna oblačila (prave pokore). Otresi prah, vsedi se, razreži vezi svojega vratu, vjeta (grešna duša) hči Sijonska.« »Čut in misel človeškega srca sta nagnjena k hudemu od njegove mladosti« (1. Moz. 8), ali »ne ravnaj po poželenju mesa«, ne hodi po poti greha. Ako spolnjuješ svoje želje, te bodo dale v posmeh tvojim sovražnikom. Glej, brez molitve nihče ne more spolnjevati vseh zapovedi, in Bog ti molitve ne

odreka. Ti imaš tedaj še milost molitve, po molitvi pa boš dobil potrebno moč ustaviti se grešnemu poželenju in premagati skušnjave. Le vzdihuj z Davidom: »Gospod, ozri se na me, imej usmiljenje nad mojo revščino, reši me! Ne premorem nič brez Tebe, in od nikoder, razun od Tebe nimam pričakovati pomoči.« Prosi, da spoznaš, kaj imaš storiti, da raztrgaš grešne vezi. Ko pa si grešne vezi enkrat raztrgal in svojo dušo s pravo pokoro očistil, spoznaj, da je »ta prememba prišla od desnice Najvišjega« in posnemaj sv. Pavla, ki je pozabil, kar je bilo za njim in se je stegoval po tem, kar je bilo pred njim. Pozabil je takorekoč na judovstvo in na to, da je enkrat cerkev preganjal, stegoval pa se je po tem, da spolni voljo božjo in doseže krono, katera mu je bila prihranjena. Ne bodi podoben oni namešani drhali Izraelcev, katerim so še v puščavi na misel hodile buče in dinje in čebulj in česen, ki so ga v Egiptu jedli. Ne misli več na stare grehe, ne premišluj, kake sladnosti da drugi uživajo, ali kake ugodnosti da bi imel ti v drugem stanu, temveč misli na to, kar je pred teboj, kar imaš storiti, s trdnim prepričanjem, da je sedaj za te edina pot zveličanja spolnjevanje dolžnosti stanu, v katerem si. Moreš tudi včasih misliti, kake težave da imajo drugi stanovi, in bi imeli za tebe morebiti še večje, posebno pa premišluj in preudarjaj, kako da boš vse dolžnosti svoje kar najboljše izpolnil. Le tako bo tvoja duša rešena iz potreb in iz silnih voda; zanjka bo raztrgana in ti boš brez strahu Bogu služil, tvoje noge bodo stale v preddvorih (nebeškega) Jeruzalema ter boš vesel čakal, da ti porečejo: »V hišo Gospodovo pojdemo«.

J. Vrhovec. S. J.

Cerkveni letopis.

Mesto običajnega razgleda po katoliškem svetu moramo tokrat v tem zaglavju položiti žalobno mirto na sveži grob dveh odličnih duhovnikov lavantinske škofije in vrlih sotrudnikov Voditeljevih. Ne mislimo tu podati obširnih življenjepisov, ampak le nekaj črtic v slovo. Oba gospoda priporočamo v blagohoten spomin cenjenim čitateljem.

Uredništvo.

† Dr. Jožef Pajek.

Še-le izguba nas uči ceniti, kaj smo imeli. To resnico prebitko čuti lavantinska škofija ob smrti preč. g. kanonika dr. Pajeka. Izgubila je ž njim skrbnega prijatelja in učenika učeče se mladeži, učenega in uzornega duhovnika, neumornega delavca in vnetega prijatelja znanosti in umetnosti. »Voditelju« je bil že izpočetka zvest sotrudnik; naj mu bo torej v sledečih vrstah postavljen hvaležen spomin.

Življenja tek je bil ranjkemu ob kratkem ta-le: Rodil se je 29. jul. 1843 na Prežigalu pri Konjicah. Le-tam je hodil v ljudsko šolo in je imel za kateheta sedanjega preč. g. št. magdalenskega častn. kanonika Tomaža Rožanca. L. 1856 je

šel v gimnazijo v Celje, osmo šolo in maturo pa je naredil 1863 v Mariboru z odličnim uspehom. Potem je stopil v bogoslovje in novo sv. mašo pel po tretjem letu 29. julija 1866; pridigal mu je njegov brat Janez († 1890 kot župnik v Poličanah). Od l. 1867—1869 je bil kapelan pri sv. Petru pod sv. Gorami; od 1869 do 1872 pa stolni kapelan v Mariboru. Dne 9. oktobra 1870 je postal doktor bogoslovja v Gradcu; 1872 je dobil stalno službo na gimnaziji v Mariboru, katero je opravljal 24 let; 1875 je naredil izkušnjo iz slavistike in germanistike na Dunaju. Dne 20. julija 1893 je postal kanonik; kot veščaku v šolskih zadevah mu je bilo izročeno nadzorstvo vseh srednjih in ljudskih šol v škofiji. 1898 ga je cesar imenoval vitežom reda železne krone III. vrste; umrl je po kratki in mučni bolezni 25. jul. 1901, in bil prepeljan na pokopališče sv. Ane v Konjicah. Mil. knez in škof je v svojem nagovoru v stolnici britko obžaloval izgubo svojega udanega sodelavca, moža pravičnega, ki »je dal cesarju, kar je cesarjevega in Bogu, kar je božjega« (Mat. 22, 21). Slavil je njegovo udanost do sv. očeta in izbornu znanje papeževih enciklik ter mu postavil častljiv spomin z besedami sv. Duha: »Memoria iusti cum laudibus« (Prov. 10, 6).

Je pa tudi res življenje in delovanje rajnega g. kanonika posnemanja vredno. Gosp. dr. Pajek si je prizadeval biti duhovnik, kakršnega terja sv. Pavel v svojih listih do Timoteja in Tita. Bil je mož pobožen, velik častilec križanega Jezusa in presv. Rešnjega Telesa; zato je tudi pri vsaki priliki priporočal znane knjige p. Kochema. Češčenje Matere božje in sv. Jožefa je priporočal ob vsaki priložnosti. Bil je mož resnoben pa tudi vesel; s svojim živahnim pripovedovanjem in neprisiljenim humorjem je znal prijetno zabavati družbo. Učil si se lahko od njega, kako je vedel govorico vedno zasukniti na Boga in svete reči; menda mu je bil v tem učitelj slavni Alban Stolz, čigar knjige je jako čislal in rad prebiral. Bil je originalen v svojih nazorih, podjeten in zelo marljiv pri začetem delu. Preč. g. kanonik dr. Iv. Mlakar ga je slavil v svojem govoru pred pogrebom »kot moža žive vere, trdne volje, svete potrpežljivosti, krščanske ljubezni do svete cerkve, papeža in posebno do svojega škofa«. (»Sl. Gosp.« 1901, št. 32.)

Ker je bil jako nadarjen in se je vstrajno učil še v poznejših letih, ker je skoro vso Evropo prepotoval, pridno vse zapisoval, in ker je mladino ljubil in se z veseljem na pouk pripravljal, se je izvežbal za izvrstnega profesorja na gimnaziji in v bogoslovju. Vsi učenci vedó pripovedovati, kako živahen, originalen, nazoren in praktičen je bil njegov pouk.

Spisi rajnega gosp. kanonika, — slovenski in nemški — kažejo, da se je pečal z vsakovrstnimi rečmi: z vinarstvom, z življenjepisi, nabiranjem narodnega blaga, z ascezo in zadnja leta z domačo zgodovino. Tu naštejemo njegova dela po časovnem redu:

1. Najprvo je spisal vinogradnikom pouk: »Kako ravnati z bolenim vinom, da ozdravi, in kako z novim ali moštom, da se bolezni ovari.« V Mariboru 1871. 2. V letniku 1877 »Slov. Gospodarja« nahajamo nedovršen spis »Kmetski upori v 16. stoletju«. — 3. Popisal je življenje Iv. L. Schmigovca, Kres 1881, in — 4. življenjepis imenitnega št. peterskega čast. kanonika Marka Glaserja († 1889). — 5. Nekoliko drobtinic o Stanku Vrazu, Kres 1883. — 6. Najimenitnejša knjiga so njegove »Črtice iz duševnega žitka štajarskih Slovencev«, Slov. Mat. 1884. Tvarina je razvrščena po abecednem redu in pobrana nekaj po slovenskih knjigah in časopisih, nekaj po osebnih poročevalcih, ki so navedeni po imenu. Najvažnejša vira pa sta Krekova »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte« in Janežičev »Glasnik«. Posamezni deli so obdelani v celih razpravah, n. pr. copernice. Nobena knjiga, ki se peča z narodnim blagom, nima toliko legend, kakor Pajekova knjiga (Prim. K. Glaser, Zgod. slov. slovstva, IV. del, II. zv. str. 205). — 7. Leopold Volkmar, veseli pesnik Slo-

venskih goric. Ponatis iz »Popotnika«, 1885. — 8. Bogoljubno življenje vis. čast. g. Janeza Krambergérja, župnika pri Dev. M. na Vurbergu. Ponatis iz »Slov. Gosp.«, 1892. — 9. Sveti Jožef, rednik Jezusa Kristusa, Sinu božjega, ženin prečiste Device Marije in varuh sv. katoliške cerkve. Molitvenik; izdala Družba sv. Mohora, 1895. — 10. Der Dom von Marburg. Ansprache in der Domkirche zu Marburg am Feste der Kirchweihe den 17. October 1897. — 11. Die Haupt- und Stadtpfarrkirche St. Georg in Pettau, Ansprache bei der feierlichen Vorstellung des hochw. Propstes Josef Fleck 21. Nov. 1897. — 12. Zgodovina Poličanske župnije z nekaterimi pogledi v okolico, 1898. — 13. Aus dem Garten der Lavanter Diocese. Blüten und Früchte vom Lebensbaume der heil. kath. Kirche, 1899. — 14. O blagoslovljenju zvonov za novo župnijsko cerkev v Čadramu. Govor 30. okt. 1898. — 15. Der kathol. Frauen-Verein der werkthätigen christl. Liebe in Marburg. 1900. — 16. Die F. B. Residenzstadt Marburg, mit ihren Vororten. Ein kulturhistorisches Essay über die Vorzeit. Govoril pri glavnem zborovanju dunajske Leonove družbe v Mariboru 24. jul. 1900. — 17. Schlusswort nach der Consecrationsfeier der neuerbauten Vorstadtpfarrkirche zur hl. Maria in Marburg, 12. Aug. 1900. — 18. Begrüssungen und Danksagungen, 1901. — 19. V Voditelju (I. l. 1888) članek »Saj itak nič ne pomaga«, pa Cerkev naše ljube Gospe na Lebarju pri Mariboru. — 20. (II. l. 1889) Ostanki dveh krščanskih bazilik rimske Celeje. — 21. Marijina cerkev na »Gori« pri sv. Petru blizu Maribora. — 22. (III. l. 1900) Steber za večno luč pri mariborski stolnici in še nekoliko drugih drobnih spomenikov.

Kanonik Pajek je dopisoval tudi v Vaterland, Salzburger Kirchenzeitung in bil dopisovatelj centralne komisije za ohranjenje umetnostnih in zgodovinskih spomenikov na Dunaju. Kot dober poznavalec cerkvene umetnosti je marsikaj svetloval pri graditvi nove frančiškanske in čadramske cerkve, še bolj pa stavbe gmotno podpiral. Tudi pri zadnji škofijski sinodi se je pokazal veččega poznavalca cerkvene umetnosti.

Kakor mu je gotovo Bog milostljiv, bode ostal tudi v zgodovini naše škofije v hvaležnem spominu. Memoria iusti cum laudibus. J. Č.

† Dr. Ivan Križanič.

Komaj je minolo osem dni, kar so spremili k večnemu počitku dr. J. Pajeka, in odprl se je nov grob, v katerega so položili truplo stolnega dekana dr. Iv. Križaniča. Njegova smrt ima na sebi nekaj tragično-poetičnega. Dne 28. julija je v svoji rojstni župniji sv. Križa na Murskem polju z velikim slavljem blagoslovil veliki oltar v novi župnijski cerkvi. »Delo je končano!« je veselo zaklical v pridigi mnogobrojnemu ljudstvu, a s tem delom, ki je bilo rajnemu jako na srcu, je bilo končano tudi njegovo življenje. Drugi dan po slovesnosti je še obiskal svoje znanke in rodbino ter se je počutil prav dobro. Ponoči od 29. do 30. jul. ga je pa zgrabila huda bolezen, telesne moči so naglo pešale, zdravniki so spoznali, da ni več pomoči, in 31. julija ob 2. uri popoldne je dr. Ivan Križanič izdahnul svojo blago dušo.

Dr. Ivan Križanič je imel odlično ulogo v cerkvenem, kulturnem in političnem razvitku štajarskih in posredno vseh Slovencev. Rojen dne 12. avgusta 1843 v Borecih od poštenih in dokaj premožnih kmetijskih starišev, je pohajal latinske šole v Gradcu in jih dovršil z odličnim uspehom v Mariboru. Po dovršenem tretjem letu bogoslovja je bil posvečen v mašnika dne 23. julija 1867. Po končanih bogoslovnih študijah ga je škofijstvo poslalo za kapelana k sv. Martinu pri Vurbergu. Ondotni župnik je bil vzgled pobožnosti in delavnosti in tako je mladi kapelan dobil priložnosti, da se je lahko pripravljaj za stroge izpite.

L. 1871 ga je škofijstvo prestavilo za duhovnega pomočnika k sv. Magdaleni, predmestni župniji v Mariboru. Tukaj je bilo veliko dela, zlasti v šoli in v javni bolnišnici, a ravno tu si je Križanič pridobil veliko dušnopastirsko izkušnost. Vkljub premmogemu delu je nadaljeval svoje študije in l. 1873 postal na graškem vseučilišču doktor bogoslovja. L. 1875. je z drugim semestrom nastopil službo profesorja bogoslovja v Mariboru. Predaval je izprva starozakonske biblične vede in orijentalne jezike, pozneje je pa od časa do časa bil poklican na stolico vseh bogoslovnih predmetov razven dogmatike. Od l. 1890 pa do svoje smrti je predaval pastirstvo, in kot profesor pastirstva ostane v hvaležnem spominu mnogobrojnim učencem med lavantinsko duhovščino. Nekaj let je bil tudi podravnatelj v kn. šk. bogoslovnici.

Dne 30. decembra 1884 ga je cesar imenoval stolnim korarjem lavantinskega kapitola, dne 12. marca 1901 pa je bil vmeščen za stolnega dekana. Po smrti rajnega Kosarja je bil v konzistoriju »defensor matrimonii et voti«.

Rajnega dr. Križaniča je dičila redka dobrosrčnost, ljubeznivost in prijaznost. Zato je tudi med priprostim ljudstvom kakor med izobraženstvom bil jako priljubljen. Zlasti je imel dobro srce za dijake in z dijaško kuhinjo, kateri je bil vodja, je marsikateremu revnemu slovenskemu dečku pomogel, da je prebil latinske šole.

Dolgo let je bil ud deželnega šolskega sveta v Gradcu — in sicer edini zastopnik Slovencev.

V zgodovini našega slovstva zavzema dr. Križanič odlično mesto kot dolgoletni predsednik kat. tiskovnega društva v Mariboru in kot pisatelj. Tiskovno društvo je ena najvažnejših naprav za kulturno in politično življenje štajarskih Slovencev in se mora boriti od svojega početka do danes z mnogoterimi težavami. Tudi rajni predsednik je imel mnogo sitnob zaradi društva. Kot pisatelj je bil dr. Križanič mojster v nabožno-poljudni književnosti. Njegov slog in jezik imata sicer dokaj lokalizmov, vendar je pisava poljudna in kakor naravnost vzeta iz duše našega priprostega ljudstva. Ako n. pr. prebiraš knjižico »Žlahтна rozga Slovenskih goric« (1887), ki je menda Križaničevo najboljšo nabožno-poljudno delo, moraš občudovati, kako večje je znal z vsakdanjimi opravili v vinogradu zvezati lepe moralne nauke za človeško življenje. Za poučno bogoslovno slovstvo je znamenita njegova »Zgodovina svete katoliške cerkve«, katero je v treh zvezkih izdala družba sv. Mohorja l. 1883, 1885, 1887. To delo se sicer ne more staviti pod nož stroge znanstvene zgodovinske kritike, ampak je poljudno delo, vendar ga z veliko koristjo prebira tudi omikanec in je dosedaj edino te vrste v našem slovstvu.

Dr. Križanič je tudi mnogo potoval. Prehobil je skoro vse avstrijske dežele, zlasti slovanske kraje. Opisal je svoje potovanje v Lourdes 1886 in v Rim 1888. Priprostemu ljudstvu so jako ugajale njegove drobne knjižice o štirih poslednjih rečeh, koristne so pa tudi za omikance, in duhovnik najde marsikaj porabnega v njih za pridigo ali katehezo. L. 1890 je izšla »Bela žena ali prva reč med štirimi poslednjimi. Spisal Slovencem za novo leto 1890 kanonik dr. Iv. Križanič.« Strani 61. Leta 1893 je izšla v drugem, popravljenem in pomnoženem natisu.

Tekel ali pravična tehtnica božja. Spisal Slovencem za novo leto 1891. — Pekel, 1892.

Nebeški venec ali vesela reč med štirimi poslednjimi. Slovencem za novo leto 1893 spisal kanonik dr. Iv. Križanič. To knjižico je založilo tiskovno društvo; šteje 69 strani.

Tudi »Voditelj« je bil dr. Križanič iskren prijatelj in sotrudnik. Iz njegovega peresa so ti-le članki: »Zakaj nov katekizem?« (l. l. str. 41) Črtica »Katekizem« (l. l. str. 59), »Treba li spovedniku po spovedi roko poljubiti?« (l. l. str. 133) ocena knjige Praktisches Handbuch für Katecheten v. Dr. Fr. Oberer (l. l. str. 310)

in dr. Sedláčka Eine Reise nach Karthago (I., 231). »Sme li kateket, učeč otroke vest izpraševati, celoma ali deloma prezreti šesto zapoved?« (I. II, 248). Ocene: Katschner, »Katechetik« (I. II, 91), Cramer, Apostolski dušni pastir (II, 286) in Go-dec, Nove lurške Šmarnice (II, 188). Velik zakrament (IV, 208).

Ko je dovršil »Razlago novega velikega katekizma«, je začel pripravljati spis o slavnem lavantinskem škofu Juriju Stobeju (1529–1618), ki ga je mislil priobčiti v »Voditelju«, a smrt mu je pred časom izbila pero iz roke.

Naj bo vrlemu delavcu Bog milostljiv plačnik!

F. K.

Misijonski obzornik.

Azija.

Mala Azija. Glavna postaja asumpcijonistov je mesto Eski-Šehir, star Dorilej. Prej se je misijonarjem godilo slabo, osobito jih je gosposka zatirala. Od-kar je pa pozidana anatolska železnica, je bolj mirno. Prišlo je namreč mnogo krš-čanskih družin iz Evrope in se udinjalo pri železnici in to je bil kvas tudi za razkol-nike. Manjše postaje so: Izmit (Nikomedijska), Konijah (Ikonij), Zonguldak (Herakleja ob Črnem morju), Ak-Bunar, Jaslik, Biledžik, Köplü, Alajund in Afjun-Kara-Hisar. Ve-čina teh postaj ima kapelice in šole. V šolah, pa tudi pri bolnikih delujejo z veliko ljubeznijo redovnice asumpcijonistkinje. Friburške »Kathol. Missionen« (1901, pag. 174.) prinašajo pismo sestre Lidvine; poroča o požrtvovalnem delovanju sester. Njih delo-krog je: oskrbovati bolnike, voditi šolo, povzdigovati krščansko življenje. Sestre so mnogokrat priče žalostnih rodbinskih dram. — Neka žena je prinesla ob sejmskem dnevu svojega otroka. Iz oči mu je gledala smrt. Mati je, žalosti potrta priznala, da je otrok hotel utešiti svoj glad in si je napolnil želodec s prstjo. — Šola asump-cijonistkinj je izborna. Grki in Armenci se na vso moč trudijo, podkopati njeno ve-ljavo. Nemci so ustanovili v Eski-Šehiru brezversko šolo. — Da bi se dekleta ohrani-la na potu čednosti, priredijo sestre vsak večer kako zabavo, in je tako iztrgajo zapeljivcem. — Ta misijon je zelo reven, in to ovira napredek. Moralo bi se mu krepko seči pod rame. — V Tarzu je delaven škof msgr. Tercijan. Ima sicer samo osem duhovnikov, a ti so zelo goreči. Za redovnice-domačinke je pozidal samostan.

Indija zahodna. Zadnji čas se je vzbudilo med škofi južne Indije živahno gibanje. V kneževinah Maissur, Travankor in Cochín izgubi vsak kristjan postavno dedno pravico in je torej v očeh postave mrtev. Zbok tega so se dale krstiti le osebe nizkega stanu. In zdaj se je apostolski delegat msgr. Zaleski v zvezi z dru-gimi škofi odločno uprl tej vnebovpijoči krivici. Sklicujejo se na slovesni odlok kraljice Viktorije od dne 1. nov. 1858., vsled katerega so vsi podložni pred postavo enakopravni. Doslej še ni prišel iz Anglije nikak odgovor. V nadškofiji Bombay je 17.013 katoličanov, šol, kolegijev in penzionatov je 25, usmiljenih zavodov 5.

Iz apost. prefektura Assam poroča R. J. Avgust Münzloher S. D. S. Izmed 7 milijonov prebivalcev je 1440 katoličanov; lani jih je bilo krščenih 127. Sovražna vlada zatira katoliške misijonarje, protestante podpira. Prefektura Assam je raz-deljena v 7 postaj. Misijon ima svojo tiskarno, kjer se je že tiskal priličen koledar, več apologetičnih knjižic, molitveniki, zgodbe sv. pisma.

Sangamnski misijon dobro napreduje; v preteklem letu so krstili 797 paganov. — O. Oton Weisshaupt prosi podpore za gladne kristjane, pa tudi za ustanovitev nove misijonske postaje.

V vladikovini Dacca so lani štirje protestantski misijonarji iz Oxforda (angli-kani puritanske smeri) ustanovili »samostan«. Habit imajo kakor redemptoristi, so celibaterji, imajo kor, »mašo«, spoved, križev pot itd., tako da jih priprosti človek

težko loči od katoliškega misijonarja. — Poročevalec msgr. o. J. Hurth prosi nujne podpore za zidanje nove cerkve.

V zahodni Indiji je letos zopet lakota. Zdaj že štiri leta razsaja in pagani pravijo: »Odkar so pri nas misijonarji, nas tlači nesreča; bogovi nam ne dajo več ne dežja ne žetve.« Tudi kristjani vzdihujejo: »Čudno! odkar smo sprejeli vero Kristusovo, pride skušnja za skušnjo čez nas!« Vendar pa ne obupajo, marveč iščejo tolažbe v sv. obhajilu. — *Civiltà cattolica* (1901, quad. 1216, pag. 505) govori o vzrokih lakote v Indiji. Prvi vzrok so klimatične razmere. 70% prebivalcev Indije se peča s poljedelstvom in za te je periodično deževje življenjsko vprašanje. Kakor hitro izostane, je lakota in draginja pred durmi. Polje tudi ne rodi več tako obilo, ker Indijci ne gnojijo, in sploh obdelujejo svoje polje še zdaj tako, kakor njih pradedje v starih časih. Varčnosti ne poznajo. Število prebivalcev raste od leta do leta, ker stopajo v zakon že v 16. letu.

Iz Radžputane poroča apost. prefekt, kapucin o. Bertram, da je izmed 14 milijonov ljudi vsled lakote in kuge umrlo dva milijona. V grob so morali tudi trije frančiškani in dva brata. Lani so krstili 596 odraslih paganov, največ na smrtni postelji; paganskih otrok 47.286. Tudi 11 protestantov se je spreobrnilo.

Indija izhodna. Misijon pri Laotih. Laoti, ki prebivajo v gorovju ob gornjem Mekongu v severnem Siamu in v državah Annam in Tonking, so krepke, vitke postave in precej temne polti. Njih srca diči popolna nepokvarjenost in priprostost. Razume se, da so pri takem ljudstvu ugodna tla za misijonsko delovanje. Propaganda je s posebnim dekretom dne 24. majnika 1899 ustanovila apost. vikarijat za Laote. Ko je prišel apost. vikarij msgr. Cuaz iz pariškega semenišča, je našel tam 9262 kristjanov, ki so bili razdeljeni v 12 distriktov. L. 1899. je sprejelo 679 odraslih sv. krst in 1761 jih je bilo vsprejetih v katehumenat. Iz poročila o. Bourlet-a, ki misijonarji v distriktu Namun, izvemo, kako priprosti, kako nedolžni so Laoti. Zbirajo se krog njega, kakor otroci in se pogovarjajo z njim, sedé krog ognjišča. Marsikateri ima veliko poželenje po misijonarjevi pipci, toda kakor hitro misijonar pové, da je ne more pogrešati, jo položi zopet na svoje mesto ter ne črhné ne besedice več o tem. Nikdar še se ni primerilo, da bi si jo kateri osvojil na nedovoljen način. Če pa misijonar more kateremu ustreči s tako francosko pipco, potem ga vsega osreči. — V boleznih in v vseh stiskah in nadlogah se zatekajo k njemu in ga prosijo pomoči. Lani in letos je tudi Laote obiskala huda lakota in misijonarju je tako težko pri srcu, da njegovi dobri 'otroci' stradajo.

Kitajsko. Iz misijonskih poročil, ki so zadnji čas redkejša, še se tudi sedaj ne da posneti dovolj jasna slika o položaju kristjanov. Število umorjenih še ni docela dognano. Gotovo mrtvih je 58 katol. misijonarjev in sester iz Evrope in nad 100 kitajskih duhovnikov, redovnikov, sester, semeniščanov, katehistov. Friburške »Kathol. Missionen« so priobčile (1901, pag. 224 sq) imena umorjenih misijonskih moči, in sicer je 11 misijonarjev iz pariškega semenišča, 4 lazaristi, 4 jezuiti, 8 iz kongregacije brezmadežnega Srca Marijinega (Schentveld), 10 frančiškanov, 1 iz misijonskega semenišča sv. Petra in Pavla v Rimu, 2 šolska brata iz kongregacije St. Genis-Laval pri Lyonu; 1 usmiljenka, 2 sestre Previdnosti iz Portieux-a in 7 frančiškanskih misijonskih sester (Missionnaires Francisc. de Marie). V celem je Kitajsko zgubilo 9 misijonskih škofov, 5 je bilo umorjenih, ostali pa so podlegli naporu in preganjanju. — Protestantskih misijonarjev, žen in otrok je umorjenih okoli 150 in na te 'mučenike' so protestanti ponosni. Kako 'hrabro' so se držali, izvemo iz lista »Evangelische Missionen« (1901, pag. 106). Iz 12 provincij so hitro vsi popihali.

O številu umorjenih kristjanov-lajikov, še niso prišla iz vseh provincij poročila. V treh apost. vikarijatih v Mongoliji (Schentveldski misijonarji) je

umorjenih najmanj 8000 kristjanov, v južnovzhodnem Čeli (jezuiti misijonarijo) 6000. V Mandžuriji število ne presega 2000; 9 frančiškanskih vikarijatov je hudo prizadetih; iz pisma o. Bamabas-a iz Bologne, ki je provikar v severnem Šanzi, je razvidno, da je od 14.000 kristjanov ostalo okoli 4000.

Gmotne zgube so nepopisne. Velika večina kristjanov je zgubila vse, hišo, dvor, živino, žito, obleko, često tudi posestne akte. Žetev ni bila bogata, a še to so pagani ukradli ali pa požgali. Zadnja zima je bila tako ostra, da še Rusi skoro niso mogli premagati. Posledica tega je lakota, ki razsaja grozovito. Beda je skrajna; na stotine, na tisoče kristjanov, ki so ušli smrtnemu nožu, umira sedaj lakote. Neki frančiškan iz severnega Šanzi poroča, da je položaj kristjanov obupen. Zdi se, da je lakota presekalila vse vezi, krvne in prijateljske. Stariši puščajo svoje otroke na polju, na cesti, je pomečejo v reke ali studence. V nekem javnem studencu so našli 12 mrtvih deklic. Možje zapuščajo svoje žene, mlade pa prodajajo po dve marki, ali pa za dva hleba kruha. Na ulicah jih na stotine umira. Mrličje pusté ležati, če jih ne pojedó psi in divje zveri. Ni redka prikazen, da tudi gladni ljudje razkosajo človeška trupla ter jih snejo. Cene jedil so zelo poskočile. Po deželi se potikajo tolpe roparjev, ki prežijo na plen kakor hijene. — Enaka poročila so došla tudi iz Kiangsi, kjer misijonarijo lazaristi, in še iz drugih misijonov, kjer so frančiškani.

Iz južnovzhodnega Čeli, iz misijona francoskih jezuitov, je prišel tudi klic na pomoč. Blizu 15000 kristjanov je v nevarnosti, da umrjejo lakote. Najrodovitnejše polje je na prodaj, hektar za 20 K, pa nikdo ne kupi. Veliko ljudi živi le od korenin in divjih zelišč. Iz prosene slame in koruznega stroča si pripravljajo nekako moko in kuhajo kašo. Jezuitu o. Neveux-u je neki oče tožil, da je 6 tednov moral zdrževati svojo družino (6 glav) s 3 litri rži. Njegovemu 70letnemu očetu je pred nekaj dnevi zatisnila lakota trudne trepalnice. Njegova mati, žena, otroci slabosti niso mogli se držati po koncu, ampak so popadali v kot, kjer so pričakovali zadnji udarec neizprosne morilke. Mož, suh kakor okostje, je šel 20 ur daleč prosit miloščine in se je brzo vrnil domov, da bi prinesel svojim dragim še grizljaj, ki bi jih otel smrti.

Skoro vsa poročila pojejo hvalo Rusom, ker so s krepko roko varovali misijonarje pred divjaki.

Iz nekaterih krajev Kitajskega so prišla čudna poročila; bati se je, da še krave igre ni konec.

Japonsko. Vladikovina Nagasaki. Na otokih Lin-Kin (Lu-Ču) se je kršćanstvo že dobro ukoreninilo. Prvi, ki je zasejal na teh otokih seme vere Kristusove, je bil priprost katoliški tesar iz mesta Kagoshima na japonskem otoku Kinsin. Vlada ga je bila poslala za učitelja na obrtno šolo v Naze. Njegovo lepo vedenje in nravno vzorno življenje je obrnilo nanj pozornost vseh. Ko je razodel domačinom, da je njegovo življenje vravnano po Kristusovem nauku, so ga prosili, da bi naj tudi k njim poslal misijonarja. O. Ferrie, katerega jim je poslal msgr. Cousin, je bil nenavadno prijazno vsprejet. Zbralo se je 2000 ljudi, župan mu je prepustil šolo in šolski dvor in je začel oznanjati sv. vero. Govoril je že tri ure, in vsled utrujenosti je hotel prekiniti. A večnih resnic žejne duše niso imele usmiljenja; moral je govoriti do večera, šest ur neprestano. In to se je godilo 11 dni. Nenavaden trud, nenavaden uspeh! Otroci in mladeniči in dekleta so mu pomagali učiti starejše očenaš, češčenamarijo, vero in druge potrebne molitve. Od hiše do hiše so hodili in nikdo ni imel prej miru, dokler ni znal vsega gladko, kar je naročil o. Ferrie! Zdaj poroča msgr. Cousin, da ima 37.000 kristjanov; lani je bilo kršćenih 432 odraslih. Število misijonskih moči: 30 evropskih in 27 domačih duhovnikov, 14 šol-

skih bratov, 200 katehistov, 30 evropskih redovnic in 160 domačih žen in devic deluje neumorno.

Filipine. V Manili in drugih mestih se je mudil dlje časa avstrijski jezuit o. Jožef Conrath, ko se je vračal iz severne Avstralije domov. Najprej je oskrbel vojake, zlasti bolnike. Pristopili so k sv. zakramentu. Jezuit je razdelil med moštvo dobre spise, zlasti zoper pijančevanje in je povsod več ali manj udov vsprejel v škapulirsko bratovščino. — Cerkve so povsod lepe, pozidali so jih jezuitje in drugi redovniki. Nekatere so Amerikanci spremenili v vojašnice in skladišča. Krasna cerkev v mestu Dasmarinas je razdeljena v tri dele; en del služi za ječo, v ladji je skladišče in na koru je telegrafska postaja. — »Ljudstvo«, piše o. Conrath, »je zelo udano sv. cerkvi in je po svojem spoštljivem vedenju pri sv. maši, po nedolžnosti deklet in žen vzorit vzgled krščanskega življenja.« Povsod so ga izpraševali, ali razume njih jezik (tagolog), da bi se mogli spovedati. — Posebno častijo preblaž. Dev. Marijo. »V nedeljo zjutraj je gorelo v Bacooru v cerkvi pri kipu naše ljube Gospe krog 100 sveč. Ko gredo žene v cerkev, vzamejo iz doma sveče ali pa je kupijo pri cerkvi; potem je prižgejo in postavijo pred kip Marije«, tako piše o. Conrath. Vse diha mir, priprostost, nedolžnost, veselje v Bogu. Poročevalec je videl v Imus-u iz cerkve prihajati procesijo. Štirje možje nosijo nebo, ki je kakor krona ozaljšano z belimi in rdečimi cveticami. Beli trakovi plapolajo v lahнем vetriču. Potem pridejo muzikanti in igrajo veselo. Duhovnika ni. Kaj pomeni to? Bil je pokop nedolžnega otroka. Dobro razumejo versko resnico, da vsakdo, kdor umrje v nedolžnosti, katero je prejel pri sv. krstu, pride naravnost v nebesa. — Tudi tukaj je začel satan sejati svoje peklensko seme. Prodajejo se tukaj in širijo brezverske knjige, n. pr. Renanovo »Življenje Jezusovo« v španjskem jeziku. Ko je neki prot. pridigar v manilski katedrali videl gorečo pobožnost tega ljudstva, je rekel, da bi bilo nečuvno, ukrasti temu ljudstvu iz srca otroško vero! Čast takemu možu! — Ljudstvo imenuje cerkev vedno s polnim imenom: »sveta, katoliška, apostolska, rimska cerkev«.

Afrika.

Egipt. Aleksandrija. Boromejka, sestra M. Carola piše, da šteje njih zavod 235 gojencev. V penzionatu deluje 17 sester; 17 se jih pripravlja v novicijatu. Začetkom majnika preteklega leta je dobila nemška župnija, ki je bila že tri leta osirotela, zopet dušnega pastirja, Hermanna Schwarzer, ki je prej mnogo let misijonaril v orientu in je več arabščine in drugih jezikov, ki se govoré v Aleksandriji. — Kuga se vkljub strogim zdravniškim naredbam vendarle vsako leto pojavi. Po oficialnih izkazih je bilo lani 30 do 40 slučajev. Huje kakor kuga razsaja legar. Tudi dve sestri sta oboleli za legarjem, toda smrt jima je prizanesla.

V zamorski naselbini Gezira, kjer misijonarijo sinovi presv. Srca Jezusovega je 15. marcija ogenj upepelil misijonske stavbe in povzročil škode za več tisoč kron.

Južna Afrika. Moçambique. Iz misijonske postaje Boroma poroča jezuit o. Hiller, da se vera Kristusova dobro razširja med črnici, ker prihajajo radi poslušat krščanskega nauka. Misijonar pošlje pred seboj dva dečka v vas, in poglavar kafrov da bobnati na batuk. To je velik boben, votel panj, čez katerega je razpeta levja ali krokodilova koža. Dečka učita navadne molitve in ko pride misijonar, jim nazorno razloži zdaj to zdaj drugo versko resnico. Veliki teden se verni črnici pripravljajo s tridnevno na velikonočno sv. obhajilo. Lani jih je pristopilo k prvemu sv. obhajilu 86. Pri ti priložnosti se je streljalo ves dan, kajti slovesnosti brez strelbe kafer ne more pojmiti. Na Božič je običajno velika loterija. Vsaka srečka ima svoj dobiček. Kafri se zadovoljijo tudi z neznatnimi rečmi, z nožeki, vodicami i. dr. — V dveh šolah se poučuje nad 300 otrok. Tukaj deluje tudi pet sester sv. Jožefa iz

Clugny-a; njihov zavod je semenišče krščanskih mater in gospodinj. — Mrzlica tirja veliko žrtev. Brat Ramos, kateremu je žolčna mrzlica pretrgala v osmih dneh mlado življenje, je od l. 1880. sem že 62. žrtev.

Ekvatorijalna Afrika. Apost. vikariat Zgornji Kongo. »Missions d'Afrique« (1901, pag. 116.) prinašajo poročilo nekega Belgijca o blagonosnem delovanju belih očetov. V Alpali so pozidali velikanski samostan in krasno cerkev. Imajo tudi zelo velik, dobro negovan vrt. — V njihovi šoli se mali črnici ne učijo samo brati in pisati, marveč tudi latinščine. Njih vpliv na domačine je tako močen, da najdeš tam že lepe vasi s hišami, ki so pozidane popolnoma po evropskem okusu.

Madagaskar. Misijon francoskih jezuitov je v cvetu. V zadnjih šestih letih je nastalo nad 800 misijonskih občin, ki imajo vse cerkve in šole. Mnogo mladeničev deluje v prospeh sv. vere. To je trdna podlaga za bodočo madagaskično cerkev. — Poljedelska in obrtna šola šolskih bratov pri Fianarantsoa stori veliko dobrega. Vsak gojenec ima svojo posest, katero obdeluje; žetev je njegova. Blizu 10 mladih Madagaskov se uči rokodelstva.

Zahodna Afrika. Apost. vikariat Sierra Leone. Misijon pri Mendih dobro napreduje, dasi je protestantizem pognal že globoko svoje korenine. Vzrok tega veselega napredka je, kakor poroča o. Fleck iz kongregacije očetov sv. Duha, vpliv kralja George-a Commings. Njegova volja velja podložnim kakor zakon. Kralj pa strogo zahteva, da se vsi podložni udeležujejo redno službe božje ob nedeljah, ob delavnikih pa poslušajo krščanski nauk. Najboljše sredstvo, da se utrdi krščanstvo, pa je šola. Zato so 26. februarja otvorili misijonarji svojo šolo in že prvi dan so imeli 30 otrok; število raste od dne do dne, tako da že primanjkuje prostora. »Roman School« je dobra šola, pravijo. — Kar posebno ugaja črnem, to je lepota našega bogoslužja. Tako so navdušeni, da tudi sami prispevajo za lepoto hiše božje. Neki črnc je kmalu po svoji spreobrnitvi daroval cerkvi lep harmonij, katerega si je za zasebno razveseljevanje naročil iz Evrope za drag denar.

Apost. prefektura Kamerun. V mestu Kamerun se je otvoril zavod za katehiste pod vodstvom o. Banekena. V misijonskih šolah v krajih Mapanja Edea in Engelsberg je bilo po skrbni pripravi krščenih 28 otrok. V postaji Marienberg so Bakoko postali bolj pristopni za sv. vero. — Po nekaterih krajih razširjajo protestanti brezverske knjižice in časnike, ki lahko tekmujejo z znanimi Grassmanovimi izrodki. Misijonarji so prestavili o. Scheffmacherjev kontroverskatekizem v duala. Pa še ni tiskan, ker nimajo denarja.

Algier. Beli očetje imajo tukaj svojo centralo. Po celi Afriki imajo 261 misijonarjev, 967 katehistov in 140 redovnic.

Amerika.

Severna Amerika. Ko je bil Mac Kinley zopet izvoljen za predsednika, se je zopet oprijel svoje, Indijancem toli krivične politike. Že od 1. julija 1900 ne dobivajo Indijanci več obleke in njih racije, katere jim je država vsled pogodbe dolžna, je Mac Kinley dal tako skrčiti, da reveži gladu umirajo. V ti skrajni bedi mislijo na upor, ako 'veliki oče v Washingtonu' neče uslišati njih opravičenih zahtev. Rock Agency, agent v Standingu, je opomnil nekega poglavarja, da zdaj beli ne bodo več imeli usmiljenja ž njimi, a ta ga zavrne: »Tudi dobro; bolje je za nas, počivati v grobu, kakor živeti v taki bedi.« — Vlada je sovražna ne samo Indijancem, marveč tudi misijonskim šolam, dasi je pred 20 leti vabila misijonarje in jim obljubila podporo iz državne blagajnice. Pa tudi v teh skrajno žalostnih razmerah misijonarji ne izgubijo poguma, marveč vstrajajo na svojih postajah. — Vseh kato-

ličanov je v Združenih državah, kakor piše »Catholik-Directory« 10,775.000, od teh odpade na Indijance 99.338. Indijanskih šol je 68 s 4687 otroci.

Angleška severna Amerika. Msgr. Longevin, nadškof pri sv. Bonifaciju, poroča o Indijancih, katerih šteje njegova nadškofija še precejšnje število. Njih zvestoba v sv. veri in ljubezen do katol. duhovnikov je ginljiva. — Gospodarsko bedo, v katero so palmili Indijance Evropejci, izrabljajo protestantje za verske namene. Ponujajo jim tople volnene odeje, rdečkožcem tako priljubljene plašče s kapuco itd., samo da bi je odvrnili od katolicizma. Redki so, ki ne bi ostali zvesti, »molitvi črnosuknarja«. Nekemu katoliškemu Indijancu iz Qu Apelle reče protest. pridigar: »Tvoj duhovnik te ne ljubi; ne da ti ne tobaka ne obleke.« Rdečkožec odpre srnjco na prsni, pokaže na srce in pravi: »Ali znaš brati tukaj na mojem srcu?« — »Ne«, odgovori presenečeni pridigar. »No«, de divjak, »tukaj v mojem srcu so darila, ki mi jih daje črnosuknar. Ako se spovem, opere mojo dušo s krvjo Jezusa Kristusa, ako poklekнем k mizi Gospodovi, dene Jezusa v moje srce. Tvoj tobak se skadi, tvoja obleka se raztrga, darila črnosuknarja pa ostanejo in vzemem je s seboj v nebo ljubega Boga.« Lepa beseda iz ust divjaka! — Nek katoliško krščen in vzgojen otrok je ležal na smrtni postelji in rekel svojemu očetu paganu: »Vidim, da me ne ljubiš, ker nečeš iti z menoj, gledat ljubega Boga in najsvetejšo Devico.« — »Kaj pa moram storiti?« — »Od črnosuknarja se moraš dati poučiti in vsprejeti vodo molitve, ki dušo okrepi.« — »Dobro, obljubim ti«, pravi oče. Tako delujejo otroci kot apostoli. — Vlada postopa krivično zoper kat. Indijance. »Ne samo da jim odteguje letne doneske«, piše O' Gorman, škof v Sioux Falls-u, »marveč odreka jim tudi pravico, si voliti šole, katere bi naj obiskovali njihovi otroci.

Misijon francoskih benediktincev v Oklahoma je zadela huda nezgoda. Začetkom t. l. je pogorela opatija presv. Srca in ž njo vred kolegij, obrtna šola za Indijance, matica in novicijat usmiljenih sester (Sisters of Mercy).

Južna Amerika. Brazilija. O. Amand Bahlmann, O. F. Min. poroča o blagoslovenem delovanju nemških frančiškanov v zadnjem desetletju. O večjih praznikih pride na stotine vernih k sv. zakramentu, tako da morajo na predvečer očetje često do polnoči spovedovati. Pri apostolski molitvi je do 100 udov, ki pristopajo mesečno k sv. zakramentu; istotako mnogoštevilni udje III. reda in udje delavskega društva. Poglavitno sredstvo za povzdigo krščanskega življenja so misijoni za ljudstvo. Koncem preteklega in začetkom tekočega leta so obhajali take misijone v mestih São Lorenço, Itambe in Aquas Bellas. Prebivalci mesta Itambe, do 6000 oseb je prišlo misijonarjem 6 milj daleč naproti, z venci in palmovimi vejicami v rokah. Pred njimi je sviral godba in jezdila dolga vrsta jahačev. Pridige, ki so bile pod milim nebom, so poslušali vsi zvesto. Sklep je bil še bolj sijajen. Do 1000 udeležencev je svetilo pri obhodu z voščeniimi svečami. — V mestu Aquas Bellas že 7 let ni hodila noga duhovnikova. Civiliziran indijanski rod Caréjo govori tuti-jezik. Ljudstvo je nenavadno uljudno in živi zelo npravno. Enkrat na leto se zbere v gozdih, kjer časti velikega duha. Carejo niso malikovalci. Gotovo verujejo v enega Boga; le način češčenja je poseben in skrivnosten.

Chile. O. Burkard O. Cap. poroča o araukanskem misijonu bavarskih kapucinov (Alt-Öttinger Franciskusblatt 1901, S. 86 ff.). Misijonskih postaj je 16; vodi jih 15 duhovnikov in 6 bratov bavarske provincije in 7 Lahov; Lahi so namenjeni v svojo domovino. — V južnem delu ni nobenega pagana več, medtem ko so še na severu v večini. V osmih misijonskih šolah se odgojuje 238 in v treh kolegijih 92 otrok. Misijonarji katehizirajo tudi v državnih šolah, pa bore malo dosežejo. Protestantška ločinka »evangelistov« je začela staviti šole za indijanske otroke. Pre-

potrebne so za odgojo deklet sestre in upati je, da pridejo kmalu iz Ingenbohla na Švicarskem.

Argentiniya in Patagonija. Salezijanci, sinovi očeta Don Bosco, ki misijonarijo v Združenih državah, v Mexiki, v San Salvadoru in v vseh državah južne Amerike, so dosegli največ uspeha v Argentini, kjer imajo 35 vzgojevališč. Zelo obsežna Patagonija razpada v dva dela: v apost. vikarijat 'severna in centralna Patagonija' in v apost. prefekturo 'južna Patagonija z otoki'. V prvem delu so Salezijanci v 25 letih svojega delovanja ustanovili 15 župnij, 23 kapelic, 66 rezidence, 14 šol in sirotišnic za dečke, 10 za dekleta. Odgojujejo povprečno 2000 otrok. Misijone vodi misijonski vikar msgr. Cagliero, in ima 35 duhovnikov, 9 klerikov, 32 katehistov in 78 sester (hčere Marije pomočnice). V drugem delu so tri župnije, 11 kapelic, 28 rezidence, 3 dečke in 4 dekleške šole s povprečno 600 otroci. Misijonarijo tudi Salezijanci: 5 duhovnikov, 5 klerikov, 36 katehistov, 37 sester. Indijancev so krstili 25—30.000. — Tudi revni Feuerlandi, ki so še na nizki stopinji, so večinoma kristjani. — Misijoni tukaj dobro prospevajo, ker je podpira argentinska vlada. Salezijanci ji ugajajo radi svoje praktične vzgoje otrok. Naselitev Salezijancev je centrum, je šola obrtnega in gospodarskega življenja in ravno to je za južno Ameriko neprecenljiva dobrota.

Avstralija in Oceanija.

V distriktu Kimberley je vlada pred 10 leti poklicala francoske trapiste in tekom teh 10 let so se ustanovile tri misijonske postaje, Beagle Bay, Disoceter-Bay in Broome. Že 300 zamorcev je vsprejelo vero Kristusovo. To število se zdi majhno, vsekakor pa je veliko; če pomislimo, da so avstralski črnci nomadi, se ogibljujejo poljedelstva, so ljudožrci, katerim diši človeško meso in kri kot delikatesa. Kakor poroča »Stern von Afrika« (1901, pag. 17 sq.), je generalni kapitol odredil, da se naj menihi vrnejo na Francosko, ker zbok pomanjkanja potrebnih moči ni možno monastično življenje in misijonsko delovanje strogo po redovnih pravilih. Slovo je bilo bridko za menihe in za vernike. Na njih mesto stopijo Pallottinci, katerih delovanje v Kamerunu je Bog tako bogato blagoslovil. 6. prosinca sta odpotovala tja oo. Walter in White.

Salomonovi otoki. Po dolgem iskanju so maristi konečno vendarle našli zemeljske ostanke msgr. Epalles-a na otoku sv. Jurija, južnozahodno od otoka Izabel. Msgr. Epalles se je hotel dne 19. grudnia 1845. izkrcati na otoku Izabel. Divjaki pa so ga ubili. Misijonarji so pokopali njegovo truplo na otoku sv. Jurija. Na lobanji so sledovi smrtonosne sekire. Našlo se je še: naprsni križec, dve svetinji in kosci rožnega venca. Priprost nagrobni kamen zaznamuje zdaj prostor, kjer je našel svoj počitek eden prvih maristov, apostol Oceanije.

Tonga otoki. Marist o. Faiore poroča o delovanju sester III. reda Marijinega. Njihova šola v kraju Mua (Takuilan) šteje povprečno 32 do 35 vnanjih in 60 do 70 zunanjih otrok. Vodstvo je v rokah sestre Marije Lujze, ki je ustanovila zavod pred 16 leti. Koliko vzglednih krščanskih žen je že vzgojila! Rada vsprejema majhne deklice, in kolikor je možno, so pod njenim nadzorstvom do možitve. Take krepstne krščanske žene osrečujejo svojo bližino s prijetnim blagodejnim vonjem krščanskih čednosti. Dekleta so silno nadarjena, posebno se odlikujejo po svojem izbornem pomnežu. — Razven šole imajo sestre tudi lekarno za uboge.

Apost. vikarijat Hawai (Sandwich-otoki). Na otoku Molokai, v naselbini gobovih, ni tako neprijazno, kakor bi si človek mislil. Pred prijaznimi hišicami sedé gobovi mirno, medtem ko se po majhnem vrtu tik hiše podijo črne svinje in

lajajoči psi. — Sredi naselbine je cerkva in v nje bližini dom o. Vendelina, ki deluje tukaj že osem let kot naslednik o. Damijana.

Nek v Honolulu bivajoč in vsled svoje dobrotljivosti daleč znan in čislani milijonar je ustanovil v Bishop's Home zavod za samske žene in dekleta. Vodstvo je v rokah matere Marijane.

Gobovi se smejo med seboj ženiti in večina otrok, rojenih iz takih zakonov, je popolnoma zdrava. Prepeljejo jih v neko opazovališče pri Honolulu in če se jih ne lotijo gobe, izročijo jih človeški družbi. Posebnost pri tej bolezni je to, da traja že leta in bolnik nič ne občuti bolečin. Gobovi umirajo navadno vsled sekundarnih bolezni, obolijo čisto na pljučih ali pa jim kako vnetje izkopa grob. — Tekom 35 let se je na otoku Molokai oskrbovalo že nad 6000 gobovih¹.

Na otoku Tutuila procvita šola za katehiste; vzgojujejo se tukaj mladeniči pa tudi mladi možje, med temi je 9 oženjenih, ki so zapustili svoje dobre službe, da bi mogli širiti edino zveličavni nauk Kristusov.

Evropa.

Dansko. Kamilliani v Aalborgu. Red očetov dobre smrti — patres agonizantes — ali regularnih klerikov za oskrbovanje bolnikov je ustanovil sv. Kamil Lellis († 1614) l. 1584. Posebno se je razširil po Laškem, Portugalskem, Španiji in Ameriki, v novejšem času jim je kužna smrt pobrala mnogo požrtvovalnih sil. Leta 1884. so se naselili v Holandskem v Roermondu². Njih postaje so zdaj v Coldingu, Fredericiji, Aarhus-u in dve leti tudi v Aalborgu. Tukajšnji katoličani so zelo zapuščeni. Zato je poklical škof Janez Van Euch dva kamilliana iz Kopenhagena. Ker molivnice ni bilo, sta služila sv. mašo v nekem hotelu. Kmalu sta kupila primerno hišico in nekaj zemljišča, kar je vse obremenjeno z velikimi dolgi. Tudi cerkev sta pozidala — z izposojenim denarjem; o Božiču jo je škof Jan. Van Euch blagoslovil. To je bil praznik, kakršnega Aalborg gotovo ni videl že 400 let. Veliko ljudstva, katoličani in protestanti in tudi mestni svet se je udeležil slovesnosti.

Odense. Redemptorist o. Gaudentius Schmiderer poroča iz rodovitega otoka Fünen, ki se nazivlje »vrt Danskega«. Prvi kat. duhovnik, ki je stopil v ta vrt, je bil sedanji apost. vikar msgr. Van Euch. L. 1867. se je ustanovila krščanska občina. Zdaj je blizu 300 kat. kristjanov. Druge postaje imajo že lepe cerkvice, Odense pa še neznatno kapelico. Msgr. Van Euch iskreno želi videti še novo cerkev, samo da mu primanjkuje denarja.

Lappland. Ferd. Hartmann, misijonar v Elvebakkenu poroča, kako težavno se pastorira v teh mrzlih krajih in to le po zimi, v trimesečni temi. Kajti spomladi se Lapplandi selijo iz kraja v kraj s svojimi čedami severnih jelenov, ali pa odidejo na fjorde in morske obale, kjer ribijo in lovijo severne medvede in mrože. — Misijonar se pelje po več ur, ali en dan daleč h kaki lapplandski družini. S seboj vzame altare portatile in služi zjutraj v bajti sv. mašo. Po sv. maši katehizira celo družino. Ker mnogo pozabijo ali pa si krivo razlagajo, zato je treba vselej na novo razlagati in učiti. Pripravi je na sv. spoved in sv. obhajilo, katero sprejmejo drugi dan med sv. mašo. Potem še je pridiga in pobožnost k presv. Srcu Jezusovemu,

¹ Iz sestavka: Ein Besuch auf Molokai, der Insel der Aussätzigen, dr. H. Schauinsland in den Abhandlungen des Nat. Vereines. Bremen Bd. XVI., Heft 3, 1900.

² Dr. Max Heimbacher, Die Orden u. Congregationen der kath. Kirche, II. B. pag. 264—269.

kateremu je ta misijon posvečen. Po jedrnatih opominih in nasvetih za bodočnost, ga spet bliskoma odpelje na saneli severni jelen.

Angleško. Za vladanja kraljice Viktorije je katoliška stvar na Angleškem dobro napredovala. Ko je Viktorija stopila na kraljevi prestol, je bilo po vsem Angleškem 70.000 katoličanov, na Šotskem 30.000. V veljavi še so bile stare postave, ki so udeležence katoliškega bogoslužja kaznovala s smrtjo. Te postave so se morale kmalu umakniti milejšim. Leta 1850. se je upeljala zopet katoliška hierarhija. L. 1900. so šteli na Angleškem 1,800.000 katoličanov. Duhovnikov je nad 3000, cerkva nad 1600, katoliških ljudskih šol nad 1400.

J. E. K.

Ocene.

Biblične vede.

Einleitung in das Neue Testament. Von Dr. Johannes Belser, ord. Professor der Theologie an der Universität zu Tübingen. Freiburg im Breisgau. Herdersche Verlagshandlung. 1901. Str. 852.

Belser, ki med znanstvenim svetom slovi po svojih učenih in temeljitih spisih na polju novozakonske vede, je nedavno izdal knjigo $\alpha\alpha\tau' \xi\zeta\omicron\chi\eta\nu$, katero vsak profesor dolgo pripravlja, namreč učno knjigo svojega predmeta, ki ga in kako ga predava že vrsto let. Njegov »Uvod« nedvomno spada med najboljše, ki so jih kdaj katoličani spisali za N. Z.

Metoda, ki se je drži avtor, se je udomačila na tubingenskem bogoslovnem učilišču že od časov prof. Aberla. Drži se namreč v obče reda, v katerem se knjige navajajo v kanonu, vendar razpravlja knjige istega pisatelja zaporedno in ves N. Z. predstavlja v nekaterih skupinah, poslužujoč se v vsaki skupini historijske metode. Po tem načelu razpravlja v 1. delu (»Die Entstehung der einzelnen neutestamentlichen Schriften«) v 6 oddelkih: 1. evangelij sv. Matevža, 2. sv. Marka, 3. spisa sv. Lukeža, 4. spise sv. Janeza, 5. pisma sv. Pavla, 6. katoliška pisma po tej vrsti: Jac., Jud., I. Petr., II. Petr. V 2. delu podaje zgodovino novozakonskega kanona in v dostavku nas seznanja z najvažnejšimi apokrifnimi knjigami.

Za zelo važno smatra kronologiško vprašanje. »Die Entstehungszeit jeder einzelnen Schrift muss mit ausgezeichnetem Fleiss untersucht werden, weil nur durch die bezügliche Feststellung das Verständnis des Inhalts erschlossen und erleichtert wird« (str. 7). To vprašanje je jako težavno, in treba je veliko napora, predno pride človek do povoljnih rezultatov, kar se je avtorju — tako sam meni — posrečilo. »Nach langem, mühevollen Ringen und nach Zurücklegung mancher Irrwege glaube ich in der Frage der Chronologie ein wirklich zuverlässiges Ergebnis erreicht zu haben« (str. 177). Rešujoč ta problem ostaje Belser zvestejši tradiciji ter se bolj umika vplivom moderne kritike nego drugi kat. učenjaki (n. pr. Al. Schäfer, Trenkle...). Rezultati, do katerih so ga dovedla časoslovna raziskovanja, so naslednji. Mat. je svoj evangelij spisal ok. l. 40., in sicer hebrejsko, ne aramejsko. Marko, ki je bil tolmač sv. Petra v Rimu od l. 42.—43., je za rimsko občino svoj evangelij spisal l. 44., za širje občinstvo pa ga je izdal še le 20 let pozneje. Luk. evangelij je nastal med l. 61—62., Act ap. l. 63, Jan. ev. med l. 92—96., kmalu na to njegova pisma, Apokal. pa je bila sestavljena l. 95. O kronologiji Pavlovega življenja je že avtor pisal v Tüb. Quartalschrift l. 1898. ter meni, da se to, kar je on takrat dognal, do zdaj še ni omajalo in se bistveno najbrž tudi v bodoče ne bo omajalo. Nasproti

Harnacku stavi nastop Feliksove prokurature v l. 52., Festove pa v pozno poletje l. 60., v katerem letu je tudi Pavel začel svoje potovanje iz Cezareje v Rim. Potemtakem so se dogodki Pavlovega življenja vrstili tako-le: Spreobrnjen l. 33. je prvokrat potoval v Jeruzalem l. 36., v Antiohijo prišel l. 43., drugikrat v Jeruzalem potoval, nesoč s seboj nabrane milodare, l. 46. in še v tem letu začel svoje prvo misij. potovanje. L. 49. ali 50. se je tretjikrat napotil v Jeruzalem na apost. koncil in vrnivši se v Antiohijo nastopi l. 50. drugo misijonsko potovanje trajajoče do l. 53. incl. Pozno po l. 53. gre na tretjo misij. potovanje. Ko se l. 58. vrne v Jeruzalem, bukne proti njemu vstaja azijskih židov. Ker ni varen, ga tribun Klavdij Lizija pošlje v Cezarejo k prokuratorju Feliksu, ki ga obdrži v zaporu do l. 60. V pričo Feliksovega naslednika Festa apelira na cesarja, in zato ga prokurator pošlje v Rim, kamor pride spomladi l. 61. Tukaj ostane v lahnem zaporu dve leti. Po srečno dovršeni pravdi se l. 63. odpravi, kakor spričuje tradicija, v Španijo, potem na Grško in v Azijo. Vrnivši se v Rim, umré mučeniške smrti l. 67. Prvo pismo Pavlovo je po Belserjevem mnenju ono do Galačanov, ki je bilo pisano pred apost. koncilom, najbrž l. 49. Ostala pisma so bila pisana v tem redu: I. Thess. 51—52., II. Thess. 52., I. Cor. 56., II. Cor. 57., Rom. 58., Philem., Col., Ephes. 61—63., Phil. 63., Hebr. 63. ali 64., I. Tim., Tit. 65., II. Tim. 66. Katoliška pisma so nastala: Jac. 49., Jud 65., I. Pet. 64., II. Pet. 67.

Belser brani vseskozi integriteto svetopisemskih knjig. Tako n. pr. smatrajo protestantje skoraj občno Marc. 16, 9—20 kot poznejši dodatek. Zahn, ki spada med najkonzervativnejše prot. učenjake na tem polju, meni, da so navedeni sklepni verzi nastali še le med l. 100—130., ker se je pri njih kompoziciji uporabljal ne samo Luk. evangelij, ampak tudi Janezov in celo delo Papijevo. Belserja pa Zahnovi dokazi nikakor ne morejo prepričati, in zato on meni, da je omenjene verze dostavil sam sv. Marko, ko je l. 63. ali 64. za širje občinstvo izdal svoj evangelij. Takisto smatra kot avtentično perikopo o nečistnici, ki je prelomila zakon (Jo. 7, 53—8, 11), in kar se dostaja zadnjega poglavja Jan. evangelija, sodi, da ga je sam evangelist kmalu potem, ko je dovršil 20 poglavij, dostavil ter celo delo poslal maloazijskim cerkvam.

Glede na sinoptiško vprašanje t. j. vprašanje, kako se naj razloži veliko soglasje med prvimi tremi evangelisti, meni avtor, da ne zadostuje tradicijska hipoteza, ki jo na kat. strani branijo posebno Schegg, Kaulen, Cornely, neče pa tudi nič slišati o kakem aramejskem praevangeliju, ki ga je prvi učil Lessing. Po njegovih mislih se to vprašanje da rešiti s tradicijsko hipotezo, združeno s hipotezo porabljenja: Marko je rabil Matevža — hebrejskega, — Lukež je poleg Marka rabil Matevža, hebrejskega in grškega.

Odločno pa zanika nasproti protestantom, da bi se bil Lukež poslužil zgodovine jud. zgodovinarja Jožefa Flavija. Govoreč o Flaviju meni, da tisto sloveče poglavje o Kristusu (Antt. XVIII. 3, 3), ki se tolikokrat navaja v dogmatikah, v tej obliki ni pristno. To sledi zanj ne samo iz znotranjih, ampak tudi iz zunanjih vzrokov. Takšen dokaz mu je posebno Origen, ki o Jožefu pravi (C. Celsum I. 35.), da Jožef Jezusa ni pripoznal kot Kristusa, kot pravega mesija. Iz tega se more sklepati, da se je Jožef na kakem mestu svojih spisov izjavil v tem smislu, in najbolj naravno je, če slutimo, da se je to zgodilo na tem mestu, ki ga je potem proti koncu 3. stoletja kaka krščanska roka spremenila v spričevanje za Kristusa. Nekaj pa je jud. zgodovinar na tem mestu gotovo pisal o Kristusu, in že ta faktum je velik dokaz za pristnost in verjetnost evng. poročil.

Belser krepko in spretno brani pristnost Janez. evangelija. Nasprotniki podarjajo posebno navidezno nesoglasje med sinoptiki in 4. evangelistom. Tako, pra-

vijo, 4. evangelist poroča triletno javno delovanje Kristusovo, sinoptiki pa samo enoletno. Belser odgovarja, da ni resnično ni prvo ni drugo, temveč najbolj verjetno je, da vsi štirje evangelisti učé nekaj več dveletno javno delavnost. Nekoliko težje pa je, dokazati soglasje glede na dan zadnje večerje in smrti Jezusove. Iz poročil sinoptikov spoznamo, da je Zveličar jedel velikonočno jagnje in slavil zadnjo večerjo na zakoniti dan t. j. zvečer 14. nizana ter umrl 15. nizana t. j. na prvi velikonočni praznik. Iz poročila 4. evangelista pa se da sklepati, da je Kristus velikonočno jagnje per anticipationem jedel 13. nizana, torej umrl 14. nizana. Kako se naj tukaj dokaže soglasje? Nekateri res mislijo, da je to nemogoče, treba je slediti ali sinoptikom ali pa 4. evangelistu. Drugi pa ne priznavajo nesoglasja, ki je že s tem izključeno, ker vsi evangelisti smrt Kristusovo stavijo v petek velikonočnega tedna, vstajenje pa v nedeljo. Belser je v »Tüb. Quartalschrift« leta 1896. branil teorijo anticipationis ter je smatrajoč Jan. poročilo o 13. in 14. nizanu kot merodajno skušal dokazati, da se sinoptiki z Janezom strinjajo v teh dveh terminih. V zadnjem času pa je avtor posebno pod vplivom van Beberjevih dokazov v njegovi knjigi »Zur Chronologie des Lebens Jesu« — kjer uči enoletno javno delovanje Jezusovo, kar je neverjetno — začel dvomiti in se nagibati na stran onih, ki se drže poročila sinoptikov o 14. in 15. nizanu ter dokazujejo, da se 4. evangelist, če se prav tolmači, v tej stvari popolnoma soglašá s sinoptiki. Ko je bila ta knjiga dotiskana, si je avtor dostavil opombo, v kateri se pozitivno odloči za 14. nizan kot dan zadnje večerje ter obljubi, da bo drugo pot o tem predmetu obširnejše razpravljal.

Avtor ima to prednost, da je sprejel Blassovo hipotezo o dvojni Lukeževi recenziji Act. ap. Tekst Act. ap. se namreč nahaja v dvojni obliki. Prvo obliko reprezentujejo grški rokopisi N (Sinaiticus), B (Vaticanus), A (Alexandrinus), C (Codex Ephraemi rescriptus), potem dve najstarejši sirski verziji, Vulgata in nekateri cerkveni očetje, drugo pa kodeks D (Bezae Cantabrigensis iz 6. stoletja), sirska filoksenijanska verzija, nekaj mlajših rokopisov in nekaj cerkv. očetov. Prva oblika je textus receptus ter se med učenjaki imenuje α -tekst, druga pa β -tekst. Od kod to dvojno besedilo? Navadno se trdi, da je druga oblika nastala vsled sprememb, popravkov in dostavkov prepisovalcev, glosatorjev in redaktorjev. Filologu Blassu pa ti razlogi niso zadostovali, ker mu niso mogli razložiti velike sorodnosti in ono tako utemeljeno različnost med obema besedilnima oblikama, in zato je postavil naslednjo hipotezo: Oba teksta sta izvirna in pristna, izvirajoča od Lukeža. Lukež je namreč $\tau\omicron\nu\ \delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\omicron\nu\ \lambda\omicron\gamma\omicron\nu$ (Act. ap.) dvakrat spisal in obdelal: prvikrat bolj obsežno in v manj popolni obliki (β -tekst), drugikrat pa bolj koncizno in v finejšem slogu (α -tekst). Vzrok, zakaj je tako postopal ter pre naredil prvi spis, je v namenu obeh spisov: prvi je namreč bil namenjen rimskim kristjanom, drugi popravljeni pa Teofilu. Oba spisa sta se prepisovala in tako sta se ohranila do danes. Belser je sprejel to Blassovo hipotezo. Seveda razlogi, s katerimi jo podpira, niso tako prepričevalni, da bi odstranili vsak dvom.

Iskal sem, kako avtor sodi o takozvanem comma Ioanneum (I. Ioan. 5, 7), pa zaman; avtor o tem ne spregovori besedice. Tukaj pa najbrž ne velja: Qui tacet, consentire videtur.

Belserjeva knjiga je trajne vrednosti, ker je delo veččaka prve vrste. Hvaležni moramo biti možu, ki tako razborito, vztrajno in s tako velikim znanstvenim aparatom brani pravice naše sv. cerkve in njene tradicije na polju, na katerem so se tako prešerno naselili protestantje, hoteč mu popolnoma zavladati

Dr. Jos. Hohnjec.

Cerkvena zgodovina in umetnost.

Life and labors of Rt. Rev. Frederic Baraga, First Bishop of Marquette, Mich. (Konec.) V dodatku knjige (str. 430—476) je ponatisnjen Baragov pastirski list z geslom »Unum est necessarium« in sicer v Chippewa-indijanskem in angleškem izvirniku. Temu slede: odlomek iz Baragove indijanske slovnice, izjave raznih časnikov o njem in slične zgodovinske in biografske opazke, ki so nekak komentar k življenjepis.

Knjigo krase mnoge prav lepe slike: Baraga, Mrak, Vertin, mučenje jezuitov Jogues in tovarišev, prihod o. Marquette k Mississippiju, razne misijonske postaje, skupine Indijanov itd. Tudi ličen facsimile Baragovega pisma najdemo v nji. Zunanja oblika in tisk sta zelo lična. O pravilnosti angleškega jezika ne morem izreči sodbe; a slovenska krajevna imena so tiskana nedosledno n. pr. Laibach in Liabach, Metlika in Medlika, a to so malenkosti.

Knjiga ima ta smoter, da najširši in tudi merodajni krogi izvedo o tem svetem možu, ki je (kakor nekdaš sv. Janez od Križa, Ord. Carm. discal.) želel biti popolno pozabljen in neznan, a se po njegovi smrti njegova svetost vedno glasneje in vedno dalje oznanja in razširja. Da je bil pravi junak v vseh krščanskih čednostih, spričujejo nam premnogi slučaji. Verwyst trdi z moralno gotovostjo, da je Baraga ohranil krstno nedolžnost do svoje smrti. Bil je vzoren dijak, vzoren dušni pastir in misijonar, ne le po apostolski gorečnosti, temveč tudi po neumornem zatajevanju in posvečevanju samega sebe. Njegova ponižnost in pobožnost sta prestali neštevilno ognjenih poskušanj doma in v Ameriki¹. V njem vidimo »triplex sine sanguine martyrium: parcatem videlicet in ubertate, largitatem in paupertate, castitatem in iuventute.« (S. Bernard.) Z duševnimi vrlinami je spajal tudi veliko izobraženost. Bil je več jurist in jezikoznanec. Tudi v glasbi in slikarstvu se je že kot dijak izobrazil. Moramo ga šteti med najbolj inteligentne može, kar smo jih kdaj Slovenci imeli. V Ameriki ga po pravici nazivajo »The Indian Apostle of the Northwest.«

¹ Le en slučaj, ki se doslej še ni omenjal nikjer. Ko je l. 1828. prišel v Metliko kot drugi kapelan, našel je tam dekana Marka Derganca in prvega kapelana Antona Sadovina, ki je bil star že 53 let. Oba sta mu nalašč nagajala, kolikor sta mogla. Ko pride nekdaš Sadovin vinjen domov, ukaže Frideriku naj ga sezuje. Brez obotavljanja poklekne le-ta predenj in mu potegne blatne čevlje raz noge. Za plačilo pa tovariš pograbi škorenj in ga z njim surovo udari po glavi. Friderik ga zahvali in odide. Ko je l. 1854. kot škof prišel na Kranjsko, obiskal je v Višnji gori tudi svojega bivšega tovariša Sadovina, ki je bil že 80-leten starček in vpokojen. Sivolasi mož je ves solzan padel predenj na kolena in ga prosil odpuščanja, a Baraga ga je hitro vzdignil, objel in poljubil, češ, saj mu je z ono burko le veselje napravil! — Ko je l. 1829. Sadovin odšel iz Metlike, prišla sta namesto njega dva novomašnika Čebašek in Čuk. A Baraga ni postal prvi kapelan, temveč je bil pred njima degradiran na tretje mesto. Odurno je, kako sta ga z dekanom vred zasramovala. Kako ga je dekan še odhajajočega očitno insultiral, je znano; eden kapelanov pa je raz okno doli klical porogljivo za njim: »Du heiliger Fritz, auf Nimmerwiederschen! Bog te nesil!« ... Ljudstvo pa se je drenjalo okoli njega, mu poljubovalo obleko, prosilo ga blagoslova, zaviralo siloma kolesa, da ne bi odšel in jokalo na glas, potem pa še daleč teklo za vozom. — Čebašek je že par let pozneje nagloma umrl v Železnikih, dekan Derganc je pa 13. avg. 1833 v Kolpo skočil in utonil. Prst božji!

Ko je še živel, so ga častili kot svetnika in ljudje so nenavadne reči o njem pripovedovali. Sedaj mu v Wisconsinu in Michiganu sploh skazujejo svetniško čast!

Bo-li Baraga res kdaj prištet med blažence ali svetnike? To vprašanje se je že mnogokrat stavilo. Nadškof Katzer je pred par leti vpričo mnogih škofov izrekel svoje prepričanje, da je Baraga svetnik in bo prej ali slej tudi svetnikom proglašen¹.

Častni naslov »Servus Dei« mu itak pristaja, ker je splošno mnenje, da je umrl v sluhu svetosti. A kdaj se pa začne vršiti v to svrhu kanonični proces? Ni ga, ki bi vso to stvar vzel v roke in jo spravil v tir. Da bi se preiskave vsaj toliko začele in dognale, da bi rimska stolica priznala »tuto procedi posse«, ker s tem se mu tudi prizna naslov »Venerabilis«! Duhovščina ljubljanske škofije bi se pred vsemi drugimi morala bolj zanimati za to, da bi se tem potom vsaj nekoliko popravile one krivice, katere je sveti mož nekdanj med svojimi rojaki in tovariši pretrpel. Priprave za beatifikacijo škofov Rudigierja, Tschidererja in Hama se že vrše; in ko bi Nemci, Lahi ali Ogri imeli Baraga, gotovo bi že davno sprožili preiskavo v isto svrhu. Pri nas »katoliških« Slovincih pa se nikdo ne gane, ker bi bili potem menda — prekatoliški!

Baragov prijatelj in sotrudnik, redemptorist Janez Nep. Neumann, škof v Filadelfiji, rodом Čeh, je že dosegel naslov »Venerabilis«. Pred par leti je spisal o njem njegov redovni sobrat obširno biografijo². Upajmo, da tudi Verwystovo delo o Baragi, — ki bo, kakor mi sam piše, kmalu preloženo v nemški in francoski jezik³ — doseže praktičen uspeh! Poleg mnogih čudapolnih dogodkov v njegovem življenju navaja dva čudeža, ki sta se zgodila po njegovi smrti na njegovo priprošnjo: ozdravljenje s. Julije iz kongregacije sv. Jožefa v St. Louis, Mr. in farmarja W. pri Marquetteu.

Ako sploh kakega Slovence doleti svetniška čast, bo Baraga gotovo — prvi!

J. Benkovič.

Wer war der Verfasser „Der Nachfolge Christi?“ Von Sir Francis R. Cruise (Universität Dublin). Ins Deutsche übertragen von J. Repen und A. Klöckner. Kempen. 1901. 8° VIII + 112 str.

Trem avtorjem (med mnogimi drugimi) se posebno pripisuje Hoja za Kristusom. Nemci so za Tom. iz Kempena (blizu Krefelda na Porenskem 1380–1471), Francozi za Iv. Gersona, kancelarja pariškega vseučilišča (1363–1429), Lahi za Ivana Gersena, opata verčelskega (v XIII. stol.). Profesor Cruise iz dublinskega vseučilišča se že 50 let peča s tem vprašanjem; obiskal je vse kraje, kjer so delovali omenjeni pisatelji, pregledal vse rokopise (400) Hoje za Kristusom in je l. 1887 izdal v Londonu znanstveno delo: Thomas à Kempis. V našem malem delcu pa je zbral pozitivne rezultate svojih trudov in je dognal evidenten dokaz, da je avtor »Hoje za Kristusom« bl. Tomaž iz Kempena. Zanj govorijo njegovi sodobniki, zanj pričajo rokopisi, pred

¹ Verwyst piše (str. 376): »Let us hope that the day will come when his name will be enrolled in the catalogue of the Saints. Reports of wonderful cures circulate among the people. It is desirable that those upon whom such cures have been wrought, or who have certain knowledge of them, report the same to the proper ecclesiastical authority for investigation as to their truth and supernatural character«.

² Biografijo cincinatskega škofa, dominikana Edvarda Dominika Fenwika, ki je Baraga sprejel v svojo škofijo, je l. 1890. opisal o. B. Hammer.

³ Tudi slovenski prevod izide, kadar družba sv. Mohorja razproda zalogo Vončinovega dela. Ker je Verwystova knjiga spisana posebno za Američane, se bo slovenski življenjepis Baragov po istem glavnem viru oziral bolj na domače slovenske razmere.

vsem pa slog, duh in viri »Hoje«. Ravno notranja znamenja morajo po mojem mnenju odločiti v tem vprašanju, ker drugi znaki so in bodo vedno dali povod za narodni šovinizem. Spisi Francoza Gersona so po duhu in slogu celo različni od »Hoje«, Lah Gersen pa sploh nikdar ni živel in njegova oseba je izmed najzanimivejših prikazni na polju zgodovinskih potvar.

Bl. Tomaž je porenski Nemec po rodu, a že od mladosti je živel na Holandskem, kjer je vstopil v red regularnih kanonikov sv. Avgušтина, ki so bili prevzeli vodstvo Windesheimske »družbe skupnega življenja.« Ta družba si je stavila za smoter krščansko popolnost, apostolsko uboštvo, premišljevanje in skupno življenje. Kruh so si služili s prepisovanjem knjig. Tudi bl. Tomaž je prepisal med drugim celo sv. pismo, ki se še hrani v Darmstadt. Veliko let je bil subprior svojega reda v samostanu na hribu sv. Neže pri Zwolle (na spodnjem toku Isela). Red je štel mnogo ascetičnih in mističnih pisateljev. Bl. Tomaž jih je dobro poznal in je po njih in po spisih sv. Bernarda in po sv. pismu sestavil »Hojo za Kr.« Mnogokrat dobesedno ponavlja, kar so bili pisali njegovi redovni tovariši. Tako kristalizira »Hoja« ideal nizozemske mistične šole; dočim so pozabljeni drugi pisatelji te šole in tudi ostala Tomaževa dela, od katerih je »Hoja« komaj deseti del, je postala »Hoja za Kr.« last vseh krščanskih narodov.

Na Holandsko nas ne vodi samo ascetični ideal bratov skupnega življenja, ampak tudi v holandskem duhu pisana latinščina Tomaževa. Cruise navaja n. pr. izraze: Si scires totam Bibliam exterius. Ako Holanec zna kaj na pamet, pravi, da zna van buiten: von aussen. — Ita ut una aequali facie in gratiarum actione maneat. Holanec rabi za ravnodušnost izraz: meteen gelyk angezicht: etwas mit einem gleichen Gesicht ansehen. — Verus amator Christi non cadit super consolationem. Zopet holandski izraz: Ik fall daer niet op: Ich falle nicht darauf. Taki izrazi se nahajajo v vsi »Hoji za Kr.«

Slog »Hoje« in drugih Tomaževih spisov je ves melodičen, ker je pisatelj ritmično stavil ločila in se je včasih posluževal tudi stika.

Vsebina naše kratke knjižice vzbuja v nas željo spoznati večje Cruise-ovo delo in potem še čitati druga dela bl. Tomaža, ki mnogokrat po vrednosti in obliki dosegajo »Hojo za Kr.«

Knjižico krasi podoba bl. Tomaža in pa facsimile ene strani »Hoje« v Bruselju, katero je lastnoročno pisal l. 1441. — (Primeri Wetzter und Welte, Kirchenlexikon: Thomas von Kempen.)

A. Stegenšek.

VIII. Jahres-Mappe (1900) der Deutschen Gesellschaft für christliche Kunst. München. Mit 12 Folio-Tafeln in Kupferdruck, Phototypie, Zinkographie und Farbendruck, nebst 25 Abbildungen im Texte und einem Titel-Medaillon.

Leta 1893 so ustanovili katoliški Nemci »družbo za krščansko umetnost« z nalogo, spajati umetnike in njih prijatelje, vspodbujati umetnike z objavo njih del s prirejanjem razstav in tako vplivati na okus širših slojev. In od tistega leta pošilja ta družba vsako jesen snopič izbornih podob svojim članom. V njem so načrti za cerkve, ki so se postavile v zadnjem letu, v njem kipi in slike, ki so jih ustvarili nemški umetniki v povzdigo duha pobožnosti.

Letošnji, osmi snopič zasluži vso pozornost. Moderni umetniki, ki delajo za cerkev, imajo težko stališče, veliko težje, ko njih posvetni tovariši. Ne bom o tem govoril, da so slabo plačani in bi bil marsikateri izmed njih že bogataš, če bi delal pri svojih talentih po okusu in zahtevah modernih Mecenatov, pač pa hočem opozoriti na težave, ki izvirajo iz cerkvene umetnosti same.

Umetnik mora biti originalen, ne sme vstvarjati po šabloni, mora vtisniti svojemu umotvoru pečat svoje osebe. To pa je pri idealnih osebah, kakršne zahteva

cerkev, mnogo težje, kakor pri prizorih iz vsakdanjega življenja ali zgodovine, katere predstavlja posvetni umetnik. Ako tu zadene pravi moment, ako krepko karakterizira svoje osebe, ako je izurjen v moderni tehniki, pa sme upati na vsestransko priznanje. Za versko umetnost pa to ni dovolj. Srečno je izbral in vpriporil Rembrandt na neki sliki v Monakovu tak kos človeškega življenja. V delavnici sedi krepka žena s polnim obrazom. Prsa ima na pol razgaljena, ker je še ravno hranila dete. Ko se je nasitilo, je zadremalo in tako ji počiva z lahno odprtimi ustami na kolenih. Čez prazno zibelko pa se je pripognil bradat delavec. Nihče bi ne slutil, da bije za tem resnim, razoranim in izdelanim obrazom tako vroče očetovsko srce. In zraven te ubrane barve, ki pri sredi podobe poljejo v polnih akordih, ob robih pa se izgublajo v polnoprozoren mrak. Slika je vredna svojih stotisoč. In vendar moramo odločno protestirati, da jo je Rembrandt krstil za — Sveto Družino! To ni sveta družina, to je družina zadovoljnega in srečnega delavca, kakor jo vidimo pri sosedovih, ali pri stricu ali drugod, kjer še cvete krščansko življenje.

Verska slika zahteva verskega, pobožnega duha, verska slika mora vzbuditi v nas spoštovanje in češčenje in zaupanje do oseb, katere predstavlja.

Druga težkoča. Umetnik dobi naročilo za kip ali sliko v romanskem ali gotičkem slogu, morebiti zato, ker je bila župna cerkev v tem slogu postavljena. Seveda mora umetnik te sloge dobro poznati, mora znati tudi delati v teh slogih — kar ne znajo vsi — in sicer tako, da bo vsak veščak rekel, ta kip je romanski, ta slika je gotičska. Nikakor pa ne sme pri tem slepo posnemati starih umetnikov. Zato mi ne ugaia v letošnjem snopiču niti križani Bog Schiestlov (v romanskem slogu) niti Langenbergov (v gotičkem slogu). Tehnika in spoznanje človeškega telesa in sploh vse prirode je od tistih dob tako napredovalo, da bi bila slepota, arheološko zvesto kopirati ono dobo. Vsak mora na modernem umotvoru poznati, da je dete rojeno leta 1900, čeprav se pači z nošo in čuti, kakor so bili v navadi l. 1200 ali 1400.

Spajati torej idealistični vzlet z realizmom in moderno tehniko, to je naloga cerkvenega umetnika. Zato pa je v našem snopiču vsak umotvor zanimiv že iz psihologične strani. Mnogokrat se moramo vprašati, zakaj je umetnik izbral ta značaj, zakaj je porabil ta efekt, to pozicijo. Je-li tu študija po srednjem veku, ali je koncesija modernim estetičnim nazorom?

Brez slik še nekaj besed o slikah!

Odlično mesto zavzema v tem letniku Gebhard Fugel. Ne vem, kateri sliki bi dal prednost, ali — »Kristusu pred visokim zborom«, ali — »Kristusu, ki sreča jeruzalemske žene in jim pravi, naj ne jokajo nad Njim«, ali pa — veličastni »binkoštni pridigi sv. Petra«. Vsak obraz v teh velikih kompozicijah je individualističen. To se pravi, da si jih umetnik ni izmislil, on jih je videl, jih je srečal na cesti, v uradu, kopiral v boljših krogih. Vse pa preveč energična verska misel in pesniška iluzija, da človek nehoti čuti: Tako je moralo tedaj biti in ne drugače.

Z več umotvori je zastopan kipar Balth. Schmitt. O doprskem kipu bl. Adalberona piše razlagalec Popp: »Posebnost tega kipa obstoji v tem, da živo predstavlja zgodovinsko osebo, katere podoba se nam ni ohranila. Mi ne verujemo samo umetniku, da je bila kdaj mogoča oseba s takimi potezami, ampak celo čutimo v njej močnega duha, krepko naravo, zvesti značaj. Okoli usten igra blaženemu melanholija. Težko je že pri slikarju žive osebe v potezah obraza izraziti duha. Težjo nalogo pa je izvršil umetnik, ko je tu šel narobe-pot in nam je iz znanega značaja vstvaril individualno osebo. Umetnik je tudi opustil, in to je važno, oni sladki, preveč splošni izraz, ki se bere navadno na licih naših sv. kipov in velja za odsev ne-

beškega veselja, a je le šablona. Svetniki niso samo priprošnjiki v nebesih, ampak tudi veliki možje, ki so dosegli to visokost z resnim naporom.«

In kaj naj rečem o ostalih podobah? Želim samo, da bi se ta ali oni prijatelj cerkvene umetnosti zavzel za to družbo in prepričan sem, da mu bo vsak snopič vzbudil veliko veselja in navdušenja za krščanske ideale.¹

A. Stegenšek.

Prvi hrvatski katoliški sestanek obdržavan u Zagrebu dne 3., 4. i 5. rujna godine 1900. Uredio po želji središnjega odbora Stjepan Horemić, tajnik središnjega odbora. U Zagrebu. 1900. Str. XLVII, 430. O hrvatskem katoliškem shodu je »Voditelj« že v 1. let. številki poročal. Sedaj imamo v rokah knjigo, ki nam prav natančno popisuje priprave in vršitev sestanka kakor tudi govore, razprave, sklepe in pozdrave. Knjiga je okrašena tudi s slikami vsega hrvatskega episkopata in udov shodovega predsedništva. Govori in razprave so povzeti iz stenografskega zapisnika in imajo nekateri govori res znanstveno vrednost. Knjiga ostane trajen spomenik v kulturni in cerkveni hrvatski zgodovini in bo dobro došla zlasti onim, ki se pečajo z gospodarsko in socijalno organizacijo. Cena ji je samo 1 K., za poštino 20 vin. več. Dobiva se pri »Zboru duhovne mladeži« v Zagrebu. Kaptol, br. 29. P. K.

Katehetika in ascetika.

Razlaga velikega katekizma ali krščanskega nauka. Za cerkev sestavil po raznih virih Anton Veternik, župnik pri sv. Jakobu na Dohu. V Ljubljani 1901. Založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani. Zvezek I. Str. 382. Cena 2 K, po pošti 220 K.

Z veseljem pozdravljamo vsak novi pripomoček, s katerim v dušnem pastirstvu delujoči duhovniki lahko bolj uspešno opravljajo svojo službo in si prihranijo mnogo truda in časa. Tak pripomoček imamo v navedeni Veternikovi razlagi.

Zakaj jo je izdal, pove sam v predgovoru: »Ena najimenitnejših dolžnostij katoliškega duhovnika je, da oznanja in razlaga zvrstoma vse krščanske resnice, ne le otrokom v šoli, ampak tudi vernikom v cerkvi in tako vzbuja v njih versko mišljenje in življenje, zatira pa mlačnost in spačenost. Da doseže svoj namen, treba se mu je vestno pripravljati. Pač imamo dobro in obširno razlago starega velikega katekizma za cerkev, katero je pa dandanes jako težko dobiti. Ker imamo zdaj novi katekizem, ki se v marsičem razlikuje od starega, pokazala se je potreba, sestaviti razlago za cerkev, ki bi se tesno naslanjala na besedilo novega katekizma in bila nekak pripomoček zlasti onim čč. gospodom, ki se vsled obilnih opravil ne utegnejo vselej dalje časa pripravljati preiskovaje razne razlage.«

Res je, da dober krščanski nauk na podlagi katekizma mnogo koristi vsem vernim, posebno pa tistim, ki v mladosti niso bili dobro poučeni ali so ga že pozabili. Dandanes, ko se širi brezverstvo na vse mogoče načine v govoru in tisku, so dobri kateketični govori tembolj potrebni in tem večje važnosti. Ti govori bi naj ne bili preobširni, da posamezne verske resnice ne pridejo prerediti na vrsto.

Kot najboljše pripomočke so imeli duhovniki dosedaj za krščanske nauke »Razlaganje krščanskega katoliškega nauka«, ki je izhajalo v Celovcu od l. 1864 do

¹ Kdor se hoče poučiti o modernih, pa opravičenih estetičnih nazorih, naj čita: *Der Realismus als Prinzip der schönen Künste. Eine aesthetische Studie* von P. Sigisbert Meier O. S. B. München. Verlag von Rudolf Abt. 89 172 str. 2 M.

O slikanju cerkev pove marsikaj praktičnega vikar A. Mo'llers v drobni brošurici: *Die Bemalung unserer Kirchen*. Hamm i. W. 1900. 1 K.

1876; »Jedro katoliških nauk« v 70 govorih, izdal A. Einspieler l. 1873 in dr. Iv. Križanič-a »Razlaga novega velikega katekizma.«

Prva razlaga je zelo obširna in dobra, a je v zalogi že davno pošla, da jo je le mogoče tu pa tam med znanci slučajno dobiti. Einspielerjevo »Jedro« je izborna, pa glede na novi katekizem preveč pomanjkljivo, Križaničeva razlaga je pa namenjena šolarjem. Zato je nova razlaga popolnoma primerna sedanjim potrebam za cerkveno katekezo, ako le po svoji vsebini in obliki zadostuje svojemu namenu, Zato si jo nekoliko ogledimo.

Prvi zvezek obsega prvo poglavje novega katekizma, ki govori o veri in apostolski veroizpovedi. V 1. krščanskem nauku so obdelana vprašanja 1—5, v 2. vpr. 6—11 itd. do 263. vprašanja; tako da je cela tvarina razdeljena v 52 krščanskih nauk. Vsak nauk ima primeren predgovor, ki pripravlja na razpravo in v obče označi predmet govora. Večkrat bi bilo dobro podati pregledno razdelitev, ker ta mnogo podpira spomin poslušalcev, da si govor lažje zapomnijo. Vzemimo za vzgled 6. krščanski nauk!

Ko je ponovljena na kratko vsebina poprejšnjega nauka z besedami: »Vera je k zveličanju neobhodno potrebna... Mi potemtakem poznamo pot, ki vodi v nebesa«, se oznani vsebina 6. krščanskega nauka mesto (kakor je tam): »Da bomo pa tudi hodili po tistem potu v nebesa, katerega nam kaže sv. vera, moramo vedeti nekatere potrebne njene lastnosti in potrebne verske resnice ali kakšna bodi naša vera (I.) in kaj moramo pred vsem verovati (II.).

Tak predgovor se ozira na celi govorniški predmet dotične katekeze (vpraš. 23—31) in služi tudi govorniku prav dobro, da se lahko spominja posameznih vprašanj, ki zunanje niso v zvezi. Kar velja za predgovor 6. nauka (str. 33), se mora reči tudi o večini drugih.

Razprava ali glavni del govora ima popolno vsebino katekizma v vprašanjih in odgovorih, katerim sledi razlaga. Ker se je g. izdajatelj ravnal po dobrih in zanesljivih virih, je razlaga glede vsebine prav dobra. Odlikuje se z mnogoštevilnimi citati iz sv. pisma, iz cerkvenih očetov in tudi z mičnimi vzgledi iz sv. pisma, in iz zgodovine. Vzgledov iz življenja svetnikov bilo bi želeli mnogo več, ker ravno pri svetnikih vidimo, kako lepo in natančno so živeli po vseh naukih katekizma. Besede mičejo, vzgledi pa vlečejo.

To pa je posebne važnosti za vsakega, ki razlaga katekizem, da ne rabi v poučne ali govorniške namene neresničnih dogodkov in poročil. Ni n. pr. resnično (glej stran 3): »Kristjani prvih tri sto let niso imeli cerkev in učilnic.« Kajti zgodovinsko je dokazano, da so imeli kristjani hišne bazilike in tudi šole. Cerkev se imenovala: memoria, confessio, martyrium, cella. V prvem in drugem stoletju so v katakombah le izvanredno opravljali službo božjo. Kakor je razvidno iz poročila Evsebijevega (H. E. VI, 21.), so kristjani za časa cesarja Aleksandra Severa (222 do 235) zidali javne cerkve. Krščanstvo je tudi že s početka skrbelo za šole, dasi niso bile take, kakor dandanes.

Ravno tako neresnično bi trdil, kdor bi poučeval (glej str. 5): »V tistih časih (t. j. v prvih stoletjih krščanstva) niso otroci, ki so bili zdravi, takoj krstili, ampak čakali so, da so malo bolj dorasli. Ko so toliko dorasli, da so mogli umevati vsaj poglobitve krščanske resnice, so jih, kakor tudi druge starejše ljudi, ki so hoteli se pokristjaniti, dalje časa podučevali v katoliškem nauku.«

Zakaj zgodovina nas uči, da so se že v apostolskih časih otroci krščevali in posebno je iz drugega in tretjega stoletja to popolnoma gotovo. Origen (in Rom. 5, 9), kakor tudi sv. Irenej (Adv. haer. 2, 22. 4) sta nam zanesljivi pričji, da so se mali otroci krščevali, če so bili tudi zdravi. Sv. Avguštin v svojih spisih (De bapt.

4, 24, 31; Serm. 176, 2) proti Pelagijanom zatrjuje splošno navado, da se že otroci kmalu po rojstvu krstijo in pravi, da je ta navada že od apostolov. Če se je tu pa tam odlagal krst morda tudi iz dobrega namena, je bila to vsikdar razvada, katere sv. cerkev ni odobraval. Iz takih nerednosti pa nikakor ne kaže izvajati pojme: katehumen, katehet, katekizem. Toliko o razlagi.

Vsak krščanski nauk ima sklep s porabnimi, lepimi opomini. Gospod pisatelj ga imenuje »zvršetek«.

K tiskovnim pomotam prištevamo razven Čemu = Čemu na str. 263, 329 in dr., da je bila »Razlaga« poprej potrjena (12. novembra 1900, št. 3772), kakor spisana (10. maja 1901).

V obče pa se mora vsak čitatelj o tej knjigi zelo pohvalno izreči ter pripoznati obilni trud, katerega je žrtvoval g. pisatelj Bogu na čast. Želimo le to, da bi se kmalu izdal II. in III. zvezek in s tem delo častno dovršilo. Brez dvoma je za prvo poglavje velikega katekizma Veternikova razlaga najboljša, kar jih imamo. Tudi tisti, ki izdelujejo apologetične ali dogmatične pridige, najdejo v tem delu mnogo porabljive tvarine in mnogo porabnih naobračb. Posebno je nauk o katoški cerkvi tako dobro obdelan, da je svetovati tudi tistim gospodom, ki imajo stare razlage, naj si naročijo to knjigo. Zakaj dandanes je naravnost potrebno, da verniki temeljito poznajo in ljubijo sv. cerkev, ker ima toliko brezbožnih sovražnikov.

Jos. Somrak.

Sveto opravilo. Molitvenik za krščansko mladino pa tudi za odrasle. Na podlagi Slomškovke izdaje in Velikega katekizma uredil Jožef Čede, kapelan. V Mariboru 1901. Tiskarna sv. Cirila. Cena 70 v. V usnje vezano z zl. obr. 1 K 40 v.

»Ali si ti tisti, ki ima priti, ali naj drugega čakamo?« Pričakujemo namreč za vse kat. Slovence nek tipičen molitvenik, kot nekako dopolnilo novega katekizma. Ta molitvenik naj bi dobili v roke že šolarji, da bi jih katehet iz njega naučil rabiti molitvenike. — Vsi pojmi katekizmovi bi se lahko v njem nahajali, nekaj v mašnih molitvah, nekaj v pripravi za prejem sv. zakramentov, drugo v drugih molitvah in premišljevanjih. Tak molitvenik bi nekako Slovence še bolj zedinil in kar je poglavitno, bi pomagal, da bi katekizem ostal v glavi šoli odraslih, in da bi njegovi nauki prešli v srce in delovanje našega naroda. Obsezati pa bi moral tudi vse za javno službo božjo dovoljene litanije, en križev pot, molitve z odpustki obdarovane, navadno iz latinskih originalov prestavljene, navadne antifone, molitve po tihi sv. maši in sicer v enotni obliki: o besedilu naj bi se posvetovali jezikoslovci in konečno zedinili in določili vsi slovenski škofje, kakor so se o novem katekizmu.

Vendar to ne bo še letos, lahko pa je čez pet let; zato pa bodi kot predhodnik pozdravljeno: »Sveto opravilo«, ki je lepo tiskan, priročen molitvenik, tudi za odrasle, zlasti tiste, ki ne nosijo radi debelih knjig. Sestavljen je spretno iz kratkih in krepkih molitev in nauk, večinoma iz novega katekizma, misala, brevirja in lavantinskega Svetega opravila.

Prvi del: vsakdanje molitve in najvažnejše iz resnic svete vere in nauk krščanske pravičnosti; vse iz katekizma in ta je porok, da je dobro.

Drugi del obsega štiri maše. Prva, ki kateri se moli rožni venec, ima le pri poglavitnih delih kratke molitve, »ki naj bi jih vsak otrok vedel na pamet«. Morda bi se dale, zlasti zdihljive pri povzdigovanju, še bolj tesno okleniti katekizmovega besedila: »pri povzdigovanju moramo moliti Jezusa Kristusa, obuditi vero, upanje in ljubezen in obžalovati svoje grehe.« — Druga maša je ostala iz spoštovanja do Slomškovkega peresa; če ni posebno udomačena po slovenskem Štajerskem, kar meni ni znano, bi se bila lahko izpustila, rima dela tekstu preveliko silo. — Tretja sveta maša, kakor jo opravlja mašnik (v čast presv. R. T.), je sicer težka,

pa mora biti v molitveniku, da se mladina nauči slediti svetim mašnim obredom. — Četrta maša je sestavljena z ozirom na trpljenje Kristusovo. Res je, da nam sv. maša predočuje Jezusovo krvavo daritev na križu, spominjam pa se, da mi je bilo kot otroku težko najti pravo soglasje med posameznimi dejanji Gospodovega trpljenja in dejanji svete maše. Stran 130 se veroizpoved šteje k drugemu delu sv. maše; po smislu in tudi po praksi v ljubljanski škofiji pa gre k prvemu. Pri slikah bi znali opaziti otroci, ki zlasti te natančno ogledujejo, da mašnik, ki zadnji blagoslov daje, ni več tisti, ki je pristopil k oltarju, ampak da je sam — Slomšek!

Posebno lepo in vestno po katekizmu so sestavljene v tretjem delu spovedne in obhajilne molitve. Le nekaj izrazov in podob, ki jih nima katekizem, treba je otrokom posebej razložiti. Ni pa po katekizmu in tudi ne dobro stilizovan stavek: »Zdaj pa jaz ubogi grešnik sklenem svojo spoved in vas prosim, duhovni oče, zveličavne pokore in svete odveze.« Novi katekizem zahteva, da naj tukaj spovedenec še enkrat, torej že v drugič obudi kes: O moj Bog! Ti in vsi Otroke je pač treba učiti, da se sami domislijo, da se je treba kesati, ko se grehov obtožijo, saj bodo odrasli še tako radi na to pozabili ali pa jih bo treba še disponirati k obžalovanju. In če bi avstrijski škofje odstopili od dolge formule, bila bi okrajšana formula nekako taka: »Zdaj pa obžalujem svoje grehe in prosim svete odveze«. Da je spovedenec nehal se spovedovati, pa ni treba, da bi izrečno rekel: »Zdaj pa sklenem spoved« ali pa morda: »Zdaj pa nič več ne vem«, zadostuje če reče, kakor je tudi v katekizmu: Prosim zveličavne pokore in svete odveze.

Res je sicer, da moramo večino spovedencev pripravljati h kesu ali vsaj spomniti jih na to, vendar bi bilo lepo in tudi ne preveč zamudno, če bi se vsaj pogostni spovedenci navadili sklepiti spoved z zagotovilom, da se spovedanih in sploh vseh grehov kesajo.

Še v par izrazih se je molitvenik oddaljil od katekizma, n. pr. naj spovedenec na zadnje reče: Hvaljen bodi J. K., med tem ko katekizem spovednika uči, naj tako odslovi spovedenca. Tudi meni, kakor marsikomu, v začetku v novem katekizmu ni vse ugajalo, in nisem razumel, zakaj je to tako rečeno in ne drugače, pa polagoma sem spoznal zdaj to zdaj ono, da ima katekizem le prav. Še par reči mi ne gre v glavo n. pr.: zakaj Slovenci najimnitnejši del svete maše imenujemo po ne-bistvenem vzdigovanju in ne po bistvu, ki je spremenjenje? Tudi mi gre včasih po glavi, da bi bolje rekli: Čast bodi . . . kakor je bila v začetku, tako zdaj in na veke ali na vekov veke, namestu da pravimo: kakor je bilo o d vekomaj do vekomaj in na vekomaj. Pa to so le slovnični skrupuli, ki jih ni kriv novi katekizem, ampak le njegovi slovenski prestavljanci, ali pa morda naša prevelika konservativnost, nikakor pa ne novi molitvenik, ki tudi ni kriv, da v molitvah po litanijah pravite: Vodi jih (papeža) da bodo . . . želeli . . . in storili, in da so škof postavljeni, cesar je pa postal po božji volji.

V četrtem delu tega molitvenika sem pa zopet videl, kako smo razcepljeni po jeziku, ki se rabi pri očitni službi božji. Tostran Save pravimo: Bog Oče nebeški, Bog Sin, Odraščenik sveta, Bog sveti Duh, onstran pa: Oče nebeški, vsemogočni Bog; Sin, vsega sveta rešnji Bog; sveti Duh, resnični Bog; tukaj zanesi nam, tam prizanesi. V litanijah Jezusovega imena je 14 naslovov pri nas drugačnih, v litanijah Srca Jez. 11, v lavretanskih 9 različic. Tudi najnovejše molitve n. pr. posvečenje Jezusovemu srcu in k sv. Jožefu, se dosti razločujejo. Če ne iz drugih razlogov, že zavoljo družbe sv. Mohora, ki izdaja molitvenike za vse Slovence, morale bi se glede slovenskega jezika, kolikor se rabi pri očitni službi božji, zediniti vse slovenske škofije.

V tem novem molitveniku je tudi pet psalmov: 25, 42, 50, 69, 129, besedilo je vzeto po Lampetovi prestavi z malimi spremembami. Križev pot pa kakor v novejših Mohorskih molitvenikih, pa tudi tuintam spremenjen.

Tiskovnih napak je malo, motita le na str. 151 in 170. Pri molitvah za mrtve se ne rabi hvalnica: Čast bodi Očetu. Pa vse to so mali nedostatki, ki ne kratijo knjigi poglobitve vrline, da je sestavljena iz jedrnatih stavkov katekizma in častljivih besed misala, brevija in sv. pisma.

Zadnji čas pa je tudi, da se odločna vojska napové tistim molitvenikom, ki jih edino le špekulacija tiskarjev in še bolj knjigovezov, večinoma tujih, pošilja med svet o semnjih in drugih takih prilikah, in pri katerih je vezava goljufivo lepa, pa malo trpežna, papir slab, vsebina pa — voda!

Duhovniki bi morali večkrat na leto na prižnici in v šoli zahtevati, da ljudje kupujejo le take molitvenike, ki so od naših slovenskih škofijstev dovoljeni. Škofijstva pa ne bi smela dati dovoljenja vsakemu zmašilu. Če pa se ne bi moglo pisatelju ali tiskarju odreči dovoljenja, pa naj bi se v resnici dobrim dalo še posebno priporočilo in ljudstvo bi se poučilo, naj kupuje le dovoljene in pa priporočene.

Ko pa bi izšel tipičen molitvenik za vse slovenske škofije, pa naj bi se sploh ne dalo dovoljenje drugače, kakor če bi imel molitvenik eno sv. mašo po katekizmovih besedah in vse molitve, ki se pri javni službi božji rabijo, natančno iz tipičnega pretiskano.

To je nekaj misli, ki mi že več let po glavi hodijo; pa več ljudi več ve, zato je želeti, da bi se o tem začel razgovor v javnosti.

E. A., župnik.

Raznoterosti.

Zavod sv. Jeronima v Rimu. Razni narodi so doslej že imeli svoje zavode v Rimu, kamor so škofje pošiljali na daljne študije mlade duhovnike ali bogoslovce. Ti zavodi so ob enem nekako zavetišče in središče za sinove dotičnega naroda, ki po kakšnem koli poslu pridejo v Rim. Jugoslovani so imeli že od 15. veka v Rimu svojo cerkev in zavod, kamor so se zatekali mnogobrojni božjepotniki iz hrvaških in slovenskih dežel. Z manjšimi in večjimi darovi se je zavod tako povzdignil, da so zraven napravili tudi bolnišnico. Zlasti zadnja bosanska kraljica Katarina, ki počiva v Rimu v cerkvi Ara coeli, je bila velika dobrotnica zavodu. Papež Sikst V., rodом Hrvat, je pozidal sedanjo prostorno in lepo cerkev, ob enem pa ustanovil kapitol. Sčasoma je pa kapitol izgubil svoj pomen in zavod je skoro popolnoma zahiral. Že od 16. veka se je delalo na to, da bi zavod bil ne le za kanonike in za tujce, ampak tudi za mlade duhovnike, ki bi v Rimu nadaljevali svoje študije, a vsi poskusi so ostali več ali manj brezuspešni. Hrvaške škofije niso za pravo imele nikakšnega haska od zavoda. Edino kanonika Rački in Crnić sta porabila ugodno priliko za proučevanje hrvaške cerkvene zgodovine.

Po smrti rektorja Ivana Crničča († 1896) se je zopet sprožila misel, da se zavod preosnuje primerno razmeram našega časa. Zlasti se je za zavod zavzel slavni škof djakovski J. J. Strossmajer. Po njegovi in nadškofa Stadlerja inicijativi se je naposled složil ves hrvaški episkopat in sv. stolica je končno odločila usodo tega zavoda. Dne 1. avgusta 1901 je sv. oče izdal velepomembno apostolsko pismo, s katerim je kapitol sv. Jeronima odpravljen in mesto njega ustanovljen kolegij. Za-

vod je preustrojen slično kakor nemško-avstrijski zavod S. Maria dell' Anima, vendar z nekimi razlikami.

Apostolsko pismo, za Hrvate jako laskavo, popisuje zgodovino zavoda sv. Jeronima in poudarja nujno potrebo preosnove. Na to pa podaja pravila za nov zavod.

I. »Hieronymianum Collegium« je pristopno mladim duhovnikom, po rodu in jeziku Hrvatom, ki so že doma dovršili teologične študije, a so sposobni za daljnje nauke. Kakor hitro bo pa dohodkov dovolj, se bodo sprejemali tudi bogoslovci, ki še niso duhovniki.

Ta točka ne stavlja nobenih mej, da bi se gojenci morali pečati le s tem ali onim predmetom, kakor je n. pr. bilo prvotno v Animi le za juridične študije ali pa v Campo Santo le za arheologične. Prepuščeno je škofom, da dajo navodila svojim gojencem, kakemu predmetu se naj zlasti posvetijo. Poleg akademičnih študij bodo nadarjeni Hrvati to priložnost gotovo dobro porabili tudi za samostalno arhivalno proučevanje jugoslovanske zgodovine.

II. Zavod ima svojega zaščitnika izmed kardinalov, katerega določi papež.

III. Vodstvo zavoda je poverjeno rektorju, podrektorju in špiritualu.

IV. Rektorja imenuje papež sam in sicer brez ozira na narodnost, podrektorja in špirituala pa po nasvetu rektorjevem imenuje kardinal-patron. — V tem se razločuje ta zavod od Anime, kjer podrektor ni stalno nameščen, ampak si ga rektor izbere od leta do leta izmed kapelanov, špirituala pa Anima sploh nima.

V. Razven stanovanja in hrane dobi rektor od zavoda na leto 3000 lir plače, podrektor in špiritual pa 1800 lir.

VI. Isti so ob enem častni kanoniki kolegijalne cerkve sv. Jeronima, vendar ta čast s službo vred preneha.

VII. Zavod upravlja svetovalstvo, za katero poleg ravnateljstva še patron imenuje druga dva.

VIII. Gojence sprejema v zavod na priporočilo škofov kardinal-patron.

IX. Pravico pošiljati duhovnike v ta zavod imajo: nadškof zagrebški, škof djakovski, senjski in svetokriški grškega obreda. Nadškof zaderski, škof dubrovniški, splitski, šibeniški, hvarski in kotorski; krčki, tržaški in porečki. Nadškof vrhbosenski, škof mostarski, travniški in banjaluški; naposled črnogorski nadškof v Baru.

X. Gojencev se lahko sprejme toliko, kolikor se jih more vzdrževati. Pri sprejemanju se naj ozir jemlje na velikost in potrebo škofij, sicer pa nima nobena škofija kake prednosti pred drugimi.

XI. Gojenci ostanejo tri ali vsaj dve leti v zavodu. Oni škofje, v katerih škofijah je staroslovenska služba božja v navadi, imajo pravico, obvezati svoje duhovnike, da se tudi v Rimu poslužujejo staroslovenščine pri službi božji.

Ta pravila so res nekaka »magna charta« za hrvaške škofije. Tu je ujedinjen ves hrvaški narod, ki je sicer na toliko pokrajin razkosen in sta vrh tega enakovredna oba obreda in oba liturgična jezika.

Škoda le, da se niso storili potrebni koraki, da bi tudi Slovenci bili tukaj vključeni. Po zgodovinskem pravu bi namreč imeli neoporečno pravico do tega zavoda.

Bivši rektor sv. jeronimskega kapitola, dr. J. Crnčić je v svojih razpravah¹ očitno dokazal, da je blagajnik in zakristan cerkve sv. Jeronima Jer. Pastrić izoplačil listine in zapisnike ter na podlagi tega dognal, da so Kranjce, Štajerce in

¹ »Rad« jugosl. akad. LXXIX; Starine XVIII; Rad CXXV, »Još dvoje o slovenskom gostinju u Rimu izoplačeno.« Ta razprava je posebej izšla v Zagrebu 1896.

Korošce izključili iz zavoda. L. 1650. je namreč bratovščina sv. Jeronima poslala dva duhovnika v slovenske in hrvaške pokrajine, da nabirata milodarov za zavod. Ta dva sta dobila priporočilna pisma tudi od škofa ljubljanskega, arhidijakona ribniškega in kamniškega, opata stiškega in prošta novomeškega. Crnčič je še našel tudi zapisnik milodarov po Kranjskem in Štajerskem. Ker je veliko Kranjcev in Štajercev prihajalo v Rim, se jih je hotel Pastrič odkrižati. V ta namen je izopačil pismo kardinala protektorja, ki ga je dal na pot onim dvem duhovnikom, »qui se in Istriam, Dalmatiam, Croatiam, Carniolam, Styriam, et alia loca slave et illyrice nationis . . . transferant.« Iz besede Istriam je Pastrič napravil Illyriam, Carniolam in Styriam je izbrisal in napisal »Bosnam« in »Slavoniam«. Čudno, v turško Bosno, pošiljajo iz Rima ljudi, da nabirajo milodarov! G. Crnčič v omenjeni knjižici priobčuje zapisnik milodarov iz Kranjske in Štajerske, toda ta zapisnik je Pastrič zatajil. Tako so na podlagi ponarejenih listin in izjave kranjskih deželnih stanov izključili Slovence iz zavoda. Kar se je pa takrat po krivici zgodilo, bi se naj sedaj popravilo. Nov zavod bodo gotovo morale podpirati hrvaške škofije, brezdomno bi pa tudi Slovenci radi dali svoj obolus, ko bi nam odprli vrata novega zavoda.

Obnovljenje tega zavoda je bila nujna potreba in zahteva pravice, sicer pa čisto kulturnocerkvena zadeva. Pa dandanes, ko »vera s politiko nima nič opraviti«, so tudi to stvar zagrizeni nasprotniki zvekli v politično blato. Vzdignili so se laški liberalni listi, češ, da je zavod italijanski. Tudi Animo so si nekdanj osvojili lačni Lah, dokler ni prišla v prave roke. Ko so jo pa preustrojili in izročili v roke onim, katerim gre, se nikdo ni upal ganiti. Sedaj pri zavodu sv. Jeronima pa se je zgodilo barbarsko dejanje, ki je pravi monstrum v civilizovani državi. Sicer je pa ta stvar čitateljem znana iz političnih časnikov. Obžalovati je, da tudi nekateri slovanski listi po svoji stari navadi jako netaktno podtikajo tej zadevi političen pomen in s tem le dajejo orodje v roke že itak sumnivi in Hrvatom sovražni diplomaciji. Tako je n. pr. tržaška »Edinost« našla v tem odloku, da papež odobruje odstop od latinskega obreda h grškemu. Upamo pa, da se bodo vse potežkoče srečno premagale in da bode zavod v veliko korist cerkvi in znanosti na Hrvaškem. P. K.

Thesaurus linguae latinae. Tako je naslovljen velikanski latinski slovar, ki je začel izhajati v zalogi B. G. Teubnerja v Lipskem pod vodstvom berlinske, göttinške, lipske, monakovske in dunajske znanstvene akademije. Ogromno delo bo služilo v prvi vrsti seveda klasični filologiji, vendar je velikega pomena za moderno kulturo sploh in posebej še za katoliškega bogoslovca. Materijalističen duh časa, ki ceni le to, kar neposredno prinaša materialno korist, hoče sploh potisniti v kot idealne humanistične vede, zlasti se napoveduje boj grškemu in latinskemu jeziku. Ne moremo trditi, da bi bil način, po katerem se dandanes na srednjih šolah poučuje grški in latinski jezik, v vsakem oziru vzoren in praktičen, a odpraviti klasične jezike iz učnega reda srednjih šol, bi značilo človeški omiki spustiti kri. Omenjeno delo bo močan jezik v obrambo humanističnih študij. Nov slovar bo izvrsten pripomoček za vse vede, ki so kakorkoli v zvezi z latinskim jezikom: zgodovina, pravo, slavistika in germanistika, medicina, modroslovje in bogoslovje.

Tu se bo nasledovala na strogo znanstveni podlagi zgodovina vsake latinske besede in nje pomen od najstarejših latinskih spomenikov pa tje do 6. stoletja po Kr. Ker se bo natančno oziralo tudi na staro-krščansko latinsko slovstvo, bo neprecenljive važnosti za historično bogoslovje. Kdor bo hotel preiskovati in prav umevati zgodovinske vire prvih krščanskih časov, mu bo to delo izvrstno služilo. Velike važnosti bo tudi za dogmatiko in nje zgodovino, ker različni latinski izrazi in nazivi so kazi pot za razvoj teoloških pojmov. Ravno zato bi bilo potrebno, da bi se poklicali k sodelovanju tudi teologi, ker tudi najbolj večjemu jezi-

koslovcu je dogmatika in nje subtilni pojmi neznana zemlja. Iz istega razloga bo delo važno za zgodovino modroslovja.

Potreba popolnega in zanesljivega lat. slovarja se je čutila že celih 100 let. Velikanski načrt se je mogel vresničiti šele sedaj, ko se je v ta namen združilo več akademij. Pet let so se delale priprave za to podjetje. Delo so si razdelili mnogoteri učenjaki v Nemčiji in Avstriji. Vsaka beseda ima za vsako mesto, kjer se nahaja, svoj listek, ti listki so časovno razvrščeni in se potem porabijo pri spisovanju člankov. Vsi ti listki so zbrani v uredništvu v Monakovem. Porabljeni so tudi napisi na spomenikih in denarjih. Ko so tako razne besede bile izčrpljene in zapisane na posamezne listke, se je v oktobru 1899 začelo s spisovanjem člankov. To delo so izročili mlajšim učenjakom, ki pod vodstvom glavnega urednika v Monakovem v akademijški palači na podlagi listkov sestavljajo članke za posamezne besede. Na podlagi nabranega gradiva zasledujejo zgodovino vsake besede in sicer za bolj redke besede navajajo vse citate, pri navadnejših pa kažejo razvoj besede in nje različen pomen, vse to pa le z jasnim in preglednim razvrščevanjem citatov brez mnogih lastnih besed. Delo bi se naj dovršilo v 15 letih; obsegalo bo 12 zvezkov, vsak po 125 pol ali 1000 strani. V vsaki poli bo 83.000 črk.

Posameznik bo si pač težko omislil to delo, pač pa bi si ga naj naročile vse večje knjižnice. Morda bi bilo primerno, da si ga naroče tudi dekanjske knjižnice.

Po pravici se Nemci ponašajo s tem velevažnim podjetjem, ki bo imelo tudi trajno mednarodno vrednost. Bodočnost morda prinese slično delo tudi za grški jezik, ki ima dandanes še več kratkovidnih nasprotnikov kakor latinščina. Ako so se Nemci pobrigali za zaklade latinskega jezika, bi bilo primerno, da se za grški jezik zavzamejo Slovani, v prvi vrsti seveda Rusija, ki bi edina mogla zmoči gmotna in duševna sredstva za tako podjetje.

F. K.

